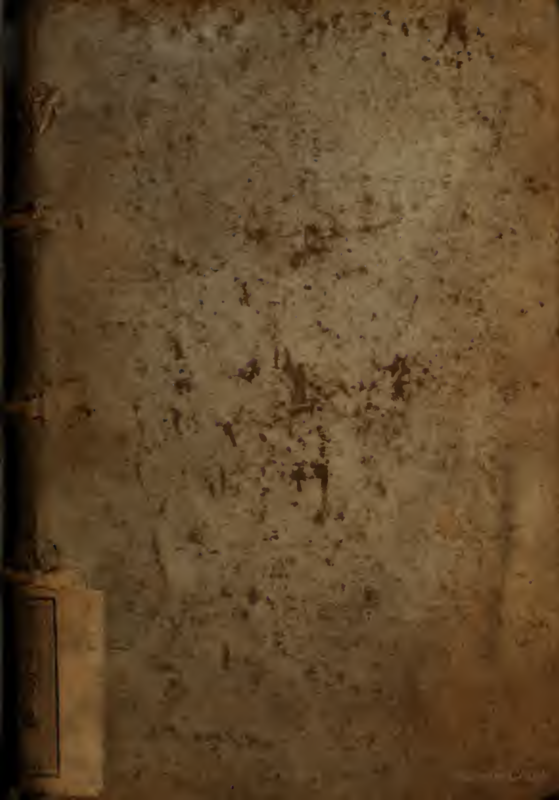

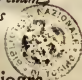
DE POLYGAMIA, ET POLYVIRIA LIBRI TRES.

AVCTORE

D. D. DIDACO GARCIA DE TRASMIERA,
Olim in maximo Sanctę Crucis Vallisoleti Musęo Maiori Collegiale, Abbate, & Domino Hermedensi, Almæ Palentinæ Ecclesię Dignitate, & Canonico, & Sicilię Regni Apostolico Inquisitore á Consilijs Catholicę Maiestatis.

VBI

Non solum quæ ad Polygamiæ delictum pertinent verum etiam multa ad praxim Sanctissimi Tribunalis in omnibus materijs utilia, & practicabilia tractantur.

OPVS

Theologis, Iurisconsultis, Philosophis, Historiographis, vtile, gratum, & necessarium.

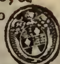
CVM DVPLICI INDICE,

Vnus est Capitum, & Quæstionum; Alter Rerum, & Verborum.

S. D.

ILLVSTRIS.mo ET REV.mo D. D. FR. ANTONIO DE SOTOMAIOR,

Archiepiscopo Damasci, in Regnis Hispaniarum Supremo, & Generali Fidei Inquisitori, á Confessionibus, & Consilio Status Regis Catholici Philipphi IV. Magni, & Bullæ Sanctæ Cruciatæ Commissario Generali.

PANHORMI,

Apud Decium Cyrillum, M. DC. XXXVIII.

Cum Licentijs Necessarijs.

Illustriss. & Reuerendiss. D.
D.F. ANTONIO DE SOTOMAIOR
Archiepiscopo Damasci, in Regnis Hispaniarum
Supremo, & Generali Fidei Inquisitori, á Confes-
sionibus & Consilio Status Regis Catholici
Philippi IV. Magni &c.

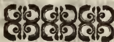
D. C.
D. D. DIDACVS GARCIA DE TRASMIERA,
Olim in maxio S. Crucis Vallisoleti Musæo Maior Collega, Abbas, &
Dominus Hermedensis, Almæ Palentinæ Ecclesiæ Dignitas,
& Canonicus. Siciliæ Regni Apostolicus Inquisitor
& Consilijs Catholicæ Maiestatis.

DOCTO LECTORI.

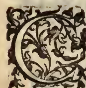
ON me profectò militem Gloriosum vana acquirendi honoris, & celebris famę aura (malefidū honoris vehiculū) impulit ad scribendum. Nec contra, propriæ imbecillitatis, debiliumq; ingenij mei virium cognitio, doctrinæq; caritas, ab onere suscipiendo deterruit; primum secundo suadetur: secundum vero inde patere potest; quia incomperto mihi est, quam vtile, cōmodumque opus moliar: moliar, inquam, quod alijs validioris ingenij, amplioris que doctrinæ viris perficiendū é manibus in manus tradam: illud præstitisse contentus, quod solet rudibus formata lineamētis tela Apellis prælūdere subtilioribus penicillis: habēt eruditi viri, quod perpoliant, & adamussim perfectissime dirigāt; nobis materiariam operā ijs exhibuisse satius sit; maxime cum sciam nullum maius obsequium nullūque gratius Catholicæ Ecclesiæ dicari posse, quam ad integerrimæ eius fidei puritatem, conseruationem, propagationemque toto animo, totoq; pectore, & pro virili incumbere. Id quod tanti momēti semper apud omnes fuit; vt grauissimos, strenuissimosq; auctores, tam accurate in tot tamq; diuersis argumentis ad Sacrum Inquisitorū Tribunal, vel ob hæresim vel ob eius suspicionem latentesque technas, & insidias, ad amplissima edenda volumina, hæc vnica supereminēs ratio prōptissimos reddiderit. Atque adeo, reque ipsa de rectissimo procedendi modo cōtra hæreticorum stutelas ex Hispanis *Peña, Auctor repertorij, Albertinus, Alfonsus de Castro, Simācas, Roxas, Cantera, Villadiego, Sousa, Castro Palao,* ex exteris *Aimericus Locatus, Zanchinus, Brunus, Grillandus, Sanctarellus, felicissimè omnium Diana, & alij* aureis typis mādarunt: sortilegos veneficos, magos, striges, strigimagos cęterosq; superstitionis obsequijs dęmonū cultores, acerrime suis doctissimis libris insecuti sunt ex Hispanis *Criuelo, & Iofreu eius commentator, Martinus del Rio, Torreblanca, Raphael de la Torre,* ex exteris *Ponzinius, Lucerna Inquisitorum, Bartholomæus Spina, auctores mallei maleficarum; Grillandus, & alij*. Eos verò qui irriguos sacræ exhomologesis fontes tabificis suæ luxuriæ inficiūt venenis eas ad inhonesta sollicitantes quas pro dignissimo Confessarij munere debēt propter

salubres riuulos recreare; cultissime dehonestarunt impressis sententijs ex Hispanis *Acuña, & Freitas eius commentator, Antonius Sousa*: ex exteris *Trimarchi, Bossius, & alij*, qui omnes tam docte, acriterque circa recensita, & quamplura alia argumenta sua scripta euulgarũt, vt mirum sit, quam facile Quęsitores possint in causis fidei iudicandis sese expedire, tam doctos libros tamque accuraté, queque suis locis continentes amplissima argumẽta reuoluentes, suæque erga fidei puritatem religioni satisfacientes. Habebat ergo vt dixi, fere quęque fidei causa suum patronum: satis quęque cordatissimorum auctorum radijs illustrata nitebat. Hæc de Bigamia sola nescio quo malo omine tenebris delitescebat silentij. quod faxit Deus silentio correspondeant delicta: at contrarium euenire experientia comprobat, pręsertim in hoc Siciliæ Regno, & malo exterorum pręsertim Calabrorum potius opere quam incolarum. quid ergo Deus Bone tam infrequens hæc via? salebris ne horrida an spinetis? Et quidem non inferiores in alijs tractationibus inueniuntur difficultates: angusta ne semita, & per breuis? at hoc compendiariam faciet: non ita quidem vt olim Montaigne fecit: qui vno, aut altero verbo hanc materiam attigit ita parce profecto, vt quęsiuisse potius, quam inuenisse videatur. His ego ductus rationibus, opere pretium me facturum, putaui si quas difficultates per tredecim annorum curriculum in huiusmodi Bigamię delictis iudicãdis expertus sum, tã in hoc, quam in alijs Sanctissimę Inquisitionis Tribunalibus presertim Vallisoletano, & Valentino Inquisitoris munus obeundo totisq; viribus ad Catholicam Fidem euehendam propugnando: & grauissimos Consultores adhibendo; selectis, & necessarijs quęstionibus explanarem; commodo potius, & necessitati quam luxurianti ornatui consulendo. Optatis Deus annuit. Quidquid est tibi offero, benigne refoue, diutius viue feliciterq;. Vale.

CVM

CVM nobis relatum fuerit a doctis, & fide dignis Theologis hos Libros de Bigamia Reuerendissimæ Dominationis Domini Don Didaci Garcia de Trasmiera pro eximia eruditione, doctrinæ soliditate, rerumque varietate, atque præstantia valde vtiles futuros, præsertim ijs, qui in Sanctissimæ Inquisitionis Tribunali caussas agunt; iudicamus quamprimum in lucem edi debere ad commune totius Ecclesiæ bonum, & emolumentum. Panormi die 20. *Aprilis* 1638.

Ioannettinus Cardin. Doria
Archiepisc. Panorm. &c.

CVM nobis relatum fuerit a doctis, & fide dignis Theologis hos Libros de Bigamia Reverendissimae Dominationis Domini Don Didaci Garcia de Trasmiera pro eximia eruditione, doctrina, soliditate, rerumque varietate, atque praestantia valde utiles futuros, praesertim iis, qui in Sanctissimae Inquisitionis Tribunali caussas agunt; iudicamus quamprimum in lucem edi debere ad commune totius Ecclesiae bonum, & emolumentum. Panormi die 20. Aprilis 1638.

Ioannettinus Cardin. Doria
Archiepisc. Panorm. &c.

In Librum de Polygamia, & Biuiria editum per Illustriss. D. D. Didacum Garzia de Trasmiera Inquisitorem Apost. in Regno Siciliæ. P. F. Hieronymi Trimarchi Sacri Ordinis Minimorum Sancti Francisci de Paula Qualificatoris Sanctiss. Inquisition. huius Regni Siciliæ, & Genuensis Inquisitionis Censoris.

EPIGRAMMA.

Pondere librato in Bigamos fera spicula torques,
 Christum, qui dubia relligione colunt.
Sed quorsum reliquos non debaccharis in hostes
 Christi militię, quos tua lingua premat?
Num, quia Christus amans castos optauit amores,
 Vnius, & sponsæ captus amore fuit:
Moribus ęterni sponsi, rituque rebelles
 Tu Bigamos sacro carpere dente studes?
Rem teneo: mentis pharetra deprome sagittas,
 Christi, quó partes, quó tueare decus.
Insequere, & docto sermone lacessito; sæpe
 Quos arma haud possunt fundere, lingua potest.

Patris Magistri Fr. Michaelis à Carauaglio è Sacro Ordine S. Mariæ de Mercede Redeptionis Captiuorum, Eminentiss. Cardinal. Doriæ Consultoris; & Tribunalis Sanctissimæ Inquisitionis in hoc Regno Qualificatoris.

EPIGRAMMA.

QVID dura silice aspiciens manare perennes
 Garciæ Fontes, irriguasque niues:
Hesperiam ingeminans fidus non dicar Achates?
 Castellæque colens sydera, tecta, solum?
Qui latices potuit siccis educere terris,
 Quid Iuga, quid faciet si vberiora premet?

Acro-

Acrostichis, Teliostichis
Francisci Baronij, ac Mamfredis.
Ad Illustriss. ac Reuerendiss. Dominum

D. DON. DIDACVM GARCIA DE TRASMIERA

Apost. in Sicilia Quæsitorem.

D at tibi Garcias opus immortale, volut A
I d tu sæpe animo, quod tibi subijcitu R.
D igna quidem duplici pandit de Vxore, Viroqu E;
A uctior, hinc tanto sub duce factus ab I.
C rede mihi; laudesque tuæ, nomenque per æuu M
V iuet, & in mundo vis tua nota fati S;
S eu qua Sol oritur, seu qua se proluit vnd A
D idace, & occiduo deperit amne deco R.
E cce tuis diadema comis Sapientia necti T,
T u submitte caput, tu tibi dona cap E.
R ecté Orbis te prona colit plaga dissita, quidqui D
A ut alibi, aut sparsum hic, tu satis vnus habe S.
S ic tua complebit mundum laus didita, sic t V
M i posthac certé magnus Apollo ades hi C.
I pse tuo sat docta premis vel acumine script A,
E t das ingenio iudice grande aliquo D.
R es noua, quam scribis; noua scilicet ordine agend I:
A uguror; huic simile est haud oriturum aliqui D.

Acro-

In laudem huius Operis
Ab Illustrissimo, & Reuerendissimo D.
D. DIDACO GARCIA DE TRASMIERA
Feliciter Compositi
V. I. D. D. Vincentij Pizzuto, Regiæ Monarchiæ Aduocati Fiscalis; & Tribunalis Sanctissimæ Inquisitionis in hoc Siciliȩ Regno Aduocati Carcere detentorum.

ANAGRAMMA.

Don Didacus Garsia Trasmiera.
Rigidus tardas Dœmonis cara.

DISTICHON.

Plena veneficijs, expellens orbe venena
Cara, potens, *Tardas Dœmonis*, & *Rigidus*.

D. Antonij de Trasmiera Auctoris fratris patruelis; Carcere detentorum à Secretis Aduocati in Tribunali Sanctiss. Inquisition. in hoc Siciliȩ Regno.

EPIGRAMMA.

GARCIAE volucri penna mox sydera tangam:
TRAS MARE veliuolum, compita lætus agam.
Extremos Indos, Persas, Arabesque superbos
Lustrabo velox: me tua fama trahet,
O DECVS o nostræ gentis: cui stemmata pulchros
FLORES Grata dicant, sertaque texit honos.
Non tibi mortalis producit planta corollas:
Palladis irriguo Flumine gignit ager.
Inter sydereos ergo compono pyropos:
Plus Ariadnæis nunc tua serta nitent.
Hinc si splendentes lapsus tua sydera fingent:
Te merito posthac Insula sacra decet.

ILLVSTRISS. ET REVERENDISS. D.
Didaco de Trasmiera Abbati, & Domino Hermedensi, Regni Siciliæ Quæsitori Dignissimo,

Antoninus Diana Clericus Regularis, & Sancti Officij Consultor.

LIbros tuos de Bigamis, quos ad me misisti Illustrissime Domine summa auiditate perlegi, & in illis non sine fructu admiratus sum, quot quantasq; ad materiam spectantes quæstiones doctè, ac solerter enodaueris, vt nihil amplius adijci posse, existimem. Magna sanè tibi debetur laus, nam vt ait Aristoteles, facillimè de multis agitur, de re vna difficillimum est sermonem instituere, si accuratius res agatur. Superest modo, vt quamprimum exantlatos hos labores testimonio publico feliciter ostendas; verè etenim cum Lyrico vate canere potes.

In Elenchis.

Lib. 3. Od. 30.

Exegi monimentum ære perennius
Quod nec imber edax, aut aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabiles
Annorum series, & fuga temporum. Vale. Panhormi è Domo S. Ioseph V. Nonas Decembris 1637.

INDEX QVAESTIONVM

QVAE IN HIS TRIBVS DE Polygamia, & Polyuiria Libris continentur.

QVAESTIONES LIBRI Primi.

QVAESTIO I.

AFfertur Etymologia Bigamiæ, & Biuiriæ.

Q. II.

De definitione Bigamiæ.

Q. III.

Diuiditur Bigamia in tres species.

Q. IV.

Explicatur melius Triplex Bigamia adducta.

Q. V.

De quanam Bigamia nostrum institutum sit agere.

Q. VI.

De grauitate delicti Bigamiæ apud Christianos.

Q. VII.

De grauitate delicti Repudij apud Christianos, & Infideles post Christum Dominum.

CAPVT PRIMVM.

Statuitur Repudium illicitum post legem Euangelicam, tum apud Christianos; tum etiam apud Infideles.

CAPVT II.

Afferuntur argumenta in fauorem sententiæ Bodini.

CAPVT III.

Afferuntur rationes probantes non debere concedi repudia.

CAPVT IV.

Afferuntur rationes contra Repudiorum tolerantiam.

CAPVT V.

Confutatur Bodinus, & eius argumenta Capite secundo proposita soluuntur.

Q. VIII.

An in veteri testamento Hebræis fuerit concessa Bigamia?

CAPVT I.

Adducuntur rationes pro sententia negante vllo vnquam tempore fuisse licitam Bigamiam, & improbatur simul cum sententia eorum, qui putant solo iure Euangelico esse Bigamiam prohibitam.

CAPVT II.

Ostenditur licitam fuisse Hebræis tempore veteris Testamenti Bigamiam ex Diuina dispensatione, & declaratur qualis fuerit hæc dispensatio.

CAPVT III.

Quæritur an dispensatum in lege veteri ad libellum Repudij, & quibusnam id licitum, & quando incœperit? & statuitur prohibitam etiam Hebræis post legem Euangelicam Bigamiam.

Q. IX.

De Pluralitate, & communitate vxorum apud Gentiles.

CAPVT I.

Quam varij vsus, vel abusus extiterint apud Gentiles circa pluralitatem, & communitatem vxorum.

CAPVT II.

Resoluitur Bigamiam tempore veteris Testamenti etiam Gentilibus concessam.

Q. X.

An permittenda Bigamia, vel Biuiria, vbi ageretur de periculo extinctionis Generis Humani.

CAPVT I.

Proponuntur rationes dubitandi, & declaratur status quæstionis.

CAPVT II.

Resoluitur quæstio quo ad Bigamiam.

CAPVT III.

Resoluitur quæstio quo ad Biuiriam.

Q. XI.

De dispensatione Pontificia circa Bigamiam, vel libellum Repudij saltim vbi ageretur de summa Regni.

CAPVT I.

Declaratur status quæstionis, & proponuntur Rationes in fauorem dispensationis.

CAPVT II.

Resoluitur quod Pontifex non possit dispensare ex quacunque grauissima causa ad Bigamiam.

CAPVT III.

Resoluitur quod Pontifex neque possit dispensare ex qualibet grauissima causa ad libellum Repudij.

Q. XII.

Quot, & quibus de causis proueniat, quod quis contrahat binas, vel plures nuptias.

CAPVT I.

Enumerantur omnes causæ, & agitur de prima.

CAPVT II.

Agitur de secunda causa.

CAPVT III.

De Tertia causa.

CAPVT IV.

Adducitur quarta causa.

CAPVT V.

Proponitur quinta causa, & enumerantur eius sectatores.

CAPVT VI.

Proponitur, & expenditur Hæreticorum præcipuum fundamentum.

Q. XIII.

Infidelis conuersus habens plures vxores, si conuertantur omnes quam ex his retinere debet.

Q. XIV.

An in sententia eorum, qui putant nõ dissolui matrimonium Infidelium ex eo tantum quod Infidelis nolit conuerti: si in tali casu fidelis transeat ad secundas nuptias, sit separandus, & puniendus per Sanctum Officium, & quid in Indijs.

Q. XV.

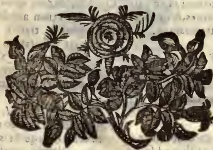
De grauitate delicti Biuiriæ, seu quod grauius peccat mulier nubens cum pluribus viris simul, quam vir ducens plures vxores simul, & vnde id proueniat.

Q. XVI.

An quando aliquis dum erat in statu Infidelitatis repudiauit legitimam vxorem, illa vero cum altero nupsit. Deinde si vir conuertatur, teneatur admonere vxorem repudiatam, adhoc vt possit transire ad secundas nuptias.

Q. XVII.

De matrimonio fidelis cum quouis Infideli siue Pagano, Iudeo, Heretico.

QVAE

QVAESTIONES Libri Secundi.

QVAESTIO I.

AN contrahentes binas nuptias sint suspecti de fide leuiter, an vehementer.

Q. II.

An quando non constat, contrahentem duplex matrimonium errorem habere in intellectu, hic puniendus sit per Inquisitores, an vero remittendus foro ordinario? & quid quādo per torturam constat non errasse, &c.

Q. III.

Qualiter sunt suspecti contrahentes binas nuptias, ad actum tamen carnalem non deuenientes, & qualiter sint habendi talia attentantes.

Q. IV.

Quid sentiendum de contrahente sponsalia tantum, & carnaliter cognoscente vtrunque coniugem.

Q. V.

Qualiter debeat constare de morte coniugis absentis, vt alter ad secūdas nuptias transeat Impune.

Q. VI.

Quid faciendum si postquam alter adhibita debita diligentia transijt ad secundas nuptias constet alterum esse viuum.

Q. VII.

Quid faciendum si quis contraxerit coram Parocho, & testibus coacte, ita vt matrimonium fuerit nullum: postea vero non expectata sententia Iudicis matrimonium nullum declarante, cum alia contraxit.

Q. VIII.

An per Tribunal Sancti Officij puniēdus qui scienter durāte primo matrimonio, secundum contrahit cum impotente.

Q. IX.

An vt huius criminis reus sit puniendus per Inquisitores, qui post primum legitimum matrimonium secundum aliàs nullum contraxit.

Q. X.

Quid faciendum quando mulier bona fide etiam adhibitis necessarijs diligentijs transit ad secundas nuptias; si tamen adhuc viuens superueniat eius vir: secundus autem nolit cedere, & prosequatur mulierem agnoscere, vt suam.

Q. XI.

An qui ficte in secūdo matrimonio cū necessarijs requisitis, seu solēnitatibus celebrato consensit. De qua fictione, protestatione, vel alijs indicijs apparet, & tamen altero matrimonio iam ligatus erat, per Inquisitores sit puniendus.

Q. XII.

An sit Bigamus, & per Inquisitores examinandus ille, qui primo matrimonio constante secundum contraxit licet in conditione personæ cū qua contraxit; errauerit, vt si crediderit esse liberam; cum esset in seruitute con-

constituta, seu in persona ipsa, & quid si secundum matrimonium Clandestine contraxit.

Q. XIII.

An qui per procuratorē secundas cō-trahit nuptias viuente prima vxore sit in hoc foro examinandus, & puniendus. Et quid de procuratore ipso sciente.

Q. XIV.

De Confessionibus Iudicialibus factis ab Inquisitis in hoc, & alijs criminibus ad Sacrum Tribunal pertinentibus.

Q. XV.

De Confessione extraiudiciali tam circa delictum Bigamiæ, quam circa alia ad Sacrum Officium pertinentia.

Q. XVI.

Citatus ab Episcopo, & Inquisitore eodē tēpore in hoc delicto, & alijs in causis fidei corā quo comparere tenetur, & de obligatione, quam habent Iudices sæculares concedendi reos in brachijs curiæ detentos ad requisitionem Inquisitorum.

Q. XVII.

Qualiter sint suspecti clerici Sacris ordinibus initiati, & per vota Religiosa professi matrimonium ineuntes.

QVAE-

QVAESTIONES Libri Tertij.

QVAESTIO I.

AD quem Iudicem ſpectet cognoſcere, & punire contrahentes Binas Nuptias.

Q. II.

Ceſſante conceſſione cognitionis delicti Bigamiæ facta Inquiſitoribus à Sede Apoſtolica, an poſſit ijs ſe intromittere ob generalem rationem de iniuria facta Sacramento, & obiter quæritur de abuſu aliorum Sacramentorum, de quibus non eſt facta ſpecialis conceſſio Inquiſitoribus.

Q. III.

Quæ probatio debet præcedere adhoc, vt capiatur delinquens delicto Bigamiæ, & aliorum.

Q. IV.

Quid faciendum quando per teſtes conſtat de duobus matrimonijs; fides vero Parochi deſideratur maxime quando Reus eſt negatiuus.

Q. V.

Quam pœnam incurrant qui ſuo conſilio inducunt ad binas nuptias.

Q. VI.

An Promotor Fiſcalis teneatur probare cum ſecundum matrimonium fuit contractum, primum permanere, an vero ſufficiat ſi probet ſimpliciter delatum contraxiſſe ſecundum matrimonium.

Q. VII.

De Tortura contrahentibus binas nuptias inferenda; vel non.

Q. VIII.

De pœnis contrahentium binas nuptias.

Q. IX.

De pœnis nobilium contrahentium binas nuptias.

Q. X.

De pœnis plebeorum contrahentium binas nuptias.

Q. XI.

De pœnis mulierum contrahentium binas nuptias.

Q. XII.

Qualiter ſint puniendi Religioſi, & Clerici matrimonia celebrantes.

Q. XIII.

Quibus pœnis debeant puniri coniugati, qui ſine licentia vxorum in ſæculo degentium ſacris ordinibus initiantur, & quam ſuſpicionem inducant.

Q. XIV.

An qui committit delictum Bigamiæ ſit excommunicatus.

Q. XV.

Qualiter ſint tractandi contrahentes binas, vel plures nuptias, & ſupradicti religioſi, vel clerici, & alij huiuſmodi delinquentes, qui ſe ſponte manifeſtant Inquiſitoribus.

Q. XVI.

Q. XVI.
De Testibus qui falso coram ordinario attestantur de morte coniugis, vel de celibatu volentis contrahere, an sint puniendi per S. Offitium, & qualiter, & de ijs qui eos ad deponendum falsum inducunt.

Q. XVII.
De testibus falsum in hoc, & in alijs criminibus, in S. Officio deponentibus, & de ijs qui iuridice, & legitime interrogatis, negant veritatem.

Q. XVIII.
Quas causas, & quos articulos causarum Inquisitores cũ ordinarijs cõmunicare tenentur presertim in Regnis Hispaniarum.

Q. XIX.
De Hermaphroditis, & mutantibus sexum, qui antea coniugati erant, an ad secundas nuptias possint trãsire viuente priore coniuge: veluti si mulier coniugata in virum prosilit, possit licite inire matrimonium cum alia muliere.

Finis Quæstionum.

NEMO DE SVO HABET NISI MENDACIVM: SI QVIS AVTEM HABET HOMO VERITATEM, AB ILLO FONTE EST, QVEM DEBEMVS SITIRE IN HAC EREMO.

Ex Concil. Aurasic. 2. Can. 22.

LIBER

LIBER PRIMVS

DE PROHIBITIONE Plurium coniugiorum simul.

QVAESTIO PRIMA.

Affertur etymologia Bigamiæ, & Biuiriæ.

SVMMARIVM.

1 *Quid iuuet etymologiæ cognitio.*
2 *Etymologia Bigamię triplex.*
3 *Hæretici qui coniugia detestantur.*
4 *Referuntur auctores qui de factis, & erroribus hæreticorum scripserunt.*
5 *Bigamiæ etymologia amplectenda.*
6 *Alia Bigamiæ etymologia affertur.*
7 *Troia quare dicta fuit Pergama.*
8 *Τὸ γάμος explicatur, & illustrantur Plutarchus, & Homerus.*
9 *Biuiria vnde dicta, & qui hoc termino vsi sunt.*

1 VI virtutes vocabulorum ignorāt de facili parologizantur, nempè decipiuntur, ait *Philosophus Ethic.* 1. quare nimium confert iuxta ipsius doctrinam, in principio vocabulorum cognitionem habere. Id quod benè obseruat *Vlpianus noster*, dum ait, *benè est priusquam ad interpretationem veniamus proposita materiæ, pauca de ipsius tituli significatione referre l. 1. in princip. ff. si cert. pet.* nomina enim significandarum personarum, vel rerum causa adinuenta fuerunt: *Inst. de lega. §. si quis in nomine*, & exornat, *Sanchez Crocensis in Paradoxis Parad. 1.* Nos ergo, & Philosophi, & Iuris Consulti præcepta seruantes ab ipsa nominis Bigamiæ cognitione incipiemus, vt ita in offenso pede susceptam tractationem percurrere possimus.

2 Vt ergo ad etymologiam, quæ est nominis interpretatio, deueniamus: *Hostiensis in summa 1. p. tit. de Bigamia §. vnde dicatur bigamus*, triplicē adducit Bigamiæ explicationem: Prima est apud vulgares locum habens, quod videlicet *Bigamus idem sit, quod stultus, & fatuus*, & per consequens Bigamia stultitia, & fatuitas. Bigamus, dicunt isti, quasi bis fatuus. Sed hæc interpretatio nullo pacto est amplectenda, sapit enim temeritatem, & quodam modo hæresim, vt aduertit *Montaigne in tract. de Bigamia quæst. 2. nu. 5. ex dist. 30. c. si qua mulier c. si quis propter Deum, & c. si quis nuptias, c. si*

quis vituperat 31. *dist.* vbi habetur,
quod hæresis detestabatur Coniu-
3 gia. Quod fecerunt Marcionistæ
à Marcione ducti anno Domini
155. tempore Pij 1. Romani Pon-
tificis, teste *D. Hieronymo lib. 2. con-
tra Iouinianum.* Tatiani; qui a Ta-
tiano Iustini Martyris discipulo an-
no 173. Soteri Pontificis tempori-
bus, teste *Eusebio Cæsariensi in Hist.
Ecclesiast.* originem sumpserunt. En-
cratitæ, idest continentes ab ipso
Tatiano etiam adinuenti, de quibus
magna æquiuocatio est apud *Pra-
teolum in elencho Hæreticorum*, qui
in verbo Tatiani, & verbo Encra-
titæ idem per diuersa, & diuersa per
idem memoriæ lapsu narrauit; Ada-
mæi, qui fuerunt tempore Victoris
Papæ anno Domini 194. vt refert
*Guillelmus Lindanus lib. Diuinarum
Instit. Dialogo* 2. Hierarchitæ qui a
Hierarcha anno 279. Eutichiano
Ecclesiam gubernante vixerunt; de
quibus habetur mentio *in cap. quæ-
dam* 24. *quæst.* 3. Aeriani, siue Aerij;
qui vt *D. Augustinus* scripsit *lib. de
Hæresibus cap.* 53. sub Iulio primo
P.M. anno 342. per Armeniam di-
uagati sunt, idem senserunt Abelo-
nij, siue Abelanij anno 407. quo-
rum mentio fit a *D. Aug. eodem lib. de
Hæresibus*, & degerunt sub Pontifi-
catu Innocentij Tertij. Isti sunt,
qui priscis temporibus in hunc er-
rorem lapsi sunt, de quibus videre
4 est, apud *Prateolum in Elencho Hære-
ticorum, & Gualterium, & Genebrar-
dum in suis Cronologijs, & Alfonsum
de Castro contra hæreses. Fratrem Do-
minicum Grauinam in catholicis præ-
scriptionibus de falsis hæreticorum tra
ditionibus lib.* 4. *a fol.* 606. de Neote-
ricis verò Hæreticis à Martini Lu-
theri tẽpore exortis videbimus in-
fra *quæstione* 11. hoc eodem lib. &
de Mahometo in hoc errore con-
cordante.
5 Secunda etymologia est, quod
Bigamus significet hominem bini
coniugij *à gamos*, quod est coniu-
gium: vnde monogamus vnius vxo-
ris vir: trigamus, qui habuit tres
vxores, polygamus, qui plures ha-
buit vxores; ita refert idem *Mon-
taigne ibid. nu.* 5.
6 Tertia est, quod bigamus, idem
sit, ac duarum vir mulierum, a ga-
7 mos mulier, vnde Troiana Ciuitas
Asiæ dicta fuit Pergama, quia pro-
pter mulierem Græcam Helenam,
nempe Menelai Regis vxorem igni
succensa fuit à πυρ, quod est ignis,
& γαμος quod est mulier. quæ tertia
explicatio conciliari potest cum se-
cunda, ita vt gamos significet non
quamcumque mulierem, sed vxo-
rem ipsam, vt ex *Plutarcho in Numa,
& in Romulo notat Hẽricus Steph. in
thesaur. verb. Gamos* γαμος enim pe-
8 culiari sensu pro vxore vsurpatur,
quemadmodum γαμεῖν, a quo deri-
uatur Gamos, vxorem ducere pro-
priè significat. clarissimè omnium
Suidas, qui Gamos dici putat quasi
δάμαρ. Damos D. in G. mutato, quod
mulier subacta sit, & domita, ac vi-
ro subdita, quare virgines *Homerus*
appellat Adamasras, Indomitas fe-
rocientes. Inde fortè noster Hi-
spanus loquendi modus sumpsit
exordium; quia innuptas puellas
Damas nuncupamus, & Itali, &
Franchi, vtique *Damæ* easdem vo-
cant. Hinc Monogamus, & Polyga-
mus, bigamus, seu Digamus, vnam;
plures, duas vxores ducens. *Plutar-
chus in Numa* γάμον Τατίαν ἔλαβε vxo-
rem duxit Tatiam, *In Anthol.* ὡραία
γάμου puella nubilis decora matura
viro. Hinc Agamos sine vxore.
Apud *Hom. Iliad.* 3. *vers.* 40. Paridẽ
obiurgat Hector, atque *vtinam ait
sine vxore AGAMOS fuisses*, &
lib. 1. *epigr. quousque fueris Agamos
sine vxore Numenie*, &c. vnde non
sequeretur absurdum, quod *Mon-
taigne* infert ibidem *num.* 11. quod
scili-

scilicet vltima explicatio, vel sit falsa, vel in idem recidat, non enim est falsa dum ad vxorem restringitur, vt ipsemet aduertit, nec in idem recidit, quamuis sensu coincidat, dummodo per diuersa vocabula.

9 Aduertendum tamen est qualiter id quod in viro proprie bigamia dicitur, in muliere minus apte, imo barbare accommodatur: quia si, vt dictum est bigamia à *bis*, *& gamos*, quod est mulier dicitur quasi duarum mulierum vir in muliere, quæ duos viros habet, impropriè habetur talis locutio. Ideo mihi valde placet differentia *Scoti in 4. dist. 33.* qui quod in viro bigamiam vocat, in muliere biuiriam dicit abis, & a viro, quasi duorum virorum vxor, vnde *Polyuiria* multorum virorum, sicut *polygamia* multarum mulierũ, & hoc nomen habetur in *Thesauro linguæ latinæ litera B. & Calepinus* Biuiram viduam appellat, quasi duorum virorum vxorem ex *Varrone, & Nonnio, & Ioannes Caluinus in Lexicon Iuris litera B.* idem ex *Hieronymo* tenet, & hoc termino vsi sunt, supplementum *Gabrielis Viel. in 4. dist. 33. qu. 1. proposit. 8.* accuratissimus *Albertinus de agnoscen. assert. quæst. 23. num. 33. Ioannes Ianuensis Dominicanus, in summa Catholica lit. B.* & alij.

QVAESTIO SECVNDA De Definitione Bigamiæ.

SVMMARIVM.

1 *Affertur definitio Bigamiæ.*
2 *Omnis Bigamus est irregularis.*
3 *In nostra definitione irregularitas accipitur, vt genus, bigamia vero vt species.*
4 *Obiectio quod Bigamia non sit irregularitas.*
5 *Irregularitas a iure positiuo introducta.*
6 *Bigamia in lege veteri permissa.*
7 *Multi Patriarchæ plures habuerunt vxores.*
8 *In lege Moysi non erat prohibitio, ne Bigami ad sacerdotium ascenderet.*
9 *Salomonis vxores, & concubinæ plurimæ.*
10 *Obiectioni satisfit positæ nu. 4.*
11 *Explicatur illa particula definitionis* ex defectu proueniẽs Sacramẽti.
12 *Monogamus, & Bigamus in quo differant in significatione.*
12 *Bigami ad sacros Ordines non admittuntur.*
14 *Quid significat Sacramentum matrimonij non consumatum.*
15 *Matrimonium de præsenti non consummatum separatur per ingressum religionis, & per alias causas ex Pontificia dispensatione.*
16 *Matrimonium consummatum denotat vnionem Christi, & Ecclesiæ per incarnationem.*
17 *Matrimonium consummatum nullo modo separari potest, quoad vinculũ.*
18 *Alia significatio Sacramenti matrimonij consummati scilicet vnitas Ecclesiæ ex diuersis collecta vni viro Christo subiecta.*
19 *Extra Ecclesiam salus non inuenitur.*
20 *Quare sub nostra definitione Sacramẽti, veniat Sacramentum matrimonij, & non aliud: reijcitur ratio a Montaine adducta.*

1 Adduximus in præcedẽte quæstione etymologiam Bigamiæ. Iam nunc ad germanam, & propriam definitionem ipsius accedamus. Hanc tradit idem *Hostiensis* de Iure Canonico benemerentissimus loco citato, *Bigamia est Irregularitas ex defectu proueniens Sacramenti ex cap. Acutius 26. distinctione.* cui similiter cohærent *cap. nuper c. debitum, & c. Bigami.* quam definitionem ex eo patet esse bene allatam, quod nimirum sit conuertibilis cum suo definito: quæcum-

que enim Bigamia est Irregularitas
ex defectu prouenicns Sacramenti;
& quæcumque Irregularitas ex de-
fectu proueniens Sacramenti est
Bigamia, & perfectè cōtinet omnes
qualitates, & conditiones definiti,
vt melius ex dicendis patebit: qua-
re merito illam approbat *Montai-
gne loc. cit. quæst. 1, §. 1*, apud quem
vide huius definitionis explicatio-
nem *à nu. 2.* In quo nil aliud momē-
ti, quod ad nostram rem faciat in-
uenies. Nos breuiter sic explice-
2 mus. Dicitur esse irregularitas,
quia omnis bigamus est irregularis,
hoc est sine regula, vel contra Regu-
lam Apostolicam, quæ habetur *1.
ad Thimo. 3. c. ibi: portet esse vnius
vxoris virum*, quod debet intelligi
(negatiuè) idest non plurium *82.
d. c. proposuisti 26. dist. in sum. c. 1. &
c. fi.* & contra Regulam summorum
Pontificum de bigam. per totum,
nec non Sanctorum Patrum *August.
Hieron. Amb. & Greg. 26. di. per totā
24. dist. cap. si quis de laicis cum septē
Canonibus sequent. 31. q. 1. c. aperiant,
& c. quomodo, & 28. qu. 3. per totum.*
Item contra Regulam Imperatoris
Iustiniani *Auth. de Sanc. Epis. §. cleri-
cos col. 9.*

Vbi nota, quod in hac definitio-
3 ne bigamiæ Irregularitas accipitur,
vt genus, bigamia vero, vt species,
omnis enim bigamia est irregulari-
tas, non vero contra.

Dices quo pacto verificatur bi-
4 gamiam esse irregularitatem, cum
bigamia fuerit; tum in lege scripta
veteri, tum in lege naturæ, Irregula-
ritas autem tunc temporis nō erat,
5 cum sit de iure positiuo secundum
*Innocentium, & Guil. Dur. 1. part.
spe. tit. de lap. & dispens. §. iuxta dispē-
sat.* ordinem, & communem DD.
sententiam, & hoc irregularitatis vi-
tium à lege Apostolica, & Canoni-
ca sumpsit exordium. Apparet au-
6 tem bigamiam in lege veteri fuisse
ex eo quod Abrahā, qui pater mul-
tarum gētium dictus est, & cui pro-
missio facta, quod Christus ex eius
genere nasceretur duas simul habuit
7 vxores Saram, & Agar *Genes. c. 16.*
Iacob etiā duas habuit simul vxores
scilicet Lyam, & Rachel filias La-
ban, *Gen. 29.* quinimo Aliqui, vt
*Tostatus in Genes. quæst. 1. cap. 29. to.
2. & Pineda de rebus Salom. lib. 7. c. 5.
Ludouicus Stulla in Genes. cap. 30. fol.
206*, putant Iacob. fuisse quadriga-
mum vocantes vxores Balam ancil-
lam Rachel, & Zelpham famulam
Lyæ: huic tamen concessus filius
vocatus leui, ex cuius tribu solum
ad Sacerdotium promouebātur per
legem Moysi datam; vnde ministri
Ecclesię dicti leuitæ *num. 1. 2. 3. 4.
17. 18. & 25. c.* Assur Bethlemites
habuit item duas vxores Halaa, &
8 Naara *1. Para. 4. 5.* Et in lege Moysi
nulla erat prohibitio, ne bigami ad
Sacerdotium ascenderent. Dauid
quoque, qui simul Rex Sacerdos, &
Prophæta fuit, plures simul habuit
vxores *2. Reg. c. 3. & c. 5.* Salomon
denique, qui templum Domino
ædificauit habuit septingētas vxo-
res quasi Reginas, & trecentas
concubinas *3. Reg. 11.* vbi vide
*Pinedam de rebus Salomonis lib. 7.
cap. 5. qui num. 2.* probat ex *Pa-
ralip. 11. & 21.* quod numerus de-
cem, & octo vxorum præfixus Re-
gibus intelligendus fuerit de vxori-
9 bus alienigenis, quia vxorum He-
bræarum numerus non præscribe-
batur, quinimo vsque ad mille inter
Reginas, & concubinas in Salomo-
ne ipso extendit *eodem cap. n. 7.*

10 Respondeo nos definire bigamiā
pro vt modo ex lege Canonica cō-
plectitur, includitque Irregularita-
tis vitium: nam sicut vt iam supra
diximus ex Montaigne hic termi-
nus (bigamia) est nouiter à magi-
stris inuentus, ita bigamia ipsa de-
finitur; prout modo ex Apostolico
Præ-

Præcepto, & Canonica inhibitione
non solum duas, vel plures vxores
sub nomine Polygamiæ dicit; ve-
rum etiam prout continet impedi-
mentum ad ordines sacros quare
vt sic benè stat, quod contineatur
sub genere Irregularitatis.

11 Sed præstat modo cæteras parti-
culas explanare scilicet ex defectu
Sacramenti proueniens: quæ ita
intelligi debent, vt nullo pacto
(si de vera bigamia loquamur, in
ordine ad quam cæteræ species bi-
gamiæ analogicè definiuntur) ne-
gent Sacramentum matrimonij esse
in secundis nuptijs ritè, & successi-
uè contractis; sed solum negent re-
periri in secundis nuptijs siue legi-
timè, siue non legitimè contractis
significationem Sacramenti matri-
monij, quæ est quædam ipsius Sa-
cramenti perfectio.

12 Etenim qui Monogamus est, vt
ait *Bellarm. de matrim. lib. vnico con-
tr. 3. cap. 9. §. Respondeo bigami*, signi-
ficat Christum ita esse vnum vnius
coniugis, nempe Ecclesiæ, virum
vt nunquam alteram habuerit; qui
autem bigamus est significat quidē
Christum esse vnum vnius, quod ad
Sacramētum sufficit, sed non signi-
ficat ita esse vnius, vt non fuerit al-
terius; carnem enim suam diuidit
in plures, quare tum ex defectu
huius significationis, tum ob alias
causas, de quibus videre est ipsum
13 *Bellarm. in disp. de bigamia Clerici* ti
bigami ad sacros ordines non ad-
mittuntur, & expresse tenent *cap.
præcipimus 34. dist.* & alia quam plu
rima Iura relata *a Barbosa de offic. &
potestate Episcopi p. 2. alleg. 10. in im-
press. Lugdun.*

Ad maiorem autem huius signi-
ficationis explicationem accipe
quæ communiter DD. omnes tum
14 Theologi, tum Canonistæ afferunt,
scilicet Sacramentum matrimonij
non consummatum significare vni-
tatem siue coniunctionem; quæ est
inter Christum, & quamlibet ani-
mam fidelem, iuxta *Apost. 1. Cor. 6.*
circa finem qui autem adhæret Do-
mino vnus spiritus est cum eo; vel si
fateamur significare vnionem Chri-
sti per charitatem cum tota Eccle-
sia, adhuc ea dissolubilis est per pec
catum mortale quo ad membra,
quamuis quoad totam Ecclesiam
indissolubilis sit; similiter matrimo
nium de præsenti nondum consum-
15 matum, separatur per ingressum Re-
ligionis *c. ex publico, & c. verum de
conuer. coniug. & c. commissum de
spon.* & per alias iustas causas ex di-
16 spensatione Pontificis. Coniugium
vero consummatum denotat vnio-
nem inter Deum, & Ecclesiam per
Incarnationem in vtero virginali
contractam iuxta illud *Apostoli ad
Ephes. 5.* vbi ait *Sacramētum hoc ma-
gnum est, Ego dico in Christo, & in
Ecclesia* recitatiuè *in c. debitum de
bigam. vt per Concil. Tridentinum*
definitum est *sess. 24. de reform. Can.
6.* ibi *si quis dixerit matrimonium
ratum non consummatum per solemnē
professionem alterius coniugis, non di-
rimi, Anathema sit*, & tenent *Hen-
riq. in summa gl. 10. cap. 34. §. 3. Em-
manuel quæst. regula tom. 3. qu. 1. art.
4. Sayrus in claui Regia l. 6. c. 5. Aegi-
dius de Conink de Sacram. tom. 2. disp.
26. a num. 30. Valeri. Regn. in praxi
fori pœnit. fol. 26. a nu. 30. Couarr. de
sponsal. part. 1, cap. 1. n. 11. & part. cap.
7. §. 4. & alij, quos refert Gened. in
Collect. 29. n. 1. ad decret.* Et sicut ista
vnitas est inseparabilis; quia *quod se-
mel assumpsit nunquam dimisit*, ita
matrimonium consummatum nullo
modo separari potest, quoad vincu-
17 lum iuxta, quod Christus Dominus
ait *quos Deus cōiunxit, homo nō sepa-
ret Matth. 19. Mar. 10. Luc. 16. c. inter
Corporalia in prin. de transla. Epi. 34.
qu. 2. c. quos Deo, &c. quoniam de con-
iugio leproso. Menocch. de præsumptio-*

nibus

nibus lib. 4. qu. 103. nu. 1 & qu. 189. n. 90. & Consil. 245. nu. 8. Guttierr. in repet. cap. quamuis pactum verb. dum nuptui tradebatur nu. 1. de pactis lib. 6. Marcus Antonius Genuens. in pract. Eccles. qu. 188. num. 2. & qu. 161. nu. 2. & Alij relati a Barbosa in collect. super dictum Caput inter Corporalia de translat. Episcop.

Est, & alia significatio in Sacramento matrimonij consummati videlicet vnitatis Ecclesiæ ex diuer-
18 sis Gentibus collectæ vni viro, idest Christo subiectæ. Est enim vna tantum Ecclesia ex omnibus fidelibus constans, extra quam salus non
19 inuenitur de consec. dist. 1. c. Ecclesia c. firmiter §. vna vero de Summ. Trin. c. frequens in fi. de excess. Prælat. Extrau. vnam Sanctam 24. q. 1. c. qui vetus. Hanc triplicē significationem Coniugij Carnalis posuit, Innoc. gloss. in ver. Sacramentum in c. debitum de bigamis enim ordinandis, & præter ordinarios in præsenti cap. debitum Abbatem scilicet Zabarell. Bellarm. Ioan. Andr. vide Viuian. in Rationali p. lib. Iuris Pontificij pagin. 338. Alagon. in compend. Iur. Canon. pag. 120. vide etiam copiosè Hostiensem in summa tit. de big. §. quare bigamus.

Ratio autem quare in hac definitione bigamiæ nomine Sacramenti veniat Sacramentum matrimonij
20 non videtur illa, quam affert Montaigne loco cit. nempe, quia Matrimonium per Antonomasiam veniat nomine Sacramenti, quia scilicet matrimonium est antiquius cæteris Sacramentis, & dignius ratione institutentis loci status iterationis, communitatis vtilitatis significationis, & societatis. nam absolutè, & per antonomasiam, & ratione dignitatis potius venit Sanctissimū Eucharistiæ Sacramentum pluribus de causis cæteris præstantius, vt habet Doctor subtil. in 4. dist. 8. quæst. p. tit. d. Suarez tom. 3. super 3. p. S. T. Disp. 39 sect. 2. Cartagena lib. 9. hom. 3. vel baptismus, qui est ianua Sacramentorum Cap. cum itaque in fide de consec. dist. 4. Ratio ergo quare in casu nostro in definitione bigamiæ nomine Sacramenti veniat Sacramentum matrimonij est quia in sub iecta materia bigamiæ nomine Sacramenti nullum aliud debet venire nisi Sacramentum matrimonij, vel saltem ex vsu ipso Sacramento matrimonij aptatur.

QVAESTIO TERTIA.

Diuiditur Bigamia in tres species.

SVMMARIVM.

1 *Diuisio Bigamiæ a Bellarmino adducti pressior.*
2 *Diuisio Sanchez vniuersalior.*
3 *Vera bigamiæ diuisio.*
4 *Secunda Bigamia interpretatiua refertur.*
5 *Tertia bigamia similitudinaria adducitur.*
6 *Sacerdos matrimonium cum Christo init.*
6 *In sacris constitutus incurrit bigamiā, quamuis cum vnica, & virgine contrahat.*
7 *Quomodo dispenset Episcopus cum Diacono vxorem ducente.*
8 *Professus per vota religiosa si vxorem ducat Bigamus censetur.*

POsita iam explicatione definitionis, vt appareat quam benè quadret definitio veræ bigamiæ principalius per quandam proportionem deinde cæteris speciebus Analogicis discutere oportet quotuplex sit Bigamia. vnde possimus deinde statuere de quanam bigamia hic agamus.

1 Et quidem Bellarm. lib. vnic. de matrim. controu. 3. cap. 9. in principio angustiorem, & pressiorem affert diui-

diuisionem Bigamiæ, quam vt omnes amplecti possit species bigamiæ: non enim ibi videtur curare omnes adducere bigamiæ partes, sed illas tantum, quæ ad rem, de qua agit, facere possunt. ibi enim diuidit bigamiam in illam, quæ est plurium vxorum successiuè, & in illam, quæ est plurium vxorum simul.

Vniuersalius ergo (id quod rei
2 nostræ magis expedit) triplex, vt ait *Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 83. nu. 2.* solet communiter species Bigamiæ assignari à Doctoribus cum *Speculatore tit. de dispensat. §. iuxta nu. 6.* quamuis *Gloss. c. 2. verb. in bigamis de Bigamis* duas priores ex his, quas mox afferemus species bigamiæ afferat. Prima bigamia est vera, quæ est quoties quis duplex legitimum matrimonium init, vtrumque consummans, diciturque hæc
3 bigamia vera bigamia, quia in hoc duplici matrimonio verè deficit repræsentatio vnius matrimonij Christi cum vnica Ecclesia habetur autem hæc species *d. c. debitum de bigamis c. percipimus d. 34. & cap. fin. eadem dist. & c. fin. dist. 51.* Secunda
4 bigamia est interpretatiua, quæ est cum contrahitur duplex matrimonium, & vtrunque consummatur, sed vel neutrum, vel solum alterum est validum. ad eandem speciem pertinet si quis ducit vxorem non virginem; vel licet virginem, duxerit tamen post Adulterium eam
5 cognoscit. Tertia Bigamia est similitudinaria, quam contrahit ille, qui sacris initiatus, aut per vota Religiosa professus matrimonium contrahit, & consummat etiam cum vnica, & virgine, ita *Sanchez loco cit.* & aduertit *Ioannes Caluinus in Lexicon Iur. verb. bigamia.*

Ratio autem huius bigamiæ similitudinariæ, quæ contrahitur tam ab eo, qui est in sacris constitutus; quam etiam a professo in Religione, est quia hi videntur similitudi-
6 narium matrimonium inire cum Christo per votum solemne; si deinde matrimonium carnale contrahant opere subsequuto per copulã, omnino videntur bigamiam incurrere propter affectum ad duplex matrimonium; atque adeo reperiri in tali casu similitudinem Bigamiæ, quæ est Ratio tradita *in c. nuper, & cap. fin. de bigamis*, & tenent preter ordinarios in præsenti *Nauarrus in manuali cap. 27. nu. 195. & Consil. p. num. 7. Flamin. de resignat. lib. 5. q. 3. vide etiam Campanam in diuer. Iur. Can. rubr. 11. c. 6. nu. 12.* Habetur autem, quod in sacris constitutus incurrat bigamiam etiam si cum vnica, & Virgine celebret matrimonium secuta tamen carnali com-
6 mistione (id, quod in omni bigamiæ specie tanquam fundamẽtum supponi debet) *ex cap. 1. qui clerici vel vouentes*, vbi de Diacono qui vxorem accepit, dicitur posse Episcopum cum ipso post pœnitentiam per actam dispensare, vt officium Diaconi exerceat, *& cap. 2. eod. tit.* de subdiacono, qui matrimonium contraxit, statuitur quod si in Religionem ingrediatur, dispenset cum eo Episcopus ad superiores ordi-
7 nes; quod si nolit ingredi, non permittat eum subdiaconatus munia obire, sed solum in minoribus deseruire, & ita tenent hanc sententiã *Gloss. fin. cap. sanè Sacerdotes de clericis coniug. Abbas, Alexander de Neuo Astensis. Monald. Turrecremata, Rosella, Armilla, Tabiena, Nauarr. Couarr. Maiolus, Flamin. Hurtada, & ex Theologis Riccardus, Palud. supplementum Gabr. Ledesma, Toletus, Valentia Manuel, Emmanuel Sà, Philarcus, & Alij quos refert Sanch. loco cit. disp. 81. num. 5.*

Quoad Professum vero per vota
8 Religiosa colligitur *ex cap. quotquot 27. q. 1.* quod est ex Synodo Ancyrana

rana *cap.* 18. secundum communem DD. intelligentiam; verba autem Canonis hæc sunt (*quotquot virginitatem pollicitam preuaricata sunt professione contempta inter bigamos, idest qui ad secundas nuptias transierunt, haberi debebunt*. Hic quamuis Canon de fœminis rigorosè loquatur, à fortiori tamen valet in viris, & ita hanc sententiam amplectitur *Sanchez loco cit. nu.* 8. *vbi citat ex Theologis Riccardum, Palud. supplementum Gabr. & Alios*, quos apud ipsum videre potes, & apud *Nicolaum Garsi. de benefic. p.* 7. *cap.* 6. *n.* 35.

QVAESTIO QVARTA.

Explicatur melius Triplex Bigamia adducta.

SVMMARIVM.

1 *Nomine secundarum nuptiarum veniunt secundæ, & tertiæ, & reliquæ vlteriores post primas contractæ.*

2 *Quatuor modi Bigamiæ interpretatiuæ.*

3 *Opinio aliquorum circa Bigamiam interpretatiuam in eo qui duxit in vxorem a se defloratam.*

4 *Explicatur Leo Pontifex in cap. qualis* 30. *q.* 5.

5 *Nullã in hoc casu Bigamiam nec irregularitatem contrahi affirmatur, & redditur ratio.*

6 *Tale matrimonium retrotrahitur ad tempus deflorationis vxoris.*

7 *Improbatur Alciati sententia.*

8 *Nostra sententia confirmatur.*

9 *Expenditur cap. nuper de Bigamis ad explicationem Bigamiæ interpretatiuæ.*

10 *Affectus ad duplex matrimonium cum copula carnali efficit, vt quis inter Bigamos connumeretur.*

11 *Sententia Henriquez reijcitur.*

12 *Eius rationibus satisfit.*

13 *Alius Bigamiæ modus a DD. enumeratus affertur.*

14 *Tertius Bigamiæ interpretatiuæ modus.*

15 *Non incurrit irregularitatem qui virginem ducit, putans esse corruptam.*

16 *Censuræ nõ incurrũtur si desit factum, & sola adsit intentio.*

17 *Occidens laicum putans occidere clericum non est excommunicatus.*

18 *Contrahens inualidè licet cum vidua vel corrupta non est irregularis.*

19 *Qui cognoscit vxorem adulterij ream quamuis virginem eam duxisset esse irregularis.*

20 *Diuersitas opinionum auctorum circa prædicta.*

TRiplicem ex præcedenti quæstione habemus Bigamiam nempe veram quæ est quando quis successiuè transit ad secundas nuptias ritè celebratas. Vbi aduerte
1 nomine secundarum nuptiarum venire secundas, tertias, quartas, & alias vlteriores post primas contractas, vt habetur *per Glossam in Rubrica ff. de vulg. & Pupill.* & colligit *Goffredus ibi, & Alexander cons* 6. *num.* 5. *vers. quia respondeo f.* 7. *Card. Tusch. concl.* 161. *nu.* 6. *Menocch. cons.* 4. *num.* 38. Habemus secundo interpretatiuam, quæ pluribus modis accidit vt supra innuimus.

Hi verò ad quatuor reducuntur.
2 Primus est si quis duplex contrahat, & consummet matrimonium alterum validum, & de Iure, alterum inualidum, & de facto, quod potest accidere simul, vel successiuè. Secundus modus est quando duo init matrimonia de facto; idest ambo irrita; quod itidem dupliciter accidere potest; vel simul, vel successiuè. Tertius quando ducit viduam commistione secuta iam à priori viro cognitam, vel ab alio corruptã. quartus quando, & si quis duxerit virginem; deinde eam adulteram effectam carnaliter cognoscit.

Ad-

Addunt Alij Bigamiam etiam contrahi interpretatiuam si quis a se prius defloratam sibi matrimo-
3 nio consummato coniugat. Fundantur autem hi *in cap. qualis 30.q. 5.* quod est *ex Leone Papa*, vbi modus traditur, quo quis possit vxorē
4 ducere absque bigamiæ defectu his verbis (*qualis debeat vxor esse, quæ habenda est secundum legem virgo casta, & desponsata in virginitate,*) & *cap. vnico de clericis coniugatis in 6. ibi* (*qui cum vnicis, & virginibus contraxerunt*) vbi videtur omnino requiri virginitatem vxoris tempore contracti matrimonij, & ita tenent *Anton. Gomez tom. 3. cap. 10. num. 4. Carol. de Graffiis de eff. Cler. eff. 1. nu. 8. & Alij relati ab August. Barbosa in collect. super 6. decret. cap. vnic. de clerio coniug. nu. 6.* Et rationem adducere possunt quia scilicet nullo pacto seruatur significatio vnionis Christi cum Ecclesia in tali matrimonio, in quo fœmina iam corrupta coniungitur.

5 His tamen non obstantibus puto in tali casu nullam contrahi bigamiam nec irregularitatem, & Ratio breuiter est quia eatenus hęc Irregularitas bigamiæ in ducente corruptam contrahitur, quatenus ex Iuris interpretatione cum mulier diuiserit carnem suam in plures, vir, qui cum illa matrimonio coniungitur, cum efficiatur cum ea vna caro, censetur etiam carnem suam diuidere in plures, in nostro autem casu nullatenus vir diuidit carnem suam in plures; cum re vera mulier illa ab alio cognita non sit.

Adde etiam, quod illud matrimonium retrotrahitur ad tempus,
6 quo ipsam deflorauit, vnde pręcedens vitium purgetur; ac si virginē duxisset. *ex cap. tanta qui filij sint legitimi*, Butri. *nu. 2. & 4. Zabarella num. 2. Abbas nu. 7. Anch. num. 10. Tiraq. de Iure primog. q. 34. num. 34. Couarr. de sponsf. par. 2. cap. 8. §. 2. nu. 26. Mantic. de coniect. l. 11. tit. 12. nu. 18. Roland. conf. 100. num. 14. Surd. conf.*
7 *309. n. 24.* solum *Alciat. in Paradox. cap. 12.* contrarium absq; ratione sentit; vnde non valet Ratio adducta à contraria sententia quia nimirum falsum est hic non seruari significationem Sacramenti ex eo quod dictum est non diuidi carnem in plures, in quo consisteret defectus significationis; Et eodem pacto respōdemus ad textus adductos quod scilicet loquantur de virginitate
8 quatenus mulier ab alio non sit corrupta. Hanc sententiam amplectuntur ex Theologis *D. Thomas in 4. dist. 27. q. 3. art. 1. q. 3. ad secundum, Riccardus ibi art. 4. q. 1. in cap. Palud. quæstione cit. art. 2. num. 19. Maior. q. 6. colum. 2. vers. & ex illo Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 84. num. 14. & Alij ab ipso ibidem relati.*

Iam vero ex quatuor modis positis interpretatiuę bigamiæ priores duo etsi non habeantur expressi in Iure, rationabiliter tamen colliguntur à DD. ex ratione tradita *in cap.*
9 *nuper in fin. de Bigamis*; vbi inducitur clericus, qui cum matrimonium ante sacros ordines duxisset; deinde aliud post susceptum ordinem inijt. hic ergo inter bigamos recensetur non quidem propter defectum Sacramenti, quia secundum matrimonium nullum est, sed propter affe-
10 ctum ad duplex matrimonium ex parte ipsius clerici copula carnali subsecuta; cum ergo eadem ratio reperiatur in duobus modis prioribus iam dictis; merito DD. inter bigamiæ modos, & quidem interpretatiuæ enumerant.

11 Vnde non est audiendus *Henriq. qui lib. 11. de matrim. cap. 6. num. 6.* negat speciem bigamiæ esse quando duplex matrimonium contrahitur vtrumque inualidum; quia nimirum ait ipse, cum nullum sit ve-

rum matrimonium, non datur defectus Sacramenti, præsertim vero cũ in iure non reperiatur expressus talis casus. Nam satis Respondetur ex dictis *ex cap. nuper in fine de bigamis*; vbi affertur similis ratio, & ad ratio
12 nem ipsius *Henriquez* Respondetur satis esse quod ex parte ipsius contrahentis sit defectus Sacramenti per affectũ ad duplex matrimonium opere subsecuto. quare hunc modũ amplectuntur ex Theologis *Riccardus 4. dist. 27. art. 4. q. 3. art. 1. ad fin. Sotus q. 3. ar. 1. colum. 4. D. Anton. 3. p. tit. 28. cap. 3. Sanch. loco cit. disp. 84. nu. 3. & Alij ab ipso relati.*

13 Alium modum nempe quando alterum matrimonium est validũ, alterum inualidum, siue simul, siue successiuè contrahantur, defendunt *D. Thom. dist. 27. q. 3. art. 1. q. 1. in corp. & ibi Durandus q. 4. num. 7. Maior, Viguerius, Riccardus, Palud. supplementum Gabr. Sotus, Palacios, Angles Bellarm. Valentia, Henriquez, Toletus, Ledesma, Lopez, Philarcus, Manuel, Llamas, Vega, & Alij à Sanchez relati loco citat.* quos ipse sequitur.

14 Tertius modus bigamiæ interpretatiuæ scilicet quãdo quis consummat matrimonium cum vidua à priori viro corrupta, vel cum corrupta ab alio per copulam illicitam. habetur *cap. p. & cap. debitum de bigamis, & c. vnico de Clericis coniugatis in 6. & cap. curãdum dist. 34. quod est ex Hilario Papa in Synodo Romana Cap. 2. & Cap. præcipimus eadẽ distin.* quod est ex *D. Greg. in Epist. lib. 2. Epist. 25. & cap. fin. eadem dist.* quod est *ex Gelasio Papa, & cap. si quis viduam* El primero *eadem dist. quod est ex Innocentio Papa Epist. 2. cap. 5. & cap. si quis viduam el secundo eadem distin.* quod est *ex can. 18. Apostolorum, & cap. si quis viduam 50. distinction.* quod est *ex Concilio Martini Papæ cap. 26. & cap. fin. dist. 31.* quod est ex *Concilio Toletano 4. cap. 18. & cap. qualis 30. q. 5.* quod est ex *Leone Papa, & cap. Nemo*, quod est ex *Synodo Meldensi dist. 32. & capit. Matrimonium distin. 33.* quod est ex *D. Greg. Papa*, super quibus *vide Barbosam in collecta. super ipsis*; & DD. ab eo relatos, quos consulto omitto breuitati studens.

Vbi aduertendum primo non
15 incurrere bigamiæ irregularitatem qui virginem ducit, putans tamen esse corruptam. Et Ratio est quia censuræ non incurruntur si desit fa-
16 ctum, & sola adsit intentio; nõ enim quis excommunicatus est si putat se occidere clericum: reuera autem laicum occidit. Et ita tenent *Cucus*
17 *lib. 4. Instit. Maior. tit. 12. Sãchez lib. 7. de matrim. disp. 84. n. 7.* apud quem loco citato *nu. 39.* vide rationem cur nimirum vnicum matrimonium corrupti cum virgine non reddat corruptum ipsum irregularem, & bigamum.

Aduertendum secundo non incurrere bigamiam illum, qui contrahit cum vidua, vel cum illicite
18 corrupta (excipimus autem ab hoc casu, tum in sacris constitutum, tum etiam Religiosum professum) quãdo inualidum est matrimonium propter aliquod impedimentum etiam si iuxta Ecclesiæ præsumptionem sit validum, non autem in foro conscientiæ. Et Ratio est quia nullo id Iure statuitur iuxta Regulam *non præstat de Regulis Iuris in 6.* vbi generaliter habetur minime præstare impedimentum, quod de Iure non sortitur effectum. Et ita *Card. Tusc. pract. conclusionum tom. p. litera A. concl. 139. num. 2. & tom. 5. litera N. Gonzales ad reg. 8. Cancell. gloss. 57. num. 30. cum sequen. Gratia. discep. Forens. cap. 58. num. 6. cum sequen.*

Quartus, & vltimus bigamiæ interpretatiuæ modus est, quando quis

quis rem habet cum vxore Adulte-
19 rij rea, quamuis virginem duxerit
iuxta *cap. si cuius dist.* 34. quod est ex
Concilio Neocæsariēsi cap. 8. Et qui-
dem secundum *Sanchez, & alios ab*
ipso relatos loco cit. num. 15. etiam si
maritus nesciat adulterium vxoris.
In quo casu *Præpos. d. cap. si cuius, &*
Bernardus Diaz pract. Canonica in
noua editione cap. 16. ad finem, Anton.
Cucus lib. 4. Instit. Maior. tit. 12. num.
20 164. volunt solum repelli bigamum
à promotione ad vlteriores ordines,
non vero ab executione susceptorum.
Alij nullam incurri Irregularitatem.
Et Ratio ipsorum est, quia
cum homo non quatenus sensualis
est, sed quatenus rationalis incurrat
Irregularitatem, oportet, vt rationales
sint etiam actiones illæ, ob
quas incurrit irregularitatem, Id
quod non euenit in casu, in quo
maritus ignorāter cognoscat Adulteram.
Et ita videntur tenere *Glossa*
cap. 2. de bigamis verbo in bigamis,
Rebuffus de pacificis possessionibus nu.
194. *Lex regia municipalis vtriusque*
Castellæ tit. 5. par. p. Greg. Lope. ea leg.
35. *verb. que ver*, vbi dicto vocant
hanc sententiam æquiorem. Et
expresse *Sà summa verb. irregularitas*
vbi de bigamis num. 3. *Petrus de Ledesma*
de matrimo. q. 66. art. 3. colum.
penult. Azor in Tit. morali sol. primo
cap. 16.

Habemus Tertio bigamiam similitudinariam,
de qua sufficiēter adduximus
rationes, & auctoritates, &
ex dicendis magis confirmabuntur
duo illi modi de constituto in ordine
sacro, & de professo Religioso.

QVAESTIO QVINTA.

De quanam Bigamia nostrum Institutum sit agere.

SVMMARIVM.

1 *Quæritur, quænam bigamia ad nostram tractationem pertinēt.*
2 *De bigamia illa agimus quæ pertinet ad Tribunal S. Officij.*
3 *Auctores qui tractant de irregularitate bigamiæ.*
4 *Vera bigamia non pertinet ad nostrā tractationem nisi per quādam proportionem.*
5 *Catholici non dicunt secundas nuptias non debere benedici, quia non continent Sacramentum.*
6 *Montani, Tertulliani, & Nouatianorum error de secundis nuptijs.*
7 *Secundæ nuptiæ, & vlteriores secundū Catholicos licitæ.*
8 *Insolitus coniugiorum successiuorum numerus.*
9 *Ratio quare secundæ nuptiæ non benedicuntur.*
10 *Gratianus absoluitur à Kemnitij calumnia.*
11 *Affertur bigamia de qua hic agimus.*

1 ADducta iam, & explicata triplici
Bigamiæ diuisione, Restat
modo statuere, quinam ex his
omnibus modis ad rem nostram
pertineant. qui vero non, vt ita possimus
clarius, distinctiusque proce-
2 dere. Ex titulo autem libri, & ex
præfatione ipsa iam constat, nos de
Bigamia illa agere, quæ ad Tribunal
Sācti Officij quoquo modo pertinere
potest, cętera valere iubentes,
& relinquentes ijs Auctoribus,
qui ex professo, vel de Irregularitate
in Generali, vel de Bigamiæ Irregularitate
tractant, prout ad Sacrorum
ordinum, vel promotionē,
vel executionem spectat, vel de
matrimonio ipso propriam tractationem
instituunt; ex quibus lector
omnia ad prædicta spectantia ad
placitum decerpere potest præcipue
videndi sunt ex peritis vtriusque
3 Iuris *Azon. Hostiēsis, & Goffred.*
in summa tit. de Bigamis specul. sub
tit. de Dispensat. D. Anton. part. 3. tit.
28. cap. 3. Couarr. in Clemēt. si furiosus
de homic. p. 1. §. 2. Villadieg. tract. de

Irregul.cap.13. Maiol. tract.de Irre-
gul.lib.1.cap.33.Bertachin. in suo Re-
pert.litèra B.verb.bigamus, Zerola in
praxi Episc.p.2.verb.bigamus, Borges
de irregul.p.5.tit.de Bigamis, Nauar.
in Manuali cap.27.num. 191. Vguli-
nus de Irregul.cap.56.Tuscus practic.
conclusionum verb.bigamus concl. 92.
Farinac.fragm.crimin.p.2.lit.B.a nu.
112.Garsias de Beneficijs p. 7. cap. 6.
Barbosa de potest.Episcop.par.2. alleg.
49.Vener.in Exam. Episc. lib.2.cap.
25.Squillant.de priuil.cler.c. 4. 6. &
7. & omnes Canonistæ in rubr. de Bi-
gamis. Ex Theologis Sotus in 4. dist.
27. q. 3. Molin. de Iust. tract.3.disp.
67. Henriq. Sum.lib.14.c. 4. & lib.2.
de matrim,c.6. Suarez de Censuris di-
sp.49. Valent.tom.4.disp.7.quæst.19.
pun.3.Tolet.Summa lib.1.cap.59. &
sequen. Sanch. de matrim. lib.7.disp.
83.Rebell.de oblig.Iustit.lib.3.de ma-
trim.qu.20. Coninch de Sacram. disp.
18.dub.11. Auila de cens.p.7.disp. 8.
Turrian. in tract. de Irreg. Dian. Re-
sol.Moral.p.4.tract.7.resol.4. Bonac.
de matrim.quæst.3.pun. 10. & de Cẽs.
disp.7.qu.2.p4n.4.Sayr.de Censur.lib.
6.cap.3.& sequen.Philiar,de offic. Sa-
cerd.p.1.lib.4.c.7. & Denique Sum-
mistæ V. Bigamia. Nos vero pro-
ut in præfatione diximus, breuiter
(prout rei nostræ conducere vide-
bimus) attingemus.

4 Et quidem si de vera Bigamia
sermo sit, ea nullatenus in nostram
tractationem cadit directè, sed so-
lum vt modo fecimus; quatenus in
partitione bigamiæ in generali ve-
nit, & aliquo alio modo per quan-
dam proportionem, & pro maiori
explicatione ad rem nostram facit
5 Nõ enim, vt malè somniat *Kẽnitius*
in 2.p.examinis pag. 1226. adductus
à Bellarm.controu.3.lib. vnic. de ma-
trim.cap.9. Catholici existimant, se-
cundas nuptias non debere benedi-
ci eo quod non contineant Sacra-
mentum, & fornicariæ commistio-
nes sint in cuius erroris gratiam ip-
se *Kemnitius* allegat decretum Gra-
tiani *Can. hac ratione, & Can. quo-*
6 *modo* 51.q.1. sed per calumniam hęc
effutit *Kemnitius tamen* contra Ca-
tholicos, nam etiam contra Gratia-
num ipsum, & *Montani* errore (te-
ste *S. Augustino in lib.de hæres.cap.26.*
& *Tertulliani*, vt patet ex ipsius li-
bro de Monogamia, & Nouatiano-
rum teste *Theodoreto lib.3. de fabulis*
7 *Hæreticorum*) Catholicos implicat,
qui omnino contrarium docent, nẽ-
pe secundas nuptias licitas esse, &
omnes alias vlteriores; atque adeò
vera matrimonia, & Sacramenta
esse. idque praxis ipsa comprobat.
iuxta *Apost. doctrinam Rom. 6. & 1.*
Cor.7.vbi, ait (si dormierit vir eius
cui vult nubat tantum in Domino):
quem locum exponens *D. Augusti-*
nus lib.de bono vid.cap. 12. obseruat,
D. Paulum non dixisse si dormierit
primus vir, aut secundus, aut ter-
tius, sed indefinitè vir eius; quare
licitæ erunt vlteriores, & vlteriores
nuptiæ; quare mirum non debeat
esse ex hoc cap. quamuis aliàs sit:
8 id quod *D.Hieron. in Epist. ad Gerõ-*
tiam de Monogamia scribit, nempe
Damasi tempore fuisse Romæ par
coniugum, quorum alter viginti
vxores sepelierat, altera maritos vi-
9 ginti, & vnum. Ratio autem quare
secundæ nuptię non benedicuntur,
non est, vt rectè ipse Kemnitius as-
serit; quia careant Sacramento,
quod supra etiam negauimus; sed
quia, vt ait *Bellarm.loco cit.* benedi-
ctio in primis nuptijs data non pe-
rit. Et hanc eandem rationem tra-
dit *Durandus in Rational. diuinorum*
1.par.fol.2.cap.10.ex cap.1.de secun-
dis nuptijs, vbi idem tenent clarus f. 5.
§.fin qu.75.n. 2. Menocch. de Arbitr.
casu 417.Guttier.de matrim.cap.106.
num. 14.cum sequens. vnde non de-
bent de nouo benedici; qui iam
fuerunt benedicti.

Por-

Porrò Gratianum immeritò culpat Kemnitius; cum Gratianus eo
10 dem loco manifestè asserat, licitas esse secundas, & vlteriores nuptias, & ad id confirmandum adducat D. Hieronymi, & Augustini testimonia: Canones verò, quos citat Kemnitius facilem habent solutionem, vt videre est apud *Bellarm. loco citat.*

11 Relicta igitur vera Bigamia ad interpretatiuam deueniamus, & similitudinariam: Et quidem priores duo modi interpretatiuæ bigamiæ, dummodo matrimonia simul contrahantur pro re nostra sunt: Hi nempe sunt vt diximus; primus si quis duplex contrahat matrimonium, & consummet alterum validum, & de Iure, alterum inualidum, & de facto. secundus modus quando duo init matrimonia de facto, idest ambo irrita. Ex similitudinaria verò vterque modus ad rem pertinet; quare circa hos quatuor modos præcipua erit nostra tractatio, quod Deo iuuante conabimur præstare.

QVAESTIO SEXTA.
De Grauitate delicti Bigamię apud Christianos.

SVMMARIVM.

1 *Admonitio de generali doctrina bigamiæ.*
2 *Proprior, & principalior modus bigamiæ ad nostram tractationem pertinens.*
3 *Bigamia de qua agimus adulterij graue scelus continet.*
4 *Bigamus simultaneus in quo sit peior alijs adulteris, & fornicarijs.*
5 *Papæ Nicolai I. in bigamiam inuectio.*
6 *Bigamus cognoscitur retenta priore coniuge: posteriorem amittere.*
7 *Flagitium adulterij à Lamech cõmissi in bigamia simultanea nõnisi Christi sanguine abolitum, ex grauissima prædicti Nicolai Papæ sententia.*
8 *Christus Dominus secundum Euangelium septima, & septuagesima generatione luxit in mundum.*
9 *Monogamia initio nascentis mũdi à Deo ipso commendata, & præcepta.*
10 *Quatuor fines matrimonij recensentur: & quinam sit finis primarius ostenditur.*
11 *Bigamia non aduersatur primario fini matrimonij, sed aliquãtisper impedit.*
12 *Luxuriosi minus fœcundi esse solent.*
13 *Tres tantum filij vnus masculus, & duæ fœminæ suscepti fuere Salomoni ex mille vxoribus.*
14 *Bigamia aduersatur secundo fini qui est cohabitatio vxoris cum viro.*
15 *Occasio Inuidiæ inter plures vxores.*
16 *Vxor subdita viro vt socia non vt famula.*
17 *Aurea D. Athanasij sententia contra muliebrem ambitionem.*
18 *Bigamia aduersatur tertio fini matrimonij cum maximo castitatis periculo.*
19 *Bigamia aduersatur quarto fini nempe significationi Sacramenti.*
20 *Non leuiter peccare videntur bigami simultanei in eo, quod fraudãt Sacramentum matrimonij sua significatione.*
21 *Videtur posse dici dispensatum cum genere humano statim post ipsam institutionem matrimonij ad cõtrahẽdas successiuè vlteriores, & vlteriores nuptias.*
22 *Primum illud matrimonium Adami, & Euæ fuit significatiuum matrimonij Christianorum, quod est verum Sacramẽtum, & significat vnitatem Christi, & Ecclesiæ.*
23 *Sacramẽtum matrimonij in secũdo inualidè contracto, suo effectu frustratur.*
24 *Frustratoria esset traditio corporis in secũdo matrimonio, cum iam alteri in primo matrimonio traditum sit.*
25 *Qui sine debita dispositione accedit ad Sa-*

Sacramẽtum pœnitẽtiæ sacrilegium committit.

26 *Aliqui in illud extremum abierunt, vt negent posse à quacumq; potentia ad bigamiam dispensari.*

27 *Bigamia si sine dispensatione diuina fiat plures inuoluit malitias.*

28 *Rationes contra bigamiam non cõuincunt nõ posse à Deo dispẽsari.*

29 *Damnum illatum per bigamiam Innocẽti mulieri.*

30 *Hydra Lernæa Herculi opposita.*

31 *Bigamia sapit hæresim.*

32 *Enumerantur omnes malitiæ bigamiæ.*

33 *Sericus Papa in bigamia committi sacrilegium asserit.*

34 *Bigamia est cõtra diuinum prçceptum, pro quo affertur Concilium Nicænum.*

35 *Affertur etiam Cõcilium Tridẽtinum cõtra bigamiam.*

36 *Christus Dominus derogauit dispẽsationem ad bigamiam.*

37 *Trãsitus ad secũdas nuptias retẽta priore magis prohibitus.*

38 *Probabile est, causam dispẽsationis ad polygamiã cessasse multo ante aduẽtum Christi.*

39 *Causa dispẽsationis ad bigamiam secũdum Bellarminum fuit paucitas hominum post diluuium.*

40 *Valẽtinianus inexcusabilis ob bigamię legem: & causa legis per antiphrasim reprahẽditur.*

41 *Cardinalis Baronius vindicat Valentinianum à tali lege.*

42 *Ethnici apud Romanos monogamiam coluere.*

43 *Pœnæ contra Bigamos ab Imperatoribus latæ.*

44 *Vxorem habẽti cõcubinam habere nõ licuit apud Romanos.*

45 *Vix excusantur à culpa Imperatores Christiani, qui repudium concesserunt.*

46 *Secundum antiquum* Barbosam *indissolubilitas matrimonij non ita bene intellecta in primitiua Ecclesia.*

1 HAEc Tractatio non sine causa cœteris præmittitur; est enim tanquam fundamentum cæterarum tractationum, & quasi Regula. Vnde iudiciorum, & pœnarum accipiatur modus. vt autem planè, & dilucidè procedamus, aduertendum est, dum quasdam generales de Bigamia doctrinas afferimus,
2 proprius, & principalius de primo modo Bigamiæ ad nostram tractationem spectantis nos loqui, nempe, quando inito primo matrimonio valido, secundum inualidum, primo existente contrahitur. Cœteris vero modis; prout in illos cadere potest, doctrina aptetur.

3 Atque, vt hinc exordiar grauissimo Adulterij crimine hæc bigamia fœdata apparet; quasi fœtidissimo, ac liuido iniustitiæ, & libidinis cœno conspurcatã: quando coniugalis fœderis, & honesti thori spretis le-
4 gibus ad non concessa cubilia quis per summum dedecus transit: tantoque alijs Adulteris, fornicarijsq; impudentius; quanto firmiùs matrimonij legibus suam concupiscẽtiam stabilire conatur.

5 Quod vitium bigamiæ ex hoc adulterij capite grauissimis sententijs repræhendit *Nicolaus Papa primus ad cõsulta* Bulgarorum *cap.* 5. his verbis [*Duas tempore vno habere vxores, nec ipsa origo humanæ conditionis admittit; nec lex Christianorum vlla permittit. Nam Deus, qui fecit hominem ab initio masculum vnum fecit, & vnam fœminam tantum, cui potuit vtiq; si vellet, duas vxores tribuere, sed noluit. Scriptum quippe est, propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ; non dixit vxoribus. Et iterum erunt duo in carne vna, masculus scilicet, & fœmina in carne, & non tres, aut plures. Itaque apud quem vno tem-*
6 *pore duæ vxores inueniuntur, interim priori retenta, posteriorem cogatur amit-*

amittere, Insuper, & pœnitentiam, quam loci Sacerdos prouiderit, compellatur suscipere. Denique hoc tam immane scelus est, vt homicidij quidem peccatum, quod Cain in Abel fratrem suum commisit, septima generatione
7 *Catachismo vindicatum fuerit. Adulterij autem flagitium, quod Lamech primus omnium in duabus vxoribus perpetrauit, nonnisi sanguine Christi abolitum extiterit, qui septima, & septuagesima generatione secundum Euangelium luxerit in mundum*] quæ verba cum per se ipsa pateant, nulla alia indigent declaratione: similia etiam habet *Innocentius 3. in c. Gaudemus de Diuortijs.*

9 Illud autem sine ponderatione prætereundum non est, quod Deus ipse initio nascentis mūdi ex vnius viri, vniusque fœminæ conditione, & coniugio vehementer monogamiam inculcarit; bigamiam vero prohibuerit. vnde Lamech ausum contra Diuinam legem ita puniendum, exclamarit Nicolaus Pōtifex iam citatus. Rationes vero huius Diuini Præcepti si inuestigemus, & Monogamiæ laudes inde, & Bigamiæ alia malitia, & reprǣhēsio emergent.

10 Iam vero ex finibus ipsius Matrimonij peti possunt, qui à *Bellarm. cap. 10. lib. vnic. matrim.* quatuor recensentur. Finis primarius est susceptio, & educatio prolis, alter finis est domestica societas, & communicatio operum, quæ ad vitam necessaria sunt: nam vt *Arist. docet in Ethicis lib. 8. cap. 12. coniuges non iunguntur solum ad prolis procreationem, vt cætera Animalia, sed etiam ad conuiuendum vt familiam regant, & inter se munia domestica partiātur.* Tertius finis est, vt sit coniugium in remedium contra concupiscentiam. quartus finis est, vt sit Sacramentum Christi, & Ecclesiæ, vt supra dictum est.

11 His positis, etsi bigamia primario fini, idest susceptioni, & educationi prolis non omnino aduersetur, cum possint ex pluribus vxoribus, & filij suscipi, & ab ijsdem educari vt pater, at eum aliquantisper impedit, vt benè aduertit *Pontius lib. 7. de matrim. cap. 49.* nam luxu-
12 riosi minus fœcundi esse solent, vt in Salomone apparet, qui cum tot vxores, vt supra diximus habuerit; tamen vt Suidas ait (ex mille vxo-
13 bus solus illi mas natus est Roboam filius, & ipse ex Alienagena Noama Ammonitide indignus imperio,) & duas præterea filias Esaphet, & Basemat 4. *Regum* 11. Cum alijs etiam enumeratis finibus non benè con-
14 gruit, Et quidem cum secundo fine quæ est habitatio viri cum vxore ex eo pugnat quia ex pluralitate vxorum potius inuidiæ, rixæ, & iurgia inter fœminas ipsas, & inter virū, & cōiuges, quā bona domus gu-
15 bernatio oritur, & inuidiæ ex varijs capitibus. diligitur præ alijs vna ex coniugibus, rumpuntur ilia aliarū: solertior alia: istam ad torporem æmulatio inuocat, præcipit huic aliquid vir: sed hæc alij præcipiendum potius clamat. Hinc domus repletur iurgijs, & contentionibus. quæ vero pro liberis ipsis pugnæ continuæ exoriantur, prudentis lectoris considerationi relinquitur.

16 Præterea etsi subdita sit vxor viro, at non vt famula, sed vt socia, & collateralis, vt ait *Arist. 8. Ethic. c. 9.* & cum viro ipso quamuis secundario principatum tenens: omnis vero principatus vt cum pace administretur, singularitate opus habet. Vnde Terentianum illud *nec Regni Sancta Societas.* quæ vero confusio, potius, quam ordinata administratio sit inter tot fœminas principes quis non videt? vnde non immerito hic, vbi agimus de ambitiosa dominandi libidine mulierum, aptari videtur

detur ſententia *D. Athan.qu. 97.ad*
17 *Antiochum verum etiam vnica mu-*
lier datâ viro, & ipſi, & mundo inſi-
diata eſt. quid futurum cum mundo ſi
ab initio vni homini feciſſet Deus duas
vxores.

18 Aduerſatur etiam Bigamia Ter-
tio fini matrimonij, cum enim hæc
ſit in remedium concupiſcentiæ
cap. nuptiarum. 27. & q.1. non poteſt
vir plurium vxorum concupiſcen-
tiæ ſatisfacere; etſi plures peterent
debitum ſimul, magna inter riuales
lis, & contentio oriretur cum maxi-
mo Caſtitatis periculo non admiſ-
ſarum ad thorum. *ita Bellarm. loco ci-*
tato.

19 Quartum etiam vehementer op-
pugnare finem, apparet, bigamiam;
nulla enim bigamia eſt repræſenta-
tio vnitatis Sacramenti ſponſi Chri
ſti cum Eccleſia, vt iam ex dictis ap-
paret.

Ex eo igitur, quod Bigamia pu-
gnet cum finibus matrimonij mo-
do explicato, apparet, quam graui-
ter peccent hi, qui ſimul plures du-
cunt vxores, & non leuiter quidem,
20 vt videtur ex eo quod Sacramẽtum
fraudatur ſua ſignificatione; quæ
quidem eſt vnius Chriſti cum vna
Eccleſia, cum autem hoc per iniu-
riam fiat nimirum per matrimoniũ
non ritè contractum, atque adeò
peccaminoſum, videtur ipſe defe-
ctus ſignificationis iam dictæ pec-
caminoſus eſſe, etſi alioqui in ma-
trimonio ritè contracto talis non
eſſet, ſed licitus, vt ſupra dictum eſt,
ſeu potius matrimonium ritè con-
tractum, quamuis cum tali defectu
licitum eſſet. Id quod probatum
ſatis eſſe poſſet, ſi hoc principium
admittamus, nimirum ſi diſpenſa-
21 tum dicamus cum genere humano
immediatè poſt ipſam inſtitutionẽ
matrimonij in initio mundi cele-
bratam per illa verba *creſcite, &*
multiplicamini, ad contrahendas
vlteriores, & vlteriores nuptias ſuc-
ceſſiuè, alioqui deuiantes a primo
illo matrimonio vnius viri cum
vnica vxore, in dicta prima mundi
22 conditione celebrato ſignificatiuo
matrimonij Chriſtianorum, quod
eſt verum Sacramentum, & ſignifi-
cet vnitatem Chriſti, & Eccleſiæ,
quæ ſignificatio ad hoc, vt ſit perfe-
cta non debent nuptiæ neque ſuc-
ceſſiuè iterari, vt apud omnes Ca-
tholicos in confeſſo eſt ex Apoſtoli
doctrina ſupra tradita. Cum au-
tem diſpenſatio hæc non poſſit ca-
dere, niſi in nuptias rite contractas,
& propter bonum prolis, & reme-
dium Caſtitatis, & alios fines ma-
trimonij. Hinc apparet, quod pec-
cent hi, qui contra talem diſpenſa-
tionem, & contra ipſius matrimonij
fines ad vlteriores nuptias ſuam li-
bidinem extendunt, per bigamiam
plurium ſimul, quæ & alijs matrimo
nij finibus opponitur, & directius
opponitur vnioni vnius Chriſti cũ
vnica Eccleſia.

23 Sed quicquid de hac iniuria ſi-
gnificationis ſit; negari non poteſt
maximam inferri iniuriam Sacra-
mento, ex eo quod Sacramentum
ipſum ſuo effectu fruſtratur, dum
applicatur in valido contractui; vn-
de Sacramentum nullatenus conſi-
ſtit; atque adeò grauiſſimè contra
Religionem peccatur, & maxima
iniuria efficeretur Sacramẽto, quia
ſecundum veriorem ſententiam eo-
rum, qui tenent Sacramenti matri-
monij materiam eſſe corpora con-
trahentium; formam vero conſen-
ſus, & expreſſiones exteriores, vt
concludit *Gaſpar Hurtado de Sacra-*
mentis diſp. 3. de matrim. difficultate
21. ex Vaſquez, Boerio, & Adriano
24 ſi alteri traditum eſt corpus in pri-
mo matrimonio, vana, & fruſtrato-
ria eſſet traditio in ſecundo, & actus
ille irriſorius, ac ideo ſacrilegus:
25 ſicuti ſiquis ſine debita diſpoſitione
ad

ad Sacramentum Pœnitentiæ accederet, inualidum esset Sacramentum pœnitentiæ, & grauiter contra Sacramentum Pœnitentiæ, & Religionem peccaret; ita pari passu qui cum impedimento ligaminis ad matrimonij Sacramentum accederet, & Sacramentum nullum esset, & grauiter contra Sacramentum, & Religionem peccaret.

26 Hinc ducti Aliqui, & ex nonnullis alijs rationibus, quas afferam, in illud extremum abierunt, vt negent vllo pacto posse ad Bigamiam dispensari neque vnquam fuisse concessam ex Diuina dispensatione, quos quia sequēti quæstione debemus confutare; ideò illuc remitto eorum rationes, quæ etsi illud con-

27 uincunt, plures scilicet inuoluere malitias, si sine Diuina dispensatio-

28 ne plura connubia celebrentur, at non tales sunt, vt conuincant nullatenus dispensari posse, vt videbi-

29 mus. Interim innuo, maximam etiam iniuriam effici Innocenti Mulieri, quæ de nouo ducitur, nimirū defloratur, si virgo est, honestatis detrimentum patitur si vidua, quæ post talia damna promissis nuptijs spoliatur. Vnde impudentissimum hoc genus hominum omni pęnarū genere luendas culpas committit, & tot scelerum monstruosis capi-

30 tibus scatet, quot ipsa Hydra Lernæa Herculeo valori haud vnquam opposuit.

31 Est enim, & aliud improbum caput hæresis veneno turgidum, & elatum in bigamia, quod quia Sanctissimæ fidei igneis telis extinguere conabimur sequentibus quæstionibus; præsertim cum inquiremus quot, & quibus de causis proueniat, quod quis plures nuptias contrahat; ideo circa hoc nunc non amplius immorandum duco.

Itaque hoc immanissimum scelus, vt vidimus, tot, tantaque

32 vitia continet contra Castitatem, contra iustitiam multipliciter, tum hæresi, cuius suspicionem exhibet, tum sacrilegio propter iniuriam factam Sacramento, & contra naturam ipsa matrimonij pluribus eius finibus post habitis, & contemptis modo explicando. Id quod de sacrilegio dixi, non est meum commentum, sed est Siricij Papę Ambrosij æqualis grauissima sententia *in Epist. 1. Cap. 4.* vbi, vt ait *Bellarm. de matrimon. lib. vnic. Cap. 3.* non appellat quidem matrimonium Sacramentum, sed quod est maioris momenti scribit sacrilegium committi, cum alter coniugum viuente coniuge ad aliud coniugium transit.

34 Præcipua tamen in hac re est Diuina prohibitio, contra quam Polygamus temerè procedit, explicata nobis per *Conc. Nicæn. Can. 24.* his verbis (*nemo inquit, debet duas vxores ducere*) & statim addit *sicut Deus ordinauit.* supra etiam vidimus *Nicolai I. ad Bulgaros Innoc. 3. & Siricij*

35 *Papæ* præcepta, & vltimo loco *Concilium Trident.* omnem excludit dubitationem *Sess. 24. cap. 2. si quis dixerit, licere Christianis, plures simul habere vxores, & hoc nulla Diuina lege esse prohibitum, Anathema sit.* Id quod latè ex sacris litteris desumptis testimonijs probat *Bellarm. lib. vnic. de matrim. cap. 10.* circa hoc etiam videndus *Valentia disp. gene-*

36 *rali q. 1. pun. 3.* nam si quæ lex ex Diuina dispensatione, vt videbimus, id vnquam concessit, eam Christus Dominus derogauit *Matth. 19.* qui ad primam institutionem reuocanit matrimonium; prima autem institutio bigamiam excludit, vt verba Christi demonstrant; *quicunque di-*

dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur: nam à fortiori si transitus ad
37 secundas nuptias retenta priori, censetur prohibitus; quinimmo,
38 vt ait *Pontius lib. 7. de matrimon. Cap. 49. num. 6.* ex doctrina *Bellarm. lib. vnic. de matrimon. cap.* 11. probabile est, causam dispensationis ad
39 Polygamiam, cessasse multo ante aduentum Christi; causam enim dispensationis Bellarm. putat esse paucitatem hominum post Diluuium; & cum multo ante aduentum Christi mundus hominibus repletus fuerit; tunc etiam temporis eam dispensationem sublatam.

40 Vnde quam excusationem habere possit Valentinianus Imperator in eo, quod condidit legem, vt liceret vnicuique duas simul coniuges hebere, non video; nisi excusationem vocare velimus, quod amore captus Iustinæ viuente adhuc Seuera coniuge, ducere eam vxorem volens, eam legem condiderit; sed quamuis hanc legem Valentiniani narret *Socrates*
41 *lib. 4. c. 27.* hoc esse meram fabulam clarè demonstrat *Cardin. Baron. anno* 370. in fine, & probat *Coninck de Sacramētis disp. 26. dub. 1. num. 1.* tamque minus excusatione dignus est Imperator Christianus, quam
42 constat non solum Christianos semper monogamiam coluisse, sed
43 etiam Ethnicos apud Romanos. nam in Iure ciuili ab Imperatoribus gentilibus infamiæ nota, alijsque pœnis polygami afficiuntur, vt patet *ff. de his, qui Notantur infamia l. item C. de incestis nuptijs l. eum qui l.* 18. *C. de Adulterijs. Nouell.* 18. *C. p.* 2. nec eâdem duobus nuptam esse posse, nec eidem licere eodem tempore duas vxores habere *S. 6. Instit. de nuptijs l.* 15. *S. 4 ff. de manu-*
44 *miss. vindic. vbi Goffredus*, & quod magis est vxorem habenti concubinam habere non licuit apud Romanos *l. 1. de Concubinis. Paul. 2. sententiar. Aristot. etiam tum in Politicis, tum in vtroque œconomico monogamiam præcipit*

45 Vix etiam excusari possunt à culpa Imperatores Christiani qui repudium concesserunt, vt constat ex *C. Iustiniani titul. de Repudijs.* Dupliciter tamen excusat eos *Antiquus Barbosa ff. soluto matrimonio 2. par. Rubr. à num.* 10. *vsque ad* 17. & prius quidem excusat, quod minime approbauerint, nec vt licita permiserint Repudia, sed solum permiserint tanquam minus mala, quo grauiora damna præ-
46 cauerentur. Deinde addit matrimonij indissolubilitatem, non ita bene in primitiua Ecclesia intellectam, quin liceret ex legitima causa apud Episcopos prouinciales probata libellum Repudij dare; vnde non mirum si Iustinianus errauit, & ita eum defendere conatur *Sanchez lib. 10. de matrim. disp. 1. num. 12.*

QVAESTIO SEPTIMA.

De grauitate delicti Repudij apud Christianos, & Infideles post Christum Dominum.

Caput Primum.

STATVITVR REPVDIVM illicitum post Legem Euangelicam, tum apud Christianos, tum etiam apud Infideles.

SVMMARIVM.

1 *Repudiū illicitū post Christū, tum apud Christianos, tum etiā apud alios*

alios infideles.

2 *Referuntur verba Christi Domini repudium derogantis.*

3 *Repudiãs legitimam vxorem numquã ea viuente poterit aliam habere.*

4 *Dans libellum repudij si secundas nuptias contrahit incidit in crimen bigamiæ.*

5 *Error peculiaris dantis libellum repudij.*

6 *Repudians iniustitiam committit contra legitimam vxorem.*

7 *Ratio quare modo nec Hebræi, nec ethnicis possint dare libellum repudij.*

8 *Respondetur obiectioni, qua excusantur infideles à præcepto non dandi libelli repudij.*

9 *Solum propter ignorantiam inuincibilem excusantur infideles à prædicto præcepto non repudiandi.*

10 *Innuitur dubitatio libelli repudij ob adulterium, & an aliquando licuerit repudium.*

11 *Bodinus Proponitur confutandus; qui asserit vtile fore suscitare antiquas leges repudij.*

12 *Bucerus omnium impudentissimus in hac re à fortiori confutabitur.*

13 *Bucerus affirmat licere toties repudia celebrare, quoties coniuges inter se quacũq; ex causa non conueniunt.*

14 *Bodini error impossibili nititur fundamento.*

15 *Ablata est per Christum Dominum Ecclesiæ potestas cócedendi repudia, tam per legem generalem, quam in casu peculiari, post matrimonium consummatum.*

16 *Sterilitas non est causa sufficiens adhoc vt matrimonium consummatum, quoad vinculum dissoluatur.*

17 *Probãt DD. quod sterilitas non soluat modo prædicto ex matrimonium Zachariæ, & Elisabeth.*

18 *Spur. Carbilius auctor extitit Romæ repudiorum, & vanum eius iuramentum refertur.*

19 *Dubitatur in fauorem Bodini: an liceat saltem repudia permittere ad vitanda moiora mala.*

20 *Moyses in sententia aliquorum permisit non concessit repudia.*

21 *Mala prouenientia per Bodinum aut aliquem alium ex non concessis repudijs.*

22 *Possent videri Bodino Catholici qui non permittunt repudia, potius permittere adulteria.*

23 *Epiphaniæ, vulgo Tuphaniæ aquæ veneratæ possent videri ex non permissis repudijs ortum habuisse.*

24 *Status pacificus inter coniuges aliquo modo cum statu Paradisi terrestris confertur.*

25 *Bodini simulata pietas videtur mederi malis: at reuera maiora mala inuehit in Rempublicam Christianã.*

26 *Ecclesia magis illuminata indissolubilitati matrimonij magis fauet.*

27 *Ratiocinatio contra Bodinum.*

28 *Mala quæ prouenirent ex facultate repudiandi solis maritis concessa: ex more Hebræorum, Romanorum, & aliorum.*

29 *Lex Romuli negauit fœminis repudiãdi copiam: concessit vero viris tribus de causis.*

30 *Hebræorum etiam lex negauit.*

31 *Salome Herodis soror contra legem maritum repudiauit.*

32 *Ad Ethnicos ab Hebræis eodem modo hęc facultas repudiandi deriuauit.*

33 *A fœminea luxuria magna ex parte solent oriri adulteria, & alia scandala. pro quo afferuntur Ouidij carmina ex lib. 3. eleg. 4.*

34 *Fœminei stimuli referuntur, si solis maritis concederetur facultas repudiandi.*

35 *Ex incertitudine prolis, malè filiorum educationi prospiceretur.*

36 *Pulchra D. Hieronymi sententia contra repudium refertur.*

37 *Calumnia virorum in fœminas, vt possint eas repudiare.*

38 *Bodinus nostra tempora considerat, retroacta non respicit, quando licebãt repudia.*

39 *Mala prouenientia si fœminis concederetur copia repudiandi viros.*

40 *Vox significans fœminā apud Hebræos prouenit ex radice quæ significat inclinationem ad malum. Et D.Hieronymus dixit fœminam in sacris litteris significare omne peccatum.*

41 *Eandem fœmineam iniquitatem exaggerat D. Ioannes Chrysostomus.*

42 *Referuntur Seneca, Aesopus, Propertius, Plautus contra fœmineum ingenium.*

43 *Communitas vxorum Ab Aristotele reprehensa in doctrina Platonica.*

44 *Ratio quare haud vnquam fœminis cōcessa potestas viros dimittendi. Et quod omnia ferè mala, quæ ex communitate vxorum prouenirent, inuenirentur in potestate præsertim fœminis concessa repudiandi.*

45 *Affertur Doctrina Fr. Ioannis Marquès contra repudia si non concederentur, sed tantum tolerarentur.*

46 *Spuriorum copia Rempublicā perturbaret.*

47 *Discutitur an sit vtilius facultatem concedere repudiandi sine causa, necne.*

48 *Factum AEmilij refertur modestè vxorem repudiantis similitudine calcei.*

49 *Refertur adagium Hispanicum ex dicto Aemilij facto ortum.*

50 *Bodini leuitas reprehenditur qui nimis attendit dictum AEmilij, post terga ponens diuinam legem, quæ causam in repudijs requirebat.*

51 *Lacrymæ repudiatarum Dei oculos obtegebant, ne respicerent sacrificia repudiantium.*

52 *Rationem quare lex in repudijs formulam, notarium, & testes adhiberet, affert D. Augustinus.*

53 *Enumerantur tres causæ à Romulo requisitæ ad repudia Romanorum.*

54 *Sapientissimi Athenienses requirebāt iustam causam in diuortijs.*

55 *Insipientia Rerumpublicarum, quæ sine causa repudia cōcesserūt.*

56 *Facilius dimitterētur vxores, si repudia sine causa licerēt, quam mācipia vēderētur.*

57 *Quare Eua ex Adami Costa formata.*

58 *Cæremonia Manualis Hispani post matrimonij celebrationem.*

59 *Intētum Bodini nō saluatur, si repudia celebrērtur sine causa: & quæ mala inde prouenirēt.*

60 *Multa mala impedirētur si deberet afferri causa in diuortijs.*

61 *Christiana lex per indissolubilitatem matrimonij potissimè supradicta mala vitat.*

62 *Enumerantur effectus gratiæ Sacramenti matrimonij.*

63 *Catholicæ coniuges Artemisiæ similes.*

64 *Eadem cum Castissima Didone à D. Athanasio laudatæ conferuntur.*

65 *Laudabilis mos viduitatis retinendæ in Regno Aragoniæ.*

66 *Præuisa ab Apostolo Paulo hæreticorum leuitas in innouatione doctrinarum.*

67 *Diuortium Christianorum cōsulit quibusdam alijs malis: quæ stante indissolubilitate matrimonij, adhuc possent oriri.*

68 *Enumerantur causæ propter quas licet diuortium.*

69 *Diuortium perpetuum conceditur ex adulterio, quod tamen innocens possit remittere.*

70 *Refertur Iansenius, qui ostendit, quo pacto per diuortium Christianorum consulitur supra enumeratis incommodis.*

71 *Castitati consulitur, si coniuges recōcilientur.*

72 *Dei misericordiam debemus imitari parcendo.*

73 *Fama maior, quam reipsa acciderint ex veneno Tuphaniæ seu Epiphaniæ homicidia.*

74 *Imperitia aliquorum medicorum carpitur; qui veneno, vel veneficio morbos tribuunt quos curare nesciunt.*

75 *Priuata vindicta veneno sumpta de adul-*

adulterÿs.

76 *Ex omnibus statibus quamuis sanctissimis posset humana malitia occasionem labendi arripere.*

1 EX dictis occasio datur aliqua de Repudio apud Christianos dicendi: vt firmum autem debet esse post Christum Dominum, cum ab eo *Matth.* 19. & pluralitas vxorum, vt diximus, ac licentia Repudij sit penitus sublata, non solum apud Christianos, sed etiam apud Gentiles illicita Repudia: *ita Pontius lib. 7. de matr. cap.* 30. *num.* 10. & apud Hebræos, vt ait *Sanchez lib.* 10. *de*
2 *matr. disp. p.* verba autem Christi Domini matrimonium ad statum legis naturalis, in qua erat indissolubile restituentis, & repudium reprobantis, & dispensationem Hebræis concessam reuocantis hæc sunt [*quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis quia quicunque dimiserit vxorem suā nisi ob fornicationem, & aliam duxerit Mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur,*] & *Matth.* 5. [*Ego autem dico vobis quia omnis qui dimisit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat*] vbi Glossa interlinealis sic ait [*doctrina Christi concordat legi naturali, quia iam est tempus perfectionis*] id autem aperte definitum est *Cap. Gaudemus vers. qui autem de Diuort. ibi. qui autem*
3 *secundum ritum suum legitimam repudiauit vxorem. cum tale Repudium veritas in Euangelio reprobauerit, nūquam ea viuente licitè poterit aliam habere*] vide *Baiardum ad* 1. *cla. S. Adulterium nu.* 134. *latè Sanchez de matr. lib.* 10. *disp.* 2. *Farinac. in praxi crim. p.* 5. *q.* 143. *nu.* 33.
4 Ex dictis euidenter deducitur, quod si quis fidelis daret primæ vxori libellum Repudij, & secundas nuptias contraheret; in supradictū Bigamiæ crimen incideret; atque adeo omnia in eo contenta delicta
5 perpetraret, & aliquid aliud erroris adderet, quod nimirum de facto existimaret posse dari libellum Re-
6 pudij, & nouam iniustitiam contra legitimam vxorem repudiatam cōmitteret, contra omne Ius, & fas.

Id quod dicimus de fideli, intelligendum etiam modo est de Hebræo, & Ethnico, quibus non licet post legem Euāgelicam dare libellū Repudij; An autem licuerit in lege veteri, cap. sequenti videbimus. Ra-
7 tio autem est, quia indissolubilitas matrimonij est de Iure Diuino, & naturali, cui quidem à Deo ipso in lege veteri dispensatum, cum autem per Christum Dominum per legem Euāgelicam verbis supra allegatis, ea dispensatio sublata sit; clarè patet modo nullatenus nec Christicolis, nec vllis Infidelibus licere repu-
8 dium. vnde corruit illorū obiectio, qui dicunt, hoc esse speciale legis Euangelicæ præceptum, ad quod Infideles non videntur constringi. Nam vt iam dictum est hoc præceptum non solum est Iuris Diuini, sed etiam naturalis; cui dispensatum per legem Moysi; modo cum per legem Euangelicam tollatur dispensatio, non est cur Infideles excusentur à culpa mortali, nisi ob solam
9 ignorantiam inuincibilem, quam adhuc stat dari etiam post sufficienter promulgatam legem Euangelicam, vt ait *Sanchez loco cit. nu.* 10. *vbi allegatur Barbosa ff. solut. matr. rubr.* 2. *p. num.* 10. nō excusans modo Infideles.
10 An autem licitum sit nunc dare libellum Repudij ob causam fornicationis, & Adulterij, videbimus quando agemus quot, & quibus de causis proueniat, quod quis contrahat plures nuptias; sicuti etiam videbi-

debimus cap. sequenti an licitum vnquam fuerit dare libellum Repudij.

11 Ad calcem autem huius quęstionis confutare conabor errorem Bodini, qui *lib. primo de Rep. cap.* 3. audet asserere magnę vtilitati futurum Reip. Christianæ: si veteres leges suscitatet, quibus libellum Repudij dare concedebatur. hac autem cautela id faciendum docet, videlicet, vt vir nulla assignata causa Repudij, id efficere possit. Id autem quod

12 contra Bodinum dictum erit à fortiori valebit contra Bucerum omnium in hac materia impudentissimum, *in cap.* 19. *Matth.* quem refert *Maratius è Societate Iesu to.* 3. *tract.*

13 *de matr. disp.* 7. *sect.* 12. *nu.* 6. non esse verum affirmare idem fieri posse, idest soluto primo matrimonio alterum inire, & licere toties quoties coniugibus inter se non benè conuenit; quæcunque demum causa sit, ob quam id euenit, quoties vel vxor viro non placet, vel vir vxori, neque hæc illi, vel ille huic se talem

14 exhibet, qualem optat, quacunque tãdem de causa id accidat. Corruit autem hæc Bodini speculatio, seu potius error, quia impossibili nititur fundamẽto, vt enim videbimus sequentibus Capitibus, & Quæstionibus præsertim cum agemus an Pontifex possit dispensare ad libellum Repudij dandum: non est vlli

15 Reip: Christianæ, nec Ecclesiæ ipsi hæc potestas relicta concedendi libellum Repudij cõiugatis post matrimonium consummatum, nec per legem generalem, nec in casu particulari. ablata enim est hæc potestas per Christum Dominum Ecclesiæ

16 *Matth.* 19. vt supra diximus. vnde nec ipsa sterilitas causa est sufficiens adhoc vt matrimonium cõsummatum quoad vinculum dissoluatur, vt benè aduertit *D. Augustinus lib.* 1. *de nupt. & concupiscen. cap.* 17. *his verbis in nuptijs bona nuptialia diligantur, proles, fides, & Sacramentum. Sacramentum, quod nec separati, nec adulterati amittunt Coniuges, qui concorditer, castèque custodiunt: solum est enim quod etiam sterile coniugium tenet iure pietatis, iam fœcunditatis spe amissa propter quam fuerat copulatũ.*

17 vnde generaliter DD. probant sterilitatem etiam à principio cognitam dirimere non posse marrimonij vinculum consummati ex matrimonio Zachariæ, & Elisabeth. D. Ioannis Baptistæ parentum, quod quamuis esset inter steriles, validũ tamen ipso Euangelio approbante,

18 fuit. Hinc apparet quam malè errauerit Spurius Carbilius, qui primus Auctor extitit Romæ repudiorum, (vt refert *Valer. Maximus lib.* 1. *p.* 1. *nu.* 98.) qui quamuis aliàs sua contentus coniuge, eiusque virtutibus viueret, eam tamen repudiauit sub prætexru Religionis, quod nimirũ in manibus Censorum iurauerat se fœcundam ducturum coniugem. Hoc enim iuramentum non eum cogebat ductam iam quamuis sterilem repudiare. Sed fœcundam omni cum diligentia eligere ducendam.

Caput Secundum.

AFFERVNTVR ARGVMENTA In fauorem sententiæ Bodini.

19 POsset quis hic saltem in fauorẽ Bodini ita discurrere. Esto, non licet per vllam legem cõcedere dari libellum; At negari non potest debere permitti ad vitanda maiora mala, vt enim supra ex Barbosa excusante Christianos Imperatores diximus, eos nequaquam concessisse, sed permisisse tantum Repudia ad vitanda maiora mala, & sicut Moyses in sententia Aliquorum permisit, non concessit libellum Repu-

Repudij, ita interpretantium verba Christi Domini *Matth.19 Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras, ab initio autem non fuit sic.* Ita modo possent Christiani Principes diuortia quoad vinculum matrimonij permittere, vt infinita mala, quæ ex indissolubililate matrimonij proueniunt, vitentur.

21 Porro quam multa mala proueniant ex non concessis, vel saltem ex non permissis talibus Diuortijs quis non videat? Grauissima quis neget, delicta, adulteria? at in dies crescit hoc infelix loliũ ex hac prohibitione; quod si qua mulier alterius viri concupiscentia detineretur, eam marito repudiante, posset ad cubilia adamati transire; atque adeò tot scandala vitarentur, quot in dies summo cum dedecore familiarum, & Rerumpublicarum dispendio, & nostro cum maximo dolore videmus, & dum hæc sine de-

22 bito supplicio, pœnaq; liberè, impunèque percurrunt, videntur potius Adulteria permitti, quam Repudia, quæ minus essent malum.

Homicidia vero, & aleuosias, seu proditorias occisiones venenorum

23 propinatis poculis, & quibus modo penè tota tabuit Sicilia Epiphaniæ vulgo Tuphaniæ venenatis aquis, quibus per viscera serpebat insolitò modo mordẽs viscera tabificum virus; quis enarret? ea ex his legibus fr[æ]nata libidine ortum habuere.

At non ad neces vsque sæuit, insanitque vel virilis, vel fœminea

24 luxuria; sed quot suscitat quotidie rixas, & iurgia; vir fœmineis actus domi quæstibus, qui pacis, ac quietis statum sibi cõiugio putauit parare: alter videtur Adam è Paradisi statu proiectus ad ærumnas, & labores presentis status; quibus malis omnibus vna Repudij permissio consuleret.

25 Sed taceat Bodini, & cuiusuis eius Asseclæ audacissima impudẽtia, quæ dum fictæ pietatis velamine quasi palliata incedit, grauissimis mederi malis videtur; at demissò deinde, ita cogente veritate, pallio: tot mala in Christianam Remp. inuehit, ac reuera suscitat, quot nos euitare sola Diuina sapiẽ-

26 tia per sublata Repudia docuit, eiusque indiuidua sponsa Ecclesia Sãcti Spiritus illustrata radijs, amabilis sponsi vestigia arctius tenens, indissolubilitatem matrimonij magis, ac magis fouet, & amplectitur, eamque felicitatem in matrimonijs solidandis agnoscit, quam aliquantisper suis temporibus deperditam *Tertullianus deplorat in Apologetico cap.6. his verbis. vbi est illa felicitas matrimoniorum de moribus vtique prosperata, qua per annos fermè sexcentos nulla repudium domus scripsit. Iam vero repudium votum est quasi matrimonij fructus.*

Caput Tertium.

AFFERVNTVR RATIONES probantes non debere concedi Repudia.

27 VT autem appareat quam malè Bodini, vel cuiusuis alterius sententiam fundata sit, ita ratiocinari possumus; nimirum si videamus quam plura mala proueniant, si repudia ad pristinum reducantur vsum, quod quidem dupliciter euenire potest; primo quia licita, secundò quia permissa; deinde videndum est si concederentur, an melius esset id efficere attenta iusta causa, an vero nulla considerata causa, vt etiam vellet Bodinus, qui ad solam viri petitionem concedendum repudium autumat.

28 Et quidem si Repudia concede-

ren-

rentur, quam grauia mala inde
prouenirent, nemo est qui non vi-
deat? nam vel dare libellum repudij
solis concederetur maritis, vt mos
semper fuit, tum apud Hebræos, tum
etiam apud Romanos, & cæteras
29 gentes. nam apud Romanos lex qui-
dem Romuli fœminis dimittendi
viros negauit, viris autem dimit-
tendi vxores tribus de causis licen-
tiam concessit, vt Auctor est *Plutar-
chus in vita Romuli*, De Hebræis au-
tem audiamus *Iosephum lib. 15. anti-
quitatum cap. 11.* quem refert No-
uissimè *Marratius to. 3. tract. de ma-
tr. disp. 5. sect. 9. num. 6. lex nostra, in-*
30 *quit, solis maritis ius repudij permit-*
31 *tit: vbi, & notat Salomen Herodis*
sororem repudiasse maritum suum,
contra legem solis viris dantem repu-
32 *dij potestatem.* vnde patet, quod si
Ethnicis fuit data potestas dandi
libellum, eodem modo ad eos de-
riuauit, sicut Hebræis fuit cōcessa.
Vel etiam ipsis hęc potestas conce-
deretur vxoribus, si solis maritis, iā
remedium non adhiberetur fœmi-
33 nis, vt intendit Bodinus, à quibus
magna ex parte solent oriri Adulte-
ria, & cætera scandala, quæ cupit
ipse vitare. nam vt ait *Ouidius lib. 3.
Elig. 4. Dure vir imposito teneræ cu-
stode puellæ.*

Nil agis, ingenio quæque tuenda
suo est,
Si qua metu dempto casta est, ea deni-
que casta est
Quæ quia non liceat non facit, illa
facit.
Vt iam seruaris bene corpus adultera
mens est.
Nec custodiri ni velit vlla potest.
Nec mentem seruare potes, licet omnia
claudas,
Omnibus exclusis intus adulter erit.

Placet vxor viro, at vxori non pla-
cet vir, quinimmo alterius amore
detinetur vesana mulier, maritus nō
dabit libellum Repudij, vxori non
34 datur potestas dimittendi virum;
intentabit hæc omnes modos per
fas, & nefas vt suæ libidini satisfa-
ciat, vel etiā per mariti mortē; qui-
nimmo ex eo, quod mulier videat
posse ei maritum dare libellum Re-
pudij; ipsam vero non posse dare
marito, ex ingenita superbia ad
quæuis machinanda furijs agita-
bitur, vt modo vidimus de so-
rore Herodis Salome, quæ con-
tra legem dedit marito libellū Re-
35 pudij. Prætetea ex incertitudine
prolis, quam malè educationi filio-
rum consuleretur? nā, vt ait *D. Hie-
ronymus lib. primo. Contra Iouinianū*
36 *quasdam altero nuptiarum die repu-
diatas, statim nupsisse legimus: vter
que reprehendendus maritus, & cui
tam citò displicuit, & cui tam citò pla-
cuit.*) Hinc nemo est qui ignoret
quanta liberorum incertitudo
oriatur.
37 Porro quæ iniustitiæ ex iniustis
causis, quæ mulieribus prætexeren-
tur, in medium prosilirent? Hinc
debilis sexus quantus contemptus,
& innocentium fœminarum; quot
quantæque calumniæ? nec enim
tantum debemus viris, quin etiam
eorum detegamus vitia; Hi nimirū
si sæuo agerentur cupidine, in quot
adulteria laberentur ex nouis nup-
tijs intentatis, despectis veris, legi-
timisque vxoribus, quæis iniusta
38 infamia multoties inureretur. At
Bodinus retroacta tempora non
considerat, & quam maxima mala
elapsis illis temporibus acciderint,
vt malè oculatus non prospicit,
pauca quæ modo accidunt scanda-
la vehemēter attendit, quibus tamē
vt mox videbimus benè lex Chri-
stiana prospicit.
39 Si vero dicamus non solum viris,
sed etiā fœminis debere libelli Re-
pudij concedi potestatem. Hoc
præterquam, quod in nulla veteri
lege concessum est, vt vidimus:
atque

atque hoc non esset veteres leges suscitare, sed alias de nouo comminisci, & innouare. Puto ex hac
40 concessione facta ex fœminea sæuitia, & iniquitate omnibus vitijs patentes reserari ianuas, vt enim *Rabbi Dauid Kimchi* obseruat in etymologia huius vocis fœmina, apud Hebræos prouênit ex radice, quæ significat inclinationem ad malũ, quare puto *D. Hieronymum dixisse fœminam in sacris litteris quoad intelligentiam spiritualem significare omne peccatum, & omnem iniquitatem.*

41 Id quod pulchrè inculcat *D. Ioannes Chrysostomus in Sermone decollationis D. Ioannis Baptistæ his verbis. Per te bella fiunt, per te sapientes se perdunt, per te sancti occisi sunt, per te Ciuitates combustæ sunt, per te vita perdita est, per te mors inuenta est, per te Diuites pauperes, per te pulchri turpes, per te fortes debiles, per te veraces mendaces, per te casti luxuriosi, per te humiles superbi, per te pœnitentes inobedientes, & Deo odibi-*
42 *les fiunt.* Et de earum leuitate dixit *Seneca in lib. de remedijs fortunarum. nihil tam mobile quam fœminarum voluntas Aesopus leue fœminarum est genus.* Propertius *nulla diu fœmina pondus habet*, Plautus *omnes sunt leues*
43 *leui fide.* ita, vt potius esset hoc tam abhorrentem à vero lumine introducere communitatem vxorum, tamque in Platonica doctrina ab Aristotele reprehensam, quam re-
44 pudia concedere. Et hæc mihi genuina ratio videtur, quare haud vnquam neque à Deo ipso, nec ab alijs legislatoribus concessa fœminis talis potestas fuit; quare non hic immorandum amplius videtur, cum ex dictis iã pateat omnia illa mala, quæ ex cõmunitate vxorũ nascerẽtur, ex talibus repudijs ortũ habitura nec homicidia propterea vitarẽtur, cũ quãplurima ex meretricũ cõmercijs homicidia quotidie accidant.

Caput Quartum.

AFFERVNTVR RATIONES contra Repudiorum tolerantiam.

45 VEnio nunc ad aliam partem, si nimirum hæc Repudia non tanquam licita concederentur, sed solum tolerarentur, vt minus mala, contra quam assertionem satis est, vt breuitati consulam, adducere quæ affert *Fr. Ioannes Marquez*, qui quamuis materno idiomate scripsit, inter politico Christianos primum locum sibi vendicat, is enim *lib. 1. c. 10.* inquit: *Hoc nulla Christiana Resp. posset tolerare ineuitabile enim esset scandalum, quod ex dissimulatione oriretur, tot concubinatuum sub prætextu matrimoniorum quæ tamen generaliter vt inualida haberentur, & maximo dolori essent ijs, qui virtutem colerent. Nec possent filij esse legitimi, cum eorum patres, tam mala fide con-*
48 *traherent matrimonia. Nec Reip. quieti prospiceretur, quæ tot spuriorum copijs fœcundaretur. Sed quod me magis angit illud est, in quem enim contemptum matrimonij Sacramentum veniret, cum passim, cum tot sacrilegijs celebraretur, & nullitatibus, quando de nouo tum repudiator, tum repudiata matrimonia contraherent? quo pacto posset Ecclesia istos sua auctoritate confirmare contractus? & quo pacto eius ministri illis illecebris assistere? Incommoda hæc quotidiana essent, quæ qualecumque commodum superarent* huc vsque Marquez, cuius verba in gratiam eorum, qui hispanicam linguam nesciunt, latinis reddere non piguit.

47 Supra posita doctrina magis apparebit si discutiamus, an vtilius esset (posito quod Repudia concederentur) illa sine vlla assignata causa concedere, an vero nonnisi instiria causæ inspecta, id quod rantopere exoptat Bodinus. Mouetur ipse

quia nimirum hoc pacto famæ mu-
48 lierum consuleretur. Id quod vno
Aemilij facto satis sibi confirmare
videtur. Hic enim vt Plutarchus re-
fert,volens vxorem repudiare; post-
quã in eius laudes prorupisset,quod
nimium prudens esset, ac honesta
& ex nobilissima familia: grauari se
tamen illa confessus est. cumque
sanguine coniuncti propter hanc
ipsam rationem, eã repudiari ægrè
ferrent, illis perpolitum calceum
ostendit, hæc addens qua parte pe-
dem offendat, ego solus scio; vnde
49 originem sumpsit noster loquendi
modus scilicet, *Io solo se donde me*
aprieta el zapato.

At taceat væsanus Bodinus, qui
vt cæteri huius farinæ homines le-
uis ingenij dictũ vnũ, & non tamen
ex dictis melioribus cõsiderat. post
50 terga tamen reijcit Diuinam legẽ,
quæ causam Repudij requirebat vt
constat ex *Deuter.*24.1. & ex *Mala-*
chia Propheta, qui Hebræos repre-
hendit eo quod priores cõiuges re-
pudiabãt, ducti amore aliarum pul-
chriorum, & addit, quod lacrymæ
51 repudiatarũ Dei oculos obtegebãt,
ne respiceret sacrificia repudiantiũ.
adeo eorũ iniustitijs offendebatur.
Ipsi etiam Pharisæi,vt patet *Matth.*
19. de Repudio agentes, non nega-
runt requiri causam,sed solum quæ-
rebant, quænam hæc deberet esse
(*si licet homini dimittere vxorem suã*
quacũque ex causa) & *D.August.lib.*19
*contra Faustũ c.*29.obseruauit,quod
lex etiam data causa tam ęgrè con-
cedebat repudia,& ideo certam di-
52 mittendi formulam,& Notarium,&
testes adhibebat, vt dum ita forma-
retur libellus, ad notitiam necessa-
riorum perueniret, qui possent cõ-
silio,& rationibus impedire. Roma-
53 ni etiam à Romulo legẽ habuerunt,
vt nonnisi tribus de causis ad repu-
dia deuenirent,si in liberorum vene
ficio, aut in adulterio foret depre-
hensa, aut claues subiecisset, vt au-
54 ctor est *Plutarchus in vita Romuli.* sa-
pientissimi etiam Athenienses ne-
quaquam separationem coniugum
55 admittebant,nisi prius publicè de
Iustitia causæ statuerẽt, quod si quę
Respublicæ sine causa repudia con-
cesserunt, & ex solo cõtra coniuges
virorum odio: illæ manifestissime
demonstrarũt, quam à vero lumine
aberrarent;nã eæ fuerunt,quę prius
maritis de coniugum vita, ac morte
omnem fecerũt potestatem in vtro-
que vespertilionibus cæciores.

56 Apparet autem huiusmodi repu-
diorum iniustitia; nã hoc pacto cõ-
iuges peiores mancipijs euaderent,
quæ non ita facilè venderentur, si-
cut illæ repudiarentur. Idque con-
tra Diuinum institutum; qui nullũ
alium ob finem ex Adami costa mu
lierem formauit, nisi vt intelligeret
57 vir illam sociam,& collateralem,nõ
autem seruã, & vile mãcipium esse,
58 quod in formula cæremoniarum
manualis Hispani seruatur in matri-
monio,in qua post per actum Sacra-
mentum addit Parochus Sponso
compañera os doi y no sierua amadla
como Christo amò su Iglesia; quinim-
59 mo cõtra Bodini institutum passim
mulieres ob repudia infamarentur;
nam dum causa ipsarum non exami-
natur, semper in peiorem partẽ ipsa
rum dimissio acciperetur, facilitas
etiam repudiandi ad supradicta in-
commoda declinaret, vt meretri-
cum loco vxores haberẽtur: Atque
hinc quasi communitas vxorum, &
incertitudo prolis ortũ haberet, vt
60 consideranti patet. Magna au-
tem ex parte hæc vitarentur: si cau-
sa deberet assignari; nam non ita
facilè possent tales probationes ef-
fici. vnde difficultate probationum
victi mariti, maiori cum patientia
leues cõiugũ defectus tolerarẽt,nec
ira ad vlteriora matrimonia cõrra-
henda, sua voluptate traherentur.

Sed

61 Sed teuera hæc omnimoda laus perfecti matrimonij, & omnia hæc incommoda, prout humana conditio patitur, vitantis debetur perfectissimæ Christianorum legi, quam sapientia Diuina è Cœlo attulit, quæ ad primum institutum matrimonium reuocet. *Erunt duo in carne vna, & quos ergo Deus coniunxit homo non separet*. quæ omnino indissolubile matrimonium prædicat, & sua per Sacramentum ministrata
62 gratia, ita præsertim leues fœminarum mentes firmat, vt propè miraculum in terris sit tot familias ita tranquillè sanctèque viuere, pacem colere, filios in timore Dei enutrire, & ad senectam vsque producta coniugia ita perpetuo amore con-
63 seruari, vt quotidie celebres Artemisias videre sit. de primaria *Cicero*, ait *quod quamdiu vixit, vixit in luctu, eodemque confecta contabuit*, idem in pluribus apud Catholicos obseruare licet, dum etiam senio confecti si moriantur viri; ita à superstitibus coniugibus deplorãtur,
64 quasi vel perpetuò victuri, vel simul commorituri essent. Illustres Didones quamplurimæ modo existunt. De veteri illa elegantissimè *D. Athanasius lib. de monog. cap. 17. ait* ad illud *D. Pauli (melius est nubere, quam vri)* alludens (*exurget Regina Carthaginis, quæ cum Regis nuptias vltrò optare debuisset, ne tamen secũdas experiretur, maluit è contrario vri, quã nubere) at hodie quamplurimæ sunt etiam Adolescentulæ, quæ immatura morte sublatis viris, haud vllis alijs se tradere voluerunt, & Cœlestis Spõsi igni flagrantes meliori Consilio carnis incendia omni conatu, & diligẽtia ex-*
65 *tinguere, & superare contendunt.* Ad quod Aragoniæ Regnum in mediũ affero, vbi hoc exactissimè obseruatur, quod quamuis lucri intuitu fieri potest; tamen magna ex parte ex continentia prouenit à temporali incipiens, & in spirituale desinens. vsus omni laude, & imitatione dignus.

Caput Quintum.

CONFVTATVR BODINVS, & eius argumenta capite secundo proposita soluuntur.

66 Sileat ergo iterum impudentissimus Bodinus, & sua limitata, & curta prudentia, seu potius imprudentia, ne Diuina mysteria, & Sacramenta metiatur. Et cum tam vniuersè hanc veritatem per Resp. Christianas obseruet, ne conuertatur ad fabulas pruriens auribus, & à veritate auditum ne auertat. iuxta Apostoli doctrinam, qui hæc futura tempora prospiciens, & desiderium hæreticorum præ superbia doctrinas innouantium, summo cum dolore prædixit. Erit enim tempus cũ sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros, &c.

67 Quod si aliqua scandala, & illa quidem pauca, stante indissolubilitate matrimonij prouenjunt; illa quidem potius humanæ maliriç tribui debent, quam vlli iustæ occasioni, quam hinc arripere possint. Nec defuit Diuina sapientia his etiam mederi malis. non quidem totali diuortio, & quoad vinculum matrimonij; vnde vt sæpius diximus ad maiora mala magnus aperiretur campus; sed frœnata hac libidine matrimonia dissoluendi; conceditur Diuortium quoad thorum, & cohabitationem, vt decretum est in *Conc. Tridentino Sess. 24. de reform. Can. 8. & cap. 19. cap. Apostolus dixit 32. q. 7. cap. significasti, cap. ex litteris, & cap. gaudemus de Diuort.* & explicant *Regin. in praxi lib. 31. nu. 313. & Pontius de matrimon. l. 9. cap. 12 r. Gaspar Hurtado de matrim.*

68 *disp.11.diff.5.num.* 17. Aliæ etiam
causæ prærer adulterium inueniun-
tur in Iure, ob quas saltem] ad tem-
pus concedirur separario, vel Di-
uorriu a inter coniuges. Prima,
asperiras, vel sæuiria alrerius sponsi
ex cap.litteras 13. de restitut.spolia-
torum § *si vero.* secunda furor vehe-
mens *ex l. si cum dote* §. *si maritus ff.*
solut.matr. tertia hæresis *ex cap.2.de*
Diuor.cap.fin.eod. quarra crimen so-
domiæ *cap.32.q.7.* quinta periculũ
peccandi mortaliter, vr si alter alte-
rum ad peccandum impellere cona
tur, & haberur *ex Nauarro in ma-*
nuali cap.22. nu. 21. Palud. in 4.dist.
69 *33.q.vnic.art.3.concl.secunda*; & qui
dem perperuũ si ex Adulterio pro-
ueniar; & hæc potestas sit apud cõ-
iugem innocentem, si velit remit-
tere iniuriam, & cohabirare: tem-
porale iuxra cæterarum causaru n
condirionem, vnde si inter coniu-
ges lites, & iurgia exorirentur: in
promptu est remedium: probata sæ-
uiria alterius coniugis, alterà co-
habitatione, & thoro resilire po-
test, donec resipiscat alter. idem
dicitur de alijs iustis causis, & pro-
bato adulterio, perperuò recedere
innocens potest, si velit, vel donec
70 resipiscat delinquens. vnde optimè
respondet ad hanc obiectionem
Iansenius in cap. 96. concordiæ Euãg.
ibi, dicunt illi quid ergo Moyses in fin.
Commentarij, relatus à Marquez su-
pradicto his ferè verbis. *Non posset*
hodie Ecclesia permittere antiqua Re-
pudia, neque sub prætextu minoris ma-
li; venena enim, & proditoriæ neces,
quæ ex virorum odio timeri possent,
sufficiẽter cohibita remanent diuortio;
absque eo quod coniuges separati licen-
tiam habeant noua contrahẽdi matri-
71 *monia; castitati autem satis cõsulitur;*
nam possunt si velint innocentes cum
coniugibus conciliari remittentes eis
iniuriam. In quo mirum non esset si
72 *mulier resipisceret, ei parcere, cum id*
efficiat ipse Deus, qui & nobis quotidie
plura, & maiora condonat, & adulte
ras ipsas in gratiam recipit, si pænitẽ-
tiam habeant delictorum. Nocenti-
bus vero satis consulitur dum illis per
tale Diuortium commissi delicti graui-
tas inculcatur, & vt coniuges innocẽ-
tes humilitate, & lacrymis, & diutur-
na castitate placent.
73 Ad id, quod diximus quod ferè
tota exarsit Sicilia Tuphaniæ vene-
nis Responderur. negari quidem nõ
posse, aliqua accidisse homicidia;
at non ita frequentia fuere, vt fama
eundo crescens his annis præteritis
narrabat. quam plures huic veneno
mortes tribuebanrur, quæ ramen
74 alia occulti morbi vi accidebanr, &
fortè imperitia medicorum vene-
nosæ aquæ rribuit, quod eorum
ignorantia non calluit, sicut vene-
ficio quotidie impurat; cum pericu-
losior infirmiras est. Præterea ne-
que omnia homicidia inter cõiuges
eueniebãt. illa etiam promptitudo
occultè perimendi absque eo quod
delicta agnoscerentur: facilitatem
ea committendi operabatur. Præ-
75 terea puniebant aliqui commissa
adulteria magis; quam noua matri-
monia cuplebant. Neque id di-
uortijs medicaretur totalibus. mor-
det enim semper viri cor adulteriũ
coniugis: atque adeo siue dissolua-
tur marrimonium, siue non; manet
quod tempore marrimonij com-
missum adulterium fuit: vnde iniu
ria facta viro est, illum summo do-
lore conficiens; quare nisi super
naturalibus ducatur motiuis iniu-
ria affectus, semper occasionem ac-
76 cipiet labendi in homicidia. Vt ex
omnibus statibus quamuis sanctissi-
mis, quamuis perfectissimis posset
humana malitia labendi occasionẽ
arripere sed ex sequenti capite me-
lius responsum erit, si quis alius in
hac re remanet scrupulus. Et quia
etiam hinc facilis responsio ad
iur-

iurgia, & contentiones, quæ inter coniuges quotidie solent exoriri; ideo illam relinquo.

QVAESTIO OCTAVA.

An in veteri Testamento Hebræis fuerit Concessa Bigamia.

Caput Primum.

ADDVCVNTVR RATIONES pro sententia negante vllo vnquam tempore fuisse licitam Bigamiam, & improbatur simul cum sententia eorum, qui putant solo Iure Euangelico esse Bigamiam probibitam.

SVMMARIVM.

1 *QVærimus an bigamia fuerit concessa in veteri testamento, an solum permissa? Et de repudio: & an adhuc duret apud Hebræos licentia bigamiæ.*

2 *Potissima difficultas, quare nunquam licuerit bigamia.*

3 *De nouo affertur prima ratio contra bigamiam, quod nunquam fuerit licita.*

4 *Stellionatus crimen videtur continere bigamia.*

5 *Affertur secunda ratio, quod bigamia nunquam fuerit licita.*

6 *Affertur tertia ratio.*

7 *Affertur quarta ratio.*

8 *Qui teneant bigamiam esse indispensabilem à Deo.*

9 *Aliqui dixerunt, Patriarchas vnam tantum vxorem habuisse, cæteras vero fuisse concubinas.*

10 *Horum sententia improbabilis.*

11 *Non rectè sentiunt qui dicunt, quod bigamia sola lege Euangelica sit probibita.*

12 *Afferuntur Patres contrarium sentientes.*

13 *In secundo coniugio Abraham cum Agar mysterium claudebatur.*

14 *Exponuntur D. Hieronymus, & D. Augustinus ab aduersarijs allati.*

15 *Licita fuit tempore veteris testamenti Hebræis pluralitas vxorum ex diuina dispensatione, quæ vt communiter dicunt, incœpit ab Abrahami tempore.*

16 *Mœratius extendit ad Noemi tempora.*

17 *Obiectio contra Mœratium: cui respondetur.*

18 *Pluralitas vxorum non est contra prima principia matrimonij.*

19 *Et non repugnat primario fini; qui est liberorum susceptio, & procreatio.*

20 *Quod bigamia sit contra fines secundarios matrimonij nō facit quod Deus non possit dispensare: qui etiam potuit peculiari modo prospicere talibus finibus.*

21 *Significatio vnitatis Christi, & Ecclesiæ non ita perfecta in illis Hebræorum matrimonijs.*

22 *Affertur explicatio Bellarmini de præceptis dispensabilibus, & indispensabilibus.*

23 *Polygamia viri cum pluribus vxoribus ad præcepta dispensabilia pertinet. Sed nonnisi à Deo dispensari potest.*

24 *Dicta explicatio Bellarmini obscurior.*

25 *Potest quis alium occidere ad sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ.*

26 *Ex diuino præcepto Hebræi abstulerūt vasa Aegyptiorum.*

27 *Ostenditur quo pacto in explicatione allata à Bellarmino tam prima, quam secunda præcepta possent dici indispensabilia.*

28 *Modus explicandi ConincK expeditior: secundum quem tripliciter aliquid dicitur contra ius naturæ.*

29 *Contra ius naturę ex periculo peccandi est, sacerdotem cum iuuenculis habitare, & cum ijs multum familiariter conuersari.*

30 *Contra quod genus iuris naturæ sit bigamia.*

31 *Responsio ad primam rationem contra nos supra adductam.*

Re-

32 Responsio ad secundam rationem.
33 Responsio ad tertiam rationem.
34 Responsio ad quartam rationem, vbi declaratur illud principium, quod tibi non vis alteri ne feceris.
35 Circunstantia, ob quam fuit dispensatum ad bigamiam.
36 Quare reprehensus Salomō quod multas vxores adamauerit?
37 Quo pacto consulit Deus finibus matrimonij secūdarijs, dispensando ad bigamiam.
38 Significatio vnionis vnius Christi, & vnius Ecclesiæ non est ex natura matrimonij, sed ex diuina eleuatione in lege Euangelica.
39 Spirituale motiuum, quo consulebatur secundarijs matrimonij finibus.
40 Per diuinam inspirationem primis Patriarchis dispensatio facta ad bigamiam: deinde verbis, & exemplis ad alios peruenit.
41 Abrahamo de bigamiæ dispensatione inspiratio facta, sed prius Noemo.
42 Sicut lex monogamiæ mētibus impressa Patrum, ita & dispensatio ad bigamiam.
43 Sicut Polygamia non sola lege naturali, sed etiam diuina prohibita: ita ad dispensationem non satis erat solum rationis dictamen.
44 An eodem pacto dispensatum in lege veteri ad libellum repudij.
45 Repudia Hebrais in lege veteri concessa ex diuina dispensatione.
46 Agar ab Abraham perpetuo repudiata.
47 Repudium nec à prophetis nec à Deuterm. 24. reprehensum, nec ibidem matrimonia repudiatarum punita.
48 Ratio Bellarmini pro repudio licito in lege veteri.
49 Sententia dicens repudia semper illicita magis faceret pro supradictis contra repudium.
50 Præcipuum argumentum contra repudium in lege veteri desumitur ex verbis Christi Domini (quoniā Moyses ad duritiā, &c.) Cui Respōdetur.
51 In repudio Agar ab Abrahamo facto claudebatur mysterium.
52 Secundum argumentum contra supra dictum repudium ductum ex cap. gaudemus. Cui Respondetur.
53 Libellus repudij ex natura sua affert sua incommoda.
54 Incommoda repudij videntur tendere contra primarium matrimonij finem.
55 Denuo inculcatur Doctrina Coninck de triplici iure naturali.
56 Libellus repudij non est contra ius naturale primi generis.
57 Quamplura contra repudium dicta ad hominem.
58 Quamuis libellus repudij videatur tēdere contra aliquem finem secūdarium matrimonij, nō tamen est à Deo indispēsabilis.
59 Quod solatium habuit Agar adsui repudium?
60 Quomodo Deus consuluit secundarijs finibus matrimonij in repudio Agar ab Abrahamo facto.
61 Soboles Abrahami ex Agar repudiata peculiari prouidētia à Deo per Angelum conseruatur. vt patet ex Genes. 21. Cap.
62 Remedium vnde exhibitum reliquis fœminis repudiatis.
63 Formula repudij apud Hebræos.
64 Quare in veteri lege concedebantur matrimonia inter consanguineos strictioris gradus.
65 Nostrum diuortium incongruum Hebræorum duritiei.
66 Maior habendi occasio arripi potest ex libello repudij, quam ex indissolubilitate matrimonij Christianorum.
67 Diuortium concessum etiam gentibus exemplo Hebræorum.
68 Hæc conclusio Sanchez non placet, sed placet Pontio. Cuius Sanchez ratio in cōtrarium facta expeditur, & cōtra ipsum retorquetur.
69 Sapiētissimi legislatores Ethnicorum cōcesserūt repudia, sed imitati sunt moderationem Hebræorum.
70 Forma repudij inter Romanos.

Mima

71 *Mima ab Antonio repudiata, vt testatur Cicero.*
72 *Formam repudij apud Cardienses quis refert?*
73 *Caeremoniae repudiorum apud Romanos.*
74 *Hebraeis ablata dispensatio post legem Euangelicam ad bigamiam.*

1 QVaerimus in hoc capite an in veteri Testamento fuerit permissa tanquam licita Bigamia, an solum permissa tanquã minus malum. Hinc occasione arrepta videbimus de libello Repudij tunc temporis; & quibus nam concessus. Deinde examinandum, an apud Hebreos remaneat haec facultas ad Bigamiam.

2 Potissima autem difficultas, quare nullo vnquam tempore videatur admittenda Bigamia tanquam licita ex eo consurgit, quod supra diximus, & probauimus Bigamiam, & si non primario, at saltem secundarijs matrimonij finibus opponi; primarium etiam aliquantisper impedire. Augetur autem haec difficultas his nouis rationibus.

Et prima ratio est, quia videtur
3 Bigamia pugnare cum veritate coniugij, ita vt nullo pacto possit matrimonium cum secunda vxore cõsistere. Probatur quia matrimonium constat ex mutua corporũ traditione; quae fit vicissim inter maritum, & vxorem iuxta doctrinã ab Apostolo traditã *Prima Corinth. 7. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter, & vir sui corporis potestatem non habet sed mulier.* debent esse ergo in hoc aequales, & sicut mulier non sibi reseruat partẽ sui corporis potestatis, vt alteri viro, primo viuente tradi possit; ita debet vir non alteri vxori posse potestatem sui corporis facere prima
4 viuente, quod stellionatus merito possit appellari; quia cum corpus viri vxori creditum sit; alteri credere conatur *vide l.1. ff. de Stellion. l.16 §. 1. l.36. ff. de pign. act.* & notata per *Cuiac. 10. obser. 26. circa finem, & 12. obseru. 40.*

5 Secunda Ratio est; quia legitimũ matrimonium non est; si mulier insolidum sui corporis potestatem non tradat viro, si ergo paritas inter virum, & vxorem seruari debet in traditione corporum, vt ex Apostolo diximus; si vir non tradat insolidum sui corporis potestatem vxori, nullo modo censebitur tradere vxor vnde nullo pacto matrimonium consistet.

6 Tertia Ratio est; quia per matrimonium tenetur vir reddere debitum quotiescumque vxor petierit. *cap. si tu 27. q. 2.* iuncta Gloss. *lit. D.* & omnes summistae verb. *debitum* at si plures simul petant, non potest vir pluribus reddere; vnde non videtur quod possit vir cum pluribus vxoribus se copulare.

Quarta Ratio est, quia primum
7 principium naturae est, vt quod tibi non vis, alteri ne feceris, iuxta regulam vulgarem, *quod non vis tibi fieri alteri ne facias, ex l. Iustitia ff. de iust. & iur. §. iuris praecepta vers. alterum non laedere Instit. eod. tit.* vbi magister meus *Antonius Picciardus lib. 1. à nu. 30.* erudité, vt sui moris est, omnes recolit. si ergo vir aegrè fert quod mulier in totum se viro non tradat; ita & ipse non debet velle posse partem sui corporis reseruare.
8 Huius sententiae videntur esse *Aureolus, Capreolus, victoria, Menocch. & Petrus de Ledesma de matr. q. 65. art. 1. concl. 2.* & dub. sequenti: vbi probat Bigamiam esse contra primarium finem matrimonij, & consequenter indispensabilem à Deo ipso.

9 Et adeo haec sententia inualuit apud quosdam, de quibus *Bellarm. lib. vnic. de matr. c. 11.* vt dixerint Patriar-

triarchas vnam tantum vxorem habuisse, cæteras vero fuisse illorum concubinas.

10 Sed hæc sententia est improbabilis, vt ait idem Bellarm. ibidem. quis enim crederet Sanctissimum Abraham, eumque sapientissimum, vel ignorasse adulteriũ esse peccatum, vel illud tam diuturnè commisisse. virum tum à Christo Domino, tum à Prophetis, & Apostolis semper honoris causa nominatum tam turpiter lapsum esse. Id quod de cæteris Sanctis Patriarchis suo modo intelligendum est. Confirmationes vero, quas adducere solẽt vt probent Patriarchas vnam tantũ legitimam vxorem habuisse, & earum solutiones videre est apud *Bellarm. loco citato.*

11 Alij in aliud extremum abierũt, vt putarint Bigamiam non esse prohibitam nisi Iure positiuo Euangelico. tantum abest vt inculpent Sãctos illos Patriarchas, quod plures habuerint vxores, & pro se afferũt *D. Hieronymum in Epistola ad Ocæanum, & D. Augustinum lib. 3. de doctrina Christiana c. 12.* & pluribus alijs locis, vbi videntur manifestè dicere, quod nulla tempore veteris Testamenti lex extabat, bigamiã prohibens: qui quidem in eo quod Patriarchas non inculpant, rectè sentiunt. in eo autem quod ad solum ius positiuum Euangelicum reducunt,
12 non rectè loquuntur. Habẽtque contra se *Innocentium Tertium cap. gaudemus de Diuort. supra allatum. Chrysostomum hom. 56. in ca. 30. Gen.* vbi ait, *quod consuetudo plurium vxorum habẽdarum fuit mala, quapropter à Christo Domino abolita fuit. Antiquis tamen Patribus licita ex Diuina dispensatione, & D. Ambrosium lib. primo de Abraham cap. 4.* qui Abrahamum excusat ab Adulterij crimine ex eo quod in cõiugio cum Agar mysterium claudebatur. Deus enim ita fieri voluit ad aliquid futu-
13 rum significandum, vt Apostolus exponit *ad Galatas* 4. & alios, quos cap. superiori adduximus. Et prętereà rationes illas, quas ad confirmãdam grauitatem delicti bigamię adduximus; prout huic rei aptari possunt; præcipuè verò illas, quas diximus importare pugnantiam cum finibus matrimonij, vt in principio
14 huius quæstionis significauimus. Neq; DD. Hieronymus, & Augustinus ipsis fauent; loquuntur enim ex suppositione Diuinæ Dispensationis, quæ posita non erat contra legem, vt mox melius videbimus.

Capput Secundum.

OSTENDITVR LICITAM fuisse Hebræis tempore veteris Testamenti Bigamiam ex Diuina dispensatione, & declaratur qualis fuerit hæc Dispensatio.

15 PRima Conclusio. licita fuit tẽpore veteris Testamenti Hebræis ex Diuina dispensatione pluralitas vxorum. Est cõmunis Scholarum sententia ita absolutè probata, quod aduerto propter varias locutiones DD. circa modum reuelationis, & extensionem dispensationis. ita *Bellarm. loco citato, & Ioãnes Pineda de rebus Salomonis lib. 7. cap. 5.* & nouissimè tenet *Gaspar Hurtado de Sacramentis disp. 9. de matr. difficult. 1.* qui aliquos laudat & alios reprobat. Communiter autem
16 solent dicere hanc dispensationem ab Abrahamo incœpisse. *Mæratius vero to. 3. tract. de matr. disp. 5. sect. 4. num. 2.* extendit ad Noemi tempora post diluuium, & hanc permissionẽ Noemo primum, eiusque tribus filijs innotuisse, ex maximè probabili coniectura, vt ipse ait, quia nimirum, & ab his solum esse posset humani

mani generis propagatio; multoque minus diuturna foret deinceps hominum vita, quam ante Diluuium fuisset, presertim quia iam Abrahami tẽpore vulgò nota erat hæc permissio.

17 Posset hic quis ingeniosè obijcere contra Mœratium frustra effectã hanc dispensationem Noemo, & eius filijs post diluuium, nam cum tot essent fœminę, quot mares, frustra pluralitas vxorum concederetur. Sed pro Mœratio respondetur, quod etsi vita hominum post diluuium breuior esset, quam ante diluuium; cùm tamen diuturnior esset quam nostra presertim vero in Noemo ipso, vt patet, & in eius filijs; potuit ita multiplicari humana generatio etiam viuentibus ipsis Noemo, & filijs vt mirum non sit si plures potuerint habere vxores; cũ etiam Regna potuerint ipsis viuentibus frequentissima reddi, de quo vide Abelem in Appendice Genealogica.

18 Ad hoc autem vt nostra conclusio omnino probata remaneat; satis est adductis iã patribus, & testimonio scripturarum Bigamiam licitam asserentibus; si ostendatur non pugnare omnino cum natura matrimonij dispẽsationem Diuinam ad Bigamiam; vnde reddatur possibilis. quare dico polygamiam non esse omnino contra Ius naturæ; atque adeò non esse contra prima, ac vniuersalia eius principia, sed aliquo modo opponi Iuri naturæ, quatenus est contra Conclusiones, quæ

19 ab ipsis primis principijs deriuantur. non enim repugnat primario fini matrimonij; quæ est liberorum susceptio, & procreatio; cùm benè possint ab vno viro plures vxores fœcundari, etsi diximus aliquantisper impediri hũc finem primarium ex nimia viri luxuria, quæ solet viride semen eneruare; quamuis aliunde compensetur ex pluralitate mulierbrium vasorum suscipientium, vt in Mahometanis est obseruare nostro etiam tempore.

20 Quod autem opponatur secũdariis matrimonij finibus, vt supra cap. ostendimus, non id operatur, quod non possit à Deo dispensari ad Bigamiam, neque quod Deo dispensante, illicita fit; qui peculiari etiam prouidentia potuit prospicere, secundarijs illis finibus tranquillæ cohabitationi nimirum

21 inter virum, & vxores, & concupiscentiæ: significatio autem vnitatis Christi, & Ecclesiæ non ita perfecta erat in illis matrimonijs, quę tunc Sacramentum non erant. solum autem id operatur quod sublata dispensatione Diuina, illicita sit.

22 Id autem hoc modo explicat *Bellarm.* in subiecta materia *lib. vnic. de matr. cap. 11. Sãchez lib. 7. de matr. disput. 80.* & Alij. duo genera præceptorum ad ius naturæ pertinent quædam vniuersalia, & communissima, quæ sunt veluti prima principia Iuris naturæ; quædam alia, quæ ex primis tanquã conclusiones deriuantur. Et quidem priora illa continẽt ita vniuersaliter regulam rectitudinis, vt in nullo casu mutatione vlla indigeant; & ideo sunt omnino indispensabilia; qualia sunt præcepta Decalogi. Posteriora autem continẽt quidem regulam rectitudinis. Sed aliquãdo mutatis circunstantiis rerum, & personarum, vtile est legem mutari; sed tamẽ etiam tunc mutari nõ potest,

23 nisi ab eo, qui illam posuit. Modo Polygamia vnius viri cum multis vxoribus, ad posterius genus Præceptorum pertinet. vnde à Deo dispensari potest ad bigamiam iam dictam vnius viri cum pluribus vxoribus, & à nullo alio; immò vt aliqui putauerunt omnia præcepta Decalogi

logi à Deo sunt indispensabilia ea dispensatione etiam de potentia absoluta, vt ex *D. Tho. Caiet. Conrado, Medina, Valētia, Vasquez, Azor, Soto, & Victoria, & Alijs probat Salas de legib. q. 94 disp. 5. sect. 9.* Sed quomodo sint dispensabilia ex particulari dispensatione, & qualia vide apud ipsum eodem loco de qua materia vide copiosius apud *Suarez de legibus lib. 2. c. 15. n. 16. opin. 4.* de Biuiria verò, hoc est vnius fœminæ cum pluribus maritis suo loco videbimus.

24 Porrò hæc doctrina iam tradita ex Bellarm. de duobus generibus Præceptorum ad ius naturæ pertinentium, & aliorum etsi vera sit, tamē aliquā patitur obscuritatem ex eo quod in ipsis Decalogi præceptis videtur posse fieri dispensatio mutatis circūstantijs rerum, & personarum; quæ tamen, vt dictum est, sunt ex primis illis principijs indispensabilibus, quin immo aliqua, quæ alioqui prohibita sunt, si fiat mutatio circumstātiarum, omnino sunt licita, vt videre est in his præceptis. In quinto præcepto habemus (non Occides.) quo præcepto prohibemur ne aliquem hominem morte

25 afficiamus. Et tamen nemo est, qui neget, quod possit quis in sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ aliam perimere. Et Sanson plures in sui vindictam Diuina inspiratione interfecit vt stat ex *Iudic. 15. 16. 17.* Aliud est Præceptum nempe septimum, (non Furaberis,) At potest quis in extrema necessitate iuxta omnium DD. sententiam

26 furari, & non solum concessum, sed etiam mandatum fuit Populo Hebræo furari vasa Aegyptiorum, vt apparet ex *Exodo cap. 11.* Sextum est (non Mœchaberis) at dispensauit Deus cum Osee, vt faceret sibi filios fornicationis *Oseæ cap. 1.*

27 Si dicas, quod in his casibus præceptum est in primo non Occides: quando non adest necessitas propriæ defensionis. in altero, non furaberis, nisi sit extrema necessitas quæ vrgeat. in tertio non Fornicaberis: At fornicari non est si rem habeas cum tua, vel iuxta solitas leges, vel ex Diuina dispensatione. respondere posset, quod eodem pacto posset dici in alijs præceptis, quę ex primis illis deriuantur, quod nimium illa sint indispensabilia nulla posita mutatione in circumstantiis rerum, & personarum.

28 Quare placet mihi modus explicandi *Coninck de Sacramentis disp. 26. dub. 2.* vbi ait, aliquid tripliciter dici cōtra Ius naturæ. Primo, quod secūdū se intrinsecè; prout est actus quodāmodo physicus talis speciei, includit aliquā malitiam saltē obiectiuam Iuri naturæ repugnantem; quale est odium Dei, libido contra naturam, & similia. Tale quid autē Deus non aliter potest efficere licitum, quam immutādo rerum essentias, quod fieri nequit. Secundo quod secundū naturalē speciem nō ita repugnat absolutè Iuri naturæ, quin sæpè licitè fieri possit: tamen quandoque repugnat ratione alicuius adiuncti quod Iuri naturæ repugnet, sic furtum est contra Ius naturæ, quia cōtinet iniuriam erga Dominum rei; qui si alteri det veniam, eam sibi vsurpandi, hic ponet actionem secundum esse physicum eiusdem rationis cum ea, quam fur facit, & tamen licitam. sic copula Petri cum Ioanna ante nuptias est cōtra ius naturæ; quia est accessus ad non suam: post nuptias licita est, cū tamen sit eiusdem speciei physicæ

29 cum præcedente. Tertio, quod solū illicitū est ratione alicuius periculi peccandi cōtra ius naturæ quod illi cōmuniter cōiunctū est, quod quādocūque abest alterum, nullam habet malitiam. sic communiter contra ius naturæ est Sacerdotem cum iuuen-

iuuenculis habitare,& cum ijs multum familiariter conuersari, quod si tamen omne periculum scandali, vel peccati absit, vel etiam grauis necessitas vrgeat, spectato solo Iure naturæ, vtrumque licitum est, modo speretur scandalum, & periculũ euitari posse.

30 Nunc positam doctrinam rei nostræ aptando breuiter dico quod Bigamia non est illicita ex primo genere,sed vel ad secundum genus spectat,vel ad tertium quare nõ est Ratio cur à Deo dispensabilis non sit. Et ad rationes initio huius capitis positas,quę faciunt contra nostram conclusionem Respondeo.

31 Et ad primam quidem posse virum tradere sui corporis potestatem coniugi consistente matrimonij essentia,& non esse necesse, vt ita totaliter, & simpliciter illi soli tradatur,vt alteri cõiugi tradi non possit, sed satis est si tradatur prout est opus ad liberorum procreationem, quod quidem potest stare cum matrimonij veritate, vt bene respõdet *Valentia tom.4.disp.10.q.1. de matr. pun.3.contra Alphonsum de Castro, & Victoriam*, qui tenent,Polygamiam pugnare cum veritate coniugij. Et ad confirmationem respondetur virum non habere sui corporis potestatem quatenus id tradit vxori,habere autem quatenus non est obligatum, idest citra procreationis liberorum necessitatem. Doctrina autem Apostoli,& prout de facto contingit in matrimonio post legem Euangelicam, in quo est mutua, & æqualis traditio; tam ex parte coniugis,quam ex parte viri.

32 Atque hinc patet Responsio ad secundam rationem, quod scilicet de facto sic res se habet vt legitimũ matrimonium non sit,nisi vtrinque mutua fiat traditio in solidũ totius potestatis corporis. Sed stante Diuina dispẽsatione prout in lege veteri, non ita totaliter tradi esset opus, sed prout supra dictum est.

33 Ad tertiam respondetur, quod spectato primario matrimonij fine, non est opus reddere debitum quoties mulier petat, sed quoad sufficit ad generationem. Id quod non est impossibile, prout habetur *ex D. Tho.in 4.dist.33.q.1.art.1.* ad sextũ, quod autem tali pacto non omnino daretur remedium concupiscentiæ iam dictum est aliunde, Deum mederi potuisse; & alioqui hoc non esset vnicum remedium concupiscentiæ, quid enim diceretur si maritus lõga ægritudine laboraret; vel si absens grauibus detineretur negotijs; in quibus casibus nec potest, nec tenetur reddere debitum vxori.

34 Ad quartũ respõdeo. Illud principium (quod tibi non vis,alteri ne feceris) debere intelligi seruatis personarum, & rerum circũstantijs, vt nimirum aliquid non fiat cum læsione proximi,sicut nollemus nos lædi,at hinc non sequitur,quod eodem honore debeat in dignitate constitutus afficere priuatam personam, quo eum priuatus homo afficit, sed satis est si ei proportionato honore correspondeat. Et quia ex Responsionibus modo adductis, & alijs supradictis satisfieri potest alicui alij dubitationi si quæ superesset;ideo non amplius immoror.

35 Si quæras quænam circunstãtia fuit illa, quare bigamia; quæ antea illicita; deinde facta fuerit licita. Respondeo;communiter DD. censent ad bigamiam dispensatũ à Deo propter multiplicationem humani Generis, quam multiplicationem quia aliqui DD. restringunt ad populum Dei, probabiliter etiam tenent soli Dei populo eam cõcessionem factam.Vnde nimirum Messias nasciturus erat; quæ est eorũ Ratio.

36 Dices quod nã ergo fuit peccatum

tum Salomonis, quod in sacra scriptura 3. *Regum* 11. reprehenditur propter multas vxores adamatas. respondeo breuiter peccatum Salomonis non consistere in eo quod plures habuerit vxores: quod nequaquam prohibetur, Regem quam plurimas habere vxores *Deuteron.* 17. vt aduertit *Pineda lib.7. de rebus Salomonis cap.4.nu. 6.* sed quod duxerit vxores ex aliena à vera Religione.

37 Dices si Deus dispensauit cum Hebræis ad bigamiam, quid dicendum de finibus secundarijs matrimonij, prospiciebat ne illis Deus, an vero contemnebantur? respondeo supra iam dictum est, quod non desinebat Deus dum illa dispensatio vigebat mederi secundarijs matrimonij finibus cohabitationi scilicet, & concupiscentiæ remedio.

38 nã de significatione vnionis vnius Christi; & vnius Ecclesiæ iam diximus, quod matrimonium in veteri lege non erat ita perfecte Sacramẽtum, sed largo modo. Præterea illa significatio non erat ex natura ipsa matrimonij, sed fuit ex Diuina eleuatione in lege Euangelica quando per Christum eleuatum fuit matrimonium ad significãdam vnionem

39 verbi cũ Ecclesia. modo distinctius dico quod pro populo Dei potissimum motiuum pro secundarijs matrimonij finibus medicandis erat. quod ex suo genere Messias nasciturus esset. Vnde & mulieres facili negotio poterant se, & ad cohabitandum, & ad libidinis stimulos ex supernaturali motiuo cohibendos accommodare; dummodo ex matrimonio ita coniugali debito ex parte viri deseruiretur, vt ab ipsis totaliter spes ex ipsis nasciturì Messiæ non auferretur. Hæc pro fidelibus eius temporis.

40 Secunda Conclusio. Dispensatio ad Bigamiam: indicata est prius aliquot primis Patriarchis, puta Noemo, & eius filijs, Abrahamo, & alijs huiusmodi, deinde ad alios eorum verbis, aut exemplis extẽsa est. quæ quidem significatio non fuit opus, quod fieret externa aliqua locutione, sed satis erat interna Dei inspiratio; non autem sufficiebat, quod recta ratio dictaret. Probatur Conclusio, quoad primã partem primo, quia *Deuter.* 20. dicitur (*si habuerit homo duas vxores*) vbi tanquam res nota supponitur, & multo ante, tempore videlicet Abrahami, vt nota, etiam supponebatur, quandoquidem Sara inducit Abrahamum ad ducendam secũdam vxorem Agar. quando verisimile non est illi factã reuelationem tunc primum, sed potius, vt antea ab Abrahamo ipso id acceptum supponebat cui factam

41 specialem inspirationem vt dixi puto probabile, sed non illi primum sed Noemo, & filijs eam significationem factam, vt supra diximus ex *Maratio*, sed ipse accepit, *ex Bellarmino lib vnico de matr.cap.* 11.4.*propositione*, vbi ait, quod forte soli Noe facta fuit, & deinde ipse alios docuit.

42 Probatur Conclusio quoad secundam partem efficaci ratione adducta à *Bellarm. loco cit. prop. 3.* vbi sic arguit: qualis est lex, talis etiam requiritur dispensatio, vt per *Oldradum cons. 326. nu. 7.* sed lex prohibẽs bigamiam non erat scripta tempore Patriarcharum, sed solum mentibus impressa, quandoquidem scriptura sacra à Moyse initium habuit, vt certum est, non igitur est opus quod dispensatio sit scripta, sed satis est si interne inspirata.

43 Probatur quoad tertiam partem quia lex illa prohibens Polygamiã, non fuit tantum naturalis, vt diximus, sed etiam de Iure Diuino per inspirationem factam Adamo. quare necesse fuit vt à Deo specialiter per

per inspirationem dispẽsaretur; nec satis erat solum rationis dictamen.

Caput Tertium.

QVAERITVR AN DISPENsatum in lege veteri ad libellum Repudij, & quibusnã id licitum, & quando incœperit? & statuitur, prohibitam etiã Hebræis post legem Euangelicam Bigamiam.

44 MOdo quoniam de dispensatione facta Patriarchis circa Bigamiam egimus. videndum an eodem pacto dispensatum in lege veteri ad libellum Repudij, & quibusnam id licitum, & quando incœperit. quapropter sit.

45 Prima Conclusio. Repudia Hebræis ante legem Euangelicam nõ solum permissa, sed etiam licita fuere; atque adeo immunia à peccato ex Diuina dispensatione. Hæc sententia *est D. Tho. Scoti, Durandi, & Paludani in* 4. *dist.* 33. *Ioannis Azor to.* 1. *lib.* 6. *cap.* 1. *q.* 3. *circa finem, & Maldonati Matth.* 19. *nu.* 8. *q.* 2. *Sanchez lib.* 10. *de matrim. disp.* 1. *nu.* 7. & aliorum, quos ipsi citant. Ducor autem ad id vt probabilius asse-
46 rendum, quia in animum inducere non possum, quod Abraham contra omne fas, & ius perpetuò Agar repudiauerit; nec quod illa repudiata vinculo matrimonij perpetuo adstricta fuerit ad cœlibem vitã. Id quod extende ad alias eo tempore veteris legis repudiatas. Adde quod si
47 dare libellum repudij Hebræis peccato tribueretur; eo temporis Iudæi aliquando à Prophetis reprehensi fuissent propter illud scelus. Præterea quia lex vetus non puniebat cõiugia repudiatarum cum alijs viris vt patet *ex Deuter.* 24. vbi videtur potius concedi tanquam licitus libellus repudij, quam permitti, vt minus malum. (*si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem scribet libellum Repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de manu sua.*)

48 At quis facilè; ait *Bellarmin. lib. vnic. de matr. cap.* 17. sibi persuadeat, eam legem, quæ iubebat lapidari mulierem, quæ semel in adulterio deprehensa esset, simul tolerasse tot adulteria, quæ publicè patrata fuissent à multis toto vitæ tempore. Pręterea lex prohibebat ne repudiata post mortem secundi mariti posset vnquam reduci à priore marito, & quidem ita prohibebat, vt simul indicaret graue esse peccatum si id fieret, vt patet expendenti supradictum textum ex Deuter. At si per Repudium non soluebatur vinculũ coniugij, non erat peccatum, nec prohibendum; imo valdè bonum, & optandum, vt vxor rediret ad suũ verum maritum. Est ad verbum *Bellarm. de matr. cap.* 17.

49 Fateor, quod sententia communior *Magistri dist.* 33. *lib.* 4. & ibidẽ *Bonauen. Riccardi, Dominici à Soto, & Aliorum*, quæ ait Repudium illicitum semper fuisse; sed permissum tamen, vt modo permittuntur Lupanaria ad vitãda maiora mala; magis faceret pro ijs, quæ supra adduximus ad probandam fœditatem libelli Repudij inter Christianos; sed quia reuera durum mihi est libellum Repudij tempore veteris testamenti peccaminosum vocare: ne incongruè illam gentem, & aliquos viros Sanctos reprehendam; ideo probabiliori sententia retenta, conabor pro viribus, obuijs difficultatibus respondere; & cum ijs, quæ supra diximus, componere.

50 Id autem quod videtur vehemẽter nostrã impugnare Conclusionẽ, est quod Christus Dominus *Matth.* 19.

ib. 19. *Pharisæis dixit* [*quoniã Moyses ad duritiem cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic*] cui argumẽtõ Respondet *Sanchez lib.* 10. *de matr. disp.* 1. *nu.* 13. eã permissionem emanasse propter duritiẽ cordis Iudæorum, at non fuisse permissionem minoris mali, sed minoris boni. Id quod debet intelligi, quod sit minus bonum, & non malum non ex natura ipsa repudij, sed ex Diuina dispensatione; Deus enim conniuẽs populi illius fragilitati, ac cordis obstinationi dispensauit vt liceret illis repudium, quæ Responsio omnino placet, si Repudium Agar ab
51 Abrahamo factum, in quo maximũ claudebatur mysterium, vt videre est *in Epist. D. Pauli ad Eph.* 4. excipiamus, nam incongruum est dicere quod talis dispensatio facta fuerit ad duritiem cordis Abrahami, sed potius ad mysterium significandum à Deo inspiratum, vt multa alia, quę fecit Abraham, quamuis externo cortice mala apparerẽt; intrinsecus tamen optima erant, quia mysteriũ claudebant, vt colliges ex pulchro *textu in c. p. quæritur* 22. *q.* 2. sed Sãch. z locutus est de reliqua communitate illius populi; cui saltem secũdum maximam partem optime verba Euangelica iuxta doctissimi Auctoris interpretationẽ quadrant,
52 Secundum Argumentum ducitur ex *Cap. Gaudemus de Diuort.* vbi dicitur Christus reprobasse repudium antiquum Hebræorum; ergo non erat licitum. Ad quod Respondetur quod ibi agitur de statu legis Euangelicæ, in quo iam Repudium cessauit.
53 Mihi vero eodem prorsus discursu in hac re incedendum videtur, quo supra in simili de Bigamia processimus. nam ex vna parte libellus repudij, vt supra vidimus, ex natura sua affert sua incommoda, vnde hac ratione contra Bodinum, & Buccrũ cap. superiori inuecti sumus; ex alia vero parte modo dicimus quod tẽpore veteris testamenti licitus fuit libellus Repudij. is autem ex dicta dispensatione. Sed quod maius negotium mihi nunc facessit, est; quia
54 incommoda, quæ affert libellus Repudij videntur tendere contra primarium matrimonij finem, qui est propagatio, & sobolis educatio; bigamia solum visa est tendere cõtra secundarios fines, qui sunt cohabitatio, & remedium concupiscentię; supra autem diximus, quod si bigamia contra primarium finem tẽderet, esset indispensabilis.
55 Vt autem hoc nodo expediamur, ad mentem reduco triplicem illam Præceptorum naturalium ex ConincK diuisionem. nam aliqua sunt circa actum, qui prout est quodammodo physicus talis speciei, includit aliquam malitiam saltem obiectiuam, Iuri naturæ repugnantem; vel vt Alij loquuntur in omni circumstantia includit malitiam, vt est odium Dei. Alia, quæ sunt circa actum, qui secundum naturalem speciem non ita repugnat absolutè Iuri naturæ, quin sæpè licitè fieri possit. Tertia quæ sunt circa actum, qui solus ratione periculi peccandi cõtra Ius naturæ est peccaminosus.
56 Hoc posito, dico primo, libellum Repudij nequaquam esse contra præcepta primi generis, nec pugnare cum primario matrimonij fine. nam propagationem sobolis non apparet, quomodo impediat libellus Repudij: in educatione etsi aliquod animaduertatur incõmodũ, at non totale, cui reparari non possit: nam potest facili negotio apud matrem, vel patrem educari proles, vt modo constat in secundis matrimonijs mortuis prioribus coniugibus, ex quibus suscepti sint filij, qui apud superstites parentes vt cũque, etsi

57 etsi non ita commodè, educantur,
quod si quid amplius in hac parte
contra Bodinum, & Bucerum diximus,
id potius ad hominem, & ex
malè compositis eorũ repudijs sine
causa factis, & ita promiscue: argumentati
sumus.

58 Dico secundo, quod libellus cõtra
secundi generis præcepta videtur
esse, ex hoc capite iam significato,
quod aliquo modo est incõmodus
educationi, & præterea quia
matrimonium ex natura sua dicit
aliquam indissolubilitatem. tertio,
quia ad secũdarium matrimonij finem,
quæ est cohabitatio, pertinet
ipsa indissolubilitas; nam ea, cui cõmissa
est domestica gubernatio, si
ita facilè è domo dimittatur, non
poterit non varia incommoda, & familiæ,
& rei familiari afferre. Non
tamen est ex hac ratione à Deo ipso
indispensabilis, vt supra vidimus de
Bigamia, & suum erat his incõmodis
medicamentum. nam quando
dispẽsatum cum Abrahamo ad repudium
cum Agar ex peculiari mysterio.
59 Solatium illa ex ipso spirituali
mysterio poterat habere ob sui
repudium. Id quod de aliis huiusmodi
60 Repudijs, si quæ fuere, debet
intelligi, & in casu peculiari Abrahami
nullum fuit incommodum;
quandoquidem Domi remanebat
Sara, quæ erat coniux primarij ordinis,
& non Ancilla sicut Agar, sed
Domina, & quoad aliqualem indissolubilitatem
dico, quod præstabat
tunc magnum illud mysterium significare,
indissolubilitate non retenta,
& pro educatione dico quod
manifestè patet quam benè, & qua
peculiari prouidẽtia Abrahami soboles
ex Agar apud ipsam, & Angelo
immisso educata fuerit, quod to-
61 tum *ex cap. Genes. 21.* vbi cum dixisset
Sara Abrahamo, vt eijceret Ancillam,
& filium eius, dicit scriptura
(*durè accepit hoc Abraham pro filio
suo. Cui dixit Deus, non tibi videatur
asperum super puero, & super Ancilla
tua: omnia quæ dixerit tibi Sara, audi
vocem eius: quia in Isaac vocabitur
tibi semen Sed & filium Ancillæ faciam
in gentem magnam, quia semen
tuum est*) & paulo post, cum consũpta
aqua puer siti periret. ait (*exaudiuit
autem Deus vocem pueri, vocauitque
Angelus Agar de cœlo dicens:
quid agis Agar. noli timere: exaudiuit
enim Deus vocem pueri de loco, in quo
est, Surge, tolle puerum, & tene manũ
illius: quia in gentem magnam faciã
eum; Aperuitque oculos eius Deus: quæ
videns puteum aquæ abijt, & impleuit
vtrem, deditque puero bibere. Et fuit
cum eo, qui creauit, & moratus est in
solitudine, factusque est Iuuenis sagittarius,*)
quid clarius ad rem nostrã
adduci potest. vbi & Diuina dispensatio
ad repudium facta, & remediũ
ad prolis educationem diuinitus ex
62 hibitum. Pro reliquis fœminis, quæ
repudiabantur toto Testamenti veteris
tempore, non incongruum est
dicere, quod lex illa non sine Diuina
dispẽsatione lata erat, & tot vallata
instructionibus, & circumstantijs,
quot supra diximus de notario
& Testibus adhibita formula, quæ
63 *vt Maldonatus in Matth. cap. 19. Cornelius
à lapide, & Bonfrerius in Deuter.
cap. 24. cit.* huiusmodi erat [*Ego
Rabbi N. filius Rabbi N. die prima
mensis secundi anni N. à creatione
mundi in tali loco ex animo meo, & sine
vlla coactione repudiaui N. filiam
Rabbi, &c. sponte mea, & dedi ei libellum
Repudij in manu schœdam abscissionis,
& signaculum diuisionis, vt sit
à me abiecta, & abeat quocunque voluerit,
ducique possit ab omni viro, nec
eam quisquã prohibere præsumat iuxta
Constitutiones Moysis, & Israel.*
Præterea, vt bene aduertit *Bellarm.*
64 *loco cit cap. 29.* & ideo in veteri lege
concedebantur matrimonia inter
consanguineos strictioris gradus,
quia

quia ex eo quod cōsanguineæ ma-
gis diliganrur, quam exrernæ mu-
lieres, quo minus illæ arcebantur
à matrimonijs cum consanguineis,
eo magis claudebarur aditus ad Re
pudia; quod ita obseruatum aliquā
afferebat medelam; & præsertim
quia ad duritiem cordis Hebræo-
rum concessa; poterant optimè in
eam cogitationem venire, vt repu-
dium æquo animo ferrent; quan-
doquidem virorum sæuitiam vita-
rēt, qua data Domus maxima pertur
batio in re domestica, & in sobolis
educatione orireturr: nec aptū erat
65 illo tempore nostrum Diuortium;
quandoquidem carnalis populus,
& duræ ceruicis capax non erat vel
cœlibatus: vel reconciliationis cū
coniugibus.

66 Hinc dico tertiò, quod si fiat cō-
paratio iuxta tertiū Præceptorū ge-
nus; supra ex Conink relatum; vn-
de nimirum maior labendi occasio
daretur ex libello Repudij tunc
temporis concesso; an vero ex in-
dissolubilitate matrimonij Christia
norum. Vnde vt vidimus affirma-
bar Bodinus maxima oriri scandala
absolutè; & sine vlla cōparatione,
præsertim vero supposita perfectiō-
ne Christiani status, nulla ex indis-
solubilitate præsentis status matri-
monij Christianorum rationabilis
haberur occasio labendi in scanda-
la; quod si ex hominum malitia ali-
qua arripiatur occasio; maior vt vi-
dimus poterat arripi ex libello Re-
pudij; præsertim vero vt ex Bodino
effingebatur. Præterea quia ex nā-
tura sua nō parua afferebat incom-
moda, vt vidimus.

67 Secunda Conclusio verisimile
est etiam eam concessionem libelli
Repudij tunc temporis ad gentes
extensam esse exemplo Hebræorū,
vt supra diximus de Bigamia. Ita
*Pontius lib. 2. cap. 50. post Abulensem
cap. 19. Matth. q. 76. ad vltimum, &
veram Crucem 2. p. spec. ar. 13. per
totum.*

68 Hæc sententia *Sanchez non pla-
cet; qui lib. 10. de matr. disp. p num. 8.*
ait nullo modo gētilibus hanc cō-
cessionem factam, quia nullibi le-
gitur, à Deo dispensatum cum gē-
tilibus ad libellum repudij. At pro
nostra conclusione, & pro Pontio
potest esse, hæc Responsio quod si-
cut bigamiæ concessio extensa est
ad Ethnicos in probabili sententia,
vt ipsemet Sanchez fatetur *lib. 7. di-
sputatione 80. nu. 13.* & tamen nulli-
bi legitur ea dispensatio facta gen-
tilibus; Sed solum quia Hebræorū
exemplo potuit inter Ethnicos fa-
cili negotio, & rationabiliter intro-
duci; ideo non incongruè argumē-
tati sumus etiam ad eos extensio-
nem ad bigamiam factam esse. Pari
pacto de libello Repudij ratiocina-
ri possumus; præsertim quia valet
hic ratio à maiori ad minus, nam
quid maius est dispensare, vt quis
retenta prima coniuge aliam acci-
piat, quam repudiata priore.

69 Hinc mirum non est, si tot sapiē-
tissimi legislatores ethnicorum
Repudia concesserint, at ea mode-
ratione vt omnino Hebræos imita-
ri videantur, vt videre est apud *San-
chez lib. 2. de matrim. disp. 13. num. 6.*
vnde accipitur cōfirmatio pro no-
stra conclusione contra ipsum San-
chez. Et quidem supra non fieri si-
ne causa diuortiū illud ostendimus,
pluresque Respublicas Sapientum
enumerauimus. Modo formam, vt
de Hebræis diximus, & Cœremo-
nias adducere possumus. Et quidē
70 inter Romanos hæc erat vt testatur
Iurisconsultus *leg. 2. ff. de Diuort.* (*cō-
ditione tua non vtor*) vel (*res tuas tibi
habeto*) vel (*res tuas tibi agito.*) vbi
vide *Cuiacium, & Goffredum omnino
legendos.* quam formulam elegātis-
simè transtulit *Martialis lib. 10. Epi-
gram. 41. in Proculeiam 53.*

Mense

Mense nouo Iani veterem Proculeia maritum
Deseris; atque iubes Res sibi habere suas.

& ibi Raderus in cuius serie est *Epigramma* 38. adducit formulam repudij *ex l.12. tabularum* prisco more videlicet. SEI VIR AVT MOLIER ALTER ALTERI NONTION MISEIT DIVORTION ESTOD MOLIER RESSOVAS SIBEI HABETO VIR MOLIEREI CLAVEIS ADIMITO EXICITOQVE ad quod
71 allusit *Cicero Orat. 2. cõtra M. Anton.* agens de Mima ab Antonio repu-
72 diata frugi factus est Antonius, Mimam illam tuam suas sibi habere res dixit. Aliam formam apud Cardienses refert *Petrus Gregorius Syntagmate Iuris p. 2. lib. 9. cap. 5.* in fine causæ vero repudiandi vxorem nu-
73 merantur *l. consensu C. de repudijs.* Si Cœremonias spectes vtique tripliciter apud Romanos connubia dissoluebantur vsurpatione diffarreatione, & remancipatione, vt videre est apud *Rosinum lib. 5. Antiquitatum Romanarum cap. 38. & Ræuardum commento 12. tabularum cap. 19.*

74 Tertia Conclusio: post legem Euangelicam non solum Christianis, vt cap. superiori diximus, verum etiam Hebræis omnino prohibita Bigamia. ita *Bellarm. lib. vnico de matrim. cap. 11.* & omnes DD. Ratio pro hac Conclusione est eadem cum ea, quam quæstione sequenti ponemus loquentes de Gentilibus; ideo hic prætermitto. Vnde merito Christiani Imperatores Theodosius, Arcadius, & Honorius *in l. nemo Iudæorum Cod. de Iudæis, & Cœlicolis* prohibuerunt ne ipsi in diuersa sub vno tempore cõiugia conuenirent.

QVAESTIO NONA.

De Pluralitate, & Communitate Vxorum apud Gentiles.

Caput Primum.

QVAM VARII VSVS, VEL Abusus extarint apud Gentiles circa pluralitatem, & communitatem vxorum.

SVMMARIVM.

1 *ENumerantur variæ nationes ex varijs auctoribus quæ in vsu habuerunt polygamiam, & inde argumentum Durandi pro polygamia concessa gentilibus olim.*

2 *Permittitur ex Mahomettana secta tot habere vxores quot virorum diuitiæ sustentare possunt.*

3 *Instantia contra Durandi argumentum ad inculpandos gentiles in bigamia.*

4 *Referuntur nationes, quæ habuerunt vxores in communi.*

5 *Tapyri postquam duos tresue filios ex vxoribus suscipiebant, alijs nuptui tradebant.*

6 *Nicolaitæ cõmunitatem etiam vxorũ amplexi sunt ducti exemplo Nicolai diac.*

7 *Simon Magus hanc turpitudinem introduxit.*

8 *Communitatem vxorum reprehendit Arist. & eius inconuenientia ostendit.*

9 *Lactantij in idem elegantissima sententia.*

10 *Adamianorum Paradisus in quo consisteret.*

11 *Referuntur Auctores, qui de Adamianis meminerunt.*

12 *Riccardi Anabaptistarum secta Principis error circa promiscuitatem vxorum, & infames cærimoniæ.*

13 *Ex dictis consequentia contra bigamiam.*

14 *Bigamia tempore veteris testamenti concessa etiam gentilibus.*
15 *Prima ratio pro tali concessione bigamiæ gentilibus.*
16 *Secunda ratio colligitur ex D. Augustini verbis.*
17 *Confirmatio eiusdem rationis.*
18 *Secunda confirmatio.*
19 *Tertia ratio.*
20 *Quod motiuum haberent pro toleranda bigamia mulieres gentiles, inquiritur.*
21 *Ethnicorũ maiores exemplo Patriarcharum ad bigamiam deuenere.*
22 *Morale pro mulieribus gentilibus ad tolerandam bigamiam.*
23 *Expenditur melius argumentum pro nobis initio huius quæstionis factum.*
24 *Instantia contra dictum argumentum soluitur.*
25 *Post legem Euãgelicam à fortiori sublata dispensatio ad bigamiam gentilibus.*
26 *Ratio quare sublata dispensatio.*
27 *Abulensis sententia excusantis Ethnicos improbatur.*
28 *Magis improbatur vera Crux.*
29 *Aliunde excusatur Abulensis.*

1 QVi affirmant olim licuisse non solum Hebræis, verum etiam omnibus gentibus plures ducere vxores ea potissimum mouentur ratione quia durum videtur, vt argumentatur *Durandus in 4. sentent. dist. 33. q. 1.* & irrationale esse per plures, qui solum sub iure ipso naturali vixerunt peccasse, & ob id damnatos fuisse, quod eodem tempore plures duxerint vxores, & magis augetur hæc ratio ex eo quod quam plurimæ nationes fuerunt, quæ polygamiam in vsu habuerunt. De Parthis Aegyptijs, Thracibus, & Athenienfibus testãtur *Euseb. de Præparat. Euangelica lib. 6. cap. 8. Diodorus Siculus lib. 2. Heraclides in politijs, & Gellius lib. 15. cap. 8.* & de Thracibus in particulari, *Solinus cap. 16. Pōponius Mela lib. 2. de Situ Orbis cap. 2. Herodotus lib 5. Historiarum cap. 1. Alexander ab Alex. lib. . dierum Genialium cap. 24. & Ioannes Boerius Aubanus lib. 1. de moribus, & legibus omnium Gentium cap. Quinto de Aegyptijs idẽ Boerius lib. 1. cap. 5. de Athenienfibus, Diogenes Laertius in vita Socratis, Alexãder ab Alex. d cap. 24. de Indis, refert Cicero lib. 5. Tusculan. quæstio. Strabo lib. 15. & Solinus in Polyhistor. cap. 55. de Brachmanis, Alexander ab Alex. ibidẽ. De Nasamonibus scribit Herodotus lib. 4. Histor. de Persis, Herodotus lib. 3. & Ammianus Marcellinus lib. 23. de Cirenaicis, Pomponius Mela lib. 1. de Gelonis, Flaccus lib. 7. Argonauticon. De Penis Herodotus in Leypsichore. De Siculis, Alexander ab Alex. loco citato, & Aelianus lib. 13. de varia historia,* qui in particulari ait Dionysium Tyrannum Syracusarum duas habuisse vxores vno tempore. De Numidis, & Mauris narrat Salluftius in Iugurta. De Germanis scribit *Cæsar lib. 1. Suorum Commẽt. de bello Gallico in fine.* De *Tartaris Io. Boemus lib. 2. cap. 10.* qui etiam idem testatur de Germanis de Lacedemonijs, denique *Alexander ab Alex. loco citato.* & de alijs potestis legere *Tiraquell. in tract. de legib. Connubialibus leg. 7.* dummodo non prætermittam id, quod dicit de Saracænis *Petrus Guerra de Lorca in Catæchesi Mystagogica pro aduenis ex Secta Mahometana collect. 5.* vbi ait permissum
2 esse per suas leges tot habere vxores, quot eorum diuitiæ sustentare, & alere possunt. Id quod etiam habetur ex celebri loco Sallustij in Iugurtam; quamuis ipse id factum non approbet. & Cresonesi; quia monogamiam coluerunt ab Euripide in Andromache sic reprehensi sunt. *Nuptiales leges non bene conditæ sunt;*

sunt; oportet enim hominem felicem quam plurimas habere vxores. Si viro victus domi suppeteret, vt malam expelleret foras, Bonam vero libenter sibi seruaret. Nunc autem ad vnā solum respiciunt vehementer periclitantes.

3 Ad hoc argumentum respondēt qui in contraria sunt sententia, mirum non esse si tot Nationes Bigamiam coluerint. Nam cum barbaræ fuerint, multisque nefariis vitijs scatuerint, quod plurimæ nationes in Bigamiam conuenerint, non excusar à peccato, sed potius quod vitia vitijs cumularint. De quibus, & quot Idolorum Cultores fuerint, & alia scelera patrarint, passim est reperire apud Auctores.

4 Sed quod magis ad rem nostram pertinet, passim est videre apud varios Auctores, quod multæ Barbaræ Nationes voluerunt vxores esse cōmunes, vt voluisse Aethiopes, & restatur *Solinus cap.* 33. Britános *Cæsar lib.* 5. *de bello Gallico*, *Euseb. de præperat. Hieronymus lib.* 2. *in Iouinian.* Idem dicit de Agathyrsis, & Hisophagis *Herod.lib.*4. eodē morbo laborare Troglodytas scribit

5 *Strab.lib.*16. qui etiam libro 11. refert Tapyros populos, qui sunt ad mare Caspium inter Deribeias, & Hircanos in vsu habuisse, vt vxores suas, cum duos tresue ex ijs filios suscepissent alijs nuptui concederent. Limyrnios Nicol. περὶ ἐθῶν Garamantes *Plinius lib.* 8. *cap.* 5. *Pomp. Mela de situ Orbis cap.*8. & denique idem asserit de quibusdam Lybiæ populis *Arist.lib.Polit.* 2.

6 Quod vitium (vt tantisper digrediar ab ethnicis) vsque ad Nicolaitarum tempus peruenisse habemus ex Apoc. cap. 2. quod quo pacto à Nicolao Diacono Ecclesiæ Hierosolimitanæ, qui cum Stephano; & cæteris constitutus est à Petro, ad Nicolaitas peruenerit, narrat *Eymericius in Direct. Inquisit. p.* 2. *q.* 6. quia enim prædictus Nicolaus propter pulchritudinem relinquens vxorem dixerat, vt qui vellet ea vteretur, versa est in stuprum talis consuetudo, vt inuicem coniugia commutarentur; quos D. Ioannes in Apoc. loco cit. improbat dicens. *Sed hoc habes quod odisti facta Nicolaitarum*, sed recte *D. Aug.*

7 Simon Magus Hæreticorum omnium Princeps turpitudinem introduxit indifferenter vtendi fœminis *lib. de Heresi cap.* 1. vnde hoc immanissimum scelus quis est, qui excuset? quandoquidem non solū, ita grauiter aures percusserat purissimi Apostoli, & Virginis, verum etiam multo ante Principem Phi-

8 losophorum ita offenderat, vt id *lib.* 2. *Polit.* acriter reprehenderet ea efficacissima ratione, quia sequeretur, vt filij parentibus, & fratres sororibus iungerentur; quod quam abominabile naturæ sit ostendit *Arist.lib.* 9. *de hist. Animalium cap.* 47. exemplo Camelorum, & equorum, qui nullo pacto adigi possunt, vt cū matribus commisceantur. Propter hanc etiam vxorum communionem in suis legibus admissam acriter, & merito reprehendit Platonem Aristoteles, vt mirum sit tātum virum in hunc impudentissimū errorem lapsum esse. Id quod ele-

9 gantissimè *Lactantius* perstringit *lib.* 3. *diuin. instit. cap.* 21. *his verbis scilicet vt ad eādē mulierem multi viri tanquam canes confluant, & is vtique obtineat, qui viribus vicerit, aut si sapientes sunt, expectent, vt vicibus tanquam lupanar habeant*, & Paulo post, *quæ ista confusio generis humani est? quo modo seruari potest charitas, vbi nil est certum, quod ametur, &c.*

10 Hunc etiam errorem, & scelus sapere vidērur Adamiani illi, quos *Ioannes Damascenus* commemorat

in lib. Hæreseon. quos puto propter factum ipsum ab Adamo primo parente ita dictos, quamuis se ignorare à quonam ita dictos Damascenus fateatur. De his ait, quod nudi tam mares, quam fœminæ in vnum locum conueniebant, in eoque lectionum, & precum officia, & quæuis alia sacra perficiebant. Simulatam vero solitudinem, & castitatem, factasque nuptias probabant; suamque Ecclesiam paradisũ
11 esse dicebant. Idem quoque prope modum de ijsdem refert *Epiphanius Palæstinus Eleuteropolites aduersus hæreses lib.2 tom.1.cap. 52.* quorum etiam meminit *Alphonsus de Castro aduersus hæreses lib. 11.verb.nuditas, & Prateolus suo Elencho Alphab. ver. Adamæi vel Adamitæ, siue Adamiani,*
12 vbi omnino legendus, sed non omittam id, quod affert de PiKardo alterius sectæ Anabaptistarum, qui Adamitarum sibi nomẽ mutuãtur, Principe his verbis *Hic porro Picardus (quẽmadmodum Aeneas Syluius, qui Pius 2. Papa postea dictus est de origine Bohemorum cap.41.refert) cũ in Bohemiam penetrasset præstigijs quibusdam numerosam virorum, ac mulierum plebem ad se traxit, quos nudos incedere iubẽs, Adamitas vocauit, se autem Filium Dei dixit, & Adam vocari præcepit. Suis Adamitis connubia promiscua permisit, quamuis sine illius assensu nefas esset mulierem cognoscere. sed vt quisque libidine vrente in aliquam exardescebat, eã manu apprehendens, & adiens Principem dicebat se illam appetere. Tum ille Picardus eorum princeps respondebat: ite crescite, & multiplicamini.*
13 Quod si ita est iam clarè patet nulla hinc ratione excusari posse Polygamiam, & nullo pacto vsum, aut consuetudinẽ Gentilium vocari posse, sed potius abusum, & Adulterium a libidine immoderata, quã coniugium à Diuina dispensatione proueniens. His tamen non obstantibus sit.

Caput Secundum.

RESOLVITVR BIGAMIAM tempore veteris Testamenti etiã Gentilibus concessam.

14 PRima Conclusio: probabilius est dispensationẽ ad bigamiã concessam fuisse omnibus gẽtibus, non autem solis Hebræis ante legẽ Euangelicam.

15 Probatur primo ex ratione, quã supra adduximus ex Mærario, qui nobiscum sentit, quia scilicet si propter multiplicationem humani generis inducta fuit talis dispẽsatio cum post diluuiũ maximè vrgeret hæc necessitas, clarè patet tunc tẽporis maximè concessam dispensationem Noemo, eiusque tribus filijs, quod si tunc temporis hoc indulsit Deus Noemo, & filijs, eorũq; posteris; ergo vniuersis Gentibus etiam Idololatris. nã dicere, quod solis Noemi filijs, vel si etiam posteris, ijs solis, qui fidem sectati fuissent, id priuilegium concessum fuisse, hoc nil habet probabilitatis.

16 Probatur secundo *ex D. Augustino lib.16.de Ciuit. Dei cap. 38. & lib. 22. contra Faustum cap. 47.* vbi ait, *in terris, in quibus Iacob quatuor duxit vxores, quæ à Gentilibus habitabantur, fuisse morem ducendi plures propter amorem posteritatis: id quod inculpabile erat; quia nulla lex erat, quæ polygamiam prohiberet eo tempore,* & habetur *in cap. obijciuntur 33. qu. 4. cuius hæc sunt verba. Obijciuntur Iacob. quatuor vxores, quod quãdo mos erat, crimen non erat. sicut Patriarchæ coniugibus excipientibus semen suum miscebantur non concupiscentia voluptatis percipiẽdæ, sed prouidentia propagandæ successionis. sic Apostoli auditoribus admirantibus doctrinam*

*ctrinam suam, quod delectabantur nõ
auiditate consequenda laudis; sed cha-
ritate seminandæ veritatis.* Ex quo
D. Augustini loco ita licet ratioci-
nari. Si D. Augustinus dicit quod
eo loci erat licitum; cum ibi Ethni-
ci viuerent, iam liquet etiam ipsis
Ethnicis licitam fuisse bigamiam.
17 Et cõfirmatur quia dicit D. Augu-
stinus eo temporis nullam fuisse
legem prohibentem (id quod de-
bet intelligi posita dispensatione
Diuina, vt supra diximus) ergo ne-
que ipsi Ethnici tenebantur ad le-
gem naturalem bigamiæ, cui dispẽ-
satum erat. & ita sentit *Valentia
contra Sotum tom.4.dispensatione* 10.
18 *quæst.1.de matrimonio.* Et cõfirma-
tur secundo, quia vt bene aduertit
*Bellarm.lib.vnico de matrim.cap.*11.
hanc D. Augustini auctoritatem
expendens. Ratio quare à D. Au-
gustino dicitur tunc temporis lici-
ta fuisse polygamia; est propagatio
generis humani, nec vsquam dicit
D. Augustinus (quod ipse Bellarm.
sciat) propter propagationem po-
puli Dei tantum. signum est ergo,
quod in sententia D. Augustini
tunc temporis etiam ad Ethnicos
facta fuit extensio bigamiæ.
19 Probatur tertio, quia tum Esau,
tum Israelitæ, qui ad populum Dei
non pertinebant, polygamiam in
vsu habebant (id quod etiam hoc
tempore seruant Israelitę) De Esau
vero narrat ipsa scriptura *Gen.*26.&
28. neq; scriptura id factum repre-
hendit; nec ipsos etiam Ethnicos
propter polygamiam reprehendit.
quos Ismaelitas ab Abrahamo;
alijsque patribus id accepisse credi-
bile est: Esau autem omnino in du-
bium cadere non potest.
20 Vt autem supra adduximus spi-
rituale motiuum, vnde solarium
acciperent Hebrææ mulieres, quã-
uis communẽ cum alijs mulieribus
viri torum haberẽt, & domesticam
cohabitationem. ita nunc non in-
congruum videtur simile quid ad-
ducere pro Infidelibus, pro quibus
maior est difficultas, quia hoc po-
tissimo motiuo carebant, vnde qui
hac ratione ducti sunt negare con-
cessionem illam bigamiæ ad Idolo-
latras extensam non improbabili-
ter ratiocinati sunt.
21 Cæterum quia Auctorũ melior
pars sentit etiam cum illis dispen-
satum, eorum vestigijs inhærendo;
conabor ex eorum dictis clariorem
adducere responsionẽ. omnes Au-
ctores, quos legerim, qui etiam cum
Infidelibus dispensatum asserunt,
ea procedunt via, vt nimirum Eth-
nici saltem per suos maiores exem-
plo Patriarcharum, vel populi Dei
ad id deuenisse, vt plures ducere
vxores inconueniens non arbitra-
rentur.
22 Hinc morale pro fœminis Infi-
delibus. Hic populus à suo Deo va-
rijs augetur in dies fauoribus; & ta-
men non incongruum arbitratur
plures ducere vxores; quin immo
nescimus quas promissiones expe-
ctant; vnde vehementer sui generis
propagationem expetunt, & eorum
mulieres cum pace inter se habitãt,
& bono animo ferunt, quod eorum
viri plures ducant vxores. Possu-
mus ergo, & nos, quod nostri viri
pluralitatem vxorum habeãt æquo
animo ferre propter bonum propa-
gationis nostri generis, quod ad bo-
num vniuersi, & nostri generis spe-
ctat. Fortè ita dispensante Deo, qui
suo tempore vniuersitatem populo-
rum gentilium luce sua magna vo-
caturus erat ad veram fidem.
23 Nunc vt expendamus primum
argumentum factum initio huius
quæstionis, quod pro nostra conclu
sione videtur facere, & instantiam
contra ipsum. Dico quod absolutè
loquendo illa ratiocinatio non va-
leret. non enim Ethnicorum leges
sunt

sunt regulà infallibilis bonorum morum præsertim in rebus tam manifestè turpibus. Cæterum vbi ita manifesta turpitudo non apparet; quinimmo vbi dubietas aliqua ratio nabiliter exoritur. Conuenientia tot nationum in huiusmodi legibus operatur, vt illas non ita facilè improbare possimus; cum ergo in casu nostro, non sit in bigamia tam manifesta turpitudo, vt in alijs peccatis in instantia adductis; & aliunde probatum sit à Deo dispensari potuisse, & de facto dispensatum cum eius populo ad Polygamiam; valde congruum videtur quod cum tot nationes in eandem constitutionẽ conueniant; etiam iisdem nationibus dispensatum, exemplo aliorum ex populo Dei, præsertim cum eadẽ Ratio vigeat pro omnibus quare instantia in contrarium facta omnino corruit, cum ibi agatur de manifestissimis sceleribus, nec vlla concessio vnquam de talibus rebus facta vlli populo legatur.

34

An autem duret hæc dispensatio post legem Euangelicam pro Infidelibus ad bigamiam nunc videndum. Ideo sit.

25 Secunda Conclusio. post legem Euangelicam nõ solum Christianis, & Hebræis, vt cap. superiori diximus, verum etiam à fortiori omnibus gentilibus omnino prohibita Bigamia. *Ita Bellarm. lib. vnic. de matr. cap. 11.*

26 Probatur autem nostra Conclusio; quia cum sit sublata dispensatio per legem Euangelicam, vt visum est cap. superiori, & aliunde bigamia sit contra præceptum naturale eo pacto, quo supra explicuimus; manifestè inducitur quod hæc concessio sit etiam omnibus Infidelibus sublata, ita vt peccent modo mortaliter Infideles plures nuptias ducentes, nisi fortè ignorantia excusentur.

27 Quam excusationem ignorantiæ nisi adducant, non est admittendũ id, quod dicit *Abulensis c. 19. Mat. th. q. 35.* paulo post principium, vbi ait posse sustineri, Infideles nunc nõ peccare accipiendo plures vxores, *& cap. gaudemus de Diuort.* vbi dicit cogi Infideles dimittere posteriorẽ vxorem quando ad fidem veniunt, non quod peccauerint accipiendo, sed retinendo cum iam legi Christi subditi sint. & minus tolerabilis est

28 *veraCrux 2. par. speculi art. 17. concl. 5.* dicens esse valdè probabile Infideles nũc non peccare, si plures simul ducant vxores, quod sola lege positiua Christi ipsos non obligante ante baptismum, id prohibetur. quod est contra expressam *Innocentij 3. decis. d. cap. gaudemus:* quare merito contra ipsum inuehuntur *Henriquez de matr fol. 12. cap. 6.* id erroneum appellans, *& Petrus de Ledesma de matr. q. 65. ar. 2.* qui temerarium, & errori proximũ autumat.

29 Nil mirum quod tantus vir Alphonsus, Tostatus, Abulensis Episcopus Salmanticensis D. Bartholomæi maioris collegij alumnus in aliqua parte defecerit tantæ varietati materiarum intentus, vt vix satis sit alijs solum legere, quod ipse tam accuratè composuit.

QVAESTIO DECIMA.

An permittenda Bigamia, vel Biuiria, vbi ageretur de periculo extinctionis Generis Humani.

Caput Primum.

PROPONVNTVR RATIONES dubitandi, & declaratur status quæstionis.

SVMMARIVM.

1 *HAEc quæstio est vtilis ad naturã bigamiæ magis intelligendam. Defi-*

2 *Deficientibus sæcularibus religiosi tenerentur cõtrahere matrimonium.*
3 *Declaratur status quæstionis.*
4 *Duplex ponitur casus necessitatis bigamiæ.*
5 *Secundus casus subdiuiditur.*
6 *Immediate post diluuium non sine diuina dispensatione admissa fuit bigamia.*
7 *Ex sentẽtia Bellarmini nõ posset Deus dispensare ad biuiriam.*
8 *Ex sententia Bellarmini potiùs dispẽsandum, vt mulier solueret vinculum primi coniugis in casu posito: & celebraret aliud matrimonium.*
9 *Biuiria non est contra prima principia naturalia: quapropter à Deo est dispensabilis.*
10 *Maiores habet difficultates biuiria quam bigamia.*
11 *Biuiria nunquam legitur dispensata.*
12 *In casu extremæ necessitatis admittenda bigamia sine noua Dei reuelatione.*
13 *Matrimonium dum paucierant homines obligabat singulos.*
14 *A fortiori obligamur conseruare speciem, quam indiuiduum.*
15 *Præceptum matrimonij pro hoc tẽpore restat in Republ. sed non obligat singulos.*
16 *Si mundus denuo reduceretur ad paucitatem, obligaret singulos.*
17 *Concurrunt duo præcepta ambo naturalia, & de iure diuino: alterum pro monogamia alterum pro multiplicatione generis humani.*
18 *Ad quid recurrendum quãdo duo præcepta concurrunt.*
19 *Res maioris momenti est conseruatio totius generis humani, quam bona monogamiæ.*
20 *Maius inconueniens videtur coniugiũ cum parentibus quam polygamia.*
21 *Incommoda prouenientia ex coniugio cum parentibus.*
22 *Referuntur Catulli carmina contra Persas qui approbarunt congressum cum matre.*
23 *Parthorum insania circa idem.*
24 *In casu quod periclitaretur genus humanum non illicitum coniugium cum parentibus probatur ex facto filiarum Loth.*
25 *In quonam inculpantur filiæ Loth quæ tamen omnino ab Ambros. & Chrysost. excusantur.*
26 *Nullus gradus consanguinitatis tollit fines matrimonij, sed solum aliquo modo impedit.*
27 *Caietanus fatetur dispensabile à Deo coniugium cum parentibus.*
28 *Quod coniugia cum parentibus liceret in casu, quod genus humanum periclitaretur tenet Sanchez.*
29 *A fortiori argumentatio pro bigamia.*
30 *In facto filiarum Loth. bigamia reperitur.*
31 *Ratio quare non debeat expectari diuina reuelatio in periculo extinctionis generis humani.*
32 *Præceptum diuinum Crescite, &c. videtur extendi in dicta necessitate ad casus bigamiæ concessos.*
33 *Proponitur instantia contra superius dicta, & soluitur.*
34 *Immediatè post diluuium non extabat probabile periculum extinctionis humani generis.*
35 *Immediatè post diluuium vtrunque præceptum tum multiplicationis humani generis tum monogamię commodè seruari potuit.*
36 *Quare vtrunque seruari debuit.*
37 *In periculo extinctionis humani generis concedenda etiam biuiria.*
38 *Affertur casus in quo posset esse necessaria biuiria.*
39 *Biuiria non est contra prima principia naturalia quamuis magis impediat fines matrimonij, quam bigamia.*
40 *Ex eo quod nũquam dispẽsatum ad biuiriam colligitur maiora reperiri in ea incommoda, quam in bigamia.*
41 *Alia ratio quare nũquam dispẽsatum ad biuiriam, est; quia melius potuit consuli multiplicationi humani generis*

neris per bigamiam.

42 *An in casu posito petenda dispensatio à Pōtifice, si forte is tunc esset?*

43 *Nulla videtur requiri Pontificia dispēsatio ad bigamiam in periculo extinctionis humani generis: sed ad summum cōsulendus Pōtifex.*

1 SPeculatiuam hanc quæstionem esse fateor. At solent prudentes Auctores aliquando huiusmodi quæstiones proponere non solum ad ingeniorum exercitium, quod non modicam affert vtilitatem, verum etiam ad melius introspiciēdam naturam rerum, de quibus agunt. ita apud *Sanchez lib. 2. de matr. disp. 3. nu.* 50. quærunt Recentiores an deficientibus hominibus sæcularibus, & tātum remanētibus
2 Religiosis, isti tenerentur contrahere matrimonium, necne? & respondent, quod tenerentur, cum quibus sentit ipse Sanchez ibidem, *& Reginaldus, & Villalobos adducti à Diana 3. p. tract. 4. de Sacramētis Resolut.* 289. Eodem pacto in casu nostro quærimus de Bigamia. Ex qua quæstione exagitata melius innotescit nobis, quæ nam bigamiæ natura, & hoc modo etiam non incongruam rebus moralibus, & exercendis ingenijs erigimus palæstram.

3 Porrò melius elucescet, quonam intentio nostræ quæstionis collimet, si nunc afferamus nos hic quærere, an si daretur talis casus, possent homines residui non expectata noua Dei reuelatione plures simul celebrare nuptias, vnde nimirum humani generis procreationi consuleretur. Et quidē dupliciter posset quæstio institui, primo nimirum
4 si homines reducerentur ad excissiuam paucitatem, vt erant verbi gratia tēpore Noemi; secūdo si omnino ad extremam necessitatem reducerentur, vt vnus tantum vir in mūdo esset, isq; coniugatus cum vxore sterili reperiretur autem, & alia fœmina, ex quo proles sperari posset;
an in tali casu posset secundas nup-
5 tias simul celebrare. Rursus hic secundus casus dupliciter tractari posset, nimirum primo ex parte viri, vt diximus, & secundo ex parte fœminæ respectu plurium virorum. Id autem, quod in hoc casu negotiū facessit est, quia cum polygamia sit contra Ius naturale modo dicto, & in tantum licuerit, in quantum à Deo dispensatum fuerit positis quibusdam circunstantijs: Deinde talis facultas à Christo Domino indispensabiliter ab Ecclesia sublata sit, vt visum est, & melius videbitur, nō videtur posse dici, quod in casu posito non deberet expectari Diuina
6 reuelatio. Et augetur difficultas quia in casu dato necessitatis propagationis immediatè post diluuium non sine Diuina dispensatione, & reuelatione admissa fuit polygamia. Posset autem quis faciliter se expedite si diceret, quod Deus in tali casu de nouo reuelaret; sed quęstio nostra est posito, quod Deus non reuelet.

Porrò circa hunc vltimum casū,
7 qui difficilior est, diceret *Bellarm. qui lib. vnic. de matrim. cap.* 11. tenet, quod Biuiria vnius vxoris cum pluribus viris est contra prima principia lucis naturalis; atq; adeò quod sit à Deo indispensabilis, cum quo ex recentioribus sentit *Paulus Laymā è Societate Iesu lib. 1. t. 5. p. 5. cap. 4. nu.* 164. quod vtique in tali casu dispensandum potius esset cum supradicta muliere, vt solueret vinculum, quod habet cum priore marito, quam vt duos maritos haberet. Et ita in terminis ipse respondet loco citato, vbi nō desinit prēmittere non esse periculum, vt talis casus accidat, quandoquidem curæ est Deo prouidentia generis humani.

Rationes, quibus mouetur Bellarm.

larm. vt vocet talem casum indispensabilem à Deo, tunc adducemus, quando monstrabimus grauius peccare mulierem nubentem cum pluribus viris, quam virum plures ducentem vxores; ideo non est cur modo ex professo adducam.

9 Cœterum quia non desunt Auctores, inter quos *Sãchez lib.7.de matr. disp.8.nu.15.* vbi ait *verum nullam video repugnãtiam, nec hoc ita intrinsecè malum esse quin Deus possit dispẽsare*, & ibi citat *Maiorem d.33.q.1. in primo Argum.& Petrus de Ledesma de matr. q.65. art.2. dub.2. concl.1. Item ConincK de Sacramẽtis disp.26. dub.2. Maratius tom.3. tract. de matr. disp.5. sect.4. num.3.* cum quibus ego sentio, qui tenent bigamiam vnius fœminæ cum pluribus maritis non esse contra prima præcepta naturalia, quia non est contra primarium finem matrimonij; atque adeo à Deo ipso indispensabilem; Ideo quod dicetur in casu bigamiæ vnius viri cum pluribus vxoribus, poterit dici de Biuiria vnius vxoris cum pluribus viris.

10 Sed fateor suas hunc casum pati difficultates, quas non patitur Bigamia vnius viri cum pluribus vxoribus. Prima est quod Biuiria vnius vxoris cum pluribus viris etsi non sit contra primarium finem omnino; at illum impedit, & est contra secundarios fines pluribus rationibus, quam bigamia vnius viri cum pluribus vxoribus, vt consideranti patet, & infra videbimus.

11 Secunda est, quia Biuiria vnius vxoris cum pluribus viris nũquam legitur dispensata. Ideo si quid opus erit pro responsione ad has peculiares difficultates, infra afferemus. Interim sit.

Caput Secundum.

RESOLVITVR QVAESTIO quoad Bigamiam.

12 PRima Conclusio: Probabilissimum puro, tum in casu, quod vnus solus superstes esset vir, & duæ fœminæ; tum si plures viri, & plures fœminæ, quamuis paucissimi; vnde periclitaretur genus humanum, debere admitti Bigamiam tanquam licitam, idque absque eo quod noua fieret à Deo reuelatio.

13 Ad probationem huius conclusionis suppono tanquam certum id, quod *D. Thom. dicit in 4.dist.26. q.1.ar.2.ad primũ*, quem alij sequũtur, quod quando genus humanum ad pauca restringebatur indiuidua, obligabat singula illorum, iuxta Diuinum Præceptum Genesis primo datum his verbis (*Crescite, & multiplicamini,*) & ratio est etiam efficacissima, nam sicut tenentur singuli ad conseruationem indiuidui propriam vitam sustentare sumẽdo cibum necessarium sub mor-

14 tali, ita & multò magis tenebantur illa indiuidua matrimonio vti ad generationem necessariã ad conseruationem speciei.

15 Hoc autem Præceptum cum sit naturale, non esse sublatum, sed adhuc extare, nec à Christo Domino abrogatum, ipse enim solum Cœremonialia abrogauit, non autem naturalia, quod autem modo non obligat singulos homines, cum iam satis superque multiplicari sint, non signum est fuisse sublatum præceptũ, sed tantum cessasse necessitatẽ. Cæterum satis est si extet apud Remp. in cõmuni, quæ vrgente necessitate possit vrgere subditos. *Sic D. Tho. loco cit. & ibi Palud. Durãdus, Sotus, Ledesma, & Alij*, vnde sequitur, quod

16 si mũdus reduceretur ad eandẽ paucitatẽ hominũ, quã vel initio orbis cõditi, vel immediatè post diluuiũ, passus est, in tali casu idem vrgeret præceptũ. Nec valet in tali casu responsio *Durãdi, Palud. Ledesmæ, Hẽriquez, & Petri de Ledesma ibidẽ*, quod

scilicet in tali casu finis mūdi adesset. nam sine vlla ratione id diceretur, nec tale credi deberet citra diuinam reuelationem. Præterea iam diximus nos nunc casum speculatiuè tractare.

17 Hoc posito sic discurro ad probationē nostræ conclusionis ex vna parte habemus præceptū, tum naturale, tum Diuinū propagationis generis humani; ex alia vero parte præceptum, tū naturale, tum etiā Dibinum, & vetus, & nouum Christi Domini de Bigamia vitandā. quodnā
18 ergo erit in tali casu obseruandum? Recurrendū ad altiora principia, & ad naturā ipsam rerū præceptarum. Nam id præceptū in tali casu dicēdum est magis vrgere, quod est circa materiā, quæ maioris momenti sit, vt habetur *in c. duo mala, & c. p. nerui 13. d. & probat Sāchez in præcepta Decal. gi lib.p.c. 10. n. 16.* & nouissimè *Granad. sup.2. D.Tho. cōtrou.2. tract. 12. disp.6. nu.8. relatus à Diana in 4. parte de Cōscientia dub. resol. 79.* citra dubiū autē videtur, quod res
19 maioris momenti sit cōseruatio totius humani generis, quam sint bona, quæ per monogamiā in matrimonio retinētur. Id quod manifestè probari videtur ex toties supradictis; quia cū sit probatū Deū dispēsasse tum cū Hebræis, tum etiā cum Gentilibus ad Polygamiā ob bonū propagationis humani generis, manifestè patet maius bonum esse propagationem generis humani, quam bonū monogamiæ. Et à fortiori valet hæc ratio; quia illa dispēsatio durauit adhuc post immodicam multiplicationem humani generis. quāto ergo magis præpōderare debet omnimoda reparatio humani generis.
20 Probatur secundo, quia citra dubium videtur maius inconueniens quod quis matrem ducat vxorem, vel pater filiam, in quo facto nunquam ab vllo dispensatū, nec à Deo ipso; quā si vir vnus plures ducat vxores; vt probari potest tum ex repugnantia, quæ videtur esse in tali coniugio ad sensum omniū hominū, & a natura ipsa in ipsis animalibus inditum, vt supra dicebamus, & de Camelis narrat *Aelianus de varia hist.* vt etiam de Aristotele diximus; qui ideo cōmunitatem vxorū repre
21 hendit, quia scilicet sequeretur ex ea quod cōmiscerentur parentes cū filijs, & fratres cum sororibus. Præterea quā grauiter se opponat talis coniunctio bono matrimonij, patet ex inordinatione quę in natura sequeretur, nā sequeretur quod eadē mulier, & mater esset, & coniux; atque adeo, & superior, & inferior quod vehemēter se opponeret cohabitationi, & rectæ gubernationi viri cū vxore, & alij essēt fratres, & parens, & filius, quod etiā summopere perturbaret domesticam disciplinam, & alia huiusmodi, quę grauiora essent incommoda; quam omnia alia, quæ in Bigamia possent repe-
22 riri, & quæ supra recensuimus. Id quod aduertens *Sagax Catullus* expendens Persarum abusum, qui teste *Socione lib. 33.* tenuerunt iustum esse congressum cum matre, & filia: eleganter cecinit,

Nam magus ex matre, & nato gignatur oportet
Si vera est Persarum impia Religio.

Id quod maiori ratione dixisset si quod ait Parthenius de Parthorum
23 Regibus animaduertisset. nanque hi per summam insaniam tunc solum legitimi existimabantur, quando scilicet, vel ex matre, vel ex filia nati erant. Durissimum autem est quod de Arabibus refert *Sabellius lib.6. cap. primo.* nanque hi alterius sanguinis congressum adulterium existimarunt.

Quod

24 Quod autem in tali casu quod
periclitaretur totum Genus huma-
num non sit absurdum concedi ma
trimonium, & coniugium inter fi-
lios, & parentes videtur clarè colli-
gi *ex Bellarm. qui lib. vnic. de matr.*
cap. 28. ad hoc probandum ex facto
filiarum Loth. sic ait, quæ cum exi-
stimarent nullum omnino virum in
mundo superesse, crediderunt sibi
licitum esse ex proprio patre libe-
25 ros quærere *Gen. 19.* & quanquam
à peccato non excusantur, quia de-
buissent curam istam Generis pro-
pagandi patri relinquere, aut certè
cum eo communicare consilium, &
ipsius expectare iudicium, & non
præuenire, ac patrem decipere:
tamen factum ipsum indicat in tam
extremo casu non esse omnino cō-
tra humanam rationem huiusmodi
coniugium; præsertim si accederet
auctoritas dispensantis Dei. Immo
Chrysostomus hom. 44. in Genes. &
Ambros. lib. p. de Abraham cap. 6. eas
omni crimine liberant.

26 Et Ratio à priori ipsius *Bellarm.*
est loco cit. quia nullus gradus tollit
finem matrimonij primarium, vel
secundarium, licet aliquo modo
impediat: nam ex coniugio etiam
filij cum matre nasci possunt liberi,
& educari, &c. vnde rationabiliter,
& merito infert à Deo esse dispen-
sabilia huiusmodi coniugia in quo-
27 uis gradu. Id quod etiam fatetur
Caetan. in 2. 2. q. 154. art. 9. vbi quā-
uis dicat gradum istum primum in
linea recta habere per se, & natura-
liter annexum impedimentum con-
iugij; scribit tamen coniugium in
28 hoc gradu dispensabile esse ab Au-
ctore naturæ. Et quod talia cōiugia
inter parentes, & filios licerent in
casu, quod periclitaretur Genus
humanum: dicit clare *Sāchez lib. viij.*
de matr. disp. 6. nu. 10. his verbis, *&*
ideo Deus Opt. Max. omnino circa
hæc potestatem dispēsandi denegauit;
sed tātum facultatem hæc matrimo-
nia ineūdi cōcessit, vbi lex naturalis
cōseruādi generis humani strictior vr-
geret. A primo ergo ad vltimum si
absque vlla Diuina dispensatione
conceditur potuisse filias Loth. cū
patre licitè contrahere matrimo-
nium absque vlla Diuina dispensa-
tione; quandoquidem vel ab omni
crimine excusantur; ex eo quod ad
genus humanum reparandum id fe-
cerint; vel si inculpantur, solum
quia debebant patrem consulere;
non autem quia patris coniugium
29 in tali casu admiserunt, à fortiori
concedi debet bigamia absque vlla
noua Diuina dispensatione. *Magi-*
ster sentēt. in 4. & ita in stricta neces-
sitate conseruationis generis huma
ni Bigamia licita erit, vt tenet *Sco-*
tus ibidem dist. 33. q. 1. S. de 2. Art.
sub littera C. & P. Ouandus, & Areti
nus eodem, S. Bonau. in 4. dist. 33.
Alensis 3. p. q. 46. Albertinus de agno-
scendis q. 23. nu. 29. Et tenet etiam
Frater Petrus Paulus Caporella in quæ
stionē de matrimonio Reginę Angliæ in
fine S. alio modo ex parte Dei. vbi etiā
excusat filias Loth.

30 Probatur tertio ex hoc ipso facto
filiarum Loth. in quo Bigamia ipsa
reperitur; nā plures filiæ vni viro, &
patri matrimonio copulari intēde-
bāt. quare si bigamia cū parente in
hoc facto non inculpatur, multo mi
nus inculpari debet Bigamia inter
non cognatos, vt à nobis posita
fuit.

31 Ratio dubitandi contra conclu-
sionem initio positā, iam remanet
soluta: nam nullatenus expectanda
reuelatio Diuina, vbi iam eius vo-
luntas patet per præceptum illud
(*Crescite, & multiplicamini,*) quod
in casu posito magis obligat, quam
præceptum de Bigamia vitanda.

Dices preceptum multiplicatio-
nis humani generis nō esse in omni
casu, sed debere excipi casum Biga-

miæ, vel aliquem alium, qui eadem afferret inconuenientia.

32 Respondeo, non esse cur hæc exceptio fiat; quandoquidem præceptum absolutè prolatum videtur obligare, quoties aliud præceptum maioris momenti illi non opponitur, quale nõ est in casu nostro præceptum vitandæ polygamiæ; quapropter videtur Diuinum illud præceptum sine vllo obice ad omnes illos casus extendi, quibus a Deo vt licita Bigamia concessa apparet in supradicta necessitate.

33 Dices secundo, si hoc esset sequeretur, quod male assertum sit, quod opus fuerit ad dispensationem bigamiæ aliqua diuina reuelatione, & non satis fuerit naturale dictamen rationis, vt supra locuti sumus; quandoquidem satis fuisset, vt diximus in casu nostro, non expectata Diuina reuelatione lumen ipsum rationis ita, & ita dirigens.

Respondeo nos in casu præsenti loqui in periculo extinctionis Generis humani, in quo vrget Diuinum præceptum maioris momenti, quam præceptum Bigamiæ vnde non expectanda est noua reuelatio, vbi iam habemus aliam reuelationem præcipientem: supra vero semper locuti sumus citra casum extinctionis generis humani, quando diximus non satis esse dictamen rationis, sed fuisse opus Diuina reuelatione.

34 At contra instabis; nam supra adduximus casum de Noe, & filijs qui paucissimi erant, atque adeo tunc instabat periculum extinctionis generis humani. Respondeo in casu Noe, & filiorum non adfuisse tale periculum, quandoquidem extabat Diuina reuelatio de genere humano reparando ipsius Noe opera, & filiorum: solum ergo bigamia inseruiebat ad promptiorem multiplicationem, vnde opus fuit Diuina reuelatione, an proponenda multiplicatio promptior bono monogamiæ.

35 Instabis secundo præceptum Diuinum datum illis verbis (*Crescite, & multiplicamini*) vrgebat tempore immediato post diluuium pro Noe, & filijs; quinimmo fuit renouatum pro illis *Genes. 9. benedixitq; Deus Noe, & filijs eius, & dixit ad eos Crescite, & multiplicamini, & replete terram.* si ergo supra diximus, quod præceptum multiplicationis generis humani est validius præcepto monogamiæ, ergo potuerũt Noe, & filij bigamiam in vsu ponere, non expectata Diuina reuelatione.

36 Respondeo quando duo præcepta concurrunt, si vtraque seruari possunt, debere vtraque seruari, & non principalius tantum. Cumq; in casu temporis immediati post diluuium potuerint seruari tum præceptum multiplicationis humani generis, tum etiam monogamiæ, non est cur dicamus poni debuisse in vsu bigamiam, quam nos rationabiliter admittimus in casu quod ita ad paucos genus humanum reduceretur, vt probabiliter timeretur humani generis extinctio, quod non erat in casu Noe, vt vidimus; quando iam extabat Diuina reuelatio, quod hominum multitudo futura erat.

Caput Tertium.

RESOLVITVR QVAESTIO quoad Biuiriam.

37 NOstra Conclusio: Probabile etiam puto, quod si vna esset fœmina, & plures viri, vel paucissimæ fœminæ, & paucissimi viri, vnde probabiliter timeretur extinctio humani generis, deberet eodem pacto admitti, & concedi Bigamia. fundamentum autem huius Cõclusionis

sionis est, quia vt diximus non est hæc bigamia contra prima principia naturalia.

38 Per hanc autem conclusionem nõ improbo casũ Bellarmini; quinimmo illum omnino admittendum puto. nimirum si vna esset mulier, & primus vir esset sterilis, quod repudiato primo viro, deberet ad secunda vota cum alio viro transire. Sed loquor tantùm in casu, in quo Biuiriam necessariam ponamus ad reparationem humani generis; siue quia vterque vir vicissim ęgrotaret, quando non esset aptus ad vxorem pro eius habilitate fœcundandam; atque adeo deberet alter admitti pro tempore salutis non repudiato primo, qui valetudinis etiam tempore est aptus ad generandum: siue physicè, siue metaphisicè ponatur hic casus, siue aliquo alio modo, qui posset excogitari; quandoquidem quæstio speculatiua est.

39 Restat nunc respondere duabus difficultatibus, quas peculiariter patitur hic modus, & ad primam quidem respondeo, quod etsi verũ sit, quod à fortiori pugnat, vt alibi videbimus, cum secundarijs matrimonij finibus, & primarium etiam magis impedit, quã bigamiæ vnius viri cum pluribus vxoribus: Attamen hinc non sequitur, quod sit contra prima principia naturalia, vt patet; quo posito restat vt præualeat præceptum, quo præcipitur multiplicatio humani generis ad extinctionem impediendam pręcepto polygamiæ vitandæ postposito.

40 Quoad secundam difficultatem respondeo ex eo, quod nunquam dispensatum à Deo sit quoad Biuiriam vnius fœminæ cum pluribus viris colligi profectò, maiora inconuenientia hinc oriri; attamen non talia, vt omnino reddant hanc Biui-
41 riam indispensabilem. Et est etiam efficax ratio quare non dispensatum sit; quia cum potuerit semper melius consuli multiplicationi generis humani per bigamiã vnius viri cum pluribus fœminis, (potissima autem ratio quare ad bigamiam dispensaretur, fuit multiplicatio humani generis) non fuit cur dispensaretur ad Biuiriam vnius fœminæ cum pluribus viris, in qua aliòqui erant maiora inconuenientia, quæ magis patebunt, cum probabimus, magis peccare fœminam nubentem cum pluribus viris, quam virum ducentem plures vxores.

42 Vltimo quęri posset hic quid dicendum sit an petenda sit dispensatio à Pontifice in quęstione proposita, si fortè ponamus tunc reperiri Pontificem, & videtur ab ipso petenda dispensatio; quandoquidem deficiente Diuina dispensatione, & reuelatione in casibus arduis, ad Pontificiam recurrendum
43 est, vt videbimus infra. Sed respõdeo mihi probabilius videri in tali casu nullam requirendam Pontificiam dispensationem, quandoquidem haberemus Diuinum Præceptum vrgens; vnde argumentati sumus omnino licitam Bigamiam. Summus vero consulendus Pontifex; quando in tali casu ignoraretur quid agendum, vel in aliqua alia peculiari circunstantia adhoc vt declararet, quia in Diuinis vti Ecclesiæ caput consulendus est quippe qui à Deo relictus est Iudex controuersiarum tum de rebus pertinentibus ad fidem, tum ad mores, vt probat *Bellarmin. tom. 1. controu. 6. fol. 4. cap. 1. & copiosè Suarez de fide disputat. 10. sect. 2. num. 19. & sequent.*

QVAE-

QVAESTIO VNDECIMA.

De Dispensatione Pontificia circa Bigamiam, vel libellum Repudij saltem vbi ageretur de summa Regni.

Caput Primum.

DECLARATVR STATVS quæstionis, & proponuntur Rationes in fauorem Dispensationis.

SVMMARIVM.

1 *DVbitatiuè proponitur, quod possit Pontifex ad bigamiam & libellum repudij dispensare.*

2 *Potest Pontifex saltem in aliquo casu dispensare in iure diuino naturali.*

3 *Referuntur qui tenent, quod possit Pontifex in omni iure diuino naturali (præter articulos fidei dispensare.)*

4 *Melior locutio, quod Pontifex ea quæ sunt iuris diuini non dispenset, sed interpretetur.*

5 *Sequitur ex dictis, si vera ponamus, quod possit Pontifex dispensare in quæstione proposita.*

6 *Adducitur etiã dubitatiue cõgruentia pro tali potestate dispensandi.*

7 *Pontifex est regula prompta, quam adire possumus.*

8 *Potest Episcopus, quando non patet aditus ad Pontificem dispensare in casibus qui sunt de iure Pontificio non in vniuersum: sed in casu aliquo speciali.*

9 *Dubitatiuè ponuntur casus, in quibus apparet necessitas dispẽsandi in proposita quæstione.*

10 *Casus pro libello repudij.*

11 *Casus pro bigamia.*

12 *Dubitatiuè ponitur, quod videtur rationabile, quod Regina libenter patiatur, vel suũ repudium, vel alterius coniugis admissionem pro bono Regni.*

13 *Dubitatiuè etiam dicitur, quod videtur maius bonum consulere grauissimis scandalis enumeratis, quam illud pro quo olim Deus dispensauit.*

14 *Referuntur Iurisperiti qui senserunt posse Pontificem dispensare in matrimonio consummato.*

15 *Defenditur D. Antoninus ab ijs quæ illi tribuit in hac re Henriques.*

16 *Refertur Alciatus dicens posse Pontificem approbare leges Imperatorum circa repudia concedenda.*

17 *Referuntur aliqui qui tenent posse Põtificem dispensare ad Polygamiam.*

18 *Adducitur argumentum pro supradicta concessione deductum ex Gregorio secundo Epist. 14.*

19 *Referuntur Concilia, quæ videntur fauere supradictæ concessioni.*

20 *Prædicti Canones non videntur loqui de pluribus nuptijs successiuè.*

21 *Non potest Pontifex propter vllam causam dispensare ad bigamiam.*

22 *Non est verum dicere, quod Pontifex in nullo iure diuino possit dispensare.*

23 *Neque verum est, quod possit dispensare in omni iure.*

24 *Regula quam communiter afferre solent: quando possit Pontifex dispensare in iure Diuino naturali nempe si sit ab humana voluntate ortum.*

25 *Ratio quare possit Pontifex dispensare in voto solemni religionis in iuramento, & in matrimonio rato.*

26 *In his non dicitur absolutè Pontifex dispensare, sed tollere obligationis vim.*

27 *Pontifices qui dispensarunt in matrimonio rato.*

28 *Probabilius tenent aliqui, Pontificem posse dispensare in iure diuino absoluto in casu aliquo speciali ex grauissima causa.*

29 *Regula Cathari ad cognoscendum, quando possit Pontifex dispensare, & quando non in iure diuino absoluto.*

Potest

30 *Potest Pontifex dispensare in residentia Episcoporum: Et in consecratione ab vtraque specie in remotissimis regionibus, vbi deficit vinum.*

31 *Ratio à priori, & à posteriori, quare possit Pontifex dispensare in iure diuino absoluto.*

32 *Regula posita non videtur satisfacere.*

33 *Discursus factus pro dispensatione bigamiæ videtur conformis regulæ Catharini.*

34 *Sanchez conatur adducere aliquid aliud pro firmitate supradictæ regulæ.*

35 *Præponderat inuiolabilitas legum Iuris Diuini bono, quod consequeretur ex dispensatione.*

36 *Sanchez plenè non satisfacit.*

37 *Non potest Pontifex dispensare in matrimonio inter parentes, & filios, vel fratres, & sorores, neque in bigamia, neque in libello repudij.*

38 *Instantia ad hominem: quod neque debeat Pontifex posse dispensare in residentia Episcoporum, &c.*

39 *Additur aliquid aliud, quod elucidat dictam regulam Catharini.*

40 *In ijs in quibus olim Deus dispensauit, & tandem idem Deus ea reuocauit: non potest dispensare Pontifex, neque in ijs in quibus nunquam Deus dispensauit.*

41 *Matrimonium inter fratres, & sorores ex necessitate multiplicationis humani generis concessum: reuocatum fuit.*

42 *Articuli fidei ex se inuariabiles.*

43 *Sacramenta constituere pertinet ad potestatem Excellentiæ Christi.*

44 *Præcepta decalogi quæ secundum actionem physicam non includunt malitiam sunt in duplici differentia.*

45 *Quædam decalogi præcepta habent circunstantias à Deo solo mutabiles.*

46 *Affertur instantia contra positam doctrinam.*

47 *Quomodo dispensauit Deus cum Osee in præcepto non fornicandi, & cum Hebræis in præcepto non furandi.*

48 *In extrema necessitate non est opus Pontificia dispensatione ad accipiendas res alioqui alienas.*

49 *Adducitur ratio quare non possit Pontifex dispensare in præcepto non fornicandi non furandi non occidendi.*

50 *Bigamia, & libellus repudij indispensabiles à Deo; quia talis potestas reuocata.*

51 *Non potest Pōtifex dispēsare ad libellum repudij ob quancūque vrgentissimam causam.*

52 *Potest Pontifex dispensare in matrimonio rato in casu aliquo speciali; sed non per legem generalem.*

53 *Ad argumentum ductum ex Gregorio Secundo, Respōdetur, quod Pōtifex loquitur de fœmina arcta quæ à viro cognosci non possit.*

54 *Non committitur peccatum si plura coniugia successiuè celebrentur; sed si in secundis, & vlterioribus benedictio petatur.*

55 *Celebrantes secundas, & vlteriores nuptias successiuè ob signum incontinentiæ, olim aliqua pœnitentia notabantur.*

56 *Dicta pœnitentia, vt habetur ex Concil. Laodiceno, potius dabatur ob coniugia clandestina, quam ob iterata matrimonia successiuè.*

1 ID quod me mouet ad præsentem instituendam quæstionem, est, quia attenta Pontificia potestate circa ius Diuinum dispensandū, videtur, quod omnino relictum sit Summo Pontifici saltem ex Diuina commissione posse dispensare in quæstione proposita certè in aliquo casu nimis arduo: quando nimirum ageretur de graui damno totius Regni, vt si bella exorirentur, quæ inextinguibilia essent, vnde fere totum Regnum periclitaretur, & quidem quod Pontifex dispensare
2 possit in iure Diuino naturali saltē in ali-

in aliquo casu tenet *Gloss. in cap. à vobis, verb. exemptus de decimis*, & ibi *Abbas nu.*4. & quamplurimi Canonistæ, & Iuristæ, & inter Theologos præcipuè *Canus relect. de pœn.*
3 *par.* 5. & absolutè quod possit Pontifex in omni Iure etiam absoluto Diuino pręter fidei articulos dispensare, tenet idem *Abbas cap. proposuit num.*20. *de concess. præb. Decius cons.*112. *nu.*3. *fin. volum.*1. *& c. qua in Ecclesiarum in noua edit. nu.*44. *&* 45. *de constit. Roias epitome successionum cap.*23. *nu.* 31. vel vt verius puto, quod idem est ad nostrum intentum, ea, quæ sunt iuris Diuini Pōtifex non dispensat, sed interpretatur, quamuis à Doctoribus confundantur illi termini, quanquam inter se maximè differunt, etenim dispensatio eximit à legis obligatione, interpretatio vero per Epicheiam declarat cessare in tali casu obligationem legis, & ita distinguūt *Glos.* 1. *in cap. nō est de voto S. Thom.* 2.2. *q.* 54. *art.* 5. *Syluester verb. Papa, Sotus tr. de Iust. & Iur. q.* 7. *art. vltim. & alij. quos refert, & sequitur Barbosa de Iur. Ecclesiast. vniuer. lib.* 1. *cap.* 2. *nu.* 120. quod si ita est, non esset
5 hic amplius immorandum; cum enim bigamia, & libellus repudij, vt diximus, non sint contra Diuina præcepta primi ordinis, seu contra prima principia, atque adeo sint à Deo dispensabilia. Si Pontifex saltem ex Diuina commissione potest dispensare, vel interpretari in omni Iure Diuino absoluto saltem in aliquo casu clarè liquet, quod possit dispensare in quæstione proposita, in qua ponimus vrgere maximam necessitatem totius cuiusdā Regni.

6 Et iuxta hanc sententiam posset adduci hic discursus, qui videtur aliquam habere vim. valdè congruum profectò videtur, quod in casibus arduis relinquatur hæc potestas Pontifici, vt dispensare possit vel absolutè in sententia aliquorū, vel interpretatiuè in opinione plurium, vt dictum est proximè, cum enim in ijs casibus Deum ipsum adire non possimus, & alioqui necessitas vrgeat, ad nullam aliam promptiorem regulam Diuinæ voluntatis
7 recurrere possumus in terris degentes quam ad Pontificem ipsum loco Christi Domini magni Consilij Angeli, & mediatoris inter Deum, & homines nobis relictum. Et sicut in
8 casibus, qui sunt de iure Pontificio potest Episcopus non in vniuersū, sed in casu aliquo speciali dispensare, quando non patet aditus ad Pōtificem; & alioqui necessitas vrget, vt probat idem *Barbosa de Iure Eccles. l.* 1. *cap.* 11. *nu.* 190. & innuunt iura ab eo ibi relata. Ita videtur ad rectum Ecclesiæ regimen pertinere, vt ad Pontificem recurrere possimus in casibus arduis, quandoquidem Deum ipsum nullo alio pacto adire possumus.

9 Et magis vrget hæc ratio si consideremus, quod alioqui possunt proponi casus, in quibus omnino apparet meliora esse bona, quæ cōsequeremur ex dispensatione ad Bigamiam, & ad libellum, quam bona quæ affert ipsa monogamia, vel retentum, & non dissolutum coniugium. Id quod clarè apparet: nam quis negare pōt, quod si ex vna parte proponatur bonum integri vnius
10 Regni. Et ex alia parte bonū nō dissoluti coniugij; præferri debere bonū integri vnius Regni. Et pōt poni casus hoc pacto, vt nimirum si esset Rex cuiusdā Regni, qui haberet mulierem sterilem, & sine vlla spe prolis, Rex autem senior sit, ita vt si expectentur plures anni, potius deficiat, quam sit aptus ad prolem. Hinc Regnum totum perturbetur ex eo quod videat suum Regem prole destitui, & timeat regnum ad exterum Regem deuenturum, cuius ditioni

ditioni nullatenus pati potest se subdi: atque adeo per Regnum tumultus exoriantur, & scandala quotidiana inter ciues ipsos, & Regnicolas, ex eo quod aliqui reginã occidere intentent, aliqui vero immane scelus impediant, aliqui Regi obtemperent, aliqui omni reuerẽtia posthabita contra omne ius, & leges insolescant, pluresque Regni in dies consurgant prætensores. vnde nulla pax, nulla quies sit, sed homicidia, furta, iniustitiæ passim in toto Regno committãtur. Huic tãto malo per vnum repudium consuleretur in quo vni tantum fœminæ aliquod inferretur incommodum. quæ omnino æqui bonique consulere deberẽt hoc repudiũ pro bono

11 totius Regni. Et pro bigamia addi potest hçc circunstantia quod scilicet nullo pacto quiete, & pacifice repudium celebrari possit. quandoquidem Reginæ consanguinei grauissima minarentur bella, & destructionẽ totius Regni, si audeat Rex priorem repudiare. in quo casu priore retẽta per susceptionem alterius coniugis fœcundæ tot grauissimis malis obuiam iretur, & consuleretur etiã primario fini matrimonij, nempe susceptioni liberorum solũ posthabitis finibus secundarijs, qui tamen suum habebent rationabile remedium; nam quę mulier sterilis non libenter sufferat fœcundæ cohabitationem, & rationabiliter cedat partem Iuris in corpus viri, vt tot scandalis obuiet?

12 Si enim supra dicebamus, quod mulieres Hebrææ ex affectu, & inclinatione ad sui generis propagationẽ libenter patiebantur aliarũ mulierũ cohabitationẽ, & alia incõmoda ex bigamia orta; cur non libẽter ferat supradicta Regina, vel repudiũ, vel alterius cõiugis cohabitationẽ ad totius Regni quietẽ, pro quo vitã, & omne aliud bonũ amittere deberet. Similes casus vide Apud *Albert. de assert. cath. q. 23. n. 38.*

13 Et cõfirmatur quia lõgè maius bonũ videtur hoc esse, quã illud pro quo dispẽsanit Deus in veteri lege vel ad Bigamiam, vel ad libellũ Repudij.

14 Hæc ira magni momenti visa sunt aliquibus Iurisperitis, quos refert, & reprobat *Couarr. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 4. n. 15.* vt asserant Pontificẽ posse ex causa dispensare in matrimonio consummato. Hi vero sunt *Socinus Consil. 28. volum. 1. colum. penult. Decius in cap. qua in Eccles. col. 5 de consti. Hieronym. Grat. consil. 1. volum. 2. nu. 31. Sigism. Loffred. Consil. 50. nu. 41. & Henriquez lib. 11. de matrim. cap. 2. nu. 3. in commento litera T.* ait D. Antonin. *3. p. tituli 1. cap. 21. §. 5.* asserere Martinum V. & Eugeniũ IV. dispensasse in matrim. cõsũmato, dispẽsationes tamẽ fuisse nullas.

15 At immerito Henriquez hæc appingit D. Antonino, qui solum loquitur de matrimonio rato;

16 Et quod maius est *Alciatus lib. 6. Parergon. c. 20.* asserit Pontificem posse leges Iustiniani Repudia permitrẽtes approbare. Et Aliqui, quos taci

17 to nomine affert *Durand. 4. dist. 33. q. 1. n. 11.* dicunt posse Pontificem dispensare ad polygamiã, ad vxorũ scilicet pluralitatem simul.

18 Et ad confirmationẽ supradictorũ adduci solet argumentũ *ex Gregor. 2. Epist. 14.* quod habetur *in cap. quod proposuisti 32. q. 7.* vbi videtur Põtifex cõcedere viro, qui habet vxorem impeditã ægritudine ad reddendum debitũ, vt aliã de nouo duceret; dũmodo prioris curã nõ abijceret. quare videtur Põtifex dispensasse, vel ad bigamiã, vel saltem ad Repudium, & quidem ob leuiorem causã, quam nos supra adduximus.

19 Et nõ minorẽ vim habet aliud argumentũ desumptum ex Concilijs, ex quibus videtur cõcedi, quod maneant secundæ nuptię etiam primis

perseuerantibus, vel etiamsi dignæ
pœnæ existimētur, nō tamē irritantur, & primo id videre est apud *Cōcil. Neocæsariense cap. 3.* vbi habētur hęc verba (*De his qui in plurimas nuptias inciderūt tēpus quidē præfinitū manifestū est, sed conuersatio, & fides eorū tempus abbreuiat.*) *& in Can. 7. eiusdē Cōcilij* præcipitur ne secūdis nuptijs Præsbyteri intersint (cū pręcipiatur Præsbiter secundis nuptijs tribuete pœnitentiam, *& in Laodiceno c. 1.* his, qui secundo nubunt, cum ieiunijs, & orationibus vacauerint statuit, vt secundum indulgentiam reddatur communio. Nec potest responderi, quod isti Canones loquan-
20 tur de his, qui plures nuptias succesiuè celebrabant, cum enim secundæ nuptiæ successiuæ sint licitæ; nō datur locus pœnitentiæ.

Caput Secundum

RESOLVITVR QVOD PONTIfex non possit dispensare ex quacumq; grauissima causa ad Bigamiã.

21 NOstra Conclusio: non potest Pontifex propter vllam ex grauissimis causis, & præcipuè neq; propter supradictam in nostra quæstione dispensare ad plures nuptias simul. *ita Bellarm. lib. vnic. de matr. cap. 11. Pontius lib. 7. de matr. cap. 49. nu. 4.* ratio huius Conclusionis est quia Bigamia est de iure naturali Diuino talis generis, in quod cadere Pontificia dispensatio nō potest. Sed solum Auctor ipse naturæ, qui legem imposuit in ea dispensare potest. Vide *Fratrem Petrum Paulum Caporella in quæstione matrimonij Reginæ Angliæ versus finem §. quarta Conclusio Principali*, vbi videtur in ipsa conclusione contrarium tenere, sed in progressu se declarat pro nostra conclusione.

Vt autem appareat huius rationis veritas, oportet statuere regulã, vnde habere possimus quando possit Pontifex dispensare, quando vero
22 ro non. nam dicere quod in nullo Iure Diuino Pontifex dispensare possit, hoc nullatenus veritatem habet, Dispēsare enim potest in matrimonio rato ex pluribus causis in voto Religionis solemni, & in iuramen-
23 to, quæ omnia sunt de iure Diuino. Dicere autē quod Pontifex possit in omni casu in Iure Diuino dispēsare, præter fidei articulos, vt supra innuimus; omnino à veritate alienum est, & vt improbabile reijciendū, & *Abbas Panorm. Cap. proposuit*, & alij Auctores pro hac sententia supra citati non sunt audiendi. Præterea so-
24 lent cōmuniter hanc regulã assignare, vt possit Pontifex dispensare in iure Diuino naturali ab humana voluntate orto. Primi generis sunt votū solemne Religionis, Iuramentū, & matrimoniū ratū. Et hanc distinctionē adducit *Graff. decis. aur. p. 1. l. 7. c. 31. à n. 18.* & assignat rationē qua-
25 re possit Pontifex dispensare, quia scilicet voluntas humana est obliquabilis, & defectibilis ab eo, quod rectum est; vnde accidit sæpè homines incautè iurare, aut vouere; proinde iustum est, vt inferiorum volūtates alicui superiori subijciãtur, vt regulētur, & dirigãtur, prout experimur in patribus irritãtibus vota per filios emissa, in Prælatis circa subdi-
26 tos, & in maritis circa vxores. Et in illis non dicitur Pontifex absolutè dispensare in iure naturæ, ex quo habeat obligandi vim; sed tantum tollere obligationis fundamētum, quã homo actu humano sibi imposuit, vt de voto docet *D. Tho. 2. 2. qu. 88. art. 10. ad 2.* & cōmuniter tradunt alij, & in particulari de matrimonio rato quod possit Pontifex dispēsare magis probabiliter tenent *Gloss. in capite ex publico de conuers. coniug.* communiter approbata, vt ibi asserit *Panorm. Idem in disputat. 1. columna 3. & Præpositus in capite fin.*

fin. de spons. duo in fin. Deci. cons. 112.
Felin. in cap. quæ in Eccles. de Constit.
nu. 20. *Hieron. Grat. consil.* 1. *num.* 31.
2. *volum. & Ferdinan. Loazes in trac.*
de matr. 2. *dub. in* 2. *Argu.* pro parte
affirmatiua *idem in tract. de noua cõ-*
uers. pagano. col. 33. nec desunt ex
Theologis, qui huic opinioni sub-
scribant *Syluest. verb. Diuort. qu.* 4. *&*
alij, quos citat Couarr. loco cit. nu. 13.
Sanchez lib. 2. *de matrim. disput.* 16.
affert varias iustas causas, ob quas
dispensare possit Pontifex in matri-
27 monio rato, & de facto leguntur in
huiusmodi matrimonio dispensasse
Martinus V. Eugenius 4. Paulus 3.
Pius 4. & Greg. XIII. vnica die cum
vndecim, vt videre est apud eũdem
loco cit. disp. 14. *num.* 2. quibus adde
Ant. Gomez ad l. Taur. l. 3. *num.* 24.
Tiraq. de pœnis temper. in præfat. nu.
45. *Menocch. illust. c.* 25. *n.* 18. *Gutter.*
cons. 5. *num.* 8. *& diffuse Monet. de*
decim. cap. 5. *nu.* 47. *eum sequentib.*
28 Sed quia circa supra dictam Re-
gulam restat difficultas an possit
Pontifex dispensare in aliquo casu
in iure Diuino absoluto. Et aliqui
de facto probabilius existimẽt pos-
se Pontificem aliquando dispensare
in iure naturali Diuino absoluto,
non in vniuersum id ius, in quo di-
spensat abrogando, sed eius obliga-
tionem verè tollendo per veram
dispensationem in casu aliquo spe-
ciali ex grauissima causa; vt tenet
Sanchez lib. 8. *de matrim. disp.* 6. *num.*
5. & alij, quos ipse citat, & supra
adduxi scilicet *Glossa cap. à nobis ver*
bo exemptus, cũ quibus ego sentio.
Ideo oportet aliam æquiorem assi-
gnare regulam, ex qua possimus col-
ligere quando possit Pontifex in
iure Diuino dispensare, quando ve-
ro. non aptissima vero videtur ea,
29 quam refert *Ex Catharino Sanchez*
loco citato. Ea autem est huiusmodi, vt
proprijs Sanchez verbis vtar. *quæ-*
dam sunt de Iure Diuino, quæ absque
dubio sunt de se eius conditionis, vt
nunquam in ea cadere possit dispensa-
tio aliqua Pontificia, quod nequeat ex-
cogitari casus, in quo sit ratio dispen-
sandi, vt ad fornicandum; vel ne filius
veneretur parentes, vel ad mutandas
sacramẽtorum formas. Alia vero sũt,
quæ licet in vniuersum expediant, at
in aliquo casu speciali possunt non ex-
pedire; & ita admitterent dispensatio-
nem; quippe licet secũdum se dedeceat
ea non implere, at non continet perfe-
ctam; & omnimodam indecentiam,
sed potest ita iusta causa occurrere,
vt ei indecentiæ imperfectæ præponde-
ret, & sic iusta reddatur dispensatio,
30 *vt contingit in residentia Episcoporũ,*
quæ est de Iure naturali, & Diuino, in
qua Pontifex dispensare potest, & in
consecratione ab vtraque specie, quæ est
de iure Diuino positiuo, in quo in remo-
tissimis Regionibus, vbi non est copia
vini potest iuxta veriorem sententiam
Pontifex dispensare; quæ etiam Regu-
la conformis est ei, quam nu. præcedẽti
in fin. proposuimus ex mente Cani. vn-
31 *de à priori colligitur facultas in Ponti-*
fice dispensandi in aliquo iure Diuino,
ex eo quod tale sit, vt recta Ratio, ac
suaue Ecclesiæ regimen petant expedi-
re, vt in aliquo euentu eius obligatio
relaxetur ob causas, quæ possunt occur-
rere. A posteriori autem id colligemus
ex vsu Ecclesiæ dispensandi in eo, &
ex grauium DD. sentẽtia opinantium
posse Pontificem dispensare in eo. Huc
vsque Sanchez.
32 Sed vt verum fatear; nisi aliquid
aliud addatur; hæc regula non eua-
cuat difficultates positas; & solum
valeret hoc indiciũ a posteriori vlti
mo loco allatũ; quod nimirum nũ-
quam post legem Euangelicam di-
spensatum sit, vel ad bigamiam, vel
ad libellum repudij. Vnde bene
colligi posset non cadere in Ponti-
ficiam facultatem hanc dispẽsatio-
nem, & præcipuè adiecto communi
DD. cõsensu super hac re. ratio au-

tem à priori non soluit discursum in contrarium factum pro bigamia, & libello repudij in casu arduissimo, qualem posuimus, quin immo discursus pro dispensatione ad bigamiam, &c. videtur fundatus in illa regula; quando quidem bigamia, & libellus Repudij videntur ex ijs, quæ non continent perfectam, & omnimodam indecentiam, & ex ijs pro quibus occurrere potest ita iusta causa, vt ei indecentiæ imperfectæ præponderet; qualis est periculum destructionis integri Regni, vt diximus.

34 Ideo conatur *Sanchez loco cit. nu. 10.* aliquid aliud adducere, vnde totaliter presens euacuetur difficultas, affert autem rationem *Victoria de potestate Papæ propositio n. 9. Cordubæ in suo quæstionario lib. 4. q. 8. colum. antepenult.* Aiunt ergo illi quod sunt leges Diuinæ in Ecclesia in quibus Deus nullam reliquit dispensandi potestatem, & adhibent exemplum, vt de pluribus vxoribus ducendis. Et ratio eorum est quia etsi Deus præuiderit posse euenire casum, in quo expediret, vt magis rationi consonum dispensare; at

35 præponderat huic bono inuiolabilis illarum legum custodia, ne concessa dispensandi facultate, passim in illis dispensetur. Hoc autem ita se habere colligitur ex vsu Ecclesiæ, quæ in nullo euentu hactenus dispensauit, vel ad bigamiam, vel ad libellum Repudij. constat *ex dicto cap. gaudemus de Diuort.* vbi bigamiã nunquam licuisse citra Diuinam dispensationem deciditur, & ducitur argumentum à fortiori à diuortio, & ex communissima DD. sententia id negantium.

36 Sed adhuc mihi Sanchez non satisfacit, nisi signo illo à posteriori vt supra dicebam, ex vsu ipso Ecclesiæ. quod tamen non inseruit pro regula illa generali: nam posset quis dicere. Vnde habemus, quod possit Pontifex dispensare in residentia Episcoporum, & in consecratione sub vna specie in remotissimis Regionibus, vbi vinum desideratur, quæ sunt de Iure Diuino alterum naturali, alterum positiuo, &

37 tamen non potest in matrimonio inter parentes, & filios, vel fratres, & sorores, neque in Bigamia, neq; in libello repudij. Si dicat Sanchez vt ne in istis vltimis casibus aperiatur ianua ad passim dispensandum; vnde potius incestibus, & Adulterijs aperiretur ianua, quam grauissimis incommodis occurreretur.

38 Eodem pacto insto, non debere dispensari in residentia Episcoporũ; ne aperiatur ianua ad dispensandũ passim; vnde potius Mercenarios haberemus, quã Pastores, qui mactarent, & perderent ad fontes, & vmbram sederent; Gregem autem errabundum dimitterent; & similiter ex consecratione in vna tantum specie, posset aperiri ianua passim dispensandi; vnde mille abusus, & hæreticales errores oriri possent.

39 Quare videtur mihi (saluo semper saniore iudicio) aliud adduci signum, quod etsi à posteriori sit; attamen pro certo teneo firmare posse regulam superiorem. Non enim hoc signum colligo ex vsu Ecclesiæ, vt supra dicebat Sanchez, hic enim nullo pacto inseruire potest pro regula à priori ipsi Ecclesiæ; sed ex vsu ipso, vt ita dicam Diuino: qui etsi posterior sit conuenientia, vel inconuenientia dispensationis; attamen potest optime inseruire pro regula à priori ipsi Ecclesiæ. Hoc autem signum reperiri

40 mihi videtur in ijs, in quibus etsi olim Deus dispensauit, reuocauit ea tamen deinde, & hoc accidit in Bigamia, & libello repudij, quam dispensationem si Deus abstulit absque vlla limitatione, quis est qui pre-

presumat iterum concedere; vel in
ijs in quibus nunquam Deus ipse
dispensauit, vt in matrimonio inter
parentes, & filios, non enim credibi
le est tot annorum millibus transa-
ctis nunquam grauissimam aliquam
causam euenisse, vnde talis dispen-
satio requireretur; vel in ijs, in qui-
bus etsi aliquando concessa fuere,
ea tamen ob vrgentissimam neces-
sitatem multiplicationis humani
41 generis, vt fuit matrimonium inter
fratres, & sorores; quod tamen ea
causa cessante reuocatum est, vt do
cet *D. Augustinus lib. 15. de Ciuit. Dei*
his verbis *commistio sororum, & fra-
trum quanto sit antiquior compellente
necessitate, tanto postea facta est dam-
42 nabilior Religione prohibente.* Cœte-
rum articuli fidei ex se irreuocabi-
les sunt, quia inuariabilis veritas.
Et materia Sacramentorum suis fi-
nibus à Deo constituta est citra
omnem dubitationem, ita à nullo
præter ipsam immutari potest, nec
de nouo cõstitui; hoc enim ad Deũ
ipsum absolutè pertinet ordinem
super naturalem constituentem, &
43 ad potestatem excellentiæ Christi.
In præceptis autem Decalogi cum
sint iuxta prima principia natura-
lia, & Deus ipse dispensare non pos-
sit; quo pacto Pontifex dispensabit?
vel si iuxta doctrinam supra positã
ex Coninck loqui velimus, quæ ex
sua natura secũdum actionem phy-
sicam in quibuscunque ponantur
circunstantijs semper mala sunt, in-
dispensabilia sunt à Deo, & per cõ-
sequens à Pontifice, quæ vero mu-
tatis circunstantijs secũdum actio-
nem physicam non includunt mali-
44 tiam, ea mihi videntur in duplici
esse differentia, nam aliqua habent
circunstantias de facili, & casu ipso
mutabiles, & hæc non indigent
Pontificia dispensatione mutatis il-
lis circunstantijs, vt est cõrrectatio
alienæ alioqui rei in extrema neces
sitate, & occisio cum moderamine
inculpatæ tutelæ, quæ nulla indi-
45 gent dispensatione; quædam vero
habent circũstantias, vel vt melius
loquar quædam dantur circunstan-
tiæ præceptorum, quæ à Deo solũ
mutari possunt, qui est Dominus
absolutus rerum omnium tempora-
lium, & corporum; atq; adeò Deus
solus dispensare potest in præcepto
non fornicandi faciendo de non
sua suam, & in septimo ad dominia
rerum; quod si vrgeas, quod ex do-
46 ctrina posita sequeretur posse Pon-
tificem ex Diuina commissione di-
spensare in aliquo casu mutando
easdem circunstantias ex interpre-
tatione Diuinæ voluntatis. Adhuc
respondeo, quod etsi olim Deus di-
spensauit in Præcepto non fornicã-
47 di cum Osee, & in Dominio rerum
Aegypriorum cum Hebræis. hinc tã
men non sequitur contra nostram
regulam supra positam quod possit
Pontifex dispensare, si enim pona-
mus, quod nulla sit vrgentissima
causa, non potest Pontifex dispen-
sare pro libito. si ponamus vrgẽtis-
48 simas causas, iam ex ipsa extrema
necessitate sine vlla dispensatione
Pontificia sequeretur posse res alie-
nas accipi; & in præcepto non for-
nicandi, non videtur quo pacto per
matrimonium non cõsuleretur om-
ni vrgentissimæ causæ, & rursum
49 obstat, quia facere de non sua suam
supponit dominium absolutum cor
porum, quod est solum ipsius Dei.
quod idem modo suo dicendum de
dominio rerum temporalium abso-
luto. Vnde non posset Pontifex ex
hoc etiam capite dispensare in præ-
cepto non fornicandi, & non furã-
di, & cæteris huiusmodi. quod si lo-
quamur de coniunctione cum con-
iugata, vel coniugato; iam diximus
quod Deus in vno casu nunquam
dispensauit; in altero etsi dispensa-
uit; reuocauit: atque adeo per no-
stram

ſtram regulam in neutro poteſt Pōtifex; quæ regula magis elucidabitur ſi per ſingula Diuino Iure conſtitura examen fiat. in quo an bene ſentiam, doctiorum iudicio id remitto.

50 Hinc patet Reſponſio ad diſcurſum factum pro bigamia, & pro libello repudij; quæ verè indiſpenſabilia ſunt in omni caſu à Pontifice ex eo quod Deus ipſe etſi aliquando conceſſerit, reuocauit tamen,& debemus ſupponere,quod ob maiorem aliquam inconuenientiam, quę in ijs reperiebatur, & non in alijs, quamuis nos neſciamus illam aſſignare. Et quia pro libello Repudij eadem Ratio valet; Ideo ſit.

Capur Tertium.

RESOLVITVR QVOD *Pontifex neque poſſit diſpenſare ex qualibet grauiſſima cauſa ad libellum Repudij.*

51 NOſtra Concluſio: neque poteſt Pontifex diſpenſare, vt ſaltem dato priori coniugi libello Repudij, cum alia matrimonium contrahat ob quācunque vrgentiſſimam cauſam ex dictis.

Loquor hoc pacto, namque excipio caſum periculi extinctionis humani generis, in quo reuera diximus licitum libellum repudij ex ipſo Diuino præcepto; neque in illo opus eſſe Pontificia diſpenſatione.

Hinc merito improbantur *à Couarr.* Auctores ab ipſo adducti *loco ſupra citato.* dicentes poſſe Pontificem diſpenſare in matrimonio cōſummato. Et ſimiliter, & à fortiori reprobandus *Alciatus lib. 6. Parergon. cap.* 20. vbi aſſerit Pontificem poſſe leges Iuſtiniani repudia permittentes approbare; tolerabilius enim eſſet quod in aliquo caſu propter vrgentiſſimam cauſam Pōtifex diſpenſaret; quam leges generales ad id ſtatuere, vel ſtatutas ap-
52 probare; concedunt enim probatiſſimi Auctores quod poſſit Pontifex diſpenſare in matrimonio rato in aliquo caſu ſpeciali nempe in caſu quod ſequatur aliud matrimonium conſummatum, ſed non reperies quod ipſe legem ſtatuat generalem pro tali diſpenſatione, vt tenet *Couarr.4.decret.cap.7.* §.4.*nu.* 15. *Matienzo lib.5.recopilat.tit.1. rubr. gl.ſ. 1. nu.76. Guttier.99. Canonicis lib.p. cap.17.nu.22.VeraCrux 2.par.ſpeculi art.28.concl. 4. in 2. rat.* & multo magis reprobādi ij Auctores, quos tacito nomine affert *Durandus loco cit.* dicentes poſſe Pontificem diſpenſare ad Polygamiam: quia vt ex dictis patet hoc maius inconueniens eſt, quam dimiſſa priore aliam ducere. Cœterum iam diximus falſum eſſe *D. Antoninum* aſſeruiſſe, quod aliqui Pontifices diſpenſarunt in matrimonio conſummato.

53 Ad argumentum ductum *ex Gregorio 2. ex Epiſt.*14. reſpōdetur quod præter quamquod dicere poſſemus cum *Pontio lib. 7. de matr. cap.* 52. *nu.* 13. quod *Gratianus* co loco iſtud caput *Gregorij* non ſolum Sacris Canonibus, ſed etiam Apoſtolicis, & Euangelicis doctrinis aduerſari dicit. Et poſſet etiam aliquis ſuſpicari eam Gregorij Epiſtolam eſſe fictitiam propter rationem, quam ipſe *Pontius* ibidem adducit,& cum magna cautela,& attenta diſcuſſione legendā, vt in alijs Canonibus in decreto ſeruari oportet, vt in *cap. renouantes* 13. *diſt. & cap. Nicęna Synodus* 31. *diſt.* quorum explicatio, & elucidatio altiorem, quam hic oportet requirit indaginem; & ideo diſcuſsionem libenter omitto. Vide tamen *Barboſam de Iure Eccleſiaſt. ſ. 2. nu.*60. reſponderur itaque ex *Pōtio loco cit. nu.*1. vno è duobus modis,

dis, primo, quod ibi loquatur Pontifex de fœmina, quæ occasionem pateretur, ita vt à viro cognosci nõ posset. Id quod placet *Archidiacono, Turrecremata, & Bellarmino lib. 4. de Romano Pontifice cap.* 13. nec mirum quod Pontifex dicat bonum viro si sic permanserit; quandoquidem solebant huiusmodi quas vt coniuges non poterant, vt sorores retinere. Altero modo respondetur quod ibi sermo habetur de matrimonio rato nondum consummato propter aliquem perpetuum morbum, in quẽ fœmina inciderat; atque adeo coniux à Pontifice dispẽsationem obtinuerit ad secunda vota transeundi.

Ad secuudum argumentum desumptum ex Concilijs *Neocæsariẽsi, & Laodiceno* respondetur. nequaquam his concilijs, vel bigamiam concedi, vel secundas nuptias successiuè reprobari, nam vt supra vidimus plures, & plures successiuè nõ reprobantur nuptiæ. Sensus ergo illorum Canonum est, vt ait *Bellarm. lib. vnic. de matr. cap.* 9. quoad Neocœsariense Concilium quod loquatur de pluribus nuptijs successiuè,
54 non quod hi, qui contrahunt, peccent propter contractionem pluriũ matrimoniorũ successiuè; sed quod peccent ex eo quod velint in secũdis nuptijs eam celebritatem adhiberi; quæ solum in primis nuptijs de more Ecclesiæ adhibenda est contra dispositum in *in cap. 1. de secundis nuptijs*, vt supra notauimus *cap.* 1. circa finem, & ideo pœnitentiã iniungendam illis esse à Presbyteris, à quibus ad eam celebritatem inuitantur, vel vt idem Bellarm. respondet ibidem tum quoad Neocœsariense Cõcilium; tum etiam quoad Laodicenum. quod antiqui illi Patres, qui alijs etiam in rebus se-
55 ueriores erant ob signum in continentiæ notandos aliqua pœnitentia esse voluerint eos, qui sæpè matrimonia contrahunt. Et hanc posteriorem responsionem amplectitur *Baronius tom. 3. anno* 714. *num.* 91.

Aliam responsionem affert doctissimus *Pontius* magister meus, à quo in celeberrima Salmanticensi Vniuersitate, dum ad Canonicũ, & Ciuile Ius incumberem, nõ mediocrem eruditionem accepi, *loco citat. num.* 19. nempe Laodicenum Concilium post Neocœsariense celebratum: recte; & ipsius Neocœsariensis Canones præualuisse, & explicasse, ac comprehendisse suo Canone; atque adeo quicquid per Laodicenum Canonem nobis innotuit etiam à Neocœsariensi deriuatum. vnde videtur illa explicatio, quæ cohæret cum Canone Laodiceno ex versione ex Græco, quam præstitit Gentianus Heruetus, posse etiã cohærere cum Canone Neocœsariensi; illa autem versio sic habet (*oportere in Ecclesiastico Canone, qui liberè, & legitimè secundo matrimonio coniuncti sunt, & clam vxores duxerunt, cum exiguum tẽpus præterierit, & orationibus, & ieiunijs vacauerint,*
56 *eis ex venia dari communionem.*) Ex quo constat eo Canone non ob secundas nuptias pœnitentiam imponi, sed quod clam contraxerant. Itaque non secundis, sed occultis, & clandestinis nuptijs imponitur pœnitentia. cumque is Canon Laodicenus citet Neocœsariensem tertium: planum est Neocæsariensem *in Cap. de his qui*, eodem pacto esse intelligendum, latumque contra eos, qui occultè nuptias posteriores celebrarent.

(:)1(:)

QVAESTIO DVODECIMA.
Quot, & quibus de causis prouemiat, quod quis contrahat binas, vel plures nuptias.

Caput Primum.

ENVMERANTVR OMNES causæ, & agitur de prima causa.

1 *Quæstionis introductio.*
2 *Enumerantur quinque causæ; ob quas solent plura simul matrimonia celebrari.*
3 *Imparitas coniugij, & fœditas vxoris, quas parturiant in coniugijs molestias?*
4 *Vulgare adagium perditorum hominum, in meretrice pulchritudinem, in vxore diuitias quærendas esse.*
5 *Quæ incommoda pariat ducere, quas non oportet.*
6 *Pulchræ, & honestæ vxoris laudes.*
7 *Qui diuitijs inhiat, bonis coniugij frustratur.*
8 *Coniux turpis molesta res.*
9 *Lyram per somnium imaginari quid significet.*
10 *Mezentio assimilatur; qui pulchram fœminam turpi, ac fœtido collocat.*
11 *Ex Sacramenti matrimonij reuerentia debent æquo animo ferri coniugum molestiæ.*
12 *Communiter sapientes ex imparibus coniugijs infelices exitus expectant.*
13 *Illegitima coniugia inter inæquales vocantur.*
14 *Holsatiorum lex pro paritate coniugij.*
15 *Cleobuli dictum de paritate coniugij.*
16 *Magna coniugij disparitas est causa sufficiens ad dissoluendum matrimonium ratum auctoritate Pontificis.*
17 *Refertur lepidum Epitaphium in hanc rem.*
18 *Variæ turpitudines ad quas inclinat luxuria.*
19 *Quo pacto ob luxuriam Hæresiarchæ pullulent.*
20 *A libidine corruptela terræ.*
21 *Declaratur quinam fuerint filij Dei, & quinam filij hominum Genes. 6.*
22 *Deus modo nostro loquendi; dolore perculsus ob dictam imparitatem coniugij filiorum Loth, & filiarum Cayn.*
23 *Salomonis Dauidis, & Ammonis libidinosa crimina.*
24 *Explanatur melius textus dicti cap. 6. Genesis.*
25 *Filij potentiorum carnaliter cognoscebant pulchrat mulieres antequam ad eas mariti ingrederentur.*
26 *Idem pessimè constitutum apud Volsinienssium seruos rerum potitos.*
27 *Quam pessimam legem in regno Scotiæ vigentem annullauit Malcolmus D. Margaritæ Coniux.*
28 *Vnde Ethnici fabularum auctores arripuerint occasionem de suis Dijs tã libidinosa scelera prædicandi.*
29 *Vera fuere libidinis scelera in hominibus potentioribus quãuis falsò Dei existimabantur.*
30 *Quæ vitia hominibus accidebant, vt excusarent Ethnici suis falsis Deis tribuebant.*
31 *Post Euangelium ex libidine aliquorum Imperatorum, & Regum bigamia concessa, & repudia intentata: vt præcipue in Henrico 8. Rege Angliæ videre est.*
32 *Qui Henricus viuente adhuc eius legitima coniuge: Annam Bolenam sibi secundo copulauit.*
33 *Sub quo prætextu Henricus iam dictus repudiarit suam legitimam coniugem.*
34 *Idem Henricus sese Pontificem in suo regno declarauit.*
35 *In quadam amplissima Ciuitate Italiæ palæstra erepta fuit libidinosæ concertationi.*

Cu-

36 *Cupiditas lucrandæ dotis allicit homines ad hoc delictum perpetrandum.*
37 *Calabri in hoc Siciliæ regno frequentius in hoc delictum labuntur.*
38 *Quid Concilium Tridentinum de vagabundis statuerit.*
39 *Isti vagãtes puellas virgines frequẽter decipiũt sub prætextu matrimonij.*
40 *Iacob pro coniuge seruit: seruus Abrahami munera offert.*
41 *Olim viri mulieres dotabant. Et apud quos is vsus fuerit?*
42 *Lycurgi lege Virgines absque dote locabantur, & quare.*
43 *Sat dotata venit puella, quæ pudicitiã, & honestos mores secum affert.*
44 *Non improbatur vsus nostrorum temporum, quando mulieres afferunt dotes apud Christianos.*
45 *Placuit is vsus Romanis.*
46 *Dos à mulieribus fertur, ne à viris spernantur.*
47 *Error Nicolai Mossij, quod dos esset de natura matrimonij.*
48 *In Cõcilio Arelatensi statutum, vt dotes à mulieribus afferrentur, sed hoc abijt in desuetudinem.*
49 *Quod mulieres afferãt dotes iuuat pro matrimonij firmitate.*
50 *Quid attendere debent viri in vxoribus accipiendis.*
51 *Mulieres debent afferre dignas dotes.*
52 *Quarta causa iterandi coniugij infectio lutheranæ hæresis, quæ ab inferis suscitauit bigamiæ errorẽ, quẽ pluribus locis Lutherus ipse inculcat.*
53 *Lutheri hæresim amplexi Anabaptistæ & Kemnitius.*
54 *Mahometi lex concedens bigamiam sibi pugnat.*
55 *Hallucinatus Lutherus bigamiam Euangelio prohibitam non vidit.*
56 *Explicatur Hallucinatio hæreticorum D. Petri sententijs.*
57 *Enumerantur hæretici qui fœminarũ opera suos errores disseminarunt carnalitate ducti.*
58 *Lutheri luxuria notatur, qui publicas nuptias celebrauit cum Catharina Bore monacha professa: publica deinde meretrice.*
59 *Hieronymus Empser vir pius, & Catholicus versibus insequitur lutheranos.*
60 *Dispensatio facta à Luthero, cuidam iurisconsulto ad Bigamiam.*
61 *Eamdẽ hæresim amplexus est Bucerus*
62 *Mors Ecolampadij lutheri asseclæ.*
63 *Lutheri funus dehonestatum præsentia coniugis, & filiorum.*
64 *Lutherus acriter reprehenditur ab Erasmo.*
65 *Quinta causa coniugij iterandi error putantium præcipue adulterium coniugis dissolui matrimonium.*
66 *Græci qui hunc errorem amplectũtur.*
67 *Ex latinis Lutherus Primus.*
68 *Idẽ Lutherus audacior factus alias admittit causas dissoluẽdi matrimonij.*
69 *Secundus Bucerus, qui matrimonium instabilius reddidit quocunq; contractu ciuili.*
70 *Referuntur Melanchthon, & Brentius in eodem errore.*
71 *Collatio Caluini cum Mahometho ex Gualterio.*
72 *In quibus casibus Mahomethus concedebat diuortia, & secũdas nuptias.*
73 *Caluinus plures quã Mahomethus, & Bucerus adinuenit modos diuortij.*
74 *Ex Caluinisticis diuortijs quamplures bigamiæ oriuntur.*
75 *Kemnitius sequitur Caluinum in vno tãtum adulterij casu.*
76 *In eodem errore notãtur Caetanus, & Catharinus, sed ille cum maiori timore locutus. Inter quos tamen, & Erasmum eundem errorem amplexum est magnum discrimen.*
77 *Omnes supradicti in quo cõueniãt?*
78 *Præcipuum fundamẽtum supradictorũ tenẽtium; quod ob adulterium possit dari diuortiũ. Ex Matth. 19. iuxta quam interpretationem interpretãtur alia loca Euãgelij.*
79 *Loca Marci, & Lucæ debent absolutè intelligi prout prونũciãtur absque vlla exceptione.*

80 *Locus vero Matth.19.cum exceptione quoad torum,& habitationem.*

81 *Ex Matth. 5. soluitur obiectio ex Matth.19.*

82 *Responsio ad aduersariorũ argumẽtũ.*

83 *Vir si admittit vxorem adulterã,quoad torum, & cohabitationem, non mœchatur, idest non facit eam mœchari, quia habet iustam causã dimittendi.*

84 *Hæreticorũ instãtia,quod respõsio Christi Domini de dimissione vxoris debet intelligi quoad vinculum iuxta Pharisæorum interrogationem.*

85 *Adducitur alia instantia.*

86 *Fornicatio est potissima causa dimissionis quoad torum, & quare.*

87 *Responsio ad positas Instantias.*

88 *Nisi ob fornicationẽ ex græco fõte exponitur, neq; ob fornicationem.*

89 *Per talẽ expositionẽ directè,& adęquate respõdetur Pharisæorũ interrogationi.*

90 *Olim apud Latinos dictio(nisi)habuit vim prohibendi.*

91 *In Canone Apostolorũ excõmunicatur qui vxore dimissa aliam ducit.*

92 *Ex supradicta expositione non haberemus vnde colligere diuortiũ quoad torum;sed ad hoc Respõdetur, quod satis colligeretur, ex Matth. 5.*

93 *Alia interpretatio est eorum,qui dicũt vtrobique negare absolute diuortiũ quoad vinculum, & nihil dicere de diuortio quoad torum, &c.*

94 *Christus Dominus Matth. 5. repudiũ Pharisæorum intendebat destruere.*

95 *Responsio ex Andrea Vega ad instantiam, quod non liceat ex Concilio Tridẽtino habere recursum ad Hebræos,& Græcos Codices:sed vulgatã habendam tanquã autenticam.*

96 *Ex Concilio Tridentino nequaquam prohibiti commodiores sensus.*

1 VTilissimũ, quinimmo necessariũ censeo hoc caput pro ijs, quæ duobus sequentibus libris tractabimus magis ad praxim deueniẽdo nãq; hic noster scopus est in hoc tractatu,nẽpe ea,quæ magis speculatiua apparẽt,præmittere;quæ vero magis practica sunt postponere, vt qua rõne ad praxim deueniamus magis elucescat,& quasi è quodam prõptuario ex hoc primo lib.pro reliquis duobus rationes,& principia accipiãtur. Porrò hęc tractatio nõ pauca cõtinet fundamẽta omnino requisita ad cæteras tractationes; quare omnino attẽdendũ, vt omni cum diligẽtia, & adamussim persoluamus.

2 Causæ verò,quæ modò in consideratione venire possunt quinq; videntur. Prima, Luxuria, secunda cupiditas lucrandæ Dotis, Tertia Infectio hæresis Lutheranę,quę referũtur *à Diana p.4 t.7. Res.* 4. & hæc etiã habetur *ex Moura de Ensalm. sect. 3.c.3. nu. 9.* quarta potest esse error Græcorum,& Hęreticorum putantium posse dissolui matrimoniũ ob varias causas, sed præcipuè ratione Adulterij cõmissi ab vxore; quibus ego addo quintam,quæ est imparitas coniugij,aliquid in particulari de fœditate,& de formitate coniugij complectens.

3 Et quidem si ab hac vltima incipiamus causa, non immodicos cæ turbines excitare solet in matrimonij statu; qui alioqui sanctus, & firmus esse debet; imparitas coniugij, in quam ideo irruere solent homines, quia,vel superbia elati, altiora se appetunt; vnde tuerè facili negotio possint:vel auaritia irretiti,incidunt in varias tẽtationes; namque, vt plurimum pecunijs intẽti superbas, ac fœdas, litigiosasque ducere solent,qui potius cum pecunia,quã cum vxore contrahunt; quæ quam matrimonij finibus se opponant, nemo est, qui non videat: crede sapienti nostro scilicet *Martiali*, qui de vxore ob diuitias superba vitanda cecinit.

Vxo-

Vxorem quare locupletem ducere nolim
Quæritis? vxori nubere nolo meæ.

Et de vxore deformi ob turpitudinem cecinit.

Miraris quare dormitum non eat Afer
Accumbat cũ qua Cæciliane vides.

Paucis siquidem diebus tota consumitur matrimonij feliciras; & breui huiusmodi homines ostendunt, quam Cœci Plutonis cupiditas cœcum cupidinem superarit; excæcat auaritia homines ita vt dũ de coniuge eligenda cogitare debent, de pecunijs tota fit tractatio:
4 scælestorum hominũ adagio locum dantes, quo nempe in vxore diuitias, in meretrice pulchritudinem quærere sibi suadent; Id quod benè apud *Plautum in Persa actu* 3. *Scena* 1. exprimitur vbi quidam pater filiæ ait.

Tace stulta num tu nunc hominum mores vides
Quotus modi? Hic cum mala fama facile nubitur,
Dum dos sit nullum vitium, vitio vertitur,

& apud *Ouidium* 2. *de remed. amor.*

Cur nemo est Hecalem, nulla est, quæ cœperit Irum?
Nempe quod alter egens, altera pauper erat.

Sic vero conciliatur amor; Perditissimi homines non magis ad matrimonium attendunt; quam si bruta Animalia, quoquo effrænata libido impellit, præcipiti animo deturbantur. Id quod benè aduertit *Gregorius Viuien. lib.* 8. *de off. prob.*
5 *mat. fam.* vbi ait *(non paucis intolerabiles fuerunt nuptiæ non quod sua culpa, aut suapte natura sit cum vxore societas; sed quando ducimus quas non oportebat, & ipsi quoque planè imperiti sumus in vita; neque instructi ad ducendam ingenuam vxorem, tum vsuuenit, vt difficilis, ac intolerabilis societas sit)* non ita sanctitas matrimonij pertractanda; non ita à Deo tot sanctissimis legibus vallatus status aspernandus. Cœci nõn vident quæ bona affetat matrimonij sanctitas; quæ coniugatis non immodicam affert felicitatem, & educandæ proli in Sancto Dei timore commoda exhibet; vnde tandẽ ad Cœlestem Patriam parentes cum filijs euolent.

6 Porrò quam adiuuet hanc matrimonij firmitatem vxoris honestas, & pulchritudo; paucis perstringit *Lucius Apuleius de Magia lib.* 2. *virgo formosa, & si sit Oppido pauper; tamen abundè dotata: affert quippe ad maritum nouam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum: ipsa virginitatis commendatio iure meritò omnibus acceptissima est maritis.*
7 vnde quid mirum deinde si qui diuitijs inhiauit, bonis coniugij frustretur, & pacem qui requisiuit in diuitijs, diuitijs tanquam spinis, & vxoris quæstibus, superbia, fœditate, & malis moribus suffocetur, & matrimonij iugum intolerabile eueniat; quod tamen in adiutorium viri formatum fuit, & pęna euadat quod in leuamen datum est; quæ magna ex parte ex ipsa mulieris fœditate nisi bonis moribus leuetur, augeri solet, vt benè ait *Gellius lib.* 1. *cap.* 10. *si deformis pæna erit.* Et quod maius est *D. Hieron. contra Io-*
8 *uinianum*, de turpi coniuge loquẽs ait *molestum possidere, quod nemo dignatur possidere*; vnde nullo pacto mihi videtur huiusmodi homo nuptiarum tempore Lyram per somnium videre imaginatus fuisse, quod vt *Pier. Valeria. lib.* 47. *ex Onirocritarũ*
9 *disciplina* asserit concordiam inter maritum, & vxorem futuram significabat. quod si contra ex viri turpitudine quamuis Diuitis coniugatæ pulchræ mulieris quæstus cognoscere exoptas; cõmentarios *Claudij*

Minois in Alciati Emblema 197. *de*
10 *nupta contagioso* attentè perlegas;
ibi enim reperies virginem conque-
rentem de patre; quod Mezentio
Tyranno, qui solebat viua corpora
mortuis colligare; simul se turpi, &
fœtido homini locauerat; & ibi etiã
Erasmi dialogum ita impar coniu-
gium festiuè, & eruditè depingen-
tis reperies, cui dialogo titulus est
ἄγαμος γάμος, quod coniugium im-
par significat. Hinc multoties fit,
vt nullam pacem cum priore cõiu-
ge reperiens coniux ad secundas
nuptias aspiret, Euangelicę natura-
lis, & humanæ legis Iure spreto; at
deberet potius illud D. Augustini.
Consilium accipere ne tantum fa-
cinus contra omnes leges commit-
tat, ipse enim ex Sacramenti fide
has seditiones conatur componere;
11 debet enim Sacramenti Maiestas
ita magni fieri, vt quodcunque in-
cõmodum vndecunque in cõiugio
ortum, æquo animo feratur. Si vxo-
rem (*ait S. Doctor*, & habetur 38. *q.*
5. *cap. si uxorem*) *quis habeat sterilẽ,
siue corpore deformem, siue debilem
membris, vel cæcam, vel claudam, vel
surdam, vel si quid aliud, siue morbis,
siue laboribus, doloribusque cõfectam,
& quicquid (excepta fornicationis cau
sa) cogitari potest vehementer horri-
bile, pro societate, fideque sustineat.*
12 Sed id, quod suo modo vxori ap-
tari debet, generalius prosequemur,
vt cæpimus dicere perturbationẽ,
quam affert coniugij imparitas, quę
ita omnium sapiẽtum animos sem-
per mouit, vt communi consensu
infelices exitus ex talibus coniugijs
expectarint; nec de fuerint qui tales
nuptias illegitimas esse statuerint;
vt docet *Leo Põtifex Epist. 70. ad Ru-
sticum, & habetur cap. non omnis* 32.
q. 2. *ibi* (*nuptiarum autem fœdera in-
ter æquales, legitima sunt*) quasi con-
trarium sit inter inæquales. Et apud
13 Romanos Conjugia inter impares
illegitima habebantur, vt refert
Boetius in commentarijs Top. Ciceron.
vnde benè *Apuleius lib.* 6. *de Asino*,
ait, *impares nuptiæ, & præterea in
villa sine testibus, & patre non consen-
tiente factæ legitimę nõ possunt videri.*
Et apud Holsatios ita hoc malè o-
luit, vt legem tulerint, vt nobilis
nobilem, liber liberam, seruus ser-
14 uam duceret, & secus faciens, vitã
amitteret, vt refert *Ioannes Peter-
sius in Chronica Holsatiæ*, & plura
alia congerit *Tiraquellus lib.* 5. *Con-
nubial.* Illud vnum non omittam,
quod *Guido Bituricensis* narrat ad
hanc coniugij imparitatis fœdita-
tem ostendendam quinquaginta
scilicet filias Danai conspiratione
facta totidem suos maritos vna no-
cte interfecisse ob imparitatem, vt
ait coniugij. Modo apparet quam
sapienter dictum à Cleobolo vno
15 ex septem sapientibus (*par pari iu-
gato coniux, quod impar est, dissidet,*)
& *Clion vnus* etiam ex illis idem
præcipiebat, & *Euripides in Rheso*
(*nolim ex potentioribus me ducere v-
xorem,*) & *Plutarchus lib. de educatio-
ne. vxores autem filijs despondebunt,
quæ neque nobilitate generis, neque
diuitijs multum eos superent.*

Ex hoc sapientum hominum cõ-
sensu contra imparitatem coniugij
effectum est, vt si neutiquam con-
summatum matrimonium, dissolui
possit; at matrimonium ratum au-
ctoritate Pontificis, si magna sit di-
16 sparitas coniugum, dissoluatur. Et
hanc causam esse sufficiẽtem docet
Socinus Senior cons. 28. *num.* 8. *lib.* 1.
Decius Consil. 112. *ad finem, Felinus
Consil.* 26. *num.* 20. *Celsus cons.* 105.
num. 12. *fin. Nauarr. lib.* 4. *Consil. tit.*
1. *de spons. in prima edit. consil.* 49. *in*
2. *Consil.* 3. *Menocch. cons.* 385. *v.* 4.
& *de Præsumpt. lib.* 2. *præsumpt.* 10.
num. 39. quos citat, & sequitur *San-
chez lib.* 2. *de matr. disp.* 16. *num.* 20.
idque merito. nam vt aduertit, *Frã-
ciscus*

ciscus Patritius lib. 4. de Rep. cap. 4. dissimilitudo coniugum contemptum, ac perpetuum iurgium parit: similitudo autem animos summa charitate deuincit, & ita perpetuum solet esse hoc iurgium, vt etiam quo-
17 dam modo post cineres durare videatur, vt lepidè explicatur in Epitaphio cuiusdam, hoc incommodū experti à *Iouia. Pōtano descripto lib. 2 de obedientia* [*Heus viator miraculum hic vir, & vxor non litigant, qui simus non dico, at ipsa dicam. hic Bebrius ebrius, me Bebriam, ebriam nominat. Hei vxor etiam mortua litigas?*

Caput Secundum.

AGITVR DE SECVNDA causa.

18 SEcunda causa, quæ solet contra matrimonij firmitatem pugnare, quæque solet aliquando improbos homines debellare, est luxuria; hæc ita per miserorum hominum corda debaccatur, vt sæpè sæpius coniugatos ipsos ab illo statu deturbet; solet autem ad varias pro varijs hominum ingenijs, & conditionibus turpitudines inclinare. Ad Adulteria ex omni ordine quamplures, non paucos infimi ordinis ad repetendas nuptias. ad Repudia nonnunquam potentiores, vt matrimonia iterare possint; idque per fas, & nefas Propria existimatione,
19 & doctrinæ nomine elatos, vt sua tegant vitia falsis opinionibus, falsisque doctrinis ad comprobanda repudia, & duplicata matrimonia impellit eosque solemnes Heresiarchas, vel illorum asseclas constituit. De quibus quia infra *in tertia causa* locuturi sumus, modò nihil addo. Hos libidinis effectus varios, & varios casus enarrare, esset longum, prætexere tractatum, quandoquidē plenæ sunt sacræ prophanæque paginæ varijs sceleribus patratis. Hinc *Genes. 6. habetur [corrupta est autem terra coram Deo, & repleta est iniquitate. cumque vidisset Deus terram esse corruptam (omnis quippe Caro corruperat viam suam super terram) dixit ad Noe) finis vniuersæ carnis venit ad me; repleta est terra iniquitate à facie eorum; & ego disperdam*
20 *eos cum terra.*] quod si velitis cognoscere vnde tanta venerit corruptela, In eodem cap. supra affertur. [*cumque cæpissent homines multiplicari super terram, & filios procreassent: videntes filij Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus, quas elegerant*] vbi vehementer libido reprehēditur quæ illecebris pulchritudinis filios iusti Seth. ad non legitima matrimonia induxit cum fœminis scilicet alterius generis (Hi enim intelliguntur hic nomine filiorū Dei,) vt expresse dicit *D. Augustinus lib. 15. de Ciuit. Dei cap. 23.* vbi in fine capitis ait. *Igitur secundum scripturas Canonicas Hebræas, atq; Christianas: multos Gigantes ante diluuium fuisse dubium non est, & hos fuisse Ciues terrigenæ Societatis hominum, Dei autem filios, qui secundum Carnem de Seth.*
21 *propagati sunt in hanc societatem deserta Iustitia declinasse. Nec mirandum est, quod etiam de ipsis Gigantes nasci potuerunt. Neque enim omnes Gigantes fuerunt; sed magis multi vsque tunc fuerunt, quod post diluuium, temporibus cæteris*: & quamuis *D. Augustinus* per supradicta verba videatur Gigantes admittere pro filijs hominum; attamen eodem Capitulo dictus Sanctus Doctor. pro filijs hominū Intelligit filias Cain, vt testatur *Thomas Garzoni in tract. de monstris, en la primiera stanzia*, vbi omninò est legendus. nam pulchra affert ad rem nostram; qui filij Dei nominati alioqui Sancti debebant

bant esse, & incorruptæ vitæ. Hos ergo ad matrimonia traxit cum fœminis alterius generis scelesti Cain non ita sanctè educatis. Et vt peccatum Salomonis, vt supra diximus in hoc fuit quod ad alienigenas diuertit, quæ sapientis cor mutare
22 poterant, vt de facto mutarunt; ita Diuinum pectus dolor, & pœnitudo intrinsecus tetigit, quod genus electum iusti Seth. ad vulgares fœminas quamuis pulchras pro libidine diuertisset. Vbi id præcipuè animaduersione dignum est. pro eo quod supra diximus de imparitate coniugij nimirum tunc Deum Opt. Max. dolore *maximo* (vt ipsa scriptura more nostro loquitur) *perculsum* cum primum vidit ad imparia coniugia humanum genus declinasse;
23 ita vt delere hominem, quem creauerat vniuersali diluuio decreuerit. Audistis sapientis alioqui Salomonis peccatum; accipite modo fortissimi, & inuictissimi alioqui patris grauia facinora, qui quam grauiter deliquerit libidinoso Bersabeę amore iam scimus in adulterium, homicidiumque deuolutus, vt refertur *Regum 2.cap.* 11. Ammonis incestuosum stuprum in sororem ita turpe, vt patrato eo ipsum delicti ad indignationem mouerit, & digna morte tandem punierit, vti habetur *Reg. 2. Cap.* 13. libidinosa malitia fatuorum senum inueteratorum dierum malorum contra innocentissimam Susannam, ita Sanctissimi Danielis Adolescentis pectus commouit, vt apud Populum tantum scelus apertissimè condemnarit. Id quod *Danielis cap.* 13. describitur.

24 Sed placet redire ad *cap.6. Genes.* supradicta verba, quorum pulchra expositio ad rem nostram faciens, habetur, quæ est *Rabbi Salomonis à Gloss. Nicolai de Lyra in d.cap.* adducti, qui dicit quod hæc sit littera filij Iudicum, vel potentum, quia nomen Hebraicum, quod ibi ponitur scilicet Eloi, aliquando accipitur pro Deo, & aliquando pro Dijs in plurali, aliquādo pro Iudicibus; vnde *Exod.* 22. vbi translatio nostra habet *Dominus domus* applicabitur ad Deos, idest ad Iudices; in He-
25 breo dicitur applicabitur ad *Eloim.* Dicit igitur iste quod filij Iudicum, & potentum quando videbāt filias subditorum pulchrè ornari, & quādo dabantur ad nuptias, accedebāt ad ipsas cognoscendo eas carnaliter; antequam mariti eas cognoscerent. Et eadem expositio adducitur ab *Auen Ezra*, vt refert *Steucus ibidem* quæ confirmatur ex traductione Caldaica, quæ habet. *Et viderunt filij Principum filias hominum humilium.* Ex quo facto apparet quam turpiter tempore illo in vitia a libidine declinarint carnales hominem, vt tum proprias; tum alienas nuptias varijs adulterijs commacularint.

26 Id quod (si ad alia tempora descendamus) Volsiensium seruis pro solemni habitum narrat *Varro lib. 9. cap.* 1. de iis enim rerum potitis ait, quod lege sanxerunt, vt stupra sua in viduis pariter atque nuptis impunita essent, ac nequa virgo ingenuo nuberet, cuius castitatem non ante ex numero ipsorum aliquis delibasset. quam etiam pessimam legem in Regno Scotiæ suo tempore vigentem eiusdem Regni Rex Malcolmus D. Margaritæ coniux annullauit, vt refert *Præsul Vannozzi.* in H.D. Hæc pauca ex sacris
27 paginis, quā plurima omittēdo attigimus. Cæterum si ad prophanas intuitum dirigamus, innumerabilia possumus adducere. Sed placet solum generaliter illud commentum attingere, quod hinc, nimirum *ex text. supra allato Genes.* 6. originem habere potuit; Nam, vt *Eusebius Cæsariensis lib.5. Euāgelica Præpara-*

para-

parationis postquam adducit Plutarchum dicentem (*fabulosas de Dijs orationes res quasdam significare à Dæmonibus, antiquissimis gestas temporibus, & ea quæ de Gigantibus, & Titanibus decantantur, Dæmonum*
28 *fuisse operationes*) & addit inquam ipse Eusebius hæc verba (*vnde mibi suspicio nonnunquam incidit ne ista illa sint, quæ ante diluuium à Gigantibus facta Diuina scriptura tetigit, de quibus dicitur; cum autem vidissent Angeli Dei filias hominum, quod essent speciosæ, elegerunt sibi ex illis vxores, ex quibus procreati sunt famosissimi Gigantes à sæculo, suspicabatur enim quispiam illos, & illorum spiritus esse, qui ab hominibus postea Dij nuncupati sunt, pugnasq; illorum tumultus, & bella esse; quæ fabulosè de Dijs conscribuntur.* Hactenus Eusebius; ex quibus tum Plutarchi; tum Eusebij verbis id solum colligo (non enim nūc sensum Eusebij circa illa verba, nec censuram attendo) potuisse fabularum auctores Gentiles ex hoc loco scripturæ occasionem arripere dicendi ea turpissima scelera, quæ de suis Deis per tot libros sparserunt, eos scilicet ita libidine ractos, vt humanos vultus inducentes amore mulierum capti terras coluerint, ibique ad omnia libidinis vitia descenderint ad stupra, Adulteria, Repudia, duplicatasq; nuptias, incestus, & cæteras libidinis turpitudines, quinimmo ad Cœlum ipsum pellices, & rapuerint, & transtulerint. Legite Senecam Tragicum; ibi .n. reperietis copiosissimè, quę narro, quinimmo suam primam Tragædiam hinc exorditur. *Soror Tonantis, hoc enim solum mibi nomen relictum est. Pellices Cœlum tenent, &c.* & colliges ex *Apollodoro Atheniēsi, Iginio, Lilio giraldo, Ouidio, Natale comite*, & alijs inferioris notæ, quos ob breuitatem omitto.

29 Vbi aduertendum, quod et si falso hęc Deis tribuerint Ethnici, tum quia plures Deos vera fides excludit, tum etiam quia malè de Diuina natura senserunt, at tales nefandos concubitus euenisse nequaquam falsum censendum est; eosque potissimum in potentioribus hominibus, quos cæca gentilitas Deorum nomine insigniuit; siue quia in armis, siue in regimine alias insignes fuerunt, siue quia, vt Seneca iam dictus loquitur in Hippolyto suos falsos Deos ab omni scelere absoluens; quæ vitia hominibus acciderunt, vt suam turpitudinem excusa-
30 rent, ad suos falsos Deos transtulerunt. Et quia de potentioribus sermo est, satis est hic innuere, quæ de Sardonapalo, Nerone, & Eliogabalo circumferuntur, vt alios omittam; qui tam turpiter Diuinum nomen commaculassent, ex dictis clarè patet; ni Christiana Religio pessimam consuetudinem homines in Deorum numerum referēdi abstulisset, & talia vitia Diuinæ naturæ accidere non posse docuisset.

31 Sed mirum est magis hisce nostris temporibus post Euangelicam lucem adeò cœcutire homines, cęnoque libidinis volutari vt non defuerint porētissimi Monarchæ alioqui Christiani, qui Bigamiam per legem statuerint, vt de Valentiniano cœca libidine ducto, diximus, & nonnulli alij repudia per leges etiā concesserint; alij per fas, & nefas repudia, vel commiserint, vel intētauerint per magnum in toto Christiano orbe scandalum. Id quod per summum dolorem videre est in *Henrico VIII.* Rege Angliæ, qui ex perfectè Catholico, & Lutheri insaniam pijssimo, ac doctissimo libro de Sacramentis insecuto; tandem ex libidinis vehementissima passione hæreticus effectus, & lutheranam perfidiam amplexus; is enim quāuis matrimonio coniunctus cum Ca-

tharina eius legitima coniuge, &
Imperatoris *Caroli V.* consangui-
nea; amore ductus cuiusdam Annæ
32 Bolenæ pulcherrimæ mulieris Re-
ginæ pedissequæ, eo insaniæ perue-
nit, consilio vnius peruersissimi vi-
ri *Thomæ Eboracensis* omnium Chri-
stiani orbis doctissimorum virorum
Concilio, consilioque spreto, vt
Annam sibi coniugem copularet,
Catharinam vero legitimam vxorẽ
repudiaret, tum vt suæ libidini sa-
tisfaceret, tum etiam, vt masculam
prolem Regni successorem ab ea
susciperet. Repudiauit autem legi-
33 timam sub prætextu, quod *Pontifex*
Iulius 2. minimè cum eo dispensare
potuisset vt matrimonium cõtrahe
ret cum Catharina, quæ coniux ex-
titerat Regis D. Duardi fratris ip-
sius Henrici, qui iã defunctus erat.
Dicebat autem *Rex Henricus* per-
suasione *Thomæ Eboracensis* iam di-
cti. hoc esse contra Diuinum Ius. At
contrarium statuerunt omnes viri
doctissimi Christiani quare maturè
de grauissimo delicto, & errore à
Clemente VII. admonitus minus re-
sipiscens contra censuras insiliens
& infame coniugium cum luthera-
na hæresi retinuit, & obedientiam
34 Pontifici negauit seseq; in suo Re-
gno Põtificem declarauit. Id quod
totum videre est in *Historia Pontifi*
cia Illescas 2. par. in vita Clementis
VII. vbi etiam pœnas narrat,
quas infamis Cardinalis luit. & hu-
iusmodi adulterini matrimonij in-
felices exitus ostendere promittit.
Et ad hoc propositum debaccantis
luxuriæ quidam recentior rerum
politicarum, & morum obseruator
Don Secundus Lancellotti Perusi-
nus Abbas Oliuetanus in suo erudi-
tissimo libro hoggidì ait fuisse in Ita-
lia Satanica opera, & industria in
quadam amplissima Ciuitate au-
gustam palæstram erectam libidi-
nosæ concertationi, quò conuenie-
bat magna illorum nobilium Ciuiũ
copia ad sua desideria carnalia ex-
35 plenda. Idem ait ferè trecentis ab
hinc annis Mediolani fuisse quam-
dam Guglielmam, quæ simul cum
quodam Andrea Saramita sub spe-
cie sanctitatis, qua prædita com-
muniter habebatur, Sinagogam
subterraneam instruxit, quo sum-
mo manè multę puellæ, matronæ,
viduæ, & matrimonij legibus ob-
noxiæ, & ex alia parte multi iuue-
nes, adultique viri concedebant.
ibique facibus extinctis turpius
quacunque bestia se commisce-
bant. quod fermè 11. annorum
spatio durauit; & alia huiusmodi
quam plurima exempla breuitati
studens, libenter omitto.

Caput Tertium.

DE TERTIA CAVSA.

36 TErtia causa, quæ solet moue-
re homines ad iteranda con-
iugia, est cupiditas lucrandæ dotis:
nam allecti aliqui amore pecuniæ
non curant tantum facinus com-
mittere, seque tot opprobriis, pœ-
nisque temerè exponunt, vt vere
de illis dici possit Virgilianũ illud.
[*quid non mortalia pectora cogis auri*
sacra fames] solent autem in hoc
vitium nostris hisce temporibus fre
37 quentius Calabri incidere in hoc
Siciliæ Regno; qui proprias patrias
relinquentes huc accedunt, vbi mi-
nimè cogniti, putant se posse
similia peccata coelare; eoque au-
dentius ea committunt flagitia,
quò se magis incognitos putant.
De quibus sicut de cæteris vagis
aduertendum est quod habetur in
Concilio Tridentino Sess. 24. Cap. 7.
38 vbi ait (*multi sunt qui vagantur, &*
incertas habent sedes, & vt improbi
sunt ingenij prima vxore relicta, aliã,
& pleranque plures illa viuente, di-
uersis

uersis in locis ducunt. cui malo cupiens Sanct. Synodus occurrere, omnes, ad quos spectat, paterne monet ne hoc genus hominum vagantium ad matrimonium facilè admittant; Magistratus etiam saeculares hortatur vt eos seuerè coerceant: parochis autem praecipit ne istorum matrimonijs intersint nisi diligentem inquisitionem fecerint, & re ad ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint.) circa quae lege quam à *Pontio* adnotantur *lib. 5. cap. 14. nu. 13. & Sanchez de matr. lib. 3. disp. 25. nu. 8.* & quae refert nouissimè *Barbosa in collectaneis super Concilium f. 374.*

39 Solet autem vt plurimum hoc ita
accidere, vt obsciuent hi perditi
homines aliquas virgines parenti-
bus destitutas, quas orphanas sole-
mus dicere; easque vxores ducant
animo eripiendi dotem, quas vbi
pecunia potiti sunt, fuga arrepta,
dote destitutas, & defloratas relin-
quere solent. quam hi profectò alie-
ni à Sanctissimi Patriarchae Iacobi
40 instituto, qui vt Liam, & Rachelem
coniuges consequeretur, bis sep-
tem seruiuit annis; vt dicitur *Genes.*
31. & ab Abrahami seruo, qui pro
obtinenda coniuge suo Domino
Isaac munera obtulit [*prolatisq; vasis argenteis, & aureis, ac vestibus dedit eo Rebeccae pro munere fratribus quoque eius, & matri dona obtulit,*]
vt dicitur Genes. 24. & Dauid, qui se
excusauit à matrimonio cum Mi-
chol filia Regis Saul, eo quod pau-
per esset [*ego autem sum vir pauper, & tenuis*] vt dicitur *primo Reg.* 18.
41 vnde clare patet vsum illorum tem-
porum fuisse vt viri coniuges dota-
rent; quod etiam hoc tẽpore apud
Turcas seruatur, id quod apud Grae-
cos, Indos, & Thraces solitũ fuisse *ex*
Arist. tradit loco infra citando, *Plu-*
tarch. vel saltem indotatas sibi copu
larẽt, vt Spartanorũ fuisse morẽ re-
fert *idem Plutarchus in apophi.* & idẽ
in lacon. apophi. eandem consuetudi
nem affert, & rationem reddit; dicit
enim (*lycurgus interrogatus cur lege
cauisset, vt absque vlla dote virgines*
42 *elocarentur, vt inquit neque propter
inopiam vllam relinquerentur innuptae; neque ob diuitias expeterentur,*) & referunt *Antoni Guibert. Constan. in comment. de dote cap. 1. num. 4. Petrus Gregor. in Syntagm. iur. vniuers. par. 2. lib. 9. cap. 18. nu. 16. Anna Rubert. rerum iudicatarum lib. 1. cap. 2. circa principium; & Gregor. Lopez parti. 4. tit. 11. de las dotes in proaem. versic. E fueron falladas; Menocch. de arbitr. iudicum cas. 149. num. 42. debet enim illud attendi quod sat dotata venit puella, quae pudicitiam, & honestos mores secum affert.* iuxta illud *Horatij 3. Carm.* 24.

Dos est magna parentum
Virtus, & metuens alterius viri
Certo foedere castitas
Et peccare nefas aut pretium mori.

44 Nolim ego hic improbare vsum
nostrorum tẽporum apud nos Chri-
sticolas quando solent mulieres do
tes afferre viris pro oneribus matri-
monij sustinendis, sed nimiam pe-
cuniae cupiditatem, qua ducti solum
celebrent matrimonia. vt enim
Franciscus Petrarcha ait *de optima dote dialog. 68. Dos matrimonij oneribus supportandis non auaritiae aestibus irritandis inuenta est; & certe prima dote aestus auaritiae irritis viuunt, qui secundas nuptias ita turpiter eo animo iterarunt, vt solam pecuniam lucrarentur.* & quod dos constituatur
pro sustinendis matrimonij oneri-
bus habemus *ex cap. salubriter de vsu*
45 *ris;* & hunc morem placuisse sapiẽ-
tissimis Romanis colligitur *ex l. 1. l. Dotis fructus l. quemuis ff. de Iure dotium l. si maritus, & l. si filia ff. famil. erciscund. l. qui liberos 19. ff. de ritu nupt. lege final. §. vtramque est de dotis promissione, l. pro oneribus C. de Iure dotium;* Est & alia causa quare

re dos constituatur, quæ valdè notari debet, quia multum inseruit nostræ huic tractationi, ea autem
46 est ne coniux à viro spernatur, mulier enim indotata facile despicitur ab ipso viro *Authen. de nupt. §. si quis itaque vers. si quis enim collatio.* 4. *& Auth. quibus modis naturales efficiantur legit. § quem autem collat. 6.* non quod sit de natura matrimonij dos ipsa, seu quod cum dote celebretur, vti fuit error manifestus *Nicolai Mossij de contract. in tit. de matr. in §.*
47 *de naturali matrimon. nu.* 1. sed quod congruum, & vtile visum fuerit ne mulieres sine dote nuberent, circa quæ lege *Vacon. a Vacu. declarationum Iuris lib.* 1. *declarat.* 21. *nu.* 5. id quod in tantum verum fuit oportere quod dotes à mulieribus adducerentur viris, vt in *Conc. Arelatensi* prout refertur *in cap. nullum* 30. *qu.* 5. expressè fuerit cautum nullum sine dote faciendum coniugium, licet iam eius dispositio abierit in dissuetudinem; neque in vim legis obseruatur, vt patet.
48 Ex quibus textibus tria apparent nimirum rationabiliter introductũ hunc vsum vt mulieres dotes afferrent, tum vt mulieres viris mortuis omnino derelictæ non remanerent, tum ad sustinenda onera matrimonij, tum etiam deniq; vt ne mulier vt diximus à viro despiceretur; alterum valdè cõducere ad matrimonij rationem prout a Christo Domino institutum dotem viro pro eius dignitate afferre; Id quod clarè apparet si quæ superioribus quæstion. diximus, recolamus. nam cũ diuortium quoad vinculum matrimonij omnino à Christo Domino reuoca-
49 tum sit, iam patet quam benè conueniat vt vxor dotem afferat, vt firmius hoc vinculũ retineatur, quod non ita accidit in illis matrimonijs Turcarũ, & Hebræorum, qui facilè vxores repudiant, eo quod indotatas facilè despiciant.
50 Ex dictis etiam colligitur aliud esse quod ad viros pertinet in vxoribus eligendis; non enim debent diuitias attendere, sed potius mulierẽ morigeratam, virtutibusque prædictam præ omnibus adamare; ad cuius sententiæ cõfirmationẽ accipe pulchrum Epigramma *Iulij Cæsaris Scaligeri de sapientia, & beatitudine f.* 4. cuius Epigraphe est *Coniugium non ex opibus.* ait ille

Ne pro affinibus Asinos compares
supe bos.
Optabile coniugium est, optabile damnum
Fatuæ gregem quæritur, vt suppleat ergo
Generosa parens ducitur vltimis ab oris
Nisæa cui gramina pabulum pararunt
Et potum Tagus aurifer, aut Thracius Hebrus,
Tu coniugij cupidus liberis creandis:
Illis ducere pateris sordidam parentem
Spretaque proba paupere diuitem cloacam?
Aurum tibi sic quæritur, haud fœmina coniux.

& mulier morigerata est via ad possessionem, vt habetur *Eccles.* 36. *qui possidet mulierem bonam inchoat possessionem adiutorium secundum illum est, & columna, vt requies.* Aliud,
51 quod ex parte mulieris attendendum; debent enim dignas dotes pro suis viribus, & maritorum gradu ijs adducere nec illos mille fraudibus irretire, faciem supellectilemque fucis ornantes; vnde deinde quæstibus, & perpetuis iurgijs domum impleant; seseque non valentes fœminæ opibus defendere lingua effrænata, & maledictis adiuuent; pauperesque, & superbæ sint; quare non solum viro-

virorum, quos inopia confundunt, vt de illis dici possit illud *D. Basilij, quod vt Cariosas naues procellæ, & turbines, ita malarum vxorum studia infirmos maritorum suorum animos demergunt; sed Diuinam indignationem per summam impudentiam commerentur, quæcunque nostris hisce temporibus peruenit, vt nihil amplius.*

Caput Quartum.

ADDVCITVR QVARTA Causa.

52 QVarta causa, quæ potissimum ad rem nostram pertinet est infectio. Lutheranæ hæresis. Hic, & in sequenti causa figere pedem aliquanto magis oportet, vt huius immanissimi vitij originem profundius indagemus. Et quidem *Martinus Lutherus*, vt ait *Bellarm. lib. vnic. de matr. c.* 10. hunc errorem ab inferis, vt innumeros alios reuocauit præterito sæculo. pluribus enim locis, quæ *Bellarm.* refert, concedit Bigamiam plurium vxorum simul Christianis ipsis. Nã in propositionibus de Bigamia Episcoporum, quas edidit anno 1528. ita scripsit *propos.* 65. & 66. (*Nota sunt Iura Mosaica de fratris defuncti vxore, & de filia corrupta inuito patre, quæ cogunt plurium esse vxorum virum, quæ non magis sunt abrogata, quam reliqua omnia, idest libera, nec prohibita, nec præcepta*, & supra in *proposit.* 62. in qua dicit scandalum fortasse apud Ethnicos fore plures ducere vxores, at non apud Hebræos, & ideò non posse ostendi id esse licitũ. vnde infert ipse *Bellarm.* ex sententia ipsius *Lutheri*, quod cum in tota Europa, & Africa vix vlli sint Ethnici, sed solum præter Christianos Iudæi, & Madmethani, qui abusum retinent plurium vxorum, apud quos scandalum id non esset; licere Christianis plures ducere vxores, *& in explicatione Geneseos*, quam edidit anno 1525. *in commento ad cap.* 16. ex professo, & data opera, quærit an liceat Christianis exemplo Patriarchæ Abrahami plures simul ducere vxores, & ad quæstionem respondet iuxta dicta id neq; esse præceptum, neque prohibitum, sed liberum; & se quidem nolle hanc nouam consuetudinem introducere, sed nec improbare posse, cum exempla patrum adhuc sint libera.

Quã sententiã Lutheri Anabaptistæ amplexi sunt, vt testatur *Kemnitius in 2. part. Examinis pag.* 1229. quem refert idem *Bellarm. loco cit.* hunc etiam Lutheri errorem affert *Iacobus Gualterius in tabula Chronologica stat. Eccl. Catho. in collat. vet. err. 7. Sæculi cap.* 7. vbi etiam affert quod nos supra fecimus Mahometum polygamiam admittẽtem iuxta cuiuscumque facultatem, vbi idẽ Gualterius adducit ex Alchorano eiusdem Mahometti limitationem ad polygamiam, vt scilicet tot vxores ducantur, quot in pace viuere possint. quo dicto secum pugnare
54 videtur Mahomethus addit conditionem, quæ vix meo iudicio seruari potest in peccaminosis, & minimè concessis nuptijs. quare tantundem est dicere. tot ducant, quot in pace viuere possint, ac si dicat nullam aliam ducat præter vnam testes vxorati mihi sint, quibus discussionem relinquo.

Sed hunc errorem facile est reijcere ex supradictis quando ostendimus à Christo Domino abrogatam Bigamiæ dispensationem; quare malè argumentatur *Lutherus* à Iure veteris testamenti ad Euangelicæ legis Iura. nam etsi in veteri lege concessam diximus Bigamiam, tum Hebræis, tum Ethnicis: at innouatum Christianis, tum omnibus infi-

delibus abrogata fuit, quod quia
supra satis probauimus, non est cur
55 hic repetamus. Id autem mirum est
adeo Lutherum hallucinatum, vt
hoc ex lege ipsa Euangelica prohi-
bitum non animaduerterit, sed aliũ-
de cessat admiratio; nam cum vitia
carnis; quæ hæreticis solemnia
fuere, habeant hoc vt nimirum ocu
lorum aciem hebetent, non est cur
aliam causam tantæ cæcitatis quæ-
ramus; quandoquidem in promptu
est carnalitas ipsius *Lutheri*, præser-
tim vero in rebus, quæ ad carnem,
& sanguinem pertinent: nam vt cæ-
cus non iudicat de coloribus, ita
luxuriosus nullo pacto de ijs, quę ad
56 continentiam pertinent, rectę iudi-
cabit. De carnalitate hæreticorum
admonemur 2. *Petri* 2 (*Fuerunt ergo
& pseudo prophetæ in populo, sicut, &
in vobis erunt magistri mendaces, qui
introducent sectas perditionis, & eum,
qui emit eos, Dominum negant, super
educentes sibi celerem perditionem, &
multi sequentur eorum luxurias per
quos via veritatis blasphemabitur*, &
paulo post (*nouit Dominus pios de
tentatione eripere, iniquos vero in diē
Iudicij reseruare cruciandos: magis
autem eos qui post carnem in concupi-
scentia immunditiæ ambulant, domi
nationemque contemnunt audaces sibi
placentes: sectas non metuunt intrody-
cere blasphemantes* (& paulo post *su-
perba enim vanitatis loquentes, pelli-
ciunt in desiderijs carnis luxuriæ eos,
qui paululum effugiunt, qui in errore
conuertantur, libertatem illis promit-
tentes, cum ipsi serui sint corruptionis.*
57 Iuxta hanc D. Apostoli doctrinā
loquitur *D. Hieronymus* tradens A-
gapetarum hæresim, vel schisma ab
Agape muliere Hispana, & Elpidio
eius viro exortam esse, dum Roma-
norum Pontifex maximus Siricus
existeret, & Theodosius I. Impera-
tor. Sic enim de his ad (Tesiphon-
tem aduersus Pelagianos scribit,
*quid sibi volunt, inquit miseræ mu-
lierculæ oneratæ peccatis, quam cir-
cumferuntur omni vento doctrinæ sem-
per discentes, & nunquam ad scien-
tiam veritatis peruenientes, & cæteri
mulierecularum Socij prurientes auri-
bus, & ignorantes quid audiant, &
quid loquantur. qui vetustissimum
cœnum quasi nouam suscipiunt tempe-
raturam? qui iuxta Ezechielem liniũt
parietem absque temperamento, & su-
perueniente veritatis pluuia, dissipan-
tur? Simon Magus hæresim condidit,
Helenæ meretricis adiutus auxilio.
Nicolaus Antiochenus omnium im-
munditiarum repertor choros duxit
fœmineos. Marcion Romam permisit
mulierem, quæ decipiendos sibi animos
præpararet. Apelles Philomenem sua-
rum comitem habuit doctrinarum.
Montanus immundi spiritus prædica-
tor multas Ecclesias per Priscam, &
Maximillam nobiles, & opulentes fœ-
minas primum auro corrupit, deinde
hæresi polluit. Dimittam vetera, ad
viciniora transcendam. Arrius vt or-
bem deciperet, sororem Principis Con-
stantij ante decepit in Hispania Aga-
pe Helpidium; mulier virum Cæcum
cæca duxit in foueam, successoremque
suum Priscillianum habuit Zoroastis
magi studiosissimum, & ex mago Epi-
scopum, cui iuncta Galla non gente, sed
nomine, Germanam huc illueque cur-
rente, alterius, & vicinæ hæreseos re-
liquit hæredem.* Hucusque *D. Hiero-
nymus*. De Recentioribus hæreticis
58 nota est fama. Sed vt alios relinquā,
veniam ad *Lutherum* ipsum, & eius
sectatores, quorum propalare luxu-
riam magis facit ad rem nostram, &
quidem pauca ponam, quæ de ipso
dicuntur in *Historia Pontificia Con-
zali de Illescas par. 2. lib. 6. in vita
Leonis X.* vbi primum hæc referun-
tur quod abiecto Religioso habitu,
vestes induit prophanas, & laicorũ
proprias; & ad imitationē sui ami-
ci, & sectatoris Andreæ Carolstadij

pu-

publicas nuptias celebrauit cum
Catharina Bore Monacha profes-
sa in Monasterio Trigouiæ, quæ
ita turpis, & inhonesta fuit, vt eam
simul cum alijs octo mulieribus in
eodem Monasterio vitam Religio-
sam professis per triennium per pu-
blica lupanaria quæstus causa con-
duxerit. Eam tamen non veritus
fuit vxorē ducere Lutherus, cuius
infames nuptias, sicut etiam obscæ-
nissimi Carolstadij, qui cum esset
clericus, nuptias tamen ausus fuit
59 primus celebrare. Hieronymus
Empser vir pius, & Catholicus, &
lutheri acerrimus hostis per sum-
mum ludibrium irridens, eleganti-
bus versibus insecutus est, luthera-
nos inducens præ nimia lasciuia
insanientes; quos apud ipsum illesus
videre potest.
60 *Prateolus etiam lib. 11. Elenchi Al-
phab. omnium haret.* affert quandam
dispensationem factam ab ipso Lu-
thero ad bigamiam tum cuidam
Oldendorpio magni nominis Iuris-
Consulto, tum etiam alijs plurimis,
& addit quod extat hodie, vt testa-
tur Staphylus in Apologia Lutheri,
& Melancthonis Epistolæ, & Con-
silia per litteras data, quibus illi
apertè permittunt, fasque, iusque
esse maritum vnum duas legitimas
vxores habere. eandem hæresim
61 amplexum esse Bucerum testatur
Vuintoniensis, & exempla Luthera-
norum per Poloniam extant pluri-
ma; amplexi sunt etiam, vt diximus
Anabaptistæ absque vllo scrupulo,
cum Herzerus tresdecim duxerit
vxores, vt hæc omnia refert *Prateo-
lus ibidem, & lib. 14. verbo Polygami-
stæ ait sunt ex Anabaptistarum fami-
lia, qui auctore Staphilo docent licerè
vni viro habere plures vxores eodem
tempore. Item licere fratri vxorem
viui fratris ducere, sic Ioannes Lei-
densis Rex Monasteriensium, & Lu-
therus in edita Concione de coniugio
vbi ait, si non vult vxor, veniat an-
cilla, vide Sleidanum.*
62 In eadem Historia *Cōzali de Ille-
stai loco citat.* narratur etiam mors
Ecolampadij Lutheri asseclæ, qui
repentina morte peremptus, inuen-
tus fuit in proprio cubili cum illegi-
tima coniuge, quam religiosā vota
cum emisisset, conducere non du-
bitauit ibidem non multo post ad-
ditur quod mortuum Lutherum
vndique, & vndique intolerabilem
fœtorem spirantem magnis sump-
tibus Vuitembergæ constructa fu-
nebri pompa cohonestare conati
sunt iustus Ionas, Philippus, Melā-
chthon, & Pomeranus, quem Lu-
therum sua præsentia dehonestabāt.
63 infamis pellix Catharina iam dicta,
& tres filij Ioannes, Paulus, & Mar-
tinus, quos ex illa turpiter suscepe-
rat, & denique itidem versus finem
ex ipso Erasmo Roterodamo de
64 Hiperaspite *cap. 206.* alioqui, con-
tra nos Catholicos suspecto viro
Lutheri turpitas repræhēditur acri-
ter his verbis. *Si Luthero aliqua
ductus ratione conueniens videba-
tur, quam Clerici Iuuenes vxores
ducerent. quid ipse cum esset quasi
iam senex matrimonium contraxit.
Debebat ipse meo quidem iudicio
non se matrimonio coniungere, vt
ne nobis ansam dicendi preberet,
quod vt sua facta excusaret, alijs ta-
lia matrimonia inundi copiam fa-
ciebat.*

Apparet ergo vniuersaliter vnde
tanta Hæreticorum cæcitas proue-
nerit, quæ quia etiam ad alios erro-
res inclinat vt cæcitas solet ad va-
rios lapsus, hinc inde miserum cœ-
cum præcipitem agens, iam habe-
mus vnde transitum faciamus ad
quintam Polygamiæ causam. Id
quod in hæreticis obseruare li-
cebit.

Caput Quintum.

PROPONITVR QVINTA causa, & enumerantur eius sectatores.

65 QVinta causa est error putantium posse dissolui matrimonium consummatum, quoad vinculũ propter varias causas iuxta varias sentẽtias, præcipuè vero propter adulterium coniugis; quare deinde concedunt posse à taliter separatis iniri secundum matrimonium; quod quia reuera contrahitur non soluto primo, hinc fit, vt secundum matrimonium, quod viuente prima cõiugè contrahitur, bigamia dici possit, vt reuera est, in quo, & alia malitia reperitur, quod sit iniuria primæ legitimæ vxori, dum repudiatur, & re sua spoliatur iuxta dicta, & dicenda.

66 In hunc errorem diuersorum ordinum homines conueniunt, *vt Bellarm. ait lib. vnic. de matr. cap.* 15. 53. Græci, qui vt refert Guido Carmelita, sentiunt ob fornicationem alterius coniugis posse coniugem innocentem separari non solum quoad thorum, sed etiam quoad vinculum; & inire aliud matrimonium. Hi vero iampridem sese ab Ecclesia Romana diuiserunt. qui in *Conc. Floren. Sess. vltima*, ab ipso Põtifice Eugenio repræhensi, quòd matrimonia dissoluerẽt, responderunt se non sine ratione ad id deuenisse. Id autem pro solemni habẽt nostro hoc tempore vt matrimonia ob adulteria separent, & coniugibus alia matrimonia contrahendi licentiam concedant.

67 Latini, qui diuiduntur inter Hæreticos, & Catholicos. Et Hæreticorum quidem primus *Lutherus*, qui *in lib. de captiuit. Babylon. Cap. de matr.* quamuis nil statuat; cupit tamen vehementer definiri posse aliud matrimonium contrahi in duobus casibus in casu videlicet Adulterij, & in casu quod alter cõiux longam moram vltra decenniũ in alia Regione sit facturus, vel nunquam reuersurus. In quo secũdo casu sibi in eadem pagina contradicit, ibi enim ait Papam errare cum Diuortium concedit ob aliam causam preter fornicationem, sed mirum nõ est quod sibi ipsi contradicat leuissimus hæreticus, qui propter innumerabiles cõtradictiones acutissimè à Hieronymo Empser, vt refertur in supradicta Historia Pontificia vocatus sit sepriceps, cuius ora, & capita inter sese mordeant, & pugnant.

68 Idem *Lutherus* deinde post tres annos audacior factus *in cap. 7. primæ ad Corinth.* varias admittit causas quare possit matrimonium dissolui, & aliud contrahi. Hæc autẽ ab eodem Bellarm. ibidem enumerantur; sunt autem hæ videlicet prima si non solum Ethnicus Christiãnam, sed etiam falsus Christianus Christianam vxorem deserat, vel si coniux alterum coniugem ad furtum, aut aliud peccatum inducat, vel si ob frequentes contentiones odiosa reddatur cohabitatio cum priore coniuge, vel si diu absit alter coniux, vel vt dicit in lib. de causis matrimonialibus si pauper cum diuite matrimonium contrahat, & consummet: ac proinde pauper diuitem coniugem retinere non possit; quia illius diuitis necessarij impediant; in quo casu putat Lutherus posse pauperem ad aliud matrimonium transire.

69 Secundus *Bucerus*, de cuius impudentia iam supra locuti sumus; concedebat autem Bucerus diuortia ad libitum, quibus positis concedebat secunda matrimonia. Illud modo non prætermittẽdum, quod

tum

tum *Bellarm. ex Tappero in explicatione art.* 18. *Louan.tum etiam Gualterius citandus* de eius relaxatione adnotaat. quod scilicet Matrimonium instabilius reddiderit quouis contractu Ciuili, quem constat alterius contrahentium malitia neutiquam infringi posse. Ad cuius normam, vt vidimus Bodinus optabat, vt in Ecclesia fieret, quod il-
70 le concedebat. *Melancthon* Lutheri strenuus assecla in locis Theologicis tit. de coniugio in duobus casibus permittit matrimonij dissolutionem, & secundum posse iniri si scilicet alter coniugum fornicetur, vel si iniustè coniugem deserat: matrimonium secundum concedit nō solum parti innocēti, sed etiam nocenti. Ioannes *Brentius* in confessio: Vuirtenbergensi cap. de coniugio versus finem, sperare se dicit, concedendum tandem à pijs superioribus, tum Ecclesiasticis, tum sæcularibus aliud matrimonium ijs, qui ob adulterium alterius coniugis separati sunt.

Sed ad *Caluinum* deueniamus; de quo quoad rem præsentem facit eru ditissimè tractat Gualterius vbi supra, ibique illum confert cum Mahometho disertissimis verbis: quibus quia nil aptius ad rem nostram, prout iacent referam. (*Nihil est inquam opus ex Gallia nostra egredi, cū*
71 *polygamiam multò pluribus modis prædicet Caluinus, quā prædicauerit Mahometes tanta videlicet diuortium, ac mutationis coniugum multitudine, quanta Mahometi nunquam in mentem venit, vt mox edisseram. Sunt autem hæ Caluinisticæ Polygamiæ eo detestabiliores existimandæ, quò malignius fraudulenta commentitij diuortij, falsæq; monogamia larua contectæ sunt; si modo nobis cum Augustino paulo ante citato* [*nempe in Psal.* 63.] *vbi ait simulata innocentia non est innocentia: simulata æquitas non est æquitas, sed duplex iniquitas: quia iniquitas est, & simulatio*] *sentire licet vitium illud esse duplex, quod virtutis pallio obnubitur. Enumerat deinde*
72 *Gualterius iam dictis Mahometis cōcessiones ad Diuortium faciendum, & ad matrimonium iterandum: hæ vero sunt si scilicet vxor sit sterilis, si moribus peruersis, si eam vir non diligat: quemadmodum etiam vicissim repudiatæ vxori dat licentiam nubendi, postquam quatuor menses elapsi fuerint, & longe superiorem impudentia constituit Caluinum ipso Mahomete; nam præterquam quod Caluinus omnes Lutheri, & Buceri admittit casus ad diuortia exercenda, & matrimo-*
73 *nia iteranda; septem alios adinuenit modos, quibus polygamiam extendat. In primis si matrimonium absque pār entum consensu contrahatur; deinde si curatores postulent vt dirimatur matrimonium à Iuuenibus leuiter celebratum. Tertio si quæ accepta est vt virgo, at talis reperta non fuit. Quarto si alter coniugum lepra, aut alio morbo contagioso, & insanabili laboret. Quinto si Adulterium accidat. Sexto si ab vxore maritus discedat vagabundus ter admonitus. Septimo denique si alter ab altero absit per per annum absq; licentia.* Et tandem hanc tractationē definit hanc argutissima Conclusione Gualterius in hæc verba. *Ex his diuortijs, coniugijq; mutationibus diabolicis, & quidem vt ex dictis planum est Mahomethanorum repudiorum numerum superātibus, perspici facilè potest quamplures bigamias promanare. Enim vero cum ad arbitrium libidinemque ficta sint eiusmodi Diuortia; & ex diametro aduersantia tum mandato Dei seuerè interdicentis (ne quod Deus coniūxit, homo separet) tum doctrina Pauli Apostoli conceptis verbis (mulierem alligatam esse legi) asserentis (quanto tēpore vir eius viuit, & alio loco, illam viuente viro vocandam adulteram; si fue-*

fuerit cum alio viro.) cum inquam, eiusmodi diuortia irrita, ac nulla existant, luce ipsa dilucidius est, secundas quas vocant nuptias, haudquaquam posse primis nuptijs obsistere. quod ipsum simili consecutione inferendum est de tertijs, quartis, alijsque pratensis nuptijs; quas liberius Caluinista ad fouendam carnis concupiscentiam se permittere posse arbitratur.

Hæc ei libētius adduxi, quò magis vidi, & supradicta confirmare, & pro praxi vehementer posse inseruire ad eruendam prauam intentionem præsertim vero in reorum subitionibus, & testium interrogationibus maximè vero vbi tortura imponi non solet, vt in subiecta materia in nostro Tribunali Hispanico, iuxta ea, quæ dicèmus infra melius.

Kemnitius etiam in 2. par. exam.
75 *pag.* 1249. Caluinum sequitur, sed
in vno tantum casu nimirum propter adulterium alterius coniugis; quod deinde *pag.* 1250. explicat, quo ad innocētem tātū, quod possit aliud inire matrimonium, eumdem prorsus errorem amplectitur *Erasmus*; cumque ex professo conatur probare 7. *cap. primæ ad Corint:* & quia prius edidit suas annotationes Erasimus quam Lutheri factio oriretur, videtur ipse Lutherus ab Erasimo hausisse iuxta illud iā per vulgatum *Erasmus supposuit, & Lutherus cubauit.*

Ex Catholicis *Caietanus ad cap. 19. Matth. & Ambrosius Catharinus* ambo de Ecclesia Catholica valdè benemeriti in eundem incidisse errorem citra dubium est, negari tamen non potest, quod Caietanus rem breuiter, & timidè attingit. Catharinus vero in Commentaria Caietani in fine colligit ex Euangelio, & Apostolo non posse statui quod in casu Adulterij non possit iniri aliud matrimonium, sed quia varijs Canonibus id prohibetur; ideo sine Ecclesiæ auctoritatē id fieri non debere.

76 Notandum hic *ex Bellarmin.* ex quo hæc adduxi magnum discrimē esse inter Erasmum, Caietanum, & Catharinum, & hæreticos supra nominatos, hi enim tres se Ecclesię judicio apertis verbis submittunt; vnde quia Ecclesia suam sententiā manifestissimè protulit, vt patet ex *Can. 6. & 7. Trid. Conc. Sess. 24.* vbi Anathema dicitur ijs, qui sentiunt matrimonium quoad vinculum vlla de causa solui posse. ideo hi Auctores, præsertim vero *Caietanus, & Catharinus* à reliquorum omnium Catholicorum communissima sententia separandi minimè videntur. Præter hos *Sanchez lib. 9. de matrim. disp. 2. nu.* 1. affert ex *Sixto Senensi lib. 6. Bibliothecæ Originem tract. 2. in Matth.* asserentem quosdam sui tēporis Episcopos permisisse alias nuptias vxoribus ob virorum adulteria ab ipsis diuertentibus, vbi affert etiam *Tertullianum lib. 4. aduersus Marcionem.*

77 Ex his omnibus id aduertere licet, quod quamuis supra citati huius erroris sectatores, varias diuortij, & polygamiæ causas adduxerint; omnes tamen in illam conueniunt scilicet vt propter fornicationem concedant matrimonij solutionem quoad vinculum, & saltem innocenti quod possit ad secundū matrimonium trāsire. Ideò hic melius examinandum vnde moueantur hi, & eorum obiectiones soluendæ. illas autem videre est apud *Bellarm. lib. unic. de matr. cap.* 15. & duplici sequenti *Valentiam lib. unico de indissolubilitate matrimonij cap.* 3. 4. & 5. *Sanchez lib. 9. de matr. cit. Pontium lib. 7. de matr. cap.* 52. & *lib. 9. cap.* 16.

Caput

Caput Sextum.

PROPONITVR, ET EXPENditur Hæreticorum præcipuum fundamentum.

78 PRæcipua Ratio, qua ducuntur omnes, est desumpta ex *Matth*..19. vbi Christus Dominus ait [*quicunque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit mœchatur*] qui locus refertur *cap. Dixit Dominus 32.q.*1. hoc autem loco videtur manifestè Christus concedere vxoris dimissionē propter fornicationem; quo posito sic argumentantur: Christus concedit dimissionem vxoris ob adulterium: hæc dimissio non intelligitur solum quoad torum, & cohabitationem; ergo debet intelligi etiam quoad vinculum. quod si etiā quoad vinculum, nil prohibet, quod deinde secundum matrimonium contrahi non possit. quod autem hæc dimissio non intelligatur quoad torum, & habitationem solum probatur ex contextu Euangelico, nam ibi Pharisæi interrogabant Dominum de dimissione quoad vinculum an scilicet liceret dimittere quacunque ex causa: Dominus autem respondit quod quicunque dimiserit quacunque ex causa, nisi ob fornicationem, mœchatur, & quicunque dimissam duxerit, mœchatur; debet autē intelligi quod duxerit dimissam quacunque ex causa, nisi ob fornicationē, illa enim exceptio (nisi ob fornicationem) ad vtramque partem debet referri, vt probat *Durand.in 4.dist.34.q.2.* Et iuxta hanc *Matth.* 19. interpretationem volūt aduersarij intelligi eundem *Matth. c.*5. vbi habetur [*omnis qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis causa, facit eā mœchari; & qui dimissam duxerit adulterat*] & Marcū *cap.* 10. [*quicunque dimiserit vxorem suā, & aliam duxerit, adulterium cōmittit super eam, et si vxor dimiserit virū suū, & alii nupserit, mœchatur*] & Lucam 16. *Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur, & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.*

79 His tribus posterioribus locis vtitur *Bellarm.cap.*16 ad probandum matrimoniū consummatum indissolubile quoad vinculum, & quidem auctoritate Marci, & Lucæ absolutè vtitur, prout pronunciant, absolutè enim negant posse dimitti vxorem, & dimissam, seu dimittentem posse iterum matrimonio copulari. quod si aduersarij vrgeant *Bellarm.* quod debeant hęc loca limitari iuxta *Matth.* doctrinam, vt addatur exceptio fornicationis suo tamen modo intellecta. Respondet ipse verum quidem esse quod Euangelistæ interdum aliquid omittunt, aut addunt, quod alij Euangelistæ non omiserunt, vel nō addiderunt, sed nunquam ita omittunt, vt sententia reddatur falsa, non alioquin dicit ipse, Euangelistæ homines decepissent, quibus Euangelia sua tradiderunt, nulla mentione facta aliorum Euangelistarum vult ergo ipse *Bellarm.* hæc loca Lucæ, & Marci ita absolutè intelligi, & vniuersaliter prout proferuntur.

80 Locū vero *Matth.*19. debere explicari, ita vt nullo pacto admittat matrimonij solutionem quoad vinculum etiam ex causa fornicationis, sed solum quoad torum, & cohabitationē. manci autem fuissent Lucas, & Marcus si exceptionem fornicationis non admisissent, ex qua iuxta aduersarios licitū esset vxorē dimittere, & secundū matrimoniū inire, si reuera talis exceptio id operetur loco vero *Matth.*5. vtitur *Bellar.* arguta reductione ad īpossibile tali pacto: verba illa, *& qui dimissam*

adulterat.] vel accipienda sunt vniuersaliter, vel cum exceptione causæ fornicationis: si vniuersaliter; ergo etiam si interueniat adulterium, qui dimissam duxerit mœchatur, si vero accipiantur cum illa exceptione; ergo qui fornicariam à viro dimissam duxerit, non mœchatur; ergo melior est conditio fornicatriæ, quam innocentis, & castæ: nam fornicatia potest nubere, non autem innocens; Atqui hoc absurdissimum est in Christi lege, non debent ergo accipi, nisi vniuersaliter, nimirum, vt qui duxerit dimissam quacũque ex causa adulteretur.

81 Vtitur etiam *Bellarmin. hoc loco Matth.* 5. ad soluendam obiectionem supra positam *ex Matth.* 19. adducit autem respõsionem, quam innuit *Theophilatus in cap.* 19. *Matth.* vbi dicit sententia huius loci esse *quod qui dimittit vxorem extra causam fornicationis mœchatur, idest est Auctor illi vt mœchetur: & docet Augustinus lib. contra Adimantum cap.* 3. *vbi sic enarrat locum istum Matth.* 19. (*quicunque dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, facit eam mœchari, & qui aliam duxerit mœchatur.*) *Est autem iuxta hæc huiusmodi responsio, vt scilicet verbum mœchatur.*) *referatur diuisim ad vtramque partem sententiæ tali pacto, quicunquè dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem mœchatur; & qui aliam duxerit, mœchatur; bis enim mœchatur qui vxorem ducit priore dimissa extra casum fornicationis, semel quidem adulterio vxoris, cuius ipse causa fuit per iniustam dimissionem, & semel adulterio proprio per ductionẽ nouæ vxoris viuente priore*, quæ explicatio, vt patet est valde cõformis verbis eiusdem *Matth. c.* 5. supra relatis, quod scilicet (*omnis qui dimiserit vxorẽ suã excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, &c.*

Ex hac *Bellarm.* interpretatione
82 benè aptari potest responsio ad aduersariorum argumentum ductum *ex Matth.* 19. respondetur enim quod Christus Dominus concedit quidem ob causam fornicationis dimissionem vxoris; at hæc dimissio nõ potest intelligi nisi quoad torũ, & cohabitationem; neque hinc sequitur, quod Pharisæorum interrogationi minime satisfiat, nam vt bene respondet *Sanchez loco cit. nu.* 3. cum dimissio quoad vinculum dicat duo scilicet potestatem dimittendi priorem coniugem, & ducendi aliam; Christus has duas dimissiones diuisit; Et primam nempe quoad torum, & cohabitationem ob causam fornicationis concessit; aliam quoad vinculum negauit; ita vt sentẽtia *Matth.* 19. ex supradictis ita formatur. quicunque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationẽ facit eam mœchari, atque adeò ipse, qui iniustè dimittit, mœchatur, quia est causa vxori, vt mœchetur, idque siue dimittat quoad vinculũ, idest aliam ducendo; siue quoad torum, & cohabitationẽ: at si prop-
83 ter causam fornicationis dimittat quoad torum, & cohabitationem, non mœchatur, etiam si illa ita dimissa mœchatur, quia scilicet iustã habuit occasionem vir ob adulterium illam dimittendi; & ideo additur, (*& qui aliam duxerit mœchatur, & qui dimissam duxerit mœchatur*) quia nimirum qui dimittit ob fornicationem, non dimittit quoad vinculum, & ideo non debet aliam ducere, alioquin mœchatur, nec dimissam ob fornicationem debet quis ducere; quia est colligata cum priore viro, & retinet adhuc vinculum matrimonij cum priore viro, nec quidquam debet nos mouere *Durãdi* probatio, quod scilicet illa exceptio (*nisi ob fornicationem*) ad vtramque partem sententiæ debeat

beat referri. Nam posita interpretatione claré apparet quo pacto solum ad primam partem sententiæ debeat referri nec valet eius instantia ibi posita; nam diximus quod qui dimittit extra causam fornicationis vxorem, dicitur mœchus, quod faciat eam mœchari. vide *Pontium lib.9.& cap.16.num.* 2. vbi ponit hanc interpretationem, quæ supra dictis valde congruit, scilicet quicunque, nisi ob fornicationem, vxorem dimiserit, mœchatur, quia facit eam adulterari, & qui aliam duxerit (quacunque scilicet ex causa dimittat primam,) mœchatur, dũ superstes est prima, & qui dimissam quacunque ex causa ducit, mœchatur; cum superstes sit eius vir, quo superstite, non licet alteri copulari, vnius enim tantum est vna vxor.

84 Sed quia positis his explicationibus adhuc aliquis posset restare scrupulus, quod responsio Christi Domini ita debet formari, vt interrogationi Pharisæorum omnino satisfaciat, quod ex datis interpretationibus non videtur ita faciliter obtineri, si enim (posset aliquis dicere ex aduersarijs) Pharisæi interrogant an liceat dimittere vxorem quacunque ex causa, & quidem quoad vinculum, & Christus Dominus dicat quod non liceat dimittere nisi ex causa fornicationis, videtur, vt aduersarij loquuntur (nisi melior addatur expositio, & interpretatio, & verborum accommodatio). quod planior expositio sit quod sententia Christi Domini sit de dimissione quoad vinculum, quod tamen secundum Catholicam fidem negamus. Vel etiam aliquis

85 scrupulus restare posset. quod si dimissio intelligatur quoad totum, & cohabitationem, non debebat Christus Dominus dicere, quod sola fornicatio est causa dimissionis quoad torum, & cohabitationem. nam quod alias causas diuortij iudicarit Ecclesia constat ex *Alex. 3. in Appen. lateran. part.* 47. *cap.* 4. *& par.* 50. *cap.* 22. *& cap.* 63. *& Vrbano* 7. *cap.* 6. *de diuortijs.*

86 Potest quis adhunc vltimum scrupulum respondere, quod quãuis aliæ assignentur causę diuortiorum potissima tamen inter potissimas (*vt Pontius loquitur lib.* 9. *de matr. cap.* 16.) causa separationis perpetuæ quoad torum, & habitationem est alterius coniugis fornicatio: cœtera vero crimina (vt idẽ *Pontius* ait ibidem circa finem postquam varios citauit canones) præbent Diuortio causam non perpetuam, sed sicut aliæ causæ, de quibus in dictis Canonibus sermo est. *Maldonatus in comment. Matth. cap.* 5. in verbo (*excepta fornicationis causa*) ait tribus de causis Christum Dominum excepisse fornicationem; prima est quia propter solam fornicationem in perpetuũ, & absolutè vxor dimittatur, ita vt etiam si sese dimissa correxerit, maritus, si nolit resumere nõ teneatur. secunda quia adulteram volentem etiam cum marito manere, seseque corrigere, dimittere tamen maritus potest &c. tertia quod aliæ dimittendæ vxoris causæ propriæ non sint matrimonij, sed cõmunes omnis consortij. lege Maldonatum.

87 Quamuis inquam scrupuli vltimo loco positi (vt melius loquar) non ita magni momenti sint, vt per responsiones datas non omnino eneruentur; adhuc tamen quia superest pulcherrima, & solida interpretatio, quæ omnem calumnijs præcludit aditum; ideo placet illam hic adducere, vt viris doctis gratũ opus efficiatur, & deblaterantibus hæreticis, silentium omnino indicam.

Petitur autem hæc interpretatio ex lectione Græca, in qua circa

Matth. cap. 19. vbi nos legimus, *Dico autem vobis*; dixit Christus respõdens Pharisæis interrogãtibus an liceret homini dimittere vxorẽ suam quacunque ex causa *quia quicunque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur*,
88 in Græco Cod. Complutensi, & in alijs emendatis loco illius dictionis exceptiuę (nisi) ponitur dictio prohibendi, μὴ, ἐπὶ πορνείᾳ, idest neque adhuc ob fornicationem, vnde sensus est dico vobis, quod non licet dimittere vxorem, neque tale coniugij vinculum dissoluere inter eos, quos Deus coniunxit; adhuc ob causam fornicationis quę est potissima: quando quidem contra fidem matrimonij tendit. Constat autem hunc esse verum sensum, quia illa dictio, μὴ secundum proprietatem suam habet vim prohibendi, vt videre est in *Paulo* 1. *ad Corint. cap.* 7. persæpius. quinimmo interpres latinus per prohibitionem aliquando vertit dictionem illam μὴ; quemadmodum *Lucæ cap.* 10. vbi nos legimus *nolite portare sacculum; neque peram, &c.* in Græco Codice habetur μήτε πήραν, hoc est neque peram, & in prima Canonica *Petri* 5. vbi nos habemus, *Pascite qui in vobis est Gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum*; loco illius *non coactè* est in Græco μὴ, Igitur sensus illius loci *Matth. cap.* 19. erit non licere quoad vinculum dimittere vxorem; vt Pharisæi solebant; neque ob fornicationem. Ex qua interpretatione liquida promanat responsio ad Pharisæos iuxta totam doctrinam *Cap.* 19. si enim Christus Dominus volebat ibi repudium Pharisæorum inualidare, & licentiam dimittendi data derogare, clare patet quo pacto cohæreat hæc sententia Christi Domini cum reliquo contextu: petentibus
89 enim Pharisæis dimittere vxorem quacunque ex causa. E directo contra respondet Christus Dominus, non licere neque ob fornicationem dimittere; quare omnino tollitur repudium Pharisæorum; nam si ob fornicationem cõcessisset Christus Dominus repudium, ita vt liceret illis dimissis adulteris vxoribus alias ducere; quotidie, vt ait *D. Hieronymus à Maldonato in c.* 19. *Matth.* relatus, qui nouas vxores appeterent; contra priores adulteria confingerent, vt illis repudiatis, alias haberent. Itaque non restrinxisset Christus veteris legis disciplinam, sed relaxasset. nam ne in veteri quidem lege huic mutandarum vxorum libidini tantum loci erat, cum adultera non dimitteretur, sed occideretur. ista vero ratione quam hæretici comminiscuntur, licentiã Christus maritis præbuisset, vxores quotidie mutandi; quam enim facile est siquis animum attendat, aut verũ in vxore adulteriũ, aut probabile deprehẽdere? vel saltẽ quã facile fingere? & forsan interpres latinus per dictionem, *nisi*, vim dictionis
90 Græcæ prohibẽtis voluit exprimere, & non vim vocis excipientis, quoniam olim apud latinos dictio, nisi, vim habuit prohibendi, vt adnotauit *Seruius* in commẽtarijs super *lib.* 3. *Aeneidos* in illo versu.

Ni teneant cursus: certum est dare lintea retro.

quod confirmat illo *Plauti. ni mala, ni stulta sis.* id etiam notant *Turnebus lib.* 17. *cap.* 11. & *Donatus in Terentium*, quorum primus confirmat versu *Propertiano*:

Ni nos diuideret quamuis deducere amantes.
Non queat inuitos Iuppiter ipse duos.

Alter *Virgiliano* citato vt refert *Cerda in commento* 3. *Aeneidos super versu citato*, quem locum si intellexissent *Caiet. super eadem verba Matth. &*

Ca-

Catharinus in priorem ad Corinth. Epist. cap. 7. & lib. 5. annotationum contra Caietanum, non incidissent in sententiam illam à Summis Pontificibus damnatam; posse scilicet hominem post dimissam vxorem causa fornicationis aliam ducere. De quo elegās est adnotatio apud *Sixtum Senensem lib. 6. suæ Bibliothecæ adnotatione* 81. *& in Canone Apostolorum* absolutè, & generaliter excom
91 municatur is, qui vxore dimissa aliam duxerit. Idem *Euaristus Epist. 2. & Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromatum* sine vlla exceptione docent. *Origenes tractat. 7. in Matth.* Episcopos illos, qui suo tempore permittebant, tanquam rerum Ecclesiasticarum imperitos reprehendit; sic etiam *Chrysostomus homilia 17. in Matth. Hieron. Matth. 19. & in Epitaphio fabiolæ, Innocentius in Epistola ad Exuperium Tholosanum Episcopum cap. 4. D. Augustinus duobus de hac reseriptis libris de Adulterinis Coniugijs ad Pollentium, & Isidorus lib. 2. de Officijs cap. 19. & Beda in Comm. in cap. 10. Marci* sentiunt sic iam olim definiuit *Concilium Mileuitanum Can. 17. & Concilium Africanum Can. 69.* si tamen diuersum est, & *Foroiuliense Can. 10. & Nanatense, & vltimo Tridentinum*, vt supra dictum est. Id quod fusius, & per sæcula distincta videre est apud *Bellarm. cap. 16. cit.*

92 Vnum posset contra hanc expositionem obijci, quod nimirum si ita exponamus, non habebimus ex hoc loco licitum esse diuortium quoad torum ob fornicationem alterius coniugis. Sed ad hanc obiectionem eodem modo respōdendum, quo respondet *Bellarm. loco cit.* ad eandem obiectionem contra vnam ex interpretationibus ab illo allatis circa *hoc cap. 19. Matth. Inquit enim ipse quod parum id referi. nam ad hoc dogma stabiliendum sufficit testimonium Matth. cap. 5.*

Possem etiam & aliam interpretationem *Matth. cap. 5.* adducere tum ad confirmandam supra allatā expositionem *Matth. 19.* tum ad confutandos eos Hæreticos, qui hunc locum *Matth. 5.* contendunt interpretari iuxta eiusdem *Matth. 19.* secundum quod videtur ipsis vt dictum est clarè aperiri ianuam ad secundas nuptias ex causa fornicationis. Contendunt enim hæretici particulam illa (*excepta fornicationis causa*) debere applicari etiam secūdæ parti sententiæ, ita vt dicant, *& qui dimissam duxerit (excepta fornicationis causa) adulteratur*. Vnde colligunt Hæretici quod ex causa fornicationis possit separari coniugium quoad vinculum. Possem inquam etiam ex Græco Codice aliam interpretationem, quæ huic obuiet errori, adducere: ni me retineat vltima obiectio, & responsio data quod scilicet non haberemus vnde colligere diuortium quoad torum, & cohabitationem; si ita etiā exponamus hunc *Matth. locū cap. 5.* vt excludat separationē quoad vinculum, & nihil dicat de separatione quoad torum, & cohabitationem.

93 Cæterum si quis aliunde potest hoc Diuortium Christianorum firmum reddere, habeat hanc aliam *Matth. 5.* non illepidam interpretationem aliquorum, qui non desinūt audacitet dicere Christum Dominum neque *Matth. 19.* neque eiusdem *cap. 5.* innuere hanc distinctionem separationis quoad vinculum, & quo ad torum, & vtroque cap. dicunt Christum negare separationē quoad vinculum.

Namque dicunt isti vbi nos habemus *cap. 5. Matth.*) *qui dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis, &c.* in Græco loco dictionis (excepta) habetur παρεκτὸς, quæ

vox,

vox, vt docent, *Budæus, Henricus, Stephanus, & Suydas* debet exponi per *ad extra*, vel *foras*, ficut, & interpres latinus transtulit 2. *ad Corinth. cap.* 11. vbi enim nos legimus *Preter illa, quæ extrinsecus sunt; instantia mea quotidiana, &c.* in Græco enim loco vocis *extrinsecus* est vox; παρεκτὸς quæ componi videtur ex παρὰ, hoc est, ad, & ἐκτὸς, idest extra, quasi ad extra; vnde putant sensum *Matth. cap.* 5. hunc esse. [*Ego autem dico vobis quia quicunque dimiserit vxorem suam ad extra, vel foras fornicationis causa, facit eam mœchari*] & ita dictio παρεκτὸς iungitur verbis antecedentibus non subsequentibus. Confirmant autẽ suam expositionem ex eo quia Christus Dominus in *eo cap.* 5. *Matth.* nequaquam legis exceptiones in-
94 stituerat ponere, sed ad maiorem eam conabatur reducere perfectionem. vnde dixit (*Ego autem dico, nõ concupisces, non dices Racha, non iurare omnino,* & sic est intelligendum illum dixisse, non dimittes vxorem ad extra, vel foras etiam fornicationis causa, quasi de vinculo loquens, de quo erat error apud Iudæos, Illis siquidem verbis Iudæorum errorem, & perniciosam doctrinam, iuxta quam vna dimissa vxore, aliam ducebant, intendebat destruere.

Quoniam autem posset hic aliquis opponere contra vtramque expositionem *Matth.* 19. & 5. ex Græco Codice quod non liceat habere recursum his præsertim temporibus neque ad Græcos, neque ad Hebraicos Codices propter definitionem *Concilij Trid. Sess.* 4. *Can.* 2. vbi statuit, & declarat Sancta Synodus vulgatam editionem habendam esse tanquam authenticam.

95 Respondent cum *Andrea Vega lib.* 15. *in Conc. Tridentino cap.* 9. qui interfuit Tridentino Conc. & quasi isti rationi respondens ita loquitur. *Cum illud decretum factum est, approbauit Concilium vulgatam editionem, sed non eam tanquam de cœlo delapsam adorari voluit. sciebat enim interpretem illius (quisquis ille sit) non fuisse Prophetam, ac proinde neque cobibuit, neque cobibere voluit studiosorum industriam, quia aliquando docent aliter potuisse aliqua verti, & vno eodemque verbo, vel plures sensus esse, vel certè alios commodiores ad intelligendum, quam à vulgata possunt haberi,* & paucis
96 interpositis inquit. *Atque eò authenticam voluit haberi, & certum omnibus esset, nullo eam defœdatam errore, ex quo aliquod perniciosum dogma in fide, aut in moribus colligi posset;* Et tandem concludit; *& vt ne de his dubites, verissimè possum tibi allegare Cardinalem Sanctæ Crucis, qui præfuit in Concilio, & pridie quam illud decretum firmaretur, & postea sæpius mihi testatus est, nihil amplius voluisse Patres firmare, quam quod dictum est.*

Alias obiectiones aduersariorũ, & earum solutiones, & confirmationes nostræ doctrinæ, ne longior sim, relinquo. Sed potest lector videre apud *Bellarm. loco cit. & cap.* 17. *Sanchez lib.* 9. *disp.* 2. *Maldonatũ in cap. Matth.* 19. *Pontium lib.* 9. *cap.* 16.

QVAESTIO DECIMATERTIA.

Infidelis conuersus habens plures vxores, si conuertantur omnes, quam ex his retinere debet.

SVMMARIVM.

1 Connexio alterius quæstionis adducitur.

2 Matrimonium infidelium est verum, & legitimum sed non ratum.

3 Non potest Pontifex matrimonium infidelium, dum sunt in statu infidelitatis dissoluere.

4 An vero possit quando alter coniux cõuertitur dispensare in matrimonio consummato auctores diuiduntur.

5 Si alter coniugum conuertatur, matrimonium infidelium dissoluitur ex dispensatione Christi.

6 Non statim ac suscipitur baptismus soluitur matrimonium infidelium.

7 Fundamentum dissolutionis dicti matrimonij quod sit? & quãdo formaliter compleatur dissolutio?

8 Locus D. Pauli, vnde colligitur quod possit dissolui matrimonium infidelium, si alter conuertatur.

9 Enumerantur tres casus in quibus licet dissoluere praedictum matrimonium.

10 Caetanus, & Arboreus male loquuntur circa locum D. Pauli 1. Corinth. 7. Sed Caetanus se retractat.

11 Est probabilius quod modo quando non licet cohabitatio cum infideli, quod matrimonium dissoluatur, ex eo quod alter coniux nolit conuerti; non tamen tempore primitiuae Ecclesiae.

12 Tempore primitiuae Ecclesiae cohabitatio cum infideli coniuge secundum aliquos erat in praecepto; secundum alios erat in Consilio.

13 Vnde colligatur solutio matrimonij ex eo quod alter nolit conuerti.

14 Certum est esse necessariam praemonitionem coniugis infidelis antequam fidelis transeat ad secunda vota.

15 Praemonitio non requiritur quoties cõstat de obstinatione.

16 Triplex datur sententia, circa an dissoluatur matrimonium ante transitum ad secundas nuptias.

17 Potest coniux fidelis si prima vxor non conuertatur ducere quamcũque ex reliquis conuersis, vel quamcunque aliam fidelem.

18 Reliquae mulieres post primam nõ sunt verae coniuges.

19 Mos D. Francisci Xauerij, quo firmabat vera coniugia, vel soluebat illegitima, vel ad legitima pertrahebat.

20 De nouo conuersus coniugem primam conuersam tenetur retinere relictis alijs.

21 Matrimonium infidelium fit Sacramentum, & gratiam confert hoc ipso quod baptizatur, Ex D. Thom. secundum quem tale matrimonium est Sacramentum habitu non actu.

1 ANtequam ad Categoricam propositae quaestionis deueniamus responsionem, oportet pauca premittere, quę magnam habent cum illa connexionem. posset enim quis data occasione propositae quęstionis quaerere; an si infidelis conuertatur, prima autem coniux non conuertatur; conuertantur autem reliquae. possit vir conuersus retinere primam; an vero illa dimissa, aliquam ex reliquis quaecunque libuerit, accipere. pro qua re.

2 Praemittendum primo mattimonium Infidelium esse verum, & legitimum; sed non ratum; idque etiam definitur *cap. de Infidel. de consangui. cap. quanto, & cap. gaudemus de Diuort.* & ita appellat *Magister sentẽt. in 4. dist. 39. cap. extremo*, cui ad vnũ adstipulantur omnes Theologi cum *D. Tho. eadem dist. q. vnica art. 5.*

3 Non tamen potest Pontifex, dũ vterque coniux remanet Infidelis, eorum matrimonium dissoluere, quia non habet in illis potestatem; neque enim habemus vnde colligere possimus à Deo tale Pontifici relictam potestatem; quinimmo *D. Paulus Apostolus, ait, quid ad nos de his, qui foris sunt iudicare;* & refert *Innoc. 3. cap. gaudemus de Diuort. Ita Pontius lib. 9. de matr. cap. 1. num. 9.*

4 An autem possit dispensare Pontifex

ſex in matrimonio cõſummato hoc ipſo quod alter coniugum ad fidem conuertitur. Auctores diuiduntur in vtramque ſententiam, aliqui namque tenent quod poſſit, vt *Nauarr. lib.3.Concil.de conuerſione Coniugum conſil.3. nu.12.S. ad ſecundum dubiũ, Socinus primo volum.conſ. 28. & alij*, aliqui vero quod non poſſit, *vt Gabriel Vaſquez diſp.2. de matr.cap.16. num.58.*

5 Præmittendum ſecundo matrimonium Infidelium diſſolui ſi alter coniugum conuertatur, idque ex diſpenſatione Chriſti, quæ non eſt præter, aut ſupra talis matrimonij naturam, ſed ipſi conformis, nã ex natura ſua non habet totalem indiſſolubilitatem, ſed minorem, quã conſummatum fidelium: vnde ſicut (ait *Sanchez lib.2.de matr. diſpu. 13. num. 9.* matrimonio conſummato fidelium congruit, vt morte ſoluatur naturali, ita illius vt regenera-

6 tione baptiſmi ſoluatur. Non ramẽ hinc debet colligi, quod per ſolam baptiſmi ſuſceptionem diſſoluatur matrimonium in infidelitate contractum; nam contrarium de fide eſt quod ſcilicet non hoc ipſo quod alter ex coniugibus infidelibus ad fidem conuertitur, altero manente in infidelitate, diſſoluitur coniugium, & habetur *ex Concilio Meldenſi cap.primo, & refertur cap.ſiquis 28.q.2.& colligitur ex illo 1.Corinth. 7. (ſiquis autem infidelem habet vxorem, & hæc conſentit habitare cum eo, non dimittat)* cuius rei rationem reddit *Innoc. 3. cap. gaudemus de Diuort. ibi cum per Sacramentum baptiſmi non ſoluantur Coniugia, ſed*

7 *crimina dimittũtur.* hęc vt er quod in hoc ſecundo premiſſo dictum eſt, ſic complector. Vt fundamentum talis diſſolutionis vinculi matrimonij infidelium ſit ipſa conuerſio ad fidem alterius coniugis; perficiatur autem formaliter talis diſſolutio per tranſitum fidelis ad ſecunda vota, poſita tamen conditione ex eo quod infidelis nolit cohabitare cum fideli modo explicando tribus ſequentibus caſibus; idque, vt di-

8 ximus ex Diuino priuilegio in fauorem fidei, quod habetur *ex prima Pauli Corinth.7. (quod ſi Infidelis diſcedit, diſcedat, neque enim ſeruituti ſubiectus ſoror, aut frater huiuſmodi)* quem locum ita interpretatur *Innoc. 3. cap. quanto de diuort. his verbis (ſi alter Infidelium coniugum ad fidem Catholicam conuertatur, altero, vel nullo modo, vel non ſine blaſphemia Diuini nominis, vel vt eum pertrahat ad peccatum mortale, ei cohabitare volente; qui relinquitur, ad ſecunda ſi voluerit vota tranſibit. Et in hoc caſu intelligimus quod ait Apoſtolus ſi infidelis diſcedit, &c.* Itaque tum *ex cap. quanto* tum ex alijs citandis tres caſus in Iure aſſeruntur, in quibus matrimonium infidelium diſſoluitur, altero coniugum ad fide tranſeunte:

9 Primus eſt ſi infidelis renuat habitare cum fideli, & diſcedere velit dummodo infidelis nõ diſcedat vtens Iure ſuo, ex cauſa fornicationis coniugis. qui caſus habetur *cap. ſimili modo, cap.ſi vxor 18. q.1. dicto cap. quanto, & cap. gaudemus de Diuort.* Secundus caſus eſt ſi infidelis nolit cohabitare ſine contumelia creatoris. qui habetur in *dicto cap. ſimili modo, & d. cap. quanto, & cap. gaudemus, & cap. Infidelis 28. qu.2.* Tertius caſus eſt ſi pertrahat ad pec catum mortale in *dicto cap. quanto, & cap. gaudemus, & cap. vxor, & cap. Idololatria cap. non ſolum 28. qu. 1.*

10 Hic pretereundum non eſt quod *Caietanus in ſupradictum D. Pauli locum 1. Corinth. 7.* tres prædictos caſus recenſens, non ſolum ſe mirari, ſed ſtupere dicit quod excipiente Chriſto Domino ſolam fornicationis

tionis causam, vt liceat innocenti coniugi recessus; non tamen vt cap. superiori vidimus admittant DD. in eo euentu coniugij vinculum dissolui: tamen D. Paulo id non ita clarè asserente colligat ex eo testimonio posse matrimonium dirimi in aliquo ex dictis tribus casibus. Sed statim quasi id retractans dicit admittendum eum sensum testimonij D. Pauli, eo quod antiquus Ecclesiæ vsus ita receperit, & textus eum sensum patiatur. Sed plus vltra dilabitur *Arbor. lib. 6. Theosoph. cap. 10.* vbi opinabilem in vtranque partem sententiam asserit; quod possit, vel non possit in prædictis casibus matrimonium dissolui, quod autē hoc non ex Pontificio priuilegio, sed ex Diuino Christi Domini id in fauorem fidei cōcedentis explicato per *D. Paulum loco cit.* docent *Abulensis 1. Reg. 8. q. 32. D. Bonau. d. 39. ar. 2. q. 2. & ibi Sotus qu. vnica art. 4. col. 3. & col. 5. versu ad primum igitur, & ibi Ouandus disput. vnica ad finem, Vera-Crux 2. p. speculi art. 28. conclus. 2. & col. antepenult. Anglas floribus 1. par. vbi de matr. qu. 10. art. 2. dub. 4. diffic. 1. Henriquez lib. 11. de matr. cap. 18. num. 4. & lib. 12. cap. 13. num. 5. Gallego de cognatione spiritu. cap. 3. num. 71. Petri de Ledesma de matrim. qu. 59. art. 5. concl. 4. Bartholomæus à Ledesma dub. 16. de matrim. post 2. conclus. Ludou. Lopez 2. p.* Instructorij *vbi de matr. c. 53. col. 4. Cañedo de Sacram. vbi de matr. c. 7. n. 67. in commento.*

11 Prætermittendum tertio tanquā probabilius quod etiamsi velit Infidelis cohabitare cum coniuge ad fidem conuerso sine iniuria Creatoris, & sine pertractione ad peccatum mortale; nolit autem conuerti, quod possit coniux fidelis hoc tempore; quando non licet fideli cohabitare cum infideli, dissoluere prius matrimonium, & ad aliud cū fideli transire: licet non potuerit tempore primitiuæ Ecclesiæ id efficere: quando cohabitatio cum Infideli, vel erat in præcepto, secluso periculo, vt tenet *Pontius lib. 7. de matrim. cap. 48. num. 61.* & ante ipsum *D. Ambr. in locum D. Pauli Corint. 7. ibi* [*nam cæteris ego dico non Dominus si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam: & si qua mulier virum habet infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat illum.*] *& ibi Theodoretus Oecumenius Gagneius, Isidorus, Clarus, Emmanuel Sà, Abulensis 1. Reg. 8. qu. 132. & quæstione 133. fine, Vera Crux 2. par. speculi ar. 32. concl. 1.* vel erat in Consilio vt probabilius colligitur ex verbis citatis D. Pauli; quādoquidem D. Paulus ait (*Dico Ego non Dominus*) quod si Dominus nō præcipit; credendum non est D. Paulum id onus imposuisse fidelibus ad conuiuendum cum infidelibus vita coniugali. Et ita tenent *D. Augustinus in Epistola contra Pollentium, & habetur cap. iam nunc, & cap. sic enim 28. qu. 1.* & ferè omnes expositores in eundem locum *Pauli, vt D. Hieron. Glos. interlinealis, & Glos. Ordinar. quæ desumpta est ex D. Aug. lib. 1. de Serm. Domini in Monte, D. Anselm. D. Tho. & alij, quos refert, & sequit. Sāchez li. 7. de matr. dis. 73.*

13 Nunc quod possit in casu posito in hoc vltimo præmisso, quod nolit cōuerti cōiux infidelis, probabilius dissolui matrimonium, habetur ex ipso loco *D. Pauli supracit.* (*quod si Infidelis discedit. &c.*) quandoquidem si in casu posito non liceret fideli ad secūda vota trāsire, fidelis esset subiectus seruituti prioris coniugij sine sua culpa, & propter solius Infidelis culpam, non posset illo vti. Et ita docent *Sotus in 4. dist. 39. qu. vn. art. 4. col. 3. verb. Est tamē hic, Bartbol. à Ledesm. de matr. dub. 16. post 2. Cōclus. Emmanuel Sà verb. matrimon.*

Henriquez lib. 11. de matr. cap. 8. nu. 4. fine, & in commento littera S. fin. Vega 2. tom. Summa cap. 33. casu 143.

14 Certum autem est necessarium esse antequam coniux fidelis transeat ad secunda vota, vt moneat coniugem infidelem an velit conuerti, vel in alia probabili sententia an velit cohabitare sine iniuria Creatoris, & pertractione ad peccatum; nam ratio exigit vt fiat trāsitus ad secunda vota præmonito viro infideli; si enim non præmoneatur, quo pacto constabit de eius voluntate? quod probatur *ex Concilio Toletano 4. cap. 62. relato cap. Iudaei 28. q. 1. ibi (quod si admoniti fuerint, & noluerint, si parentur; & ita tenet D. Thom. 4. dist. 39. q. vnica art. 3. ad quartum, & ibi Riccardus art. 2. qu. 1. supplementum Gabrielis quaest. vnic. art. 2. concl. 5. Abulensis 1. Reg. 8. qu. 30. 31. 47. 92. 105. Sotus 4. dist. 39. quaest. vnica art. 4. colum. 3. vers. est tamen, & colum. 8. versis sed alia Palacios ibi. disp. vnic colum. penult. Ouandus qu. vnica propos. 10. Vera Crux prima par. specult ar. 29. pag. penult. Toledo lib. 7. Summa capitul. 7. nu. 2. Enriquez lib. 11. de matr. cap. 8. nu. 5. in comm. littera S. Manuel 1. to. Sum. 2. edit. cap. 230 fin. Emmanuel Sà summ. verb. matrim. vbi de impedim. dirim. nu. 8. vers. conuersus ad fidem, Petrus de Ledesma de matrim. qu. 59. ar. 4. in fin. in solut. ad quartum Barthol. de Ledesma dub. 59. de matr. statim in principio fundamento 2. Ludou. Lopez 2. par. Instruct. vbi de matr. cap. 53. colum. antepenultima vers. at quaestio haec Vega primo tomo Summae cap. 13. casu 15. & tom. 2. cap. 34. casu 143. 144. & ex Iurisperitis Archidiac. cap. Iudaei 28. quaest. 1. nu. 2. & ibi Bellamera paulo post principium, Turrecremata ibi. art. 3. num. 3. Bainer. 2. parte sum. de matrim. n. cap. 21. Astens. 2. par. sum. lib. 8. titul. 21. articulo 3 quaestione prima, Rosella verb. impedimentum, impedimento 9. num. 11. & ibi supplementum, Pisana impedimento 9. num. 8. Angel. verbo matrim. 3. impedim. 10. num. 6. Syluester verb. matrim. 8. qu. 10. dist. 8. Armilla verb. matrim. nu. 38. Nauar. lib. 3. consi. tit. de conuersione Infidelium in 1. edit. cons. 2. num. 4. in 2. consil. 1. num. 4. Antoninus Cuc. lib. 5. instit. Maior. titul. 12. num. 103. Caiet. repet. ca. ad limina 20. q. 1. S. 4. q. 176. num. 430. vide nouissimè Barbosam in collectan. super dicto cap. Iudaei,* qui plures ex dictis Auctoribus, & alios citat.

15 Non requiritur talis præmonitio quoties certum est de obstinatione Infidelis coniugis, tenet *Nauar. lib. 3. consil. tit. de conuers. Infidelium in 2. edit cons. 2. num. 4. in cons. 1. nu. 4.* vbi ait necessariam esse admonitionem, vel aliam probationem sufficientem, per quam innotescat obstinatio Infidelis, & *Henriq. lib. 11. de matr. cap. 8. num. 5. in commēto littera S,* vbi ait *quando infidelis est absens, & distans, satis esse certitudinē moralem obstinationis qualitercunque habitam, vnde neq; requiritur talis præmonitio quoties infidelis longè distat, ita vt non possit commodè requiri & præmoneri, & constat ex motu proprio Pij V. pro Indis noua Hispania concesso.*

16 Vltimo præmittendū quod matrimonium Infideliū, quāuis, vt diximus in tribus casibus præpositis dissoluatur, quādo alter cōiux conuertitur; adhuc tamen circa id est triplex probabilis sentētia, an statim dissoluatur, & prima quidē, & secunda dicunt quod nō debet expectari trāsitus ad secūdas nuptias adhoc vt in casibus positis dissoluatur, & solū inter se differūt, quod prima dicit quod statim in aliquo ex dictis casibus dissoluitur præmonitione, vt diximus præmissa, secūda vero præ requirit terminū ab Ecclesia præfixū datum

Infideli, adhoc vt conuertatur, quo elapso statim dissoluitur. Tertia tenet quod non statim ac alter ex infidelibus conuertitur etiam dato aliquo ex tribus casibus prepositis, dissoluitur coniugium, sed id solum dissolui debet statim, ac fidelis trãsit ad secundas nuptias. circa quas sententias vide *Sanchez lib. 7. de matr. disp. 75.* qui tenet ibi tertiam *num. 4.* quæ mihi videtur probabilior, quamuis prima, & secunda, in eo, in quo cohærent, non careãt sua probabilitate.

His positis venio ad eam difficultatem, qua quæritur an si ex coniugibus infidelibus vir conuertatur; prima autem vxor non cõuertatur: reliquæ vero conuertantur, quam ex ijs debeat accipere.

17 Prima Conclusio. certissimum est posse virum ad fidem conuersum iuxta predicta posthabita priore coniuge nolente cõuerti matrimonium inire cum qualibet, ex reliquis coniugibus ad fidem conuersis. vel etiam ei liberũ est omnibus illis posthabitis (non loquor de prima) etiam ad fidem conuersis, quamcunque aliam fidelem mulierem sibi matrimonio copulare. Ratio partim petitur ex dictis hoc cap. partim ex capitibus superioribus affertur. Petitur ex dictis quod ad id, quod possit primã relinquere, dummodo nolit conuerti. quamuis enim prima sit vera coniux, quia tamen eius matrimonium cum prima non est ratum, iam diximus, quod nisi præmonita velit conuerti (dato, vel non dato iuxta varias sententias termino ad resipiscendum) eo elapso si requiratur potest coniux fidelis matrimonium dissoluere per secunda vota; ad quod soluendum habet ius hoc ipso quod nolit infidelis conuerti hoc nostro tempore, quãdo non licet fideli cohabitare cum infideli iuxta probabiliorem sententia; vel hoc ipso quod nolit cohabitare sine iniuria creatoris, vel pertractione ad peccatum, vel infidelis deserat fidelem iuxta ea, quæ diximus; ex capitibus superioribus affertur, quod possit cum qualibet ex reliquis mulieribus conuersis, vel cum qualibet ex alijs fidelibus ma-

18 trimonium inire. quia reliquæ mulieres conuersæ non sunt veræ coniuges ex eo quod toties diximus, quod Christus Dominus derogauit licentiam polygamiæ, tum fidelibus, tum infidelibus tam Iudæis quam Gentilibus; cum ergo nulla ex sequentibus coniugibus preter primam sit vera coniux, non est dubium quin possit omnes illas preterire, & aliam fidelem accipere, vel quamcunque ex illis accipere, etiã si vltima fuerit, & relinquere alias priores, & ita docet D. *Tho. & omnes DD. cum illo 4. dist. 39. qu. vnica, art. 3. ad 4. & ibidem Sotus q. vnica art. 3. ad secundum*, vbi nostram adducit rationem, & loquitur, tum de gentilibus, tum de Iudæis. Hic prę-

19 tereundum non est quod *D. Franciscus Xauerius* in Indijs efficiebat *ex Lucena in eius vita*, nam quos Ethnicos ad fidem pertrahere conabatur; si ij pluribus coniugibus ligati erant; apud eos ad conuiuium remanebat; itaque prioris coniugis opera, habitumque laudabat, vt illam solam cęteris dimissis retineret. vel si prior conuerti nolebat, pulchriorem ex illis ita apud Catecumenum virum extollebat, vt illam sibi matrimonio coniungeret cęteris dimissis. Confirmabitur autem hæc prima Conclusio ex secunda ponenda, cum qua maximam habet affinitatem.

20 Secunda Cõclusio, quæ directè, & Categoricè quæstioni respondet infidelis conuersus plures habens coniuges, si conuertantur omnes, primã tantum retinere potest, ce-

M 2 teras

teiás autem dimittere tenetur; & ita expresse deciditur *cap. gaudemus de Diuort.* eò quod plures vxores retinere aduersetur Iuri naturæ secundario, vt supra explicauimus. Et confirmatur quia secundum probabiliorem sententiã matrimonium Infidelium sit Sacramentum, & gratiam confert hoc ipso quod baptizantur. vt videtur tenere *D. Thom. 4. dist. 37. quæst. vnica, art. 2. ad primum* vbi ait quod matrimonium Infidelium est Sacramentum non actu, quia non contrahunt in fide Ecclesiæ; sed habitu; ergo sentit statim ac baptizantur effici Sacramentum; alioquin frustra adderet quod habitu est Sacramentum, & ita tenet *Palud. 4. dist. 27. qu. 4. art. 3. num. 25. in solutione ad secundum*, quod scilicet post si baptismũ consummetur, iam neque per Pontificem dissolui potest, & saltem ante consummationem post baptismum æquiualet matrimonio rato fidelium; quare omnino concluditur quod nullo pacto, si prima vxor conuertatur, ad reliquas transire potest. Neque simul cum illa aliquam ex reliquis retinere.

QVAESTIO DECIMA-QVARTA.

An in sententia eorum, qui putant non dissolui matrimonium Infidelium ex eo tantum quod Infidelis nolit conuerti: si in tali casu fidelis transeat ad secundas nuptias, sit separandus, & puniendus per Sanctum Officium, & quid in Indijs.

SVMMARIVM.

1 *QVamuis in sententia eorum, qui tenent matrimonium non dissolui ex eo quod alter coniux nolit conuerti, si fidelis transeat ad secundas nuptias esset bigamus: in praxi tamen, ut talis tractari non debet.*

2 *Nisi veteres retineat errores.*

3 *Quæritur an infidelis conuersus modo in Indijs: si alter coniux nolit conuerti, possit transire ad secundas nuptias.*

4 *Tria tempora distinguuntur licitæ vel non licitæ cohabitationis. Et primum tempus est ab initio nascentis Ecclesiæ sexcentis fermè annis.*

5 *Post exactos sexcentos annos incipit secundum tempus.*

6 *Nulla communio debet esse Hebræis ad fidem Christianam translatis, cum his qui adhuc in veteri ritu consistunt.*

7 *In Concilio Toletano de Iudæis tantum actum est.*

8 *Romæ induciæ 40. dierum Iudæis ad conuersionem conceduntur.*

9 *Tertium tempus est in quo viguit consuetudo, vt fidelis coniux, cum infidelis non cohabitaret.*

10 *Excipiuntur Indi, qui de nouo conuertuntur ex Pontificis dispensatione.*

11 *In India modo obseruatur id quod in primitiua Ecclesia.*

12 *In India ad fidem conuersus relicta coniuge infideli, volente tamen habitare sine iniuria creatoris, &c. transiens ad secũdas nuptias est reputandus, vt bigamus.*

13 *Et grauiter puniendus si retineret antiquos errores.*

14 *Redeuntes ad veteres Ethnicorum errores tanquam hæretici reputantur.*

15 *Ex eo quod Iudæus retineret antiquũ nomen Iudaicum etiam conuersus: moueret contra se suspicionem de Iudaismo; multo magis infidelis conuersus si transeat ad secundas nuptias.*

16 *Indorum leuitas notatur.*

17 *Ex ignorantia excusandus nouiter conuersus.*

HAEc quæstio quoad primam partem speculatiua est; quoad secũdam est practica. nam quod attinet ad primam partem, nempe an debeat puniri qui secundo contrahit in sentẽtia eorum, qui putant non dissolui matrimonium ex eo quod nolit alter coniux conuerti, velit tamen cohabitare sine iniuria creatoris, & sine pertractione ad peccatum cum coniuge fideli: etiãsi ponamus in sententia eorum, debere puniri, quia nimirum contrahit secundas nuptias constante primo matrimonio; atque adeò consequenter loquendo debeat talis puniri iisdem pœnis, quibus dicemus in sequentibus libris debere puniri bigamos; quia reuera in sententia istorum esset verè bigamus. quia tamen extat alia sententia probabilior, secundum quam verè dissoluitur matrimonium, vt supra diximus; atque adeò huiusmodi contrahens bigamus nõ esset; non est cur in praxi dicamus debere huiusmodi hominem existimari bigamum; atque adeò examinandũ, & puniendum; cum possit is tuta conscientia probabiliorem sententiã amplecti; neque pro praxi conueniret huiusmodi punire stante pro eis probabili sententia, quia quæ culpa carent in damnum vocari non debent *cap. 2. de Constitut.* nec sine culpa quispiam puniendus est, cum nullus sit dignus pœna, nisi ob culpam *ex l. si putatur ff. ad leg. Aquil. c. satis peruersum dist. 56. c. inuentum 16. q. 7. Regula sine culpa 23. de Reg. Iur. in 6. Thomas de Thom. in floribus legum reg. 283. Alderete de religiosa discip. tuenda lib. 2. cap. 10. n. 2.* & habetur *etiam in cap. cum voluntate de sentent. excom.* nisi aliunde suspi-
2 tio esset, quod iste suos veteres errores retineret, quod scilicet licita sit polygamia. In quo tamen procedendum cum debita moderatione, qua solet procedi cum nouis conuersis; quare non est cur amplius immoremur in hac parte. Est & alia ratio quare eã non prolixius discurriamus; quia nimirum eadem militat ratio in illa speculatiua, quę in secunda parte practica, quare quicquid dicemus pro hac practica, valebit speculatiuè pro illa prima parte speculatiua.

3 Si quęratur igitur an in Indijs: vbi modo conceditur quod possit coniux conuersus habitare cum infideli etiamsi nolit conuerti (supponitur autem quod sit aliqua spes quod infidelis tandem ad veram fidem conuertatur) velit autem habitare sine iniuria Creatoris, & per tractione ad peccatum, si is coniux fidelis spreto primo matrimonio, quod diximus esse verum transeat ad secundas nuptias; sit examinandus, & puniendus. Pro cuius rei meliori intelligentia.

4 Supponendum est: tria tempora distinguenda, secundum quę licitè vel non licita fuit cohabitatio coniugis conuersi ad fidem cum infideli. Primum est ab innascentis Ecclesiæ sexcentis fermè annis, quo tempore floruit D. Augustinus toto hoc tẽpore licita fuit cohabitatio fidelis cum coniuge infideli; quinimo secundũ Pontium, (vt cap. superiori dixi) præcepta, sed præceptum voluit durare tantum ducentis quinquaginta annis; deinde datam fuisse optionem ad habitandum, vel non; dummodo periculum animæ non subesset: ratio autem quare tũc licita fuerit, est quia frequẽtior erat conuersio tum Iudæorum, tum aliorum Ethnicorum: quare propter talem spem, & quia feruor in illis primitiuæ Ecclesiæ temporibus magnus erat in Christianis; ita vt periculum non esset subuersionis licita fuit talis cohabitatio iuxta consilium *Apostoli 1. Corint. 7.*

Se-

5 Secundum tempus est post, exa-
ctos sexcentos annos; quando con-
uersio Iudęorum rarissima fuit, erãt
que in sua perfidia obstinatiores,
& potius fidelium peruersio, quàm
eorum cõuersio expectari poterat;
vt hodie sunt, & experientia quo-
tidie docet; & cum dolore cordis
colligitur ex relatis à *Vincentio de
Acosta Matos in libro quę vernaculo
idiomate, idest Lusitano argute scrip-
sit contra hos Iudæos cap. 1. à fol. 8.*
quapropter per *Concilium Toletanũ
4. Can. 62. relatum cap. Iudæi 28. q.*
1. decretum fuit vt vxores fideles
separarentur à Iudæis, nisi vellent
conuerti: Canon autem sic habet
[*Sæpè malorum consortia etiam bonos
corrumpunt, quanto magis eos, qui*
6 *ad vitia proni sunt, nulla igitur vltra
communio sit Hæbræis ad fidem Chri-
stianam translatis, cum his, qui ad-
huc in veteri ritu consistunt, ne fortè
earum participatione subuertantur;
quicumque igitur a modo ex ijs, qui
baptizati sunt Infidelium consortia
non euitauerint, & hi Christianis do-
nentur, & illi publicis cædibus depu-
tentur*] & idem ferè habetur *Can.*
63. qui refertur eodem *cap. Iudæis
de coniug.* [*Iudæi, qui Christianas
mulieres in coniugio habent, admo-
neantur ab Episcopo Ciuitatis ipsius,
vt si cum eis permanere cupiunt, Chri-
stiani efficiantur, quod si admoniti no-
luerint, separentur, quia non potest
Infidelis in eo permanere cõiugio, quę
iam in Christianam translata est fidẽ,
filij autẽ, qui ex talibus nati existũt,
fidem, atque conditionem Matris se-
quantur. Similiter, & hi, qui pro-
creati sunt de Infidelibus mulieribus,
& fidelibus viris Christianam sequã-
tur Religionem, non Iudaicam super-*
7 *stitionem*] vt patet de Iudæis tantũ
in hoc Concilio actum est; quia vt
dixi Iudęorum pertinacia pericu-
losior; qui suę legis eo post su-
pradictum tempus superstitiosiores
obseruatores apparent, quo magis
noxia est; cum antea cum salutaris
esset, passim desertores essent. De
quibus Romæ dicitur esse consue-
tudo, prout suo tempore *Posius re-
fert lib. 7. de matr. cap.* 48. *num.* 9. vt
8 quadraginta dierum spatium desi-
gnetur, quo alter coniux deliberet
an velit conuerti; quod si nolit Iu-
daismum relinquere, separetur. De
reliquis Infidelibus nil ibi decretũ
est, sicut neque vnquam præcep-
tum ab Ecclesia latum est; vt ne
possit fidelis coniux cum infideli
cohabitare, dummodo velit infide-
lis sine iniuria creatoris conuiuere;
& sine pertractione ad peccatum.
9 Tertium tempus est, quod huic
secundo successit, quo scilicet etiãsi
nulla lex extaret prohibens coha-
bitationem fidelis cum infideli mo-
do dicto; attamen vsu, & consuetu-
dine populi Christiani, quæ vim
legis obtinet inductum esse huius-
modi præceptum, ita vt tanquam
ex Iudaismo conuertuntur, tum etiã
ex quacumque alia secta, nisi alter
coniux cõuertatur etiam, teneatur
fidelis separari, & nullo pacto coha-
bitare cum Infideli.
10 Itaque vniuersaliter modo valet
hæc consuetudo apud Christianos.
nisi quod Indi, qui de recenti con-
uertuntur, non separantur à coniu-
gibus Infidelibus, si velint sine iniu
ria creatoris, & sine peccato conui-
uere. Nec obstat talem consuetudi-
nem vniuersalem in vim legis tran-
sijsse. nam cum hæc sit prohibitio:
potuit Pontifex eam concessionem
abrogare: si vidit hoc tempore In-
dorum conuersioni expedire, vt ex-
pediebat tempore primitiuę Eccle-
siæ; quinimmo dicendum cum
Cornelio à Lapide 1. Corint. 7. nu. 174.
175. toties illam antiquam licen-
tiam primitiuæ Ecclesiæ reuiuisce-
re; quoties similia commoda spe-
rarentur, vel incommoda timeren-
tur,

11 tur; Merito in India obseruatur, quod in primitiua Ecclesia obseruatum fuit. Est igitur noua illa Ecclesia, cum qua Diuina prouidentia quicquid ad seminandam fidē tempore nascentis Ecclesiæ disposuit, ipsi concessit dum moderno Apostolo Sancto Francisco Xauerio nempe, & alijs super abundanter operationem virtutum, gratiam miraculorum, donum linguarum tam amplè elargitus, vt videre est in vita ipsius *à P. Lucena composita, & in vita P. Ioseph de Ancheta in Maffeo, & litteris annuis Societatis Iesu*. His positis sit.

12 Nostra Conclusio in Indijs, vbi licita est recens conuersis cohabitatio cum Infidelibus coniugibus. Si quis ex his transijt ad secundas nuptias, vtique per Tribunal Sancti officij tanquam bigamus examinandus, & iuxta delicti grauitatem puniendus esset. Habitò semper respectu, qui haberi solet ad no-
13 uiter conuersos. Et si indicia darentur quod antiquos retineret errores, quod nimirum licita esset bigamia, iuxta probationem grauiter esset puniendus. Probatur conclusio, quia quoties constante primo matrimonio secundum cōtrahitur, toties committitur Bigamia: sed in casu nostro ita accidit; primum enim matrimonium nullo pacto est solutum; si enim, vt dictum est licita est cohabitatio fidelis cum infideli, non est cur dicatur illud matrimonium dissolui, si enim in sententia aliquorum, vt innuimus, neque dissoluitur, quamuis cohabitatio non sit licita ex eo quod nolit Infidelis coniux conuerti; multò magis non dissoluitur matrimonium, quando licita est cohabitatio, quamuis coniux Infidelis nolit cōuerti; dixi etiam in conclusione, quod si constaret illum retinere, & amplecti antiquos Gentilitatis er-
14 rores, grauius esset puniendus: nam hic æquipararetur alicui ex Hæreticis videlicet, vel Lutherano, vel Caluinistæ, vel Sectæ Mahomettanæ, qui non solum ex luxuria, vel cupiditate lucrandę dotis, vel ex imparitate Coniugii, sed ex infecta radice errorum Gētilitatis prosilit in huiusmodi duplicata matrimonia. Nam transeuntes, vel recedentes ad ritum Saracenorum, hæretici formales sunt habendi, vt ait *Eymericus secunda potest. direct. Inquisit q. 45.* ex argu. extra de hæret. *lib. 6. c. contra Christianos*. quare sicut quando vehementer fuisset reus inditiatus ex hæresi lutherana, vel Mahometana, ad plura matrimonia procederet, esset torquendus super intentionem, & etiam in nostra Inquisitione Hispanica, abiuraret de vehementi, & grauius esset puniendus, sicut infra dicemus. Ita grauius esset puniendus qui Ethnicorum prosequeretur errores, & deberet torqueri, & reconciliari, vel & abiurare de vehementi secūdum eius credulitatem in dictis erroribus. Nisi vt dixi temperāda hæc essent in nouiter conuersis.

15 Quod si Iudęus effectus Christianus, si retineret nomen iudaicum antiquum, ac eo post baptismum assumptum vteretur, ex hoc argueretur amor, & affectus erga Iudaismum, eumque approbare præsumeretur, vt docet valdè singulariter *Crauetta consil. 73. incipiēte dicendum videtur num. 14. & sequent.* quē sequitur *Franciscus Viuius lib. 2. cōmunium opinionum opinione 193. versicul. & nomen turpe est demum tanta infamia*. Et Ratio Crauettæ potissima est: quoniam valet inquit argumentum ex reliquis præcedentibus desumptum, argumento *cap. Accusatores vbi gloss. 2. q. 5. Ioannes Anania consil. 17. faciunt tradita per Felinum in c. qua in Ecclesiarum de*

con-

constit. quem retulit Iason l. si ita stipulatus S. Chrysogonus de verbi oblig. & huic opinioni assētitur *Cōm. 2. par. direct. Inquisit. qu. 45. qui sup. prædicta refert. Et si in Conc. Lateranensi sub Innoc. 3. can. 70. & refertur in cap. quidam extra de Apost.* dispositum est pro his, qui ad Catholicā fidem conuertuntur, siue ex Iudæorum, siue ex aliorum Infidelium perfidia, ne veteres suarum sectarum ritus obseruent; & idem sentit *Farinac. de hæres. q.* 188. *num.* 22. quantò magis nō leuis suspiciò debet esse contra Neophitum secun-
16 das nuptias celebrantem, maximè in Indis, qui ita leuis, & volubilis naturæ sunt, vt in die vno religionem ad libitum eorum qui cum illis confabulantur sæpè permutēt; quare diuerso modo cum instructionibus particularibus à nostro supremo Inquisitionis Consilio ordinatis genio eorum maturè adaptatis procedunt Inquisitores, illarū Prouinciarum; & in hoc libenter discursum dilatassem, si copiam Auctorum, qui de rebus Indiarum scripserunt, præ manibus haberem, sed in hoc Regno, quod Insula est, soli libri, qui de pane lucrando inseruiunt scilicet ordinarij facultatū à Bibliopolis portantur fortè Solorzano in illo eruditissimo lib. de iure Indiarum, quod huic capitulo desideratur subministrabit, cuius doctrina, quamuis eam in Hispania summa cum delectatione le-
17 gi, à memoria, vt frequenter accidit, omnino recessit. quod si ex ignorantia excusabili Indus hæc committeret, quod nimirum putaret matrimonium esse solutum ex eo quod nolit Infidelis cōuerti, omnino ab omni pœna liberandum putarem iuxta doctrinam superius traditam in Reg. qui culpa caret, in damnū vocari non debet.

QVAESTIO DECIMA QVINTA.

De grauitate delicti Biuiriæ, seu quod grauius peccat mulier nubens cum pluribus viris simul, quam vir ducens plures vxores simul, & vnde id proueniat.

SVMMARIVM.

1 *Secundum Bellarminium Deus dispensare non potest ad biuiriam.*
2 *Probabilius est, quod Deus dispensare possit ad biuiriam.*
3 *Recensentur quatuor matrimonij fines.*
4 *Turpitudo ex eo quod vnum vas tot diuersa fœmina suscipiat.*
5 *Quare Pellices nunquam aut raro concipiunt.*
6 *Idem inquiritur ex Medicis.*
7 *Ex frequenti coitu vas spermaticum infirmius redditur ad generationē.*
8 *Quid de sua libidine Massalina Imperatrix docebat.*
9 *Educatio liberorum perturbatur ab incertitudine prolis.*
10 *Ratio quare Deus ad biuiriam dispensare possit.*
11 *Rationes quare sit maior deformitas in hac bigamia.*
12 *Vnus est Deus cui Ecclesia iungitur nō multi.*
13 *Vnam vxorem insolidum plures possiderent viri.*
14 *Nunquam pluralitas virorum permissa.*
15 *Nec obstat quod olim apud aliquas nationes permissum, quod vni fœminæ plures coniungerentur viri. Id enim de meretricio debet intelligi.*
16 *Omnes malitiæ, quæ reperiuntur in bigamia plurium vxorum: reperiuntur etiam in bigamia plurium virorum maiori cum grauitate.*
17 *Maior esset hæresis, quæ concederet biuiriam.*
18 *Conclusio quæstioni respondens.*

Ita

1 ITa naturæ absonum semper visum est quod mulier nuberet cũ pluribus viris, vt non defuerint, vt supra vidimus Auctores, & præcipuè Bellarm. qui putauerint pugnare cum primarijs naturæ principijs; ita vt etiam à Deo ipso dispẽsari nõ possit, vt aliqua mulier possit cũ pluribus viris nubere, quod quã nis in mea sẽtẽtia sit minus proba-
2 bile, probabilius enim puto quod Deus dispẽsare possit; tamẽ negari nõ potest quod maxima patiatur in cõmoda, quę ex finibus matrimonij petẽda sũt breuiter, vt hinc appareat quam grauiter peccent mulieres nubentes cum pluribus viris.
3 Hi autem Matrimonij fines qua tuor sunt vt supra enumerauimus, Primarius est susceptio, & educatio prolis, alter finis matrimonij est cohabitatio viri, & vxoris, & communicatio operum inter eos. Tertius finis est vt sit remedium contra concupiscentiam. Quartus finis est, vt sit Sacramentum Christi, & Ecclesiæ. modo polygamia vnius fœminæ cum pluribus viris tribus posterioribus finibus apponitur, & primarium etiã non mediocriter impe-
4 dit. Et quidem primarium impedit in eo quod vna mulier, quæ pluriũ virorum semẽ suscipit, rarius parit, vt in meretricibus videre est, & si medicos, & Philosophos consulamus difficultati satisfiet primo ex doctrina *Arist.* & ex principijs Philosophorum, & Medicorum, ex quibus deducunt quod pellices nunquam, vel rarò concipiunt primo
5 quia ob diuersa semina earum instrumenta concipiendi destruũtur; nec vim seminalem retinent quia lubrica efficiuntur *Arist. in problem.* secundo quia vnum semen impedit aliud, vt neutrum valeat generationi. *Arist. loco cit.* nam passum pluribus agentibus adęquatis, imò disparatis, & sæpè in virtute contrarijs nõ sufficit. Hinc vna mulier ab vno viro repletur. Tertio qa. quod vnum semen cepit perficere aliud alterius virtutis nequit absoluere; imò secundum potius ageret in aliud non immedatè in semen mulieris ex eo quia mixtum cum primo viri semine. Quarto semen esto magnæ virtutis subtilissimum est; & spirituum retentione agit, cum immodica Venere disperditur facilè. Quinto rem veneream minus appetit vterus prostitutæ, nec fortiter semen retinet, vt valeat generationi. Hinc carmen.

Impedit, & semen aliud simul, & mediante.

6 Hæc videntur consona Philosophis. & Medicis; specialiter tamẽ eadem doctrinam clarius ex Medicis colligere licebit, quibus magis hæc scire, & inuestigare est opus; vnde in lib. qui circumfertur, & intitulatur *Historia Philosophica*, & à quibusdam tribuitur *Galeno*, ab alijs, & fortè rectius *Plutarcho habetur lib. 6. de placit. Philos. cap. 9.* quod Diocles Medicus variè concubentes mulieres rarò concipere iudicat, huius rei rationes reddit, ex quibus hæ subdi possunt. Primo, quia semen non emittunt. Secundo si emittunt minus, quam conueniat generationi, vel tale, vt in eo vis prolifica non sit. Tertio quia calorem; vel frigus, humiditatem, vel siccitatem plusquam par sit habent. Quarto vterus in eis resolutus sæpe vt semẽ non retineat: potest addi *ex*
7 *Martino Arcbacbia Regio Medico lib. 2. de morb. Mulier. c. 16. de sterilitate* cõfirmãte prædictas rationes, & addente quia ex frequẽti coitu vulua callũ cõtrahit, & leuitatem, & vas spermaticũ infirmius redditur ad generationem, quod coitus abstinẽtia resarcitur. *Item ex Hieronymo Mercuriali, lib. primo de morb. mulier. capit. 2. de sterilitate eandem*

dem approbante, & vltra exemplū afferente; in coitu frequenti mulieres non effundunt semen, nam Messalina Imperatrix mulier data libidini de se dicebat: *Et sitientes à viris per diem calcarer laxari, non satiari possem, quia semen raro emitto.* Addi posset *Alexander Massaria lib. 4. cap. 6. de sterilitate*, & quam plurima apud Alios Auctores *Dominicum Leonum lib. 6. sect. 3. cap. 13. de sterilibus*; sed ne in longum protrahatur sermo dicta sufficere pro nunc visa sunt, saluo semper prudentiori iudicio. Ipsa etiam

9 educatio filiorum perturbatur ob incertitudinem prolis: nemo enim illorum virorum posset suam prolē cognoscere; vnde amor erga filios vehementer tepesceret; non tamē ita impeditur hic primarius finis, vt nullo pacto consistere possit; nam vt patet, & proles suscipi ex tali fœmina, quæ pluribus nupsit, & suscepta vtcumque educari potest. Vnde

10 de non est cur dicamus quod Deus ad talē Biuniā dispensare nō possit, præsertim vero cū in tali casu possit remedia præstare modo speciali.

Cæteris vero finibus quod omnino opponatur vel magna ex parte talis bigamia clarè apparet, nam quoad secundum finem nemo est, qui non videat quæ riualitas oriatur inter viros, ex eo quod vnusquisque integram requirit vxorem; nec pati potest quod alius eadem

11 coniuge potiatur: & magis apparet deformitas in hac Bigamia, quam in alia vnius viri cum pluribus fœminis his rationibus videlicet quia mulier data est in adiutorium viri, & leuamen, in quotidianis laboribus; quod munus præstare non posset, quandoquidem pluribus simul inseruire non potest, & cum domestica munia omnibus viris eodem tempore, & statutis horis quotidie sint necessaria; magna in hac cohabitatione orirentur incommoda, & sine vllo remedio. Præterea cū vir sit caput vxoris, si vna fœmina plures habeat viros, vnius corporis plura essent capita; atque adeo talis coniunctio mōstruum aliquid erit; præterea quis non videat magis posse plures fœminas sub vno viro tāquā sub capite vno plura membra cōtineri, & interesse aliquo mō subordinatis quę subordinatio inter viros nullo pacto euenire potest.

Tertio fini, idest remedio cōcupiscentiæ valdè incommodè satis fieret, & maiori cum turpitudine, vt patet, quam in alia Bigamia. Quartus finis est, vt sit Sacramentum Christi, & Ecclesiæ; & huic fini maximè pugnat ista polyga-

12 mia; vnus enim est Deus, cui Ecclesia iungitur; nō multi; nec potest Ecclesia, siue anima quæuis multis Deis coniungi, nisi fornicando, quæ rationes magna ex parte desūptæ sunt *ex D. August. lib. 3. de doct. ina Christiana cap. 12. & lib. de bono coniugali cap. 17.* vbi absolutè dixit magis absurdum esse si vna mulier multis viris, quam si vnus vir

13 multis mulieribus iungatur. Et sequeretur aliud absurdum videlicet, quod vnam vxorem insolidem plures possiderent viri contra ius, & rationem; cum possessio apud duos esse non possit *vt in l. 3. §. ex contrario ff. de acquiren. poss. ibi* [*plures eādem rem insolidum possidere non possunt, contra naturam quippe est, vt cū aliquid ego tenēā, tu quoque id tenere videris*] *& in l. si vt certo §. si duobus vehiculum ff. cōmodati, & per Bart. in l. p. ffideri*, *Calderin. cons. 143. Card. Tuscus pract. concl. 429. Menoc. de retinen. remed 3. sub num. 725. 740. & 756. Rota diuers. decis. 33. n. 4. 5. decis. 506. sub nu. 4.* & alij quam plurimi, quos refert nouissimè *Ludouicus Pontio de manutenendo obseruat. 72. fol. 171. qui num. 3.* probat quo mo-

modo inclusio vnius sit exclusio alterius, & ad theoricam dicti S. ex contrario vide pulchram *Gloss. Gothofredi in pandect. in l. 5. vbi allegat Gaiet. omnino videndum.*

14 Hinc factum est, quod & si olim vxorum pluralitas fuerit concessa; & Sanctorum Patriarcharum exẽplo confirmata; non tamen vnquã pluralitas virorum permissa, cum iuris naturalis principijs obuiat modo dicto; magnaque inde damna tam in familiæ regimine, quam in prolis certitudine oriantur. Ita dicunt *Albertus Magnus dist.* 333. *art.* 3. *Gerson. in compend. Theolog. in* 2. *part. Lact. Firm. lib.* 3. *diui. Insti. cap.* 21. *Abulensis in cap.* 19. *cap.* 37. *Soto lib.* 4. *de iust. & iur. qu.* 3. *art.* 1. *colum.* 3. *& nouissimè tenet doctus, & eruditus Gaspar Hurtado de Sacram. disput.* 9. *difficult.* 2. *nu.* 9. *de matrim.*

15 Nec istis obstant quæ Arist. *in* 2. *Politic. cap.* 1. *&* 2. refert de politica Socratis, & Platonis, quod permittebatur cuilibet vxori plures habere viros, & habetur in principio 8. dist. & apud Athenienses idem permissum esse ex Solonis lege testatur Plutarchus in Solonis vita; & idem seruari apud Zapiros in Parthia dicit *Strab. lib.* 11. & quod apud Persas, & Medos mulier quæ paucioribus quam quinque viris nubebat agrestis, & sordida censebatur, ait *Alexander ab Alexand. lib.* 1. *cap.* 24. non obstant inquam hæc enim non in matrimonio admittebantur, sed in meretricio.

16 Ex dictis sequitur quod omnes malitiæ, quas diximus interuenire in polygamia plurium vxorum, hic etiam reperiantur cum maiori grauitate. Reperitur hic sacrilegium, nam suo fine frustratur Sacramentũ matrimonij, & eo magis, quo magis repugnanti contractui applicatur. quod si in Polygamia plurium vxorum diximus interuenire malitiam hæresis lutheranæ. hic peior hæresis interuenit, quam illa lutherana; quandoquidem si quæ fœmina hũc errorem haberet in intellectu quod licitæ essent nuptiæ cum pluribus

17 viris, maiorem hæresim committeret, quam lutheranam; tum quia aliquid repugnantius in natura concederet; tum etiam quia talem hæresim amplecteretur; quam ipsi perniciosissimi Hæresiarchæ, & eorum asseclæ nequaquam introducere ausi sunt: luxuria, & adulterium hic eò grauiora, quò & in fœmina turpiora, & principijs naturalibus magis cõtraria. Iniustitia, & si æqualis in eo quod alij tradit, quod viro suo legitimo prius traditum est, & ei debetur; at ex eo quod prolem reddit incertam, vel non vero patri supponit; plura iniustitiæ crimina committit, & contra omnes tum Diuinas, tum humanas leges, quæ vnquam extiterint circa hoc fœminea pręsumptio esset: & ita quod grauius peccet mulier in biuiria, quam vir in Polygamia, expresse tenet doctus, & eruditus *Gaspar Hurtado de Sacramentis disp.* 9. *difficul.* 2. *nu.* 9. *de Matrimonio.*

18 Ex præmissis apparet, quam benè ponatur iuxta titulum positum. Vnica conclusio: grauius peccat mulier nubens cum plurimis viris, quam vir ducens plures vxores. Hæc conclusio maiori non indiget probatione, quam quæ huc vsque allata est.

QVAESTIO DECIMA SEXTA.

An quando aliquis dum erat in statu Infidelitatis repudiauit legitimam vxorem, illa vero cum altero nupsit. Deinde si vir conuertatur, teneatur admonere vxorem repudiatam, ad hoc vt possit transire ad secundas nuptias.

Et quid si sine tali monitione ad secundas nuptias transierit, an iste censendus sit incurrere crimẽ Bigamiæ, & generaliter quid sentiendum de fideli nouiter cõuerso, qui ad secunda vota transijt sine monitione coniugis Infidelis?

SVMMARIVM.

1 *Non potest ex dictis Infidelis coniux coniugem repudiare.*

2 *Nec vxor repudiata potest transire ad alias nuptias.*

3 *Dupliciter posset vxor repudiari, vel ex causa adulterij vel sine vlla causa.*

4 *Quo pacto matrimonium infidelium appelletur Sacramentum?*

5 *Qui carent baptismo Sacramentorum ianua; carent etiam alijs Sacramentis.*

6 *Ex D. Th. matrimonium infidelium est Sacramentum habitu.*

7 *Matrimonium infidelium dicitur Sacramentum largè, & impropriè.*

8 *Affertur alia explicatio.*

9 *Matrimonium infidelium dicitur Sacramentum veteris, & naturalis legis: non noua, & Euangelicæ.*

10 *Id quod etiam debet magis explicari.*

11 *Si mulier repudietur sine causa, neque quoad vinculum, neque quoad torum censetur dimissa.*

12 *Nec ex ignorantia, nec ex quacunque consuetudine dissoluitur vinculum matrimonij apud infideles.*

13 *Non obstat quod ad alias nuptias trãsierit vxor repudiata.*

14 *Debet coniux conuersus coniugem repudiatam, etiam si ad alias nuptias transierit, & ad torum, & ad fidem inuocare.*

15 *Vel saltem in alia sententia interroganda vxor, an velit cohabitare.*

16 *Si transeat talis coniux conuersus ad fidem, ad secunda vota, sine admonitione alterius coniugis videtur de duplici matrimonio puniendus.*

17 *Maior difficultas est si mulier sit dimissa ab causam adulterij, quando vir habet ius illam dimittendi quo ad torum, quare non videtur debere interrogare an velit cohabitare.*

18 *Facilius dissoluitur difficultas in sententia eorum, qui tenent, dissolui matrimonium ex eo, quod alter coniux nolit conuerti.*

19 *Potest innocens si velit sibi adulteram penitentem reconciliare.*

20 *Non ita facile dissoluitur difficultas in sententia eorum, qui tenent, quod matrimonium non dissoluitur ex eo quod nolit infidelis conuerti.*

21 *Videtur, quod adhuc fidelis teneatur interrogare, an velit cohabitare sine iniuria creatoris, &c.*

22 *Nouiter conuersus, qui ad secunda vota transijt nulla monitione præhabita, censetur bigamus.*

23 *Ex motu Pij V. pro Indis nouę Hispaniæ censetur obstinatus coniux infidelis ita absens, vt commodè admoneri non possit.*

24 *Probatur, quod sit bigamus, qui nulla monitione præhabita ad secunda vota transijt.*

25 *Voluntas alterius coniugis infidelis cõstare non potest nisi prius admoneatur.*

1 Oportet partim præmissis, partim conclusionibus, singulis partibus huius capitis respondere. Et quidem præmitti debet tanquam certum, & supra satis confirmatum quod non potest Infidelis etiam in statu infidelitatis repudiare legitimam vxorem. Supra enim iam dictum est, hanc licentiam derogatam fuisse per Euangelium omnibus tum fidelibus, tum Infidelibus. Id quod maiori non indiget probatione.

2 Prima conclusio: non potest vxor repudiata in statu Infidelitatis transire ad alias nuptias. Hæc

Hæc conclusio ex hoc præmisso consequitur si enim vir illam repudiare non potuit, iam matrimonij vinculum non est solutum; quod si matrimonij vinculum solutum non est, non potest mulier repudiata ad alias nuptias transire.

3 Dupliciter autem posset uxor ista à viro repudiari, vel cum causa nempe adulterij, vel sine causa. si ob adulterium iam supra visum est: & per *Baiardum ad Clarum S. Adulterium num.* 114. *Sanchez de matr. lib.10.disp.*2. *Farinac. in praxi crim. p.5.qu.143.num.* 33. *& alios ibi relatos:* fornicationem alterius coniugis non esse causam sufficientem ad dissoluendum matrimonium quoad vinculum, sed solum quoad torum, & cohabitationem. quare etiam si vir infidelis illam dimittat ob adulterium, adhuc restat matrimonij vinculum. nam etsi matrimonium infidelium ratum non sit nec perfectum Sacramentum: attamen negari non potest quod sit verum, & legitimum matrimonium; quinimmo. vt habetur ex *dicto cap.gaudemus de diuortijs ibi (cum Sacramentum coniugij apud fideles, & Infideles existat)* appellatur Sacramentum; quod quo pacto intelligi debeat modo breuiter explicandum.

4 Id autem, vt præstem, sequar vestigia Doctissimi nostri Hispani Farinac. dico non satis laudati viri *Augustini Barbosæ.* in quo nescio an magis nostro Barbosæ, quam ipsi Farinacio gratificer. qui Barbosa suo velocissimo ingenio, acerrimoque iudicio tanquam lucidissimis radijs nostrum hoc sæculum quotidie nouos edendo libros omni doctrinæ scientiaque refertos: non secus ac Farinacius suum illustrat, perspicumque reddit.

Hic ergo *in suis collect. lib.* 4. *decret. tit.*19. *cap. gaudemus* 8. *num.* 3. ait vehementer elaborasse DD. in declarandis verbis huius cap. paulo ante citat. cum videantur prima facie difficillimæ resolutionis. Et quidem difficultatem faciunt ex vna parte quia Sacramenta non reperiuntur nisi in Ecclesia, vt habetur *cap.quia ex sola* 24. *q.* 1. *cap. extra Catholicam* 1. *q.* 1. itaut extra illam nullum reperiatur *cap. plerumq; S. hinc est* 2. *qu.* 7. *cum similibus.* Iudæi autem, & reliqui infideles extra Ecclesiam sunt, & habetur ex doctrina Apostoli ad *Corinth.cap.*5. & refertur *in hoc cap. [quid enim mi-*

5 *hi, qui foris sunt iudicare.* & ratio est, quia cum infideles careant baptismo, qui est Ianua Sacramentorum *capitulo veniens de presbytero non baptizato*, cæteris etiam careant Sacramētis necesse est, & in Ecclesia non sint *ex cap.firmissimè dist.* 4. *cap. maiores de baptismo.* Ex alia parte per verba citata expresè dicitur quod apud Infideles sit matrimonij Sacramentum.

6 Quare varias conantur adducere huius textus solutiones DD. *Couar. de spons.p.*2.*cap.*1. *S.vnico nu.*4.*iuxta doctrinam D. Thom.* à nobis supra allati ait, Sacramentum coniugij apud Infideles existere habitu, non actu; vnde supra intulimus quod post baptismum actu fit Sacramentum, quæ solutio quamuis non displiceat; placet tamen alias aliorum

7 adducere. *Sanchez* igitur, & alij, quos ipse citat *lib.* 2. *de matr.disput.* 8.*num.*1. aiunt appellari in præsenti Sacramentum matrimonium Infidelium largè, & impropriè in quantū aliquo modo designat rationem Christi cum Ecclesia licet improprie, quia fide carent; & hanc sententiam affert nouissimè *Gaspar Hurtado de Sacramentis de matrim. disp.* 3.*diffic.*20.*num.*73.

8 Aliam solutionem adducit *Anton. Ricciulus in tract. de Iure Personarum extra grem. Eccl.existentium lib.* 2.*cap.*

2. cap. 1. num. 8. relatus à Barbosa loco cit. num. 4. qui ait, quod dupliciter matrimonium considerari potest, primò vti naturæ contractus, & remedium concupiscentiæ, & vti signum rei sacræ non conferentis gratiam, & hoc modo reperitur etiam inter Iudæos: alio modo posse matrimonium considerari vti Sacramentum institutum à Christo Domino, & hoc modo non reperitur nisi inter Christianos.

Aliam solutionem adducit Barbosa ibidem nu. 5. vbi ait Sacramentum esse nomen generale, de cuius ratione saltem in genere est, vt sit signum rei sacræ. Sacramenta autē in genere diuiduntur in Sacramenta veteris legis, & naturalis, & legis nouæ, ac Euangelicæ, & tum ipsa, tum illa à Patribus, & Concilijs appellantur Sacramenta; Sacramen-

9 tum ergo matrimonij apud Infideles dicitur Sacramentum non quidem nouæ legis, sed legis naturalis, quia specialiter institutum est, tum quia significat rem sacram, idest vnionem inter Christum, & Ecclesiā, & hoc modo accipitur Sacramentum coniugij in præsenti, quod in genere est apud fideles, & Infideles, sed diuerso modo apud hos imperfectum significans tantum, & non efficiens; apud illos vero significās, & efficiens, ac gratiam conferens.

10 His posterioribus solutionibus adductis ab Anton. Ricciulo, & Barbosa hanc ego adderem explicationem, circa id, quod dicunt quod matrimonium Infidelium est signū rei sacræ, vt scilicet, id intelligatur de matrimonio attenta eius natura, & institutione, & implicitè; nam alioqui si Carentia fidei attendatur ipsorum Infidelium non video quo pacto possit dici signum rei Sacræ in Infidelibus, qui nullo pacto in matrimonio ad quid sacrum attendunt; & multo minus ad vnionem Christi, & Ecclesiæ, vel vt loquitur D. Thomas non contrahunt in fide Ecclesiæ.

11 Redeo nunc ad aliud membrum diuisionis supra positæ, si scilicet mulier repudietur sine vlla causa; & in hoc casu nemo est qui dubitet illud matrimonij vinculum solutum non esse. nam cum mulier iniustè dimittatur, non solum quoad vinculum, sed neque etiam quoad torum, & habitationem coniugium separatum est: vnde etiamsi illa ita repudiata secundas nuptias celebrauerit, siue per malitiam, siue per ignorantiam, nullatenus hæ secundæ nuptiæ legitimæ sunt: atque adeo remanet in suo robore, & vigo-

12 re prius coniugium. Nec ex ignorantia, nec ex quacunque consuetudine apud Infideles firmantur secundæ nuptiæ, vel approbatur repudium; cum minimè detur consuetudo valida contra ius naturale, & Diuinum, quale supra diximus esse quod tales nuptias; & repudium prohibet, quod non valeat contra Ius Diuinum Put. decis. 365. num. 2. Azor. instit. mor. p. 1. lib. 5. cap. 13. qu. 2. Surdus consil. 301. num. 52. cum sequent. Bellett. disquisit. Clericali par. 1. tit. de fauore Clericorum personali §. 3. à principio quod nō valeat contra Ius naturale, Michael Grassis tom. 1. commun. opinion. lib. 1. titul. 17. num. 308. pag. 243. Duen. reg. 137. Fortun. Garc. in l. veluti num. 25. ff. de Iust. & Iure, Ioseph Gonzal. lib. vnico var. cap. 38. Petrus Rebuff. in repet. l. quod Iussit. not. 1. nu. 38. ff. de Iudic. Martin. Monter. decis. 17. num. 40. Azor. instit. mor. p. 1. lib. 5. cap. 17. qu. 2. & 3. Szyr. in claui reg. lib. 3. cap. 11. n. 40.

13 Nec debet obijcere fidelis infideli in statu Infidelitatis vtriusque repudiatæ, quod ad alias nuptias diuerterit; atque adeò fornicata fuerit. Id quod videtur colligi ex citato Barbosa ibidem nu. 19. citante Pon-

Pontium de impedimen. matrimonij cap.21. vers. sunt tamen, & Sanchez de matrimon. lib.10. disp.5. num.8. ait enim (*Aduerte quod Infidelis ad fidem conuersus, non potest ab Infideli diuertere ad fidem conuersa obijciens ei fornicationem tempore Infidelitatis admissam occasione data per coniugem innocentem eo quod noluerit ad consortium maritale admittere illum volentem cohabitare absque contumelia Creatoris*) nam videtur eadem, & à fortiori militare ratio, & casus prorsus idem quare sit.

14 Tertia Conclusio: tenetur coniux ad fidem conuersus, antequam ad secundas nuptias transeat admonere coniugem sine causa repudiatam etiamsi indebitè ad secundas nuptias transierit. Debet enim vir ostendere promptitudinem ad illam recipiendam; & sicut iniquus fuit in illa dimittenda, ita debet esse æquus in illa recipienda, si velit resipiscere, & ad fidem conuerti; vel in alia sententia si velit cohabi-
15 tare sine iniuria creatoris, & pertractione ad peccatum iuxta dicta, quod si nolit, tunc potest transire ad alias nuptias, cum habeat ius dissoluendi tale matrimonium.

16 Quarta conclusio. talis coniux conuersus ad fidem non admonita vxore repudiata, & in statu Infidelitatis remanente (nisi aliunde constet eius obstinatio) transeat ad secundas nuptias videtur de affectato duplici matrimonio atque adeo tanquam bigamus puniendus. Ducor quia admonitio videtur esse ex requisitis essentialiter ad dissolutionē matrimonij, vel saltem conditio sine qua non dissoluitur. De quo vide Sanchez.

17 Sed difficultas maior est; si mulier sit ob causam adulterij dimissa, quando etsi quoad vinculum non sit solutum matrimonium; solutum est tamen quoad torum, & cohabitationem; an teneatur illam prius admonere adhoc vt possit transire ad secundas nuptias; & difficultas in eo videtur esse quia non videtur teneri eam admonere an velit cohabitare sine iniuria creatoris, & pertractione ad peccatum. Et ratio videtur esse quia vir habuit ius illam dimittendi perpetuo diuortio quoad torum, & habitationem; ergo non debet illam admonere an velit cohabitare sine iniuria Creatoris; &c. Sed videtur hæc
18 difficultas facilius expediri in sententia eorum, qui dicunt matrimonium dissolui ex eo quod coniux nolit conuerti ad fidem. nam posita hac sententia satis est si Coniux fidelis interroget infidelem, an velit conuerti: si respondeat quod nolit conuerti, iam coniux fidelis habet ius dissoluendi matrimonium, & transire ad secundas nuptias. Nec tenetur amplius interrogare velit habitare; necne sine iniuria creatoris, &c. Si verò respondeat quod velit conuerti, & de facto conuertatur, iam vinculum remanet in-
19 solutum, nec potest fidelis transire ad alias nuptias; sed non tenetur adulteram recipere quoad torum, & habitationem. potest tamen si velit, illi culpam condonare, & sibi eam reconciliare.

20 At non ita expediri potest hæc difficultas in sententia eorum qui tenent quod matrimonium non dissoluitur ex eo quod Infidelis nolit conuerti; sed solum si nolit cohabitare sine iniuria, &c. qua sententia posita non expeditur difficultas si interroget Infidelis an velit conuerti, & illa dicat quod nolit conuerti: nam ex vna parte videtur. quod teneatur fidelis interrogare amplius an velit cohabitare sine iniuria creatoris, &c. adhoc vt

si ne-

si negetur, dissoluitur matrimonium: ex alia parte videtur quod non teneatur interrogare an velit cohabitare nam habet ius illam dimittendi quoad torum, & cohabitationem, & præterea habeat ex præcepto Ecclesiæ prohibitionem cohabitandi.

21 Quinta Conclusio, videtur dicendum quod posita hac sententia, de qua vltimo loco diximus: teneatur fidelis interrogare an velit cohabitare sine iniuria Creatoris, &c. adhoc vt possit coniux fidelis transire ad secundas nuptias. Et ratio est quia etsi non teneatur illam ad torum admittere, non tamen potest dimittere ob adulterium quoad vinculum, sed solum id potest propter priuilegium fidei, quod non vtique fauet, nisi in casibus positis. In praxi autem ita tractari posse videtur vt interrogetur repudiata an velit cohabitare, ad quod ex parte sua tenetur; quod si dicat quod nolit, infidelis, iam fidelis habet ius dissoluendi matrimonium, si vero dicat, quod velit cohabitare, tunc in potestate fidelis erit ob rationem adulterij admittere, vel non admittere; sed tamen obstat Ecclesiæ prohibitio ne cohabitent: in casu vero quod talis prohibitio non existeret, vt in conuersis de nouo in India tunc poterit fidelis admittere, vel non.

22 Sexta Conclusio: quicunque fidelis nouiter conuersus, qui ad secunda vota transiijt sine monitione coniugis Infidelis; si alioqui monitio præstari commodè possit; vtique censeri bigamus debet, &

23 iuxta prædicta puniri. Dixi si alioqui monitio præstari commode possit: quia reperitur *Motus proprius Pij V.* pro Indis nouæ Hispaniæ concessus: per quem vbi Pontifici propositum fuit, multos ad fidem conuersos inijsse matrimonium, coniuge in fideli relicto, qui ignorabant an alter coniux superstes esset, & vbi reperiri posset: respondit Pontifex eos in matrimonio post conuersionem inito persistere debere. Ex quo colligitur secundum *Vasquez p. secundæ quæstione* 19. *art.* 6. *disput.* 66. *cap.* 5 *nu.* 26. quod in tali casu detur præsumptio quod tales coniuges, qui requiri commodè non possent, nollent conuerti, aut habitare legitimè. Vnde non sunt audiendi *Bartholom. à Ledesma de matrim. dub.* 50. *com. lib.* 6. *& Vega* 2. *tom. summæ cap.* 34. *casu* 149. qui dicunt quod quantumuis distet Infidelis, & sit impossibilis monitio, eam esse necessariam.

24 Conclusio sic posita probatur ex *Conc. Toletano* 4. *cap.* 61. *relato cap. Iudæi* 28. *qu. prima ibi (quod si admoniti fuerint, & noluerint, separentur)* vbi idem tenent *Archidiacon. nu.* 2. *Bellamer. paulo post principium, Syluester verb. matr. imped.* 10. *dist.* 8. *& alij relati à Barbosa in collect. super dicto cap. Iudæi.* Et ratio videtur esse quia qui statuit aliquid, videtur statuere illa, sine quibus id commodè fieri nequit *l. penult ff. de vsufructu, quia consequens qui vult, vult etiam suum necessarium antecedens l. ad rem mobilem, l. ad legatum ff. de procurator. l. quip oprio §. qui alio ff. eodem tit. l. illud ff. de acquirendo rer. dom. l.* 2. *§. inspectio ff quemadmodum aper. l.* 2. *ff. de Iurisd. omnium Iud. §. idem Iuris Institut. ex quibus causis manumit. non lic. Angelus Aret. cons.* 20. *visis actis num.* 21. *cum sequent. Castrens. Cons.* 306. *c. lum.* 1. *vers. qui autem lib.* 2. *Ancharan. cons.* 261. *videtur prima facie in princip. Abbas Cons.* 101. *Alex. consil.* 110. *num.* 3. *lib.* 5. *Euerardus in Topicis legal. loco* 95. *Ruin. consil.* 119. *Menocch. de præsumpt. lib.* 4. *præsumpt.* 68. *num.* 6.

Anton.

Anton. Gomez tom. 1. varia cap. num. 23. Surdus decis. 70. nu. 5. Praeceptor meus Anton. Picciardus in princ. Instit. de acquisit. per arrog. nu. 16. Card. Tuschus pract. conclus. tom. 2. littera G. Conclus. 757. Rota decis. 44. num. 2. & decis. 105. nu. 5. apud Farinac. p. 1. recent. cum ergo solui non possit
25 matrimonium, nisi neget alter cõiux conuerti, vel saltem secundum alios cohabitare, &c. quae voluntas constare vtiq; non potest, nisi prius alter coniux admoneatur; quando, vt diximus, aliunde non constat obstinatio alterius coniugis. quae doctrina est generalis pro huiusmodi de nouo conuersis, nisi quod pro Indis, vt diximus, datur motus proprius Pij V. paulo ante allatus.

QVAESTIO DECIMASEPTIMA.

De Matrimonio Fidelis, cum quouis Infideli, siue Pagano, Iudaeo, Haeretico.

SVMMARIVM.

1 *Statuitur huius quaestionis series.*
2 *Matrimonium fidelis cum Pagano, Iudaeo, & Haeretico, illicitum est & peccatum inuoluit.*
3 *Rationes quare tale matrimonium sit illicitum assignãtur.*
4 *Auctoritates sacrae scripturae afferuntur.*
5 *Canones. Iuris Pontificij id confirmãtes referuntur.*
6 *Explanãtur verba tres in Cap. Caue 25. Quaest. 1.*
7 *Grauitas peccati in tali contractu matrimonij cum haeretico refertur.*
8 *Accessus fidelis cum infideli habet circunstantiam luxuriae mutantem spetiem, & alias malitias.*
9 *Ex lege Regia Castellae infligitur poena mortis Iudaeo cum Christiana coeunti.*
10 *Ex eodem Iure municipali maurus coiens cum fideli virgine l. nupta lapidatur, & mulier prima vice amittit dimidiam bonorum partem & secundam morte plectitur.*
11 *Quo pacto Sancta Monica cum viro infideli nupsit.*
12 *An tale matrimonium fidelis cum infideli validum sit.*
13 *Matrimonium fidelis cum cathecumena catechizata est irritum.*
14 *Tale matrimonium non est irritum Iure diuino naturali, nec Iure diuino positiuo.*
15 *Non inuenitur praeceptum de non contrahendo tale matrimonio, in veteri neque in nouo testamento.*
16 *Auctoritas Esdrae declaratur.*
17 *Cultus disparitas ex solo Ecclesiastico praecepto est impedimentum dirimens.*
18 *Pontifex potest ex iusta causa impedimenta dirimentia indicere.*
19 *Hoc praeceptum dirimens matrimoniũ non habetur ex aliquo canone id. ex receptissimo vsu Ecclesiae, & ex Apostolorum traditione.*
20 *Matrimonium fidelis cum haeretico non est vllo Iure irritum licet sit grauissimum peccatum.*
21 *Vxorum Catholicarum dotes non confiscantur propter haeresim maritorũ si quando contraxerunt nesciebant esse haereticos.*
22 *Canones sextae sinodi quos trullanos vocamus an habeant auctoritatem.*
23 *Pontius Canones Trullanae Sinodi defendere conatur.*
24 *Pontifex potest dispẽsare vt matrimonium possit contrahi à fideli cum infideli non baptizato.*
25 *An inter indos noui orbis receni ad fidem conuersos probabile sit valere matrimonium fidelis cum infideli sine tali dispensatione.*
26 *Si non adsit Iusta causa dispensationis licet validum sit matrimoniũ tale: peccatur tñ in eo contra Ius Diuinũ.*
27 *Põtifex de Iure potest dispẽsare in ma-*

trimonio fidelis cum haeretico iusta de causa.

28 *Quae causae requiruntur ad hãc dispẽsationem.*

29 *An cum periculo peruersionis propter magnam aliquam causam possit cõtrahi cum haeretico?*

30 *In Regionibus in quibus Catholici, & haeretici promiscue viuunt sine peccato fiũt matrimonia inter fidelem & haereticum.*

31 *Si contrahat catholicus cum haeretica citra dispensationem, vel vsum toleratũ, est suspectus de fide.*

32 *Contrahentes secundum matrimoniũ viuente prima vxore cum haeretica praeter poenas Bigamiae poenam fautoriae incurrunt.*

33 *Fautores haereticorum incurrunt suspitionem leuem vel vehementem secundum subiectam materiam.*

34 *Huiusmodi contrahentes cum haereticis secundum matrimonium cõstãte prima debẽt torqueri super intẽtionem, & abiurare de vehementi.*

35 *Magis suspecti sunt in fide qui cõtrahunt secũdum matrimonium cum lutherano vel alterius sectae eorum qui tenẽt. posse duplicari matrimonium.*

36 *Quid dicẽdum si cõtrahatur cum infideli nõ baptizato?*

37 *Etiam cum impedimẽto ligaminis cõtrahitur bigamia.*

38 *Si coram Parocho, & testibus matrimonium cõtrahatur augetur suspitio in fide.*

EGimus in praeterita quaestione de eo quod debet facere infidelis nouiter conuersus circa vxorem ab eo repudiatam tempore infidelitatis; an scilicet debeat eam praemonere, antequam transeat ad secundas nuptias; adhoc, vt bigami suspicionem, & poenas non incurrat. In hac vero quaestione agemus de matrimonio fidelis cum quocũque infideli, siue paganus ille sit, siue Iudaeus, siue haereticus. Id quod videtur pertinere tum ad perfectã dictae praeteritae quaestionis cognitionem; tum etiam ad nostram tractationem non solum reductiuè ob generalem illam rationem suspicionis in fide, ob contractum matrimonium cum dicto infideli. verum etiam directè ob specialem nostram tractatione de bigamia. Videndum enim an fidelis qui cũ fideli matrimonium prius contraxerat, si adhuc viuente primo coniuge, secundo cũ infideli contrahat, censeatur incurrere speciale bigamiae suspicionem, & eius poenas mereatur; videndum etiam à fidelis, qui cum infideli cõtraxerat; possit secundum matrimonium inire cum fideli; nullo videlicet existente primo matrimonio cũ infideli contracto. Et diuersa valde est haec quaestio à praeterita non enim loquimur de fideli nouiter conuerso; sed de veteri: praeterea loquimur de matrimonijs contractis in statu fidelitatis.

His positis, vt cum ordine procedamus. Quaero primo an principaliter matrimonium fidelis cum infideli sit licitum, vel saltem an sit validum. Quaero secũdo principaliter iuxta varias respõsiones, quae afferentur pro primo quaesito, in quo casu incurratur bigamiae suspicio; vel quaecunque alia ad nostrum Tribunal pertinens.

Et quidem quoad primum quaesitum Respondeo. Quod quamuis non idem Iudicium sit quoad valorem, vt videbimus de matrimonio contracto cum Pagano, Iudaeo, & haeretico: attamen quoad hoc, an scilicet sit illicitum dicimus esse illicitum; & pariter cum peccato contrahi, siue cum pagano, siue cum Iudaeo, siue cum haeretico cõtrahatur matrimonium. Idque Iure diuino naturali, vt probat *Pontius de matr. lib. 7. de disparis cultus imped.*

cap.

cap. 46. nu. 1. & ita tenet etiam *Sāchez lib. 7. de matr. disput.* 71. *num.* 5. Cuius rei rationem affert *d. Pontius loco citato,* tum ex periculo peruersionis, cui se exponit manifestè; tum ex mala prolis educatione: tum denique propter graues dissensiones, quæ inde oriuntur. Prohibitū etiam est Iure Diuino positiuo veteri saltē quoad paganos. Sed quia
3 eadem ratio valet modo pro Iudęis & hæreticis: ideo potest etiam ad istos applicari nam *Exodi* 34. prohibetur ratione periculi: dicitur enim ibi: *ne scilicet postquam fornicatæ fuerint* (idest Idolis sacrificauerint) *fornicari vos faciant.* & *Deutoronomij* 7. habetur: *quia seducet filium*
4 *tuum, ne sequatur me: ac magis seruiat Dijs alienis,* & 3. *Regum* 11. *certissime auertent corda vestra, vt sequamini Deos alienos.* Et Iure Diuino positiuo nouo; ex 2. *Pauli Cor.* 6. *Nolite iugum ducere cum infideli,* quē locum *D. Hieronymus lib.* 1. *ad Iouinianum, & epistola ad Gerontium,* de non ineundo coniugio interpretatur, & 1. *Cor.* 5. *mulier si dormierit vir eius, nubat tantum in domino,* idest cum Christiano vt interpretatur *Tertull. lib.* 2. *ad vxorem,* & alij Patres quos citat *Sanchez loco cit.* Iure etiam Ecclesiastico prohibita sūt, vt habetur 28. *qu.* 1. *cap. caue.* vbi *d. Aug. Barbosa,* ait *Collige ex text. &*
5 *duobus sequentibus matrimonium fidelis cum Iudæo seu alio infideli esse vetitum.* Et citat *Couar. de sponsal. p.* 2. *c.* 6. *§.* 11. *in princ. Marquard. de Iudę. p.* 2. *c.* 3. *sub n.* 13. *vers. quid autē si fidelis Mozz. de contractibus tracta. de matr. tit. qui possunt contrahere matrimon. sub nu.* 35. *vers. aliud, & tertium caput est, Azor. instit. moral. p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 11. *q.* 5. *& p.* 2. *lib.* 5. *c.* 2. *q.* 2. *Ludou. Bega resp. casuū conscientiæ p.* 4. *casu* 30. *Paul. Comilot. resp. moral. li.* 1. *q.* 117. *Farin. in praxi crim. p.* 5. *qu.* 139. *n.* 36. *Anton. Ricciul. de iure perso nar. extra gremiū Eccl. exist. lib.* 2. *c.* 2. *n.* 8. *vers. tertia cōclusio.* Sed hic omitti non debet Aurea *D. Ambros.* sententia in præsenti textu contenta à *Couarr. d. §.* 11. *n.* 2. ad suam integritatem restituta, non enim ita integrè relata à *Gratiano:* est autem hæc
6 *Caue Christiane, Gentili, aut Iudæo filiam tuam tradere. Caue, inquam, Gētilem, aut Iudæam, atq: alienigenam, hoc est hæreticam, & omnem alienam à fide tua vxorem auersas tibi. Prima Coniugij, fides, castitatis, gratia est, si idola, quorum prædicantur adulteria, si Christum neget, qui præceptor, & remunerator pudicitiæ; quomodo potest diligere pudicitiam: Si Christiana sit* (*pro Christiana* intelligit hic cathecumenam) *non est satis nisi ambo initiati sitis Sacramento Baptismatis. Simul ad Orationem nocte vobis surgendum est, & coniunctis precibus obsecrandus Deus.* Et de hæreticis præcipue habetur *c. oportet d. q.* 1. 28. & de Iudæis seq. *c. si quis Iudaicæ d. p. q.* 28 plura decreta si quæris vide *Pōtium cap.* 46. *cit. à n.* 4. vbi distinctè affert decreta prohibentia matrimonia cum Gentilibus, & quæ prohibent cum Iudæis, & quæ denique cum hæreticis.

7 Patet autem ex dictis huiusmodi peccatum quod committitur in contractione matrimonij esse mortale, & quidem grauissimum ratione tamen prædicti scandali, & periculi tum suæ, tum prolis peruersionis; & inquietæ cohabitationis cum talibus peruersis coniugibus. (quod est notandum pro eo quod quæremus an Pontifex possit ad hæc matrimonia dispensare.) vnde merito infert *Sāchez eod. lib.* 7. *disp.* 4. *n.* 12. quod accessus fidelis cū infideli aduersus impedimentum dirimens, habeat circunstantiam luxuriæ mutantem speciem, ac necessario fatendam. Tum quia cedit
8 in religionis dedecus sicut matri-

monium; tum etiam, quia est dictũ
periculum peruersionis tum fidelis
ad infidelem accedẽtem, tum pro-
lis, quæ ab infideli suscipi potest.
Quam grauitatem licet etiam con-
ijcere ex grauissima pœna, quæ hu-
iusmodi fornicariæ copulæ impo-
nitur. Et quidem *l. regia 9. tit. 24. p.
7.* infligitur pœna mortis Iudæo cũ
Christiana coeunti, & *l. fin. tit. 25.*
9 *ead. part.* punitur Maurus coiens cũ
fideli virgine vel nupta, vt lapide-
10 tur, & ipsa virgo vel vidua quę Mau-
ri accessum patitur, vt prima vice
amittat dimidiã bonorum partem;
secunda vero vice morte plectatur.
quod si Maurus ad meretricem ac-
cedat, prima vice, tum maurus, tũ
meretrix flagellatur, secunda vero
tum ille, tum hæc morte punitur.
Dices quo pacto ergo *S.* Moni-
11 cha nupsit cum viro infideli, teste
D. Augustino lib. 9. confess. cap. 9. Ad
hoc dubium Respondet *Pontius d.
lib. 7. c. 47. n. 7.* tali pacto *Non obstat
Sãctissimã Monichã matrimonio iun-
ctam homini infideli, tum quia sicut a-
liquorum fidelium cum infidelibus cõ-
iugia excusat inspiratio diuina; ita
etiam alia excusat in eis naturalis pro
babilis ignorantia vt licitè fiant. Et
iuris naturalis, vt fiãt valide.* quæ vl-
tima verba inseruiant pro sequenti
casu.
12 Viso ergo, quod contrahere hu-
iusmodi matrimonia cum infideli-
bus graue peccatum est; videndum
modo an saltem huiusmodi matri-
monia valida sint? Ad quam inter-
rogationem cum distinctione re-
spondendum. Si enim loquamur de
infidelibus non baptizatis idest pa-
ganis seu gentilibus, & Iudæis om-
nes Theologi cum *Magistro in 4.
dist. 39.* & interpretes Iuris Cano-
nici *d. 28. qu. 1.* tenent huiusmodi
matrimonium esse non solum illi-
13 citum vt supra dictum est; verum
etiam inualidum, & nullum; ita vt
matrimonium fidelis (quod est no-
tatu dignum) cum cathecumena
sit etiam irritum. Id quod notat
Aug. Barbos. in d. c. caue verbo *A Chri-
stiana*; pro qua supra diximus intel-
ligi catechizatam, vt explicat *glos.*
Et ita docent *Syluest. verb.* matrimo
nium *3. imped. 10. in init. Nau. in ma
nua. cap. 22. nu. 49. Anton. Cuch. inst.
maior. lib. 5. tit. 12. nu. 92. Caet. in re-
pet. cap. ad limina 30. q. 1. §. 4. 9. 169.
num. 423. Henriq. in summa lib. 11. c.
13. §. 3. Paulus Comitol. respõs. moral.
lib. 1. q. 117. in fin. Sanchez d. lib. 7. di
sp. 71. nu. 2. Anton. Ricciul. d. lib. 2. c.
2. nu. 9. & lib. 3. cap. 4. num. 27.* Vide
etiam alios auctores citatos ab ip-
so *Sanchez loco proximè citato.* vbi
huius rei rationem reddit. quia sci-
licet cathecumena, baptismo, qui
Sacramentorum ianua est, careat,
quamuis fidem teneat, & in gratia
constituta esse possit. Dices; quo iu-
re irritum est huiusmodi matrimo-
nium diuino an Ecclesiastico? Re-
spondeo non esse irritum neque ex
Iure Diuino naturali neque diuino
positiuo. quod non sit irritum iure
14 naturali patet ex eo, quod non est
intrinsecè malum idest absolutè, &
in quauis circunstantia, quale est
mendacium, & alia huiusmodi, sed
esse ex his, quæ aliqua ablata, vel
posita circunstantia possunt reddi
honesta, vt in primo libro diximus,
quando posuimus exemplum in
occisione, vel in accessu ad mulie-
rem, vel in ablatione alienorum
bonorum. Et quod non sit irritum
iure diuino positiuo probatur ex
eo, quod non detur huiusmodi di-
uinum præceptum irritans matri-
monium cum dictis infidelibus ne-
que in nouo neque in veteri testa-
mento, & solum testimonia, quæ
solent adduci ex vtroq; testamento
ad hoc propositum, probant esse
huiusmodi matrimonia interdicta,
non autem ipso iure irrita. Quod si
addu-

16 adducatur textus *Esdræ 1.cap. 9. & 10.* vbi habetur, quod Esdra interpretante legem Domini in Deuteronomio latam, *separati sunt Hebræi a cōiugibus infidelibus, quas duxerāt.* Ad quem locum respondet *Sanchez d.disp. 71. nu. 7.* Illud preceptum quatenus irritans fuisse iudiciale; atq; adeo morte Christi Domini ex pirasse: præterea cum solis incolis terræ Canaam fuisse illud matrimo
17 nij interdictum. Restat ergo, vt cultus disparitas sit impedimētum dirimēs ex solo Ecclesiastico precepto; vt tenent *Scotus 4. d. 39. q. vnica artic. 2. Veracrux 1. p. speculi art. 42. dub. 1. concl. 3. Bellarm. lib. 1. de matr. c. 23. concl. 2. & 3. Enriquez lib. 11. de matr. c. 13. n. 2. & 3. Valentia 4. p. disp. 10. q. 5. puncto 3.* vbi de disparitate cultus *4. decret. 2. p. c. 6. §. 11. n. 1. Mozzius de contract. vbi de matr. tit. qui possunt matr. contrahere num. 27.* & alij apud citatos. Et quod possit
18 Pontifex iusta causa ductus impedimenta dirimentia indicere, docent *D. Anto. 3. p. tit. 1. c. 3. in fi. Gaeta repetitione c. ad limina 30. q. 1. §. 4. nu. 122. Veracrux 1. p. spec. art. 29. cōcl. 2*
19 Et tenet *Glossa 29. q. 1. in summa verbo quod autem.* Hoc autem preceptū dirimens matrimoniū cū supradictis infidelibus non habetur ex aliquo canone, sed ex vsu Ecclesiæ receptissimo vim legis obtinente, & ex Apostolorum traditione. Vt docent *Sotus 4. dist. 39. q. vnica art. 2. col. 5. vers. hæc autem Veracrux 1. p. spec. art. 32. dub. 1. concl. 4. Bellarm. li. 1. de matr. c. 23. prepos. 2. & 3. Hēriq. lib. 12. de matr. c. 23. n. 3. in fin. Petrus de Ledesma de matr. q. 59. art. 1. dub. 1. concl. vnica.* Et hanc consuetudinē introductā ab hinc cētum quinquaginta annis dicunt *Bellarm. loco cit. prop. 3. Rebell. 2. p. de oblig. iust. lib. 3. q. 9. circa fin.*
Si verò loquamur de matrimonio fidelis cū hæretico. Respondeo
20 quod quāuis, vt patet ex dictis sit illicitum, & grauissimum peccatū: attamen quoad valorē Dico illud matrimonium non esse vllo iure irritum. Et ita docent communiter Theologi, & iuris canonici interpretes. qui nullo alio fundamento nituntur, nisi quia non existit ius Ecclesiasticum irritans eiusmodi contractum, licet multis interdicatur canonibus. Et ita Docet *Pōtius lib. 7. c. 47. n. 10. & in Appēd. de matr. catholici cum hæret. c. 5. n. 2.* vbi ait hāc sententiā receptā à Iuristis omnibus solum quatuor, aut quinque exceptis. quos in eadē appendice recēset *nu. 3.* videlicet *Glossa in c. fi. verbo cōtra substātiam de condit. apposit. Hostiens. c. 1. de coniug. seruorum nu. 1.* & ibi. *Anchar. nu. 1. Carrer. de hæret. nu. 157. Simācas de cathol. inst. ca. 40. & 46. Rojas sing. 128. nu. vnico*, quibus fauet *Alphonsus Rex in l. 15. tit. 1. p. 4* Et suadetur hæc sentētia *ex c. decreuit de hæret. in 6.* vbi *Aug. Barbos.* verbo *nisi forte mulieres* agit remissiuè an, & quando matrimonium inter Christianum, & hæreticū sit validū: & ibi præterea dicitur, quod vxorū catholicarū dotes non debent confiscari propter hæresim maritorum
21 si quando contraxerunt matrimonium, nesciebant illos esse hæreticos. Et ita preter aliquos ex ordinarijs in præsenti docent *Repert. Inquis. verbo dotes, Simanch. de Cathol. instit. tit. 9. n. 66. cum seq. & tit. 40. n. 24. Villadiego de hæret. q. 15. n. 9. Zāch. eod. trac. c. 25. ad fi.* vbi *Campeg. in Addit. lit. A. Quaritez in quæst. criminal. c. 1. n. 22. vers.* aut contraxit ignorāter, *& n. 24. vers.* aut mulier ignorabat maritum *Pēna in direc. Inquis. p. 3. schol. 153. Decia. in tract. crimin. lib. 5. c. 45. n. 10. Sāchez in præcepta decalogi lib. 2. c. 17. n. 3. cū seq. Sāctar. de hæres. c. 9. dub. 3. n. 12. Cened. ad 6. colle. 13.* vbi etiā *n. 3.* affert quāplures qui examinant an matrimoniū inter

Ca-

Catholicos,& hæreticos sit validũ. *nu.2.Farinac.in praxi crim p.1.q.25 nu.111.cũ seq.& de heresi q.190.§.3. n.43.& 44*, Suadetur inquã, & hoc capite, nã si matrimoniũ huiusmodi irritum esset; in d. Cap. debebat expresse dici, cum locus aptissimus esset. quinimmo contrariũ videtur hic supponi. Quod si vxor scienter cõtraxit matrimonium cũ viro hæretico priuatur dote, & applicatur fisco *Ita Penna in direct. inquis. p. 3. comm.160.Simanch.de cath.inst.c.9. n.73.& alij.*

Mouetur autem *Simancas* ad dicendum, quod matrimonium fidelis cum hæretico sit irritũ, *vt d. tit. 40.de matr.n.*27.patet, ijsdem rationibus, quas supra adduximus ad probandũ matrimoniũ fidelis tum cum hæretico: tum etiã cum alijs infidelibus esse illicitum; quæ nihil aliud cõuincunt, vt cõstat ex dictis. quare per ea patet ad ipsius *Simãcæ* argumenta,& *Rojas d.sing.* 128. ad probandũ quod dictum matrimoniũ fideliũ cum hæretico sit irritum adducit *Canon.72. sextæ Synodi generalis*, verba huius canonis talia sũt. *Non licet virum orthodoxum cum muliere hæretica, nec orthodoxam cũ viro hæretico copulari: sed si quis huiusmodi ab vllo existimari factum apparuerit, irritas nuptias existimari, & nefariũ cõiugium dissolui* quem locũ etiam allegat citatus *Simancas*. Sed ad hunc canonem Respõdetur, nul-
22 lius esse auctoritatis. Nã Canones d.Sextę Synodi, *Trullanos* appellãt (eo quod apud *Trullum* palatiũ regium editi sint,) nõ sunt authẽtici, nec Ecclesiasticam habẽt authoritatem,nec fuerunt à Consilio constituti, sed post illud dissolutum à quibusdam Episcopis,nullusq; Romanus Põtifex eos approbauit; sed potius aperte improbauit *Sergius* Pontifex illius temporis. Ita *Sãchez lib.7.de imped.15.matr. disp.28.n.8.* & *Alij quos ipse citat ibid. & disp.72. nn.2.& 7.* vide alia argumẽta allata ad probandũ dictum matrimonium cum hæretico esse irritum, & eorũ solutionẽ.& ea quę tenẽt *Io.Guttier. Ægid. Reginald. & Alij*, quos refert *Font.in append. matr. hæret. cum Cathol.num.* 4. vbi alias adducit Resp. *n.8.& n.9.*non enim ipsi Pontio sũt ita inuisi Trullani canones(exceptis tamen ijs, qui moribus Romanę Ec-
23 clesiæ aduersantur) vt eos nõ curet, quoad potest exponere,eo quod apud Græcorum Ecclesias vim legis obtinuisse dicat, & ab Ecclesia approbatos. Respondet ergo ipse primo, quod concedi potest,matrimonia catholicorũ cum hæreticis, primis sęculis fuisse irrita. quod postea vel contraria cõsuetudine, vel cõtrarijs legibus mutatum est. Respõdeo secundo. Non iste hæretici in eo *Canone* 72.non intelligi eum,qui proprie hæreticus est,qui à fide Catholica defecit, sed is, qui infidelis est, nondum suscepto baptismo. Quæres primo. Potestne Pontifex dispensare adhoc, vt matrimonium possit contrahi à fideli cum infideli non baptizato. Respõdeo ex dictis parere posse Pontificem dispensare adhoc vt matrimonium validè cõtrahatur; cum enim hoc præceptũ irritans sit Ecclesiasticũ, & Pontifex possit dispensare in omni iure Ecclesiastico; non est cur in dubiũ vocemus; quod scilicet semel Pontifex dispenset, quod tale matrimonium valeat.

Quinimmo aliquid alud addit
23 *Veracruz 1.p.spec.art.32.dub.1.concl.1.* nempe videri probabile inter Indos noui Orbis recens ad fidem conuersos valere matrimonium fidelis cũ infideli. Eo quod cesset ratio consuetudinis, nẽpe timor peruersionis infidelis. Sed statim addit id non esse dicendum. Quod merito dictũ addit *Sãchez d. disp.71.n.9.*

Et

Et quod possit Pontifex dispensare
ad validè contrahendum docent
Calder. Alex. de Neuo, Syluester, Thomas de Argentin. Mozz. Vgol. Graff. & alij à Sachez relati ead. disp. n. 10.
Et quod valeret matrimoniũ etiãsi
iusta non esset causa tradũt *Sotus 4.
dist, 39. q. vnica art. 2. in fi. corporis,
& Barthol. à Ledesma de matr. dub.
54. post tertiã cõclusionẽ.* Quod si sit
iusta causa dispensandi non solum
valet sed etiam licitũ est: si vero nõ
sit iusta causa, quãuis validum sit at
26 tamen peccatur lethaliter contra
ius diuinum. Et ita docet *Sanchez
dicto num. 10.*

Queras secũdo potestnè Põtifex
27 dispensare adhoc vt licitè contrahatur matrimonium inter Catholicos, & hæreticos? Respõdeo, quod
possit Pontifex dispensare si iusta
sit causa, & quod requiratur talis dispẽsatio docet *Pontius d. appẽdice
cap. 8. nu. 1. & 2.*

28 Queres Tertio. quæ causa requiratur adhoc, vt licet dispensetur ad
huiusmodi licitam matrimonij dispensationem. Respondeo cũ *Azor.
tomo 2. lib. 5. c. 2. q. 2.* Vbi ait *Sed non
expedit talẽ dispensationẽ concedere
nisi primarijs viris, & ob commune
pacis bonum, & hæretico id petente
& volente, & fidem dante suæ ad fidẽ
catholicam conuersionis.* Vide *Pontiũ
d. c. 8. n. 4.* Vbi ampliat hanc dispensationem eleganter, & erudite.

29 Quæres quarto an cum periculo
peruersionis possit ex aliqua magna
causa contrahi matrimonium cum
hæretico. Respondeo ob vrgentissimam aliquam causam posse contrahi, dummodo catholicus contrahat cum firmo proposito non labẽdi fidẽlque de diuina misericordia
& gratia, ita docet *Pontius in d. Appendice cap. 6. nn. 2.*

Quæres quinto an citra Pontifi-
30 ciam dispensationem licita possint
esse connubia catholicorum cum
hæreticis. Respondeo in illis regionibus in quibus Respublica hæreticis, & catholicis constat sine peccato fiunt eiusmodi catholicorum cũ
hæreticis connubia ab communem
conuictum, & Societatẽ. Ita *Azor.
tom. 1. lib. 8. cap. 11. q. 5.* omnino videndus.

Quæres sexto, quod si quis Catholicus cum hæretico contrahat
citra dispensationem Pontificiam;
31 & in illis regionibus in quibus non
est consuetudo talium coniugiorũ.
Respõdeo si contrahat catholicus,
cum hæretica est suspectus de fide,
& contra illum Inquisitores posse
procedere. Ita *Sanctarell. tra. de hæresi c. 41. dub. 3. n. 1. Cãrera in quæstionibus crim. c. 1. de haret. n. 1. & glossa
in c. decreuit de hæreticis in 6.* vbi propriè loquitur de catholica contrahente cum hæretico. Quare eadem
est ratio. Et ibi *Io. Andreas n. 1. Geminian. n. 2. & Francus n. 1.* quos refert *Diana p. 4. Ref. mor. tr. 7. Ref. 5. §.
notandum est etiam.* Et specialiter de
muliere scienter contrahente cum
hæretico dicit citatus *Cãrera* quod
censetur fautrix hæretici, & quod
punienda sit pœna fautoriæ. quod
idem videtur dicendum de catholico contrahente cum hæretica;
quia eadem videtur ratio.

Si ponamus ergo casum; quod aliquis catholicus cõstante adhuc primo matrimonio cum cõiuge catholica, contrahat secundum matrimonium cum hæretica, vel e contra
in muliere. In hoc casu dico, quod
incurrũt suspicionem in fide, & pœnas bigamorum. Et Ratio est; quia
quantum in se est nituntur ad secũdum matrimoniũ peruenire. Dices,
32 quam suspicionem incurrũt leuem
an vehementem, taliter contrahẽtes in dicto casu? Respondeo quod
etsi propter ipsam bigamiam, vt sic
leuem suspicionem incurrant; attamen ex eo quod supra diximus ex

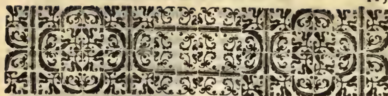
Cantera paulo ante citato; quod
huiusmodi contrahentes censean-
tur fautores hæreticorũ: ideo præ-
ter suspicionem, quam taliter con-
trahentes incurrunt propter biga-
miam ipsam, incurrent aliam, quam
solẽt incurrere hæreticorũ fautores.
De quibus fautoribus hæreticorũ
agens *Dian. tra. 7. 4. p. R. Mor. R. 21.*
33 *in princ. vers. hoc supposito*, ait quod
incurriũt suspicionẽ leuẽ, vel vehe-
mẽtẽ pro qualitate circũstantiarũ,
& indiciorũ; quare iuxta illorum
considerationẽ facient prudentes
Inquisitores illos abiurare de leui,
vel de vehementi, & paulo post eo-
dẽ versic. addit: *qui autẽ vere fauto-
res hæreticorum inueniuntur abiura-
bunt de vehementi, & antea torquẽdi
sunt.* Quo pacto autẽ debeat fieri ab
iuratio fautoriæ, docet idẽ *Dian. ibi.
ex Zanardo in direct. Theol. p. 3. c. 134
f. 740.* Quare in nostro casu dico, ab
solutè quod huiusmodi cõtrahẽtes
cũ hæreticis secũdũ matrimonium
constãte primo, debẽt torqueri su-
34 per intentione; & abiurare de vehe-
menti; & alias pœnas bigamorũ su-
spectorũ de vehemẽti sustinere, pro
ut infra Lib. 3. dicemus. Quod me
mouet illud est; quia vt probabimus
Lib. 2. qui bigamus, qui est e regio-
ne lutheranorũ, & caluinistarum, est
suspectus de vehementi, & torque-
tur super intẽtione, & maiores pœ-
nas sustinet, vt infra Lib. 3. probabi
mus. quanto ergo magis debet esse
suspectus de vehemẽti; qui cõtrahit
secundũ matrimoniũ; cum hæreti-
co; cũ quo etiã semel cõtrahere pro
pter fautoriã dictã inducit suspicio-
nẽ de vehementi; vel saltẽ maiorem
quacũq; alia leui. Et eo magis hæc
suspicio erit de vehemẽti; si secun-
dũ matrimoniũ contrahatur cum
lutherano, vel Caluinista, vel alte-
rius sectæ tenentis licitũ esse dupli-
35 care matrimoniũ, & magis si sciat
coniugem catholicum esse ligatum
alio matrimonio.

Difficilior videtur alius casus: nẽ-
pe an contrahens secundum matri-
monium cum infideli nõ baptizato,
cẽseatur bigamus. Et ratio maioris
difficultatis est; quia inter catholi-
cũ, & hæreticũ validũ est matrimo-
36 nium licet illicitum; at inter catho-
licum, & infidelẽ esse illicitum, & in
ualidum ex præcepto Ecclesiastico.
Quare nõ videtur, quod intẽdat ve-
re cõtrahere qui cum infideli secun
do contrahit. Respõdeo etiã in hoc
casu incurri bigamiæ dictã suspicio-
ne, nã videtur facere quãtum in se
est, vt secundum matrimonium cõ-
trahat. nec obstat quod adsit impe
dimẽtum disparis cultus; nã etiam
cum impedimẽto ligaminis cõtrahi
tur bigamia. Suspicionem autẽ pu-
to in hoc casu esse etiã de vehemẽ-
ti; & talẽ debere esse abiurationem;
præsertim vero; si alter cõiux sit ex
37 infecta radice, & magis si sciat ca-
tholicum esse iam ligatum alio ma-
trimonio.

Non addo nec in hoc casu de
matrimonio cum infideli non bap-
tizato: nec addidi supra in casu de
matrimonio cum hæretico; quod
dum secundũ matrimoniũ fiat corã
Parocho, & testibus: quia si fiat co-
rã parocho, & testibus: iã ostendunt
38 huiusmodi cõtrahentes; quod quã-
tum in se est nitũtur illud matrimo-
nium cõtrahente; si vero nõ cõtra-
hunt corã Parocho, & testibus, hinc
nõ arguitur quod fictum sit matri-
monium, vt potest argui inter catho
licos; eo quod nitãtur facere quãtũ
in se est; sed arguitur, quod maior
aliquis error lateat, & quod videã-
tur putare quod neutiquã requirã-
tur tales solẽnitates: maior ergo in
hoc casu suspicio erit; quod is qui
alioqui catholicus erat, trãsierit ad
situm, vel mahumettanorum, vel lu
theranorum, vel aliorum hæretico-
rum. Atque hic dicta sint satis.

Finis Libri Primi.

Cap.

LIBER SECVNDVS DE SVSPICIONE, quam inducit Bigamia, & Biuiria, & de foro, ad quem spectat.

QVAESTIO PRIMA.

An Contrahentes binas nuptias sint suspecti de fide leuiter, an vehementer.

SVMMARIVM.

1 *INquisitio Romana, & Hispanica ex varijs principijs varie circa suspicionē procedunt.*

2 *Bigami in Romana Inquisitione de vehementi suspecti sunt in Hispania vero deleui tantum.*

3 *Ratio discriminis assignatur.*

4 *In nostro Tribunali Hispanico nonnunquam Bigami abiurant de vehementi, & vnde hoc procedat.*

5 *Siue clam, siue publice quis contrahat binas nuptias eque suspectus est.*

6 *Farinacius, & alij maximam vim faciunt circa publicitatem matrimonij.*

7 *Plerunque fit, vt vehementiori suspicione laboret qui clam talia committit.*

8 *Publicitas minuit malitiam, & ideo mitigat pœnam.*

9 *Qui male agit odit lucem.*

10 *Nuptiæ post Concilium Tridentinum publicè celebrari debent.*

11 *Distinctio matrimonij publici, & secreti, hodie nil efficit.*

12 *Radix vnde prouenit binarum nuptiarum contractio non facile detegitur.*

13 *Inquisitores circunstantias loci temporis, & personarum diligenter inquirere debēt.*

14 *Si taliter contrahens ex heresi luthera na, vel caluiniana id faciat vt verè hereticus tractandus est.*

15 *Si vero e regione lutheranorum vel Caluinistarum: est quamuis non constet ex tali infectione id fecisse tamen de vehementi suspectus est.*

16 *Ex facto ipso binas nuptias contrahendi leuis suspicio in fide resultat.*

17 *Contrahere duo matrimonia simul est factum hæreticale.*
18 *Ratio suspicionis assignatur.*
19 *Quid sit factum hæreticale.*
20 *Elucidatur sententia Martini del Rio.*
21 *Sententia Soti à Moura reiecta expenditur.*
22 *Rarissimum est peccatum quod hæreticum aliquem non habuerit patronum: sed aliqua specialiter laudauerunt.*
23 *Hæretici qui bigamiam adhuc amplectuntur.*
24 *Castr. us à Moura non bene intellectus.*
25 *Non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse.*
26 *Non satis est ad excludendam suspicionem in aliquibus factis quod tr. hi possint ad aliud quã ad mentem hæreticam.*
27 *Conclusio quod contrahentes Bigamiã vel Biuiriam sunt suspecti de fide saltem leuiter.*
28 *Vnunquodque tribunal sequi debet praxim suæ inquisitionis.*
29 *In his quæ ad carnem, & sanguinem pertinent potissimum locum habet deprauata voluntas, mentem excæcans.*
30 *Vinum, & mulieres apostatare faciunt sapientes.*
31 *Si quis plures quã duas contrahit nuptias de vehementi suspectus est, etiã in nostro tribunali.*
32 *Talis magis abutitur Sacramento atque ideo maiorem habet contemptum.*

HVius quæstionis decisio pendet ex cognitione vsus variarum Inquisitionum scilicet Romanæ, & nostræ Hispanicæ; quæ ex varijs principijs variè in hoc negotio se habent.

1 Videtur autem Romana Inquisitio procedere in hoc ex suppositione, quod hoc delictum proueniat ex infecta radice hæresis lutherani, vel alterius ex supra allatis. Inquisitio vero Hispanica videtur procedere, quod is contrahat plura matrimonia simul, vel ex luxuria, vel ex cupiditate lucrandæ dotis, vnde fit vt per Romanam Inquisitionem
2 Bigami vehementer: per Hispanicam vero leuiter sint suspecti. Ratio autem quare Romana Inquisitio obseruet infectionem hæresis; nostra vero vel libidinem, vel cupiditatem, videtur peti posse vel ex facto ipso; quia nimirum apud illos plures inuenti, qui ideo ad bigamiam inclinarent, quod hæresi, aut alio errore laborarent; quare merito talis animaduersio illic inducta; apud nostros vero, qui vt plurimum libidine ducti, aut alia simili passione: quare maiori mise-
3 ricordia tractandi sunt; vel ex Iure quia scilicet attendens Romana Inquisitio periculum, quod hæretica tabes inducere solet, vbi periculum hæresis est, contra illam præsumit ad curandum; nostra vero Inquisitio considerans quas soleat luxuria excitare flãmas: & quã cupiditas perturbare mentes. humanæ fragilitati compatitur. De Romanæ Inquisitionis stilo testatur *Farinac. de hæresi quæstione* 178. *num.* 69. his verbis. *In supremo Vrbis totiusque Christianæ Reip. Sanctæ, & Generalis Inquisitionis Tribunali seruatur vt huiusmodi sic duas vxores ducentes abiurent non de leui, sed de vehementi, cum non leuis, sed vehemens contra eos inde oriatur suspicio.*

4 Non negandum tamen quod etiam in nostro Tribunali vehemens oritur suspicio aduersus tales binas nuptias contrahentes, si ij sint è regione infecta lutheranæ, vel Caluinianæ hæresis: vnde maximè huc pertinet, quod ait *Vmbertus Locatus, in Iudiciali Inquisitorum in verb. hæreticus n.* 22. *vers. hinc est, & in verbo suspicio num.* 9. *in fine*, vbi ait, *quod siue publicè, siue clam, quis contra.*

trabat secundum matrimonium, *In-*
quisitor debet diligenter inquirere ha-
bita ratione loci, tēporis, personarũ, &
suspicionis qualitate bene considerata.
5 In qua Vmberti auctoritate. il-
lud animaduertendum, quod scili-
cet: ait quod siue publicè, siue
clam quis contrahat plures nuptias
non nimis hoc curandum; magis
autem attendendum ad alias cir-
cunstantias loci, temporis, perso-
narum, &c. Id quod est contra
Farinac. loco citat. qui maximam
vim facit in eo qnod huiusmodi du
plex matrimonium sit contractum
publicè; arguitque ex eo quod
possit Inquisitor procedere tanquā
contra præsumptum hæreticum
ex eo nimirum, quod qui ita publi-
cè contrahit videtur sentire, & cre-
dere quod ita possit ducere.
6 Sed reuera quidquid dixerit Fa-
rinac. & Alij, qui immerito magni
faciunt an publicè, vel secreto nup-
tiæ contrahantur; non videtur hæc
publicitas intentum Farinacij euin
cere nam vt ad aliud propositum
7 de monacho professo contrahente
nuptias, ait *Simanchas tit. 4. num.*
9. & si impudentius ille faciat, qui
palam has nuptias celebrat, non ta-
men suspicione magna carebit qui eas-
dem occultè contraxerit; quinimmo
plerunque fit vt vehementiori su-
spicione laboret, qui clanculum
8 talia committit: nam positus ex di-
spositione Iuris publicitas in actio-
ne minuit malitiam, & ideo miti-
gat pœnam, vt expresse colligitur
ex lege non existimo ff de administrat.
tutor. & ex l. vltim. in fine ff. de Ritu
nupt. & quod ille, qui clam talia
committit, vehementiore suspi-
cione laboret constat *ex capitulo*
cum ex iniuncto de Hæreticis per to-
tum; & ex relatis nouissimè ab
9 erudito Inquisitore *Don Ioanne*
Escobar à Corro de puritate proban-
dæ quæstione secunda à num. 45. cum
sequentibus: nam *qui malè agit odit*
lucem capitulo consuluit de officio le-
gati lege prima ff. de ventre inspic.
circa medium, & vt *Aristot. lib. 7. E-*
thicorum, ait magis iniusti sunt ij, qui
magis occultè procedunt, & sicuti *So-*
crates lib. quinto de Historia Ecclesia-
stica, inquit *ea, quæ occultè geruntur,*
improbitatis suspicione plenissima
sunt. quod multis exemplis confir-
mare possem, quæ alij ante nos retu-
lerunt. Ioan 3. & Aristot. 7. Ethicor.
cap. 6. Socrates historia tripart. lib. 5.
cap. 34. l. vltimo de ritu nuptia. Ti-
raquell. in præfat. de retract. conuent.
numero 13. & deinceps, & lib. de
pœn. tempor. causa 57. relatus à Bar-
bosa in collect. super dicto cap. cum
ex iniuncto.
Vt autem clarius procedamus,
oportet melius intueri, quo pacto
euenire possit quod quis publicè
contrahat has nuptias; nam si nil
aliud importet publicè contrahere
nisi quod coram Parocho, & testi-
bus celebrentur matrimonia, vt per
10 *Concil. Tridentinum Session. 24. cap.*
primo de reformat. matrimon. statu-
tum est, vt celebretur adhoc vt sit
matrimonium. quare vt bene aduer
tit. *Freit. in Acugna de Confessarijs*
11 *sollic. quæstion. 2.* vix datur locus ho-
die in praxi apud Catholicos, vbi
tale Concilium receptum est, di-
stinctioni matrimonij publici, & se-
creti; hoc nil efficit; nam adhuc stare
potest, quod quis cælare contendat
similes nuptias; vt saltē pœnas effu-
giat taliter contrahentium; at-
que adeò illas celebret in locis à
se distantibus vt plurimum accidere
solet: atque adeo de totaliter con-
trahente pro certò dici non potest;
quod ita contrahat ex eo quod pu-
tet ita licere contrahi. Si vero pu-
blicè contrahere importet, quod
12 quis ita contrahat, vt nullo pacto

talia facta cœlet; ita vt in eadem vrbe, & in eadem Parochia binas contrahat nuptias: hic etsi impudentius agat; attamen adhuc id euenire potest, vel ex nimia aliqua passione luxuriæ, aut similis, vel etiam ex impudentia hæreticali; quare optimè Locatus admonet, vt diximus; quod Inquisitor diligenter inquirat circumstantias loci, tēporis, & personarum, vt hinc inda-
13 gare queat vnde tanta temeritas oriatur. Et hoc sufficiat ad elucidationem pro repetita toties à Doctoribus hac circumstantia publicitatis.

14 Quod si taliter contrahens vel ex dictis, vel etiam ex ipsius facti circunstantijs reperiatur ita contrahere, quia putet ita licere, iam citra controuersiam est, quod hoc ex lutherana, vel Caluiniana hæresi proueniat; atque adeo hæreticorum pœnas taliter contrahens subire debeat; vel si sit è regione Lutheranorum, vel Caluinistarum quod sit suspectus de vehementi;
15 etiam si aliunde non habeatur quod talia coniugia contrahēs putet ita licere.

16 Si vero talia non patiatur incommoda: adhuc restat quod sit de leui suspectus propter factum ipsum hæreticale: nam etsi non constet de eius mente erronea, nec de pertinacia, quæ duo sunt formalia hæretici; atque adeo taliter contrahens nec sit vt hæreticus iudicandus, nec pœnis hæreticorum puniendus, est tamen suspectus de hæresi, & contra eum vt suspectum de hæresi potest procedi, quia contrahere plura matrimonia simul, est factum hæreticale:
17 primo quia directè iste modus contrahendi contrariatur Sacramento matrimonii, quod est vnius cum vna legitima coniunctio, vt supra toties diximus *ex Matth. 19.* quare cum taliter contrahens aliter cōtrahat, ac Deus ipse instituit; meritò factum hæreticale appellari potest, vt habetur *ex cap. ad abolendam*
18 *secundo*, quia qui taliter contrahit vita, & moribus à fidelium moribus dissentit, & ad mores accedit hæreticorum, & Saracenorum, vt habetur *ex dicto cap. gaudemus de Diuort.* & in superiore libro diffusissime tractauimus.

19 Ad quod planè explicandum oportet hic adducere quid sit propriè factum hæreticale. Et quidem *Martinus del Rio lib. 5. Magicar. sectio. 15. §. Axioma primum* definit factum hæreticum dicens esse illud quod quamuis non sit hæresis (quia pertinet ad enunciationem intellectus) attamen quasi materialiter enunciat hæresim, seu est
20 materia, circa quam intellectus errat. Ideo autem esse factum hæreticum, quia qui teneret posse fieri, id quod fit, esset hæreticum verbi gratia rebaptizare puerum. Sed hæc doctrina, vt iacet, nullatenus placet; quia si hoc verum esset, quodcumque peccatum esset factum hæreticale, vnde optimè illam confutat *Moura opusc. 1. de Incant. seu Ensalmis sect. 3. cap. 3.* sed indefensum tantum virum del Rio non preteribo.

Intentio ergo Martini del Rio videtur esse dicere, quod illud sit factum hæreticum, quod si dicatur posse fieri, inducit peculiarem hæresim nempe, vel Lutheranam, vel Caluinianam &c. si verbi g. de bigamia, aut repudio, aut carnium commestione in diebus ab Ecclesia vetitis; aut aliquā aliam, si circa alia Præcepta error versetur; circa quæ aliquando exortæ difficultates, & ab Ecclesia decisiones conditæ contra hæreticorum contumaciam; non autem dicit Martinus del Rio, quod illud

est

est factum hæreticale, quod si dicatur fieri posse inducit quandam generalem, & innominatam hæresim, quod de quolibet peccato optime dici potest.

Et vt paucis restringam, quamuis per hanc formalitatem explicet suam definitionem del Rio; nihi-
21 lominus nil magis, aut minus mihi videtur dicere, quam *Sotus* per definitionem ab ipso allatam *in tract. de hæresi, vbi ait illud peccatũ esse factum hæreticum, quod aliqui hæretici specialiter laudarunt, vel non esse peccatum affirmarunt.* Quem Sotum carpit *etiam Moura loco citato*, atque confutatum tacito nomine *à Castro lib. primo de iusta. Hæretic. Punit, capit. 1.* nominatim vero *à Param. de Orig. lib. 3. quæst. 10. nu. 72.* & ratio ipsius Mouræ contra Sotum est quia rarissimum est peccatum, quod hæreticum aliquem
22 non habuerit patronum. Sed reuera eodem pacto defendi potest Sotus, vt non loquatur de facto, quod quomodolibet aliquando aliquẽ sectatorem, eumque singularem habuerit, sed de actione aliqua siue facto, siue more, quem solemniter, & specialiter laudauerint hæretici; præsertim vero in ijs, quæ ex eo quod aliquando ex Diuina dispensatione concessa fuerint; deinde tali concessione sublata persecuti sunt hæretici talem morem retinere, vt bigamiam ante Christum
23 Dominum concessam; post Christum Dominum sublatam retinuerunt Hæbrei, & alij Ethnici, & amplexi sunt de nouo hæretici, & Mahometani; quare citra controuersiam suspicionem inducit sufficientem ad hoc vt ab Inquisitoribus agnoscatur, qui talem factum committit, nempe vt duas simul habeat vxores; cum tale factum sic Hæretici nostri temporis Lutherani, & Caluinistæ nulla recenti Religione approbent, atque amplectantur.

Et libenter supradictas amplector definitiones; nam videntur melius facere ad doctrinam supra positam, qua ostendimus quod cõtrahere binas simul nuptias sit factum hæreticale, quam discursus, quem ex Castro affert supradictus *Moura loco citato*, nec video quo modo ipse Moura suo intento accommodet, quod est ostendere,
24 quod cõtrahere plura matrimonia simul sit factum hæreticale. Dicit ergo *Castro loco citato* tali pacto [*Dupliciter se habet peccatum ad voluntatem. Primo eam alliciendo ex vi oblatæ delectationis, vel vtilitatis; vt libidinis, auaritiæ, & similia; Secundo eam vel non alliciendo, nec retardando, sed quasi indifferenter se habendo, vt ferre galerum viridem potius, quam pallidum: vel eam positiuè retardando, vt ieiunare, circumcidi, &c. Peccata primi generis præsumuntur commissa non ex eo quod peccator iudicet ei sibi licere, vel alium similẽ errorem, sed ex carnis fragilitate, vehementiaque obiecti magis, vel minus iuxta obiecti, & peccatoris naturam. Peccata posterioris generis iustè præsumuntur commissa ex vi alicuius notitiæ diuersa ab ordinaria, & errata consistentis in mente peccatoris; siquidem non ex vi vehementiæ obiecti. Nam voluntas eo ipso quod non mouetur à se, spreto nempè iudicio intellectus sui ducis, intellectum consulit, per eumque in actionibus indeficienter regulatur, ergo si obiectum non allicit; imo retrahit voluntatem, ad intellectum recurrendum est. Huc vsque Castro*] quẽ dicit Moura, quod alij vulgo sequuntur, vt ipse etiam facit; sed vt verum fatear non video quo pacto hic discursus, vt cũque alioqui optimus sit, possit inseruire doctrinæ ipsius; si enim ipse docet quod qui binas contrahit nuptias committit factum de fide su-

suspectum, quo pacto colligit hoc
ex discursu prędicto Castrus; quin
immo debet contrarium colligere;
si enim qui binas nuptias contrahit
potest ad id induci ex praua volun-
tate, voluptate, vel vtilitate alle-
cta, nempe vel ex luxuria, vel ex cu
piditate lucrandę dotis, nō est cur
ad intellectus errorem recurramus,
quia *non probat hoc esse, quod ab hoc*
25 *contingit abesse l. non hoc cod. vnde le-*
gitim. vbi gloss. in verb. quaerendum
litera H. eadem verba affert.
Melius ergo in casu nostro pro-
cedamus si prædictas definitiones
del Rio, vel Soti sequamur; vt enim
ipsemet *Moura eodem cap. numero*
8. diligenter aduertit non satis est
ad excludendam præsumptionem
hæresis à talibus factis, si trahi pos-
sint ad aliud, quam ad mentē hæ-
26 reticam, nec quod possit ad aliud
trahi sufficit præcisè quod finis pro
ximus talis operis sistat in libidine,
Auaritia, vel alio simili motiuo; si
tamen ex fine remoto, vel alijs cir-
cumstantijs operis, aut operantis
ratio ipsa prudenter, & iuridicè
posset inclinare in judicium, quod
opus oriatur potius, vel simul ex
errore mentis; alioqui si hoc prin-
cipium non admittamus, ratissimū
esset factum, quod non inuoluens
propositionem erroneam, induce-
ret præsumptionem, & suspicionē
contra fidem; siquidem rarissimū
est quod non posset exerceri, eius-
que finis obtineri absque errore in
tellectus si mediocriter expenda-
tur, & defendatur alio qui ipsamet
sortilegia, & veneficia qualificata
possent ex tali prætextu excusari, &
quod sint aliqua opera natura sua
iustissimè fundantia tale iudicium,
quod proueniant ex errore mentis
indubitatum est apud omnes. qua-
re sit.
27 Firma conclusio negari non po-
test contrahentem binas nuptias si-
mul, siue ad Bigamiam, siue ad Bi-
uiriam pertinentes, esse suspectum
de fide saltem leuiter, videtur cō-
munis consensus tum praxis San-
ctissimi Tribunalis, in quo huius-
modi delinquentes abiurant saltē
de leui, tum Doctorum, & præter
alios *Albert. de Agnosc. quæst. 23. nu.*
90. Castri, Carrerij, Repertor. Rosellæ,
Symanchas, Roias, Couar. & aliorum,
quos refert Salzedo in pract. cap. 80.
in tertia edit. §. nec illud vbi com-
munem, & verissimam vocat; &
quos refert *Sanctarellus tract. de hæ-*
resi cap. 44. dub. vnic. numero secundo.
Et satis etiam hec Conclusio rema-
net probata ex præhabito discursu
de facto hæreticali.
28 Secunda Conclusio, circa an ta-
lis contrahens sit suspectus de leui,
an de vehementi, vnaquæque In-
quisitio sequatur praxim sui Tribu-
nalis, vt optimè aduertit *Diana*
tract. septimo de pœnis delict. resolut.
4. apud quē vide citatos pro vtra-
que praxi Doctores; & defacto no-
strum Tribunal tenet, quod sit su-
spectus de leui. Inquisitio vero Ro-
mana vt diximus, quod sit suspe-
ctus de vehementi, idque ex varijs
fundamentis suprapositis; vnde
non videtur indigere hæc conclu-
sio maiori probatione, nisi quod
ipsamet fundamenta suprapposita
recolantur.
29 Tertia Conclusio: si quid licet
dicere in fauorem nostri Tribuna-
lis, probabilius videtur quod iste
talis sit suspectus de leui, quam de
vehementi, & ratio in promptu vi-
detur esse; quia in his, quæ ad car-
nem, & sanguinem pertinent, vi-
detur potissimum locum habere de
prauata voluntas, soletque mentē
excęcare, ita vt nullius consilij sit;
quamuis non negem, quod aliquā-
do vt superiore libro diximus quod
ipsa luxuria, & nimia hominum ma
litia eorum mentem ad errores de-
tra-

trahat, & ipsos Hæresiarchas constituat iuxta illud vinum, & mulieres apostare faciunt sapientes Ecclesiast. cap. 19. ab omni autem suspicione huiusmodi contrahentes nullatenus excusantur; ex eo quod audent committere facinus ab Hæ-
30 reticis approbatum, & ita solemniter ad praxim redactum; quod ex eo ipso omnino deberet deterrere mentem fide catholica bene instructam.

31 Quarta Conclusio, si quis plures quam duas contrahit nuptias, non solum est suspectus de leui; sed etiam de vehementi in nostro Tribunali Hispanico. Probatur quia hic talis iterans illicitas nuptias magis abutitur Sacramento Matrimonij; atque adeo videtur maiorem ilius habere contemptum.

32 Vt probatur per textum *in cap. cum haberet propè finem* ibi *cum multiplicitas de eo, qui duxit in matrim. quā polluit per adult. Barbosa in collect. Doctor. in cap. cum tanto de consuetud. num. 2.* vbi ait *si vero sint successiua, vt matrimonium prohibitum hæresis, aut alia id genus; eo grauius coercendus est ex traditis per Tiraq. de pœnis temper. cas. 29. numer. 3. & per consequens maiorem; atque adeo de vehementi inducere suspicionem.*

Restaret hic hos quatuor terminos declarare; nempe, quid sit abiuratio de leui, & Abiuratio de vehementi, & quid suspicio leuis in fide, & suspicio vehemēs sed quia alibi fortè habebimus occasionē explanandi, ne longius hæc quæstio pertrahatur; ideo modo declarare omitto.

(1)(2)(3)

QVAESTIO SECVNDA.

An quando non constat, contrahētē duplex matrimonium errorem habere in intellectu, hic puniendus sit per Inquisitores, an vero remittendus foro ordinario? Et quid quādo per torturam constat nō errasse, &c.

SVMMARIVM.

1 *QVi binas nuptias contrahit in vnitate vinculi matrimonij præsumitur errare.*
2 *Plures nuptias contrahere prohibitum est a iure diuino, & euangelico.*
3 *Rationes suspicionis explicantur, & quare in hoc foro examinentur.*
4 *D. Iacobus Simancas Laudatur.*
5 *Domini Petri Gonzalez de mendoza S.R.E. Card. Encomium.*
6 *Referuntur verba Sim. & explicātur.*
7 *A nota opinionis liberatur Doctissimus vir.*
8 *Ad grauitatem Tribunalis Sanctæ Inquisitionis pertinet de minimis non curare.*
9 *Periculosior hæresis quæ circa carnis illecebras versatur.*
10 *Oportet de qualibet hæresis suspicione inquirere.*
11 *Nō immerito Romana Inquisitio ita diligenter, contra huiusmodi contrahentes inquirit, & eos seuerè punit.*
12 *Error in intellectu non facilè ex signis exterioribus, adæquatè cognoscitur.*
13 *Ex sola confessione difficile sciri potest, cum omnes malitiā intentionis celare possint.*
14 *Tortura in hoc delicto regulariter in nostro Tribunali non est in vsu.*
15 *Ex his quæ præcedere debent torturā, animaduersio insinuatur.*

So-

16 *Solum quando sunt rei ex genere Mabometano.*
17 *Ab Inquisitoribus animaduertendos ait Simanca, sed reprobatur à Diana.*
18 *Cognitio huiusmodi delicti ad Inquisitores pertinet, etiam si non constet reum habuisse errorem in intellectu.*
19 *Inquisitores tam in vehementer, quā in leuiter suspectos animaduertunt.*
20 *Etiam si per torturam constet taliter contrahentem si habere errorem in intellectu adhuc Inquisitorū iurisdictioni subditur.*
21 *Non semper per torturam omnis suspitio euacuatur.*
22 *In Romana inquisitione Bigamus tortus, & negatiuus super intentione, adhuc abiurat de vehementi.*
23 *Eminentissimus Cardinalis Scaglia laudatur.*
24 *Facto fortius declaratur animus quam verbis.*
25 *Ex factis quis hæreticus Iudicari potest.*

ANtequam ad resolutionem quæstionis deueniamus, præmittendum quid sentiendum de eo sit; qui vt superiori quæst. diximus leuiter suspectus de fide est, an per Inquisitores examinandus, & puniendus sit.

1 Prima conclusio: taliter de leui suspectus quia binas nuptias cōtraxit est per Inquisitores examinandus, & puniendus. Prima ratio est quia qui binas nuptias cōtrahit in vnitate vinculi matrimonij præsu-
2 mitur errare: atque cum matrimonium sit Ecclesiæ Sacramentum, qui in eo oberrat, per Inquisitores est examinandus, & puniendus. *c. ad abolendam in principio de hæretic.* Secunda Ratio est quod cum sit à Iure Diuino Euangelico expresse prohibitum quod quis simul plures habeat vxores vt diximus, iuxta illud *Matth. 19. & cap. gaudemus de diuort.* qui plures ducit, de facto videtur declarare sentire id fieri posse; igitur suspectus est de hæresi; ac per Inquisitores examinandus, & puniendus. Tertia ratio est quia habere plures vxores est de secta à fide deuiantium ortodoxa, & Saracenorum prout in suo Alchorano habetur, sentitque cap. gaudemus 15. quia vero pagani. Vnde qui sic binas nuptias contrahunt, suspecti
3 de obseruatione talis sectę censentur, ac per consequens de Apostasia à fide, & sic per Inquisitores erunt, & examinandi, & puniendi arg. *c. contra Christianos de hęret. in 6.* quod cap. licet de trāseuntibus ad Iudæorum sectam, disponere videatur. eadem militat ratio in transeuntibus ad Saracenorum apostasiam, & probat c. firmissimè de hæret. nostris etiam, & præteritis temporibus, vt superiore libro vidimus, hunc errorem amplexi sūt Lutherani, & Caluinistæ, & Anabaptistæ. Et denique quod hoc crimen possit in hoc foro examinari firmauit ex antiquis *Domin. & Franc. in c. accusatus §. sanè de hæret. num. 6. Felin. in dicto cap. abolendam in princ. Conra. Brun. lib. 1. de hęret. cap. 2. Alberti. de agnosc. assert. quæst. 23.*

4 Huic quæstioni occasionem dedit Dominus Iacobus Simanchas, qui de hoc scribendi genere de rebus ad Tribunal Sancti Officij pertinentibus benemerentissimus est, & videtur omnibus anteire; Id quod etiam libentissimè fateor, vtpotè qui in eodemmet celeberrimo, & maximo Collegio Sanctæ Crucis, quod Vallisoleti à fundamentis erexit D. ac semper Dominus meus D. Petrus Gonzalez de Mendoza S.R.E. Cardinalis Toletanus Archiepiscopus. Et inter quam plurima heroica facinora

Hispa-

Hispanicæ Inquisitionis institutor,
in hoc siquidem magnificentissimo
Musæo. (indignus quamuis) alum-
nus, literis operam dedi, in quo ille
suæ clarissimæ doctrinæ fundamen-
ta iecit, eamdem hæreditario no-
mine gloriam mihimet ipsi conse-
qui, & auspicari videor; at ingenuè
etiam fatebor aliquantisper in hac
re dormitasse alioqui doctissimum
virum. Sentit enim *in Cathol. instit.*
tit. 4. aliquantulum diuersè à vero,
& communi sensu, & quidem satis
est adducere modo, quæ ad præsen
tem quæstionem faciunt. Cætera af
feram postea *lib. sequenti cap.* 3.
6 Habet ergo ipse *loco cit. n.* 3. for-
malia verba [*videtur tamen quod In*
quisitores vsque adeò dumtaxat cogno
scere valeant, vt planè intelligant
vtrum reus malè sentiat de Sacramen
to matrimonij, vel non; quod vbi per-
egerint, functi sint offitio suo. Nam si
constiterit reum in fide non aberrasse,
neque vnquam credidisse licere simul
duas vxores habere, videtur quidẽ
quod Inquisitores vltra procedere
nequeant. Nihilominus tamen consue-
tudo inualuit, vt interdum reos istos
puniant: sed ea consuetudine abuti nõ
debent. Nam si colore aliquo reus excu
setur à suspicione hæresis consultius fa-
cient Inquisitores, si cognitionem hãc
Iudicibus ordinarijs reliquerint, &c.
eiusdem tenoris] *nu.* 4. deinde ha-
bet huiusmodi verba non dissimi-
lia, ita enim ait [*Tunc autem iure pro*
cedunt Inquisitores cum de hæresi su-
spectus est reus, vel quia originem ha-
bet ex gente Mahomethanorum, vel
quia palam duas duxit vxores. Nam
priori casu verisimiliter præsumi po-
test quod legem sequitur Mahometis,
& posteriori suspectus est ipso facto,
quia malè videtur sentire de Sacra-
mento Matrimonij; *qui publicè illud*
spernit, eoque abutitur. hucusque Si-
manchas.
7 Quæ verba profectò quouis ego
pretio à tanto viro redimerẽ, à cu-
ius ore excidisse potius, quam pro-
lata esse videntur. Immeritò sanè
alioqui propugnator acerrimus Tri
bunalis Iurisdictionem minuit in
re ad sanctissimam fidem spectante;
quare cum illo pugnam suscipere
circa hæc omni iure cogor. Et pri-
mò displicet Dominus Simanchas
in eo quod asserit, eo vsque iurisdi-
ctionem Inquisitorum extendi, quo
ad intelligãt, & cognoscant vtrum
reus malè sentiat de Sacramento
Matrimonij, vel non; cæterum hoc
peracto functos esse suo munere: si
constet reum in fide non aberrasse.
Vt autem appareat huius propositi-
onis falsitas interrogo ipsum Simã-
cham vnde nam motus fuerit hæc
pronunciare? Respondebit profe-
ctò quia ad grauitatem Tribunalis
pertinere videtur vt solum ab eo
graues causæ, & examinentur, & pu
8 niantur *ex c. accusatus* §. *sanè de hæ-*
ret. in 6. vt ita apud omnes terrorẽ,
& maximã infamiã huius fori puni-
tio inducat, vt in nostra Hispania
hoc quotidie experimur; quæ de-
ficeret si passim Inquisitores quæli-
bet etiam leuia punirent crimina.
Probatissima quidem mihi est
hæc Tribunalis grauitas: at illud im
probatum, hunc præsentem casum
hac grauitate carere: nam dicat mi-
hi Dominus Simanchas: si quis ta-
lis criminis reus; nuptias illas licere
afferat, erit ne talis casus omni ani-
maduersione, & agitandus, & pu-
niendus? vtique respondebit, In-
quisitores pro virili debere radici-
tus talem errorem extirpare, cum
formalis hæresis sit, eoque pericu-
losior, quo illecebras carnis fo-
9 ueat, nutriatque. Hoc enim pacto
potest latius diuulgari. qui ergo fit
Doctissimè vir, vt ad te meus ser-
mo conuertatur, vt ab vno extre-
mo ad aliud tam leuiter conuo-
les, vt leui etiam suspicione cum

liberes, de quo non constet in fide aberrasse; neque constet credidisse licere simul duas vxores habere.

10 Quod si oportet exactè inquirere de qualibet hæresis suspicione, ad impediendas fallacias cautelis plenas, quibus Hæretici ad extendendam suam pestem vti solent; quanto magis hæc diligentia adhiberi debet in præsenti casu, circa quem ita solemnis hæresis tamque diuulgata versari solet præsertim nostris temporibus; vnde non immeritò Romana Inquisitio diligentissimè contra huiusmodi contrahentes inquirit, eosque grauissimis pœnis punit, & abiurare facit de vehementi; etiam si non constet taliter contrahentem in fide aberrare, vel licitas binas nuptias credidisse; quare vehementer miror, in animum alicuius cadere potuisse, quod leuis, & inanis occupatio sit de duplicatò matrimonio inquirere, ita vt illa se expedire debeant facili negotio Inquisitores.

Nec me mouet: quinimmo secũdo displicet quod Simãchas dicat, quod si constiterit reum in fide nõ aberrasse; neque vnquam credidisse licere simul duas vxores habere; non debere Inquisitores vltra

12 inquirere; cum enim de errore intellectus agatur; quo pacto id constare potest; nempe talem errorem non interuenisse: summum negatiuè debebat loqui Simanchas; nimirum non constiterit (vt ego supra locutus sum) errorem interuenisse; sed iam videbat Simanchas hoc pacto non habere vim eius propositionem, sed locutus est affirmatiuè, vt efficaciorem redderet propositionem; sed non reddidit veram; cũ enim vt superiori quæst. probatũ est factum sit hæreticum, & in fide

13 suspectum; semper in taliter contrahente remanet suspicio, quod male sentiat de matrim. & consequenter de fide. Non enim constare potest, quod intentio praua, vel directa absit à tali facto per solam confessionẽ ipsius; vnusquisque enim ad effugiendam pœnam posset virulentum animum cœlare; atque adeo ipsius rei confessioni standum non est; posset quidem torturæ remedium ad-

14 hiberi ad hoc vt de intentione constet; sed præter quam quod tortura in nostro Tribunali nõ est in vsu pro simili suspicione de leui; hoc remedium esset magis contra ipsum Simãchã; nã prius deberet dari delatio, informatio, accusatio, Testiũ pu-

15 blicatio, rei defẽsiones; & super his sẽtẽtia ad torturã; atq; adeo quasi tota agitatio causæ ad ipsos Inquisitores pertinebit priusquã ad eliciẽdã intẽtionẽ iuridicè deuenirent.

Tertio displicet quod ait Simanchas; quod quamuis consuetudo inualuerit vt reos istos interdum Inquisitores puniãt; quod Inquisitores ea consuetudine abuti non debent, & quod si colore aliquo reus

16 excusetur à suspicione hæresis, debent Inquisitores reum ad Iudices ordinarios consultius remittere. Displicet in hoc quod cum fateatur consuetudinem inualuisse, vt Inquisitores taliter contrahentes puniãt; adhuc ipse hanc consuetudinem tẽperare curet; quæ tamen ita rationabiliter inducta est vt supra ostendi, & infra melius confirmabitur; in eo vero quod addit; quod si colore aliquo reus excusetur à suspicione hæresis, Iudicibus ordinarijs remittatur; omnino ab errare à vero videtur, dũ colores à suspicione hęresis tam facilè admittit; quasi vero deficiãt colores hęreticis; cõtrariũ potius debebat pronũciare Simãchas; nimirũ cauendũ Inquisitoribus, ne colore aliquo quęsito huiusmodi suspicione facili negotio se liberẽt.

Quarto tandem displicet; quod etiã adnotat *Diana tractat. 7. de pœnis.*

nis delict. p. 4. *r.* 4. in eo quod ait Inquisitores tunc posse procedere aduersus tales bigamos, quando sunt ex genere Mahometano, & quando palam duas duxerint vxo-
17 res. Et quidem in eo quod dicit de publicitate duplicati Matrimonij satis ex dictis præcedẽte quęstione confutatur; quod nimirum non sit ea circumstantia magni momenti; præsertim quia post Concilium Tridentinum, vt diximus Matrimonia non dantur Clandestina, vbi Concilium receptum est. in eo quod dicit de Reo ex genere Mahometano, merito contra illum inuehitur *citatus Diana* dicẽs cautè legendum Simancham; quæ cautio meo quidem iudicio in omnia ei us supra allata dicta optimè cadere potest, contra quem citat idem Diana *Seraphinum Freytam in additionibus ad Acugnam quæst.* 2. *nu.* 32. *& Farinac. de hæresi quæst.* 178. *num.* 71. *Homobonum in exam. Eccles. part.* 2. *tract.* 11. *cap.* 7. *quæst.* 18. *Roiam singul.* 98. *numer.* 4. *Guttier. in* 99. *Canon. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 1. *Henriquez lib.* 2. *cap.* 2. *numer.* 3. & alios quos citant, & sequuntur *Bobadilla in polit. lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 152. *in Gl. ff. litera A. & Barbosa de potestate Episcopi part.* 2. *alleg.* 40. *numero* 44. quibus adde *Menoch. de præsumpt. lib.* 5. *præsumpt.* 6. *num.* 37. *Graffis lib.* 5. *Dec. c.* 18. *n.* 16. & alios relatos *à Sanctar. de hæresi c.* 44. *dub. vnic. numer.* 2. His positis sit.

18 Prima Conclusio: etiamsi non cõstet ita contrahentem binas nuptias habere errorẽ in intellectu, vel in fide errasse; adhuc eius cognitio ad Inquisitores pertinet. Et Ratio est quia taliter contrahens, vt supra diximus, suspectus est saltem leuiter in fide ex facto ipso, vt probauimus; ergo etiam si non constet de mala eius intentione per alia adminicula, quando potius ad vehementem suspicionem transiret, vt leuiter suspectus debet ab Inquisitoribus corripi. Id quod benè confirmatur ex *Freyta loco cit.* vbi loquens de Inquisitoribus quod possint taliter contrahẽtes agnoscere,
19 ita ait [*qui tam in vehementer suspectos, quam in leuiter animaduersionẽ habent cap. cum contumacia, cap. accusatus in princ. de hæret. in* 6. *& in dub. cognoscere possunt, vt benè resoluit illustriss. Auctor infra quæst.* 5. *n.* 13. *vbi videbis, neque obstat d. S. sanè, quo Doctiores decipiuntur, tum quia distinguendum est inter actum, qui per se suspicionem hæresis importat, & inter eum, qui hæresim sapit, cum differant, vt explicabis infra quæst.* 5. *à n.* 32. *tum etiam quia si aliquo binubij casu fidei Censoribus animaduersio competit; in dubio ad ipsos cognitio competit, vtrum sua sit Iurisdictio ex Reg. l. si quis ex aliena ff. de Iudicijs explicabis quæst.* 5. *à num.* 38. *Hæc Freytas*] qui omnino legendus est *quæst.* 5. ab ipso citata. Nam ibi doctissimè respondet. ad *d. S. sanè ex c. accusatus de hæret. in* 6.

20 Secunda Conclusio: etiamsi per torturam constet taliter contrahentem plures nuptias, non errasse in fide, nec credidisse licitas; adhuc tamen iurisdictioni Inquisitorum subditur taliter contrahens, vt corrigatur, & abiuret de leui. Et Ratio videtur esse quia etiam si per torturam, accusationem, probationẽq; euacuet reus quoad prauã intẽtionẽ, nõ ita tamẽ perfectè, vt ex facto
21 ipso hęretico; vt supra probauimus, quod tamẽ supponimus cõstare, nõ remaneat saltẽ leuiter suspectus;loquor in casu, in quo deberet ad torturã deueniri per nostrũ Tribunal, puta quãdo nõ binę tãtũ, sed et plures cõtraherẽtur nuptię, vel si taliter cõtrahẽs esset ex genere Mahometano, vel ex regione tali hæresi infecta.

22 Et confirmatur nostra conclusio ex praxi Romanæ Inquisitionis secūdum quam bina matrimonia cōtrahens torquetur super intentione & in ea quamuis reus tortus; & negatiuus sit; abiurat tamen de vehementi ob suspicionem ipsius actus materialis; & ita practicari aduertit *Eminentissimus Card. Scaglia* vniuersalis Romanæ Inquisitionis fulgentissimum iubar in sua praxi manuscripta.

23 Ex quo rectè deducitur, quod saltem *in nostro Tribunali debet abiurare de leui. Cùm citra controuersiam sit quòd factum hæc contractionis binarū nuptiarum, cùm contra vnitatem Sacramenti matrimonij sit, & de pertinentibus ad ritum Saracenorum, vel ad hæresim Lutheranorum, & aliorū hæreticorum*, de quibus supra; aptum sit inducere suspicionem saltem de leui.

24 Et confirmatur secundo ex hac ipsa ratione facti ipsius, in factis enim fortius declaratur animus, quā verbis, vt ait *c. sstimant. 11. q. 3. l. Paulus ff. rem nat. habe. §. seruius Instit. de rerum diuis. l. si tamen §. ei qui seruum ff. de edil. edic. l. reprehendenda C. de instit. & substit. C. ad audientiam C. dilecti filij de appell. el 2. Alex. cons. 130. vol. 2. Deci. in c. cum autem n. 2. & 3. de rescript. Cassan. in consuetud. Burgun. Rub. 10. n. 1. fol. 342. Neuiza in sylua nuptiali lib. 6. n. 16. Thō. Grammat. consil. criminal. 12. n. 5. & vot. 26. n. 1. Tiraq. de retract. conuēt. ad finem tit. n. 76. Menoc. cons. 1. nu. 264. & cons. 5. n. 16. & cons. 333. nu. 34.* & cum hæc ita sint sufficere videtur si testes de factis deponant; sine eo quod confirment delati credulitatē; & si regulariter aliud sit in

25 deponentibus de verbis, & sunt pro ista sententia plura iura, quæ dicūt ex factis quem hæreticum esse iudicandum *etiam contumacia c. filij; ei accusatus §. ille quoque c. contra Christianos de hæret. in 6. cap. final. 30. dist. ibi qui pro quidam Religione ieiunauerint sicut Manichæi.* Notāt id *Io. Andreas Archidiacon; & Domin. in dicto c. 2. de hæret. in 6. Aran. in cap. excommunicamus el 1. §. credentes num. 11. eodem tit. Turrecrē. in sum. eccl. lib. 4. cap. 4. & cap. 13. & nos Hispani habemus cap. 2. instruct. Hispalens. ibi ceremonias de Iudio, & cap. 2 instruct. matriti.*

QVAESTIO TERTIA.

Qualiter sunt suspecti contrahentes binas nuptias, ad actum tamen carnalē nō deuenientes, & qualiter sint habendi talia attentantes.

SVMMARIVM.

1 *Contrahētes binas nuptias ad actū carnalem non deuenientes, sūt leuiter suspecti.*

2 *Sententia S. usæ circa suspicionem istius.*

3 *Sententia Albertini ex qua ratio decidendi deducitur.*

4 *Per contractum Binarum, vel pluriū nuptiarum videtur quis malè sentire de Sacramento.*

5 *Qui duplex matrimonium contraxit dupliciter se habere potest.*

6 *Si resiliuit religione motus à suspicione aliquantulum liberatur.*

7 *Sententia Philosophorum circa vnitatem numericam applicatur ad explicandam talem suspicionem.*

8 *Non effugit suspicionem, nec pœnam ordinariam, quis quando non stetit per eū quominus ad actus carnales non deueniret.*

9 *In foro interiori idem est, in corde quam in opere delictum perficere.*

10 *In atrocissimis attentātis delictum pœna irrogata, ac si consummasset.*

11 *Crimen Bigamiæ inter atrocissima cōnumerari debet.*

12 *Bigamus est aleuiosus.*

Deli-

13 *Delictum Bigamiæ inuoluit plures malitias præter suspicionem contra fidem.*

14 *Quid sit attentare delictum.*

15 *Qui duplex matrimonium attentat dupliciter se habere potest.*

16 *Qui matrimonium secundum attentauit ita, vt non fleterit per eum consumare in Romana Inquisitione deleui abiuraret in Hispanica difficilior est resolutio.*

17 *Deficiente declaratione particulari ad regulas generales recurrendum est.*

18 *In nostra inquisitione etiam deleui abiurare debet talis.*

19 *Sententiæ Philosophorum circa attentatum delictum.*

20 *In alijs pœnis cum taliter attentatibus præter abiurationem mitius tractari debet.*

21 *In pœnis corporalibus infligendis personarum qualitates ponderari debent.*

22 *Qui Religione motus secundum matrimonium attentatũ non contraxit immunis est a pœnis Bigamis assignatis.*

23 *Mater per transitum ad secundas nuptias statim desinit esse tutrix, & per animum nubendi.*

24 *Sanctissimum Tribunal omnibus modis operatur, vt facilius aduocet delinquentes ad pœnitentiam.*

25 *Sententia Sousæ cum nostra conciliatur.*

1 PRima Conclusio: contrahens binas nuptias, ad actum tamen carnalem non deueniens, suspectus de fide leuiter: ita docet *Diana tract 7. de pœnis delictorum resol.4.part.4.§.notandum est tamen, vbi citat Albertinum de agnoscen. qu. 23.num.49.55.& sequen.num.15. & 60.& 66. & Farinac.de delictis carnis q.140.parte prima num.24.& 30. Sousam in Aphoris. Inquis. lib. 1. cap. 35.num.5.* qui ait contrahens binas

2 nuptias suspectus est de fide, potestque de illa interrogari, & quid de Sacramento matrimonij sentiat, quamuis nullam vxorem carnaliter cognouerit etiam citat *Gomez ad l. Tauri 80.nu.17.*

Ratio autem nostræ Conclusionis desumi potest *ex Albertin. loco citat.* vbi ita ait *His igitur prælibatis venio ad pũctum propositæ quæstionis, & dico cognitionem huius criminis ad Inquisitores spectare, sicut cæteræ causæ hæreticales, seu fidei spectare solẽt;*

3 *nam per huiusmodi contractum plurium, seu binarum nuptiarum videtur contrahens malè sentire de Sacramento matrimonij, tum quia inimicũ fidei Christianæ est, quem multas vxores insimul habere, vt dicit textus in cap. gaudemus, quod est vnum de septem Sacramentis Ecclesiæ, vt latè scribit Gloss.& Doct.in cap. veniens de transactio: tum etiam quia facit directè contra institutionem Sacramenti matrimonij in Paradiso Terrestri instituti quæ est coniunctio vnius maris cum vnica fœmina, non vnius cum pluribus fœminis, vt habetur Gen. 11. ibi adhærebit vxori, non vxoribus, & ibi erunt duo in carne vna non in pluribus, & vna costa fuit in vnam, non in plures mulieres conuersa, prout sic exponit textus in dicto cap. gaudemus de diuortijs, etc. debitum de bigamis iuncto cap. 1. de voto lib. 6. Et ille dicitur malè sentire de aliquo Sacramento Ecclesiæ, qui de eo aliter sentit, aut docet, quam sancta Romana Ecclesia prædicat, & obseruat.* Ex qua doctrina toties supra repetita illud ex hoc

4 auctore notandum est quod non requiritur adhoc vt suspectus in fide sit, & ab Inquisitoribus puniatur huiusmodi Reus, quod matrimonia consummentur; sed ait quod per contractum plurium, vel binarum nuptiarum videtur male sentire de Sacramento matrimonij; satis est ergo ex sententia istius auctoris si duplex matrimonium contrahat, & re vera

re vera ex dictis superiore libro pa-
tet quod ex tali contractu iam in-
fertur iniuria Sacramento; vnde
tota ratio suspicionis oritur.
5 Ad maiorem autem suprapositæ
Conclusionis declarationem opor-
tet ita distinguere: Dupliciter se
habere potest qui duplex matrimo-
nium contraxit publicè coram pa-
rocho, & testibus, ad actum tamen
carnalem non deuenit; primo, vt ad
istos actus non deuenerit religione
motus, & ex timore Dei, ita vt qua-
si ab errore resipiscens, noluerit ad
vlteriora progredi ne vitam Saracę-
norum, aut hæreticorum totaliter
quo ad hoc pertinet, imitaretur, &
in tali casu etsi eum penitus à suspi-
6 cione deleui non liberarem; eius
tamen pœnas non mediocriter tem
perarem, & possem adhoc explicā-
dum adducere id, quod solent di-
cere philosophi de vnitate numeri-
ca, quamuis enim magis differat ca
lor vt duo à calore, vt vnum, quam
duo calores vt vnum; hæc tamen
distinctio non excedit distinctionē
numericam; ita quamuis plus sit in-
ferre iniuriam Sacramento per ma-
7 trimonium consummatum, & maio
res mereatur pœnas, quam per ma-
trimonium ratum; attamen negari
non potest quod iste talis sit suspe-
ctus intra latitudinem suspicionis
leuis minus tamen, quamsi per ma-
trimonium cōsummatum suspectus
esset.
Secundo modo potest quis non
deuenire ad actus carnales non ex
consilio, vel prudentia; sed ex ali-
qua occasione externa ex eo scili-
8 cet quod impeditus fuerit tales
actus exercere, & hic quamuis ad
actus carnales non deuenerit, non
ideo tamen minus redditur suspe-
ctus: vel minores commereretur pœ-
nas; nam per ipsum non stetit quin
iniuriam inferret Sacramento tota-
liter quia ille qui impeditus non
consummauit perfectè delictum
deueniendo ad actum ita proximū,
non solum in foro interiori, in quo
9 absque dubio idem est in corde,
quam in opere delictum perficere,
iuxta *Matth.* 15. *qui viderit mulierē
ad cōcupiscendam eam iam mœchatus
est in corde suo*; verum etiam in foro
publico, ille namque; qui ob impe-
dimentum non consummat deli-
ctum, illi imputatur, & irrogatur
10 pœna acsi consummasset saltem in
atrocissimis; vt tenent *Farinac. qu.*
*17. & latius quæst. 126. tit. de homici-
dio, & quæstione* 122. *num.* 14. *& qu.*
123. *& in alijs quamplurimis locis On-
dedeus cons.* 98. *num.* 9. *lib. primo cons.*
108. *num.* 51. 56. *Menocch. de arbitr.
casu* 360. *Gabriel de maleficijs conclu
sione prima per totam, qui plures citat
Caball. casu* 152. *Mastrill. decis.* 135.
lib. 2. *& decis.* 293. *lib.* 3. *Castill. decis.*
186. *nu.* 8. 9. *cum sequent. lib.* 2. quod
11 vero crimen Bigamię inter atrocis-
sima connumerari debeat saltem
in sententia eorum, qui tenent, ab-
iurationem de vehementi indicen-
dam esse tali delinquenti clarum
est, cum vehemens suspicio atroci-
tatem inducat, & ratione obiecti,
quia est contra fidem, videtur quod
Bigamia inter atrocissima crimina
connumeranda est iuxta doctrinam
à nobis traditam *in primo libro*,
vbi de grauitate huius delicti sermo
nem fecimus, & nunc addo, quod
Narbona notauit lib. 4. *tit.* 5. *de la Iu-
risd. real super concordatis lib.* 20. *glos.*
12. *num.* 66. 53. in hoc delicto Ale-
uosiam reperiri; atque ideo biga-
mus Aleuosiæ pœnam inter alias
12 incurrit, & quod in hoc delicto vt
grauissimo non suffragari familiari
forum, si aliàs cognitio huius cri-
minis Inquisitoribus non fuisset cō-
missa; & certè in hoc delicto inue-
niuntur plures malitiæ, præter suspi
cionem contra fidem. nam taliter
13 delinquens committit adulterium,
quod

quod de perse est crimen grauissi-
mum, & sacrilegium, quod inter
atrociora connumerarut ex *Farinac.
qu.18. de delict. num. 60. & Gigãte
de crimine læsæ Maiestatis lib.2 1. Ru-
br. quomodo, & per quos crimen læsæ
Maiestatis qu.15. num.16.*

14 Modo vt de attentantibus ali-
quid afferamus præmitto etiam di-
stinctionem omnino attendendam;
& prius explico quid sit attentare
duplex matrimonium contrahere.
quod ex doctrina aliorum criminũ
colligi potest; nã attentare dicitur
in sentẽtia *Baldi cõs.294. in princ. lib.
1.* quando delictũ imperfectũ est, &
requirit post se consũmarionẽ: v.g.
attentare dicitur homicidium; qui
conatus fuerit illud committere
omnibus vijs; illud tamen de facto
non commiserit ex aliqua occasio-
ne. puta si parauit quis scoplum,
& direxit erga illum hominem, quẽ
intendebat occidere; non tamen
secuta fuerit accensio, & exonera-
tio ob fistulæ fallaciam, emisso ta-
men, ac soluto roræ artificio. Ita
attentate dicitur duplex mattimo-
nium, qui post primum ritè contra-
ctum, secundum conatur inire, ni-
mirum sponsalia celebrando, & ad
denunciationes in Ecclesia deue-
niendo, &c. ad secundum tamen
celebrandum ex aliqua impeditus
occasione, non deuenit. Hoc præ-
misso deuenio ad distinctionem pro
positam.

15 Dupliciter se habere potest qui
duplex matrimonium attentat, alte
to modo vt qui attentarit duplex
matrimonium committere; quam-
uis prius in animo habuerit dictum
duplex matrimonium committere;
ex se tamen desierit tale facinus pro
sequi, & ad vlteriora non processe
rit; altero vero ita attentarit vt om
nino prosequi voluerit quantum ex
parte sua fuit, ex aliqua tamen ex-
terna occasione præter intentionẽ
fuerit retentus, vltra progredi. Et
hac posita distinctione sit:

16 Secunda Conclusio: qui secun-
do modo duplex matrimonium at-
tentauit, ita vt per ipsum non stete
rit in Romana Inquisitione absque
dubio de leui abiuraret: in nostra
vero est maior difficultas, quæ ita
præsit Dianam loco citato, vt op-
taret quod à summo Senatu de hac
re decisio proficisceretur; & meritò
quia expressè talem declarationem
non habemus; sed deficiente decla
ratione particulari ad regulas gene
17 rales recurrendum est, vt aduertit
*Ancharan. cons.26. num.2. ibi cessante
prouisione hominis, vel statuti, reponi
tur quis in Iure communi ex l. sed, &
milites in princ. de excusat. tut. & l. si
cum dote in princ. ff. solut. matrimon.*
& ideo dicendum puto quod si iste
talis attentans modo dicto duplex
matrimonium, ad actus ita proxi-
mos deuenit, vt rectè suspicio fun-
daretur, quod per ipsum non stetit
quò minus perficeret matrimoniũ;
in tribunali nostro etiam puniri de-
bet iuxta vulgata Iura tractantia de
18 attentatis; & habemus *ex l. Diuus
ff. eodem,* & ibi notata per *Accur. lit-
tera M.* voluntate nempe maleficia
metiri, non exitu, quod, & *Cicero pro
Milone* prædixerat *non facta, sed Cõ-
silia legibus vindicari. Seneca* quoque
*in controuers. scelera quamuis extra
exitum subsederunt, puniri, nam dixit
alter iniuriam qui facturus est iam fa-
cit.* Habemus etiam *ex l. quisquis C.
ad l. Iuliam Maiestatem latè Cuia-
cius in l.1. ff. quod quisq; Iur. & lib.5.
obseruat. 25. Duaren. ad tit. de pœnis
cap.2. Gomes var. cap.3. num.5. lib.3.
Menoc. casu 360. Couarr. in clement. si
furiosus 2. part. §.1. num.6. Ceuall. qu.
540. Farinac. quæst.124. D. Solarzan.
lib.2. de parr. cap.16. copiosè Marsilius
in l. vnica C. de raptu virg. num. 254.*
19 *& Iulius Clarus hanc supradictam di-
stinctionem sequitur §. de raptu num.*
4.53.

4. scil. si raptor nõ cognouit raptã, quia noluit; mitius puniendus est, si verò non cognouit quia non potuit plectendus est grauiter; & *Seneca lib. 5. de beneficijs cap. 14. latro est etiam antequam manus inquinet, quia ad occidendum iam armatus est, qui habet spoliandi atque occidendi voluntatem, exercetur, & aperitur opere nequitia; & in lib. de constant. cap. 7. potest aliquis nocens fieri quamuis non nocuerit: aliquis mihi venenum dedit, sed vim suam remixtum cibo perdidit; venenum illud dando scelere se obligauit etiamsi non nocuerit; & Iuuenal. Sat. 13.*

Nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum,

Facti crimen habet.

20 Ad conclusionem hanc secundam addo præterea quoad pœnæ inflictionem quod secundum malitiæ præsumptionem procedendum est; etsi iste talis non desistit ex voluntate, cum alias fuerit malæ vitæ, & contra ipsum aliqua alia suspicio oritur; Ego fortè indicerem illi abiurationem de leui, licet in pœnis temperantius procederem; atque adeò non ad triremes, sed ad exilium, & non fustibus cæderem, sed publico dedecori exponerem, vel has pęnas rursus minorasse attenta qualitate personæ, & alijs circumstantijs, vt infra videbimus, quando de pœnis præcipua erit tractatio, sed loquor modò in illo, qui integram pœnam tali delicto inflictam mereretur, puta hominem plebeium, in quo totus pœnæ rigor executioni mandaretur, quia si nobilis fuisset taliter quod alias in integro deli
21 cto triremes, vel fustigationem caderet, in hoc attentato mitissimè puniendus esset maximè in pœnis corporalibus. Ad id quod addit *Diana loco citato*, quod scilicet sequeretur quod delictum attentatũ puniretur, vt consummatum iam patet ex dictis quod aliquo modo temperantur pœnæ, & aliunde quãdo per delinquentem non stat: pœnas non adeò remittendas, & præsertim in ijs, quæ ad atrocissima delicta aliquo pacto pertinent, & quoquo modo reducuntur, vt suprà notatum est:

22 Tertia Conclusio qui primo modo duplex matrimonium attentauit; ita vt post primum ritè contractum secundum in animo habuerit etiam celebrare, & ad aliquos actus proximè deuenerit; religione tamẽ motus destiterit deinde celebrare: In Inquisitione Romana fortè de leui abiuraret, & leuissimas pœnas sustineret, & in nostra Inquisitione omni prorsus pœna, & abiuratione liberatur, vt potè qui ante delictũ perfectum ex seipso resipiscens, omnem purgat malitiam, suspicionẽq; etiam leuem à se remouet.

23 Nec obstat huic nostræ Conclusioni quod in matrimonio puniatur affectus, vti habetur ea iuris conclusione, qua regulariter disponitur, quod mater per transitum ad secundas nuptias, statim desinit esse tutrix, ex quo valdè suspecta efficiatur contra eius filium, quod quidem adeò legibus odiosum est, vt nedũ per transitum ad secunda vota, tutelam filij amittat, sed statim ac animum habuit nubendi, & allegaret se velle nubere, licet effectualiter non nupserit, tutelam amittit. ita ex doctrina *Barth.* qui hoc valde notabile affirmat *in l. si quis sub conditione nũm. 28. ff. de Testam. tut. & Deci. ex cap. ex parte nu. 29. de appellat.* concludit ex pluribus *Carrotius in distinctione 129. num. 7. & 8.* ratio
24 quare non obstet est; tum quia vt diximus ex spõtanea resipiscẽtia omnem purgat malitiam, suspicionemque de hæresi: tum quia aliquid etiam debetur solitæ misericordię, qua teneri solet nostrum Tribunal,

vt ita

vt ita facilius aduocet ad resipiscentiam delinquentes. Et huc pertinēt quę Iura,& DD.dicta mitius de delicto attentato loquuntur. Huc etiā facit sententia Bartholi adducti à glossa, qui videtur innuere nostram distinctionem Antinomiam ab Accursio ibi allatam conciliando: vbi habetur quod ille potuit delictum perficere,& noluit; ille vero voluit, & non potuit.

25 Nec obstare videtur nostrę secūdæ Conclusioni *Sousa in Aphorism. Inquisit.lib.primo cap.35.num.6.* vbi tenet contrahentem matrimonium cum prima,& sponsalia cum secunda, non esse suspectum de fide, nec posse puniri ab Inquisitoribus, sed ab Episcopo. nam optimè Sousa conciliatur cum nostra tertia Conclusione, quare non est contrarius secundæ.

QVAESTIO QVARTA.

Quid sentiendum de contrahente sponsalia tantum,& carnaliter cognoscente vtrunque coniugem.

SVMMARIVM.

1 *Ante Concilium Tridentinum sponsalia per verba de futuro copopula consūmata erant matrimonium.*

2 *Mens concilij fuit obuiare fraudibus matrimoniorum.*

3 *Iura quæ fauent matrimonio sunt fauorabilia, & habent plura specialia in iure.*

4 *Non obstante prætextu se nolle per coitum matrimonio consentire quis ligatus remanet copula subsecuta.*

5 *Statuta punientia matrimonia clandestina nō ligant cōtrahentes per verba de futuro, & ea copula confirmantes.*

6 *Discrimen ante, vel post Concilium Tridentinum circa sponsalia.*

7 *Auctores contra iā tenentes referūtur.*

8 *Rationes in fauorem nostræ sententiæ.*

9 *Sententia Augustini Barbosæ verior.*

10 *Post Concilium Tridentinam spōsalia de futuro corā Parocho, & testibus copula coram eis subsecuta, transeunt in matrimonium.*

11 *Mutuus consensus coniugū de præsenti sufficienti signo, manifestatus coram Parocho, & testibus constituit matrimonium.*

12 *Quamuis sponsalia sint coram Parocho,& testibus si copula est, clandestina non transeunt in naturam matrimonij.*

13 *Neque si sponsalia, & copula sint corā diuersis parochis, & diuersis testibus sunt hodie verum matrimoniū.*

14 *Qui coram eodem parocho, & eisdem testibus cum coniuge copulatur corā quibus sponsalia celebrauit est reus delicti Bigamiæ.*

15 *Duplicia sponsalia contrahens non videtur suspectus de fide, & ideo Iudicio ordinario Ecclesiastico relinquēdus est.*

16 *Concubitus cum sponsa de futuro non habetur pro adulterio.*

17 *Definitio adulterij à D. Th. tradita.*

18 *Concubitus cum sponsis de futuro non est circunstatia necessario cōfitēda.*

19 *In sententia Sanchez quando concubitus accidit, ex parte sponsæ mutat peccati speciem.*

20 *Per sponsalia de futuro nō punitur ille qui matrimonium contrahere est prohibitus.*

21 *Beneficiatus qui matrimonium contrahit etiam non secuta copula ammittit beneficium.*

1 ID quod huic quæstioni occasionē dare potest, est quia cū, quis spōsalia per verba de futuro cōtrahebat,eaq;copula consūmabat ante Concil. Trident. decretū, nulli dubiū erat esse matrimoniū *c.veniēs 2. c. is qui fidē de spons. & S. vnico S.idē quoque de desponsat. impuberum in 6.*

& quod per hunc textum *cap. 15. qui*
fidem probetur sponsalia de futuro
per copulam subsecutam transire in
naturam matrimonij asserunt *Co-*
uarr. de sponsal. p. 1. cap. 4. §. 1. num. 2.
cum sequent. Tiraqu. de retractu con-
uent. ad finem tit. nu. 77. victoria de
Sacram. nu. 241. cum sequen. Gregor.
Lop. lib. 3. verbo con ella, *& l. 8. verbo*
mas en todas *tit. 1. par. 4. Palat. in re-*
pert. rub. de donat. inter virum, & vxo
rem §. 4. num. 4. Franc. Leo in thes. fo-
ri Eccl. part. 2. cap. 9. nu. 18. Mascard.
de probat. Concl. 127. Franc. Molina
de ritu nupt. lib. 1. comp. 10. nu. 10. &
comp. 12. num. 15. Menoch. lib. 3. præ-
sumpt. 1. num. 6 cum sequent. Guttier.
de Iuram. confirm. p. prima cap. 51. nu.
12. & de matrim. cap. 27. num. 4. Va-
ler. Regin. in praxi fori Pœnit. lib. 31.
num. 20. vers. 3. & plures per Cened.
ad decret. Collect. 131. num prim. Est
enim à Iure præsumptio orta quod
isti affectu maritali se miscuerint, &
super hac præsumptione disponit;
sicque hæc præsumptio est Iuris, &
de Iure, vt *glos. in d. cap. 15. qui fidem*
asserit, & notât *Abb. & Felin. in cap.*
quanto de præsumpt. latè Alciat. in
tract. præsumptio. in princ.

Post decretum vero *Concilij Tri-*
dentini de reform. matrim. sess. 24. cap.
1. dubium videtur, & ex vna parte
quod illa sponsalia per verba de fu-
turo non efficiantur matrimonium,
etiam copula subsecuta si celebren-
tur sine solênitate requisita in spon-
salibus per verba de præsenti; pro-
batur quia cum mens dicti decreti
fuerit obuiare fraudibus, & dam-
nis, quæ ex matrimonijs furtim
celebratis quotidie oriuntur si de-
cretum illud non intelligeretur in
isto modo contrahendi matrimo-
nium, non esset omnino huic dam-
2 no prouisum; imo nullo modo, ea-
demque damna ex talibus oriren-
tur matrimonijs; & sic inane pror-
sus esset illud Sanctissimum decre-
tum, quod Patres considerasse
cum id decreuerunt, videtur cre-
dendum esse, & sic voluisse tam
in vno casu, quam in alio esse dictã
solemnitatem necessariam.

Ex alia vero parte contrarium
videtur tenendum quia cum di-
ctum decretum sit Iuris correcto-
rium, non debet ampliari ad non
expressa in eo; maxime quod Iura,
quæ volunt sponsalia prædicta secu-
3 ta copula effici matrimonium sunt
adeò fauorabilia quod plura specia-
lia in Iure habent: primo, vt quam-
uis metu copula sit secuta, adhuc
sponsalia trãseant in matrimonium
de præsenti, & si alias vt dicemus,
matrimonium metu contractum
non valeat. Ita hanc ampliatio-
nem assignat *Hostiens. in dicto cap. 15.*
qui fidem, & Palud. in 4. distinct. 29.
quæst. 1. art. 4. secũdo quod etsi pro-
4 testetur sponsus ipsa sponsa præsen-
te, & consentiente, se nolle per coi-
tum matrimonio consentire; nihi-
lominus iudicandum est tale esse
matrimonium copula laudatum, &
firmatum, ita dicit *gloss. in cap. per*
tuas de condition. appo. quam *sequun-*
tur Abb. num. 2. Felin. num. 80. Ripa
num. 93. qui eam dicit esse commu-
nem *in cap. cum inde constit. Ias. in le-*
ge non solum §. morte num. 14. ff. de
noui ope. nun. Menoch. dicta præsum-
ption. 1. num. 15. Mascard. conclusion.
1027. num. 11. Guttier. dicto cap. 51.
num. 14. & hæc sententia videtur de
mente *Card. in dicta cap. 15. qui fidẽ,*
5 *& Felin. in Rubric. eiusdem tit. nu. 2.*
statuta punientia matrimonia clan
destina non ligare contrahentes per
verba de futuro, & ea confirmantes
copula.

His positis quæstio nostra pos-
set constitui, vel ante Concilium
Tridentinum, vel post Concilium
si loquamur ante Concilium: in

tali

tali casu videtur omnino dicendum; quod si quis contraxisset iam prima sponsalia, & ea copula confirmasset: quo casu transibat ante Concilium Tridentinum in naturam matrimonij: si deinde de nouo sponsalia contraheret per verba etiam de futuro, & ea copula laudaret; quandoquidem si primum iam contractum non esset, transiret in naturam matrimonij; atque adeo valeret: reus huius criminis tunc temporis censendus esset, & per Inquisitores examinandus. Et idem dicendum videtur in sententia eorum, qui adhuc post Concilium Tridentinum putant, vt supra retulimus in secunda parte difficultatis; quod sponsalia per verba de futuro per copulam subsecutam transeunt in naturam matrimonij absque solemnitatibus à Concilio requisitis; quæ sententia præter quam quod eius contrarium tenet *Doctor Nauarrus in manuali latini sermonis capit. 25. numer. 144. apertius c. 27. nu. 141. vers. quinto quod non occurrunt, Antonius Cucus lib. 5. Instit. maior. tit. 11. nu. 105. Perez lib. 8. ordin. tit. 15. l. 2. fol. 289. vers. Infertur etiã, lib. 5. tit. primo l. 1. fol. 41. ante versic. secundo corrigitur* Menocch. *de præsumpt. lib. 3. præsump. prima num. 99. Gattier. dicens sic declarasse Cardinales quæst. Canon. lib. 1. cap. 18. nu. 4. & de Iuristis 1. p. cap. 51. num. 12. 13. & 14. Maiolus de Irreg. lib. 1. cap. 5. num. 9. Spino speculo testamenti gloss. 15. nu. 53. 54. & 61. Azebedo eodem titul. 1. lib. 1. nu. 29. & 37. Albornoz de arte contractuum lib. 4. tit. 8. Segura directorio Iudicum 2. par. c. 15. n. 40. & ex Theologis VeraCrux prima p. speculi art. 20. in fine, & appendice dub. 9. in fine Corduba summa qu. 52. in fine, Henriqu. lib. 11. de matrim. cap. 3. nu. 7. Petrus de Ledesma de matrim. q. 45 art. 5. pun. 1. dub. 4. fol. 181. colam. 1. Viualdus Candelabro prima part. de sponsal. c. 4. n. 29. Philiarc. de off. Sacerdotis to. 1. p. 2. lib. 1. c. 1. Angles Floribus p. 1. q. de essentialibus matrim. art. 4. difficult. 6. fol. 536. Capua lib. 4. decis. cap. 23. num. 15. Ludou. Lop. 2. part. Instructorij de matrimonio cap. 39. fol. 1061. colum. 1. Bartholom. à Ledesma de matrim. dub. 8. ad finem,* Manuel. *1. tom. summæ 2. edit. c. 244. num. 10.* & omnes, vt ait *Sanchez*, qui hos supradictos citat, & sequitur *lib. 3. de consin. clandestin. disp. 40. nu. 3. Item Pontius lib. 12. cap. 5. num. 5. Franc. Molina comparat. 50. a. num. 13.* Me*nocch. præsum. p. lib. 4. n. 99.* Mascard. *con. 129. n. 7.* Præterquam quod in quam prædicta sententia habeat hos omnes Auctores contrarios nullo modo videtur posse subsistere. Nam vt ait *Sanchez loco citato*; Hodie autem per *Tridentinum Sess. 24. cap. 1. de matrimon.* cessarunt hæc matrimonia præsumpta, & hæc nec sponsalia, nec matrimonium de præsenti
8 inter impuberes transeunt in verum matrimonium per copulã, vel alios actus occultè habitos. Et ratio, quę omnem dubitationem excludit, est quia si consensus expressus, & verus hodie non constituit matrimoniũ, nisi pręstetur coram Parocho, & testibus vt definitur *d. cap. 1.* à fortiori iste consensus virtualis implicitus, & interpretatiuus, præsumptusque id non efficiet; Et hæc ratio confirmatur alia ratione à nobis supra posita pro prima parte, quia scilicet hoc pacto nullum, & inane redderetur decretum illorum Patrum.

Nec valet ratio pro secũda parte quia scilicet cum decretum sit Iuris correctorium; non videtur debere extendi ad non expressa. Nam respõdetur, quod cũ à fortiori militet ratio in cõsensu interpretatiuo, quã in expresso, videtur ad illũ casũ
9 debere extẽdi eius inhibitio. Grauitas etiã rei, & maturitas, qua id tractatũ, & discussũ est: sensus etiã cõ-

DD. & praxis ipsa ita hanc doctrinam suadere videntur, & nullo pacto videatur relinqui locus contrarium sentiendi vnde merito *Augustinus Barbosa post Concilium Tridentinum in collect. doctr. in lib. 4. decretal. de sponsal. & matr. tit. 1. in dicto cap. 15. qui fidem* 30. ait quod sententia quod post Concilium Tridentinum supradicta sponsalia non transeant in naturam matrimonij, est receptissima; vnde DD. nostri Hispanici vnico ore censuerunt textum in præsenti sublatū fuisse Tridentini Concilij decreto *in dicto cap.* 1. asserit que quod audacius quam parsit cōtrariam sententiam tenuerunt *Ioan. Petr. Rimi cons. 61. nu. 33. Triuis. decis. 10. nu. 4. lib. 1.*

10 Solum ergo posset habere locum discursus secundæ partis post Concilium Tridentinum si sponsalia de futuro contracta sint coram Parocho, & testibus, & deinde coram eodem Parocho, & testibus subsequatur copula, nam tali casu videtur omnino Ius antiquum manere illæsum; atque adeo transire sponsalia in matrimonium, verum quidē si animo coniugali copula subsequatur; præsumptum vero si animo fornicario, ita vt probata copula, & sponsalibus præsumeret Ecclesia matrimonium hodie post Tridentinum, cogeretque ad illud, sicut ante Tridentinū cogebat. Et ratio efficacissima videtur quia mutuus consensus coniugū de præsenti sufficiēti signo manifestatus corāParocho, & testibus constituit matrimoniū: sed eodem pacto se habent illa sponsalia corā Parocho, & testibus per

11 copulā corāParocho, & testibus cōfirmata; sunt enim signum sufficiēs consensus de præsenti coram Parocho, & testibus; ergo efficacissima ratione hodie transeunt in matrimonium, sicut ante matrimonium trāsibant.

Dixi quod tum sponsalia de futuro; tum etiam copula debent esse coram Parocho, & testibus; nam si

12 sponsalia essent coram Parocho, & testibus; copula vero esset clandestina, non transirent in naturam matrimonij, quicquid subobscure dixerit *Palacios 4. d. 18. disp. p. fol. 629. colum. 2. versic. At vero.* & ratio est quia Parochus, & testes non possent testificari nisi de sponsalibus de futuro; atque adeō non haberent aliā vim, nisi sponsalium nam solemnitas Parochi, & testium debet cadere supra totum id, quod requiritur ad constituendum matrimonium de præsenti ea autem non sunt sola sponsalia de futuro, sed etiam copula, ergo, &c.

Dixi quod sponsalia, & copula

13 debēt esse coram eodem Parocho, & ijsdem testibus; quia si sponsalia essent coram vno Parocho, copula vero coram alio, & coram diuersis testibus essent sponsalia, ac copula; neutri possent testificari de matrimonio, sed alteri de sponsalibus; alteri vero de copula.

Stando igitur in casu hoc vltimo modo posito: siquis postquam sponsalia celebrauit per verba de futuro coram Parocho, & Testibus, & deinde coram eodem Parocho, & ijsdem testibus copula confirmauit (quod quo pacto in praxi accidere possit, videant alij: profecto DD. supra citati hunc afferunt casum) si deinde alia de nouo sponsalia celebret cum eadem solemnitate adhibita in tali casu fit.

14 Prima Conclusio: huiusmodi delinquens est criminis Bigamiæ Reus, & suspectus de hæresi leuiter, vel vehementer iuxta alias circunstantias, alijs quæstion. hoc libro allatas; si nimirum esset ex genere Mahomettano, &c. & examinandus, & puniendus per Inquisitores iuxta delicti modum. Hæc conclusio

sio non alia indiget noua probatione, nisi illa, quam adduximus ad probandum quod qui contrahit duplex matrimonium est suspectus de fide, &c. Nam cum hæc sponsalia hoc modo celebrata transeant in naturam matrimonij, & sint verũ matrimonium, iam patet quod qui talia sponsalia celebret copula subsecuta, si illa iteret, iam iniuriam irrogat sacramento, dum quantum ex se iterum ea celebret, quæ satis essent ad matrimonium constituendum: si alia sponsalia antea celebrata non essent; qui in matrimonium transierunt; si vero huiusmodi sponsalia quis clandestinè contrahat cũ aliqua muliere; & deinde copula subsequatur publica, vel clandestina, vel è contra: si deinde cum alia fœmina iterum sponsalia contrahat copula etiam subsecuta, vel publicè. vel clandestinè in tali casu fit.

15 Secunda Conclusio: huiusmodi duplicia sponsalia contrahens non videtur suspectus de fide, & per consequens neque ab Inquisitoribus examinandus, nec puniendus: esto in huiusmodi ab Ordinario aliqua pœna animaduertendum. Et hoc in casu habet locum doctrina *Dianæ tract. 7. par. 4. resolut.* 4. §. *notandum est tamen*. Et ratio est quia cum in tali casu non interueniat matrimonium, non irrogatur iniuria Sacramento; atque adeo deest fundamẽtum suspicionis quod malè sentiat de Sacramento, & tantum abest vt in talibus sponsalibus interueniat
16 matrimonium, vt concubitus cum sponsa de futuro non existimetur Adulterium, vt docent *Gloss. capit. quidam desponsauit verb. sed Mœchus 27. quæst. 2. Anton. ca. discretionem nu. 6. de eo qui cogno. consanguin. & ibi Card. nu. 2. Anan. c. 1. de adult. nu. 2. in fine, Felin. Rubr. de sponsal. n. 1. in princ. Couarr. 4. decretal. 1. par. cap. 1. nu* 8. *Greg. Lopez part. 9. tit. 1. immediatè ante l. 5. Anton. Gom. l. 80. Tauri num. 47. vers. dubium tamen est, Anton. Cucus lib. 5. instit. maiorũ tit. 10. nu. 4. Cantera in suis quæstionibus criminal. sub §. de adulterio num. 26. Iulius Clarus lib. 5. receptarum §. Adulterium, versic. sed hæc omnia Cõstanus de sponsal. tit. quid sint sponsalia nu. 16. & 17. habetur tom. 9. tractatuum, Alex. Carrerius lib. 1. de spõsal. cap. 3. in fine; Habetur eodem tom. 9. Perez. lib. 5. Ordinam. tit. 1. lib. 1. §. Item deducitur Azebedo lib. 8. recopil. tit. 20. lib. 3. nu. 3. & ex Theologis Henriquez lib. 11. de matrim. cap. 13. nu. 4. Viualdus Candelabro Sacram. 1. par. materia de sponsal. nu. 9. Ludouicus Lop. prima parte Instructorij in noua edit. cap. 29. §. Ad hæc libet, & secunda parte materia de matrimonio c. 36. §. Aduertendum est tertio Manuel 1. tom. summæ 2. edit. cap. 53. nu. 3. in fine* Et probatur ex definitione Adulterij, quã tradit D. *Tho. 2. 2. q.*
17 *154. art. 8. in corpore.* scilicet est alieni thori violatio, sed qui accedit ad sponsam de futuro non violat alienum thorum, nam thorus non conceditur sponsis de futuro; ergo qui accedit ad sponsam de futuro, non committit adulterium.

18 Neque concubitus cum sponsis fit circumstantia necessario explicanda in confessione vt probabiliter tenet *Couar. 4. decretal. 1. part. ca. 1. nu. 14. Viualdus Candelabro Sacrã. 1. parte materia de sponsal. nu. 10. & Henriquez lib. 11. de matr. capit. 13. nu. 4.* dixit nec esse Adulterium, nec mutari moris speciem, quamuis contrarium teneat Sanchez quando concubitus accidit ex parte sponsæ, quæ nimirum fornicetur; in quo casu ait quod quamuis adul-
19 terium non committant: mutant tamen peccati speciem, & tum spõsa, tum etiam fornicans cum ea tenentur necessario hanc circumstantiam aperire Confessario, quod tamen

men non tenet Sanchez; si concubitus accidat ex parte sponsi cum alia fœmina rationem vide apud ipsum *lib.1.de sponsal.disp.2.num.2.*

Huc etiam faciunt quæ adducit nouissimè Inquisitor *D. Ioannes Escobar. à Carro in erudito suo tract. de purit. & nobilit. probanda prima part. quæst.4. §.7. num.55.* vbi ad aliud propositum in rei suæ confirma-
20 tionem hæc adducit. [*Tum denique quia licet matrimonium contrahere prohibitus sponsalia contrahendo pœnam non mereatur ex Marsil. in l. is qui cum telo nu. 39. C. de fals. Decius cons. 156. incipit in causa Inquisitionis Pet. Roic. decis. Lituanens. 5. num. 28. intelligendum tamen est in sponsalibus de futuro, non verò de præsenti, quæ verum conficiunt matrimonium, vt nos loquimur, & communis tenet.* Et paulo post nu. 57. addit, *& licet communis omnium, & vera sit opinio, quod beneficiatus, qui matrimonium contrahit etiam non dum secuta copula amittat beneficium ipso iure, vt pa-*
21 *tet ex pluribus congestis ab Augustino Barbosa de officio Episcopi tertia par. allegat. 57. num. 202. & 204. colum. mihi. 266. tamen non ita procedit in eo, qui sponsalia de futuro contrahit ex allegatis à Farinac. 1. part. frag. lit. C. verb. Clericus nu. 332. P. Thō. Sāc. de matr. lib. 7. disp. 42. num. 1. Nicol. Garcia de benef. 11. parte cap. 9. num. 19. & 20. & nouissimè Ricciol. de iure personarum lib. 7. cap. 4. per totum.* ex quibus sequitur quod hæc ampliatio tantum habet locum in eo, qui contraxit sponsalia de præsenti; nō vero in eo, qui de futuro sponsam accepit ex proximè dictis.

QVAESTIO QVINTA.

Qualiter debeat constare de morte coniugis absentis, vt alter ad secundas nuptias transeat impune.

SVMMARIVM.

1 *LEges ciuiles contra ea, quæ à sacris canonibus instituta sunt nihil valent.*
2 *L. vxores ff. de diuort. disponebat, vt post expectatum maritum per quinquēnium quando de vita eius dubitabatur, ad alia vota posset vxor transire.*
3 *L. vxor C. de repud. dictum tempus ad quadriennium restrinxit.*
4 *Ius nouum impedit (nisi certitudo mortis adsit) ad secundas nuptias coniugem transire quamuis longo transacto tempore.*
5 *Authentica C. de repud. merito correcta est, per ius canonicum.*
6 *Vt quis propria auctoritate contrahat secundas nuptias, & vt Ecclesia talem licentiam concedat quid debeat constare.*
7 *Eadem certitudo est necessaria ad hoc vt quis propria auctoritate cōtrahat, quam ad hoc vt ecclesia concedat facultatem contrahendi.*
8 *Aliqui volunt quod maior certitudo debeat præcedere ad hoc vt Ecclesia det talem facultatem.*
9 *Quam certitudinem nos desideremus.*
10 *Verbum constare quid importet.*
11 *Magna incōuenientia quæ ex non expectata certitudine de obitu coniugis oriri possent.*
12 *Nostra sententia fauet vinculo matrimonij.*
14 *Auctores qui eam tenent.*
15 *Qualis sit moralis certitudo de morte prioris viri.*
16 *Sententia Sanchez circa certitudinē.*
17 *Sententia aliorum circa eandem rem.*
18 *Sententia Basilij Pontij verior.*
19 *Probationes de rebus distantibus iure suo minuunt fidem.*
20 *Fama plerunque fallax.*
21 *Sententiæ Poetarum de famæ incertitudine.*
22 *Sententia Talis Philosophi de eadem.*

Quo

23 *Quo longius progreditur eo maior est fama de aliqua re.*
24 *Sola fama non satis est nisi adiuuetur alijs adminiculis.*
25 *In rebus dubijs melior est conditio possidentis.*
26 *Sex conditiones à Sanchez relatæ ad mortem coniugis certificandam non constituunt certitudinem moralem*
27 *Sententia Pontij elucidatur.*
28 *In materia ita graui tutior pars est eligenda.*
29 *In ore duorum, vel trium stat omne verbum.*
30 *Rigorosa videtur sententia, sed rationibus satisfit.*
31 *Facilius est duos testes recipere in curia Ecclesiastica viciniori. quam dictas probationes de fama habere.*
32 *Speculatiuæ instantiæ respondetur.*
33 *Probatio testium de fama subiecta mille erroribus.*
34 *Mulieres sæpè se excusant ex probatione habita per testes de fama.*
35 *Testis mendosus de fama difficile puniri potest.*
36 *Quid requiritur ad hoc vt mulier trāseat ad secunda vota.*
37 *Instrumentum de per se facit probationem probatam.*
38 *Qui ignoranter contrahi cum eo, qui alio matrimonio ligatus erat immunis est à pœna.*
39 *Mulier quæ secundo nubit adhibita de vita diligentia iuxta multorum sententiam à pęna etiam liberatur.*
40 *Conciliatio duarum sententiarum.*
41 *Mulier non debet contrahere secundo nisi habita ab Ecclesia licentia contrahendi.*
42 *Si malè contraxerit, & superueniat primus vir poterit mulierem accusari de adulterio.*

1 IN hac quæstione vt firmum figere pedem possimus, non debemus attendere id, quod Iura ciuilia disponunt; sed id, quod disponunt canones; cum enim lex ciuilis nihil circa matrimonium disponere possit; si quid in contrariū Canones disponunt, obseruare leges ciuiles non debemus vt notat *Ioannes And. in C. statutum de elect. in sexto.*

2 Quamuis ergo *Auth. hodie C. de repud. & cap. in potentia de sponsalibus* correxit ius ciuile *ex l. vxòres ff. de diuort.* per quod disponebatur, vt vxor per quinquennium expectaret virum absentem de cuius vita prorsus dubitabatur, vt ad aliud matrimonium transire posset; & ius
3 *ex l. vxor C. de repud.* per quod dictū spatium ad quadriennium restrictū est, & dicta Authentica disposuerit ob nullam absentiam, nisi alia mortis certitudo adsit, licere alteri cōiugi ad secunda vota transire. Attamen dicta Authentica abijt in aliud extremum, vt statuerit quod
4 vxor audiens virum in prælio obijsse, non prius aliud matrimonium ineat, quam per se, vel per alium adeat militiæ ducem, isque iuret virum illius obijsse, & aliorum testimonia recipiat, & super hoc per annum expectet, alioquin de adulterio puniatur.

5 Vnde merito hæc Authentica correcta est per ius canonicum, quicquid in contrarium dixerit *Barth. l. 2. §. si dubitetur nu. 1. ff. quēadmodum testamētum aperiātur, Anchar. C. Dominus in fine de secundis nuptijs, & alij.* quod autem correcta sit iure canonico docent *Innoc. c. in præsentia de sponsal. n. vnic. Io. Andr. nu. 4. Anton. nu. 7. Anch. num. 6. Tancredus, Goffredus, Philippus;* quos refert, & sequitur ibi *Abbas num. 6. Alexander de Neuo nu. 8. Felin. c. quoniam frequenter in fine, Rosella ver. impedimentum impedim. 12. num. 3. Rolandus cons. 93. du. 12. vol. 3. Iosephus Ludouicus decis. Perus. 1. tom. decis. 12. num. 7. Petrus Barbos. Consil. matrim. 25. nu. 3. vol. 1. Guttier. lib.*

2.

2.*practic.q.8.nu.5.& 6.& Alex.de neuo dicto num.* 8. optimè reprobat Card. quem ibi refert dicentem posse Iudicem sæcularem punire vxorem, quæ secundum matrimonium contraxit non seruata solemnitate illius Auth. hodie; si postea virum priorem viuere constet. Modo quid Ius Canonicum disponat, videndum est, quare sit.

6 Prima Conclusio: tam vt quis propria auctoritate cōtrahat secundas nuptias, quam vt eas contrahē di Ecclesia det licentiam; ita de prioris coniugis morte debet constare, vt apud prudentes non solū probabilis, sed & certa existimetur mors, Nondum statuo; an hæc certitudo per nuncium, vel per testes, vel per famam comparetur, sed solum statuo non satis esse probabilitatem moralem.

7 Conclusio sic posita probatur primo quoad id quod eadem certitudo sit necessaria, tam ad hoc vt quis propria auctoritate contrahat, quam ad hoc vt Ecclesia det facultatem, circa quod aliqui faciunt maximam distinctionem, qui putant posse aliquem propria auctoritate contrahere secundum matrimonium posita morali probabilitate quod primus cōiux defunctus sit; & si negare non audeant quod maior requiritur certitudo ad hoc vt Ecclesia det talem facultatem; quæ solet firmiore gradu incedere,

8 & ita respondent *Antonius Rosella verb. impedimentum impedimento 12.nu.1.& 3. Syluester verb.matrim. 8. quæst.13.dub.2.& 4. Philiar.de officio Sacerd.tom.1.p.2.lib.2.capit. 9. Barth.à Ledesma de matrimonio dub. 56.ad finem concl.9. Ludouic. Lop.2. parte Inst. uct. de matr.capit. 55.fol. 1171.ad c.in præsentia de sponsal.* in quo requiritur certus Nuncius, sed capitulum allegatum clarè est pro nobis; ibi enim per decisionem Clementis 3. habetur. [*Consultationi tuæ taliter respondemus, quod quandocunque annorum numero ita remaneant viuentibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium canonice conuolare, nec auctoritate Ecclesiæ permittas cōtrahere, donec certum nuntium recipiant de morte vtrorum*] vbi vt patet vtrunque exprimitur; vt nec mulier auctoritate propria ad secundas nuptias conuolet, nisi habito certo nuntio; nec ecclesia det facultatem. Et idem colligitur ex *Capitulo Dominus de secundis nuptijs* his verbis: *Id vobis respondemus vt nullus à modo ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migrauerit coniux eius*, vbi absolutè agitur vt nequis propria auctoritate secundas celebret nuptias; 9

10 vbi per verbum, *constare*, non quancunque debemus intelligere probationem, sed certū nuncium; tunc enim aliquid nobis dicitur constare, quando de eo moralem certitudinem habemus. Non nego tamen contrariam sententiā suam habere probabilitatem, quæ probatur *ex c.quoniam §.Porrò vers. si autem, vt lite non constet.& cap. cū per bellicam 34 q.2.& ex lib. 8. in princ.tit.9.p.4.* ex nostro iure Hispanico.

Probatur secundo Conclusio; quoad certitudinem moralem; quā dicimus omnino requiri. Agitur hic de re magni momenti; vnde magna oriri scandala poterunt, nisi omnem adhibeat mulier diligentiā vt certior fiat de morte prioris coniugis, si accidat quod vir superstes sit; illi leuitatis, & adulterij notam

11 inuret, & fortè ad vxoricidium deueniet, quæ scandala omnino vitari debent, dum commodè potest; & certè quamuis contraria sententia propter Auctores, qui eam defendunt, probabilis sit; attamen vt verum fatear, non video qua ratione

ne ad eam defendendam inducantur. Si quis ante oculos sibi ponat quam grauatè ferat prior maritus superstes proprium torum alieno viro tam facile prostitum: perturbationemque educationis susceptorum filiorum ex secundo coniuge, non ita profectò facile erit ad concedenda secunda vota, præsertim viro, quia ex nostra sen-
13 tentia maximè fauetur vinculo matrimonij; cui quam maximè prospici potest. Vnde merito hanc sententiam amplectuntur *Gl. d. c. in presentia in fine*, *& melius C. quoniam* §. *porro numer.* 12. *vt litè non*
14 *constet. Alex. de Neuo d.c. in præsentia numer.* 21. *Rolan. consil.* 93. *numer.* 8. *volum.* 3. *Couar.* 4. *Decret.* 2. *par. capit.* 7. §. 3. *numer.* 3. *Anton. Cucus lib.* 5. *Instit.* Maiorum *titul.* 12. *nu.* 231. *Iosephus Ludouicus decis. Perusin.* 1. *tom. decis.* 12. *numer.* 7. *Guttier.* 2. *pract. quæst.* 8. *numer.* 4. *& sequen*, & plures alij quos refert *Mascardus de probat. conclusione* 1074. *numer.* 4. *& ex Theologis Sotus* 4. *distinct.* 37. *quæst. vnica art.* 3. *versic. de hac vero certitudine*, *& vers. sequenti. Angles Floribus prima part. de matrim. quæst.* 11. *de impedimento ordinis articul.* 3. *dub.* 1. *fol.* 594. Manuel. 1. *tom. Sum.* 2. *editione C.* 234. *numer. secundo*, *& quarto Barthol. à Ledesma de Matr. dub.* 52. §. *vltimo Ludouicus Lopez prima par. Instruct. capit.* 83. §. *quia vtrum*.

15 Quæ autem sit hæc certitudo moralis mortis prioris viri *Sanch. lib.* 2. *de matrim. disput.* 46. *numer.* 7. videtur relinquere Iudicis prudentis arbitrio attentis circumstantijs occurrentibus; *cum Couar. de sponsal. par.* 2. *capit.* 7. §. 3. *numer. quarto* Maran. *in repet. l. is potest ff. de acquir. hæred. Perez l.* 3. *prope finẽ titul.* 1. *lib.* 5. *ordin. pag.* 50. *& lib. septimo titul.* 15. *lib.* 8. *pag.* 318. *Fr. Emman. in summ. tom.* 1. *capit.* 233. *numer.* 2. Menoch. *de arbitr. cas.* 420. *numer.* 128. *& de præsumpt. lib.* 6. *præsumpt.* 49. *numer.* 28. *Guttier. pract. lib.* 2. *quæst.* 8. *numer.* 9. *Farin. in praxi crimin. par.* 5. *quæst.* 140. *numero* 75. quos omnes citat, & sequitur *Barbosa in collect. DD. in lib.* 4. *Decret. titul. primo de sponsal. & matrimonio in capitul.* 1. *in præsentia* 19. apud quem reperies alios citatos ad propositum præsentis quæstionis. Innuerat autem *num.* 6. *ipse Sanchez* hanc certitudinem haberi vel per certum nunciũ,
16 vel per testes. Sed deinde se magis declarat quæst. secunda eiusdem dispositionis citatę vbi affert duas sententias, alteram, quę dicit satis esse vnum testem ex eo quod vnus testis si per verba verisimilia deponat, attenta eius qualitate, & persona satis videtur constituere certum nuncium requisitum ex c. in prçsentia desponsal. Ex quo vt apparet cõfũdit Sãch. quęstionẽ de certitudine, quæ habetur per testes, & per nuncium; quamuis supra videatur distinxisse, dicit autem hanc sentẽtiam, quod sufficiat vnus testis, qui habeat conditiones supradictas, esse *Hostien. sum. tit. de sponsa duorum num.* 6. *& d. ea. in præsentia ad finem & ibi Abb. n.* 6. *Angel. matrim.* 3. *Impedimento* 13. *n.* 4. *veræ Crucis* 2. *par. speculi artic.* 42. *Conclus.* 1. Alteram vero, quę ait non sufficere vnum tastem, sed requiri plenam pro-
17 bationem non enim habetur; vel certus nuncius masculinę, si ipse solus testetus, vel certum nuncium neutris generis, ita vt significetur Hispanè *la nueua*, Italicè *La noua* Galicè *Message* si dictum sit tantũ vnius, quod per iura comparari solet dicto nullius, quę sententia est *Barth. l.* 1. §. *si dubitetur n.* 1. *ff. queãd*

modum testam. aperiatur, inquam, sententiam magis inclinat *Gregor. Lopez l. 8. tit. 9. q. 4.* verb. *algunos*, & tenet *Mantua 1. tom. Sum. 2. edit. cap. 233. numer. 2.* & hanc sententiã magis amplectitur ipse Sanchez, sed loquitur cum distinctione, ita vt primam sententiam admittat in casu, quo vir obierit in loco distãti ita vt facilè aliæ probationes haberi non possint.

Sed magis mihi placet in hoc *Ba*
18 *silius Pontius lib. 7. cap. 53.* qui hanc distinctionem Sanchez non admittit, & ait quod siue nuncius de longinquis, siue de vicinis afferatur, debere omnino certum, ita vt (reiectis omnibus alijs modis probandi) adsit vnus testis de visu, qui deponat se vidisse illum mori, & amplius examinentur duo alij testes, qui deponant de publica voce, & fama, de luctu mulieris, & acclamatione de morte viri, & citat *Pontius* pro hac sententia *Riccium in praxi decis. 261. numero 2. in fine*; quin immo rationabilibus mihi videtur hanc diligentiam adhibendam pro longinquis, quam pro vicinis: quia & si ex vna parte difficilius probationes de rebus longinquis reperiuntur: attamen tales probationes de rebus distanti-
19 bus iure suo minuunt fidem, quandoquidem audacius quis per mendacium testificaretur de rebus longinquis; quæ difficilius aduenitatis lucem, quasi in medium prosilire possunt, quam de vicinis; quæ facili negotio ad cognitionem peruenire possunt. Et de fama, cuius probatio, vt diximus cum Pontio, etiam desideratur, certissimum est; tum experientia ipsa quotidiana;
20 quandoquidem hoc anno pluries hic Panormi circumlata est fame de morte virorum Principum Romæ, Madriti, & Neapoli existentium, qui optima tamen fruuntur salute; tum ex vulgarissimis illis *Virgilij carminibus 4. Aeneid.*

Exemplo Libyæ magnas it fama per vrbes
Fama malum, quo non aliud velocius vllum.
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo.
21 *Parua metu primo mox sese attollit in auras.*
Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit.

& quæ sequuntur ad nostram rem aptissima. *Et Ouid 9. Met.*

Fama loquax peruenit ad aures
Deianira tuas, quæ veris addere falsa
Gaudet, & è minimo sua per mendacia crescit.

Quæ Virgilij carmina ponderans *Paul. Man. lib. 8. apophtegm.* ait quod Thales interrogatus ab amico quodam quantum veritas abesset a mendacia quantum respondit oculi distant ab auribus, voluit significare ea non certa esse, quæ communi fama spargun-
22 tur in hominum caterua. Fama quippe (*vt Maro ait*) *mobilitate viget, viresque acquirit eundo*, quo fit vt multoties falsa veritati adiungantur; veriora igitur sunt ea, quæ præsentibus oculis intuemur, quam quæ ab alijs falsa relata audiuimus. Vnde quo longius progreditur, eo maior est
23 fama de aliqua re. Atque hinc posset fieri vt vix aliquis Neapoli aliquo morbo laboraret, cum Romæ diceretur grauissima, acutaque febri teneri: Ienuæ vero extrema vitæ agere: Barcinone tandem per publicam famam iam defunctus haberetur, quare merito *Bartol. in l. de minore ff. de quæst.*

quæst.69.fama inquit est communis vtriusque voce manifestata ex suspicione proueniens; quod si ex suspicione prouenit fama; certitudinem gignere non potest.

Ex his apparet nullo pacto mihi debere probari sententiam *Sanch.*
24 quem sequitur *Sousa in Aphoris. lib. 1 capit.55.ferè in omnibus tactis in disputatione citata*, *& præsertim quæst.3.* vbi quærit an fama satis sit & respondet, solam famam non satis esse, nisi adiuuetur alijs adminiculis, adminicula autem esse ait longitudinem absentiæ, & vniuersalem famam, vbi coniux commorabatur, mortem eius contestantē, & deinde ait similiter si mors contingit in loco valdè remoto, ita vt aliæ probationes difficilè possint inueniri, & vir longo tempore abfuit: de diuturnitate absentiæ, & distantiæ loci vide *Io. Antonium Bertacchinum 3.par.repert.voc.matrim. versic.maritus*, & ibidem ex varijs Auctoribus varia adminicula adducit his similia; quæ combinationes adminiculorum singillatim coniunctæ cum fama probantur ipsi Sanchez; mihi vero, vt dixi, nullo pacto probantur; non enim fama cum his adminiculis nempe cum longitudine absentiæ, & vniuersalitate ipsius famæ, certitudinem parere solet de morte ipsius absentis: solemus enim quoties de aliqua re vniuersalis fama circūfertur *expectare* (vt dicimus per adagium (*Claudum*; non quia post quam multum tempus elabitur post primum nuncium; nisi aducniat confirmatio, certitudinem pariat; sed quia tandem aduenire solet veridica relatio eorum, qui de visu asserant, & distantiam loci iam diximus magis fauere mendacio; ex longa autem coniugis absentia, vt ipsemet *Sanch. ait disputatione citata quæstione prima num.1.* non resultat certitudo de eius obitu, sed tantum incertitudo, & dubium; ac quandiu res est dubia, & incerta, vt ipsemet ait, melior est conditio
25 possidentis. Idem dici potest de ægritudine, de senectute; de eo quod vir bellum ingressus fuerit, & diù expectatus, non reuerterit, vel quod captus fuerit ab hostibus.

Et quamuis ipse Sāchez deinde requirat has conditiones ad hoc vt probet sci. primā vt famā duplici teste probetur, secundā vt testes sint omni exceptione maiores, tertiā vt cōcurrat causa rationabilis, ex qua fama orta est, vt si is, de cuius morte agitur, prelium sit aggressus, quartā vt testes deponant se audiuisse publicè à maiori populi parte in quo oportet explicare audiuisse
26 à maiori parte talis populi non pue rorum, aut mulierum, sed proborum, aut grauium virorum. Quintā vt deponant testes, à quibus personis fama ortum habuerit, & à quibus ipsi audierint: quam tamen cō ditionem dupliciter limitat, nisi fama ex coniecturis probabilibus cō firmaretur; & nisi fama magno testium numero vt septem, vel decē comproberur. Sextā vt testes de fama deponentes asserant credere rem ita se habere, quamuis testes super fama non compellantur iurare, sed absque iuramento valet eorum dictum, quamuis inquam has conditiones requirat, hæ tamen conditiones non faciunt, quod fama constituat certitudinem moralem, sed ad summum cum *Pontio dicendum loco citato* famam taliter probatam cum teste de visu sufficere ad certitudinem mo-
27 ralem, quod videtur ipse *Pontius* intendere *loco citato* dum Bartholum defendit, quamuis neque bene ipse ibi se explicet; nam ex vna parte videtur

famam reprobate; ex alia vero parte, dum famam aliquibus ex conditionibus supradictis vallatam describit aliquo modo inseruientem in rebus magni momenti, videtur requirere; asserit enim, & merito quod hoc negotium secundi matrimonij est res magni momenti, videtur ergo ipse Pontius, quod reprobet famam non probatam etiam cum vno teste de visu,& requirat famam probatam,sed non solam, sed cum teste de visu; quæ citra dubium tutior est sententia;
28 & in re tanti momenti,vt vidimus, & in materia Sacramentorum tutior est eligenda, ne frustretur Sacramentum suo valore, & reddatur nullum, & ne grauissima scandala, quæ supra diximus, locum inueniant.

Sed reuera,quamuis vt dixi magis placeat sententia Pontij, quam Sanchez quia tutior:at magis inclino, vt plena probatio saltem duorum testium de visu requiratur, quia non debet minor certitudo moralis requiri ad hoc negotium, quam ad omnia alia negotia, ad quę requiritur plena probatio duo-
29 rum testium, vti expressum habemus *ex capit. licet vniuersis de testibus* ibi *[non minus quam duorum, vel trium virorum, qui sint probatæ vitæ, & fidelis conuersationis testimonium admittatis iuxta illud Dominicum in ore duorum, vel trium testium stat omne verbum, quia licet quædam sint causæ, quæ plures, quam duos exigant testes; nulla est tamen causa, quæ vnius testimonio (quamuis legitimo) terminetur] & capit. in omni negotio, capit. venientes ad nos eodem titulo l. Iuris Iur. C. eodem late Farinac de testibus quæstione 63. capit. primo numero primo, & septimo.*
30 Dicet aliquis rigorosam esse hanc sententiam, & quæ minimè prospiciat alteri cõiugi; quæ cogitur alterius cõiugis quãuis probabiliter defuncti, torum, & castitatẽ seruare, ad quod respondeo mirum non esse; quandoquidem idem debet efficere coniux si vir aliquo morbo detineretur insanabili; nam sicut in tali casu Dei voluntati se conformem reddens, tale incommodum æquo animo deberet ferre, ita & in casu nostro deberet se habere, donec de morte prioris viri certò constet, cuius amor ita animum coniugis deberet suspensum tenere, vt non facilè cuilibet probationi acquiescat, sed solum certæ. Deinde prudẽtibus cõsideãdũ relinquo; an sit facilius recipi duos testes de visu, qui apud Ecclesiasticã curiam viciniorẽ loco,in quo vir defunctus est testificentur;& deinde trãsmitti talem probationem; an verò reci-
31 pi testes, qui testificentur de fama cum omnibus illis conditionibus, quas Sanchez requirit, præsertim si testes de fama deberent recipi in loco,vbi moratur vxor distantissimo à loco, in quo dicitur mortuus defunctus. Nam si dicatur quod testes de fama recipiantur in loco, in quo vir defunctus est,tunc esset cõtra sententiam Sanchez; qui vult solum quod fama probata inseruiat in loco distantissimo.

Sed ad hæc dicet Aliquis acutè de nouo quod Sanchez loquatur in casu quod huiusmodi testes de fama è remotissimis regionibus præsentes reperirentur in loco, in quo vxor viuit, quod tunc satis essent, & non deberet requiri maior probatio. Sed ad hoc respondeo, quod prater quam quod hoc potius speculatiuè, & metaphysicè ponitur, quam practice si loquamur de remotissimis regionibus, quod huiusmodi testes reperiantur, qui dicant maiorem partem talis populi asse-

rere

rere virum defunctum, &c. non
32 tanti valet hæc promptitudo testiũ
de fama subiecta mille erroribus, vt
non debeat cum aliqua difficultate
potius requiri tuta probatio testium
de visu ibi suscepta, vbi vir defun-
ctus asseritur, vel in loco viciniori,
quæ deinde transmittatur ad locũ,
vbi vxor viuit.
33 Quod autem probatio testium
de fama sit subiecta mille errori-
bus præter dicta, docet nos expe-
rientia quotidiana ex praxi nostri
Tribunalis, in quo multoties vidi-
mus quod mulieres accusatæ de
duplici matrimonio; præsertim re-
uertẽte priori cõiuge, qui mortuus
34 asserebatur, se excusent ex præhabi-
ta probatione per testes de fama;
qui examinati à nostro Tribunali,
incertas, & vagas afferunt de tali
morte relationes; vti reuera falsæ
sunt; nec tamen puniri vllo pacto
possunt, ex eo quod testes de fama
sint: & impossibilis sit probatio;
quod per famam tales testes non
audierint; quod non accideret in
testibus de visu, qui vel verum dice
rent; vel si falsum affirmarent saltẽ
pœnas suæ falsitatis sustinentes;
35 exemplo alijs essent; ne in re tanti
momenti mendacia, & periuria af-
ferrent; & eo magis hoc attenden-
dum; quia vt diximus testes de fa-
ma iurare non coguntur. quare
ex dictis fit.

Secunda Conclusio: Ad hoc vt
mulier transeant ad secunda vota
tam ex propria auctoritate, quam ex
licentia Ecclesiæ, requiritur plena
36 probatio duorum testium de visu,
vel de certa scientia de morte prio-
ris cõiugis defuncti tam in propin-
quis, quam in remotis, & remotis-
simis Regionibus, vel per testamen-
tum authenticum apertum auctori-
tate Iudicis quia alioqui post testa-
mentum viuere poterat, & testamẽ-
ti apertio supponit de certo mortẽ;
quia testamentum morte non secu-
ta non valet quasi testamentum, &
est Diui Pauli ad Hebreos cap. 9. ibi
*testamentum enim in mortuis confir-
matum est alioquin nondum valet dũ
viuit qui testatus est*, vel per aliã scrip
turam legalem, quæ facit adhoc ple
nam probationem; quia de per se
instrumentum facit probationem
probatam, *cap. cum contingat de re-
scriptis*, & dicitur euidẽtissima pro-
37 batio *cap. licet de probat.* & notant
*Flamin. de resignat. tom. 2. lib. 11. qu.
14. nu. 42. Gonzal. ad reg. 8. Cãc. glos.
64. num. 4. Surdus cons. 144. num. 15.
Tuscus pract. concl. tom. 4. lib. 1. concl.
237. & Alios, quos congerit Barbosa
in collectan. super decret. lib. 1. titul. 3.
pag. 54.* & nouissime plura cumula-
uit *Doctus Escobar à Corr. de puritate
probanda prima par. quæst. 15. §. 1. cum
sequent.* Hæc conclusio supra expli-
cata, & probata est.
38 Tertia Conclusio: qui ignoran-
ter contrahunt cum ijs, qui alio ma
trimonio coniuncti sunt, non sunt
suspecti de fide, neque ab Inquisito
ribus puniuntur. ita *Sousa loco citato
num. 9. ex l. eum qui duas §. verum in
fin. C. ad l. Iuliam de Adulter. Farinac.
de delict. carn. quæst. 140. part. prima
num. 34.*

Quarta Conclusio: mulier, quæ
secundo nubsit adhibita debita dili
gentia, vt saltem sufficientem pro-
39 babilitatem habuerit de morte pri-
mi viri sui iuxta aliorum Auctorum
sententiam ab omni suspicione, &
pœna excusatur. ita *Sousa loco citat.
num. 10. ex l. miles ff. ad l. Iul. de
Adult. Anton. Gomez ad l. Tauri 80.
num. 31. Farin. dicta quæst. 140. p. 2.
num. 42. Augustinus Borbosa loco cit.
num. 6.*
40 Hæc conclusio non pugnat cum
secunda nostra conclusione, & ratio
est quia etsi in nostra sententia re-
quiratur plena probatio: tamen
quia datur alia sententia, quæ prop-
ter

ter auctoritatem illam ponentium, probabilis esse non debet, vt in simili proposito lib. primo diximus, puniri qui sequitur in praxi, & habet pro se probabilem sententiam.

41 Aduertendum tamen circa hoc quod bene notat citatus *Io. Anton. Bertacchinus*, quod mulier non debet contrahere secundo, nisi Ecclesia dederit sibi licentiam contrahēdi; etsi contrahat lege prohibente, & primus vir reuertatur potest eam de adulterio accusare, *vt in l. penult.*

42 *ff. de Adult.* & est text. *in d. cap. in præsentia*, & cōsequenter dicta mulier, quæ lege prohibente contrahit, & absque Ecclesiæ licentia iuxta minorem, vel maiorem culpam, & maliciam erit de fide suspecta, & ab Inquisitoribus examinanda, & punienda iuxta prædicta.

QVAESTIO SEXTA.

Quid faciendum si postquam alter adhibita debita diligētia trāsijt ad secundas nuptias constet alterum esse viuum.

SVMMARIVM.

1 *REuertente primo viro vxor illi debet restitui quamuis ex secūdo filios susceperit.*
2 *A possessione eiici durius est quam de nouo non admitti.*
3 *Facilius ius acquisitum retinetur quā de nouo acquiritur.*
4 *Qui dolo non petit, restituere statim non debet.*
5 *Probatur conclusio quod vxor debeat primo viro restitui.*
6 *Momenti nomine causa possessionis significatur.*
7 *Quid sit momentanea possessio.*
8 *Causa momentanea possessionis dicitur siue adipiscendæ, siue retinendæ, siue recuperandæ.*
9 *Primus vir se habet vt proprietarius secundus vt possessor.*
10 *Ratio quare matrimonij Sacramētum ita inseparabile sit.*
11 *Nisi morte coniugis non soluitur matrimonium.*
12 *Morte soluitur secundum D. Pauli sententiam.*
13 *Vir resurgens, quamuis antea maritatus fuisset non redit ad vxorem.*
14 *Idem de beneficiato intelligendum esse.*
15 *Ex doctrina in materia ligaminis probatur nostra conclusio.*
16 *Glossa notabilis in cap. in præsentia de sponsalibus.*
17 *Sententia Barbosæ affertur.*
18 *Quid facere debeat mulier quando suboritur dubitatio quod primus vir superstes sit.*
19 *Si dubitatio leuis sit potest prosequi tā in reddēdo, quam in petendo.*
20 *Si vero sit orta dubitatio ex valido fundamento, quamuis non teneatur omnino recedere non potest petere, sed reddere potest.*
21 *Si facta diligentia coniux nihil certi inueniat potest concientiam deponere, & prosequi suam possessionem.*
22 *Vnus testis post factam diligentiam non esset audiendus.*
23 *Quid faciendum quando dui testes de morte alicuius de vita alter contrariū deponunt.*
24 *Illustratur vulgare axioma scilicet melior est conditio possidentis.*
25 *Dubitatio speculatiue suborta, practice deponenda est.*
26 *Ad impedimentum dirimens duo testes omni exceptione maiores necessarij sunt.*
27 *Testes in omni exemptione maiores suppleri ex numero si sint vltra tres tenent aliqui.*
28 *Qui sint testes omni exceptione maiores.*
29 *Anceps quæstio in duobus concludentibus probationibus.*
30 *Auctoris consilium in hac difficultate.*

Re-

31 *Regula* melior est conditio possidē-
tis *non solum locum habet in mate-
ria iustitiæ sed etiam in materia
aliarum virtutum.*

32 *Intellectus ad cap. primo de consan-
guinit.*

1 RESTAT modo videre quid faciē-
dum si post debitam diligen
tiam etiam à nobis positam nempe
per probationem duorum testium
de visu; accidat quod post secundū
matrimonium mulieris; adhuc pri-
mus vir viuat, & reuertatur, debet
ne vxor primo viro restitui; an re-
manere cum secundo præsertim si
filij ex hoc secundo viro suscepti
sint. nam quod debeat remanere
cum secundo viro, videtur posse
probari ex hoc, quod scilicet hoc
secundum habet omnes conditio-
nes veri matrimonij; quia scilicet
hæc mulier secundum allegata, &
probata omni vinculo alterius ma-
trimonij soluta censetur, & non ha-
bet alia impedimenta, vt supponi-
mus; & alioquin legitimè contrahit
coram Parocho, & Testibus; debet
ergo esse verum matrimonium; nil
enim videtur desiderari ad rationē
veri matrimonij. Et confirmatur,
quia non videtur posse conqueri
primus vir quod vxore spoliatus sit;
dummodo hæc ex Ecclesiæ licētia,
& post debitam probationem tran-
sijt ad secundas nuptias; ergo non
est cur secundus vir à matrimonio
repellatur, quod alioqui legitime
contractum est.

2 Confirmatur secūdo quia a pos-
sessione eijci durius est, quam de
nouo non admitti *cap. quemadmo-
dum 25. §. alioquin de Iure Iur. Gloss.
verb. ad inopiam in cap. per vestras de
donat. inter virum, Andr.* Tiraquellus
*de Iure constituti 3. p. limit. 7. num. 43
Surdus de alimentis tit. 7. qu. 17. num.
41. & cons. 174. num. 13. & cons. 125.
nu. 42. & cons. 171. nu. 54. Belles. dis-
quisit. cler. p. 1. tit. de disciplina clerica-
li §. 29. num. 7. Card. Tuscus lit. F. cō-
clus. 12. nu. 4. tom. 3. & lit. F. conclus.
403. tom. 8. Menoch. cons. 90. nu. 124.
Seraph decis. 14. 3. nu. 14. & ideo dicit
idem Menoch. cons. 32. num. 37.* quod
3 fauorabilior est causa conseruatio-
nis quam nouæ acquisitionis, & fa-
cilius ius acquisitum retinetur, quā
de nouo acquiritur *l. patre furioso ff.
de his, qui sunt sui, Surdus decis. 4. nu.
5.* Præterea dolo petit qui restitue-
re statim debet *ff. de reg. Iur. L in cō-
dēnatione in fine*, ergo videtur quod
qui dolo non petit restituere statim
non debeat; quare videtur in casu
nostro quod cum secundus vir om-
4 ni adhibita diligentia, & probatio-
nibus de obitu primi viri coniugem
obtinuerit; quod non debeat ita
facilè coniuge spoliari, quam legiti
mo titulo possidet. His tamen non
obstantibus sit.

Nostra Conclusio omnino certa
si post contractum secundum ma-
trimonium cum omnibus prædictis
5 circunstantijs superueniat primus,
vir, debet illi restitui vxor. Probatur
prima conclusio *ex cap. suspectis 1.
de causa possess. & propriet.* ibi *tam
momenti, quam proprietatis*; vbi *Au-
gustinus Barbosa* ait momenti nomi-
6 ne causam possessionis significari, &
ita resoluere communiter omnes
per text. *ibi in l. 1. C. si de momētanea
possessione fuerit appellatum, & in l. 1.
C. vbi de possessione agi oporteat, & in
l. momentanea 8. C. vnde vi Cuiac. lib.
1. obseru. 20. & lib. 2. obseru. 35. Albe-
ric. & Brison. verb. momentum, Mā-
tu. sing. 263. Donel. comment. Iuris Ci-
uilis lib. 28. cap. 6. vers. Iā vero Ozasc.
decis. 25. à princ. Parlad. rerū quotid.
lib. 1. cap. 9. à princ.* & plures relatos
*per Sigismundum Scaccia de Appellat.
qu. 17. limit. 6.* quos omnes multa
ait tradere de ratione quare posses-
sio momentanea appellatur, & com
7 muniter eam solere DD. assignare,

ex co

ex eo ſcilicet momentaneam appel
lari, quia exigui momenti, ſeu par-
ui cenſetur præiudicij *ex Barth. in l.
admonendi num. 55. ff. de iureiur. &
in l. 2. ff. de appellat. recip. recepto ſe-
cundum Rebuff. ad leges Galliæ tom. 1.
tit. de ſententijs executorijs artic. 9.
gloſſ. 5. num. 8.* communem fatetur
Parlad. d. c. 9. num. 3. ſequitur *Donel.
cit. loco*, & ab ea non eſſe receden-
dum concludit *Scaccia dicto membr.
3. nu. 6.* & refert alios dicentes non
abs re poſſeſſionem momentaneam
momentaneam dici, quia parum
duratura eſt, ſeu quia apta eſt per
momentum durare apud poſſeſſo-
rem ſcilicet vbi primum actor de
proprietate docuerit *Gloſſ. Hoſtiens.
Abbas. nu. 7. in preſenti Ozaſc. num. 5.*
& alios relatos *à Scaccia dicto mẽb.
3. num. 2. vbi num. 35.* cum pluribus,
8 quos ibi refert, reſoluere cauſam
momentaneam poſſeſſionis dici
quãcunque ſiue adipiſcendæ, ſiue
retinendæ, ſiue recuperandæ. Ex
qua doctrina ita formatur noſtra
probatio: Primus vir ſe habet vt
proprietarius corporis coniugis:
9 nam ipſi traditum ab vxore fuit per
matrimonium contractum inter pri
mum virum, & coniugem: ſecundus
vero vir ſe habet vt poſſeſſor bonæ
fidei; ergo hoc ipſo quod primus
vir, qui defunctus cenſebatur, re-
uerrit, debet ipſi reſtitui res, cuius
eſt quaſi proprietarius, nempe cor-
pus coniugis, nec debet de quaſi
proprietate quid oſtendere, nam
hoc per matrimonium contractum
ſatis conſtat, nec quicquam habet
quod poſſeſſor bonæ fidei oppo-
nat: Rationes autem, quas in fauo-
rem ipſius attulimus, ſolum oſten-
dunt bona fide poſſediſſe; nec cri-
minis reum eſſe ex eo quod tale
matrimonium contraxerit, & con-
ſequenter nec repræhendendum,
nec puniendum: non autem quod
ad ipſum pertineat corpus coniu-
gis, cum iam conſtet de eius quaſi
ſi proprietario, vel ſaltem vero, &
legitimo Domino.

10 Probatur ſecundo noſtra Con-
cluſio vinculum matrimonij con-
ſummati ita inſeparabile eſt ex eo
quod ratione Sacramenti interue-
niente ſignificet inſeparabilem
vnionem Chriſti cum Eccleſia per
myſterium Incarnationis, vt nullo
pacto ſolui poſſit quoad vinculũ, ni
ſi interueniẽte morte dũ ergo viuit
primus vir, etiamſi defunctus repu-
tetur, vinculum ſolutum non eſt,
11 ſed ſolum ſolutum reputatur, & per
conſequens ſecundum matrimoniũ
nullo pacto conſiſtere poteſt. quod
autem morte ſoluatur habetur ab
Apoſtolo ibi *mulier mortuo mari-
to; à lege eius ſoluta eſt, ideo nu-
bat in Domino.* vnde ſequitur quod
12 ſi vir defunctus miraculosè reſurge
ret; non rediret ad eãdem vxorem,
maximè si alteri copulata eſſet ex
vulgata gloſſa *in cap. 2. 32. quaſt. 7.*
& ita habet *Ioãnes Andreas tract. de
13 ſponſ. & matr. prima conclus. num. 5.*
& idem dicitur de beneficiato, qui
ſi reſurgeret, non rediret ad idem
beneficium maximè alteri collatũ;
vacauit enim beneficium morte, vi-
14 de *Abb. in cap. fraternitas num. 12. de
frig. & malef.* & ibi *Sebaſt. Sapiam in
addit. in litera C. Bartol. in l. nam ad
ea ff. de legibus Palud. in 4. diſt. 27. qu.
3. ex num. 5. Didac. Peres lib. 5. tit. 1.
l. 1. pag. 23. verſ. infertur etiam, Pe-
trum Rebuff. in concord. tit. de pacif.
poſſeſſ num. 268. Andream Tiraquel-
lum poſt leges connub. gloſſ. 6. num. 19.
Viuald. in candelabr. Eccl. tit. de irre-
gularit. big nu. 11. Arnulph. Ruraum de
iure regal. quæſtione 3. ex nu. 10. Lan-
cellot. Gall. in conſuetudo Alexandr. in
gloſſ. vxori quæſt. 5. num. 15. Io. Mat-
tienzo lib. 5. recollect. Sebaſt. Medices
tract. Mors omnia ſoluit. 3. part. num.
127. & in ſecunda parte concl. 61. nu.
207. & in prima part. nu. 95. in fine,*

& in

& in num. 145. *Petrum Rebuff. in capit. nulla de conceß. dræbend. pag.* 425. *versic. secundus est casus, Petrum Roiz decis.* 3. *Lituan. ex num.* 87. *Lael de Zaneb. de priuilegijs Ecclesiæ priuileg.* 7. *ex num.* 7. *gloß. verb. nunquam in capit. licitè* 32. *quæstione* 7. & plures alios, quos refert *Cenedo in collect. ad decretal. ad textum in cap. Dominus de secundis nuptijs.* ibi *de prioris coniugis vita constiterit.*

15 Probatur tertia conclusio ex doctrina omnium DD. posita in tractatu de impedimento ligaminis.

16 Probatur quarta *ex Gloß. V. viris in cap.* 59. *in præsentia tit.* 1. *de sponsl. & matrim.* In qua sic habetur [*vbi tamẽ verisimiliter præsumitur de morte, si mulier nubat excusatur, & viro reuerso nisi sponte redeat ad virum, statim merito sunt notandæ de adulterio,*] *& ex cap. cum per bellicam causa* 34. *quæst.* 2. *vbi Augustinus Barbosa ait. colige ex text. qu' d si compertum*

17 *fuerit mulierem habere duos viros, tunc primo viro restituenda est, etsi ad eum redire denegauerit, ex communicationis vinculo innodari debet, donec redeat, vt per Roland. consil.* 93. *num.* 12. *lib.* 3. *Menocch. de Arbitr. casu* 410. *num.* 129. *Sanchez de matr. lib.* 7. *disp.* 80. *num.* 14. *Farinac. in praxi criminali par.* 5. *quæst.* 140. *num.* 32. *& ex cap. Dominus secundo tit.* 21. *de secundis nuptijs in lib.* 5. *decretal.* vbi vide *Augustinum Barbosam* ibi *ad priorem coniugem reuertatur.*

18 Restat hic videndum: An quando suboritur dubitatio quod primus vir superstes sit, an possit mulier tuta conscientia prosequi secundum matrimonium; ita vt cum secundo viro possit vsum matrimonij exercere reddendo, & petendo debitum.

Et Respondeo distinguendo, quod si dubitatio, quæ suboritur leuis sit, & leuia sint indicia, non tenetur à sua possessione di-

19 moueri; atque adeo hac dubitatione non obstante potest prosequi matrimonij vsum tam reddendo, quam petendo. Si vero dubitatio sit orta, vel ex publica fama vel ex teste fide digno, & iuramento confirmante in tali casu dicendum cum *Sanchez disp.* 45. *lib.* 2. *de matr. quæst.*

20 3. vbi loquens de impedimento dirimente dicit quod etsi non teneatur hic coniux credere testi etiam fide digno, tenetur tamen diligentiam adhibere, & interim potest reddere, sed non petere, vide *Petrum Cenedo in Collectaneis ad Decretal. ad text. in cap. Dominus* 2. *de secundis nupt.* facta autem debita diligentia

21 si nil certi inueniat, potest conscientiam deponere, & prosequi suam possessionem, & vsum matrimonij, petendo, & reddendo; præsertim quando probatio de obitu viri facta esset secundum nostram sententiam per testes de visu secundum quam per plenam probationem habetur certitudo moralis, atque adeo quantumuis vnus testis

22 in contrarium afferat post factam, vt dixi, debitam diligentiam, non est audiendus.

Maior autem difficultas est in sententia Aliorum, si nimirum probatio de obitu viri suscepta fuit per vnum testem oculatum fide dignum, vel per publicam famam; vt

23 modo hic Panhormi verbi gratia repeviatur testis fide dignus, qui dicat se vidisse illum Romæ superstitem vagum tamen, vel hic etiam de nouo suboriatur publica fama, quod vir Romæ superstes visus sit; & ponamus casum siue physicè, siue metaphysicè quod facta debita diligentia nil amplius certi reperiatur, sed solum restet illa publica fama; vel ille testis fide dignus: an in tali casu possit deponere mulier suam conscientiam, &

prosequi matrimonium; nam videtur quod ex vtraque parte æqua lance præponderet dubitatio; vel ponamus saltem metaphysicè quod æque præponderet ex vtraque parte dubitatio.

Et videtur respondendum quod in hoc casu locum habeat; quod melior sit conditio possidentis: atque adeò quamuis speculatiuè remaneat dubitatio, quod tamē practicè debeat deponere; non enim debet operari cum conscientia dubia. Et Ratio mihi videtur (saluo
24 meliori iudicio) esse eodem in hoc casu; ac esse in possessione alicuius rei; si enim reperiatur quis qui domum verbi gratia possideat; si suboriatur æqua dubitatio quod domus non sit illius, sed alterius, & contestetur lis, & adhibeatur diligentia in contrarium; facta autem tali diligentia remaneat æqua dubitatio, nec possit decidi speculatiuè cuiusnam sit domus; in tali casu practicè deciditur quod sit possidentis per Axioma positum, quod *melior sit conditio possidentis*; & qui possidet quamuis speculatiuè dubitet an sit sua domus, vel alterius; practicè tamen deponit conscientiam, & vt suam retinet. Eodem pacto quia matrimonium iam stat in sua possessione, non debet perpetuò eius status perturbari; si nulla alia maior veritas elici possit: atque adeo quāuis speculatiuè suborta sit dubita-
25 tio; practicè tamen possunt huiusmodi coniuges omnem dubitationem deponere, & ex vi possessionis suum statum coniugalem prosequi, & quamuis pugnet vt ita dicam ex vna parte impedimentum ligaminis dirimens; ex alia vero parte matrimonium, vincere debet matrimonium, quod in sua pacifica possessione reperitur. Suppono enim quod à principio omni dubitatione seclusa contractum sit tale matrimonium, & quod ad matrimonium dissoluendum ex impedimento di-
26 rimente, duo testes omni exceptione maiores desiderentur. Habetur expressè *cap. primo de consanguinit.* vbi docent id omnes *Sotus in 4. dist. 41. quæst. vnica art. 5. cōclus. 3. Couar.* cum aliis quos refert *quarto decret. 2. part. cap. 8. §. 12. num. 7. & 8.* & ibi optimè tractat, qui hac in re dicantur testes omni exceptione maiores *Mascard. de probatio. Rota Romana apud Farinac. decis. 147. nu. 1. par.*
27 *prima recent. vbi nu. 3.* censuit testes non omni exceptione maiores suppleri ex numero si sint vltra tres. qui autem dicantur testes omni exceptione maiores vide in gloss. Maiores, ibi *illi dicuntur omni exceptione maiores qui repelli non possunt aliqua exceptione, Farinac. in praxi*
28 *criminali part. 2. quæst. 62. à principio, Rotam apud ipsum dicta decis. 147. num. 16. par. 1. recent. Guttier. de matr. cap. 44. Aldret. de Religiosa disciplina tuenda lib. 2. cap. 3. nu. 9. Mascard. de probat. in præfatione quæstion. 6. nu. 69. & sequent.* vbi ampliat etiam ad minimam exceptionem debilem, & penè nullius momenti: & *conclusion. 855. num. 10. & conclus. 1019. num. 1. & conclus. 1306. num. 6. Menocch. consil. 149. num. 2. cum sequent. Frāc. Molina de ritu nupt. lib. 1. comparat. 8. num. 5. & plures apud Augustinum Barbosam super hūc textum 4. decret. titul. 14.*
29 Vltimo loco hic proponi posset grauissima quæstio; quid nimirum agendum: si duo testes insurgant, qui pro certò asserant iurare parati, & iuramento etiam confirment; se primum virum superstitem vidisse Romæ verbi gratia vagum, vt supra diximus, & hi sint fide digni, & omni exceptione maiores appareant, (supponimus autē quod pro-

batio

batio de obitu primi viri facta sit per duos testes oculatos omni etiã exceptione maiores, vt apparebant, & ex vna parte ex doctrina posita ex *dicto cap. primo de consanguin.* videtur quod secundum matrimonium rescindi debet. nam sufficiunt ad rescindendum duo testes omni exceptione maiores; supponimus autem adhibita omni diligentia non posse haberi maiorem certitudinem de vita primi viri, nisi dictum duorum testium. Ex alia parte non videtur dissoluendum matrimonium, quia pro matrimonio stat æqualis probatio per duos testes de visu omni exceptione maiores; cum ergo reperiatur matrimonium in possessione, videtur prævalere cum sua probatione. Et quamuis in hoc casu quis responderet, quod remittendum esset hoc negotium Iudicis arbitrio; attamen hæc Responsio nullam affert resolutionem. nam ponimus quod Iudex non habeat maiorem certitudinem ex vna parte quam ex alia.

In hoc casu Ego hoc Consilium darem, vt Iudex nullo pacto hos de nouo testes recipiat, nec iurare permittat, nisi maiora adminicula reperiantur pro eorum testificatione; nisi ad futuram rei memoriam; quando nimirum posset aduenire maior probatio, & confirmare antecedentem. Et hoc sit loquamur de alijs Curijs Ecclesiasticis: nam apud nostrum Tribunal contrarium dicendum: debent enim recipi huiusmodi testes pro ea fide, quam possunt facere. Et ex hoc non proueniret supradictum incommodum; cum enim testes hic secretò recipiantur, nullo modo prædicti matrimonij perturbarent possessionem, nisi prima probatio pro matrimonio secundo cor rueret, vel secunda probatio contra secundum matrimonium maior esset; sed dato quod admissi fuerint, & recepti; adhuc mihi non dimouendi videntur coniuges à suo statu; qui certa probatione alioqui vallatus repetitur, & possent in hoc casu supradicti coniuges suam conscientiam deponere practicè, ex possessione matrimonij; quamuis speculatiuè repetiatur ex alia parte æqualis probatio.

Et faciunt adhoc propositum quæ affert *Diana tract. 3. de conscientia dubia resolut. prima 4. parte* vbi affert supra positam doctrinam. & aptissima sunt quæ affert *Resolut. secunda dicti tract.* vbi tanquam probabilem affert sententiam, quæ docet. quod regula quod scilicet in dubio melior sit conditio possidentis non solum sit vera in materia Iustitiæ, sed etiam in materia aliarum virtutum. pro qua sententia est *Suarez de Religione tom. 2. lib. 4. de voto cap. 5. num. 7.* quinimmo ipse *Suarez in tertiam partem tom. 5. disp. 40. sect. 5. num. 28.* asserit esse falsum, & sine fundamento, possessionem in sola Iustitiæ materia suffragari. In quo valde placet cõtra Dianã, cui hæc Suarij propositio displicet, est etiã *Sanch. in sum. to. 1. lib. 1. c. 10. n. 11. ConincK de Sacramentis disput. 34. dub. 10. num. 86. Henriquez lib. 8. cap. 3. in glossa lit. P. Filliuc. tom. 2. tract. 21. cap. 4. num. 159. Sancius in Selectis disp. 42. num. 7. Villalobos in summa tom. 1. tract. 1. diff. 21. num. vbi sic ait à Diana relatus.* En caso de duda tambien en las demas materias, fuera de la Iusticia es mejor la condicion del que possee. El fundamento desto es porque la possession es titulo Vniuersal para todas las virtudes, ala manera que la obediencia de la ley es vniuersal a todas las virtudes; y assi el que esta en tal duda puede deponerla,

y obrar plaćticamente contra ella, & plures citat ipse *Diana loco citato* contra *Vasquez in 1. 2. disp. 61. cap. 3. & disp. 66. cap. primo. Antonium Perez in Laurea Salmantina certam. 10. Scholast. num. 131. Salas ex parte tractat. 5. disp. vnica section. 17. num. 162. Turrianum in opusc. Theolog. opusc de conscientia dubia disp. prima. & sequent. Azorium tom. 1. lib. 7. cap. 18. quæst. 4. & lib. 11. cap. 15. quæst. 2. Comitolum in respons. moral. lib. 2. quæst. 18. Sayrum in claui Reg. lib. 1. cap. 13. num. 9 & 36.* qui sunt pro sententia negatiua, quam etiam vocat probabilem *Diana loco citato*.

Ad textum *ex dicto cap. primo de*
32 *consanguin.* Respondeo textum loqui in casu in quo nulla probatio contraria extiterit, vt si verbi gratia post debitas denunciationes cótractum fuerit matrimonium absque eo quod vlla denunciatio extiterit de consanguinitate inter ipsos coniuges in gradu probibito. Si deinde post matrimonium iam cótractum, seu consummatum duo testes reperiantur omni exceptione maiores, qui de consanguinitate testificentur; in tali casu debere dissolui matrimonium. At in casu nostro excepta fuit plena, & certa probatio per testes omni exceptione maiores, qui de obitu viri testificati certò sunt; ergo etsi de nouo post matrimonium iam cótractum, & maximè consummatum alij exurgant testes, qui contrarium afferant, nisi maiora pro se offerant adminicula, debent omnino repelli; vel ad summum suscipi ad futuram rei memoriam, vt supra dictum est.

(:) : (:)

QVAESTIO SEPTIMA.

Quid faciendum si quis contraxerit coram Parocho, & testibus coactè, ita vt Matrimonium fuerit nullum: postea vero non expectata sententia Iudicis matrimonium nullum declarãte, cum alia contraxit.

SVMMARIVM.

1 *Aliqui auctores talem contrahentem omnino a pœna liberarũt.*
2 *Prima venditio nulla secundo vendens in nullam incidit pœnam.*
3 *Propria auctoritate nemo potest, sibi Ius dicere.*
4 *Distinctio ad confirmandam nostram conclusionem.*
5 *In nullo casu qui contraxit secundas nuptias sciens primas nullas esse puniendus ab Inquisitoribus.*
6 *Si ex tali contractu scandalum oriatur per ordinarium puniendus est.*
7 *Matrimonium pendente lite contractum valet secundum Barbosam.*
8 *Contra interdictum Ecclesiæ esse nullum.*
9 *Quid si contractum sit contra Pontificis interdictum.*
10 *Secundum matrimonium ante Ecclesię sententiam lite pendente contractũ non est nullum stante nullitate primi matrimonij.*
11 *Non videtur taliter contrahens iniuriam inferre matrimonio.*
12 *Non inuenitur Ecclesię decretum quod tale matrimonium irritet.*
13 *Licet aliqua iniuria Sacramenti ex scandalo in tali contractu oriatur.*
14 *Si impedimentum dirimens ita occultũ sit vt non prouari possit quamuis in foro conscientiæ excusari possit à culpa in foro externo non vtique excusabit à pœna.*

Pen-

15 *Pendente lite super validitatem matrimonij si debet quis transire ad secundas nuptias.*

16 *Et si contrahatur separandi sunt coniuges, dum durat lis.*

17 *Matrimonium litependente contractum si sententia in eius fauorem superueniat valet, & tenet.*

18 *Qui dubius de valore primi matrimonij aliud contrahit puniendus est saltim per Ordinarium.*

19 *Qui pendente lite de validitate matrimonij à secunda vota transit si sententia sit pro validitate matrimonij, vt Bigamus puniendus est.*

20 *Si vero per sententiam declaratur nullum primum matrimonium taliter contrahens à penis liberatur.*

1 VTilis admodum, & magnopere ad praxim faciens sese offert quæstio, in qua & si ex Iuris professoribus sint, qui taliter contrahentem ab omni excusent pœna, vt *Paul. in cons.* 118. verb. matrimonijs *in 1. volum.* quem sequitur *Hispanus in cons.* 120. *Splendore gratia tua num.* 16. *& l.* 1. §. *Praterea num.* 14. *ff. de Sicarijs*, licet in vtroque loco corruptè eum citet: & idē firmauit *Ioannes à Ripa in Rubr. de secundis nuptijs num.* 9. *Ioan. de Neuiza in sylua nupt. lib.* 4. *num.* 44. *Petrus Rebuf. in concord. titulo de publicis concubi. in* §. *& cum omne in Gloss. si tamen forta. Garf. de vlti. fin. iux. illato* 15. 16. *Michael à Medina qu.* 14. *&* 23. *pro quibus est glos. in C. auditis de elect.* quæ sentit quod si prima electio nulla est, ea non cassata ad secundam faciendam accedi potest, quod firmat *Bald. in Margarita verb. electio*, & quod dixit *Alex. cons.* 81. *col.* 5. *lib.* 3. *Piotus in l. si quādā nu.* 177. *C. vnde vi*, qui tenent,
2 quod si prima venditio nulla sit, secundo vendens in nullam incidit pœnam; vnde dixit in nostro casu Innoc. in c. de illis in princ. de sponſ. impub. quòd in matrim. nullo ad separationem honestum est, non tamen necessarium Ecclesiæ Iudicium, pro qua sententia est *c. cum in Apostolica desponsal.* contrarium tamen videtur posse tentari, cum propria auctoritate quis non
3 possit dicendo sibi ius, primam vxorem relinquere, & secundam assumere, imo Ecclesiæ iudicium est necessarium contra *Innocentiū ex mente Sancti Tho. in* 4. *dist.* 27. *q.* 2. *art.* 3.

Et confirmat id Riccardus *in eadem* 4. *dist.* 35. *art.* 1. *quæst.* 3. *Anton. in* 3. *parte tit.* 1. *cap.* 21. *Adrian. in quodlib.* 6. *art.* 1. nostrique Castellæ Reges grauiter puniendos esse decreuerunt vt patet *ex lib.* 6. *tit.* 1. *lib.* 5. *noua compilatio.* in hoc fundamento scilicet an in matrimonio nullo, sit Ecclesiæ iudicium necessarium. Ex quo nostri dubij resolutio videtur pendere, credo posse distingui quod vel matrimonium, quod nullum est solemniter, seu publicè fuit celebratum, & impedimentum, quod id reddit nullum non est ita publicum, & omnibus notū quod
4 si ille sine iudicio Ecclesiæ à matrimonio discederet, omnes, qui de contractu matrimonij notitiam habent, non intelligerent ex impedimento discedere, & tunc Ecclesiæ iudicium esse necessarium, vt scandalum cesset, vel secundo matrimonium illud occultè fuit contractum; vel si publicè: etiam impedimentum publicum est, ita quod & si ille discedat, nullum scandalū orietur, & tunc quod Ecclesiæ iudicium non sit necessarium, nec sine eo à matrimonio discedens aliqua sit pœna dignus, quod tamen attinet ad nostram quæstionem sit.
5 Nostra Conclusio: dicendum in nullo casu sic contrahentem secundas nuptias, qui primas sciebat nullas esse per Inquisitores puniē-

duum

dum, cùm cesset suspicio hęresis: per Iudices tamen ordinarios si ita contrahit quod scandalum oriatur,
6 puniendus est, & hæc distinctio est de mente *Vincentij*, & *Abbatis nu. 6, in d.c. cum in Apostolica.*

Ex quo *capit. cum in Apostolica* etiam habemus ibi, pendente lite, quod hoc matrimonium secundo contractum ante supradictam Iudicis sententiam est validum; nam ibi infert *Augustinus Barbosa* hanc consequentiam; *ergo matrimoniũ, pendente lite, contractum valet, vt per Couar. de sponsal. par. 2. cap. 8. §.*
7 *1. num. 8. Mascard. de prob. conclus. 1023. numer. 8.* Et huc facere videtur doctrina, quam assert idem *Barbosa in cap. tua fraternitas de sponsa duorum* ibi, *& si contra interdictum Ecclesiæ*, vbi ait quod matrimonium initum contra interdictũ
8 Ecclesiæ, est nullum. Declarat tamen hanc propositionem *in cap. ad dissoluendum 13. tit. 2. 3. decretal. de sponsal. impuberum in glos. (irritum)* ibi *sed quid si contraheret matrimonium contra Interdictum; &c.* ibi enim notat (pono eius verba) *quod ad hoc quod matrimonium aduersus Pontificiam prohibitionem initium, non est inualidum, nisi aliud subsit impedimentum dirimens, & manifestè loquitur quando est interdictum cum decreto irritanti: nam promiserat cæteros contractus initos aduersus Pontificis decretum irritans, esse inualidos, secus eo decreto irritante minimè adiecto prohibitioni*: & immediatè
9 quærit quid in matrimonio aduersus Papæ interdictum celebrato? & respondet *tanquam quid speciale esse validum. Et ita hanc Gloss. intelligunt Abbas hic numer. 9. & Zabar. etiam numer. 9. & Alex. de Neuo hic num. 21. vbi constituit discrimen inter sponsalia, & matrimonium aduersus huiusmodi prohibitionem contracta, vt illa irrita sint, hoc autem minimè, nisi addatur clausula specificam mentionem matrimonij irritationis faciẽs quia matrimonium cum sit res adeò ardua, & grauissimum negotium, illud irritare specificam clausulam ponit; ad sponsalia vero irritanda non desideratur ea clausula specifica, sed satis est generalis, cum ea irritare non sit res tanti momenti.* Huc vsque Barbosa.

Et videtur ad rem nostram posse effici hic discursus: secundum matrimonium ante Ecclesiæ sententiam, & lite pendente, contractũ non est nullum stante nullitate pri-
10 mi matrimonij; de qua nullitate, vt supponimus apud alterum coniugem, qui coactè primum matrimonium contraxit, iam constat; alter vero coniux supponitur inscius; non ergo infertur iniuria Sacramento quoad matrimonij vinculũ, & valorem, non ergo videtur de hæresi suspectus, qui ita contrahit secundum matrimonium; iniuria enim Sacramento quoad valorem, & vinculum tunc efficeretur; quan-
11 do stante primi matrimonij vinculo, & validitate, secundum matrimonium intentaretur, vt ex primo libro supponimus; quod non euenit in casu nostro.

Quod autem hoc secundum matrimonium, licet sit contractum ante Iudicis sententiam, & Ecclesiæ declarationem non sit inualidũ ex eo colligitur, quod non datur vllum decretum Ecclesiæ neque specialiter, neque generaliter irritans hoc secundum matrimonium; quinimo vt diximus ex *cap. cum*
12 *in Apostolica de sponsal.* contrarium asseritur: & aliunde non datur aliud impedimentum dirimẽs; Ex hoc ergo quod resiliat ex primo matrimonio vt diximus nullo, si aliunde non adsit aliud impedimentum; non est cur dicatur oriri impedimẽtũ dirimẽs matrimoniũ.

Non

Non negandum tamen: aliquam
13 effici iniuriam Sacramento ex eo quod illicitè contrahat qui non expectata Ecclesiæ licentia, ad secundum conuolat matrimonium; dummodo loquamur cum distinctione suprapoſita, ex eo ſcilicet, quod cum impedimentum dirimens primum matrimonium, ſit occultum, ipſe publicè contrahit cum ſcandalo aliorum; vnde optimè diximus per ordinarium puniri debere. Et addo quod ſi iſtud primum impedimentum occultum hu
14 iuſmodi ſit; vt nullo pacto probari poſſit; puta qualis eſſet affinitas contracta ex copula carnali cum matre coniugis, vel quid ſimile; hic quamuis in foro conſcientiæ alioqui excuſaretur; in foro tamen externo non poſſet excuſari à pœnis; quas noſtrum Tribunal Bigamis imponere ſolet, & omnino nõ liberaretur à ſuſpicione hæreſis, quod ſi publicum eſſet impedimẽtum dirimens primum matrimoniũ iam non eſſet ratio cur ſcandalum oriretur; atque adeò omni pœna abſoluendum Iure optimo diximus.

Locuti ſumus vſque adeo de eo, qui reſiliret a primo matrimonio lite pendente conſcius tamen impedimenti dirimentis; ſed quid dicendum de eo, qui dubius de tali impedimento dirimente, lite adhuc pendente ad ſecundum conuolaret matrimonium. In hoc caſu
15 puto habere locum doctrinam *Sanchez lib. 7. de matrim. diſput. 2. num. 15.* vbi dicit quod *lite pendente ſuper impedimento dirimente prius Matrimonium, atque adeò ſuper eius valore; non debere aliud matrimonium contrahi*, quod ait Conſtare *ex cap. tua fraternitas de ſponſa duorum*; & licet hic textus propriè loquatur pendente appellatione, ait eãdem eſſe rationem lite pendente ante appellationem, vt colligit ex *dicto cap. cum in Apoſtolica de ſponſal.*
16 Vnde infert matrimonium ſecundo loco contractum eſſe ſeparandum dum durat lis, & colligit *ex dicto cap. tua cum Abb. ibi numer. 3. & Alex. de Neuo numer. 5.* & ad oppoſitionem, quæ poteſt adduci *ex cap. laudabilem vt lite pendente* vbi præcipitut alterutrum coniugem accuſatum non eſſe iure, quod habet in alterum priuandum ante probatam accuſationem reſpondet cum *Gloſſ. finali cap. tenor. de ſententia, & re iudi. cum Abb. ibi num. 9. & Alex. de Neuo dicto cap. tua num. 6.* cum textum intelligi cum nulla lite pendente, ſed approbante Eccleſia, matrimonium in eius facie contrahitur, quare ex dictis inferimus, quod licet matrimonium, quod ita lite pendente contrahitur; quæ
17 eſt cauſa temporalis ſit validum; & poſt ſententiam Iudicis definitiuã in eius fauorem omnino perſiſtat, & quod ſit validum probatur à fortiori ex doctrina poſita à *Sanchez lib. 2. de matrim. diſp. 33.* vbi ab ipſo num. 2. vocatur probabilior ſententia quæ aſſerit valere matrimoniũ inter eos coniuges, qui in matrimonium conſentiunt falsò exiſtimantes ſubeſſe impedimentum dirimens vt priorem alterius coniugem viuere; dummodo quantum
18 in ſeipſis eſt intendant conſentire; à fortiori ergo validum eſt ſi tantũ dubitatur an ſubſit impedimentũ; at omnino puniri debere ſaltem per ordinarium eo quod dubius de valore primi matrimonij ad ſecundum conuolarit; & maiori quidem pœna puniri debere; ac punitur ille qui conſcius de impedimento dirimente primi mattimonij, ad ſecundum matrimonium tranſijt, & vt dicit Sanchez omnino tale matrimonium ſeparari debere dum durat lis.

An

An vero debeat huiusmodi contrahens per nostrum Tribunal puniri, & an suspicionem hæresis præ-
19 seferat; videtur dubitatione non carere: & quamuis potius malitia puniri debet, & temeritas, qua quis secundum matrimonium contrahit, quæ potest reperiri eadem in vtroque casu, quem mox ponemus: attamen cum distinctione respondendum puto quod scilicet si deinde accidat quod sententia Iudicis, pro quo stat præsumptio, fit in fauorem primi matrimonij, quod hic puniri debet per nostrum Tribunal, & debeat tanquam suspectus de hæresi abiurare de leui, & ratio est, quia cum temerè transeat ad secundum matrimonium, quod de facto primo stante nullum declaratur; videtur ideo tam facile transire ad secundum quia nimium malè sentiat in materia Sacramenti; quæ sententia an sit rigorosa,
20 iudicent viri docti. Si vero accidat quod primum matrimonium ex sententia Iudicis dissoluatur, & secundum persistat, videtur excusandus a talibus pœnis, & abiuratione; ex eo quod præsumptio stet in eius fauorem, quod scilicet ideo ad secundum matrimonium transijt; quia scilicet probabiliter putabat, quod primum nullum esset.

QVAESTIO OCTAVA.

An per Tribunal Sancti Officij puniendus qui scienter durante primo matrimonio secundum contrahit cum impotente.

SVMMARIVM.

1 *AN matrimonium contractum ad castè uiuendum validum, uel irritum sit.*
2 *Recentiorum sententia in duas partes diuiditur.*
3 *Textus in cap. cõsultationi de frigidis, & maleficiat.*
4 *Multi paralogizati sunt existimantes inter huiusmodi cõiuges nullatenus vinculũ matrimonij permanere.*
5 *Verus sensus dicti cap. consultationi secundum Barbosam.*
6 *Per verba* vt sororem habere *non est sublatum matrimonij vinculum.*
7 Matrimonium *potentis cum impotente ad castè viuendum etiam cognita impotentia validè celebratum.*
8 *Sententia Canterę refertur.*
9 *Matrimonium ad castè viuendum inter impotentes est validum exceptis eunicchis in sententia Pontij.*
10 *Vsque ad tempus Sixti V. matrimonium vtroque teste carentium validum erat.*
11 *Domitianus Imperator probibuit spadones fieri.*
12 *Martialis, & iuuenalis illustrantur.*
13 *Matrimonium* B. Virginis, & *D. Ioseph ad castè viuendum fuit verũ matrimonium.*
14 *Quando ab initio non fuit cognita impotentia perdurat matrimonium.*
15 *Soluto tali matrimonio eorum qui scienter ita contraxerunt tenetur qui resilijt alterum coniugem alere.*
16 *Stante sententia Sanchez de inualiditate talis matrimonij ille qui ad secundas nuptias transit non est reus nostri tribunalis.*
17 *Potens qui ad secunda vota transit nõ peccat.*
18 *In sententia Sanchez talis contractus est mere ciuilis ad cobabitandum ad morem fratrum, & sororum.*
19 *Post primum validum matrimonium talis contractus ad castè viuendũ nullo modo permittendus est.*
20 *In sententia Pontij quod validè contrahatur matrimonium ad castè viuendum, talis secundò contrahens puniendus est vt Bigamus.*
21 *Sententia autoris circa discrimen sententiarum Sanchez, & Pontij.*

Vt

VT debitam afferamus propo
sitæ quæstionis solutionem,
1 oportet non illepidam attingere,
& inter recentiores valdè agitatã
quæstionem an scilicet matrimoni-
um inter perpetuò impotentes ad
castè viuendum sit validum; an ve-
ro ipso iure irritum, & dico ad ca-
stè viuendum, nam si ponamus ca-
sum quòd contrahant matrimoniũ
in ordine ad copulam citra dubium
nullum, & frustratorium est; cum
perpetuò impotentes sint. Viden-
dum igitur prius an validum sit ma-
trimonium ad castè viuendum.

Et quidem magna lis inter re-
censiores exoritur super hac quæ-
2 stione, qui in duas sententias diui-
si sunt, quarum altera dicit nullo
pacto consistere matrimonium im-
potentium ad castè viuendum; al-
tera vero dicit optimè consistere
posse.

3 Et augetur difficultas ex diuerso
intellectu textus *ex cap. Consultatio-
ni de frig. & malef.* ibi *vt quas tanquã
vxores habere non possunt habeant vt
sorores.* Vbi *Augustinus Barbosa* ait,
quod hæc phrasis Pontificia mul-
tos fefellit, qui ex ignorantia an-
tiquitatis lapsi sunt; putantes quod
inter huiusmodi coniuges nullate-
nus vinculum matrimonij remane-
4 ret; si vellent simul remanere ad
castè viuendum; sed solum quem-
dam actum ciuilem de cohabitan-
do vti solent fratres, & sorores, abs-
que vllis actibus impudicis, quos
solos licitos efficit maritale consor-
tium inter eos, qui potentes sunt
ad copulam consumandam. Et ait
quod verus sensus istorum verbo-
rum est quod licet huiusmodi con-
iuges impotentes debeant tanquã
fratres, & sorores se habere circa
huiusmodi supradictos actus mari-
tales; manet tamen inter eos vin-
5 culum matrimonij; dummodo ve-
lint ita remanere simul ad castè vi-
uendum, & allegat Barbosa ad con-
firmationem huius intelligentiæ;
primo textum *in c. requisisti 33. qu. 5.*
qui ex Epistola Gregorij ad Epi-
scopum Rauenatẽ desumptum est,
vbi dicit *si nolit eam habere quasi so-
rorem, retinaculum coniugij rescinden-
dũ est.* Ex quo infert *Barbosa*, quod
talem coniugem vt sororem habere
non est sublato matrimonij vinculo
in eadem domo simul habitare, &
castè viuere; nam frustra adderetur,
6 quod alias rescindendum sit matri
monij retinaculum. Secundo alle-
gat epistolam *Hieronymi ad rusticũ,*
quæ dicit *narrauit mihi vxor quon-
dam tua nunc soror atque conserua;
quod iuxta præceptum Apostoli vos ex
consensu ab opere nuptiarum, vt vaca-
retis orationi,* ecce quomodo voca-
tur hic soror, & conserua; quæ ta-
men retinet coniugij vinculum ex
eo quod castè viuat cohabitans ta-
men cum marito.

Sequitur hic *Barbosa* doctrinam
7 *Basilij Pontij lib. 7. de impedimento
impotentiæ cap. 56. n. 1.* vbi asserit sẽ-
per sibi visum probabilius matri-
monium potentis cum impotente
ad castè viuendum etiam cognita
impotentia validè celebrari, & ci-
tat pro hac sententia *Palud. in 4. di-
stinct. 34. quæst. 1. Anton. 3. par. tit. 1.
cap. 22. §. 3. veram crucem in suo spe-
culo coniug. 1. part. art. 38. Petrum So
to Sect. 5. de contin. à cap. 74.* & alios
viros doctos suæ ætatis, & pro hac
sententia citat *Sanchez lib. 7. de ma
trim. disp. 97.* quam plures, & præci-
puè *Magistrum in quarto distinct.
34. capit. primo D. Thomam 4. di-
stinct. 36. quæstione vnica articul.
1. in c. & ad 4. & ad 34. qu. vnic. art.
2. ad 4.* cæteros apud ipsum videre
est loco citato *numero 1.* ipse vero
Sanchez expressè est in contraria
sententia eodem loco *numer. secun-
do*, vbi ait; [*Cæterum tanquàm ve-
rissima sententia est sustinenda ni-*

hil referre, siue sciatur, siue ignoretur à contrahentibus impotentia, cum undi perpetua, & ita in vtroque euentu matrimonium esse irritum. Ducor quod ea coniunctiore pugnet mutuæ corporum traditioni ad vsum coniugalē, in quo essentia matrimonij consistit; cum enim vsus sit impossibilis, non potest dari obligatio ad illum; &c.] & citat pro se Sanchez non paucos Auctores.

Contra Sanchez quamuis innominatum validissimis inuehitur Pōtius citatus argumentis, contenditque omnino matrimonium ad castè viuendum inter impotentes omnino posse consistere, & esse validum
9 matrimonium. Excipit tamen ab isto genere impotētium Eunuchos, quos ipse vocat vtroque teste carentes, mutilos & exectos neque viros, neque fœminas; quos & si asserat iure naturali non esse inhabiles ad ineundum matrimonium ad
10 castè viuendum; neque iure positiuo fuisse vsque ad tempus Sixti V. ab eius tempore tamen, qui suis litteris illos reddidit inhabiles ad quoduis matrimonium contrahendum, est Eunochismus, vt ipse Pōtius ait, siue cognitus, siue ignotus impedimentum dirimens quopismodo celebratum matrimoniū à tempore Sixti V.

Id quam prudenter à Sixto prohibitum, legentī infrascriptum Martialis Epigramma patebit.

Lusus erat sacra connubia fallere tæda.
Lusus, & immeritos execuisse mares.
Vtraque tu prohibes Cæsar, populisque futuris
Succurris, nasci, quos sine fraude iubes.
Nec spado iam, nec Mœchus erit te Præside quisquam.
At prius ò mores, & spado Mœchus erat.

Ad quod lege *Domitij Calderini* commentarium, in quo ait (Hoc epigramma agit gratias Domitiano, quod inter cætera instituta, &
11 reuocata lege Iulia sustulerit adulteria, & nouo instituto prohibuerit spadones fieri.) Spado enim ducebat vxorem non sibi, sed alijs vnde ipse erat adulter suæ vxoris; vt de Othone scriptum est eo disticho.

Cur Otho mentitus sit quæritis exul honore.
Vxoris Mœchus cœperat esse suæ.

12 Nam Nero cum eam rem habebat; Et de spadone conqueritur *Iuuenalis*.

Cum tener vxorem ducat spado.

Id est non sibi, sed alijs, vel quod magis placet spado erat Mœchus, quoniam Mulieres spadonibus oblectabantur *Martial*:

Cur tantum Eunuchos habeat tua Gellia quæris
Panice, vult .... Gellia non parere.

In quod distichon vide etiam eiusdem *Domitij* commentarium.

Et quidem potissimum argumentum, quo vtitur, vt mihi videtur Pontius contra Sanchez est illud ductum ex matrimonio B. Virginis cum D. Ioseph; in quo & si corpo-
13 ra mutuo tradita habilia erant naturaliter ad generationem, moraliter tamen ex voto virginitatis erant inhabilia; nec vllo pacto, neque implicitè poterat in illo matrimonio esse consensus in copulam carnalem; sed solum illud matrimonium erat in coniunctionem animorum.

Pro sententia vero Sanchez videtur etiā posse adduci argumētū nō parui momēti, quia si inter impotē-

tes il

tes posset contrahi matrimonium ad castè viuendum validum, & firmum, vtique huiusmodi coniugiũ taliter esset, vt non posset ab ipso
14 vnquam alter coniux, qui potens esset, à matrimonio taliter cõtracto resilire, at hoc nullo pacto conuincitur ex vllo canone, sed solum permittitur sic permanere tanquam fratres, & sorores huiusmodi coniuges quando ab initio non fuit cognita, vel alterius, vel vtriusque impotentia; vel etiam si fuit cognita, ita decreuerunt per quemdam ciuilem contractum, vt loquitur Sanchez, conniuere, & in eadem domo cohabitare ad promiscua munia præstanda, & solum si po-
15 tens conuolaret ad secundum matrimonium, concedit Sanchez, quod stante secundo matrimonio teneretur vir verbi gratia, qui à primo resilijt, alterum coniugem alere, & sustentare, sicut vxor tenetur ei inseruite.

Expenderem hæc, & alia horum Auctorum pro vtraque parte ingeniosissima argumenta, & citatos Canones, sed quia præstat meum intentum prosequi, illa diligentissimo lectori, & legenda, & meditanda, vt etiam iudicandum relinquos quænam ex his sententijs tutior appareat, & ad rem nostram breuiter sic deuenio quare sit.

Prima Conclusio stante sententia Sanchez, quod inualidum sit matrimonium inter vtromque, vel alterum coniugem impotentem, alterum vero potentem, etiam ad castè viuendum. Si coniux potens
16 relicto primo matrimonio ad secundas conuolet nuptias cum potente; vtique nullo pacto de fide est suspectus, nec per Tribunal Sancti Officij est puniendus, quandoquidem hic nullo pacto dici potest transire ad secundum matrimonium, suppositum quod primum matrimonium nullum est, nec appellari potest in sententia huius Auctoris matrimonium; ergo nullo pacto potest hic dici ius matrimonij violare, & multo minus Sacramenti, ad summũ potest dici offendere iustitiam commutatiuam, si ponamus non esse compossibilia munia ex vtraque parte inter primos contrahentes, stante deinde vero matrimonio, quoad ad nostrũ Tribunal non pertinet, quod si di-
17 camus cõpossibilia, vt videtur supponere Sãchez disputatione citata, & exhibeantur, neque etiam contra iustitiam peccabit potens, qui ad secundũ matrimonium transijt.

Et hæc Conclusio vera est tam si verum matrimonium antecedat, quam si subsequatur, eadem enim videtur esse ratio. Nam cum in sẽ-
18 tẽtia istius Auctoris scilicet Sanch. hic cõtractus sit purè ciuilis ad cohabitandum ad morem fratrum, & sororum, non est cur dicamus magis licere ante matrimonium verũ, & legitimum, ac post; loquor autẽ quoad nostram conclusionem, nam si absolutè loquamur posset esse maxima differentia si post verum matrimonium efficiatur hic secundus contractus ad cohabitandum; cum enim hic contractus non sit oc-
19 casionatus, sicut si antecederet: ex nouitate rei maximum orietur scãdalum tum apud conscios impotentiæ secundæ coniugis, qui putarẽt hunc contrahere ad aliquem malum finem nempè ad illicitos contractus, & inhonestos; tum apud Inscios; qui existimarent hunc reum esse duplicis matrimonij; quare hinc puro nullo pacto, vel licitum, vel ab Ecclesia permittendum hũc ciuilem contractum cum fœmina impotente post primum validum matrimonium.

Secunda conclusio stante sententia Pontij quod validè possit con-

trahi matrimonium ad caste viuendum, sicut ipse tenetur fateri. quod
20 hic interueniret verũ matrimoniũ; atque adeo Sacramentum: & quod adulterium committeretur si alter coniux potens, cum alia fœmina commisceretur: ita puto dicendum quod si quis post taliter primũ contractum matrimonium, ad secundũ conuolaret quod hic suspectus esset de hæresi, & per Tribunal nostrum puniendus. Et ratio petitur ex toties dictis; nam hic reuera daretur duplex matrimonium primũ validum; secundum vero quantum ex parte istius secundo contrahentis est per ea celebratum, quæ satis esset ad verum matrimonium contrahendum ni primum obstaret.

Tertia conclusio absolutè tamẽ quandoquidem vtraque sententia probabilis est, & suos habet grauis-
21 simos Auctores; non videtur hic talis secundo verum matrimonium contrahens post primum celebratũ cũ impotente, nec suspectus de hæresi, nec punićdus à Tribunali.

QVAESTIO NONA.

An vt huius criminis Reus sit puniendus per Inquisitores, qui post primum legitimum Matrimonium secundum alias nullum contraxit.

SVMMARIVM.

1 *Testis non punitur de falso si eius testimonium nullum est.*

2 *Qui ex contractu nullo rem emphiteuticam Domino irrequisito alienat non cadit a iure suo.*

3 *Notarius qui nullum instrumentum facit non punitur de falsitate.*

4 *Qui post primum legitimum matrimonium secundum alias nullum contraxit puniendus est.*

5 *Quando lex non effectum, sed factum respicit pœna infligitur ita ex facto nullo quam ex valido.*

6 *Ex actu nullo ita deprehenditur consensus sicuti ex firmo.*

7 *Qui matrimonium contrahit licet nullum Beneficium amittit.*

8 *In sententia aliquorum matrimonij Sacramenti materia, est consensus vnius qui procedit, & forma cõsensus alterius.*

9 *In sententia aliorum materia sunt cõtrahentes, & forma verba quibus explicant consensum.*

10 *In alia sententia materia est consensus forma vero sunt verba.*

11 *Nuptias non concubitus sed consensus facit.*

12 *Stantibus omnibus alijs requisitis in matrimonio si deficit consensus nõ est matrimonium.*

13 *Parentum consensus non est de necessitate matrimonij.*

14 *Lex quæ assignat pœnam filiæ contrahenti, matrimonium sine patris cõsensu nulla est.*

15 *Lex Galliæ prohibens consanguineos regis matrimonia inire sine ipsius consensu non est tolleranda.*

16 *Si contrahentes sunt incapaces contrahendi puniendi non sunt.*

17 *Quod nullum est effectus non operatur.*

18 *Dubium circa impedimentum publicæ honestatis.*

19 *Sententia Inquisitoris Scobar à Corro circa impedimentum.*

20 *Defenduntur D. Thomas, & D. Bonauentura a calumnia aliquorum.*

21 *Sententia Castri Palao in contrariam opinionem.*

22 *Contrahens secundum matrimonium metu cadente in constantẽ virum non est puniendus vt suspectus de Heresi.*

23 *Per copulam metu extortam non ratificatur matrimonium.*

24 *Sententia Cardinalis improuatur.*

25 *Quid operetur metus leuis non cadens in constentem virum.*

26 *Mitius cum tali procedendum est.*

Sen-

27 *Sententia aliquorum quod metus reuerentialis impediat matrimonium reprobatur.*

PRo parte negatiua videtur in argumento *l. non dubium C. de legi. l. ea quidem C. si mancipia ita fuer.*
1 *alien. & ibi Bald. n. 1. & est Gl. f. V. nil damus C. de falsf.* quę tenet testem nō puniri de falso si eius testimonium nullum est; & idem tenet ibi *Barth. & Bald. in l. fin. ff. quod falsf. tuto. auct. idem Barth. in l. 1. §. in rationibus ff. de falsf.* & qui ex contractu alias nul-
2 lo rem emphiteuticam Domino irrequisito alienat, non cadit à iure suo; ita dicunt *Bald. in l. 2. num. 3. C. de Episc. audi. Felin. in c. ex tenore nu. 6. de rescrip. Iaf. in l. fin. num. 139. de iure Emphiteut.* & facit ad id quod de excipiente inepte, ait *Bald in l. 1. §. hæc autem in fin. ff. de Iure Iur.* & quod post *Baldum in l. Iuuemus C. de testam. num. 9. dicit Alex. conf. 73. non puto hunc notarium in 1. volum.* quos citat *Mattheus de Afflict. in decis. 21. Neapolit. n. 12.* & non puniri de falso
3 Notarium, qui instrumentum fecit; nullum tamē alia ratione quam falsitatis, alia congerunt *Hippol. in l. 1. §. Præterea num. 14. ff. de Sicar. & in conf. 105. co: di meo nu 11. Ripa lib. 1. respons. c. 2. nu. 20.*

Nostra Conclusio: contrariam sententiam in nostro casu amplectendam censeo, & ita tenet *Sousa in Aphoris. Inquisitorum lib. 1. capit. 35. numer. 4. ex Albert. nu. 10. & Farinac. num. 25.* & sic contrahentem puniendum esse in hoc foro probatur ex sequent. primo argumento *l.*
4 *si vxor §. 1. ff. de adult. & Gloss. in ca. plerumque in gl. f. fin. de donat. inter virum*, quæ tenet ita vxorem putatiuam ex adulterio perdere dotem, ac veram. quam sententiam sequūtur plures, quos congerit *Bald. Nouell. de dote part. 11. §. hactenus num. 36.* ibi eam dicit communem, &

Ioannes Lop. in rep. Rubri. de d. nat. inter virum §. 36. num. 3. & idem sentiunt *Guid. Papa singul. 568. vers. vnde dubitatur, & Ballet. relati à Barbosa in collect. super decretum in dicto cap. plerumque num. 17.* estque id decidens in Castellæ Regnis *l. 81. de Toro.* Secundo quia quoties lex nō effectum, sed factum perpendit, ita infligitur pœna ex actu nullo, ac ex valido. ita *Barth. att in l. quid ergo §. cum autem factum ff. de ijs. qui not. infam. Deci post alios inc. ex tenore de*
5 *rescript. num. 6.* sed in nostro casu factum, & non effectum cōsideramus, cum sit certum secundum matrimonium, primo permanente contractum in nullo casu posse esse firmū, seu validum.

Tertio potissimum matrimonij, eiusque substantia consensus est, vt statim latè dicemus. Sed ex actu
6 nullo ira deprehenditur cōsensus, ac ex firmo, vt post plures, quos citat notat *Ludou. Gome. in c. 1. nu. 124 de consti. in 6.* igitur cum appareat in secundo matrimonio consensisse iam deliquit, ac per consequens puniendus est, sicut qui matrimonium nullum contrahit: nihilominus amittit beneficia, ac si validum con-
7 traheret. Ita *Ioānes Andreas in cap. Ioānes de Cleri. cōiug. Gard. & Abbas in cap. 1. eodem tit. Hisp. cōs. 70. scientiarum num. 16. Couar. in Epito. super 4. in 2. part. cap. 6. §. 3. nu. 4. Mēchac. de success. creatio §. 22. num. 46. fol. 77* suntque pro hac parte duo Iura, quę hanc videntur probare sententiam in sui ratione *c. nuper in princ. & ibi Antoninus, & Abbas de bigamia l. eum, qui duos C. de Adulterijs.*

Et idem decidit *Doctor Molina Iurista in tract. de primog. Hispa. lib. lib. 2. cap. 16. num. 16.* cum sequen. vbi contra *Didacum a Castello in lege 49 de Toro* firmat contrahentem matrimonium etiam nullum clandestinè puniendum esse pœnis contra-

trahentis clandestinè. Vt tamen
vtraque opinio sustineri possit, di-
stinctione quæstio resolui potest,
prælibando quod solemnitas sub-
stantialis matrimonij est consensus
contrahentium, & sic in illa quæstio
ne de materia, & forma vide quæ su-
pra diximus huius Sacramenti, in
8 qua Aliqui asserunt, quod materia
sit consensus vnius contrahentium,
qui præcedit, & forma consensus
alterius, qui sequitur sentit *Gloss.*
in cap. tua nos in V. nec forma de spon-
sa. & firmat expressè *Capreolus in 4.*
dist. 26. ad septimum argumentum, &
Palod. ibi. q. 4. Ad 1. q. 1. Alij dicunt
quod materia sunt ipsi contrahen-
tes, & verba, quibus explicant con-
sensum habent vicem formæ: ita
9 *S. Thom. in 4. dist. 26. qu. 2. art. 1. in*
solut. ad 1. & tenent Vasq; disp. 2. cap.
5. Basilius Pontius lib. 1. cap. 7. & Ga-
spar Hurtado de matrim. difficul. 22.
& idem D. Thom. dist. 1. quæst. 1. art. 1.
quæstion. 5. dicit quod verba consē-
sus habent vicem formæ, *Magist. in*
10 *dicta dist. 26. cap. pen.* dicit materiā
esse consensum contrahentium, for-
mam vero esse verba, quibus expli-
cantur consensus; & idem tenent
Nauarrus cap. 22. num. 20. Rebellius
lib. 2. quæst. 4. sect. 3. quod & antea
dixit *Bald. in c. super eo 2. num. 2. de*
testi. quicquid sit ex dicta contro-
uersia satis constat primum locum
in matrimonij contractu obtinere
partium consensum, quia de Iure
communi nuptias, non cōcubitus,
sed consensus facit, vt ait *Vlpianus*
11 *in l. 3. ff. de reg. Iuris, & in l. 15. in fi-*
ne ff. de condit. & demonstrat. Et ita
in Concil. Florentino decisum est
causam efficientem in matrimonio
esse contrahentium consensum per
verba de præsenti præstitum, & sic
dicimus substantiam esse huius con
tractus contrahentium consensum,
quæ dat esse rei *l. Iulianus §. is qui rē*
ff. ad exhibendum. vnde stantibus
12 omnibus alijs in matrimonij con-
tractu requisitis, si deficiat consen-
sus non est matrimonium *cap. fin. de*
spons. duo. l. nuptias ff. de regulis Iuris
cum vulg. Iuraq; disponentia sit in
hoc contractu esse necessariū quod
parentes contrahentium consentiāt
vt ea quæ patris ff. de sponsa. l. vidua
l. coniunctione C. de nupt. de honesta-
te; non tamen de necessitate pro-
cedunt, vt probat *c. veniens de spon-*
13 *sa. c. suffitiat 26. q. 2.* & ita tenent *Cou.*
de spons. cap. 358. Perez lib. 1. gloss. 5.
pag. 3710. l. 11. Guttier. Canon. quæst.
lib. 1. cap. 16. num. 1. & 2. & in tract.
de matrim. cap. 79. a princ. & post
Sayr. Bellarm. & Sanch. resoluit Bona
cin. de magno matrim. Sacramento q.
4. part. 17. num. 23. & expræssè deter
minat *Sacr. Conc. Trid. Sess. 24. de re-*
form. matrim. cap. 1. ibi, *quique falsò*
affirmarunt matrimonia à filijs fam.
sine consensu parentum irrita esse, &
sic fugienda est sententia *Chassan. in*
Catal. gloriæ mundi par. 12. consid. 36.
Corras. lib. 1. Miscella. c. 17. & Ioan.
Oldendor. p. in 4. Classe actionum act.
26. qui firmant matrimonium sine
parentum consensu contractum nō
valere, etsi *Corrasius* temperantius
loquatur, quia cum cæteri dicant
matrimonium esse nullum, ipse solū
dicit rescindi posse, & id dummodo
non sit copula consummatum. Hāc-
que sententiam damnat *S. Cōc. Tri-*
dent. sess. 24. cap. 1. in princ. imo dixit
Ioa. Andr. in c. statutum 1. de hæret. in
6. legem Cæsaream non posse obli-
gare, vt ad matrimonium contra-
hendum, parentum consensus sit ne
cessarius, quem sequitur *Feli. in c.*
1. de sponsa. & in cap. Eccles. Sancta
Mariæ de consti. num. 59. & ibi Deci.
num. 36. & in Conc. 23. vnde pericli-
tantur leges Regiæ Castellæ qua-
rum princeps est 49. facta in Curijs
Pinciæ celebratis *anno Dom.* 1537.
cōfirmata, & ampliata, quę pœnā
14 assignat filiæ contrahenti matrimo-
nium

nium sine patris consensu, de qua lege, eiusq; dispositione vltra tradita *per Hostiens. Abb. & Feli. in cap. 1. de sponsa. Impub. Alex. cons. 97. vol. 1. videndus est Ioa. Lopez in rep. cap. per vestras de donat. inter virum in 3. Nota. §. 4. Rodert. Suarez in l. 2. tit. de los matrimonios in l. fori, Couarr. in d. 4. in 2. part. cap. 6. num.* 17. qui ex professo eruditissimè hoc ad amussim explicat vltra scribentes in eadem *l.* 49. qui eam defeedere satagunt, & multo minus tolerabilis est Galliæ vsus. vel abusus, vt ita dicam consuetudo, quæ tenet matrimonia contracta à Principibus Regi propinquis sine ipsorum beneplacito, & licentia esse irrita, & nulla, cui sententiæ nuper sese subscripserunt non solum sæculares Iurisperiti Francorum; sed quod peius est Ecclesiastici Antistites moti ex au-

15 ctoritate *Genes.* 24. vbi Abraham seruo Eliefer. præcepit, vt filio suo Isaac vxorem non acciperet de filiabus Cananeorum, *& cap.* 28. idem Isaac filio suo Iacob dixit noli accipere coniugem de genere Chanaã, sed quam vanum, & fuctili sit tale fundamentum eruditè probat nouissimè *Frãcisus Salernus Siculus in tract. matrim. impresso*, cuius titulus est *Matrimonij valor à Francorum oppugnationibus vendicatus*, per totum præcipuè *numero* 22. vbi dictis scripturæ sacræ testimonijs euidenter satisfit.

Ad rem autem sermonem conuertendo suppositio: quod substantia matrimonij est contrahentium consensus dicendum est. quod vel matrimonium est nullum ex consensus de facto, vel ex contrahentium inhabilitate, ita quod etsi cõ-

16 sensus accessit; tamen quia contrahentes erant incapaces ad tale matrimonium contrahendum, illud est nullum in primo membro quod dicamus quod sic contrahens non sit per Inquisitores puniendus, cum in tali contractu deficiat eius pars substantialis; dummodo clarè constet quod talis consensus minime affuit quod liquerit si præcessit declaratio animi coram testibus, aut per scriptum fortè propter metum, vel aliud æquiualens, vt infra videbimus; & ita procedat sententia asserentium quod nullum est non

17 operari effectum; in secundo casu quod cum accesserit consensus etsi illegitimus quod contrahens puniatur, etsi matrimonium sit nullum, & ita procedat altera opinio. Et hæc distinctio *est Riccardi*, quam didicimus *à Bartbol. in l. si quis legatum num. 2. ff. de fals.* & si in alio proposito ipse loquatur, & consequenter *Socinus cõs. 112. vol. 1. colum. 9.* suntque Iura, quæ id probant *text. in c. litteras de sponsa. Impub.* iuncto *tex. in c. 1. de sponsa. in 6.* primus tex. dicit ex defectu formæ substantialis si sponsalia sint nulla quod non oritur impedimentum publicæ honestatis, secundus probat quod si ratione consanguinitatis vel affinitatis sponsalia sint nulla quod oritur nihilominus impedimentum publi

18 cæ honestatis, & conferunt textum *in cap. nuper, & in cap. finali de bigamis.*

Huc etiam pertinent quæ nouissimè adducit *Escobar à Corro tract. de purit. & nobilit. præbanda §. 7. num. 71.* vbi videtur cum supradicta distinctione loqui; ait enim quamuis ad aliud propositum, *quod intelligẽdum non putandum nullitas insurgit ab*

19 *impedimento extra facto, & voluntate beneficiati, vt si consanguinitas interueniat, quam ipse ignorabat, aut si sponsa religionem ingrediatur, aut si nullitas proueniat ex defectu cõsensus ipsius mulieris, quia vi, vel metu coacta, liberè contrahente beneficiato; aliud vel simile inuoluntarium impedimentum; quia tunc ipse desecit quã-*

tum

tum potuit vt validum existeret matrimonium, ex quo veniam non meretur ex distinctione superius tradita; & paulopost addit *secus vero si ex defectu consensus beneficiati, quia non sanæ mentis, aut vi, vel metu contraxit, vel si cum consanguinea, cuius sciebat impedimentum, vel si ex defectu formæ, quam adhibere erat in eius potestate, vel consensus fœminæ, quia furiosa, vel mente capta, cum idem sit ac contrahere cum imagine, pictura, vel dormiente, seu alia ex causa protestatiua eiusdem nullitas proueniat, siue rationis minoris ætatis, cui semper venia indulgetur: quia his, & similibus speciebus scienter actum nullum conficere voluit, & sic non contrarium clericatui, nec beneficio, nec potest dici sub facto illud amisisse*, scilicet exemplũ quod affert Escobar; quod si contrahat cum consanguinea scienter, quod excludat consensum non est ad rem: hinc enim sequeretur, quod omne impedimentum dirimens cognitum tolleret consensum; atque adeo destrueret omnem doctrinam suprapositam.

Et quæ adducit *Castrus Paulus, in ope morali de virtutibus, & vitijs tr. 4. disput. 9. pun. 16. §. 8.* vbi ait loquens de contrahente duplex matrimonium quod sit suspectus de hæresi addit hæc verba: *Item procedit conclusio posse scilicet Inquisitores aduersus hos delinquentes procedere etiamsi secundum matrimonium aliàs sit inualidum, quia* (id quod est contra Escobar paulo ante citat.) *erat consanguinea, vel religiosa, aut alio impedimento ligata, quia in præsenti non tam matrimonium in effectu quam in affectu punitur ex l. eum, qui duos C. ad leg. Iul. de adulter. authenti ea incæstas C. de iniust. nupt. C. nuper de bigam. & notauit Antonius Gomez l. 80. Tauri num. 30. Alber. de agnoscen. assert. Catholicis num. 16. Farinac. & alij.*

20 Est tamen aduertendum, quod *S. Thom in 4. dist. 41.* absolutè tenet ex sponsalibus nullis non nasci tale impedimentum, in quo videtur tenere contra definitionem *d. cap. 1.* sed non condemnandus est in hoc Sanctus ille Doctor, cum ille suam dixit sententiam, stando in lumine Iuris naturalis, quo Iure impedimentum illud non erat cognitum;
21 nec tunc cum ille id scripsit decretum illud Bonifacij viij. erat editũ; vt accidit in opinione quod homicidium casuale inducet irregularitatem contra *Clement. vnic. de homicidio*, quam non dum condiderat *Clemens V.* ex quibus opinionibus nihil contra Ecclesiæ lumen scilicet Sanctissimum Doctorem inferri potest, quia ante declarationem Pontificiam sententiæ illæ opinabiles erant, sicut *Seraphicus Doctor D. Bonauentura in 4. dist.* tenet etiam quod Apostoli Sacramentum extremæ vnctionis instituerunt, & non Christus Dominus; & hæc opinio pro hæretica declarata est in *Concil. Tridentino Sess. 14. can. 1.* & idem sensit dictus Seraphicus D. de Sacramento cõfirmationis; quod etiã per eosdem Sacrum Concilium cõtra declaratum est *Sess. 6. cap. 1.*

Huc etiam spectare videtur illius quæstionis decisio quod scilicet contrahens secundum matrimoniũ metu cadente in constantem virum cum alio esset ligatus matrimonio non est vt de hæresi suspectus per Inquisitores puniendus, quia cum istud secundum matrimonium sit nullum ex Iure ipso Diuino, vt dicunt *D. Bonauent. & Scotus in 4. dist. 29. & expositio cap. cum locum de sponsa.* vbi *Abbas num. 6.* dixit ita tenere communiter DD. & citat *cap. significauit de eo, qui dux. in matr.* imo non ratificatur per copulam subsecutam, dummodo sit metu extorta. ita *Palud. Gabriel. & Alij*,

quos

23 quos refert *Sanchez de matrim.lib.4. disp.18.a num.* 13. & ex Iure ciuili *l.si patre ff. de ritu nupt.* & plures Glossas, quamuis *Cardinalis in cap. veniens quod metus causa* dicit matrimonium valere, sed posse rescindi actione quod metus causa: cuius
24 sententia non tenet, quia cum metus in virum cõstantem cadens, impediat consensum liberum in matrimonio necessarium, matrimonium, eo accedente, contractum nullum est, sicque contrahens, cum talis contractus ex defectu consensus nullus sit, vt supra probauimus, non potest suspectus iudicari; cum ex tali facto nulla oriatur suspicio, quod iste sentiat malè de vinculo matrimonij; cum in secundo noluerit liberè consentire.

Maiusculum dubium est si timor non esset in virum constantem cadens, sed leuis, qui matrimonium ex præ citatis Iuribus, & Doctoribus non impedit, an excuset à pœna huiusmodi criminis saltem quo-
25 ad istum forum, cum verè iste binas contraxerit nuptias, & quamuis videntur quod non, cum vtrumque marrimonium omnia solemnia habuerit, consensus interuenerit; ipse tamen, nisi metus esset affectatus, vel nimis leuis adhuc eum, misericordiam, qua tribunal semper vtitur sequens. mitius in omnibus puniré, cum illi defuerit plena libertas, ex qua ille consensus saltem ad
26 eum iudicandum ex eo suspectum de hæresi plenè non sufficiens videtur. Et si enim in omnibus delictis crimen à consensu vim sumat *l. qui re ff. de furt. & in l. ob id ff. ad l. Aqui. & in l. quod seruus ff. depositi* potissimè in nostro themate, in quo ex consensu suspicio quod ille aliter sentiat de vinculo, & vnitate matrimonij oriatur, & sic magis spontaneus debet esse consensus, quam ad aliter puniendum sic delinquentem. istis fauet opinio *Ioa. Ignes*, si vera esset *in l. 3. §. eleganter ff. ad Sillania* quod metus reuerentialis impedit matrimonium, & idem ex Theologis tenuir *Sotus in 4, distinc.* 29. faciens vim in libero consensu, quem hic conrractus postulat. Cõtrarium tamen asserit *Gloss. in capit. præsens clericus* 20. *quæstione* 3. *Hostiens. in summa tit. de matrim. §. pen. Abbas in cap. veniens* 1. *de sponsa. ex d. l. parte cogente, Couarr. de sponsa. pat.2.cap.3.§.6.num.7.& 8.* Matien. *in Dialo. relat. par.3.cap.20. num.* 4. *Padill. in l. interpositas nu.* 17. *C. de transact. Salzed. ad Bernard. reg.* 353. *ampliat.1. Henr. in summa lib.* 11. *de matr. cap.9.§.5. Sanchez de matrim. lib.4. disput.6. num.18. & in Precept. Decalog. tom.1. lib.4. cap. 3. num.* 26. *Sayr. in claui Regia lib.6. cap.4. num.* 16. *Azor. inst. moral. part. 1. lib. 12. cap.6. quæstione 9.*

QVAESTIO DECIMA.

Quid faciẽdum quando mulier bona fide, & adhibitis necessarijs diligentijs transit ad secundas nuptias; si tamen adhuc viuẽs superueniar eius vir; secundus autem nolit cedere, & prosequatur mulierem agnoscere vt suam.

SVMMARIVM.

1 Textus in cap. cum per bellicam quid disponat.
2 Quod Deus coniungit homo non separet.
3 Mulier quæ redeunte eius viro quem mortum Iudicabat altero ligata cum eo redire recusat per Sanctissimum Tribunal plectenda est.
4 Talis mulier adulterij criminis rea est.

5 *Mulier in dubio de morte primi viri contrahens non potest exigere debitum quamuis vir reddere possit.*

6 *Si rumor de morte viri precesserit non potest accusari de adulterio.*

7 *Tenetur quis actione furti licet subtilitate iuris furtum non committat.*

8 *Quid notetur in mulieribus ad primos viros redire recusantes.*

9 *Si noluerint redire excommunicandae sunt.*

10 *Eodem crimine tenentur viri impedientes mulieres reddere ad primos & veros maritos.*

11 *Rationes quare tales mulieres ad primũ virum redire recusantes sint in fide suspectae.*

12 *Vnde in his suspitia oriatur.*

13 *Tunc adest bona fides quando adest in vim ciuilis ignorantia.*

14 *Si ignorantia facti sit crassa, & supina nullo pacto excusat.*

15 *Cessante ignorantia deficit bona fides.*

16 *Ignorantia Iuris non excusat saltim regulariter.*

17 *Minus excusare debet ignorantia Iuris naturalis.*

18 *Non de facili hodie ignorantia inuincibilis in his casibus inuenitur.*

1 EX *cap. cum per bellicam* 1.34. *qu.* 1. & 11. vtrumque deciditur, & quod debeat vxor primo viro restitui; si accidat quod ille superstes falsò putatus defunctus, ad suam coniugem redeat, vt superioribus quaestionibus vidimus, & quid agẽdum sit si nolit coniux ad priorem virum redire, vt hac quaestione videbimus; vnde consequenter colligitur quid agendum sit cum secundo viro, qui regressum vxoris ad priorem virum impedit.

Et quidem illud primum habetur ijs verbis citati capitis. *Sed quia nouimus scriptum quod à Deo iungitur mulier viro, & iterum praeceptum agnouimus; vt quod Deus iunxit, homo non separet, necesse est vt legitimarum foedera nuptiarum redintegranda credamus, & remotis malis quae hostilitas intulit vnicuique, hoc quod legitimè habuit, reformetur; omnique studio procurandum est vt recipiat vnusquisque quod proprium est.* Vbi clarè deciditur, & restituendam coniugem primo viro redeunti, & toties repetita affertur ratio vinculi matrimonij à Deo copulati ab homine inseparabilis. Post citata verba
2 eleganter affertur excusatio virorum, qui secundo copulati sunt cũ mulieribus quarum viri defuncti existimabantur his verbis. *Nec tamen culpabilis iudicetur, & tanquam alieni Iuris persuasor, qui personale Ius mariti, qui iam non esse existimabatur, assumpsit, &c.*

Secundum vero citra casum in quaestione nostra propositum expresse habetur paulo post citata verba in hunc modum. *Sin autem aliquae mulieres ita posteriorum virorum amore sunt captae, vt malint his cohaerere, quam in legitimum redire consortium, merito sunt notandae; ita vt etiam Ecclesiastica communione priuentur, quae de re excusabilis cõtaminationem criminis elegerunt ostendentes sibimet prosua incontinentia placuisse, quod iusta remissio poterat expiare. Redeãt ergo in suum statum voluntaria redintegratione coniugia. Neque vllo modo ad opprobrium malae voluntatis trahãtur quod conditio necessitatis extorsit: quia sicut hae mulieres, quae reuerti ad viros suos nolunt, impiae habendae sunt; ita illae, quae in affectum initum ex Deo redeunt meritò sunt laudandae iudicio.*

In quibus verbis quatuor praecipuè notanda mihi videntur. Primum est quod hae mulieres, quae ad primum virum redire nolunt

nolunt, vt impiæ habendæ dicuntur, & crimine contaminatę. Crimina autem, quæ hic interuenire possunt ex dictis in primo lib. hæc sunt præcipua, nimirum adulteriū, nam fœmina alteri copulata non
3 suum virum admittit, & contemptus Sacramenti; nam relicto vero matrimonio, in quo Sacramentum interuenit; retinet illud, quod verum matrimonium non est; quare specialiter mihi videntur de impietate notatæ, & quod hæc mulieres adulterij notam, & crimen incurrunt, præterquam quod hoc ex supradictis satis probatum remanet, *& ex cap. quinto si virgo causa 34. quæstione prima.* Confirmatum etiā
4 *ex Glossa huius præsentis cap.* à fortiori hic enim dicitur quod si mulier dubitat de morte viri, & contraxit, licet non debeat contrahere, tenetur tamen reddere debitum petenti, sed ipsa nō potest exigere, vt ex *ti. de secūd. nuptijs Dominus*, ac redēptor
5 noster, & ita in tali casu potest eam vir remouere propter adulterium; cùm non habuerit probabilem causam mortis suæ; sed si audierit eum mortuum, licet per falsum rumorem, & tunc nupserit, vir non potest eam de tali adulterio accusare, nisi ipsa procurauerit illum rumorem, *vt ff. de adulter. miles §. mulier*;
6 sed pone quod mulier credit eum viuere, & esset mortuus, & contrahit; nunquid est matrimonium ibi? sic: ipsa tamen Adulterij reatu tenetur, licet adulterium non committat, nam dicit lex quod
7 tenetur quis actione furti, licet subtilitate Iuris furtum non committat *Codice de fur. l. si quis seruo.* minor tamen pœnitentia, ac pœna ei imponitur.

Quæ verba Glossæ præcipue notanda sunt: inseruiunt enim non solum ad præsentem doctrinam, sed ad confirmandum id, quod superioribus quæstionibus diximus; quod verum matrimonium mulier, dubitans de impedimento dirimente, contraxit: reuera autem nullum erat impedimentum dirimens.

8 Secundum, quod ex dictis verbis textus notatur, est quod istæ mulieres nimio amore secundorum virorum detentæ, nolint ad pristinos, & legitimos viros redire.

Tertiū est: quod notātur hæ mulieres quod dum ad pristinos viros redire nolunt, ex propria incontinentia motæ fuerint ad quęrendos sibi secundos viros.

Quartum denique quod colligitur est quod huiusmodi mulieres excommunicatione cogendæ sint
9 ad pristinos viros redire, vt notat in præsenti *Augustinus Barbosa citans Roland. Consilio 93. numero 12. lib. 3. Menocch. de arbitr. casu 420. numero 129. Sanchez de matrimonio libro septimo disputatione 80. numero decimoquarto Farinac. in praxi crimin. part. quinta quæstione 140. numero 32.*

Illud autem hic aduertendum quod licet mulieribus crimen, & impietas imputetur; eadem tamen culpa tenentur secundi viri, qui mulierum ad proprios viros regressum impediunt, & prosequuntur
10 agnoscere vt suas. nam quod tales viri crimen adulterij committunt, hoc superfluum esset amplius quærere; cum manifestum sit quod alienis vxoribus abutantur. Huiusmodi autem non dum comperto de vita primi viri, & si ignorantia excusabat, eos tamen modo propria impudentia condemnat, quod nimio amore istarum mulierum detenti, & præ nimia luxuria alienas coniuges publicè audent reti-

audent retinere, & contemnere videntur Sacramentum matrimonij, & impietatem maximam præsefetunt, dum veri matrimonij copulam à Deo confirmatam humano, & temerario ausu confringere præsumunt.

Hinc fit vt eadem doctrina, quam ponemus pro huiusmodi mulieribus, quæ nolunt regredi ad pristinum matrimonium, dum vir eius superstes cognoscitur, satis intelligatur debere seruari quoad renitentes, & in huiusmodi indebitis coniunctionibus perseuerantes. sit ergo.

Nostra Conclusio: huiusmodi mulieres etsi per dictũ capitulũ *cum per bellicam* notentur quod perseuerent in huiusmodi illicitis secundis matrimonijs, seu potius adulterijs, eo quod nimio amore erga huiusmodi illegitimos viros detineantur, vel quod præ nimia incontinentia non debitis viris torum exhibeant; quare viderentur excusandæ à pœna suspectis in fide imponenda; nam si ex luxuria peccant non ad Inquisitores, sed ad
11 Ordinarios videntur pertinere. Attamen cum etiam hic impietatis accusentur; videtur satis innui quod cum vinculum à Deo religatum infringere contendant, & Sacramentum matrimonij prius initi videantur aspernari; quod ideo vt suspectę in fide habendæ sint, & per Tribunal puniendæ. Nec potest hic dici quod hæ mulieres tantum de adulterio puniendæ sint, quia scientes viros superstites; attamen adulteros admittant; non autem esse suspectas in fide, quia matrimonium secũdũ contraxerunt bona fide; at modo nil de nouo contrahunt, sed tantum prosequuntur eundem amorem, & idem exercitium maritalis copulæ, quæ prius licita erant, modo mutatis circunstantijs illicita reddita sunt, à quibus quam difficile sit abstinere, nemo est qui non videat.

Nam Respondetur esto magna difficultas sit ab ijs abstinere: attamen negari non potest quod Diuina adiuuante gratia ex Sacramento ipso proueniente debeant huiusmodi mulieres despicere non debitorum virorum illecebras; quod autem de nouo non contrahant nil efficit, satis est enim si id quod bona fide contraxerunt; modo in mala fide positæ ratum habeant, & velint; ac si legitimè cõtractum fuerit perseuerare dum prosequuntur vt coniuges se tractare; atque adeò
12 hinc colligitur eos male sentire de matrimonij Sacramento, vt pote qui non obstante primo matrimonio vero, & legitimo ex eo quod in hoc secundo perseuerant, videtur existimare posse hoc secundum consistere; vnde citra dubium est huiusmodi mulieres debere per Tribunal Sancti Officij puniri.

Patet autem huiusmodi mulieres nullatenus excusari à criminibus, quæ committunt postquam iam cognoscunt primos, & legitimos viros superstites esse, nam illis bona fides, quæ antea suffragabatur, non amplius suffragatur, vt euidentissimè probatur. Constat enim tunc esse bonam fidem, quando adest inuincibilis ignorantia facti; an autem ignorantia Iuris excuset, paulo post videbimus.
13 Iusta autem, & probabilis ignorantia, quæ excusat. illa est quam nulla pręcedit malitia, vel negligentia, vt quia præmissa debita diligentia, non potuit quis scientiam adipisci, vt ait *Augustinus Barbosa in collect. DD. in lib. 5. vi. decretal. de Reg. Iuris Regula ignorantia nam.* 8. & citat *D. Thomam, & alios*, quod si

si ignorantia facti sit crassa, & supina, nullo modo excusat; quippe
14 tunc, vt ait *Sanchez in summa lib. 2.* nulla adest probabilis ratio ad existimandam iustam possessionem (loquitur enim ipse de bona, & mala fide circa aliquam rem, quæ ab aliquo possidetur) ea enim existente, non esset ignorantia crassa. Ita tradunt *Hostiensis summa tit. de pœnit. & remiss. num. 61. S. qui de prædã ementibus versic. quod si sciebat factũ, Monald. in summa tit. de restit. emptorum, & de rapina versic. item si emẽs, & versic. item si emerunt, & versic. malam, Gabriel 4. dist. 15. quæst. 3. art. 3. dub. 5. proposit. 2. D. Antoninus 2. part. tit. 1. cap. 12. S. 16. Rosella verbo restitutio 7. num. 18. Angel. verbo restitutio 1. verbo emens num. 3. Syluester verbo restitutio 3. quæst. 7. dicto 2. Tabiena verbo restitutio quæst. 24. num. 25. Ioannes à Medina de restit. quæst. 17. paulo ante finem vers. sequitur amplius, & quæst. 10. col. 3. versic. si autem secundus detemptor, Martinus de Ledesma 2. par. quæst. 18. art. 6. col. antepenult. fine. Nauar. Summa Latina, & Hispana cap. 17. num. 84. Graffis prima part. decis. lib. 2. capit. 132. num. 22. Toledo lib. 5. summæ c. 26. num. vltimo Ludouicus Lopez prima part. Instructorij conscientiæ cap. 237. col. 3. versic. ad hæc res postulat, Bannez secunda secundę quæst. 40. art. 1. dub. 7. concl. 23. & 4. Sayrus in claui Regia lib. 10. tractat. 2. cap. 2. num. 2. Versic. Nec etiam Nauarr. lib. 3. de restit. cap. 4. in noua edit. part. 3. dub. 1. num. 144. & 134. Valentia secunda secundæ disp. 5. quæst. 6. pun. 3. col. 3. versic. quod attinet, Molina tom. 1. de iustitia disp. 64. colum. 1. versicul. quod attinet, & tom. 3. part. 2. disp. 720. num. 4. & disp. 723. num. 2. & 7. & 8. Rebellius de iustitia parte prima lib. 2. quæstione 4. num. 14. & quæst. 5. numero. 5.*

Hæc autem doctrina optimè quadrat casui nostro, loquimur enim de restitutione facienda corporis, quod huiusmodi mulier tradiderat primo viro, à quo reuera possidetur quo ad copulam coniugalem; tradidit deinde alij viro ex bona fide quod putauerit primum virum defunctum; atque adeo bona fide possidebat secundus vir stante ignorantia inuincibili vitæ prioris viri ex probatione præhabita ad matrimoniũ secundo contrahendũ. Deficit modo bona fides ex eo quod
15 deficit ignorantia inuincibilis; cum enim primus vir ad propriam coniugem redierit, non est cur allegetur ignorantia facti; quare debet mulier secundo copulata se primo viro restituere, cuius est in ordine ad coniugium, & secundus vir nullo pacto retinere; adulter enim erit vt toties dictum est, dum alienam vxorem retinet, & se de matrimonij Sacramento malè sentire ostendet, dum nulla, nec etiam crassa, & supina ignorantia facti hi coniuges excusentur, nulla enim datur ignorantia vitæ prioris viri, in facto enim mortis prioris viri fundabatur secundum matrimonium.

16 Ad ignorantiam vero iuris deueniendo; quamuis generaliter possẽ dicere quod ignorantia Iuris non excuset saltem regulariter, quia regulariter est improbabilis; atque adeo non excusare debet *Gail. lib. 2. obseruat. 48. nu. 22. Gabr. sub hoc tit. conclus. 7. nu. 1. Paris. cons. 68. à num. 302. lib. 4. Valas. de Iure Emphyt. qu. 38. num. 15. Sebast. Medic. infra citandus quæst. 3. num. 1. Menoch. lib. 6. præsumpt. 23. Cardinalis Tuscus verb. ignorantia conclus. 11. numer. 1. & 2. Vnde iura clamant ignorantiam facti, non iuris excusare Regula ignorantia de Regulis iuris in 6. Pinellus lib. 2. p. 1. cap. 4. à num. 34. vsque ad 43. latissime*

simè probans C. de rescindend. vend. attamen ad casum nostrum magis in particulari deueniendo dico, quod cum ius naturale, cum diuinum, & humanum, vt ex dictis in primo lib. habetur interuenit in prohibitione secundi matrimonij durante primo, at cum minime de-
17 tur ignorantia iuris naturalis, quæ excuset; esto iuris positiui excuset, non videntur hi coniuges vllo pacto excusandi eo quod perdurent in secundo matrimonio. Sed dato tamen, & non concesso quod ignorantia inuincibilis iuris naturalis saltem secundarij excusare possit; at hic hæc ignorantia nullo pacto interuenire potest; ex eo enim quod coniuges ad hoc vt secundo contraherent, probationes fecerũt de morte primi viri, iam allegare non possunt ignorãtiam, dum deinde sciunt quod primus vir viuit, quod secundum matrimonium con sistat, satis enim iuris scientiam habent quod primo durante matrimonio, seu primo viuente viro. Et friuolũ est dicere quod ignorantia iuris modo posset esse in hoc quod nimirum putent hi coniuges ex eo
18 quod rustici sint, vel Idiotæ, quod licet à principio fuerit necessaria probatio mortis prioris viri ad hoc vt contraherent; at contracto iam matrimonio secundo præsertim habitis ex eo matrimonio filijs quod non teneantur resilire, etiam si con stet primum virum viuere. Nam præterquam quod hæc existimatio nimis absona est, & nullo pacto naturæ rationali congrua: minimum hic interueniret ignorantia crassa, & supina, & affectata, quæ nullo pacto excusat *cap. 1. de postulat. Prælat. cap. cum in tua qui matrim. accus. poss. l. nec supina ff. de iuris, & facti ignorantia cum alijs citatis à Fort. Odd. de restitutione in integrum part. 1. quæst. 8. numer. 57. Gabr. comm. sub hoc tit. concl. 6. num. 43. Sebast. Medic. de cas. fort. part. 1. quæst. 3. numer.* 10. affectata enim ignorantia est illa, quam habet is, qui cum posset, & deberet, noluit scire, vt liberius peccaret iuxta illud *Psalmi* 35. *noluit intelligere, vt bene ageret.*

QVAESTIO DECIMA.

An qui fictè in secundo Marrimonio cum necessarijs requisitis, seu solẽnitatibus celebrato consensit. De qua fictione, protestatione, vel alijs indicijs apparet, & tamen altero Matrimonio iam ligatus erat per Inquisitores sit puniendus.

SVMMARIVM.

1 *Aliud est quod matrimonium sit nullum ex consensus defectu aliud ex contrahentium in habilitate.*

2 *Secundo contrahens, ficte de qua fictione iuridicè constat non est suspectus de fide.*

3 *Licet per Iudices ordinarios, ratione fraudis puniri debet.*

4 *Taliter contrahens si non est impeditus alio matrimonio tenetur denuo con sentire.*

5 *Explicatur cap. consultationi de sponsalibus.*

6 *Consensus requiritur in matrimonio inquantum est Sacramentum, & inquantum est contractus humanus.*

7 *Interior, & exterior consensus necessarij sunt.*

8 *Concilium Constantiense condemnauit Vuiclef. qui interiorem consensum sufficere asserebat.*

9 *Interior consensus sufficiens est, si exterior præcesßit.*

10 *Matrimonium ex dupplici capite nullum non reualidatur per interiorẽ consensum.*

11 *An solemnitas Concilij scilicet Parrochi,*

rothi, & testium necessaria sit post sublatum impedimentum si stante impedimento interuenerat?

12 *Matrimonium publicè contractum ex aliquo impedimento nullum eo sublato sufficit occultus consensus ad perfectionem matrimonij.*

13 *Opinio autoris circa prædicta assignatur.*

14 *In alijs Sacramentis verba signa non multo præcedere debent.*

15 *In foro fori consensus fictus non sufficit ad matrimonium.*

16 *Quare fictus cōsensus non sufficit ad rationem matrimonij.*

15 *Qui propter metum cadentem in constantem virum cōtractum celebrat si de metu constet per Indices ad impletionem non potest obligari.*

16 *In contractibus onerosis circa forum interiorem alia militat ratio.*

17 *Et alia militat in contractibus gratuitis.*

18 *Qui promittit aliquod si ex spe talis promissionis ille cui facta fuit promissio aliquid fecit ex quo propter non adimpletam promissionem dānificatus remansit promittens adimplere tenetur.*

19 *Argumentis à Pontio allatis satisfit.*

20 *Quæ ratio discriminis sit circa consensum in matrimonio, & in alijs contractibus ciuilibus.*

21 *Sacramentum matrimonij omnino cōsistere non potest sine consensu.*

22 *Ratio Sacramenti à ratione contractus separabilis est.*

23 *Quod quis non eligit non diligit, quod non diligitur facilè contemnitur.*

SVpposito quod substantia matrimonij consistit in contrahētium consensu, vt alibi probatum est, cum distinctione respondeo vt
1 præsenti quæstioni satis faciam: vel matrimonium est nullum ex consensus defectu, vel ex contrahentium inhabilitate, ita quod & si cōsensus accessit; tamen quia contrahentes erant incapaces ad tale matrimonium contrahendum illud est nullum. Hac distinctione posita inferri potest decisio ad præsentem quæstionem, quæ in hoc foro contingere solet; vnde sit.

2 Nostra Conclusio: qui fictè in secundo matrimonio cum necessarijs requisitis, vel sollemnitatibus celebrato consensit, de qua fictione, protestatione, vel alijs indicijs apparet, & tamen altero matrimo-
3 nio iam ligatus erat; quod & si per Iudices ordinarios ratione fraudis sit puniendus, non tamen vt suspectus de hæresi per Inquisitores ex defectu consensus; supponimus enim fictè contrahere hoc secundū matrimonium; vnde sit contrahēs dum nō est altero impeditus matrimonio, tenetur denuò verè con-
4 sentire, vereque contrahere cum coniuge decepto secundum *Scotum Palud. & Adrian. in 4. dist. 30. quæst. 1. art. 2. quæstiunc. 4.* Solum asserens quod in foro conscientiæ (non enim in foro externo probari potest) non impunè agit. Obstat tamen huic sententiæ *tex. in cap. consultationi de sponsa*, vbi disponitur denegandam esse excusationem illius, qui cum expressè consensit in matrimonio, dicit se fictè, & non
5 ex animo consensisse, cui responde ibi solum cōstare de fictione ipsius contrahentis simplici assertione, cui standum nō est; atque adeò supponitur consensisse, alia enim cum sit de intrinseca ratione matrimonij interior consensus; & in quantum est contractus humanus *l. 1. ff. de p. act.* cum debeat à libera contra-
6 hentium voluntate procedere, vt ait *S. Tho. prima secunda quæst. 1. art. 5.* & in quantum est Sacramentum, cum sit, vt supra diximus cum *Concilio Florentino*, causa efficiens huius Sacramenti, necessarius est, & in quantum est humanus contra-

ctus, & in quantum est Sacramentum.

Non tamen asserimus istum interiorem assensum sine exteriori esse
7 ad Sacramentum sufficientem, imò vterque est necessarius, vt sentit *Gloss. in verb. verba in c. tua fraternitati de sponsa. tex. in c. cum apud eodẽ tit. S. Tho. in 4. dist. 27. quæst. 2. & Palud. ibi art. 2. Durand. quæst. 1. Scot. quæst. vnica*, si enim matrimonium est sacramentum, oportet quod interueniat aliquod signum sensibile & sic Constantiense concilium declarauit condemnando errorem
8 Vbicleff. qui interiorem sufficere dicebat malè sentiens, vt in alijs pluribus assertionibns.

Est tamen interior consensus sufficiens si exterior præcessit ratione alicuius impedimenti nullus, ad
9 hoc quod sublato impedimento cõsensus interior si accedat sufficit, ita dicit *Glossa in c. non debet in V. de cætero consang. & affin. Riccardus in 4. dist. 4. quæst. fin.* Hodie autem cum ex *Concilio Tridentino sess. 24. cap. 1.* matrimonium sine Parocho, & testibus celebratum sit nullum, si contingeret quod aliqui sine illa sollẽnitate contraherent matrimonium, alias etiam ex alio impedimento nullum, & postea cessante dicto im
10 pedimento, laudarent tale matrimonium consensu interiori, adhuc tale matrimonium est nullum, quia cum esset ex duplici capite nullum, licet vnum sit iam ablatum, aliud remanet, quod impedit, ne interior consensus superueniens sit alicuius effectus.

An autem sit necessaria illa Concilij sollemnitas Parochi, & testiũ post sublatum impedimentum, si stante impedimento interuenerat, difficile dubium videtur, cum parti negatiuæ videatur fauere; quod si secundus consensus sine illa solẽnitate adhibitus non sufficeret, id esset quia tale matrimonium Clandestinum censeretur, & sic irritum, & nullum, sed hoc non cum matrimonium cum sollemnitate neces-
11 saria contractum, & si alias nullum sit, non dicatur Clandestinum, cũque vt matrimonium Clandestinũ sit requisita *in c. cũ inhibitio de clãd. de sponsa. & ind. sessio 24.* deficiant, & ita dicunt in propria quæstione de matrimonio *Clard. Caiet. quæst. 2. Ambros. Cath. in lib. 5. contra Caiet. & Couarr. in 4. in 2. part. c. 6. numer. 8.* Præterea cum ideo Parochus, & testes desiderentur, vt de libero contrahentium consensu constet, & vt scandala fraudes, & pericula, quæ ex matrimonio Clandestino oriri solent, cessent; quæ omnia cum iam adhibita sit sollemnitas à dicto Concilio Tridentino requisita, interuenerint, quamuis in actu nullo, operantur tamen effectum illum; vnde cum ablato impedimento de nuo consentiunt, non videtur illa sollemnitas necessaria. Huicque opinioni plurimum suffragatur cõmunis asseitio, quod matrimoniũ
12 publicè contractum, quod ex aliquo impedimento nullum est, eo sublato non est necessarius publicus consensus, sed sufficit occultus *Ita Caiet. quæst. 2. in 2. opusc. Cathe. vbi supra Soto. in. 4. dist. 28. q. 1. art. 2. concl. 3.* quorum ratio ita militat post Concilium sicut ante in quo tempore dicti Patres loquuntur.

Quamuis prædicta non careant medulla, contraria tamen sententia magis placet, quia magis tuta est, subdendo meam sententiam, cuilibet melius sentienti, vt semper: quia prius ille consensus, illeque matrimonij contractus sollemnitet celebratus, nullus fuit ex impedimento, & secundus, quia ad-
13 hibitus fuit sublato impedimento cum sine sollemnitate à Sancto Cõcilio requisita interuenerit, etiam nul-

nullus est ex ipso Concilij Decreto, igitur cum nec in primo facto, nec in secundo aliquis consensus validus, & legitimus accesserit, non potest dici matrimonium, sic contractum firmum, & validum esse, nam olim matrimonium ex impedimento nullum, illo remoto ex nouo interiori consensu firmum reddebatur; quia tunc non erat de essentia matrimonij consensus sic sollemniter adhibitus vt hodie ex dicta sess. & sic consensus exterior præcedens etiam in contractu ex impedimento aliquo nullus; sublato postea illo impedimento, adueniente nouo interiori consensu sufficiens erat.

Hodie autem secus est. Præterea certum est in cæteris Sacramẽtis non sufficere, quod verba præcedant multo ante etiam si deinde fiant necessaria: vt in baptismo nõ
14 sufficeret si post verba diu dicta immersio in aqua fieret, & in confirmatione consignatio, & sic in alijs *capit. de trabe.* & ibi *gloss.* *1. q. 1. ca. 1. de Sacram. vnct. cap. 1.* & ibi *Gloss. de consac. distinct. quarta*, ita videtur, quod in isto Sacramento non sufficiat, quod sollemnitas interueniat, & post longum tempus consensus matrimonium efficiens; si enim potissima causa dictæ sollemnitatis liber consensus est pro eoque habendo ea videtur inducta, & in primo contractu cum sit nullus hic cõtractus non depræhendatur, nec quod nullum est aliquod soleat effectum operari. In secundo, in quo abest impedimentum, liberque consensus est necessarius si ea sollemnitas pro eo liberè habendo deficiat, deficit consensus matrimonio necessarius, & sic contractus videtur nullus.

Istis tamen sic obiter tactis ad rem sermonem conuertendo in specie, quod etiam in foro fori consensus fictus non sufficiat ad matrimonium dixit *Adrian. in quarto in titulo de sponsa.* post quemdam Doctorem *Stephanum* quem citat dicens, quod si contrahens matrimonium sub conditione impossibili, addat quod aliter contrahere non intendit, nec in foro exteriori iudicādũ erit esse matrimoniũ.

Quare autem non satis sit fictus consensus ad rationem matrimonij ineundam *Sanchez lib. 2. de matrim. disput. 26. numer.* 1. inter alias affert hanc rationem quia alij contractus non fiunt, nisi mutuo consensu, eoque vero, ergo neque matrimonium. Hæc Ratio *Sanchez* displicet *Pontio lib. 2. de consensu absoluto cap. 2.* & ratio ipsius *Pontij* est quia putat ad alios contractus sufficere fictum consensum cum verbis externus expressum, quod ipse probat *eodem lib. cap. 4.*

Sed videtur ratio pro Sanchez stare, quod scilicet vbi verus consensus mutuus non est in quolibet contractu, ibi rigorosè ex hoc capite cesset obligatio: si tamen verbis conseusum, vt verum expræssit, qui reuera non interuenit; inde per forum externũ obligatur, quia constare alias non potest de ficto consensu, quod si per protestationem aliquam legitimè editam constaret fictio, iam neque per forum externum cogeretur quis ad talem contractum implendum, vt si verbi gratia quis per metum cadentem in cõstantem virum cogeretur aliquẽ contractum celebrare, vtiq; dum-
15 modo constet de tali coactione per Iudices non cõpelletur huiusmodi cõtractũ implere In foro autem interno ideo tenetur qui fictè consensit in contractum, quia nimirum ex eo quod cum onere alterius celebratus est, non satis est, quod fictè consenserit, nam debet ex parte sua in contractibus

onerosis implere quod promisit ne grauetur alius contrahens, vel aliud simile damnum subsequatur: in alijs vero contractibus gratuitis, vt in promissionibus ex mera liberalitate non desunt qui negent non teneri implere etiam si cum vero animo promisit, etiam acceptanti, *vt Diana tractat. 4. Miscella. resol.* 122. vbi alios citat, & nouissimè *Maratium è Societate Iesu*, quãto plures ergo erunt, qui negent teneri implere, qui fictè promiserit, quod intelligi debet nisi ex tali promissione non seruata damnum aliquod acceptanti proueniat, quod explica sicut explicat dictus *Diana loco citato* vt scilicet damnum illarũ

18 illi acceptanti, cui fuit facta promissio, non sit ipsa sola carentia rei, vel pecuniæ promissæ; sed aliquod aliud damnum proueniens ex carentia ipsius rei promissæ: si verbi gratia, quis promissum triticum obligauit, & vendidit pro tali tempore, pro quo ei fuit promissum; deinde, quia non fuit seruata promissio; ille, cui facta fuerat promissio, opus habuit emere triticum, quod obligauerat cum maxima rei suę iactura, & de omni contractu tũ oneroso, tum gratuito tenet *Molina tom. 2. de Iustitia disput.* 352. *S. ergo probabilius circa finem*, vbi docet secluso damno secuto, aut iniuria, aut scandalo non esse obligationẽ adimplendi, quod sine vero consensu contractum est. Ad argumenta vero in contrarium *à Pontio* adducta *capit.* 4. solutio patet ex his, quæ modo adduximus; nil enim aliud conuincunt, nisi quod semel quod per signa externa, nempe

19 vel verba serio dicta, quis ostendit se habere animum se obligandi cũ aliunde constare non possit, contrahentis fictio, omnino præsumitur habuisse animum contrahendi, vel etiam si constaret fictio damno secuto altero contrahenti, merito iura statuunt quod etiam contractu existente nullo, retineatur dominum apud alterum ex animo contrahentem, ne patiatur damnum, & ne aperiatur via dolis, & fraudibus, & possunt etiam iura statuere, vt quamuis nullis existentibus contractibus per verba serio dicta celebratis ex defectu interiori consensus, & fictione alterius perseuerent tamen dominia rerum apud eos, apud quos per externos contractus translata sunt, ne perturbatio daretur in Republica, vnde ex ipsomet modo philosophandi, quem *dicto quarto capit.* adhibet ipsemet *Pontius* ad eius argumenta patet solutio, vt consideranti patebit. Cæterum rę integra, & præscindendo ab alijs sequelis, propter quas præsumptio Iuris est in fauorem verè, & cum animo contrahentis, nullum est dubium, quin nulli sint contractus, & quin non sit obligatio eos implendi: in quo etiam casu non putarem absurdum dicere quod posset quis restituto pretio sibi rem suam occultè vendicare, sed hic casus est speculatiuus, & Metaphysicus, non autem practicus: quia practicè non videtur posse dari casus, qui totaliter ab omnibus his sequelis præscindat. Lege *Pontium dicto quarto capit.* & deinde lege quæ modo scripsi vt noscas quam bene ipsi apponantur.

20 Dicet Pontius quare ergo omnis adhibetur diligentia, vt consensus requisitus ad matrimonium, si fuit fictus, renouetur in verum, quæ diligentia non adhibetur in alijs contractibus, nam siue constet, siue non interuenisse verum consensum, non renouantur de nouo contractus; (loquor semper cum ijsdem limitationibus supradictis) sed res translatę rema-

remaneret apud eos apud quos reperiuntur per ipsos contractus in externo serio, & non iniustè celebratos: in matrimonio vero omnino requiritur vt consensus verus renouetur. Ratio id non accidere, quia non requiratur verus consensus in alijs contractibus, sicut in matrimonio, sed quia in alijs contractibus possunt iura statuere, vt ijs celebratis serio in externo, etiā si non habeant ex se ipsis vim obligandi; propter sequelas tamen prae dictas nihil de nouo efficiatur, cum validitas contractus ad nihil aliud inseruiat in externo, nisi vt remaneant res, sicut post ipsos contractus remanere cœperunt; cui rei per iura ipsa remedium adhibitum est, circa quod vide *Augustinum Barbosam in collect. DD. lib. 1. sexti Decretal. cap. procurator fin. num. 8. versic. Ratio vero specialitatis est.* in Matrimonio vero vt ait *Thom. de Argentina in 4. dist. 27. quaest. art. 2. post primam conclusionem*; ideo requiritur verus consensus; quia vera intentio omnino est necessaria ad Sacramentum; quod dictum Argentinæ non debet accipi ita, quod ipse velit quod in alijs contractibus nō requiratur ad validitatē. Sed quod in matrimonio præsertim ex hoc sit necessarius, quia est Sacramentū,
21 quod omnino consistere nō potest sine hoc consensu, ex cuius inualiditate saltem apud fideles pendent maxima incommoda, quæ incommoda non sequuntur inualiditate aliorum contractuum, modo dicto, sed vt generaliter fit responsio complectens matrimonia tum fideliū, tum infidelium, puto dicendum, ideo omnino debere renouari consensum, quia nisi verus interueniat consensus, non dantur iura, quæ præcipiat dominium corporum datum in externo per contractus huiusmodi per verba de præsenti, etiam si consensus fictus sit, debere ita remanere, sicut per ipsos contractus datum reperitur.

Quare nescio quid possit opponere modo ipse *Pontius* cui displicet responsio *Argentinæ* iam allata;
22 quam impugnat *dicto capit. 2. lib. 2. num. 3.* ex eo quod separabilis sit ratio Sacramenti à ratione contractus: nam nostra responsio generaliter est complectens omnia matrimonia tam fidelium, quam infidelium; atque adeo separamus rationē contractus à ratione Sacramenti; quare ipsi non deberet displicere nostra responsio; sicuti neque nobis displicet eius explicatio allata pro consensu vero requisito in matrimonio *dicto cap. 3. num. 5.* dummodo non intelligamus verum consensū solū requiri in matrimonio; sed quod maiori ratione. Dicit ergo ipse, quod ideo requiritur verus consensus ad matrimonij contractum, quia matrimonium est quoddam vinculum mutui, atque perpetui amoris, animorumq; corporumque coniunctio; & probat ex illo *Genes. 2. Propter hoc relinquet homo &c.* & ex *Nicolao primo capit. præsens 30. quaest. 5.* quod quis non
23 eligit, neque optat, profectò non diligit, quod autem non diligit, facilè contemnit. Vnde infert benè Pontius, quod repugnat mutuum amorem esse sine vero affectu; atque consensu solum consensu ficto, aut præsumpto, vt planum est.

QVAESTIO DVODECIMA.

An sit Bigamus, & per Inquisitores examinandus ille, qui primo matrimonio constante secundũ contraxit licet in conditione personæ cum qua contraxit; errauerit, vt si crediderit esse liberã, cum esset in seruitute constituta, seu in persona ipsa, Et quid si secundum matrimonium Clandestinè contrahat.

SVMMARIVM.

1 *Puniendus est qui secundum matrimonium contraxit licet errauerit in conditione personæ.*

2 *Quamuis tale matrimonium nullum sit.*

3 *Et si seruitus non sit perpetua, sed ad tempus tamen matrimonium non tenet.*

4 *In Iure naturali seruus est persona legitima ad contrahendum.*

5 *Naturalis obligatio licet sit inefficax tamen aliquem effectum habet.*

6 *Hæredi institutio facta, monacho in habito laicali incedẽti licet error sit in conditione, quia testator credidit esse secularem tamen valet instituto.*

7 *Si contrahens non solum in conditione, sed in persona errauerit reus est Bigamia.*

8 *Nihil magis consensui contrarium, quam error.*

9 *Inuisa diligere possumus non tamen incognita.*

10 *Discrimen inter errorem personæ, & conditionis.*

11 *Si baptizans fœminam intendit masculum baptizare nõ est baptizata.*

12 *Cum de facto damnato puniendo in iure agitur non excusatur delinquens quamuis in persona errauerit.*

13 *Intendens occidere petrum si occidat Ioannem nihilominus est punièdus.*

14 *Inprouatur sententia Angeli, & aliorum.*

15 *Ratio quare in nostro casu talis reus puniri debet.*

16 *Si quis intendens occidere clericum laicũ occidat vel in eum manus violentas iniiciat non incurrit in pœnam Can. si quis suadente.*

17 *Non est sacrilegij reus, qui rem habet cum moniali, quam talem esse ignorabat.*

18 *Sententia Ioannis Ananias circa errorem personæ.*

19 *Si error est concomitans clarior est nostra conclusio.*

20 *Quid si quis post primum matrimoniũ aliud Clandestinum contraxit post Concil. Trident.*

21 *Assignatur ratio dubitandi.*

22 *Resoluitur quod Inquisitores debent procedere contra tale perpetrantẽ.*

23 *Concilium non redit inhabiles ad promittendum Clandestine, sed ad cõtrahendum.*

24 *Sponsalia de præsenti celebrata ab impuberibus transeunt in sponsalia de futuro.*

25 *Contrahens secundo cum cõsanguinea in gradu prohibito reus est.*

26 *Si excusatio quod secundum matrimonium sit nullum admitteretur nullus reus plectendus veniret.*

27 *Pœna excommunicationis assignata olim contrahentibus clandestine habet locum hodie in contrahente sine solemnitate requisita à concilio, licet matrimonium sit nullum.*

Ex distinctione posita supra, quæst. nona videtur dicendũ
1 huius criminis reũ esse, in hocque foro examinandum, & puniendum illum, qui cum matrimonio ligatus esset, secundum contraxit, & si in conditione personæ, cum qua contraxit, errauit, vt si crederet illam liberam esse, cum esset ancilla;
2 quia, & si tale matrimonium nullũ sit *c. proposuit c. ad nostram de coniug. ser-*

seruo capit. si quis ingenuus capit. si fœmina 29. quæst. 2. Victor. de Sacramentis nu. 251. & Relec. 1. de matr. nu. 10. Henr. in summa lib. 11. capit. 10. num. 3. Guttierr. de matr. cap. 90. num. 16. Rebell. de oblig. Iust. part. 2. lib. 3. quæst. 3. sect. 2. Bonac. de matr. q. 3. part. 1. nu. 3. & 4. Basil. Pont. de impedim. matr. cap. 23. §. 2. Sanchez de matr. lib. 7. disp. 9. nu. 2. vbi ampliat etiamsi seruitus ignorata non sit perpetua, sed pro certo tempore, concedatur vt eo scilicet transacto in
3 pristinam redigatur seruitutem apud quem vide alias ampliationes, & limitationes eadem disputatione *num. 4. & disput. 19. num. 7. 9. & 10.* & apud *Basilium Pont. d. §. 2.* & si sic contrahens liber sit: secus si seruus. ita *supplementum in 4. dist. 36 quæst. prima art. 2.* quod procedit ex
4 Iure positiuo ex dictis Iuribus, cum ex naturali nõ fuerit hęc prohibitio cognita: immo ita erat legitima persona ad contrahendum seruus, ac ingenuus, vt dicunt Scotus dicta *distinctione 36. quæst. prima art. 2. & Valdensis Ioan. Arbor. lib. 11. cap. 15.* ipse tamen sic contrahens etsi nulla ratione consentiens satis explicuit illo facto ex impedimento conditionis personæ nullo, voluisse se se secundo matrimonio coniungere, ex quo consensu etsi nullo ad vim matrimonij manifesta oritur suspicio, quod ipse senserit primo permanente matrimonio licere ad secundum accedere. Præterea cum vt diximus de iure naturali non fuerit hoc impedimentum cognitũ
5 naturalis obligatio etsi inefficax orta fuit, & aliquem effectum matrimonium etsi inualidum habebit, qui erit sufficiens vt iste facto prohibito operam dans puniri debeat. quod confirmatur ex *Pauli de Castro* sententia *in l. cum proponas num. 4. C. de hæred. instituend.* quod si quis monachum fugitiuum in vestitu laicali decedentem hæredem instituat, credens laicũ esse. quod cum in persona non errauerit, sed in eius conditione quod valeat institutio, & acquiritur monasterio. quod confirmatur ex traditis per *Baldũ, & Ias. in l. eam quam C. de fideicom.*
7 Si tamen non solum in conditione personæ, sed etiam in persona errauerit, etiam videtur huius criminis reus, per Inquisitoresque examinandus, & puniendus, quia etsi tale matrimonium, & ex Iure naturali, & expositiuo nullum sit, cum nil sit magis consensu contrarium quam error *l. si per errorem ff. de Iuris omn. Iud.* nihilque, vt ait *Arist. in 3. de*
8 *Anima cons. 39.* sit volitum quin præcognitum; vnde vbi est error in persona, persona non est cognita, ergo nec consensus adesse potuit; sicque dixit *S. Augustinus lib. 5. de Trinit.* quod inuisa diligere possumus, non tamen incognita, errorq; cognitionem remouet, quæ consensus causa est, & omnium actuum
9 voluntatis, & est optimus textus in *l. cum ab eo S. massam ff. de contrahen. empt.* vbi cauetur quod in his, quæ nobis sunt ignota, penitus nec affectum, nec consensum dirigere possumus, & inquit *Palud. dist. 36. ind. 4.* aliter impedit error personæ,
10 quam conditionis; quia primus est ex natura matrimonij; vnde Ecclesia non posset statuere, ne impediret: in secundo secus est. Adduci etiam potest quod dicit *Hostien. in summa tit. de baptis. S. quæ sit forma vers. quid ergo si quis putet*, vbi ait quod si baptizans fœminam, intenderet masculum baptizare, dicens baptizo te Petrum, quod non erit baptizata, cum intentio baptizandi fœminam defuerit, & sic consen-
11 sus, & voluntas. Et denique communiter Theologi *in 4. dist. 30.* asserunt tale matrimonium, & ex Iure naturali, & ex humano nullum esse, & idem

& idem ait doct. *ubi quer. d. cap. 16. §. 7. verf. qui etiam licitis, Hostiensis in summa tit. de sponsa. duor. quæ alter impediatur in piano. Aretin. conf. 3. l. tex. in cap. 19. q. 3.* cum tamen nos solum intendamus suspicionem punire, eaque ex consensu orta ex impedimento, fraude, vel ex simili causa nulla, sic facere incidens, puniendus est per Inquisitores, nec enim solum punimus illum, qui putat primis nuptijs permanentibus ad secundas transire posse, quia isti videntur qui primo de gradu matrimonio, secundum non contrahit, quam cum secundum sic non simili ratione erroris personæ, satis constat ipsum desiisse, cum esset matrimonio ligatus, aliud celebrare iuncta tradita à nobis supra, neque cum

12 de facto damnato puniendo in iure agitur, & absolute si delinquens in persona errauerit *l. eam qui occidentem in §. fin. ff. de iniurijs. cum qui leuius. C. unde vi l. si id quo §. si qui alienum. ff. de furt. & l. si pro fidei iussore §. si debitor. ff. de Adulterijs, vide Bart. in l. respiciendum §. delinquunt. ff. de pœn. & in l. si cum seruo meo ff. de leg. & in l. diuus ad l. 2. ff. de sicarijs, & in l. si per errorem ff. de iurisd. omn. iud. & Alber. & Salicet. in l. quicunque C. de seruis fugit.* firmant quod si volens occidere Titium, occidat Ioannem, quem Titium esse credebat, quod cum occidendi intentio adfuerit, itaque eius animus, & factum dolosum puniatur, pœna homicidii puniendus est; &

13 idem dicunt *Bald. de Anna. & Ancharan. in cap. fin. de his qui filios occiderunt. Iunioribus Andreas Iser. in Consti. reg. Ius lib. 1. Rubr. 3 enum. 9. de homici. punien. & ibi Matth. de Afflict. n. 23.* & dixit hanc esse veram sententiam, etsi communis respectu pœnæ ordinariæ delicti asserant *Angel. in d. §.*

14 *delinquunt, Floria. in l. scientiam §. sed si defendendi ff. ad leg. Aquil. Cepol. consi. 3 Ripa in l. fi. q. 1 2. C. de reuocan. donat.* quorum opinio nostræ quæstioni non nocet. Et quia prima est magis recepta, & quia eius ratio non militat in nostro casu. ipsi enim dicunt illum puniendum esse ex homicidio Ioannis, in quo deficit dolus, cum delinquens Ioannem occidere nollet, & sic quod sit pœna extraordinaria puniendus. Sed in nostro argumento, in nostroque dubio non punitur quia consensit in Ioannam, vel Mariam. Sed quia cum esset matrimonio ligatus, aliud de facto contraxit, ex quo facto iste

15 suspectus redditur, & sic per Inquisitores examinandus, & puniendus, nec defectus doli est attendendus, cum in hoc crimine non sit dolus necessarius, sed error. Redditur tamen aliquantulum hoc dubium dispositio textus in *cap. si vero 2. de senten. excom.* vbi disponitur & pœn. textus in *cap. si quis suadente,* excusare errorem conditionis personæ, vt si intendens laicum occidere, clericum occidat; vnde *Sanctus*

16 *Thom. 1. 2. quæstione 97. art. 3. & ibi Caiet. & Ioan. Dried. lib. 2. de libert. Christia. C. ex sup. radictorum reg. 4. & Alph. à Castr. lib. 2. de leg. pœn. cap. 14.*

17 dixerunt coeuntem cum moniali, quam talem esse inuincibiliter ignorabat, non esse criminis sacrilegii reum: sed hæc non obstant, quia ibi ad dictam pœnam, ad dictumque crimen committendum necessaria erat intentio in primo casu clericum percutiendi, in secundo cum moniali coeundi, quæ omnino defuit; nam vt aduertit *Ioannes de Anania dicto cap. fin. de his qui filios occidit,* si intendens occidere Ioannem Cleri-

18 cum, vel coire cum Ioanna Moniali, percuteret Petrum etiam Clericum, & coiret cum Maria etiam moniali, non esset ex errore excusatus, quia pœna *d. cap. si quis suadente,* & crimen sacrilegij fundantur in hoc quod percussus sit clericus, & carnaliter cognita, monialis: & ita in

in nostro casu, vt iste sit suspectus, & per Inquisitores examinandus, parum refert quod contrahere intendens erret in persona, cum crimen, suspicioque in hoc facto contrahendi secundum matrimonium fundetur.

Minus dubium habet cum error est concomitans, vt si consentiens in Mariam, credens esse Ioannam, consentiret etiam in Mariam, si crederet cum ea contrahere, vel si cōsentiens in Ancillam credens liberam, consentiret etiam in eam, etsi crederet esse ancillam. De quo an
19 tale matrimonium valeat vide *Theologos in 4. dist. 36.* Ad nostrum Thema ex proximè dictis satis facilis est Resolutio, & sic quod iste sit per Inquisitores examinandus, si post legitimum matrimonium eo permanente, secundum contrahere tentauit, licet talis error concomitans adfuerit.

Ex supradicta distinctione vltimo loco inferri potest decisio cuiusdam quæstionis, quæ aliquando potest accidere, an cum in *Concilio Tridentino Sess. 24. cap. 1.* matrimonium contrahentes sine Parocho, & testibus inhabiles fiant ad sic contrahendum videlicet clandestine;
20 dubium est si matrimonio ligatus secundum de facto sine illa solemnitate contrahat, sit in hoc foro ex isto facto examinandus, & puniendus.

Negatiuę parti fauet ex ipso Cōcilio inhabilem esse ad consentiendū in tali matrimonio, & sic quod cum nullo modo consensit, nullaque ratione contraxit ex actu sic omnino nullo non sit deducendus effectus maximè ad pœnam alicui imponēdam; ex dicta tamen distinctione contrarium credo tenendum esse, cum istud secundum matrimonium non ex defectu consensus, sed solēnitatis de se nullū est; ita quod
21 si ab eo, qui non esset altero ligatus matrimonio, esset contractum, diceremus nullum esse, non quia iste non consensit, sed quia non fuit adhibita solemnitas à Concilio requisita; vnde in nostro casu cum iste consenserit in secūdo matrimonio, etsi consensus est nullus, ex illo consensu oritur suspicio quod sentiat quod primo ligatus matrimonio, potest secundum contrahere,
22 super qua suspicione Inquisitores inquirere debent. Secundo ex isto cōsensu, etsi indebitè præstito quędam oritur obligatio naturalis, quę operaretur, si iste non esset primo matrimonio ligatus, quod iste teneretur cum solemnitate contrahere, promissumq; adimplere, aliàs peccaret læthaliter, cum Sacrum Concilium non reddat eos inhabiles ad promittendum, sed ad sic contrahēdum. vnde etsi matrimonium sit
23 nullum, non tamen promissio, quæ ex Iure naturali operatur adimplēdi obligationem; vt enim sponsalia de præsenti celebrata à non habentibus ad ea legitimam ætatem resoluuntur in sponsalia de futuro; quia ius non cēsuit eos habiles esse ad contrahendum sponsalia per ver
24 ba de præsenti in illa ętate *C. à nobis & c. attestationes, & in cap. fin. de sponsa. impub. & in c. 1. §. fin. eodem tit. in 6. & aduertunt Couarr. de sponsa. p. 1. cap. 5. §. 1. num. 1. Guttierr. de matrim. cap. 29. num. 12. & tenet Augustinus Barbosa in dicto cap. à nobis in collect. num. 2.* ita igitur hic contractus matrimonij etsi nullus ex defectu solemnitatis in simplicem resoluetur promissionem.

Tertio nullus dubitat quin ligatus primo matrimonio, inhabilis sit illo permanente ad contrahendum secundum ex Iure Diuino naturali, & positiuo, vt supradiximus. Sed qui sic secundum de facto contrahit suspectus est, vt supra etiam diximus;

ximus, & idem est de contrahente secundas nuptias primis durãribus cum consanguinea, vel affine in
25 gradu prohibito à Iure, vt *in cap. non debet de consangui. & affini.* qui etsi à Iure inhabilis esset ad illas secũdas nuptias ratione consanguinitatis, vel affinitatis; nihilominus suspectus cẽseretur de hæresi, & vt talis esset per Inquisitores examinandus, & puniendus. si enim excusatio quod secũdum matrimonium esset nullum, admitteretur, nullus de duplici matrimonio teneretur; cum certum sit quod secundum matri-
26 monium semper sit nullum contractum per illum, qui alio est ligatus matrimonio. Et hæc sententia videtur esse de mente. *D. Azpilcueta in addi. ad manuale super* C. 28. *num.* 70. dum dicit pœnam excommunicationis contrahentibus clandestinè
27 olim assignatam, habere locum hodie in contrahentibus sine solemnitate à Concilio requisita, licet matrimonium sit nullum.

QVAESTIO DECIMATERTIA.

An qui per procuratorem secundas contrahit nuptias viuente prima vxore sit in hoc foro examinandus, & puniendus. Et quid de Procuratore ipso sciente.

SVMMARIVM.

1 *AN matrimonium contractum per procuratorem ante conciliũ validum fuisset.*
2 *Per concilium matrimonia per procuratorem contracta sublata non sunt*
3 *Matrimonium per procuratorem esse Sacramentum, & conferre gratiam tenent multi.*
4 *Sicut collatio Sacramenti est personalis actio, ita receptio est personalis passio.*
5 *Tria sunt necessaria ad constituendum talem procuratorem.*
6 *Procurator qui habet generalem mandatum si aliqua exprimantur, quæ requirant spetiale mandatum etiam potest non expressos exercere.*
7 *Generale mandatum non extenditur ad matrimonium.*
8 *Quia mandatum intelligitur de casibus qui expressis similes sunt non autẽ de longe maioribus.*
9 *Persona cum qua est contrahendum nominari debet spetialiter in mandato aliter non est mandatum sufficiẽs ad contrahendum.*
10 *In causis arduis ac grauibus spetialissima requiritur expressio.*
11 *Verba quæ ex mandato concipi debent in matrimonio.*
12 *Procurator non potest substituere nisi adhoc habeat mandatum expressum.*
13 *Matrimonium contractum post mandatum reuocatum nullum est.*
14 *Procurator constitutus ad negotia si superueniat reuocatio de ea certiorari debet.*
15 *Matrimonium vt sit validum post cõcilium per procuratorem contractũ necessarium est, quod celebretur coram Parocho, & testibus.*
16 *Quæ debet facere Procurator ad matrimonium nomine alterius celebrandum.*
17 *Non est necessaria diuersitas sexus ad contrahendum per procuratorem matrimonium.*
18 *Neque etas necessaria cũ sufficiat quod habeat vsus rationis Procurator.*
19 *Ligatus primo matrimonio si aliud celebret per procuratorem Bigamiæ reus est.*
20 *Assignatur ratio suspitionis in fide.*
21 *Easdem pœnas incurrit procurator qui scienter nomine maritate vel vxorati contrahit.*
22 *Ratio quare maior suspitio sit in procuratore quam in mandante.*

Non

NOn prius expediri potest hæc quæstio quam præmittamus quid de Procuratore ad contrahendum matrimonium Iura statuant, nimirum an validum sit matrimonium contractum per procuratorem tam ante Concilium Tridentinum, quam post, & an sit Sacramentum, & de nonnullis alijs conditionibus ad huiusmodi procuratorem pertinentibus.

1 Et quidem quod validum fuerit matrimonium celebratum per procuratorem ante concilium patet ex *cap. final. de procuratoribus in 6.* & ibi *Gloss. affert Canonē 32. q. 2. honorātur 5. de conuers. coniug. ex par. 2. & qui clement. vel voc. cap. veniens ad idem de matrimon. contract. cap. 1. ff. de sponsis sufficit, & l. vltim. & ff. de ritu nupt. l. mulierem.*

2 Quod autem nouo Iure *Sacri Concil. Tridentini Session. 24. de reformat. matrim. cap. 1.* sublata non fuerint matrimonia per procuratorem docent *VeraCrux appendice ad speculum dub. 3. in fine*, *Bellorm. lib. 1. de matrim. cap. 5. versic. Atque hinc etiā Henriquez lib. 11. de matr. cap. 2. n. 2. & in commento litt. B.* dicit oppositum esse errorem e *Manuel. 1. tomo summa 2. editione cap. 220. nu. 3. Thesaurus Sacerdotum prima p. fol. 117. Petrus de Ledesma de matr. q. 42. art. 1. dub. 7. Ludouicus Lopez 2. p. Instructorij de matr. cap. 35. f. 1023. Philiarcus de officio Sacerd. tom. 1. p. 2. lib. 2. c. 2. Grisaldus de matr. nu. 16. Vinaldus candelabrō 1. parte de matr. n. 43. Molina tomo 2. de Iustitia tr. 2. disp. 254. in initio, Vega lib. 4. Summa casu 264. & ex Iurisperitis Nauarr. sum. Hisp. c. 28. additiion. ad nu. 7 1. c. 22. & lib. 4. Consiliorum tit. de coniug. spirituali in priori edit. consf. 2. n. 9. in posteriori consf. 6. n. 9. versf. ad 2. Anton. Cuc. lib. 5 inst. maior. tit. 11. n. 35. Matienzo lib. recop. tit. 1. rubr. gloss. 1. n. 32. Flamin. lib. 10. de resign. benef. q. 6. n. 11.* quos omnes citat, & sequitur *Sanchez lib. 2. de matr. disp. 11. q. 2. nu. 20. Franc. Molina de ritu nupt. lib. 5. comparat. 25. à n. 24.* & absolutè complectens vtrunque, tempus ante, & post Cōcilium Tridentinum docet *Emmanuel Sà verb. matrim.* vbi ait *per procuratorem contrahi verum matrimonij Sacramentum, certa sententia est vt Doctoribus, & praxi. ita D. Thoma, & cet.*

3 Porrò Matrimonium sic per procuratorem contractum esse Sacramentum, & conferre gratiam dicūt *Couarr. de sponsf. p. 2. c. 1. §. vnico n. 5. Viuald. in Candelabro aureo tit. de matrim. n. 43. Perez lib. 5. ordinam. tit. 1. pag. 2. Angl. in floribus qu. de essentia matr. fol. mihi 317. Matien. in rubr. tit. 1. gloss. 1. nu. 132. lib. 5. noua recop. Sanchez dicta disp. 11. n. 27. Rebell de obligat. iust. p. 2. lib. 2. qu. 5. n. 3. Frāc. Molina d. compar. 25. n. 61. contra Guglielm. Estium in 4. sent. dist. 19. §. 5. & Franc. Syluium in 3. p. D. Tho. qu. 42. art. 1. queritur 3. concl. 2.* qui citat *Caietanum, Victoriam, & Canum*, qui tenent huiusmodi matrimoniū

4 non esse Sacramētum. Et ratio etiā est, quia sicut collatio Sacramenti est actio personalis, ita eius receptio est personalis passio negatiuè. Et plura addit *Diana tr. 4. de Sacram. p. 3. resol. 250.* vbi vocat hanc sententiam probabilem, & priorem probabiliorem.

5 Tria autē requiruntur, vt in dicto *c. 9. fin. Sexti decret.* ait *Ioa. Andr.* ad constituendū Idoneū procuratorē. Primū est quod Procurator ad contrahendū matrimoniū debet habere speciale mandatū ad matrimonium contrahendū; nec enim satis est generale ad oīa negotia, etiā expressis aliquibus requirentibus speciale mandatum, sed debet esse nominatim ad matrimonium, nam licet ex *capitulo. 4. d. Sexti decretal.* vbi dicitur *qui ad agendum, & defendendum,*

dum, at generaliter ad omnia, etiamsi mandatum exigant speciale constituitur procurator ex vi generalitatis huiusmodi ad aliquem articulum, in quo speciale mandatum exigitur, admitti non debet; sed si aliquis, vel aliqui de articulis speciale mandatum exigentibus specificati fuissent adiecta clausula generali; tunc ad non expressos etiam admittetur. licet, inquam ex hoc
6 cap. habeatur communiter per Doctores quod procurator, qui habet generale mandatum: si aliqui exprimantur casus, qui requirant speciale mandatum etiam non expressos exercere. Vnde cum pro Illustrissimo, & Reverendissimo Don Francisco Sanchez de Villa nueua Olim Episcopus Mazariensi; nunc vero Canariensi meritissimo, tres iam sunt anni ad gubernandam Diœcesim Mazariæ Generalis Procurator extarem, & in procuratorio essent aliqui casus expressi, qui speciale requirebant mandatum, adiecta clausula generali Exorto dubio hic Panhormi an possem litteras dimissorias clericis Mazariēsibus dare ad ordines suscipiendos; qui casus in meo procuratorio non erat expressus, pro mea parte fuerunt viri doctissimi tum ex Theologis, tum ex Iuristis hac fulti doctrina, qui citra omne dubium tenuerunt, me posse huiusmodi litteras dare, vt de facto tum in pluribus huius Regni Diœcesibus, tum in alijs Italiæ fuerunt ad ordines promoti Clerici Mazarienses per huiusmodi patentes litteras. Attamen his non obstantibus etiamsi in procuratorio sint casus requirentes speciale mādatum, non extenditur ad matri-
7 monium, quia intelligitur de casibus, qui expressis similes sunt, non autem de longe maioribus vt est
8 matrimonium per *Clementin. non potest de procuratoribus, sic Gloss. dicto capit. qui ad agendum verbo non expressi; vbi Ioann. Andr. num. 3. Ancharan. num. 2. Dominicus §. sed si aliquis numero 2. Franc. eodem §. numer. 5. gloss. dicto cap. fin. de procurat. in 6. verb. speciale*, & ibi *Ancharan. num. 1. Anton. cap. nonnulli §. 1. numer. 11. de rescrip. Imola eodem §. num. 4. versic. sed iuxta, Abb. cap. sed et de rescrip. num. 8. Præpositus cap. tuæ de sponsal. num. 13. Lancellot. Instit. Iuris Canonici lib. 2. tit. de sponsal. verb. specialiter. Grat. disc. for. 738. numer. 23. lib. 4. nec sufficit generale l. generali mandato & ibi Bald. ff. de ritu nuptial. Barbosa clausula 17. numero. 14. Sanchez de matrimon. lib. 2. disputat. 11. numero 3. latè Aegid. ConincK de essentia matrimonij dub 4. numer. 67. Molina de ritu nupt. lib. primo comparat. 15. num. 6. & 7. Augustinus Barbosa in collect. DD. in lib. 1. Sexti decret. cap. procurator fin.* & nouissimè *Fabius Golinus in tracta. de procurat. part. 1. cap. 5. num.* 8. quem lege, nam ponit omnes casus, qui requiruntur speciale mandatum. Et exigi mandatum speciale definitur expresse *dicto capitul. final. de procurator. in Sexto.*

Et ad dictum primum quæsitum reducit *Dominicus in dicto cap. 9. Sexti*, quod etiam ista specialitas attēdatur circa personam, cum qua est contrahendum; aliter non est man-
9 datum sufficiens ad contrahendum matrimonium, si scilicet dicam constituo Titium procuratorem meum ad contrahendum matrimonium nomine meo cum tali Berta, tunc est matrimonium inter me, & Bertam, & ita tenet *prædictus D. Molina loco citat. Rolad. Cōsil. 26. num. 4. & 22. volumin. 2. Couarr. de sponsal. par. 2. cap. 4. à numero 8. Viuald. in Candel. aureo titulo de matrimonio numero 44. vers. secundum Gom. de Leon. resp. 84. Ioseph Ludou. tom. 3. commun. opinion. titul. de mandato conclusion. 5. versic. duodecimo pagina mihi 513.*

Tira-

Tiraquel.de Iure mariti gloss. 3. num. 3. Fr. Emmanuel quæst. Reg. tom. 3. quæ 17. art. 13. Cald. Pereira in l. si curatorem verbo implorandum numer. 63 vers. facit C. de integra restit. minor. Flamin. Parisius. de Resignat. benefit. lib. 10. quæst. 8. num. 53. Cardos. in praxi Iudicum & Aduocat. verbo procurator num. 33. Sanchez de matrimon. lib. 2. disput. 11. num. 3. & 4. Cenedus ad sextum Coll. 3. num. 2. Rebell. de obligat. iust. par. 2. lib. 2. quæst. 5. num. primo Camill. Borel. in summa decis. tit. 66. num. 162. quos omnes citat, & sequitur Augustinus Barbosa loco citat. num. 2. Fabius Golinus loco citat. numer. 10. qui numero 11. addit rationem; in causis enim arduis, ac
10 grauibus specialissima requiritur
expressio *Clem. non potest. de procur. Capit. de procuratore de electlion. in 6. lege non solum in fine ff. de procurat. Carroc. in titul. de sublocat. quæstione 32. num. 15. Crauetta consil. 297. colum. 5*, immo requiri mandatum indiuiduum, seu singularissimum in causa matrimoniali tradit *Oliban. de actio. parte 2. lib. 1. cap. 16. num. 12. Card. Mantic. de tacit. lib. 7. titul. 2. num. 25* hoc est vt dicatur in mandato talis cum tali, & quando matrimonium per procuratorem contrahitur, ver-
11 ba mandati debent concipi: *Titius te accipit in vxorem me mediante, ex Hostiens. in summa titul. de sponsa. §. qualiter vers. hoc tamen DD. in dicto capit. final. de procurator. in 6. Alex. consil. 149. col. 1. vol. 5.*

Secundum requisitum est quod talis procurator non substituat aliã personam, nisi adhoc habeat expressum mandatum, vt per *Mozz. de contractibus titul. mandati §. venio*
12 *ad quartum num. 11. ad medium, Sanchez de matrimon. lib. 2. disp. 11. nu. 5. Rebell. de obligat. Iust. p. 2. lib. 2. qu. 5. nu. 1. Franc. Molin. D. comparat. 25. num. 60.* cum in arduis, & grauibus causis eius industria censeatur electa, & sic substitutioni locus non sit. *Menoch. præsumpt. 38. num. 1. cum sequentibus lib. 1. Molina de pact. nupt. lib. 1. compar. 15. nu. 60.*

Tertium requisitũ est quod procurator constitutus ad matrimonium contrahendum non potest illud contrahere post mandatum re-
13 uocatum, etsi contrahit, nullum est etiam si procurator nesciat talem reuocationem, *Felin. in cap. ex parte Decani num. 9. cum sequentibus de rescrip. Mozz. de contractibus tit. de matr. §. de naturalibus matrimon. nu. 32. Couarr. de sponsal. part. 2. cap. 4. num. 9. Burg. de pace cons. 6. numer. 8. Cened. d. collect. 3. num. 3. Gonzal. ad reg. 8. Cancell. gloss. 63. num. 37. cum sequentibus Franc. Molina d. compar. 25. à num. 13. & latè Sanchez dicta disp. 11. à num. 6.* Hoc autem requisitum est contra Iuris Regulam petentem procuratorem constitutum
14 ad negotia certiorem faciendum esse de reuocatione, vt ea prosit *Clemen. vnica de renunc. c. ex part. de rescrip. l. si mandassem ff. manda. l. 1. §. final. ff. de contrahen. emptio. l. 1. ff. quod iussu Capr. tom. primo commun. opin. lib. 7. tit. 8. num. 90. & num. 100. Flamin. de resignat. lib. 9. q. 29. nu. 12. Gonzal. ad reg. 8. Cancel. glos. 63. num. 51. Grat. discep. Forens. cap. 18. à num. 37. & cap. 191. num. vlt. Camil. Borel. in summa decision. titul. 66. à numero 379.*

Notandum tamen est, quod ad hoc vt validum sit matrimonium per procuratorem post Tridenti-
15 num esse necessarium vt per ipsum procuratorem celebretur matrimonium coram Parocho, & Testibus; non autem esse necessarium vt mandatum detur coram Parocho, & Testibus, ita docet *Sanchez dicta disputat. 11. quæstione 3. numero 23.* & Ratio ipsius est quia *Tridentinum Sess. 24. de matrimon. cap. 1.* non solũ irritat matrimonium quãdo ipsemet

met contractus non celebratur coram Parocho, & Testibus, sed mandatum contrahendi non est ipse matrimonij contractus; ergo non petit eandem solemnitatem alias decretum, quod esset summè correctorium valdè extendendum esset.

Quæ autem agere debeat huiusmodi procurator, quo nomine, &
16 quæ verba dicere quando contrahit matrimonium nomine alterius, docet *Bonac. de Sacram. matrim. q. 2. pun. 5. n. 8. to. 1. & n. 11. & Aliqua ad materiam scilicet posse per procuratorē contrahi matrimon. non inconcinnè tradit D. Tass. in obs. Iurisdict. vers. 8. obseru. 2. n. 75. & 26. fol. 410. vbi ponit etiam requisita, & Diana in 3. p. resol. moral. in 4. tract. de Sacram. re. sol. 249. f. 270.* vbi ponit etiā quod
17 minor, aut mulier possunt esse procuratores ad matrimonium circa quod *Sanchez d. disp.* 11. *num.* 15. ait quod diuersitas sexuum in procuratoribus ad contrahendum matrimonium est impertinens, vnde duo viri, vel duæ fœminæ possunt esse cōtrahentium procuratores, & *Emmanuel Sà d. verb. matrimonium* ait quod procurator ad negotia non potest esse ante annum decimumseptimum, sed ad matrimonium suf-
18 ficit si habeat vsum rationis ad exprimendum consensum alieno nomine, & citat *Sanchez lib.* 3. *disp.* 41.

His positis deuenio ad propositam quæstionem, quare sit.

19 Prima Conclusio: citra dubium est quod si quis ligatus primo matrimonio, secundum matrimonium celebrat per procuratorem: quod crimen Bigamiæ incurrit, & per cōsequens idem examen, & easdem pœnas apud Tribunal Sācti Officij, quod, & quas incurrere solent ij bigami, qui per se ipsos secundum celebrant matrimonium adhuc durāte primo, & ratio est quia isti dum procuratores constituunt, qui suo nomine, & specialiter, & expresse contrahant secūdū matrimonium; per se ipsos facere videntur, vt reuera
20 ta nisi impedimentum primi coniugij obstaret inter ipsum mandantē, & alium coniugem verum matrimonij Sacramentum contraheretur, vt vsque modo probatum est; dūmodo ponamus quod cætera requisita iam allata non desiderentur. nam si ponamus quod postquam cōstituit procuratorem, vel mandatum reuocet, vel procurator cum alia contrahat ab expressa; eadem hic debet poni doctrina, quam supra posuimus de secūdo matrimonio attentato, & de secūdo matrimonio cōsummato per copulam carnalem, vel non consummato iuxta distinctiones ibi positas.

21 Secunda Conclusio: easdem incurrere pœnas, & eandem suspicionem de hæresi dicendum est procuratorem, qui scienter secundas celebrat nuptias, quamuis alieno nomine durante primo matrimonio mādantis. Et ratio est quia non minus, quinimmo magis videtur malè sentire in materia Sacramēti matrimonij; dummodo efficax instrumentum efficiatur celebrandi tam illicitum matrimonium, & tam à more & statuto Ecclesiæ alienum. Et dico quod magis redditur suspectus, quia mādās posset moueri vel ratione luxuriæ, vel ratione lucrādæ dotis; at iste procurator talia motiua non
22 habet ergo animus in malè sentiendo de Sacramento matrimonij deprauatus in tali procuratore clarius demonstratur, & ideo tanquam minus excusabilis grauiter puniri debet iuxta doctrinam in libro primo à nobis fusius traditam.

QVAE-

QVAESTIO DECIMA QVARTA.

De Confessionibus Iudicialibus factis ab Inquisitis in hoc & alijs criminibus ad Sacrum Tribunal pertinentibus.

SVMMARIVM.

1 *DE Iure iniustè captum torqueri censeri.*
2 *Qui sine sufficienti probatione torquetur, & confitetur confessio est nulla.*
3 *Etiam si postea superueniat sufficiens probatio.*
4 *Idem dicendum de confessione ex iniusta captura.*
5 *Ex responsione iniustè interrogati non procedit punitio.*
6 *Contrarium tamen verius est in causa hæresis.*
7 *In hoc Tribunali sola veritas consideranda est.*
8 *In delictis qui in voluntate consistunt confessio probat plene.*
9 *Confessio est probationis regina.*
10 *In quibusdam delictis de corpore delicti cōstare debet.*
11 *Prudens factum Iosue.*
12 *In crimine hæresis secus est, circa corpus delicti.*
13 *Satis est, quod constet de consensu licet alij actus non sint probati.*
14 *Circumstantiæ omnes preponderandæ sunt vt Iudicium rectum eliciatur.*
15 *Auctoris consilium in hoc casu.*
16 *Nemo est Dominus suorum membrorum.*
17 *Nuda confessio non sufficit ad pœnam, sicut neque ad veniam.*
18 *An reuocario testium post quam reus confessus est crimen vitiet processum.*
19 *Ex rei confessione ius fisco acquiritur.*
20 *Captura iniusta ex defectu probationis nō redditur iusta quamuis superueniat probatio sufficiens.*
21 *In captura reorum maximo accordio proceditur in Tribunali.*
22 *In hoc foro semper interrogati veritatem fateri tenentur.*
23 *Rei semper ab Inquisitoribus monentur de probatione cōtra eos recepta.*
24 *In foro fori periurium in negando non punitur de falsitate.*
25 *Vtrum reus iuramentum de veritatē dicenda præstare debeat.*
26 *Quod non sit sub iuramento interrogandus tenuerunt aliqui.*
27 *In nostro Tribunali semper mediante iuramento reus interrogatur.*
28 *Semper fiscalis accusat reum de periurio.*
29 *Vtrum rei qui veritatem negant absoluendi sint à Confessarijs.*
30 *Charitas benè ordinata incipit à se ipso.*
31 *Si reus veritatem confiteri renuat nō est absoluendus.*
32 *Conuictus testimonijs quamuis innocens sit ad euitandam pœnam mortis potest examen imputatum, & probatum, quamuis id non perpetrauerit confiteri in sententia Castri Palai.*

IN dubium deduci potest an si sine sufficienti probatione captus confiteatur crimen, de quo est delatus, an ratione talis Confessionis puniri valeat? Et pro parte
1 negatiua considerari potest de iure iniustè captum torqueri censeri *l. item apud Labeonem S. quæstione ff. de iniur. glos. in V. tormentis in Cle. 1. de Hæret. Ioan. Andr. in cap. cum in contemelatione de Reg. Iur. Alex. in addit. ad Bar. in l. 1. S. Diuus ff. de quæst. in additio. quæro*. Sed qui sine sufficienti probatione torquetur, & ibi confitetur; etiam si postea diutius in confessione perseueret, non
2 valet ex tali confessione puniri, etiā si postea sufficiens ad torturam superueniat probatio, ita dicit *Gloss.*

&

3 *& Bar. in l. penult. ff. de quæst. Albori.*
in l. maritus ff, eodem, Alex. & Ias.
in l. qui in alien. ff. de acquir. hered.
& ita Anton. Gomez relatus à Iulio
Claro quæst. 64. nu. 32. & alij quam
plures, quos citat *Mascardus con-*
clus. 352, num. 1. quos refert *D. Ant.*
de Queuedo, & Heyos de indicios, y
tormentos segunda parte cap. 4. à num.
10, & nouissimè tenet *Hector de*
Guido de viribus confessionis part. 3.
capit. 2. à num. 96. Igitur idem dicẽ-
dum est de confessione ex iniusta
4 captura facta. Secundo adduci po-
test esse certum iniustè interroga-
tum ex responsione non posse pu-
niri, cum responsio nulla sit, hoc
est si quis quando non est interro-
gandus, de facto interrogetur,
quod post alios tenent *Cepola cons.*
5 *40. Lucius Ciuis col. 6. Hisp. cons. 110.*
num. fin. & hanc partem in simili du-
bio tenent *gloss. per tex. ibi in l. qui*
in carcerem ff. quod metus causa, quã
ibi sequitur *Bar. Bald. in secunda le-*
ctu. & Ang. *Lanfran. in c. quoniam cõ*
tra in verb. confessio num. 22. de pro-
batio. Anchar. cons. 24. in Christi no-
mine visa Alex. in addit. ad Bart. in
d. l. qui in aliena §. celus ff. de acquir.
hered. & hanc asseruit communem
sententiam *Raph. cum. cons. 187. post*
principium, contrarium tamen, &
6 maximè in hæresi, de qua est noster
sermo, tenendum credo *arg. ca. 1.*
de accusa. in 6. & c. pisanis, vbi Abb.
num. 9. de restit. sponsal. de constitutio-
ne de elect. & facit quod dicit Bart. in
l. si confessus num. 2. ff. de custo reo. vbi
longa additione alios citat, & Arch.
sibi contrarius in clem. 1. de homicid.
Alex. cons. 34. vol. 3. Aug. in l. si vacan
tia C. de bon. vacan. lib. 10. Cep. cons.
67. teneo Beltrand. consil. 211. in 1.
vol. Tho. gram. cons. 4. num. 27. Guill.
Bened. in cap. Raymuntius in 5. mor-
tuo 1. num. 162. & 163. & 339. de
testam. Mascard. de prob. concl. 357.
à princ. Valasc. consult. 65. numer. 3.
versic. illud Barbosa iunior in dicto
cap. Pisanis num. 5. & nouissimè *di-*
ctus Hector de Guido de viribus con-
fessionis part. 3. cap. 2. numer. 13. & si
hoc in alijs criminibus certũ est,
maximè vt diximus, & sine vllo du-
bio in hæresis crimine, in hoc qui-
dem Sancto inquisitionis foro, in
quo cum præcipuum obiectum sit
animarum saluti consulere, & me-
deri, sola veritas est consideranda,
7 quæ nullo certiori modo, quàm de-
linquentis confessione sciri potest,
maximè cum crimen eius naturæ
sit vt in voluntate consistat vt hæ-
resis est, quia tunc confessio plenè
8 probat absque eo quod constet de
corpore delicti scilicet quo ad re-
conciliationem, & aliam pœnam
extraordinariam, vt benè probat
Contera quæst. criminal. quæst. 1. num.
3. quis enim eum, qui fatetur hære
ticum fuisse, audebit sine Ecclesiæ
satisfactione à carceribus liberare,
quia sine sufficienti probatione fuit
captus? nec si pœnitere dicat illum
sine eo, quod ad Ecclesiæ gremiũ
admittatur relinquere? & si enim in
alijs delictis confessio sit probatio-
nis Regina, *vt per tex in cap. literas*
14. §. non vero vers. quamquam de
9 *præsumpt.* Anto. *Gabr. tit. de Testibus*
concl. 4. num. 88. lib. 1. Mascard. de
probat. concl. 857. numer. 17. Decius
Cons. 163. num. 11. vers. Ad hoc acce-
dit, Bertazolus cons. 334. numer. 5. lib.
3. potissimè in hæresi, cum agatur
de probanda re, quæ præsumptiuè,
& non verè, nisi confessione proba-
ri valeat cum ab intellectu, & vo-
luntate pendeat.

Exprimè dictis rectè infertur,
quod & si in cœteris delictis de-
sideretur, quod constet deli-
10 ctum commissum esse, vt punitio-
ni sit locus, nec aliter delinquen-
tis confessio aliquid speratur *l. c. §.*
Item illud ff. ad Sillania, & notant
Bald. in Auth. sed nouo iure num. 6. C.
de

de sfretis fugi. Ang. in l. certum ff. de confess. etiam si delinquentis *Confessio* *vtilitate specialis esset l.1. §. diuus seuerus ff. de quæst. Alex.* dicens post plures
hanc partem esse magis tutam *in cons. 17. num. 6. vol. 7.* quod nos docuit nunquam omittendum prudentissimus Iosue, qui non assen-
11 tiens Confessioni Acham de rebus furatis; misit qui in tabernaculo furis ablata quærerent, vt habetur *Iosue 7.* & si hæc tamen ita se habeant in alijs delictis; in hæresi secus est ex dicta ratione, quod forum, in quo de ea inquiritur, non tantũ crimen punire, quantum delinquẽtis animę Mederi satagat, & sic hãc
12 sententiam in hoc crimine firmant *Bald. in l. si quis non dicam rapere nu. 5. c. de Episcop. & Cler. Franc. in cap. 1. num. 7. de homicid. in 6.* & quia cũ ab ipsius delnquentis consensu nudo crimen effectum habeat, satis est quod de eo constet, & si alij actus non sint probati, & est in ar-
13 gumento *C. ad abolendam ibi aliter sentire de haresi quo verbo consensus solus ostenditur* vt considerat *Gloss. in cap. cogitationis de pœni. dis. 1.* & denique idem firmauit Inquisitor *Alber. in tract. de agnos. assert. quæst. 25. nume. 4.* ipse tamen omnium minimus credo quod non sic absolutè hęc illatio est amplectẽda, sed quod à confitente diligenter sunt circu-
14 stantiæ facti, qualitates, occasio, locus, tempus, & socij quærendi, & perspicaci oculo ad verisimilitudinem confessio deducenda est, & inde an ei sit standum, nec ne, iudicari possit; quando vero confessio hæc etiam esset aliis circumstantijs nuda, ita quod nulla diligentia circa in ea contenta fieri potest, & tunc si ex confessione est misericordiæ locus, ita quod Cõfitens admitti debeat ad Ecclesiæ gremium, id faciendum est; si tamen, vel quia confitens relapsus, diminutusue est in intentione factorom, quæ cirra hæresim fieri nõ possent, vel ex alia simili causa nõ est venia dignus: non auderem ipse cum brachio relinquere sæculari ex tali confessione, sed D. Proce-
15 res consulerem, & si eis placeret, causa differretur; durum enim videtur quem ex nuda confessione brachio sæculari relinquere, cum in hoc non tantum ad salutem Animæ, quam punitionem corporis attendatur, contra scopum Sanctissimi Tribunalis, in quo præcipuè de salute Animarum consulitur; quod videtur de mente *Pauli de Castro in dicta Auth. sed noua iure numer. 3. & Ponciniuij de lamijs nu. 62. vers. Ex quibus*. Vulgaris enim regula est, nullum esse suorum membrorum Dominum, vt sua confessione sola eis priuari possit *l. liber homo ff. ad l. Aqui. Alex. Cons. 19. circa primum vol. 7.* nec sic debet hęc nuda cõfes-
16 sio sufficiens esse ad pœnam, sicut aduenium, vt sentit *Bald. in d. l. fin. num. 4. C. de probat. & Gloss. in l. in bonæ fidei C. de reb. cred. Oldrad. cons.*
17 *210.*

Facilius resolui potest quæstio, an si ex sufficienti probatione captus crimen confessus sit, ex confessione causa dedici possit, eaque confessio valeat, si testes postea Palinodiam canant reuocando, quæ contra sic delinquentem depoluerant, & sic an hæc reuocatio super ueniens vitiet confessionem, in quo
18 dubio credo tenendum esse, quod cum confitens legitimè fuerit captus, & interrogatus quod non ei prodetit, quod testimonia sint antiquata, & inualida ex reuocatione, quia cum secundum iuris ordinem
19 fuit reus captus, & interrogatus, & confessus, ex eo ius fisco fuit acquisitum tale, quod propter testiũ palinodiam eneruati non potest, cum causa fuit res integra. Curens au-

autem Inquisitores eam corrobo-
rare facta Inquisitores super circun-
stantijs, vt in precedentibus dixi-
mus, cum & si de iure confessio suf
ficiat, hæc æquitas tamen huius
fori exactam indagationem requi-
rit.

Et si quæri soleat an captura in-
iusta ex probationis defectu iusta
reddatur ex superuenienti proba-
tione, & tenet quod non post alios
20 *Paris. de sindic. in V. captura num. 31. fo. mag. 27. & nume. 21. fol. 23. Roma*
cons. 320. omnipotentis, in hoc foro
hæc quæstio videtur superflua, cũ
vt diximus maximè considerentur
capturæ antequam fiant, litterali-
tique, si opus est consulantur, nec
vnus Inquisitor sine collegis eam
decernere valeat *Cle. 1. de Haeret. &*
in Hispania est c. 1. instruct. 4. Tole-
21 *tan. & Granat. ann. 1499. & ca. 32.*
& 48. Matriti.

Cum in hoc foro semper iustè
delati interrogentur, veritatem
manifestare tenentur, ita in simili
22 *docet Bart. in l. Marcellus §. qui rerũ*
ff. rer. amot. Abb. in c. 1. numer. 3. de
Test. cogen. idem in capit. cum super de
Confess. Suárez in l. 4. tit. de las iuras
lib. 2. fori num. 12. Greg. Lopez in l. 4.
titul. 29. par. 7. Neuisã. in sylua nupt.
lib. 3. num. 42. Azpilcueta in ca. inter
verba 11. quæst. 3. Coroll. 64. S. Thom.
2. 2. quæst. 66. art. 1. & ibi Caiet. Soto
lib. 5. de iust. & iure quæst. 6. art. 1. 2.
& quæst. 7. & in tract. de secret. in 2.
mẽbro quæst. 2. & 7. & dicit seruarũ
esse quod ipsis accusatis Inquisito-
res dicunt quod sciant adesse con-
23 tra eos probationem, & sic quod
sciant teneri veritatem aperire, &
si tamen vt præcitati Patres in di-
ctis locis asserunt iuramentum nõ
sit necessarium ad dictam obliga-
tionem, cum ad Superioris præ-
ceptum ex iustitiæ virtute detege-
re proprium crimen sæpè subditus
teneatur, additur tamen eius iura-
mentum, sub quo interrogantur
tanquam fortius vinculum, ex quo
24 peccato mendacij additur periu-
rij peccatum; & si in foro fori de
falsitate, & periurio in negando
proprium crimen, non puniantur,
vt dicit *Bald. in l. & si legibus num. 2.*
c. si contra ius veluti pub. in alijs autẽ
causis criminalibus, an hoc præ-
stetur per delatum iuramentum cõ-
trouerti solet, cum argumẽto *Gloss.*
in c. 1. in V. criminali de iuram. calum.
25 plures teneant esse præstandum ex
Bart. in l. 1. num. 6. c. eodem tit. dicit
communem vsum Italiæ seruare,
quod delatus iurat verum dicturũ;
& idem firmant *in l. in illo §. quod ob-*
seruari num. 3. eiusdem lib. & tit. &
in dict. l. Marcellus §. 1. numer. 3. ff.
rer. amot. & ibi Alber. Ang. & in l. in-
ter omnes §. rectè num. fin. ff. de furt.
& idem asserunt *Innoc. in cap. 2. in*
princ. Hostiens. & Abb. num. 16. cum
sequentibus de confess. idem Abb. in
dicta capit. 1. numer. 12. de iur. calum.
& hoc videtur firmare *Gloss. in dicta*
l. 1. in V. quicquam, & ibi *Bald. num.*
8. c. de iur. calum. per c. cum dilectis de
causa. contrarium tamẽ, immò non
esse sub iuramento delatum interro-
gandum videntur tenere *Compostel.*
in c. dudum el. 2. de electio. co. 4. Bald.
26 *in dicto §. obseruari numer. 23. idem*
Bald. in l. 1. num. 5. c. de pæna Iud. qui
malè iud. vbi meminit de Bart. con-
trarium tenente *in d. l. Marcellus.* &
post alios *Hippo. in l. quæstionis habẽ-*
dæ col. penult. ff. de quæst. & in praxi §.
postquam in principio, & nume. 1. &
in §. expedita numer. 65. vbi ait *quod*
etiam si delatus vellet respondere cũ
Iuramento, non est permittendum per
Iudicem, & hanc partem scio seruare
Iudices Regnorum Aragoniæ, in Ca-
stella vero seruatur contrarium *ex*
dicta l. 4. tit. 29. par. 7. & ex l. 23. tit.
11. par. 7. saltem in isto foro Sanctæ
Inquisitionis in Regnis Hispaniæ,
27 & ei adiacentibus, vt diximus, cũ
iura-

Iuramento semper delatus respondet, estque de istius iuramenti forma, & qualiter quoties delatus est in Prætorio debet innouari c. 10. *Instruct. Matriti*, & semper fiscalis ad
28 calcem libelli accusatori reum de periurio accusat supponendo nempe quod quantum negauit, vel affirmauit fuit sub iuramēti vinculo, vt moris est; aduertendosque esse cēseo *cum Soto dicta q.6. art, 2. col.* 10. Confessarios ne reis, qui mortē fugiendi causa, veritatem interrogati negant, absolutionē cōcedant quo
29 usque Iudicibus eam manifestent; cum Iudex in hoc foro semper iuridicè interroget, sicut enim non est fas ob mortem vitādam crimen falsum de se fateri, vt post alios notat *Ioan. Lopez in rep. rub. de donat. inter virum* §. 70, *n*. 3. cum ita peccet falsum de se deponēdo, sicut si de alio cum charitas bene ordinata à se in-
30 cipiat *C. nō licet* 23. *q*. 5. *Archi. in c. nō est eodē cap. & q. Abbas in c. ex parte de sepult. idem Felin. in c.* 1. *de test. cōgen.* ita & quæ commisit interrogatus fateri tenetur, taliter peccās; vnde cum in tali peccato veritatē aperiendo pertinax sit, non est ei bene
31 ficiū absolutionis concedēdum, & hoc procedit in opinione cōmuni.

Non desinam tamen hic adnotare quod satis piè, & ingeniosè dicit *Castrus Palao de modo procedendi in causis fidei tract.* 4. *disp.* 8. *punct.* 16. §. 11. *n*. 3. scilicet quod si quis falsis testibus conuictus sit, & ob eā causam ad pęnam mortis damnatus, & confitendo crimen imputatum, & secundam allegata, & probata, probatum, quamuis illud non commiserit (quod rarè accidere potest in nostris Tribunalibus, in quibus particulari Dei prouidentia veritas orta est, quia Iustitia de Cœlo prospicit) liberatur à pœna mortis; persistendo vero in negatiua tanquam negatiuus brachio sæculari certè tradendus est potest iste talis crimē sibi falsò impositum confiteri ob rationes, quas ibi dictus Castrus Palao affert abiectionibus satisfaciendo; cui opinioni tāquā probabili, & rationi cōsētaneę ego me subscribo salua sēper Superiorum cēsura.

QVAESTIO DECIMAQVINTA.

De Confessione extraiudiciali tam circa delictum Bigamiæ, quam circa alia ad Sanctum Officium pertinentia.

SVMMARIVM.

1 *Vtrum confessio extraiudicialis faciat plenam probationem.*
2 *Clericus ob fornicationem notoriā diū cōtinuatā debet ab beneficio suspēdi*
3 *Infertur ex cap. quam sit graue quod sola confessio extraiudicialis faciat plenam probationem.*
4 *Confessio extraiudicialis non facit plenam probationem secundū aliquos,*
5 *Nec Iudex debet ex tali confessione moueri.*
6 *Confessio Iudicialis clerici coram laico non sufficit ad condemnandum.*
7 *Valet in vim extraiudicialis.*
8 *Sententia Abbatis has opiniones conciliare intendens.*
9 *Iudicium Canteræ circa opinionem Abbatis.*
10 *Confessio extraiudicialis coram duobus testibus non probat delictum licet remaneat ipsa confessio plenè probata in sententia Canteræ.*
11 *Gloriatio delicti si cadit super malitiā est peccatum si vero super dexteritatem, vel aliquid simile non.*
12 *Explicatur exēplo supradicta doctrina*
13 *Si in confessione delicti quis delectetur peccat mortaliter.*
14 *Si gloriatio tendit in infamiam alterius probata in iudicio puniri debet pęna extraordinaria taliter gloriās*
15 *Qui faciliter, & per lubricum lingua iactat*

iactat non debet ad pœnam trahi.

16 *Pœna* capitis quam sit graue *non fuit ordinaria in sententia aliquorum.*

17 *Delicta alia habent corpus delicti alia non quia sunt mentalia.*

18 *Per confessionem extraiudicialem debere si concurrentibus alijs adminiculis plene probatam puniri quis debet pœna ordinaria.*

19 *Delicta interna maiorem probationem quam propriam oris confessionem habere non possunt.*

20 *Non datu maior probatio quam proprij oris confessio.*

21 *Non est credibile inter catholicos quod quis se iactet de haresi nisi fuerit hareticus.*

22 *Nihil refert an de præsenti an vero de futuro sit confessio quod quis fuit, vel est hareticus.*

23 *Sententia Albertini nostram opinionẽ confirmans.*

24 *In delictis quæ habent vestigium post se confessio extraiudicialis non omnino probat.*

25 *Nec semiplenè ad torturam si corpus delicti non probatur.*

26 *Data semiplena probatione per torturam plenè probatur.*

27 *In delicto Bigamiæ quid obseruandũ, ita in Romana quam in Hispanica inquisitione.*

28 *In nostra Inquisitione in delicto Bigamiæ taliter vt diximus probato pœna extraordinaria imponi debet.*

29 *Strigæ sæpè à Dæmone illuduntur, & quod per phãtasmata viderunt oculis corporeis se vidisse existimant.*

30 *Difficillimum iudicium in his caussis ex L. duo sunt Titij reditur.*

31 *Propositio vniuersalis, quod confessio extraiudicialis non faciat fidem limitatur in confessione geminata, vel si sit iurata.*

32 *Facta cum iuramento etiam si non sit geminata præiudicat confitenti.*

33 *Et facta coram persona publica, quæ acceptare eam possit.*

34 *Et facta coram multitudine, quia transit in notarium.*

35 *Et facta coram sacerdote, & alijs testibus.*

36 *Et facta in supplicatione Principi porrecta.*

37 *Si talis confessio est vero similitudinibus fulcita facit plenã probationẽ.*

1 EX *cap. quam sit graue tit. 31. de excessibus Prælatorum* videtur
apertè colligi quod confessio extra
iudicialis faciat plenam probatio-
nem, affertur enim *dicto cap.* ibi *ab
officio, & beneficio suspendere*, casus
cuiusdam clerici, qui se iactabat
Virginem corrupisse, & propter hãc
turpem iactantiam eum ab officio,
& beneficio suspensum, vt bene no
tat *Menocch. de arbitr. casu* 331. *n.* 3.
cũ seq. & casu 332. *n.* 1. & quod Cle-
ricus debeat ab officio, & benefi-
cio suspendi ob fornicationem no-
2 toriam frequenter, & diu cõtinua-
tam, & alios offendẽtẽ docet *Azor.
instit. moral. par. 2. lib. 1. c. 7. q. 13. Du-
en. reg.* 101. *limit.* 4. quare videtur
rectè concludi quod confessio ex-
traiudicialis plenam faciat proba-
tionem; quandoquidem prædictus
Clericus ex sola sua confessione vi-
detur commeritus tam grauẽ pęnã
suspẽsionis ab officio, & beneficio,
3 & ita volunt aliqui ex *Innoc. in cap.
per Inquisitionẽ de elec. & ibi glos.* vbi
tenẽt, quod talis cõfessio præiudi-
cat cõfitẽti, & sufficit ad probãdũ.
Ex alia vero parte durũ videtur
quod idẽ operetur extraiudicialis
cõfessio, ac iudicialis, faceret .n. ple
nã probationẽ sicut iudicialis, vn-
de prædictus *Innoc. in c. interposita
4 de appellat.* tenet quod cõfessio ex-
traiudicialis non facit plenam pro-
bationem, ibi enim dicit, *quod pro-
batio recepta extra iudicium non acci
pitur, & si accipitur non mouet Iudi-
cem ad credendum sicut Confessio.*
quasi dicat quod Iudex non debet
ex tali confessione moueri ex eo,
quod plenè non probat, & videtur

etiam

etiam quod nec semiplenè. Idem notatur *ex cap. At si clerici 4. de Iudicijs* ibi, *ita nec facta confessio coram*
6 *ipso*. vbi dicitur quod confessio Clerici facta coram Iudice Laico ad cõdemnandum non sufficit per *Belkt. Villalob. Farin. Valasc. Abb. Anton. Barbat. Felin. Bero. Mant. Anton. de Burg. Hippol. Hieron. Fernandez de Ottero Romanar. lucubrat. disputatione 29. à numero primo reprobans à n. 6. Bald. Imol. Anchar. Cardin. Aretin. in præsenti Clar. Gom. Mascard. & Farin.* tenentes confessionem Clerici coram sæculari Iudice factam valere in vim extraiudicialis, quos
7 omnes refert *Augustinus Barbosa in dicto cap. At si Clerici.*

Has duas oppositas sententias conatus est conciliare *Abbas in dicto cap. At si clerici nu. 16. & 17.* vbi
8 ita distinguit; *vel Confessio huiusmodi facta fuit parte non præsente, & deficientibus alijs requisitis ad confessionem faciendam in ciuilibus, vel confessio habuit omnia substantialia*, qua distinctione posita respondet, *quod posito primo membro distinctionis talis confessio non est sufficiens, erit tamen sufficiens posito secundo distinctionis membro*. At ista responsio *D. Cantera q. Criminal. de indicijs suffic. ad torturam numer.* 21. non placet, quatenus licet quoad primum membrum si intelligimus quod licet nõ faciat probationem, faciat indiciũ
9 ad torturam, benè esset vera opinio Abbatis; sed quoad secundam partem distinctionis non potest sic simpliciter sustineri. Vnde ipse D. Cantera ibidem affert aliam distinctionem, quæ omnino videtur amplectenda. Dupliciter enim se habere potest qui vtitur confessione extraiudiciali; vel enim intendit probare in iudicio adducens huiusmodi confessionem extraiudicialem illud idem delictũ, quod per huiusmodi confessionem quis manifestauit, & in tali casu respondet
10 D. Cantera quod etiam probata per duos testes (quod necessario requiritur) dicta confessione extraiudiciali, non tamen remanet probatum delictum; sed est probatũ quoddam indicium, vel semiplena probatio; si vero adducatur in iudicio ista confessio extraiudicialis non solum ad probandum delictum, verum etiam vt nouum delictum, & tunc talis confessio facit plenam probationem contra ipsum confitẽtẽ, & punitur ipse confitens; ponit autem exẽplũ Cantera tali pacto: si quis extraiudicialiter fateatur, se cõmisisse homicidiũ, tũc ipsa cõfessio extraiudicialis adducta in iudicio, & probata, nõ probat homicidium, sed plenè probatur ipsa confessio, & gloriatio.

Hoc autem quia aliqua indiget explicatione apud D. Cãterã ita mihi videor explicare posse, vt scilicet ex tali probatione extraiudiciali nõ probetur delictũ ipsum, cuius est cofessio, sed probetur gloriatio de delicto ipso; quę gloriatio est nouũ delictũ; qui enim peccato cõmisso glo-
11 riatur, de nouo peccat ex eo quod peccatum factũ approbet; id quod ex Theologis debet intelligi; dũmodo gloriatio cadat supra malitiã illius facti; nam si tãtum gloriatio cadat supra dexteritatẽ, vel aliquid simile præscindens à malitia; tunc saltem peccatum mortale nõ esset, nã si quis verbi gratia aliquẽ ense in singulari certamine ob peritiã in degladiando occiderit, tunc si iste talis tantum sua illa peritia, quam habuit in tali degladiatione delecte-
12 tur; nõ peccabit mortaliter, ita etiã si quis arguto dicto aliquem in fama læserit; si tantum delectetur argutia, non autem offensione, non peccabit mortaliter. Contra autem si peccato ipso delectetur, & glorietur, mortaliter peccabit, vt

videre est *in Petro Nauarra lib. 2. de restit. cap. 4. par. 2. dub. 1. numer.* 121 *&* 122. *Couarr. variar. lib. 1. capitul. 2. n. octauo, quos refert, & sequitur Sayr. in claui Reg. lib. 3. capit. 4. n. 34.*

Vnde sequitur quod talis Confessio, & gloriatio plenè in Iudicio probata, tanquam nouum delictũ puniri possit, præsertim si talis gloriatio tendat in infamiam alterius: pœna tamen extraordinaria, & Iudicis arbitrio, vt benè notat *Au-*
14 *gustinus Barbosa in dicto cap. quam sit graue* ibi *non erubuit confiteri*, vbi citat *Hippol. in l. dè minore in princip. numero* 51. *ff. de quæst. & in l. eos numero* 21. *ff. de falsis Bernard. reg.* 225. *limitat.* 6. *Anton. Gomez tom.* 3. *variar. capit.* 13. *numer.* 8. *in fine Mascard. de probat. conclus.* 350. *numero* 36. *cum sequen. & conclus.* 497. *numero* 15. *Ioseph. Ludou. Lucan, decis.* 32. *numero* 13. *cum sequent. Farinac. in praxi criminal. par.* 3. *quæst.* 82. *numer.* 22. Et bene aduertit d. Barbosa in præsenti, quod ille qui se faciliter, & per lubricum linguæ iactat, non debet ad pœnam trahi
15 vt per *Bonacos. commun. criminal. par. 1. verb. iactans fol.* 81. *Mascard. de probat. conclus.* 781. *num.* 7.

Eandem doctrinam, quod talis gloriatio tanquam nouum delictũ puniri possit, amplectitur nouissimè *Hector de Guido par.. 2. cap. 4. nu.* 28. *&* 29. *de confess. Iudic. & extraiudic*, vbi ait *limitatur sexto, cum huiusmodi extraiudicialis confessio transit in specificum nomen delicti, nempe si quis extra iudicium gloriatur de crimine, namque tunc potest puniri non tanquam reus delicti confessi, sed tanquam malè gloriator*, & refert *Abbat. C. olim numer.* 9. *de rescrip. & ibi etiam Feli. num.* 7. *& iterum Abb. in dicto cap. At si clerici nu.* 16. *de Iudic. & in c. de hos nu.* 7. *de Simo. & in dicto cap. quam sit graue nu.* 2. *de excess. Prælat.* Addit tamen dictus Guido quod debet puniri extra ordinem, & Iudicis arbitrio, pro quo adducit *Marsil. de minore num.* 32. *ff. de quæst.* Menocch. *de arbitr. Iud. casu* 331. *Baiar. ad Clarũ q.* 55. *n.* 3. *in fin.*

Ex dictis sequitur quod punitio illa supra enarrata ex *dicto cap. quam sit graue* clerici suspensi ab officio, & beneficio ob gloriationem deflorataæ Virginis non sit pœna ordinaria, sed extraordinaria talis glo-
16 riationis clerici, qui vt antea florẽ virginitatis, ita per gloriationem famam illius mulieris læserat. Et ita benè asseritur in *Repertorio Inquisitorum verb. Confessio* §. *An Confessio extra iudic. probet in delict.* vbi habetur quod Confessio extraiudicialis plenè non probat quoad effectum pœnæ ordinariæ infligendæ. Id quod probatur *ex dicto cap. quam sit graue.* Nam ibi Præsbyter beneficiarus confessus se crimen adulterij commisisse, non deponitur, sed beneficio priuatur, & referuntur *Hostien. & Innoc.* ibidem.

Possent supradicta sufficere tum ad propositam difficultatem explanandam, & Auctores conciliandos tum ad quandam Regulam generalem fundandam de viribus extraiudicialis confessionis; sed quia non semper talis confessio coniugitur cum gloriatione; posset enim quis potius ad sui demissionem commissa delicta enarrare, vel incidenter, ex eo quod alius similia enarrauit, sine gloriatione tamen, vel vt ostẽdat quã laboriosã vitã retro acto tẽpore duxerit: ideo vniuersaliorẽ, & ampliorẽ regulã opus est adducere.

Quare mihi alia distinctio ponẽda videtur, quæ optimè facit tũ ad præsentem tractationẽ de Bigamia tũ etiã vniuersaliter ad delicta pertinentia ad Tribunal Sancti officij, & ad alia omnia crimina. Videtur ergo vniuersaliter delicta distingui posse in ea, quæ habent

cor-

corpus delicti, vt criminalistæ lo-
quuntur, & in ea, quæ non habent,
vt sunt delicta purè interna perti-
nentia ad hæresim formalem, quam
distinctionem amplectitur *Alberti-
nus ad nostrum propositum in tract. de
agnosc. assert. quæstione 25. numero. 3.*
Hac posita distinctione ita videmur
posse ratiocinari: si delicta sunt pu-
rè interna, & pertinent ad hæresim
formalem, in tali casu mihi dicen-
dum videtur quod si confessio ex-
traiudicialis talium delictorum ha-
bita fuit coram testibus omni ex-
ceptione maioribus, præsertim ve-
ro si aliqua interueniant adminicu-
la, puta quod iste talis confessus, sit
ex radice hæresis, vel Iudaismo, vel
Mahometis erroribus infecta, vel
quod tales Regiones hæreticorum,
&c. pererrauerit, & talis confessio
fuerit geminata, & hæresis prolata
consonet eius sectæ, vt si descendẽs
ex Hebræis dixisset quod Messias
nondum venit, & descendens à Ma
18 hometanis dicat quod Christus fuit
purus homo æqualis cum Mahome
to, vel Britãnus, vel Sueuus affirmet
credidisse quod in Eucharistia non
adest verè, & realiter Christi cor-
pus; quod vtique talis cõfessio ex-
traiudicialis in Iudicio dictę Inqui-
sitionis adducta, & probata per di-
ctos testes omni exceptione maio-
res, & qui habeant omnia requisita
plenè probat etiam quoad pœnam
ordinariam, quæ imponi solet hæ-
reticis, quæ sententia an rigorosa
sit, aliorum remitto iudicio.
19 Ducor quia, cum hoc delictum
ex eo quod sit internum, maiorem
probationem, quam propriam oris
confessionem habere non possit, &
alioqui alia adminicula illam con-
firmantia reperiantur; quod talis
confessio quamuis extraiudicialis,
est omnino sufficiens ad plenam
probationem. Adde quod si intrin-
seca principia indagemus (quod
valde notatu dignum est) quare
confessio extraiudicialis plenam
non efficiat probationem: Ratio
ea mihi videtur esse (cum alioqui
nulla detur maior probatio, quam
propria oris confessio) vt bene no-
20 tatur *in lucerna Inquisitorum in an-
notatione verbo confessio*, vbi dicitur
neque enim vlla clarior, aut effica-
cior probatio inuenitur, vt *per Pen-
nam* ibi, quia scilicet in alijs præter
hæresim delictis potest reperiri ali-
qua iactãtia, qua moueatur aliquis
ad sua crimina pandenda: atque
adeo non ita euenisse in rei verita-
te vt ille se iactar, vt sexcentis exẽ-
plis probari posset: in delicto vero
hæresis nulla mihi videtur huiusmo
di ratio assignari posse; quandoqui-
dem nulla huiusmodi iactantia, aut
similis ratio afferri potest quare
saltem apud Catholicos quis se ia-
ctet in hæresi aliquando fuisse; &
dico apud Catholicos appositè; nã
21 si talis cõfessio accideret apud Hę-
reticos, vtique posset vel supradi-
ctam exceptionem, vel aliquam
aliam similem pati; nisi id efficiat
ad alliciendos alios ad similem hę-
resim, quod præter hæresim perti-
naciam, & quod velit magister er-
rorum euadere, ostenderet; vnde
non est quare huiusmodi confessio
plena probatio non debeat existi-
mari. Et confirmatur hæc doctri-
na. nam non videtur adduci posse
disparitas inter hos duos casus; nẽ-
pe si quis ante duos, vel tres testes
22 diceret se non credere quod sub
speciebus panis, & vini consecratis
sit vera, & realis præsentia Christi
Domini, vel diceret quod anno
præterito non credebat quod sub
talibus speciebus esset vera, & rea-
lis Christi Domini præsentia, nisi
quod in primo casu ostendit perse-
uerantiam, & pertinaciam in statu
præsenti, quam non ostendit in se-
cundo: quod non tollit plenam pro-
batio-

bationem. Aduertendum tamen quod non loquimur de hæresi pure mentali; sed de ea quæ in actum externum sufficienter exierit.

Et confirmat manifestè *Albertinus* hanc nostram doctrinam *in trac. de agnosc.asser.q.*25.*nu.*10. vbi postquam ostendit quod Confessio iudicialis absque alijs testibus, & alijs
23 operibus externis in delicto hæresis sufficiat ad pœnam, subdit: *Et quod dixi vt dicta confessio sit Iudicialis ad hoc vt noceat, vt ex illa possit damnari. Idem intelligo in confessione extraiudiciali, puta quia confitens dixit se credere legi Moysi, vel non credere legi Euangelicæ, vel credere quod verbum Diuinum non fuit Incarnatum, & huiusmodi, & hoc testibus ipso negante · talis confessio extraiudicialis eorum, quæ consistunt in animo, facit plenam probationem: animus enim probatur quia dixit aliquibus, vt est gloss.in l. fulcimus §.quid sit latitare in verb. animus ff. ex quibus causis in posse. eatur, vt dictus Ang. in l.prima ff.de confessis, refert Franc. Ben. in tract. Iudiciorum fol. 3.col.1. glos.in cap.tua nos de sponsa.* Huc vsque Albertinus: qui quãuis magis videatur loqui in primo casu quando nimirum de præsenti dicit se non credere; tamen eius doctrina debet etiam valere in secundo casu; cum vt diximus non possit assignari disparitas, quæ plenam probationem impediat. Plura circa hanc rem vide apud ipsum *loco citat.* vsque *ad num.* 18.

24 Si vero delicta non sunt pure interna, sed requirunt ad perfectum delictum actum exteriorem vt in homicidio, adulterio, furto, & similibus; vtique in his casibus puto dicendum quod confessio extraiudicialis etiam plenè probata non faciat plenam probationem; sed solum indicium ad torturam; præsertim vero si aliunde constet de corpore delicti eo modo, quo iuxta varia delictorum genera de corpore delicti constare potest, quod si nullatenus de corpore delicti constaret, nec vllum indicium talis corporis delicti appareret, ægrè deuenirem ad torturam etiam data tali extraiudiciali confessione; quare in hoc casu videtur habere locum quod supra ex *Innocētio* attuli quod confessio extraiudicialis nec semiplenè videtur probare, vt si quis verbi gratia diceret hominem quē-
25 dam occidisse; nulla autem Indicia talis occisionis appareant, ad fatuã iactantiam potius, quam ad casum torturę reducerem.

Ex dictis regulam generalem habemus pro omnibus delictis, quæ data semiplena probatione per torturam plenè probatur, atque adeo hinc infertur descendendo ad materiam Bigamiæ, quam præ manibus habemus in Inquisitione Romana vbi Bigami torquentur super intentione, quod vtique talis confessio extraiudicialis sufficiens esset ad torturam.

Sed non mediocris hinc exoritur difficultas ex eo quod diximus quod aliunde constare debeat de
27 corpore delicti; nam hoc ipso quod de corpore delicti constat in materia bigamiæ, videtur dari plena probatio; atque adeo videtur casus frustra poni; non enim aliter constare potest quod sit commissa bigamia; nisi simul constet quisnam fuerit qui contraxerit duplex matrimonium; atque adeo non potest dari casus, in quo confessio extraiudicialis de bigamia sit sufficiens ad torturam in Inquisitione Romana Regulariter, & in nostra Inquisitione quãdo esset reiterata bigamia sed etiam in hoc casu videtur dicẽdũ quod satis esset si aliquo modo constaret, quod illa eadem fœmina; quam confitens extraiudicialiter dicit

dicit sibi secundo copulasse, dicatur ab alijs delusa, ex eo quod vir repertus sit cum alia prius contraxisse absque quod deueniatur, ad perfectam cognitionem huiusmodi iuris, & quod in tali casu posset in dicta Inquisitione Romana deueniri ad torturam.

Quid autem faciendum sit in nostra Inquisitione, in qua regulariter ad probandam Bigamiam non solemus deuenire ad torturam, si delictum non plenè probari possit vel ex defectu probationum vel quia ita in distante regione cōmissum fuit; vt veritas haberi non possit. in tali casu puto dicendum quod imponi possit ex tali extraiudiciali confessione, quæ ad plenam delicti probationem reduci non possit (quamuis ipsa plene sit probata) aliqua leuior pœna, illa, quæ imponi solet similibus delictis plenè probatis; quod etiam valet in casu sollicitationis.

28 Ducor ex suprapofita doctrina *dicto cap. quam sit graue*, per quam diximus confitentem clericum, se vel stuprasse virginem, vel adulterium commisisse, pœna extraordinaria punitum fuisse priuationis beneficij.

Patitur etiam hæc doctrina de confessione extraiudiciali suam exceptionem in Strigimagis, in quibus per difficilis est probatio corporis delicti, sæpe enim deluduntur, & per somnia ariete vin detur sibi equitare, & ad Beneuenti nucem, & ad

29 similia turpissima loca delatæ esse; quare vt sibi somnia fingunt, ita mirum non est quod se de talibus iactent, quæ reuera nunquam effecerunt; Et quamuis talis iactantia grauiter punibilis esset eo quod esset de tam enormibus delictis; tamen suas patitur exceptiones, vel quod Dæmonis opera; sicut esse cum alijs magistrigis apparent; ita etiam possent delusorie apparere quod se iactent; vel saltem quod reuera non possit constare de corpore delicti; quandoquidem per huiusmodi restes à dæmonibus frequenter delusos facilè elici veritas non potest; quia difficillimum est probare, cum quis testificatus est fuisse in comitijs, seu quod vernaculo idiomate dicimus, *Aquelarre*, tali nocte, si ipsa nocte probat se fuisse domi cum familia, &c. quia si fiscalis dicat quod ille, qui comparuit in comitijs erat verus N. & ille qui visus eadem hora fuit domi erat spectrum, quod Diabolus ad decipiendum, & veritatem occultandam supposuit, tunc retorquet Reus in sui fauorē, quod ille, qui vt probāt testes erat domi, fuit verus N. & ille qui comparuit in tali loco, de quo testes deponūt erat spectrum à Dæmone patre mendacij ad denigrandam famam

30 illius ex aere formatum, & ita redditur ambigua probatio, vt in dubio præcisè reus veniat liberandus iuxta dispositum *in l. duo sunt Titij ff. de testament. tutela.* quod ad litigatum materiam valdè notandum est.

Cæterum illa propositio vniuersalis, quatenus diximus quod extraiudicialis confessio non facit plenam probationem suas habet limitationes ex communi DD. consensu. Et prima limitatio est vt supra innuimus, nisi dicta confessio fuerit geminata, vel pluries facta extra iu-

31 dicium, quod habetur *ex cap. si cautio de fide instru.* & per *Abb. in cap. veniens el secundo de Testibus*, quod plenè etiam probat quamuis non geminata si sit iurata, est dictum Abbatis *in cap. cum contingat extra de Iureiurando.* Et notatur *in Repertorio Inquisitorum dicto verbo cōfes-*

32 *sio*, quod confessio extra Iudicium geminata præiudicat, & etiam si non sit geminata, quando iurat extra iudicium tale esse verum, vel iurat tali debere centum, quos duos casus

casus *ponit Bart. in l. cum scimus C. de agr. & censi. lib. 11. & Abbas in cap. si cautio de fide instrum. à simili ibi de non num. pec.*

Secunda limitatio sit quod quoties talis extraiudicialis Confessio fuerit coram aliqua persona publica; quæ posset nomine fisci accep-
33 tare confessionem. nam in tali casu plenam redderet probationem. ita *Butrius in cap. Inquisitionem nu. 28. de elect. Felin. in cap. olim num. 6. de rescript.* vbi etiam addit quod codē pacto faceret plenam fidem si talis confessio fieret coram magna quātitate personarum; transit enim in
34 notorium, ducitur autem auctoritate *Butrij dicto cap. per Inquisitionem, & in cap. vestra col. 43. de cohabit. cler. & mulier.* Et idem dicitur si confessio fieret corā Sacerdote, & aliquibus alijs testibus, nam talis confitēs haberetur publicus Reus confessi
35 criminis. ita *Abbas cons. 2. numero 2. volum. 2. Sousa cons. 127. numer. 23. volumin. 3. Vin. decis. 149. Baiard. ad Clarum quæstione 55. numero. 3.* Et si confessio fiat in supplicatione porrecta Principi etiam absente parte, plenè probat, etiamsi sit extraiudi-
36 cialis *ex dicto cap. per Inquisitionem* & ibi *Io. Andreas, Innoc. & Abb. de elect. & in cap. fin. de confess. Iason in l. cum se transegisse num. 12. ff. de transact. Gaber. decis. Pedem. 138. & hoc per text. l. cum precum C. de liber. cau. & l. 2. vbi DD. Cod. de Instit. & subst.*
37 Sit tertia limitatio quod si talis extraiudicialis confessio sit verisimilitudinibus fulcita, faciat plenā probationem, non solum indicium ad torturam, ita *Tiraquell. in l. si vnquam num. 24. C. de reuocand. donat. Carr. in l. obseruare num. 165. Marsil. l. de minore num. 52. ff. de quæst. & in cons. 116. nu. 13.*

Plures limitationes, ampliationes, & explicationes vide apud citatos Auctores præsertim vero apud *Albertinum dicta quæstion. 25. Repertorium Inquisitorum dict. ver. confessio, & Hectorem Guidum dicto cap. 4. par. 2. de confess. extraiud. & D. Canteram loco citato.*

QVAESTIO DECIMA-SEXTA.

Citatus ab Episcopo, & Inquisitore eodem tempore in hoc delicto, & alijs in causis fidei coram quo comparere tenetur, & de obligatione quam habēt Iudices sæculares concedendi reos in brachijs curę detētos ad requisitionem Inquisitorum.

SVMMARIVM.

1 *MVnus creandi Inquisitores in Regiis Hispaniarum pertinent a D. Inquisitorem generalem ex concessione Summorum Pontificum.*

2 *Inquisitores a Summo Pontifice potestatem accipiunt.*

3 *Pontifex quamuis a Cardinalibus eligatur non eorum vices sed Christi gerit.*

4 *Iudices delegati sunt maiores quocumque ordinario.*

5 *Capti per alios Iudices si de Heresi sint delati debēt Inquisitoribus remitti.*

6 *Heresis crimen grauius est ratione obiecti.*

7 *Pontifex maior est omnibus Principibus.*

8 *Expenditur l. contra S. is qui ff. de re iud.*

9 *Non solum executio sed processus suspendendus est.*

10 *Expenditur l. si cui S. cum sacrilegium ff. de accusator.*

11 *Leges ciuiles Romanorum in negotijs fidei non debent in consequentiam trahi.*

12 *In Hispania, & Sicilia reus pro causis fidei postulatus ab Inquis.a Iudicib. secularibus remittitur incontinenti.*
13 *Literæ Regiæ hæc idem præcipiunt.*
14 *Si Iudices renuissent reos Inquisitoribus exhibere incurrerent pœnas C. statutum de Her. in 6.*
15 *Decretum Sanctissimi Pij V. in hac materia refertur.*
16 *Capitulum concordiæ inter Inquisitores, & Iudices regios in hac materia disponens antequam in lucem prodierit correctum fuit.*

1 QVamuis creandi, seu assumēdi Inquisitores prouinciales munus. Per concessionem a *Sixto v. Iulio iij. Clemente vij. & Paulo iij.* factam ad instantiam Catholici Monarchæ, Domino Inquisitori Generali competat in Regnis, & Dominijs Hispaniarum auctoritatem tamen ius dicendi in istis hæresis causis à Summo Pontifice, cuius delegati sunt habent, sicut ipsemet Vicarius Christi, etsi à
2 Cardinalibus eligatur, qui Ecclesię militantis in hoc personam agunt, non gerit Cardinalium nec Ecclesiæ vicem, quasi ab illa auctoritatē nactus, sed quasi Christi Vicarius, cuius vice fungitur; cum igitur Inquisitores Apostolici delegati sint,
3 quod dicit *cap. ne aliqui c. accusatus §. sanè, c. vt officium c. per hoc de hęret. in 6.* si contingat, quem simul ab eis, & ab Episcopo citati prius coram Inquisitoribus vt maioribus Iudicibus sui copiam facere debet. ita
4 *Acymenicus in directo. Inquisito. in 3. part. quæst. 5. Specula. in tit. de citatio. §. 1. nu. 13. versic. Item quod vocatus Soci. de citatio. art. 5. nu. 31. 32. & Latius art. 21. nu. 7. Guid. Papa in decis. 444. Abb. in rep. §. quia vero C. extirpande de præben. nu. 6. Bald. Alex. & Iaf. in l. 2. §. 1. ff. si quis cautio. Roma. consf. 47. Alciat. lib. 2. Parado. cap. 12. & est pro eis l. contra pupillum §. 1. ff. de re iud.* Et etiā tenuerunt *D. Simācas Paramus, & Azorius Citati à Diana tract. 8. de offic. & Potest. Inquisit. Ref. 47.* qui etiam citat *Rojas* contrarium in merito tenentem, & Molinam in ambiguam partem claudicantem. eā melius omnibus tractat quæstionem *Zanardus in director. Theol. p. 1. cap. 1. q. 13.* ab ipso Diana ad longum ibi relatus. sed quamuis hi auctores de Heresi in generali loquantur de Bigamiæ delicto à fortiori intelligendum est, quia quamuis sit mixti fori cum alij Ecclesiasticis Iudicibus. Inquisitores in his causis sunt maiores quocunque ordinario iuxta vulgata Iura a nobis supra tradita, & ita bene vt sui moris est, aduertit *Sousa in aphorismis Inquisit. l. 1. cap. 2. num. 15.* Hinc infertur ratio ad ordinariam quæstionem an capti per alios Iudices ex
5 alio crimine, si de hęresi sint delati, debeant statim Inquisitoribus eos postulantibus remitti, in qua duo constituo membra primo an executio ratione aliorum criminum sit suspendenda quousque de hæresis crimine cognoscatur, & ex supradictis dicendum est quod cum hæresis cri-
6 men grauius sit ratione obiecti quibuscunque alijs etiam læsæ Maiestatis, cum grauius sit Diuinam, quam humanam lædere Maiestatem, & Inquisitores Summi Pontificis personam gerant, cuius tribunal omnia alia præcedit, cum ipse sit Christi Vicarius, & sic omnibus Principibus maior *c. solitè de maior. & obed. c.*
7 *2. de re. iud. in 6. c. duo sunt 96. distinc.* causa coram eis prius agenda est, quā executio fiat per alios Iudices ex alijs criminibus quod videtur de mente *l. contra §. is qui ff. de re iudic.* inquit enim Paulus Iurisconsultus
8 *is qui ad maius auditorium vocatus est, si litem incboatam deseruit, contumax non videtur*, & ibi hoc firmant *Bart. Bald. & Paul. de Castro, Aber. Ang.*

Ang. & Roma. latè in l. non exigimus §. si quis municipalis ff. si quis caut. Bar. in l. si quis seruus §. qui exhibendi nu. 2. ff. de custo. reo. Innoc. Hosti. & Abb. num. 8. Deci. eodem nu. 8. in cap. cum parati de appell. & quod cum hæresis crimen inter grauissima primum obtineat locum, inferiorum executionem impediet notat *Bart. in d. §. qui exhibendi num.* 5. quem refert, & sequitur *Feli. in c. quærenti num. 6. de off. deleg.* Secundum membrum est an non solum executio, sed & processus sint suspendendi, partē negatiuam videtur probare *l. sicui*
9 *§. cum sacrilegium ff. de accusat.* ibi *cum sacrilegium admissum esset in aliqua prouincia; deinde in alia minus crimen. Diuus Pius Pontio proconsuli rescripsit postquam cognouerit de crimine in sua prouincia admisso vt reum in eam prouinciam remitteret, vbi sacrilegium admisit*, ex quibus verbis satis constat Iudicem debere prius suum expedire processum, quam reum etiam pro maiori crimine ad Iudicem alterum remittere; sed quamuis prædicta lex adsit non debet in his negotijs locum habere cum satis absurdum, & indecens fuisset, quo vel Vlpianus eiusdem legis auctor gentilis Fidei causis enormam preberet eo magis cum tam in primo, quam in secun-
12 do casu saltem in Hispania, & in hoc Siciliæ Regno deferendo Sancto Inquisitionis officio grauitatique criminis hæresis, statim quod delatus de hæresis crimine postulatur, suspensis cæteris causis, mittitur Inquisitoribus, quod pro causis lamiarum Regijs litteris est præceptum datis Pinciæ calendis Octobris anni 1549. quas inuenies in
13 foro Catalaniæ, si aliter fieret, Iudices non euaderent pœnas *C. statutum de hæret. in 6.* Sanctusque noster
14 *Papa Pius V.* volēs vberius huic prouidere damno solemne edidit præceptum, cuius verba referam prout habentur in Codice litterarum constitutionum, & decretorum eiusdem Pontificis, quas in vnum volumen typis Romæ tradidit *Horatius Bladius anno Domini* 1572. est que mihi *pag.* 266. tenoris sequentis.

15 *Sanctissimus D. N. D. Pius diuina prouidentia Papa V. statuit, decreuit, & ordinauit, ac mandauit, vt negotia fidei omnibus, & singulis alijs præferantur, cum fides sit substantia, & fundamentum Christianæ Religionis; idcirco omnibus, & singulis almæ vrbis, eiusque districtus Gubernatori Senatori, Vicario, & Cameræ Apostolicæ Auditori, & quibuscumque alijs legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus Prouinciarum, & Terrarum suæ Sanctitatis, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ mediatè, & immediatè subiectarum, ac eorum locum tenentibus officialibus* Barisellis, *& alijs ministris, nec non alijs locorum ordinarijs, cæterisque Magistratibus, & officialibus, ac cuiusuis conditionis, & status hominibus in omnibus, & singulis terris, oppidis, & Ciuitatibus, ac in tota Rep. Christiana existentibus sub excommunicationis latæ sententiæ, ac indignationis suæ Sanctitatis, & alijs arbitrio Suæ Sanctitatis, & Illustrissimorum, ac Reuerendissimorū DD. Cardinaliū Inquisitorum Generalium imponendis & exequendis pœnis, vt eisdem Cardinalibus Inquisitoribus, ac eorum præceptis, & mandatis in quibuscumque Officium Sanctæ Inquisitionis huiusmodi concernentibus pareant, & obediant, Reges vero, Duces, Comites,* Barones, *& quosuis alios Principes sæculares in Dei nomine rogauit, vt eisdem Cardinalibus, Inquisitoribus, eorumque officialibus faueant, auxiliumque probeant, & à suis Magistratibus subditis auxilium præberi faciant in negotijs ad dictum officium spectantibus; nec non carceratos quos-*

cunque

cunque pro quibusuis delictis, & debitis etiam atrocibus apud dictum Inquisitionis officium quomodolibet delatos, vel denunciatos, suspensa aliorum criminum inferiorum cognitione, ad eosdem Cardinales, & Inquisitionis carceres, ibidemque ad criminis hæresis totaliter cognitionem, & expeditionem retinendos, & postea ad eosdem Officiales pro aliorum crimini expeditione remittendos sine mora transmittat.

16 Placuit ad longum inserere Sanctissimi Pontificis decretum, vt sciant Iudices sæculares non ex gratia, sed ex iustitia nostrum in hoc ius prouenire, & forte nouum, nouissimæ concordiæ anni 1635. caput minime in lucem proditum fuisset, si de hoc decreto meminissent, eo magis quia nondum publicatum, necesse fuit illud in parte ab ipsis Proceribus reformari, sed quia de hac materia in præsenti mihi animus non est diserere in opportunum tempus libenter omitto.

QVAESTIO DECIMA SEPTIMA.

Qualiter sint suspecti Clerici sacris ordinibus initiati, & per vota Religiosa professi, matrimoniom ineuntes.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos vel Religiosus contrahēs matrimonium etiam cum vnica & virgine Bigamus est.*

2 *Incurritur in Bigamia similitudinaria ob affectum ad dupplex matrimonium.*

3 *Etiam si cum vnica, & Virgine contrahatur.*

4 *Sacerdos asserens sibi licere matrimonium, vel concubitum ex prætextu diuinæ reuelationis de Hæresi luteranorum, & illuminatorum suspectus est.*

5 *Referuntur casus successi in quibusdā Hispaniæ ciuitatibus.*

6 *Asserere religiosum, vel Sacerdotem posse matrimonium contrahere est propositio hæretica.*

7 *Et qui de facto contraxit est suspectus de Hæresi.*

8 *Sententia D. Simancas affertur.*

9 *Decreta definientia, quod matrimonium subsequens post solemnem professionem sit irritum.*

10 *Sanctorum Patrum sententia id confirmantes.*

11 *Sacros ordines suscipiens tenetur in posterum contineri.*

12 *Sacerdotes Græci possunt ad sacros ordines post matrimonium ascendere, & matrimonio antea celebrato vti.*

13 *Ordines Sacri matrimonium postea initum dirimunt.*

14 *Verius est nunquam licuisse, nec Græcis, nec latinis post sacros ordines ad matrimonium ascendere.*

15 *Aliqui senserunt olim licuisse Græcis post sacros ordines susceptos ad matrimonium transire, sed malè.*

16 *Factum Sancti Malchi refertur.*

17 *Resoluitur quod nullum matrimoniū interuenit inter virum, & fæminam illam.*

18 *Qualiter sint suspecti in fide Sacerdotes, vel religiosi ad nuptiam transeuntes.*

19 *Distinctio illa an publicè, vel secretò tales contrahant reijcienda est.*

20 *Referuntur auctores, qui tenent Inquisitores posse contra tales procedere si publicè contrahant, & non aliter.*

21 *Referuntur qui contrarium, & melius tenent.*

22 *Religiosi Societatis Iesu, qui matrimonium contrahunt in eadem suspicione incurrunt.*

23 *Referuntur auctores contrarium tenentes.*

24 *Vota simplicia constituunt veros religiosos in societate.*

25 *Quid sufficiat ad constituendam verã religionem.*

26 *Obiectionibus auctorum qui tenent nõ esse veram religionem votis simplicibus stabilitam satisfit.*

27 *Auctoritatibus Sanchez, & Bellarmini confirmatur sententia.*

28 *Mitius tractandum cum talibus religiosis vota solemnia non emittentibus.*

VT appareat quo pacto hæc quæstio in nostram tractationem cadat oportet recolere quæ supradiximus *in primo libro quæst.* 3. adducentes tertiam speciem biga-
1 miæ similitudinariæ; nempe quod huiusmodi bigamiam similitudinariam contrahit ille, qui sacris initiatus, aut per vota religiosa professus, matrimonium contrahit, & consũmat etiam cum vnica, & virgine. Idque probauimus quoad constitutũ in sacris *ex cap.* 1. *qui clerici*, vel vouentes, & quoad professum per vota Religiosa *ex cap. quotquot* 27. *qu.* 1. *quod est ex Synodo Ancyrana cap.* 18 secundum communem DD. intelligentiam.

Et Ratio est, satis ad rem nostrã faciens, huius bigamiæ similitudinariæ; quia nimirum tum in sacris constitutus, tum per vota Religiosa professi videntur similitudinarium matrimonium inire cum Christo per votum solemne: quare si deinde
2 matrimonium carnale contrahant, opere subsecuto per copulam, omnino videntur bigamiam incurrere propter affectum ad duplex matrimonium. Et hanc rationem adducit *Sanchez lib.* 7. *de matrim. disput.* 83. *num.* 5. vbi postquam numeris præcedentibus varias adducit sententias quoad clericum contrahentem cum virgine an dici possit Biga-
3 mus; nam de contrahente cum vidua, & cum illa consummante nulla est dubitatio; expræssè enim decidi-tur *cap. finali de bigamis.* tandem cõcludit, quod etiam contrahens cum virgine, & cum illa consummans dicatur bigamus similitudinatiùs propter rationem dictam.

Exordiar hãc Quęstionẽ ab ea doctrina, quã ponit doctus, & nobilis amicus meus *Petrus Hurtadus de Mendoza Societatis Iesu in primo volum. de fide disp.* 81. *sect.* 5. *§.* 32. vbi ait; *quod Sacerdos asserens sibi licere matrimonium, vel pollutionem, aut concubitum cum muliere non sua ex prætextu Diuinæ reuelationis, vehementer ostendit se esse de hæreticis illuminatis, qui omnem libidinem sibi asseruerunt esse præceptam, ostendit se esse Lutheranum, rem constituens in proprio spiritu cuiusq; Sapit aliorũ hæresim, asserẽtiũ nullũ esse peccatũ.* Huc vsque Hurtadus: quam doctrinam videtur adduxisse ex eo quod accidit in quadam Ciuitate Hispaniæ: in qua quidam Religiosus cuiusdã mulierculæ amore flagrans, cum ad suam libidinem eam pertrahere minimè potuisset (erat enim mulier tunc temporis timoratæ conscientiæ) prætextu Diuinæ dispensationis; eam sibi in vxorem concedentis; quod impudicis suasionibus consequi non valuit, fucata sanctitatis simulatione, ab incauta fœmina obtinuit. Hinc Religiosus ille; cum ad Tribunal Sanctissimæ Inquisitionis res deuenisset; secretis ipsius Inquisitionis carceribus inclusus fuit; in quibus cum in grauissimum morbum incidisset, cũ quasi animam ageret; suæ Religionis domum perductus, euidentissimis suæ pœnitentiæ; & contritionis emissis signis exhalauit animã, quicquid in contrarium aliqui non benè affecti comminiscantur, & in vulgo suscitent. Sed ego sapientibus loquor; & de certa scientia cõtestor: alius casus miserandæ memoriæ euenit in Inquisitione valli sole-

Toletana anno 1614. cuiusdam Sacerdotis, cui nomen erat Ioannes de Gauana, qui alterius mulierculę illecebris illusus talia deliramenta sibi persuasit vt in carceribus nihil personarum Religiosarum in eum conuertendum laboribus iuuantibus: in suo errore pertinax efflauerit animam. cuius ossa in publico spectaculo relaxata fuerunt, & in puluerem redacta.

In quo facto supra enarrato, lutheranam hæresim est agnoscere non ob eam solum rationem, quam ponit citatus Hurtadus in eo, quod rem constituit in proprio spiritu cuiusque; sed etiam ob illam aliam, quæ magis facit ad rem nostram, quia Sacerdos, & Religiosus cum esset, noluit matrimonium celebrare; quod quia non benè sonabat apud Catholicas aures; voluit illo Diuinæ dispensationis prætextu; consonum, & conueniens monstrare; In eo ergo quod Sacerdos cum esset; quantum est ex se matrimonium celebrauit absque Diuina dispēsatione; quam adesse simulauit; videtur citra dubium facto suo; vitam Lutheranorum imitatus; qui concedunt posse Sacerdotem matrimonia inire; & quamuis ipse non dixerit; quod possit Sacerdos matrimonia celebrare ita absolutè; in quo hæresis lutherana expressa fuisset; sed cum illo addito, Diuinæ dispensationis; attamen quia reuera non fuit talis dispensatio, & de facto celebrauit matrimonium; & de facto induxit mulierem ad celebrandum; saltem quantum ex parte sua factum posuit à suspicione lutheranæ hæresis non absolutum.

Et quod talis clericus, vel Religiosus contrahens matrimonium; sit suspectus de hæresi lutherana dicit *Cantera in quæst. criminal. pagin.*
6 413. quod ipse probat ex eo quod dicere Religiosum professum, vel clericum in sacris posse matrimonium contrahere, dicit hæresim, & est propositio hæretica, vt definitur in *Concilio Trident. Sess. 24. in materia matrim. c. 9.* vnde rectè ipse infert quod qui de facto cōtraxit, est
7 suspectus de illa hæresi, & refert *Alphonsum à Castro in tract. aduersus omnes hæreses, verbo monachatus* afferentem multa concilia eam hæresim condemnantia. Et quod hoc delictum cognoscatur in officio Sāctæ Inquisitionis cōfirmat ex *Bald. in l. nemo C. de summa Trinit. & fide Cathol.* quando tractat de illa quæstione quis peccet magis qui peccat clam, an qui peccat palam: & idem ipse *Cantera* afferit ibidem paulo post, vbi referens Albertinum *in assert. Cathol. quæst. 22. numer. 38.* dicentem quod esset hæreticus affirmans posse contrahere matrimonium: statim addit hæc verba; *sed hic non tractamus nisi quando quis contraxit, & ex contractu esset suspectus de hæresi.* Et confirmat *Simanchas de catho. Instit. tit. 40. rubr. de matr. nu. 10.* vbi ait quod *Inquisitores poterunt cognoscere hoc delictum monachi etiam occultè contrahentis matrimonium: præsertim vero his tēporibus, postquam impius, & impurus Lutherus palam docere nō erubuit licere monachis omnibus etiam cum virginibus Deo dicatis liberè matrimonium contrahere, quod & ipse apostata publicè perpetrauit: sanctimoniali, quam miseram secum traxit in perditionem, incesta copulatus libidini, quem non puduit frequenter asserere æquè non esse arbitrij sui, vt se seruaret ab vsu, & commistione fœminæ, quam non erat arbitrij sui mas esset, an fœmina. Ex quo pari absurditate colligere solebat votum castitatis esse impossibile.* Hæc eruditissimè Simancas.

8 Et quidem alia concilia præter Tridentinum iam citatum definientia

tia, quod matrimonium subsequēs
solemnem Religionis professionem
sit irritum affert *Sanchez lib. 7. de*
9 *matrim. disput. 26. numer.* 1. vbi ait
quod ira definitum est *in Concilio
Toletano* 1. *cap.* 16. *& Tolet.* 4. *Can.*
51. *Chalcedonensi Canon.* 16. vbi ha-
betur, vt refert *Bellarm. lib. vnic. de
matrim. cap.* 21. *virginem, quæ se Do-
mino consecrauit, similiter, & mona-
chum non licere nuptialia iura contra-
here: quod si hoc inuenti fuerint per-
petrantes, excommunicentur*; quod
Concilium, vt idemmet Bellarmi-
nius animaduertit; celebratum fuit
ante annos 1100. *Forojuliense can.*
2. *Turonic.* 2. *can.* 16. *Tribur. can.* 23.
affert etiam Pontifices idem statu-
10 entes, nempe *Siricium Epist.* 1. *ca.* 6.
vbi vt ait *Bellarm. lib. vnic. de matr.
cap.* 5. repræhendit Monachos, &
Sacerdotes, qui illicitis nuptijs im
plicari volebant, quibus ex Apo-
stolica doctrina coniugia interdi-
ctaesse noscuntur; ac de ijs dicit,
*qui in carne sunt Deo placere non pos-
sunt. Innoc. I. epist.* 2. *ca.* 12. *&* 13. *Ge-
las.* 1. *epist.* 1. *cap.* 22. *&* 23. *Gregor.* 1.
lib. 1. *epist.* 40. *Alex.* 3. & refertur *cap.
meminimus, qui cler. vel vou. Innoc.*
3. & refertur *cap. fin. eodem tit. Bonif.*
8. & refertur *c. vnico de voto in* 6. &
denique idem confirmat ex Patri-
bus scilicet *ex D. Cypriano lib.* 1. *epi-
stol.* 11. *ad Pomponium*, D. *Basilio lib.
de virginitate paulo vltra mediū, D.
Ambrosio lib. ad Virginem lapsam ca.*
6. *D. Chrysost. epist.* 6. *ad Theodor. D.
Hieronymo lib.* 1. *ad Iouinian. & de-
nique ex Bellarm. in suis controuersijs
lib.* 2. *de monach. à ca.* 22. vbi latissi-
mè inuehitur confutans eorum ra-
tionibus aduersus hæreticos sui
temporis.

Et quod sacros ordines quod sci
licet ijs continentia sit annexa; ita
vt in illos sponte suscipiens, tene-
11 atur in posterum continere, idque
conuenientissimum esse, vt fides
Catholica est, docet idem *Sanchez
lib.* 7. *disp.* 27. *num.* 2. vbi ait quod ita
definitum est *ca. rursus qui cler. vel
vou. c.* 2. *de cler. coniug. clem. vnica de
consangu. cap. si quis eorum*, quod est
ex 6. *synodo cap.* 16. *& cap. erubescāt*,
quod est *ex D. Greg. ad Dominum
Patriarcham dist.* 32. & multis alijs
textibus; quos *nu. sequ.* adducit præ
ter supra iam allatum ex Cantera.
Dummodo hæc differentia pona-
tur inter Græcos, & Latinos sacris
ordinibus constitutos, vt illi pos-
sunt ad sacros ordines post matri-
monium ascendere, & matrimonio
12 antea celebrato vti, dummodo ab
actibus venereis eo tempore absti-
neant, quo vel lege, vel consuetu-
dine debent altari deseruire, quod
Latinis non licet, & quod ordines
13 sacri matrimonium postea initum,
dirimant, docet de nouo item *San
chez* quod sit veritas catholica *disp.*
28. *eiusdem lib.* 7. *num.* 2. vbi alias af
fert auctoritates.

14 Quod si quæras an vnquam con-
cessum fuerit, quod in sacris ordini
bus constituti, matrimonium cele-
brarent. Respondetur verius esse
quod nunquam id licuerit neque
Græcis, neque latinis. Et quoad
Græcos habetur *ex c. si quis eorum
dist.* 32. *ex* 6. Synodo generali; vbi
habetur, quod si quis eorum, qui ad
clerum accedunt, voluerit nuptiali
iure mulieri copulari: hoc ante or-
dinationem subdiaconatus faciat.
Et dixi verius quidem esse, quod
15 neque Græcis in sacris constitutis
licuerit, matrimonium celebrare.
quia non desunt qui existiment,
olim licuisse Græcis huiusmodi
post susceptos ordines matrimonia
inire. Et ita tenet *Augustinus Barbo-
sa qui in cap. Diaconi dist.* 28. ait, *ex
hoc textu, constare, olim omnibus ab-
solutè apud Græcos in ordinatione da-
tam optionem, an vellent profiteri ca-
stitatem, qua professione emissa, pro-*
bi-

bibebantur deinde, *ne amplius coniugia celebrarent*; *neue celebratis vterētur*: *quodsi nollent continentiam profiteri*, *poterant vxores ducere vel matrimonijs antea celebratis vti*. quam sententiam ipse tenet communiorem, & receptiorem, & pro illa citat *Riccardum*, *Scotum*, *Paludanū*, *Thomam de Argentin. Sotum*, *Caiet. Petrum Sotum*, *Quintanam*. Sed pro nostra sententia quam veriorem puto, vt dixi non desunt auctores, *Sāchez de matr. lib. 7. disput. 28. num. 7. vers. ad quintum. Azor. inst. moral. p. 1. lib. 13. cap. 12. quæst. 4.* Qui respōdent ad hunc textum, cum intelligē dum esse in eo casu procedere; si protestati fuerint, se velle vxores habere idest, velle se vti vxoribus, quas ante ordines susceptos duxerant, illa aut verba huius capitis: *Si postea ad nuptias venerint*: explicāt hoc pacto idest, si nuptijs ante cōtractis vti voluerint. Alias responsiones adhunc textum pro nostra sententia ex *Archid. Turrecrem. & Gemin.* in præsenti, *& Balsamon. in comment. super Concilium Ancyranum* vide apud ipsum *Barbosam loco citato*. Quoad latinos vero constat *ex cap. sunt quidam, & cap. Prasbyteris 27. qu. 1. & cap. decernimus dist. 28. & cap. lectores dist. 32.* nam id prohibitum fuit ab initio nascentis Ecclesiæ, vt habetur *ex Can. 27. Apostol.* ibi. *qui ad clerum prouecti sunt, præcipimus vt si voluerint vxores accipiant, sed Lectores, & Cantores tantummodo.*

Obijcies cum aliquibus; quod benè videtur posse probari, quod possit monachus matrimonium celebrare ex facto Sancti Melchi, qui vt refert D. Hieronymus in eius vita; postea quam multos annos monachus fuerat, vxorem duxit, & cum ea vsque ad finem vitæ permansit.

16 Nam respondetur ex *Bellarmin. lib. vnic. de matrim. cap. 21.* nullum coniugium interuenisse inter S. Melchum, & eam fœminam, quam ille coactus finxit se in vxorem ducere; siquidem illa virum habebat viuentem, quando à Domino suo nubere Melcho cogebatur: solū ergo quæ-

17 dam sācta societas inter eos fuit sub nomine nuptiarum: non vero coniugium.

Viso iam quam multis Concilijs Pontificijs Constitutionibus, & Patribus damnata supradicta hæresis fuerit, & ab ipso initio nascentis Ecclesiæ reprobata. Redeo nunc ad ostendendam latius ex Auctoribus suspicionem; quam incurrit huiusmodi clericus in sacris constitutus, vel professus in Religione matrimonium contrahens, & ita habet *Ioan. Rojas singul. 98. num. 5.* loquens tantum de professo, & ibidem *num. 6.* loquitur de clerico in sacris constituto citans *Iacob. septi. in Instit. Cathol. cap. 40. num. 1.* & ita etiam *Sousa in aphoris. lib. 1. cap. 8. numero. 16.* ait *Religiosus. aut clericus siue dimisso*

18 *habitu, siue retento, qui vxorem ducit Apostata iudicatur, puniturque ab Inquisitoribus, vt de fide suspectus, siue publicè, siue secretè contraxerit*, & refert *Decianum crim. lib. 5. cap. 70. nū. 3. & cap. 71. num. 5. & Farinac. de hæresi quæst. 183. §. 6. à numero. 20.* Id quod *Penna in 2. part. Direct. ad qu. 49. com. 74.* pluribus auctoribus cōfirmat; nam loquens ibi de Apostatis à Religione, ait quod *non solum fiunt de hæresi suspecti postquam per annum in excommunicatione perstiterit; sed etiam ante annum si relicta Religione, quam professi sunt, matrimonium cōtrahāt.* Pro quo citat *Ioā. Anan. in cap. ad abolēdam de hære. nu. 27. Calderinum cōs. 5. tit. de hæret. Simācas in Enchirid. tit. 12. nu. 1. Campegium in addit. ad Zāchinm cap. 35. vers. idem quoque.*

Addit etiam prædictus *Pēna ibidem* quod prædicta sententia de

Re-

Religiosis suspectis ob matrimonij celebrationem locum habet in clericis, qui sacris Ordinibus sunt initiati; quod scilicet si matrimoniũ contrahant, suspecti in fide fiunt, & in eos possunt Inquisitores animad uertere, pro quo citat *Palac. Rub. in c. per vestras de donat. inter virum, & vxorem* §. 18. *numer. 26. vers. ex quo meo iudicio, Simãcas de Catho. instit. tit. 40. nu. 12. & Bernard. Diaz. in pract. crimi. cano. c. 74. vers. redditur praeterea suspectus*: & seipsum refert copiosius disserentem in *in lib. de priuileg. Inquisitorum*.

Illud autem prætereundum non est; quod peculiariter notat *idem*
19 *Penna ibidem* scilicet quod illa distinctio, quam multi faciunt de hoc differentes, plurimum videlicet referre an contrahant publicè, vel clam, meritò ab alijs reijcitur, vt supra etiam nos facimur *lib. 2.* agentes de sæcularibus, qui ad secunda vota transeunt.

Porro Auctores pro vtraque sententia adducit *Farinac. loco cit. num. 72. & 73.* Et primo quidem asserentes quod possint Inquisitores procedere contra Religiosos, & Clericos palam matrimonium contrahentes tanquam suspectos, non vero contra clam contrahentes huius
20 modi sunt *D. Ioann. de Anania in d. c. ad abolendam nu. 27. extra de hæretic. post Bald.* quem allegat *in l. final. ante finem C. de summa Trinit. & fide Cathol. Repert. Inquisitor. in verb.* hæreticus *num. 22. & in verb.* professio, *& in verb.* religio *num. 3. & in verb.* suspicio *sub nu. 27. & in verb.* vxor *num. 2. Arnald. Albertinum in repet. rubr. pro hæret. quæst. 13. nume. 37. Alphons. de Castro de iusta Hæretic. punitione lib. 1. capit. 1. Conradl Brun. in tract. de hæret. lib. 1. c. 2. Squilacen. in tract. de fide Cathol. capit. 15. post num. 2. Carrer. in tract. de hæret. num. 38. Gundisalu. in eodem tract. de hæret. quæst. 9. numer. 4. & Decian. loco citato.*

Secundo vero loco adducit prædictus *Farinac.* alios Auctores asserentes, quod Religiosus, vel Clericus contrahens matrimonium sit in fide suspectus, & ab Inquisitoribus agnoscendus, siue publicè, siue secretò id efficiat: cum quibus ipse sentit. Hi vero sunt *Simancas ca-*
21 *thol. instit. tit. 40. Rubr. de matrim. n. 9. & sequen. & in Enchirid. violat. relig. tit. 12. rubr. de Nefar. nupt. num. Campeg. in addit. ad Zanchin. in trac. de hæret. cap. 35. versic. idem quoque dicitur de eo*, & denique prædictus *Penna* paulo a me citatus.

Merito etiam *Diana Resol. moral. par. 4. tract. 7. de pœnis delict. resol. 5.* postquam ibi iuxta doctrinam positam resoluit Clericos sacris ordinibus initiatos, & Religiosos matrimonium ineuntes non solum sacrilegium committere; verum etiam & de hæresi suspectos esse; pro quo alios etiam adducit Auctores *Mouram de incant. opusc. 1. sect. 3. capit. 3. num. 9. Sesse tom. 4. decis. 449. numer. 3. & 9. Payrinum in priuileg. minim. tom. 2. constit. 9. Pauli V.* §. 2. *num. 20 Leon. de potest. Confess. part. 1. recoll. 22. num. 15. cas. 24. Rodriqu. in qq. regul. tom. 3. quæst. 1. art. 1. Param. de orig. Inquisit. lib. 3. quæst. 10. num. 75. Hieron. Rodriquez in compend. qq. regular. resolut. quæst. 3. num. 1.* & alios penes ipsos. Addit quod sicut professi in alijs Religionibus, ita ij, qui
22 in Societate Iesu vota biennij emiserunt, si matrimonium postea contraherent, præter quam quod matrimonium est irritum, subijciãtur pœnis debitis professis aliarum Religionum, & abiurant.

Et iure Iesuitæ; qui vota biennij emiserunt, ijs constitutionibus includuntur: nam vt ait *Sanchez de matrim. lib. 7. disput. 25. numer. 15.* postquam sibi obijcit quod vota Bien-

Biennij sunt vota simplicia, & vota simplicia differunt à solemnibus, quod solemnia contineant traditionem ipsius vouentis, & acceptationem Dei per ministros ab Ecclesia ad id destinatos; adhibitis alijs cæremonijs, & in circunstantijs necessarijs ab Ecclesia præscriptis: vota vero simplicia consistunt in promissione retento dominio pe
23 nes vouentem, & facultate validè disponendi contra votum, vt docent *Valentia 2.2.disput.6.q. 6.pun. 5.col.4.& sequen.Aragon.2. 2. q.* 88. *art.7.Henriquez lib.11.de matr.c.* 5. *num.3.& 4. iuncto commento littera R.* vnde videtur sequi quod prædicta Societas Iesu vota biennij non constituant verè religiosum vt olim sensit *Nauar.C.non dicatis num.*15. 12.*qu.* 1. & videntur sentire Doctores asserentes vota solemnia esse de Religionis essentia. Hi vero sunt *Caiet.2.2.quæst.*188.*art.1. circa solutionem ad 4. Angel. verb. Religiosus in initio Syluester religio.1. in princip. Armilla 5.Religio num. 1. & ibi Tabiena in initio, Sotus lib.7.de iust.qu. 5.artic.1.conclus.*8.*& alij*, & per vltimam consequentiam; quod non habeant talia vota emittentes impedimentum dirimens matrimonium, nec si contrahant prædictis bigamorum, seu Religiosorum contrahentium matrimonium constitutionibus, & pœnis subiaceant tanquam de fide suspecti.

Nam vt ait, inquam, Sanchez loco citato respondens ad hanc obiectionem; Emittentes vo-
24 ta biennij in Societate Iesu, sunt verè propriè, & simpliciter Religiosi, quod definiuit *Gregorius XIII. in Bulla* incipienti. *Ascendente Domino*. Et ad auctoritatem Nauarri respondet quod ipsemet *Nauarr.* cecinit palinodiam in editione recentiore *Commentario 1. de Regular. nu.* 19. *Corollario* 26. Vnde benè Inquisitio vallisoletana olim seuerè animaduertit in quendam Religiosum asserentem in quodam suo quodlibeto Societatem Iesu non esse religionem, quia vota solemnia non emittunt nisi aliqui; quod absurdius est. Ad alios supra adductos dicentes quod vota solemnia sunt de essentia Religionis; Respondet id minimè verum esse: sed satis esse certam vitæ conditionem
25 qua viuitur in paupertate, castitate, & obedientia voto firmatis cum quadam immobilitate, & externa Cęremonia, per quam res Ecclesiæ sit nota: sub viuendi instituto approbato tanquam verè religioso per Sedem Apostolicam. Et solum desiderari vota solemnia ad summam, & perfectissimam status religiosi dignitatem, in quo statu sunt professi Societatis Iesu: & aliarum Religionum professi; secus tamen ad veram, propriam, & perfectam religiosi status rationem, in qua sunt alij è societate solis votis simplicibus astricti, & ita ait *Valentia 4.par.disp.*10.*q.*5.*de matr.pun.*3. *& Henriquez lib.* 11. *de matrim. cap. 5. numer. 3. iuncto commento littera N. & n.6.* prædictos vero Auctores requirentes vota solemnia excusat, quod locuti sint prout de facto res tunc temporis accidebat.

Ad id vero, quod obijciebatur principaliter quod vota simplicia consistunt in quadam promissione, retento dominio penes vouentem, & per consequens non posse reperiri in ijs votis traditionem, quę sola reperitur in voto solẽni respondet idẽmet *Sanch.cũ Valentia* paulo ante citato: id quidem verũ esse de voto simplici in cõmuni: at nõ de talibus votis simplicibus, nẽpe Societatis Iesu, quæ quãdã cõtinẽt traditionem: non quidem illam perfectissimã, & solẽnẽ, quæ tradẽtẽ semet-

ipsum priuat totali corporis Dominiũ, & ex consequenti per se, & ex ipsa rei natura inhabilem reddit ad transferendum Dominium sui in alium; sed aliam non ita perfectam, neque solemnem, quę nimirum reddit personam subiectam, ac mancipatam illi, cui traditur: at non priuat tradentem omnino dominio, nec incapacem reddit ex vi illius traditionis; qui validè (peccando tamen) transmittit sui dominium in alium.

Ad vltimam consequentiã, quod scilicet tales emittentes vota biennij non habeant impedimentum dirimens contrahendi matrimonij, respondet prædictus *Sanchez loco cit. n.* 11. admittendo quidem: quod quantum est ex natura rei contrahere possunt validè matrimonium; sicut capaces sunt dominij acquirẽdi: sed addit quod obstat *Greg. xiij. constitutio*, quæ tale matrimonium post dicta vota contractum irritat.
27 Et quamuis nihil aliud ibi dictus Sanchez addat: non tamen mihi videtur incongruum; quin immo valdè congruum dicere; quod Pontifex illud decretum proferens; huius religionis status decẽtiã, & prędictam traditionem; quæ efficitur votis biennij aliquo modo respexit nam quod licitè fieri non poterat, ad maiorem prædicti status immobilitatem voluit, vt neque validè fieri possit; quin immo plus aliquid videtur dicere *Bellarm. lib. vnic. de matr. cap.* 21. §. *atque eodem iste*, vbi ait *vota simplicia Societatis Iesu hominem verè ac propriè religiosum constituunt, quæ ex constitutione Gregor. XIII. Summi Pontificis, quæ incipit, ascendente Domino, declarantur substantialia religionis, & dirimentia matrimonium*. Hæc ille.

Quæ ideo adducere volui, vt clarius appareret, quo iure tales ligatos voto biennij, iis statutis includeremus; quæ in reliquos reli-
28 giosos contrahentes matrimonium tanquam in suspectos de fide animaduertunt; quare quæ de aliis religiosis, & Clericis dicemus; de iis etiam quo ad hoc debent intelligi; mitius tamen contra istos semper agendum puto; quia vt diximus huiusmodi vota per se, & ex natura sua non inualidant subsequens matrimonium.

§

29 *An Pontifex possit dispensare cum religiosis professis, & sacris ordinibus initiatis, vt matrimonium contrabant.*

30 *Pontifex potest dispensare vt monachus è monasterio egrediatur; & vxorem ducat modo ex magna causa id faciat.*

31 *Quæ sit iusta causa dispensandi, remittitur arbiioio ipsius Pontificis.*

32 *Cum Rege D. Ramiro Aragoniæ dispẽsatum fuit, vt matrimonium iniret quamuis fuisset monachus.*

33 *Celestinus III. dispensauit cum Constantia filia Rugeri Regis vtriusque Siciliæ, vt cum fuisset monialis nuberet.*

34 Alexander *III. Dispensauit cum Nicolao Iustiniano.*

35 *Gregorius VIII. dispensauit cum quodam Fratre Cardinalis Ioyosæ Sacerdote, & Religioso capuccino.*

36 *Pontifex de plenitudine potestatis potest facere, quod matrimonium duret ad tempus in monacho, vel Sacerdote scilicet quoad torum.*

37 *Pontifex potest dispensare cum Sacerdote occidentali, vt contrahat matri-*

trimonium.

38 *Alexander VI. dispensauit cum Filio suo Cardinali Diacono vt vxorem duceret.*

39 *Respondetur Argumentis suprapositis, quod Pontifex non possit dispensare cum constitutis in sacris, & statuitur, quod possit in aliquo casu espetiali non vero per legem generalem.*

40 *Ordini sacro de iure diuino annexum est impedimentum dirimens subsequens matrimonium in sententia aliquorum.*

41 *In sacris ordinibus interuenire votum solemne castitatis ex cuius vi sequitur impedimentum dirimens, qui teneant.*

42 *Non esse impedimentum de iure diuino, sed ecclesiastico, qui doceant.*

43 *Sententia Bellarmini affertur ad elucidationem prædictorum.*

44 *Quod Pontifex non possit dispensare in voto solemni castitatis professi, qui teneant.*

45 *Responsio Ferdinandi de Mendoza nō placet.*

46 *Pontifex non potest dispensare, vt monachus manens monachus matrimonium ducat, seu castitatem non seruet.*

47 *Auctores qui tenent, quod Pontifex potest dispensare cum monacho, & Sacerdote, vt vxoretur.*

48 *Religiosi, & in sacris constituti matrimonium contrahentes qualiter sint suspecti.*

49 *Ex sententia Cantera colligitur, quod sint suspecti vehementer cum quadam limitatione.*

50 *Ex sententia vero Simancha absolutè vehementer suspecti sunt.*

51 *In Romana Inquisitione de vehementi tales suspecti sunt.*

52 *Religiosi, & constituti in sacris matrimonia celebrantes eadem pœna qua Bigami puniuntur plectendi sunt.*

53 *Ad instar aliorum Bigamorum isti tractandi sunt.*

54 *Si isti fuissent ex natione infecta vtique de vehementi abiurarent in nostra inquisitione.*

55 *Persona redditur suspecta respectu suæ regionis.*

56 *Si Religiosi, & in sacris constituti duo matrimonia inirent vehementer suspecti sunt sicut qui tria matrimonia celebrat viuente priore coniuge.*

Restat nunc videre ad plenam huius rei cognitionem, an possit Pontifex quoad huiusmodi Cleri-
29 cos in sacris constitutos, & Religiosos dispensare, vt possint matrimonium contrahere ex vrgentissima causa. Et quidem quoad Religiosos resoluit *Menocchius de arbit. Iudic. lib. 2. cent. 5. casu. 421. num. 10.* quod dispensat aliquando Pontifex maximus, vt Monachus possit è monasterio egredi, & ducere vxorem: modo ex magna, & vrgenti causa id faciat: Pro quo affertur *D. Tho. in 4. sent. dist. 34. quæst. 1. art.*
30 *4. Angel. Clauas. in summa in verb. matrimonium, impedimento 18. nume. 2. Glos. & Docto. in capit. cum ad monaster. de statu monacho. Anchar. in consil. 339. col. 2. Beleusin. l. si tibi in fine ff. de adoptio. Socinus senior in consil. in consil. 28. colum. vlt. & in consil. 92. colum. 2. lib. 1. Ias. in l. si arrogator numero quinto ff. de adoptio, & in l. vltim. numero secundo C. de transact. Decius in capitul. quæ in Ecclesiarum numer. 13. de constitut. Gozadi. in consil. 51. numero 18. Rubeus in consil. 147. numero octauo Parisius in consil. 68. numero 148. lib. 4. Ripa in capitul. cum M. Ferrariensis numero 76. de constitutio. Et plures vide infra hac eadem quæst. in responsione ad secundam obiectionem.*

31 Quæ autem sit iusta causa dispēsandi remittitur arbitrio ipsius Pontificis, vt fatetur ipse *Menocchius ibidem num. 11. Sylu. Prierias*

in summa in verb. dispensatio num 3.
Iusta autem causa videtur conser-
uatio alicuius Regni, vt de facto di
spensatum fuit cum Ramiro Arago
niæ Rege, vt refert ipse *Menocchius*
ibidem numer. 13. *ex Anchar. loco cit.*
32 *col. 3. & ex Volaterano lib. 2. Geo-*
graphiæ capit. vltimo, de quo etiam
meminit *Barbosa in collect. DD. in*
lib. 3. Decretal. c. cum ad monasterium
de statu monachorum numer. 13. vbi
præter citatos affert *Lucium Mari-*
anum Siculum lib. 8. de memorab. Hi-
spaniæ capit. vltim. Ioan. Vasæ: in
Chron. c. 18. Bartholom. à S. Fausto in
thesauro religios. lib. 3 quæst. 36. nume.
6. & addit idem *Barbosa* Cœlestinũ
tertium dispensasse cum Constan-
33 tia filia Rogerij, Regis Siciliæ, &
Neapolis professa in Monasterio
Panormitano, vt Religione relicta
nuberet Henrico VI. Federici Im-
peratoris filio, vt referunt *Cened.*
Collect. 124. *numer.* 5. *Pined in vita*
D. Ioannis Baptistæ lib. 1. art. 1. c. 6.
in fine, *Franc. Molin. de ritu nupt.*
lib. 1. comp. 19. numer. 124. & refert
etiam Alexandrum tertium dispen
34 sasse cum Nicolao Iustiniano Sa-
cerdote Monacho in Monasterio
Sancti Nicolai Ordinis Sanct Be-
nedicti ad instantiam Vitalis Vene
torum Ducis, vt referunt *D. Barth.*
à S. Fausto d. quæst. 36. num. 5. Pineda
in Monarch. Ecclesiast. part. 4. lib. 25.
cap. 7. S. 1. pag. 84. & Greg. XIII. di-
spensasse cum fratre Cardinalis Io-
yolæ Galli, Sacerdote professo, &
Prouinciali Ordinis Capuccinorũ,
35 vt refert prædictus *Barthol. à S. Fau-*
sto d. quæst. 36. d numer. 8. in quibus
exemplis vt patet non semper affer-
tur causa Regni.

Et latius affert hanc doctrinam
Albertinus in tract. de agnosc. Catbo-
licis assert quæst. 23, num. 39. vbi su-
pradictum factum Aragoniæ Regis
tacito nomine affert; & prædictam
doctrinam ex pluribus Auctoribus
confirmat, quos apud ipsum videre
est, & peculiariter notat ex *Bald. in*
36 *l. si tibi filius de adoptio.* quod Papa
de plenitudine potestatis potest fa-
cere quod matrimonium duret ad
tempus, puta quod Monachus pos-
sit habere vxorem vsque ad procre
ationem prolis, ne fortè stirps no-
bilis deficiat sine hærede. Id autem
quod dicit, quod matrimonium
duret ad tempus, intelligendum
est quoad torum, & cohabitationẽ;
nam vinculum matrimonij consum
mati dissolui non potest, vt benè de
clarat infra ipsemet *Albertinus* quã-
do ait: *Si monachus, cum quo dispẽ-*
sat, consummato matrimonio rediret
ad Religionem, viuente illa non posset
Papa cum altera copulare obstante li-
gamine matrimonij non autem voto.

Et huius disparitatis rationem, quod scilicet possit Pontifex dispẽsare in voto solemni, non autem in matrimonio consummato reddit ipsemet *Albertinus ex Petro de Palude in 4. dist. 23 quæst. 1.* quam non adduco; quia alijs nitor principijs, quæ supra adduxi *in primo lib.* quærens de potestate Pontificis circa dispẽsationem ad bigamiã. Si vero loquamur de Clericis in sacris constitutis facilior est resolutio, quam adducit ipsemet *Albertin. loco cit. n. 41.* quod scilicet Papa potest ex causa publicæ vtilitatis, & etiam sine tali causa dispensare cum Sacerdote Occidentali, vt contrahat matrimonium; vt concludit *Cardinal. Caietanus in suo quod lib. xij.* incipiente quæritur *vtrum Summus Pontifex, & Bald. in l. rescripta col. 11. C. de prec. Imperat. offer.* solum fuit ausus dicere, quod Papa dispensat, quod Subdiaconus vxoretur, pro quo allegatur *C. de illo xxxij. dist. vbi hoc gloss. tenet.* Et pro hoc affert factũ, quod eius tẽpore accidit

Ale-

Alexander Papa vj. dispensauit cum
38 filio suo Cæsare Diacono Cardinali, vt deposito Cardinalis galero cõtraheret matrimonium cum filia Ducis Valentini, & de facto contraxit tale matrimonium, quod etiam affert *Barbosa loco citato.* Et huc etiam faciunt exempla, quæ supra attuli de Religiosis Sacerdotibus. Vide apud ipsum ibidẽ responsiones ad aliquas obiectiones in contrarium.

Obijcies primo contra positam doctrinam illud quod supra diximus scilicet verius esse nunquam concessum in sacris ordinibus constitutis matrimonium contrahere neque Græcis, neque latinis. At modo videtur, quod contrarium asseratur, dum dicimus Pontificem non solum posse dispensare cũ constitutis in sacris ordinibus; sed etiã cum professis in Religione.

Respondeo primo nos supra minimè locutos ex Pontificia dispensatione; sed solum de aliqua consue tudine tum apud Græcos; tum etiã apud latinos. Respondeo secundo
39 neque locutos quando vrget aliqua grauissima causa Regni, vel magni momenti, vt in exemplis positis vidimus. Respondeo tertio nos modo loqui de dispensatione Pontificis in aliquo casu speciali; non autem per legem generalem, quod supra videbatur peti.

Quod an fieri possit ita per legẽ generalem à Pontifice: videtur petendum iuxta varias sententias. Nã qui tenent ordini sacro de Iure Diuino annexum esse impedimentum dirimens subsequens matrimoniũ, vt tenent *Maior. 4. d. 24. tota quæst.*
40 *2. Vualdensis de Sacramentis cap. 128. nu. 5. & cap. 129. statim in principio, & de Sacramentalibus cap. 66. num. 6 Franciscus Forsensis lib. 2. de dogmatibus characteribus fol. 85. col. 1. & fol. 88. col. 2. Cela 4. d. 37. qu. 1. in fine*, quorum sententiam vocat probabilem *Azor. lib. 13. Institut. moral. cap. 12. quæstio. 1. §. quanquam autem*, & sequuntur Alij. Vtique hi negabũt posse per legem Generalem dispen sari. Et idem etiam inficiabuntur, qui tenent in sacris ordinibus inter
41 uenire votum solemne castitatis, ex cuius vi sequatur ex Iure Diuino naturali impedimẽtum dirimens subsequentis matrimonij. Et ita tenent Aliqui, quos refert *Bassolis 4. dist. 37. q. 1. & Alij*, quos refert *Sanchez de matrim. lib. 7. disp. 28. nu. 10.* Qui vero tenent non dari tale impedimentum dirimens subsequentis matrimonij de Iure Diuino, sed solum Ecclesiastico: vt tenent *Sãchez*
42 *loco cit. num. 12. Couarr. de spõsal. p. 2. cap. 6. §. 3. num. 2. Cuch. lib. 5. Institut. maior. tit. 12. nu. 210. D. Barbosa in rubr. ff. solut. matrim. part. 2. num. 89. Azor. Institut. moral part. 1. lib. 13. c. 12. quæst. 1. Bellet. disquisit. cleric. par. 1. tit. de discipl. cleric. §. 15. numer. 61. Homobonus de Bonis de humanæ vitæ statibus part. 1. cap. 19. propè finem vers. quoad secũdum*, & Alij citati per *Augustinum Barbosam de officio, & potestate Episcopi parte. 2. allegat. 15. num. 3.* fortè non negabunt posse per legem generalem dispensari à Pontifice; præsertim accedente rationabili causa; vt olim concessum tenet Augustinus Barbosa Clericis Græcis, vt supra *hoc eodem cap. retu-*
43 *limus.*

Et dixi forte non negabunt; propter doctrinam *Bellarmini tomo. 2. controuersiarum, cõtrouersia 2. lib. 1. cap. 19.* vbi ait: *cõtra hos errores probãdum nobis est, votũ cõtinẽtiæ annexum esse ordinibus sacris, ita vt nec ducere vxores, nec vxoribus antea ductis vti liceat post ordinationem: positiuo quidem iure, sed antiquissimo, & æquissimo, & quod nullo modo expediat, vt*

hoc

hoc tempore relaxetur. Nec te moueat, quod Bellarminus dicat quod votum est annexum ordinibus sacris: nam hoc etiam admittit *Sanchez disput. 27. num. 10. & 28. nu. 12.* & tamen quamuis concedat matrimonium subsequens impediri iure diuino naturali ratione voti castitatis annexi; negat tamen iure diuino dirimi subsequens matrimonium; nec ratione talis voti; quod ipse Sanchez solum vocat solemne per accidens: sed solum præcepto Ecclesiastico dicit dirimi. Qui *Bellarminus dicto loco a cap.* 18. omnino legendus est.

Obijcies secundo dictum *caput cum ad monasterium de statu monachorum* ibi *sicut*, *& custodia castitatis*, *&c.* vbi notatur, vt prædictus *Barbosa ibidem* docet, quod Papa dispensare non potest in voto solẽni castitatis professi, vt docent mul-
44 ti, tuentur *Gloss. hic verb. abdicatio*, *& cap. sunt quidam verbo Apostoli 25 qu. 1. S. Tho. 2. 2. qu. 88. art. 11. Syluester verb. votum 4. qu. 5. Abulens. cap. 30. Numer. q.* 109. *Aragon. 2. 2. q.* 88. *artic. 11. col. 9. vers. propter hæc argumenta*, *Sotus de Iust. lib. 7. q. 4. art. 2. & in 4. dist. 38. q. 2. art. 2. Mandos. de signatura Gratiæ verbo voti commutatio col. penul. vers. verum opinio negatiua*, *Barth. a Ledesma de matrim. dub. 33. in fine Petrus de Ledesma in summa part. 2. tract. 10. cap. 8. pagin.* 549. *cum sequen.*

Respondet primo ad hanc obiectionem *Ferdinandus de Mendoza lib. 2. de confirmando Concilio Iliberitano cap.* 30. in hoc textu nomine
45 Summi Pontificis venire Episcopũ; ita enim solebant olim in Europa, & Asia Episcopos nominare; vel Summos Sacerdotes, vt refert *Isid. lib. 7. Etymolog. cap.* 12. quare mirum non est si in hoc negent Canones posse Episcopum in votis solemnibus dispensare. Sed hæc Responsio communiter non placet.

46 Quare Respondetur Secundo. Ex hoc textu nihil aliud haberi, nisi quod Pontifex dispensare non potest, vt monachus manens monachus proprium retineat, & matrimonium ducat, seu castitatem non seruet. Et ita Respondent *Palud. in 4. dist. 38. quæst. 4. art. 3. conclus.* 11. *Lessius lib. 1. de Iustitia capit. 40. dub. 19. Fr. Basilius Ponti. de impediment. matri. capit. 1. §. 3. versu sed quamois Nicol. Garz. de benef. par. 7. cap. 10. n. 92. & 93. Valer. Reginald. in praxi fori pœnitent. lib. 18. nu. 398. vers. neque Sanchez in præcepta Decalogi to. 2. lib. 5. cap. 1. num. 16. Barthol. à S. Fausto dicta quæstion. 36. num. 12. & lib. 7. quæst.* 48.

Vnde mirum non est si hanc sententiam amplectantur Alij quam-
47 plures Auctores præter supra allatos: & ita amplectuntur in hoc *cap. cum ad monasterium Innocent. nume. 3. & 4. Ioan. Andreas num. vlt. Hostiensis num. 30. cum sequ. Butrius nu. 28. Abbas num. 21. Zabarel. num. vltimo, Henric. num. 9. & 10. Couarr. in cap. 2. num. 10. & 11. de testam. Gregor. l. 4, verbo Castidad tit. 8. p. 1. Nauar. in Man. cap. 12. num. 77. in fine, & in commento 2. de regular. num. 57. & de redditibus Ecclesiast. qu. 1. monitu 55. num. 9. & sub titulo de conuers. coniug. cons. 1. num. 3. in antiquis aliàs cons. 2. num. 3. in nouis, & sub tit. de sponsal. cons. 3. num. 8. in antiquis aliàs cons. 12. num. 8. in nouis. Anton. Gomez l. 40. Tauri num. 66. Tiraquel. de pœnis temper. in præfat. num. 46. & de nobilit. cap. 20. num. 186. Menocch. de success. creat. lib. 3. §. 3. nu. 303. Mozz. de contractibus tit. de matrimon. §. fin. num. 12. Bonacos. commun. criminal. part. 3. verbo Papa fol. 58. Cott. in memorab. verbo filius 7. Matienc. l. 1. glos. 1. num. 20. tit. 7. lib. 5. nouæ recop.*

Mich.

Mich. Medina de sacrorum hominum continentia lib. 5. cap. 7. cum sequent. Henriquez in summa lib. 11. cap. 8. §. 11. & lib. 12. cap. 5. §. 3. Guttierr. Canon. lib. 1. cap. 17. num. 5. & de matr. cap. 23. à princ. Bronor. à Sole in locis communibus verbo Papa dispensare cum monacho. Cabed. de Vasconcellos diuers. Iuris arg. lib. 3. capit. 5. Ceuall. comm. contra commun. q. 343. Nicol. Garc. de benef. d. part. 7. cap. 10. num. 83. Anton. Gomez in exposit. Cruciatæ clauf. 10. à num. 105. Spin. in speculo testam. gloss. 2. princ. num. 62. & gloss. 12 num. 7. Iacob de Graffis in aureis decis. part. 1. lib. 2. cap. 31. numer. 22. & 23. Gam. Lusit. decis. 379. num. 1. Ioa. Ramirez de confirmat. Ordinis D. Iacobi cap. 5. nu. 25. Motta eodem tract. lib. 2. cap. 1. §. 12. à num. 7. & cap. 2. §. 7. à nu. 7. & plures alij, quos refert, & sequitur dictus *Barbosa dicto cap. cum ad monasterium num. 13.*

48 Vidimus huc vsque; quo pacto vota religiosa etiam biennij in Societate Iesu, & Sacri Ordines habeant impedimentum dirimẽs subsequens matrimonium, conciliaq; & Pontifices id constituentes enumerauimus, (quamuis in aliquo peculiari casu ex vrgẽtissima causa posse ad id Pontificem dispensare ostenderimus.) Vnde huiusmodi Religiosos, & Clericos matrimoniũ contrahentes, suspectos in fide diximus, & præcipuè Lutherana hæresi; quia ipse Lutherus hanc hæresim nouissimis temporibus opere, & sermone docuit. Reliquum modo est videamus: quo pacto huiusmodi Religiosi, & clerici matrimonia cõtrahentes sint suspecti de vehemẽti, an de leui.

Circa quod *Cantera*, qui fuit Inquisitor Murciæ *in d. quæst. crimin. cap. 1. de hæret. num. 71.* videtur in-
49 clinare quod huiusmodi sint suspecti de vehementi; in eo quod ait, quod certè credit, quod propter suspicionem fieret instantia, & poneretur ad torturam; etsi vinceret, & remaneret probatio aliqua, abiuraret de leui, & deportaretur ad arbitrium Iudicis, & si colligeretur maxima malitia, & suspicio in fide, abiuraret de vehementi, & ait quod ita practicaret ipse. Et plus dicit *Simanchas in Enchirid. tit. 12. num. 1.*
50 vbi ait Religiosum contrahentem nuptias siue publicè, siue priuatè esse suspectum de vehementi. Sed in hoc Simancas (nam Cantera videtur sequi medium quid) potius videtur sequi stylum Romanæ Inquisitionis, quam nostræ Hispani-
51 cæ. De qua Romana testatur *Farinac. de hæresi quæst. 183. §. 6. num. 71.* vbi ait *talem clericum, seu Religiosum sic nubentem propter hæresis suspicionẽ esse torquendum, nisi hanc suspitionem contrarijs cõiecturis, & probationibus substulerit*: & addit quod si *subsistiuerit, debere adhuc abiurare de vehementi. sicut in Inquisitione Romana passim seruatur.*

Vnde merito noster *Diana d. p. 4. de pœnis delict. Resol. 5.* ait quod stylus nostræ Inquisitionis Hispanicæ est, supradictos non torquere; sed illos punit eadem pęna, qua puniũ-
52 tur contrahentes binas nuptias, & grauiori ob suspicionem grauiorem lutheranæ hæresis. Pro quo refert *Castrum Palaum tom. 1. tract. 4. disp. 8. pun. 16. §. 8. num. 4.* qui tamen refert dictum Canteram pro hac sententia. Vnde ipse Diana putat quod huiusmodi regulariter deberẽt abiurare de leui. Cuius Dianę sententia omnino mihi videtur sequenda, non enim alijs principijs in hoc casu horum Religiosorum, & Clericorum mihi videtur procedendum, ac
53 processimus in casu aliorum Bigamorum; sicut ergo illi sunt suspecti de leui ob duplex matrimonium; nisi

nisi aliquã alia adsit circunstantia aggrauans, vt sæpè diximus: ita isti; nisi aliunde ostendunt maiorem suspicionem lutheranæ hæresis; solum debent reputari vt suspecti de leui; quæ suspicio oritur ex facto ipso hæreticorum vitam imitante, vt supra etiam in hoc Secundo libro ratiocinati sumus.

54 Augeretur autẽ istorum Religiosorum, & Clericorum suspicio; si ij essent ex prouincia infecta lutherana hæresi, vel si ex talibus hæreticis originem traherent; vel si duplex matrimonium contraherent; in tali enim casu deberent hi torqueri super intentione, & ita seruatur apud Tribunal nostræ Inquisitionis Hispanicæ. Et hanc doctrinam; quod scilicet si huiusmodi essent ex prouincia infecta lutherana hæresi, deberent torqueri, & essent suspecti de vehementi confirmat *Diana loco paulo ante citato*, ait enim quod persona redditur suspecta respectu suæ

55 regionis, vt optimè obseruat *Sesse in decis. Regni Arag. tom. 4. decis. 452. num. 4. & Alij.*

Quod autem dicimus, quod essent suspecti etiam de vehementi, & torquerentur si matrimonium duplicarent. Probatur ex paritate rationis, nam si bigami, vt supra *in Secundo libro diximus*; tertium matrimonium celebrarent, essent suspecti de vehementi, & torquerentur super intentione: eodem pacto isti Religiosi, & clerici, qui propter primum matrimonium carnale contractum æquiparantur bigamis: quinimmo aliquo pacto existimantur magis suspecti ob contemptum Sacramenti matrimonij, & ordinis,

56 vel Religionis; debent per transitum ad secundum matrimonium carnale æquiparari polygamis, seu ijs, qui transeunt ad tertium matrimonium: atque adeo debent torqueri super intentione vt suspecti de vehementi. Id quod magis confirmatur ex praxi nostrorum Tribunalium. Et tanto magis in Clericis, & Religiosis augetur suspicio; quanto magis tenentur legem Domini inquirere, & seruare.

Finis Libri Secundi.

LIBER

LIBER TERTIVS DE PROBATIONIBVS, & Pęnis Bigamiæ, & Biuiriæ.

QVAESTIO PRIMA.

Ad quem Iudicem spectet cognoscere, & punire contrahentes binas Nuptias.

SVMMARIVM.

1 *DE Iure communi Punitio Bigamiæ ad vtrumque Iudicem Ecclesiast. & sæcularem spectabat.*
2 *Hodie ad solos Iudices Ecclesiasticos pertinet.*
3 *Extat Lusitaniæ, declaratio Summi Pontificis in hac materia.*
4 *Reijcitur sententia M. A. Genuensis.*
5 *Bullæ Pontificiæ directæ vni inquisitioni omnibus alijs normam prabent.*
6 *Bigamus etsi familiaris Sancti Officij sit, & si aleuosiam committat tamen ab Inquisitoribus punitur quia sunt priuatiui Iudices in hoc delicto quoad sæculares.*
7 *Sententia Narbonæ expenditur.*
8 *Opinio Canteræ affertur sententiam confirmans.*
9 *In aliquibus Hispaniæ Prouincijs Iudices sæculares adbuc de Bigamiæ delicto cognoscunt, sed perperam.*
10 *Ratio quare tales sæculare Iudices de tali delicto cognoscere non debent.*
11 *Iudices Ecclesiastici deberent æque ferre vt soli Inquisitores de tali delicto cognoscerent.*
12 *In hoc Siciliæ Regno religiose in hoc facto Iudices sæculares se gerunt.*
13 *Melius est præseruare quam curare.*
14 *Abiurationis saluberrimus vsus vnde originem sumpsit.*
15 *Quam vtilis, & necessaria sit in crimine hæresis.*
16 *Multa generalia concilia abiurationis vsum instituerunt.*
17 *Abiurationis definitio.*
18 *Abiuratio est remedium præseruatiuum.*
19 *Diuiditur abiuratio in quatuor species.*
20 *Ratio quare Iudices ab huiusmodi cognitionis se abstinere debent.*
21 *Sententia Albertini improbatur.*
22 *Pœnæ quibus Inquisitores bigamiam puniunt sunt congruæ tali delicto.*

23 *Pœna capitalis in delicto Bigamiæ ab vsu recessit.*

1 Etsi stando in Iure communi culpa contrahentium binas nuptias, vt aduertit *Sousa in Aphorism.lib.1.cap.35.nu.* 18. ad vtrum-
2 que Iudicem Ecclesiasticum scilicet,& sæcularem spectabat, nunc autem ad solos Inquisitores: ita etiã *Albertinus de agnosc.qu.23.num.76.* à Sousa vt puto malè relatus, vt patebit infra, *Farinac de delict. q.* 140. *part.3.nu.*1. *Scaccia de Iudic. causar. &c.lib.1.cap.12.num.*55.vbi probat hoc delictum ab Inquisitoribus cognosci priuatiuè quoad Iudices laicos; quinimmo, vt addit *Sousa loco*
3 *citato* extat declaratio Summi Pontificis ad Inquisitorem Lusitaniæ, quem refert *Diana tract.7. de pœnis delict.p.4.resol.*4.§. 1.

Id autem quod asserit *M. Antonius Genuensis in praxi Archiepiscop. cap.*68. *num.* 13. *relatus à Diana loco cit.*vbi ait *quod si Bigamus est præuen-*
4 *tus à curia sæculari debet remitti ad Curiam Ecclesiasticam (Inquisitorem videlicet) qui torquet ipsum super intentione, & abiurare facit, quod deinde ipsa Curia Ecclesiastica tenetur illum remitte ad Curiam sæcularem, quæ ipsum punit pro Bigamia, quando vero est præuentus à Curia Ecclesiastica in totum punitur ab ipsa, & non potest amplius curia sæcularis se intromittere, vt habetur ex litteris congregationis Sancti Officij, quæ conseruantur in Curia.* hæc vsque Genuensis. Id inquam quod asserit Genuensis quoad remissionem ad Curiam Ecclesiasticam nullo pacto seruatur in praxi. Quinimmo nec debet seruari, vt benè colligitur ex supradicta declaratione Pontificis ad Inquisitores Lusitaniæ; quæ quamuis Inquisitoribus dictis directa fuit, omnibus normam præbet iuxta tradita à *Penna ad calcem Directur. In-*
5 *quis. de auctoritate extrauagantium n.*14.quod scilicet hoc delictum priuatiue spectat ad Inquisitores quoad Iudices sæculares, si ergo priuatiue spectat ad Inquisitores, malè dicit Genuensis quod detur præuentio apud Iudices sæculares. Et quod magis maior est quod oculatissimus Diana illum referat: nec tamen de ea re suum Iudicium ferat, nec illũ notet, contentus notare *Simancham tit.*40.*num.*3.& 4. quem Simanchã supra notauimus *lib.2.q.2. §. Habet ergo ipse.*

Vnde bene *Narbona lib.4.p.1.tit.*
6 1.*lib.*20.*gloss.*12.*n.*66. vbi postquam numeris præcedentibus quærit an sit dicendus Aleuosus; qui duplex simul contrahit matrimonium, & an à Iudicibus sæcularibus iudicandus. Respondet in hunc modum. *Sed sanè licet casus iste aleuosiam contineat; non tamen ideo familiaris sæcularibus Iudicibus remittendus est* (loquitur enim de cõcordia vtriusque Castellæ) *quia hodie de huiusmodi crimine à quocunque fuerit cõmissum, Inquisitores cognoscunt, ac delinquentes debitis pœnis afficiunt. Nam qui cum duabus vxoribus simul matrimonium contraxit, seu eodem tempore eas retinet de hæresi suspectus est, cum malè de Sacramento matrimonij sentire videatur, quare de eo Inquisitores solummodo cognitionem habẽt, vt post alios tradunt. Palat. Rubeus in repet. cap. per vestras* §.18. *num.* 25. *de donat. inter*, vbi etiam additionator alios recenset littera M. *Couarr. de sponsal.2.part.cap.7.§.3.n.6.Didacus Per.in l.3.tit.1.lib.5. ordinam.pagin.* 44.*in fin. Menocch de Arbitr.cas.*420 *nu.*119.*Nauar.cons.2. de hæret.num.* 8.*Henriq.in summa lib.*11.*cap.* 2. *nu.* 3.& *lib.*12.*cap.*6.*num.* 4. *Azeued. in l.*5.*nu.*3.*tit.primo lib.*5.*recopil. Ioan. Guttier.practicar.lib.*2.*qu.*8. *num.* 1. *Farinac.in praxi crimin.qu.*140.*num.* 24. *Alfar.de offic.Fiscal.gl.*20.*n.*396.

Vbi

Vbi aduertendum quod etsi prędictus Narbona casum ponat circa familiares; tamen illum casum prędicto modo resoluit non ex eo quod sint familiares; sed ex eo quod iste casus, seu delictum Bigamiæ ad Inquisitores priuatiuè spectat; nam alioqui ex eo quod aleuosiam contineat, ad Iudices sæculares spectatet; quate eius doctrina valet de quocunque committente tale delictum siue familiaris sit, siue non; vt ipsemet declarat ibi a quocunque fuerit commissum Inquisitores cognoscunt.

Et confirmatur *ex Cantera quæst. criminal. de Adulterio nu. 29.* vbi ait *Sed quid si vtrunque matrimonium* 8 *non valeret, fortassis quia erat consanguineus cum vna, & affinis cum alia, videtur quod etiam de Iure puniretur pœna ordinaria, quia iam fecit quod in eo fuit argumento textus in cap. Nuper de bigamis. Sed certè de hoc dubito, & hoc casu possent saluari Iudices sæculares cognoscentes de binis nuptijs, quamuis ego semper tenui contrarium scilicet quod Iudices sæculares non possunt cognoscere de illo, qui bis contraxit matrimonium; nam semper debent cognoscere ad punitionem an bis contraxerit, vel non, & sic incidenter deberent tractare de matrimonio, licet non tractent de vinculo matrimonij, quod totum probibitum est laicis.*

Vnde satis mirari non possum quod in aliquibus nostræ Hispaniæ præsertim Castellæ Curijs hic vsus, 9 seu potius abusus inualuerit, vt Iudices sæculares sese immisceant adhuc ad cognoscendum, & puniendum hoc Bigamiæ delictum; quod etsi Bigamia esset, attento Iure communi, delictum mixti fori, facere non deberent, præsertim cum priuatiuè quoad Iudices sęculares hodiè pertineat ad ipsos Inquisitores. Videntur autem Iudices sæculares Castellę hodie adhuc retinere hunc abusum, quia prosequuntur antiqua Iura tum commune, rum ipsius Castellæ, quibus concedebatur Bigamos punire, quæ congerit *Cantera d. quæst. criminal. de adulterio*, & nos infra afferemus, cum de pœnis bigamorum. Ratio autem quare etiamsi hoc delictum esset mixti fori, adhuc tamen non deberent sese immiscere in his causis Iudices sæculares, quæ maxime perpendenda est, & maximè debet mouere reli- 10 gionem apud dictos Iudices, qui quantumuis pœnas multiplicent huiusmodi Iudices, adhuc tamen remedium salutare adhibere non possunt animabus huiusmodi delinquentium, quod quasi remedium præueniens præstetur, vt iterum ne labantur.

11 Id quod à fortiori valet in sæcularibus, nam si cæteri Iudices Ecclesiastici deberent æquo animo ferre quod huiusmodi delinquentes puniantur potius ab Inquisitoribus propter dictum animarum remedium saluberrimum, quod Inquisitores exhibent singulariter, abiurationis inquam; quanto magis debent hoc efficere ipsi Iudices sæculares. Id quod religiosissime hic in Sicilia obseruant, vbi Iudices sæculares quamuis antea has causas iudicarent, & punirent, multis tamen 12 ab hinc annis solent se ijs expedire, & Ecclesiasticis Iudicibus omnino relinquere ducti vel iā allata ratione remedij abiurationis, quæ me maximè mouet, vel aliqua alia ratione non dissimili. Et certè quam optimi Principis intersit, & cuiusque benè instructæ Reipub. præseruare magis ne subditi Populi in peccata labantur, quam postquā lapsi sint, eos punire ex excellentia Diuini beneficij in eos, qui nunquā peccaue- 13 re, collari; satis superq; intelligi potest, & Iura ipsa à tot prudentissimis

viris condita clarissimè ostendunt, quæ primarium finem, præseruationem à peccatis habent. In casu autem nostro, & similibus nullum remedium reperiri potest, quod cum abiuratione componi possit quoad præseruationem à relabendo.

Nam vt ait *Pegna ad Eymericum tertia parte Direct. comm.* 40. *fol.* 488. *litera* C. fuit olim salubriter institutus abiurationis vsus ob continuas
14 frequentesque hæreticorum fraudes, & intercadentias, vt abiurationis robore adacti, & quasi vinculo constricti, & alligati cogerentur in Catholicæ Ecclesiæ vnitate permanere, ne liberum eis esset impune quoties vellent recedere, ac Ecclesiæ deludere, vt grauiter, & verè constituit *Leo Primus epist.* 49. cuius initium est *Relatione Sancti Fratris*, & refert *Conradus Brunus lib.* 3. *de hær. c.* 6. Iamquidem quid continere debeat abiuratio, luculenter præscripsit olim idem *Leo* eius nominis Papa Primus *in Epistola* 84. *ad Nicætam Aquileiensem Episcopum*, cuius verba vide apud *Pennam loco cit.*

Et in eandem sententia docet *Io. Rojas in singul. in fau. fid. sing. primo num.* 1. *&* 2. quod abiuratio sit frequens, & vsitata in crimine tantum hæresis, vt potè quæ in tam graui crimine vtilis, & necessaria
15 *ex cap. ad abolendam* §. *illos quoque de hæreticis, cap. super eo, & cap. accusatus eo titul. lib.* 6. *& in cap. inter sollicitudines nostras de purga cano. text. sing. in hac materia in cap. Ego Berengarius de consecrat. disput.* 2. *& in cap. primo, & cap. siquis voluerit, & in cap. siquis Episcopus* 1. *quæst.* 7. & huiusmodi abiurationis vlus in multis sanè Concilijs receptus fuit, vt in *prima Nicena Synodo capit. octauo*, & in *Ephesina Synodo sub Cælestino Primo celebrata, & in Synodo Laodicena sub liberio Papa capitulo septimo, & in*
16 *Concilio Constantiensi de abiuratione Hieronymi de Praga, & in* 8. *Synodo generali de abiuratione Berengarij* habetur transumptiue in dicto *cap. Ego Berengarius de consecr. distinct.* 2. *& Leo Papa* scribens Ianuario Episcopo Aquilensi, inquit *nullum hæreticum ad vnitatem Ecclesiæ esse recipiendum, nisi ad arbitrium sui Episcopi, vel Inquisitoris fidei abiurata, & anathematizata hæresi*, & habetur *in cap. saluberrimum, & in cap. donatum* 1. *qu.* 7.

17 Vnde merito ipse paulo post *num.* 4. definitionem eiusdem abiurationis adducit in hunc modum. *Est solemnis quædam hæresum detestatio cum assertione Catholicæ veritatis, & obligatione iuramento, & pœna vallata permanendi in fide Christiana*; cuius definitionis explicationem apud ipsum vide; illud tamen notare non prætermittam scilicet, quod sit *Detestatio cum obligatione iuramento, & pœna vallata permanendi in fide Christiana.* In quo clarissimè ostenditur remedium exhibitum ipsis delinquentibus iã conuersis amplius non labendi, & quod ista abiuratio sit tanquam remedium præseruatiuum ad amplius non labendum. Vnde benè *Baryola in flor. Direct. Inquisit.* 3. *part. excom.* 11. ait in proprijs terminis. *quoniam*
18 *quæ redeuntibus imponuntur pœnitentiæ haud propriæ sunt pœnæ, sed medicinæ salutares*. Medicinæ inquam non solum ad pristinam salutem reuocantes, sed a morbis, in quos possunt incurrere, præseruantes.

Diuiditur autem hæc abiuratio per *Pennam loco citato* quadrupliciter, aut enim est de leui, aut de vehementi, aut de violenta suspicio-
19 ne, aut denique de hæresi formali: quãuis autẽ propriè cœteris tribus abiurationibus præter leuẽ abiurationẽ cõueniat quod sint aptius remediũ præseruatiuũ, nã abiurãtes de vehemẽti si relabãtur ĩ hæresim, relapsorũ

pęna puniuntur: Attamen suo modo etiam competit abiurationi de leui quod sit etiam remedium præseruatiuum. Id quod benè habetur ex eodem *Penna loco citato* ait enim quod istæ quatuor abiurationes ratione finis non differunt; cum in id potissimum referantur, vt abiurantes virtute earum adacti, in Catholica vnitate contineantur.

Ex dictis iam benè patet; quam proficuè ab Inquisitoribus Bigami recognoscantur, præmuniantur, & puniantur; non est ergo cum amplius audeant sese in his caussis im-
20 miscere Iudices sæculares, hoc negotium Inquisitoribus relinquentes; quibus cordi est hæreses ipsas Deo fauente, & hæresum suspiciones extirpare; & eo magis debent libenter sese hac nō sua iurisdictione absoluere sæculares Iudices, quo sciunt apud Romanam Inquisitionem huiusmodi bigamos grauius puniri, & quod soleant huiusmodi abiurare de vehementi. Ex quo argumentum ducitur, quod cum in nostro Tribunali abiurent de leui; & alibi de vehementi; quod sit potius delictum, cui debeat adhiberi remedium præseruatiuum, quam Iudicibus sæcularibus remitti, qui tale remedium præstare non possunt.

Vnde audiendus non est *Albertinus* vir alioqui Doctissimus *dict. q.*
21 *23. nu. 26.* vbi habet *quod ex eo quod à Iudicibus sæcularibus acrius soleant huiusmodi Bigami puniri, & fortè pęna capitis in sententia aliquorum, & cum ex alia parte malitia sui temporis valdè inualesceret in frequentatione horum delictorum quibus decepta remanerent non paucæ mulieres, & inter has virgines, puellæque, quod valdè expediens esset, quod tales deceptores sub prætextu Sacramenti Matrimonij capite plecterentur potius, quam vt leuibus pęnis Inquisitorum, aliorumque Ecclesiasticorum Iudicum vt potè carceris, exilij, verberum, de honestatis scalæ p.æ. foribus Ecclesiæ, vel mitræ punirentur; quæ pœnæ ita leues ipsis delinquentibus videbantur, vt ferè inde risum abirent. Vnde addit ipse quod si Iudex Ecclesiasticus fuisset, nunquam huiusmodi delinquentes à Iudicibus sæcularibus ad suum forum reuocaret, nisi ipsi euidenter cō staret, illos malè de Sacramentis Ecclesiæ sentire*. Non est inquam audiendus Albertinus primo quia per hæc vltima verba scilicet (*quod non reuocaret bigamos à foro sæculari ad suum, nisi ipsi constaret quod huiusmodi malefactores malè sentirent de Sacramentis*) incidit in eamdem notam; qua supra *lib. 2. cap. 2.* notauimus *Simancham*: vbi ostendimus Inquisitores absolutè cognoscere huiusmodi Bigamos. Secundo quia non benè videtur perpendere naturam abiurationis suspectis adhibendæ; quam nos meritò tanti facimus: cum absque multiplicatione tot pœnarum præseruentur à sceleribus, à quibus meritò tam abhorret Albertinus: Tertio non ita leues sunt, vt infra videbimus, nec ita in derisum abierunt pœnæ quę à Tribunali huiusmodi scelestis
22 viris infliguntur, vt experientia ipsa testatur; quandoquidem maioribus criminibus ab ipso Tribunali similes imponuntur, plus, minusue iuxta grauitatem delicti; quæ pœnæ iunctæ cum abiuratione quam plurimos coercuerunt, ne ad semel abiurata flagitia redirent; maxime
23 cum pœna capitis in hoc delicto, quasi in omnibus Europæ Prouincijs iamiam indesuetudinem abijt, & tales delinquentes æquè à Iudicibus Ecclesiasticis, & sæcularibus pęnis scilicet corporalibus plectuntur, & ab Inquisitoribus abiuratio, & pęnæ salutares præter dictas corporales iniunguntur; immeritò er-

go tam debita Iurisdictione Tribunal, seu Iudices Ecclesiasticos spoliaret Albertinus.

QVAESTIO SECVNDA.

Cessante concessione cognitionis delicti Bigamiæ facta Inquisitoribus à Sede Apostolica, an possint ij se intromittere ob generalem rationem de iniuria facta Sacramento, & obiter quæritur de abusu aliorum Sacrameutorum, de quibus non est facta specialis concessio Inquisitoribus.

SVMMARIVM.

1 *ANnte Sixti V. tempora delicta debebant sapere hæresim manifestè, vt Inquisitores in eorum cognitione se intromitterent.*

2 *Acunna instituit quæstionem; an bulla de sollicitatione mulierum in Sacramento confessionis extendatur ad sollicitantes in aliјs Sacramentis.*

3 *Rationes pro parte affirmatiua.*

4 *Rationes pro parte negatiua.*

5 *Qui in peccato mortali suscipiunt Sanctissimum Christi Domini corpus: proditores vocantur à Sanctis Patribus.*

6 *Fractio sigilli confessionis vulgo putatur quid pertinens ad Tribunal Sancti Officij.*

7 *Propria iurisdictio ex officij natura Inquisitoribus conueniens, est quod habeant, & cognoscant vniuersitatem causarum fidei. Prò quo citatur Cutellius in Cod. legum Siculárum.*

8 *Inquisitorum Iurisdictio habet commoda delegatæ iurisdictionis: ad ordinariam tamen accedit.*

9 *Cuius rei affertur ratiō ex Augustino Barbosa.*

10 *Ex dictis colligitur, quod suspicio leuis in fide pertinet ad Inquisitores, & quid veniat nomine suspicionis leuis.*

11 *Merito post Sixti V. tempora extensa est Iurisdictio Inquisitorum ad ea, quæ quoquomodo saperent hæresim. Etiam si non manifestè.*

12 *Quicunque Iudex potest cognoscere, an sua sit iurisdictio in casu, de quo agitur, quando adest dubiū, an ad ipsum pertineat.*

13 *Abusio Sacramentorum videtur pertinere ad ordinariam Inquisitorum Iurisdictionem.*

14 *Bernard Comens. Sententia quod præbent suspicionem de hæresi non solū, qui corpore, & sanguine Christi Domini; sed qui aliјs abutuntur Sacramentis.*

15 *Videtur ex dictis deduci, quod videantur etiam suspecti, qui quolibet modo abutuntur Sacramentis.*

16 *Quid ex dictis videatur sequi absurdi.*

17 *Primus modus abutendi Sacramentis ex quadam generali abusione ex eo quod suscipiens, vel conficiens, & cet. habeat affectum ad peccatum mortale.*

18 *Sententia Vasquez de ministrante Eucharistiam.*

19 *In peccato mortali reperitur auersio à Deo, & conuersio ad creaturã.*

20 *Non omnis peccator male sentit in fide: nec omne peccatum mortale opponitur fidei.*

21 *Secundus modus abutendi Sacramentis, non solùm ex peruersione voluntatis; sed etiam ex peculiari de ordinatione mentis.*

22 *Sollicitans videtur suspectus ex eo quod eliciat actum, quo putet Sacramentum confessionis esse aptum medium ad suas explendas concupiscentias.*

23 *Quæ excusatio posset adduci a suspicione pro sollicitante.*

24 *Sollicitatio est apta inducere in suspicionem.*

25 *Cuius rei affertur ratio ex Sousa.*

Pessi-

26 *Pessimus sollicitantis in confessione discursus affertur.*

27 *Sollicitantes in confessione ideo præcipuè suspecti: quia peruertunt vsum confessionis directè.*

28 *Doctrina generalis affertur de ijs, qui directè peruertunt vsum Sacramentorum.*

29 *Quare animaduertunt Inquisitores in Sacerdotes, qui in ministrando Sacramento Eucharistiæ singulis plures exhibent formulas.*

30 *Affertur aptissima doctrina Dianæ ad hoc propositum.*

GRauissima est hæc quæstio, & quæ magnum facessit negotium; præfinit enim terminos Iurisdictionis Inquisitorum; eaque eo gratior esse debet; quominus reperitur saltē ita vniuersaliter apud alios Auctores, quos viderim tractata. Videtur autem termini intra quos spatiari hæc Iurisdictio possit ex vna parte omnia crimina quoquomodo hæresim sapientia saltē
1 post Sixti V. tempora; nam antea debebant sapere manifestam hæresim, vt habetur ex *Glossa capit. accusatus S. sanè verb. manifestè de hæreticis lib. 6.* quamuis neque ex dicto cap. excluderentur leuiter suspecti de hæresi, vt benè aduertit *Acunna quæst. 5. de confessarijs sollicitantibus à S. 43.* vbi diligenter elucidat hunc textum; ex alia vero parte alia crimina dictam hęresim nō sapientia, vt nimirum non immittant Inquisitores falcem in messem alienam, neque leuibus occupati, grauia fidei negotia relinquant.

2 Proponit quidem *Acunna quæst. 16. de confessarijs sollic.* similem huic quęstioni, sed non ita vniuersaliter solum enim quęrit an Bulla de sollicitatione mulierum in Sacramento confessionis extendatur ad sollicitantes in alijs Sacramentis, ita vt sollicitantes mulieres in alijs Sacramentis subiaceant eisdem pœnis, & cognitioni Inquisitorum; quibus subiacent sollicitantes in
3 confessione. Adducit autem ipse in principio rationes fauentes parti affirmatiuę, quod scilicet extendatur. Maximam autem vim facit in verbis prædictæ Bullæ; in qua Pontifex ait. *Nos in animum inducere nequeuntes, quod qui de fide rectè sentiunt, Sacramentis à Christo Domino institutis abutantur*, quibus verbis Pontifex videtur innuere: quod solum qui non benè sentiunt non solum in Sacramento Confessionis, sed etiam in alijs Sacramentis ijs abutuntur; vnde videtur Ratio generalis desumi posse, quod qui Sacramentis quoquomodo abutuntur, male sentiant in fide; atque adeo de fide sint suspecti.

4 Ex alia vero parte pro negatiua vrget validissima Ratio; quia nimirum si hoc verum esset: quod qui Sacramētis quomodolibet abutuntur sint suspecti de hæresi, traherentur ad Tribunal Sancti Officij, quicunque in peccato mortali, vel ministrant, vel suscipiunt Sacramēta; præsertim verò qui in peccato mortali reciperēt Sanctissimū Cor-
5 pus Domini quod delictū à Sanctis Patribus quadā proditio sācti ssimi Corporis Domini vocatur, & qui malè suscipiunt Iudæ proditori assimilatur. Vnde tales malè sentire in fide, & in materia Sacramento-
6 rum videntur. Fractio etiam sigilli Sacramenti Confessionis quasi vulgo putatur quid pertinens ad Tribunal Sancti Officij, propter grauē iniuriam effectam illi Sacramento per fractionem sigilli; & tamen nullū ex his delictis, si præcisè sistamus in hoc, ad Inquisitores pertinet.

Vt autem ad decisionem propositæ quæstionis deueniamus, oportet altiora principia petere: nempe perscrutando circa quæ Inquisitorum iurisdictio versetur; vt inde colli-

colligamus, an se extendere possit ad alios casus præsertim propositos circa abusionem Sacramentorum.

Er quidem propria Iurisdictio ex
7 officij natura Inquisitoribus conueniens est, quod habeant & cognoscant viuersitatem causarum fidei, vt ipsemet *Cutellius* volens, nolens cogitur fateri in *Cod. legum Sicularum ad leges Martini cap.* 21. *de Iurisd. Inquisit. Concessa cap.* 1. vbi id libentissimè quis non legat? vnde eorum iurisdictioni subiecta materia hæresis est *ex cap. accusatus* ibi *sanè cum negotium fidei, & cap. ne aliqui* ibi *an officium Inquisitionis hæreticæ prauitatis de hæretic. lib. 6. gloss.* 1. *& Archid. in Clem. multorum eodem tit. Cardinalis in eodem Archid. in dicto cap. ne aliqui eadem tit. in 6. Torreblanca de Magia fol. 3. cap. 5. de iurisdictione Inquisit.* scribentes omnes *in cap. per hoc de hæret. lib. 6. Abbas in cap. causam numer. 7. de offic. delegat. Villadiego de hæret. quæst. 7. nume. 9. & quæst. 23. num. 6. Decian. resp. 94. lib. 2. num. 2. Param. de origine Inquisitorum lib. 3. quæst. 2, numer. 90. D. Hieronymus leo. decis.* 2.

Cōtrouertitur autē an hæc iurisdictio sit delegata, an ordinaria. Et quidem satis elegāter expedit *Diana* hanc quæstionem *tract. 8. 4. par. Resol. moral. resol.* 1. vbi post quam refert Auctores tenentes hanc Iurisdictionem esse delegatam, nempè *Narbonam, Zanardum, Moscouium Butrium*, & alios in contrarium tenentes esse ordinariam, *Paramum, Cāteram*, præcipuè vero *D. Ioannē Dionysium, Portocarrero* modo benemerentissimum Episcopum Tudetensem; & olim à Concilijs supremi Senatus Inquisitionis in alleg. *Sobre la competencia de Iurisdicion entre la Inquisicion y ministros reales nu.* 48. vbi asserit loquens de alijs Inquisitoribus (*En ninguna de las dichas calidades se diferencian del Señor Inquisidor General cuya Iurisdicion es sin duda ordinaria*) conclu-
8 dit dicens quod ipse vtranque sententiam amplectitur; quod nimitum à principio delegata sit hæc iurisdictio, & quod habeat omnes excellentias delegatæ Iurisdictionis; ad ordinariam tamen valdè accedat, ita vt careat imperfectionibus delegatæ. Id quod benè confirmatur *ex Augustino Barbosa in collect. DD. in lib. V. sexti decretal. tit. 2. cap.* 17. vbi rationem affert quare à prin-
9 cipio hęc Iurisdictio assimilata sit Iurisdictioni delegatę, quia scilicet à principio quidam destinabantur ad certas personas; Alij ad certas causas, & nonnunquam ad certas Prouincias, prout necessitas exigebat, ac Summo Pontifici necessarium videbatur; nec officium eorū perpetuò erat stabilitum, affert etiā rationē quare modo ad ordinariam accedat, quia scilicet firmata videtur hęc Iurisdictio, & perpetuò stabilitum Inquisitorum officium in Regnis Castellę, Lusitanię, Sicilię, & alijs locis ita requirente necessitate conseruandi fidem Catholicam in sua puritate, & syncerita-te, vt probat latissimè Paramus, ex quo idem Barbosa accepit.

10 Ex dictis aliqua colligi possunt, quæ pressius faciunt ad nostram quęstionem; quare si ad Inquisitores pertinet vniuersitas causarū fidei; & per consequens omnis hęresis fidei contraria pertinet etiam omnis suspicio in fide etiam si leuis sit. Voco autem suspicionem leuē respectu vehementis; non quia friuola, & nullius momenti sint eius inditia, sed quia non sunt ita grauia, vel ita vehementia, sicut illa, quæ vehementem constituunt suspicionem, nam in se notabilis esse debet ista suspicio Iudicis arbitrio *gloss.* 1. *in cap. excommunicamus* 1. *§. qui autem de hæret. Hostiensis in summa*

ma tit. de hære. §. qualiter. n. 4. ver. sin
autē, & ita intelligēdi sūt Squillac. de
fide c. 36. Bossius in pra. ti. de hæret. n.
6. Simāc. de Cath. c. 50. n. 27. Rojas de
hære. 2. par. n. 20. & n. 180. Arelat. de
hæret. notab. 27. Farin. de hæresibus q.
187. *à num.* 23. dum tradunt in hoc
crimine posse procedi contra quos-
cunque pro quauis etiam leui suspi-
cione. Id quod etiam patet ex di-
ctis, pro quo supra citauimus A-
11 cunnam *qu. 5. de Confess. sollicit.* Illud
etiam videtur posse colligi, quod
supra innuimus, quod scilicet post
tempora Sixti V. & eius concessio-
nem merito sit extensa Iurisdictio
Inquisitorum ad ea, quæ quoquo
modo saperent hæresim etiamsi nō
manifestam; nam cum hæc Iurisdi-
ctio vt supra diximus accedat ad or
dinariam videtur ad eandem iurisdi
ctionē pertinere hæresis manifesta,
& non manifesta, vel dubia etiā ante
bullam Sixti V. (modo. n. non est cō-
trouersia,) ad suam Iurisdictionem
fundandam quicunque enim Iudex
potest cognoscere an sua sit Iurisdi-
12 ctio in casu, de quo agitur quando
adest dubium an in ea specie ad ip-
sum pertineat cognitio *ex reg. l. si-*
quis ex aliena ff. de Iudicijs, quæ si
æquè procedit in Iudice delegato
cap. super literis ad finem, vbi *Felin. à*
nu. 18. de Rescrip. l. Præscript. C. si con-
tra Ius Grat. reg. Iuris 123. *à princip.*
quanto magis in Iudice ordinario,
vel quasi, debet valere.
13 Magis autem deueniendo ad ca-
sum prædictū de abusione in sacra-
mentis videtur etiam ex dictis col-
ligi quod cum abusio sacramento-
rum videatur sapere aliquo modo,
hæresim quod pertineat ad hāc qua
si ordinariam Inquisitorum cogni-
tionem, eam abusionem recogno-
scere, & punire. Et confirmatur hęc
ratio ex eo quod supra diximus ex
verbis Bullæ contra sollicitantes.
Cōfirmatur secundo ex ijs, quæ ad
ducit *Acunna quæst. 16. cit. de confess.*
sollic. num. 2. vbi ait quod sententia
quod Bulla sollicitationis extenda-
tur ad alia Sacramenta præter con-
fessionem firmatur *ex gloss. in cap. ac-*
cusatus §. sanè de hæret. in 6. verb. sa-
perēt, vbi diuinationes referēdo, ac
sortilegia hæresim sapiētia, inquit
vel faciunt prædicta cum corpore, &
sanguine Christi, &c. & his similibus.
Addit etiā, quod his verbis ductus
Ber. comen. in lucerna Inquisitor. ver-
bo sacramentis abuti. ibique *Pegn.* te-
14 nent firmiter de hæresi præbere su-
spicionem non solum qui corpore,
& sanguine Christi Domini, sed qui
alijs vtuntur, imo abutuntur Sacra-
mētis; vnde colligit ex probabili di
scursu prædictus *Acunna* quod volu
erit Pontifex Inquisitoribus cogni-
tionem tradere non solum in sol-
licitantes in confess. sed in quorum
libet aliorum Sacramentorum actu
quam sententiam videtur ipse pro-
babilem existimare.
15 Hinc deduci posse videtur, quod
simili pacto qui quolibet modo
abutuntur sacramentis, sint in fide
suspecti, & ab Inquisitoribus cogno
scendi, sed vt supra innui hinc vide-
tur sequi incōueniens; quod quod-
16 cunque sacrilegiū in materia Sacra-
mentorum saperet hęresim, & debe
ret subijci Tribunali, quod nimis
asperum, & durum est; nec veritatē
habet, sistendo in hoc, quod nimi-
rum aliunde nō colligeretur depra-
uata mens huiusmodi sacrilegi.
Vt ergo neq; ad dexterā incline-
mus; neq; ad sinistrā, ita mihi vide-
tur hic Gordianus nodus explicari
posse vt scilicet cōsiderem⁹ duplicè
modū, qui interuenire pōt in hac a-
busione sacramētorū; nā primo mo
do potest quis abuti Sacramētis ex
quedam generali abusione, nimirū
ex eo quod sit indispositus ad illa,
vel cōficiēda, & ministrāda, vel su-
scipienda ex eo quod habeat effe-

ctum ad peccatum mortale, & potest vocari genesalis abusio ex eo quod peccatum mortale sit generale impedimentum ad quodcunque Sacramentum conficiendum, vel suscipiendum, vel ministrandū; quod vltimum in sententia aliquorum nō requirit necessario talem dispositionē; putat enim Vasquez quod
18 Sacerdos tantum ministrans Sacramentum Eucharistiæ etiam si sit in peccato, quod non peccet mortaliter ex eo solum quod ministret; peccet autem si conficiat, quod apud omnes indubitatum est.

Ex hac ergo generali indispositione potius colligitur affectus ad peccatum ex praua voluntate quā malè sentire in materia Sacramenti, & quamuis tractare Sacramenta indisposite cum conscienria peccati mortalis, inuoluat implicitè ali
19 quem Sacramenti contemptum: at hoc reperitur generaliter in omni peccato mortali ex eo scilicet, quod qui se conuertit per inordinatum affectum ad creaturam contra diuinum præceptum, per consequens auertitur à Deo, non quod sentiat crearuram esse summum bonum, & Deum relinquendum; sed quia quamuis speculatiuè sentiat Deum esse summum bonum, & verè amplectendum: crearuram autē bonum caducum, & temporale, & rantum delectabile, vel vtile, nō honestum; attamen hic, & nunc per iudicium practicum putat allectæ vo
20 luntati indulgendum; vnde non oritur quod omnis peccator malè sentiat in fide; quin immo hęreticus esset, & malè sentiret in fide, qui putaret omne mortale peccatum opponi fidei; & esse incompossibile cū fide, sicut est incompossibile cum gratia habituali, seu sanctificante. Eodem pacto, qui est indispositus ad recipienda Sacramenta quāuis speculatiuè sentiat sanctè tractāda; at propter affectum ad creaturā practicè hic & nūc putat accedēdū ad Sacramentum nil speciale, vel explicitum enuncians circa tale, vel tale Sacramentum.

21 Secundo potest quis abuti Sacramentis non solū ex peruersione voluntatis, & ex inordinato affecru ad creaturam, sed etiā ex peculiari deordinatione mentis ex eo quod scilicet existimet Sacramenta cōferre ad talē peruersū vsum verbi gratia in materia magiæ, atque adeò qui Sacramētis, vel sacramētalibus abutitur, in tali vsu malè sētit de Sacramētis; tribuit enim fontibus sanctitatis sortilegū effectū, qui omnino pugnat cū illis; eodē pacto videtur dici posse quod sollicitans in Sacramēto cōfessionis quasi eliciat actū quod cū in sacramēto confessionis
22 aperiātur peccara; vnde colligi potest an talis, & talis mulier verbi gratia soleat peccata cōmittere; aptū sit, & cōmodum huiusmodi Sacramentum ad suas complendas cōcupiscentias. Et quāuis posset dici ad excusationem mentis huius sactile
23 gi, quod ipse non putet quod sacramentum sit ad hunc peruersum effectum destinatū, sed quod vtatur illa occasione cognitionis peccatorū alioqui aptissimæ, ad hoc vt satis faciat suę libidini; in quo non intellectū, sed volūtatē deprauatā ostendir Attamē si admittarur hæc excusatio, plura huiusmodi, vt supra secūdo libro ostēdimus, excusari possēt: sed contrariū deber dici, nā factū ipsum ex natura sua est aptum inducere in hanc suspicionem, vt benè notat *Sousa in opusc. de confess. folio. tra. 1. c. 5. in respons. ad primum argumentum*, vbi ait ad primum dicendū est non cōstare an sollicitatores habeant errorem in intellectu, an solum procedant ex prauo voluntatis affectu, atque ex inclinatione ad libidinem, & hinc est quod stante externo actu certo, per quem talis iniuria infertur Sacramento, nō possit

non

non aliqualis cõtra fidem suspicio
coniectari; iudicium enim humanũ
per externa signa procedit; vnde
qui Sacramẽto cõfessionis solicitãs
abutitur, aptissimam præbet occa-
sionem suspicandi quod existimet,
quod Sacramẽtum Confessionis sit
apta inuẽntio pro Sacerdotibus (vt
solent Hęretici deblaterare) ad suas
explendas libidines. Et negari non
potest, quod hunc discursum sacri-
legus, & sollicitans in confessione
Sacerdos efficiat: quam bonam na
ctus sum occasionem explendi mea
desideria: venisti bona mulier ad
tua explicanda peccata; at implica-
bo te maioribus peccatis. Videtur
ergo suo facto Hæreticorum, non
dico peruersa facta, sed hæreticales
blasphemias approbare, & ipsorum
calumnias confirmare.

Quod cum præcipuè, vel frequẽ
tius ex dicta occasione cognitionis
peccatorum accidat in Sacramen-
to Confessionis; & cum hoc Sacra-
mentum medicina salutaris sit ani-
marum, à morte peccati eas ad vi-
tam reuocãs; hinc merito fit, vt qui
hoc Antidoto abutitur, & in vene-
num conuertit præcipuè videatur
malè sentire in hoc sacramento; ita
vt mirum non sit (nisi velimus sequi
supradictam sententiam *Bernard. Co
mens. in lucerna Inquisitorum*) quam
solum solicitantes in hoc Sacramen
to Confessionis Inquisitoribus tan
27 quam suspecti de fide subijciantur
ex eo scilicet quod specialiter fini
huius Sacramenti huiusmodi sacri-
legi opponantur, & directè ipsius
vsum peruertãt, quod nõ accidit in
sollicitatione in alijs Sacramẽtis.

28 Cæterum non nego quod si quis
aliquid efficeret quod directè oppo
neretur primario fini cæterorum
Sacramentorum, & spiritualem
eius vsum ad temporalem peruer-
teret; quod eodem pacto ex facto
suo suspicionem de hæresi ab Inqui
sitoribus plectendam exhiberet, vt
si quis vergi gratia Eucharistiæ Sa-
cramentum, quod in modum cibi
& potus ad refectionem, & nutri-
tionem animarum exhibeatur, quæ
nutritio est Eucharistiæ præcipuus
finis vt docet *Cõcilium Trident. sess.
13. c. 2. & 7. & can. 5. &* 11. ad cor-
poralem satietatem adhiberet, &
29 fortè etiam ab hoc debent animad-
uertere Inquisitores contra exhibẽ
tes in ministrando Eucharistiæ Sa-
cramento plures formulas commu
nicantibus; quasi vero refectionem
animæ attendãt penes quantitatẽ
sensibilium accidentium, non vero
penes sacramentum ipsum, & Chri-
stum Dominum omnis satietatis fõ
tem in quolibet fragmento conse-
cratæ hostiæ contẽtum; vnde benè
ait *Diana tract. 6. Miscell. 3. par.* Eu
charistiam non causare gratiam to-
30 to tempore, quo est in sthomaco, si
cut nec toto tempore manducatio
nis; alias esses melioris conditionis
cõmunicando te sub multis hostijs
quod falsum est, & puniuntur vt su-
spiciosi per Inquisitores qui sunt
multò soliciti se communicare sub
multis hostijs vt diutius duret cor-
pus Christi in sthomaco; nec est idẽ
de cibo corporeo, cũ iste operetur
per conuersionem sui in substantiã
aliti, quãuis *Suares* dicat quod quia
huiusmodi exhibentes plures for-
mulas nouũ vsum in Ecclesia Dei
inducunt, ideo debent eos Inquisi-
tores cognoscere, & similes casus
possent in materia aliorum Sacra-
mentorum adduci. Et in eodem Sa
cramento Confessionis fractio sigil
li videtur propter rationem addu-
ctam ad Inquisitores pertinere.

31 *Alia ratio: quare sollicitãtes subijciãtur
Inquisitoribus, potest esse; quia tri-
buũt occasionẽ hæreticis blasphemã*

di catholicæ fidei sanctissima instituta.

32 *Vel quia maius periculum in sollicitatione in confessione, quam in sollicitatione in cæteris Sacramentis.*

33 *Sollicitantes in cæteris Sacramentis nō comprehenduntur ex sententia Trimarchi.*

34 *Ex Sousa sollicitatio in confessione suspicionem includit, & eius ratio.*

35 *Bullæ Pontificiæ emanatæ de sollicitatione potius videntur excitatiuæ antiquæ Iurisdictionis Inquisitorū, quam de noua facultatem concedētes.*

36 *Ex verbis bullæ contra sollicitantes colligitur, quod possint Inquisitores contra quoslibet de præterito diffamatos procedere.*

37 *Sed pœnæ non debent imponi, nisi quæ solebant, ante nouas constitutiones.*

38 *Qua doctrina posita non est opus recurrere ad hoc, quod hæ constitutiones non sint leges, sed commissiones.*

39 *Totum Sousæ negotium versatur in reddenda ratione: quare sollicitantes in confessione sint in fide suspecti.*

40 *Non ex quauis iniuria facta Sacramēto suspicio oritur, sed ex illa, quæ fit Sacramento ex ipsius Sacramenti substantia.*

41 *Est suspectus sollicitans in confessione ad venerem, quia necessariam peccati detestationem penitus aufert, quæ ad Sacramenti integritatem necessario exigitur.*

42 *Affertur ratio à Sousa, cur magis sollicitatio ad venerem, quam ad alia peccata, inducat suspicionem.*

43 *Ratio Sousæ non videtur vera.*

44 *Non est casus Inquisitionis, si confessarius extra confessionem, & post longum tempus, & extra locum confessionis sollicitet filiam spiritualem, vel eam carnaliter cognoscat.*

45 *Mulier sollicitans confessarium an sit suspecta in fide declarandum à Pontifice secundum Sousam.*

46 *Aliud est inquirere an Confessarij sollicitantes ad alia peccata sint suspecti in fide: aliud vero an prædictis pœnis constitutionis contra sollicitantes subiaceant.*

47 *Ratio quare emissum sit decretum contra sollicitantes ad venerem, non est; quia sollicitationes ad alia peccata in confessione non sint suspectæ, sed quia sollicitatio ad Venerem est maximi momenti.*

48 *Habet mulier si velit sollicitare Confessarium aliud tempus, & alium locum præter confessionis opportunitatem; at infer confessarium non nisi confessionis tempus, vel locum.*

49 *Sollicitantes pueros includuntur per nouam constitutionem.*

50 *Est maxima differentia inter confessarium, & mulierem sollicitantē.*

51 *Præcipua iniuria, quæ attenditur est sollicitatio facta in actu confessionis.*

52 *Probatur, quod sollicitatio ad alia crimina, & sollicitatio à fœmina proueniens includant suspicionem in fide.*

53 *Ex Paramo habetur; quod mulier sollicitans pœne Inquisitoribus subijcitur, vt Confessarius.*

54 *Alphonsus à Leone ad triginta quatuor casus qui expresse continentur in Edictis Inquisitorum; addit alios, qui non ita expresse continentur. Inter quos est fractio sigilli cōfessionis.*

55 *Alius casus est missas plures absque legitima causa, & approbata, vel vnam tantum postquam comederit celebrans, & enumerantur alij tres casus.*

56 *Enumerantur quinque capita, ad quæ reducuntur casus inquisitionis.*

57 *Ratio quare sollicitatio ad alia peccata subijciatur Inquisitoribus, est quia peruertit principale confessionis institutum.*

58 *Non ita suspectus est in fide, qui sollicitat in alijs Sacramentis.*

Sa.

59 *Sacramentum baptiſmi, & Sacramentum pœnitentiæ ſunt inſtituta ad conferendam primam gratiam, reliqua ad augendam gratiam.*

60 *An abuſio quæcunque Sacramentorum per ſollicitationem, vel quid ſimile inducat hæreſis ſuſpicionem aliorũ iudicio remittitur.*

61 *Etiam ceſſante ſpeciali conceſſione cognitionis circa delictum bigamiæ facta Inquiſitoribus adhuc poſſent procedere ex generali ratione contra ſuſpicionem de hæreſi.*

62 *Bigamia videtur peruertere primariũ finem Sacramenti matrimonij, vt Sacramentum eſt.*

Poſſet ideo etiam dici quod ſolicitantes in Sacramẽto Confeſſio-
31 nis ſpecialiter ſubijciantur alia ratione, quia ſcilicet videtur ad Inquiſitores fidei hoc negotium pertinere; nam ad quos hæreſum extirpatio pertinet; ad eos etiam videtur pertinere ſolicitatio in Sacramento Confeſſionis; quæ tribuit occaſionem hæreticis ad blaſphemandã Catholicę fidei Sanctiſſima Inſtituta, & Sacramenta ipſa, quę à Christo Domino inſtituta tam piè, religioſeque Catholica Eccleſia amplectitur; vel quia vt aſſerit *Trimarchi de confeſſ. abutente diſp. 3. ſect. 7. nu. 66.* vbi tenet quod ſollicitatio in alijs Sacramentis non ſit ſubiecta ijſdem pœnis ſollicitantium in Sacramento confeſſionis. Maius periculum imminet in ſollicitatione in confeſ-
32 ſione, quam in cæteris Sacramẽtis, nam cum confitentes mulieres crimina, & malos animi, & corporis ſui motus, & affectus ſecreto confiteantur, malus, & vafer confeſſarius inde non difficulter occaſionem arripere poſſet ſollicitandi confitẽtem ad inhoneſta committenda, niſi propter metum denunciationis, & grauibus pœnis coerceatur; quam occaſionem arripere nequeunt Cõfeſſarij in adminiſtratione aliorum Sacramentorum. pro qua ratione citat ipſe *Trimarchi, Acunnam, Sanctarellum, & Bonacinam.* Reſpondet tamen ad obiectionem ex ſupradictis verbis Bullæ contra ſollicitantes in Sacramento Confeſſionis *nu.* 68. vbi ait: (quod licet Romani Põtifices loquuti fuerint in plurali nu-
33 mero; non tamen id voluerunt vt cœtera Sacramenta compræhendi poſſent, vt ſeruant Rhetoricorum præcepta: vnde non eſt probabile intendiſſe Summos Pontifices ijſdem conſtitutionum ſupra relatarũ pœnis punire illos, qui alijs abutũtur Sacramentis ſollicitãdo, & prouocando mulieres ad inhoneſta committenda, de quibus nulla proponebatur controuerſia) Huc vſque Trimarchi: ipſe tamen quod legerim, non affert, rationem propter quam ſollicitatio ſuſpicionem includat vnde ad Inquiſitores pertineat.

Hanc tamen quæſtionem acutiſſimè meo iudicio pertractat *Souſa in opuſc. de Confeſſarijs in confeſſione ſollicitantibus tract. primo c. 5. per tot.* vbi quærit an ſollicitatio fœminarum in confeſſione inducat ſuſpicionem hæreſis, & adductis argumentis in contrarium quod ſcilicet non inducat ſuſpicionem in fide. Con-
34 cludit tandem *num. 3.* quod omnino negari non poteſt, quod huiuſmodi ſollicitatio ſuſpicionem inducat, & confeſſarios ſolicitantes eſſe de fide ſuſpectos, præſertim poſt Summi Pontificis decretum; præcipuè vero ex ijs verbis à nobis ſupra citatis. *Nos in animum inducere nequeuntes, &c.* & alijs eiuſdem decreti verbis infra. *Tam ſuper præmiſſis, quam ſuper fide catholica, & quicquid de ea ſentiãt diligenter inquiras;* quibus in locis Pontifex (vt idem met Souſa aſſerit) non ſolum dicit ſolicitantes eſſe de fide ſuſpectos, ſed

etiam

etiam iubet ipsos de fide examinari; quod nisi essent verè suspecti, nequaquam præciperet, citatq; Sousa pro hac sententia *Salsedo in practica criminali Canon. cap. 82. verbo deponantur, Penna in 2. part. Director. Inquisit. comment. 81. vers. ille quoque, Petrum Ledesma de matrim. q. 56. ar. 2. Eman. Rode. in summa tom. 1. cap. 207. Lud à Paramo lib. 3. de Orig. Inquisit. qu. 10. à nu. 90. Emman. de valle de Incant. sect. 3. cap. 2. a nu. 6. Farinac. in praxi criminali de delicto carnis q. 137. nu. 28.* & adducit praxim vtriusque Inquisitionis Lusitanæ, scilicet, & generalis Hispanicæ.

35 Et confirmatur hæc doctrina quia hæ Bullæ Pontificiæ de sollicitatione emanatæ potius videntur excitatiuæ antiquæ Iurisdictionis Inquisitorum, vti refert *Moura opusc. 1. de incant. section. 3. cap. 3.* vbi loquens de Bulla in sollicitantes ait ex mente Acunnæ quod noua constitutio est tantum excitatiua Iurisdictionis Inquisitorum, ac declaratiua Iuris communis: quam de nouo facultatem concedens, & latæ sunt, vt normam præberent potius, quam vt Iurisdictionem committerent. Id quod colligitur ex verbis ip-
36 sis bullarum. *De præmissis quomodolibet diffamatos.* Ex quibus verbis id mihi recta ratione colligi posse videtur, quod scilicet quamuis hæ bullę de nouo sint conditæ contra solicitantes Confessarios; quod tamen possint Inquisitores contra quoslibet etiam de præterito diffamatos procedere; quia scilicet propter suspicionem in fide, ad Inquisitores pertinet de ordinario hæc cognitio; quamuis quoad pœnas non easdem debent præteritis delictis ante prædictas constitutiones
37 imponere, sed quas solebant iuxta suspicionem; quæ vero in his nouis constitutionibus stabiliuntur nonnisi delictis, quæ post dictas bullas perpetratis sunt, imponi debent. quam distinctionem si aduertisset Trimarchi non opus habuisset illa doctrina, vt scilicet has constitutiones vocet non leges, sed commissiones, vt extendere posset ad præterita delicta. Id quod ipse facit *disputatione 14. section. 5. num. 32.* nam leges in præterita delicta non
38 conduntur; neque contra ea de nouo pœne constituuntur, quod probatur *ex cap. cognoscentes cap. fin. de constitutionibus cap. 1. de postulat. Prælat. in 6. & l. leges C. de legibus*, vbi dicitur *Constitutiones futuris certum est dare formam negotijs non ad facta præterita reuocari.* Idem dicitur *in Authentica de nuptijs §. duo igitur ad finem, Authentica de hæred. ab intestat. coll. 9.* & docent *Tuscus pract. conclus. verb. lex, conclus. 264. num. 1. 6. 7. 8. 18. Andr. Gayl. lib. 2. pract. obseruat. obseruatione 9. num. 3. Capra conclus. 6. per totum.* Malè autem Trimarchi spoliat prędictas constitutiones auctoritate legis, vnde omnino placet sententia *Fagundez præcepto 2. lib. 4. cap. 3. num. 31.* & Aliorum, qui tenēt prædictas bullas non extēdi ad pręterita delicta; si tamen quoad pœnas hic contentas tantum loquantur Fagundez, & alij.

39 Totum autem Sousæ negotium tum *dicto cap. 5. tum cap. 7.* vbi quærit an mulier solicitans in Sacramēto confessionis suum confessarium compræhendatur decreto contra confessarios solicitantes, tum etiam *cap. 13.* vbi quærit an confessarius solicitans pœnitentem ad alia à libidine flagitia, sit reus prædicti decreti; totum inquam eius negotium versatur in reddenda ratione, quare confessarius solicitans in confessione ad res venereas sit suspectus in fide, & Inquisitoribus subijciatur. Id quod ingeniosissimè pertractat vsque ad prima principia deueniendo, & argumenta in contrarium con-

contendens soluere.
Affert autem talem rationem
dicto cap. 3. nu. 4. his verbis, quæ vt
iacent refero, vt eius doctrina ma-
gis appareat, & in quo etiam à no
bis differat, & in quo nostram do-
ctrinam confirmat magis dignosca-
tur; ait ergo: dicendum igitur est
suspicionem hanc ex iniuria Sacra-
mento illata ortum habere: non ta-
mē ex quauis iniuria hoc dignosci,
sed ex illa, quæ fit Sacramento ex
40 ipsius Sacramenti substantia, qualis
est quæ materiam, seu formam Sa-
cramenti, aut ad illud ex parte pœ-
nitentis necessariam dispositionem
tollit; per hoc enim Sacramenti sub
stantia euertitur. Vnde non est su-
spectus qui pœnitentię Sacramen-
tum in peccato scandaloso existens
ministrat; cum adhuc essentialis,
substantialisq; Sacramenti materia
41 integra maneat; erit autem suspe-
ctus sollicitans in confessione ad ve
nerem; quia necessariam peccati
detestationem penitus aufert, quæ
ad Sacramenti integritatem neces-
sario exigitur. Huc vsque Sousa.
Quia tamē adhuc ex hac responsio
ne videbat se vrgeri maxima diffi-
cultate, quod scilicet eodem pacto
qui sollicitat ad alia peccata in eo-
dem Sacramento confessionis de-
beat subiacere eidem decreto ex eo
quod tollit dispositionem pœnitē-
tis ad Sacramentum pœnitentiæ
dum pœnitentem ad alia peccata
mortalia sollicitat. Ideo ibidem sub
iungit hæc verba ad assignandam
disparitatem. Cur autem hæc su-
42 spicio oriatur ex solicitatione ad
venerem rectè præfati Auctores ex-
ponunt oriri scilicet ex speciali de-
formitate, quæ inter libidinem, &
hoc Sacramentum reperitur, quam
licet ipsi non explicent, in eo posi-
tam esse existimo, quod aduersetur
fœderi, atque vinculo per Sacramē-
ti pœnitentiæ ministrationem con-
tracto; efficitur enim confessarius,
sicuti *cap. 3.* expliquimus, tanquam
pater pœnitentis, cui carnalis com-
mistio maximè repugnat, vt patet
per analogiam de patre carnali; quę
repugnantia, & deformitas in pro-
uocatione ad alia peccata non inue
nitur. Huc vsque ratio Sousæ.
43 Sed pace tanti viri non videtur
vera hæc eius ratio, nec nodum ex-
plicare: non videtur vera quia su-
spicionem fidei reducit ad spiritua-
lem paternitatem; quæ nec vera
datur, sed aliqualis, quia per hoc Sa
cramentum non contrahitur ista
spiritualis affinitas, sicut per baptis-
mum, vel confirmationem, & dato
quod contrahatur, non tamen est
44 casus Inquisitionis si confessarius
extra confessionem, & post longum
tempus, & extra locum confessio-
nis sollicitet filiam spiritualem, vel
eam carnaliter cognoscat, vt est cō-
munis DD. sententia, & ita asserūt
*Nauarrus tom. 2. Consilior. tit. de hæ-
ret. cons. 1. num. 8. & lib. 5. cons. 2. nu.
1. Graff. prima parte lib. 2. cap. 48. nu.
16. Sfortia in selectis Bul. Epistol. 77.
theorem. 196. vers. non est tamen, Acū-
na qu. 5. & ibidem Freitas nu. 51. vbi
citat Azeued, & Aegidiū P. de Peyrinis
tom. 2. Priuileg. const. 4. Greg. 15. §. 5.
num. 31. Sanctarellus de hæresi cap. 44
num. 15. Rodriquez tom. 2. qq. regul. q.
27. art. 2. & alij*; quare non videtur
Sousa obtinere intentum, non enim
benè ex hoc cap. fundat suspicionē
in hæresi, nec nodum explicat: nam
propter eandem rationem filia spiri
tualis sollicitans confessarium, de-
beret suspecta esse in fide, & Inqui-
sitoribus subijci ex vi decreti supra-
dicti contra sollicitantes. nam eadē
omnino saltem in hoc casu vrget ra
tio. Sed hoc *Sousa negat cap. 7. tra. 1.*
vbi postquam fatetur magnam esse
difficultatem, an sit suspecta de fi-
de, nec ne; concludit suspectam
45 non esse; sed ob dubietatem expe-
ctandam

ctandam à Summo Pontifice respõsionem. facilius ergo, vt puto, sese expediret Sousa, si primo discursui firmius hærreret, & nostro modo explicandi vteretur. Suspectus enim in fide de facili videtur qui finem Sacramenti alicujus contrario vsu perverteret. Id quod efficit qui sollicitat in Sacramento Confessionis, cuius primarium, & principale Institutum est peccata delere eis, qui post baptismum naufragium fecere. Id quod in primis non euenit in sollicitatione in alijs Sacramentis, quod si quis vrgeat quod hinc sequeretur quod quicunque in hoc Sacramento confessionis ad alia peccata solicitaret, vtique suspectus esset in fide, & idem deberet dici de fœmina sollicitante confessarium in actu confessionis.

46 Ad hanc instantiam Respondeo quod aliud hic est quærere an sollicitantes Confessarij in Sacramento Confessionis ad alia peccata sint suspecti de fide ex eo quod efficiant iniuriam Sacramento, & per consequens eorum cognitio pertineat ad Inquisitores, quod nos hic controuertimus, & aliud est an incurrant pœnas bullæ contra Confessarios solicitãtes ad res venereas. Id quod etiam dici potest de fœmina solicitante confessarium in actu Confessionis. Nam vltro concedimus nonnisi sollicitantes confessarios ad venerem in illo decreto contineri (nomine enim actuum inhonestorum, ad quos sollicitantes intelliguntur, nonnisi res venereæ ex communi DD. sensu debent intelligi; & ex ipsa etiam bulla patet nonnisi confessarios, non autem pœnitentes includi, vt benè probat *Sousa prædictis capitibus nempe* 13. quoad solicitantem ad alia peccata, *& cap.* 7. quoad mulierem, quę confessarium sollicitat.

47 Ratio autem quare Pontifex voluerit hoc decretum contra sollicitantes confessarios ad res venereas emittere in promptu est. Et quidem non est quia in alijs casibus supradictis sollicitarionis ad alia scelera, vel sollicitantis mulieris, non detur suspectio, vt videbimus; sed quia inter hæc crimina de fide suspecta, hæc solicitatio ad venerem, quam efficit confessarius in confessione, est maximi momenti, & valde periculosa, & quæ vt plurimum accidere poterat, nisi pastorali vigilantia pœnis prædicto decreto contentis, eis obuiam iretur. Nam vt consideranti patet cætera crimina possunt commodè alibi tractari quam in confessione, nec vt plurimum ope fœminea indigent, vt experientia ipsa demonstrat; ipsa etiam fœmina si velit sollicitare Confessarium mille tener modos extra confessionem, &

48 locum confessionis; nec si tale aliquid proponat Confessario, vbicũque id efficiat, timet aliquid à confessario; quin immo aptiorẽ locum quam confessioni deputatum mulier reperire potest. Vafer autem Confessarius non nisi confessionis tempus, & locum apta reperit ad suam insinuandam prauam libidinem; præsertim si aliquod venereum peccatum mulier confiteatur; vnde optimam, seu potius pessimã captare possit occasionem, quod alioqui commodè efficere non posset Confessarius ob viri vel parentum, vel consanguineorum mulieris metum; si quid non talis farinæ fœminæ proponeret. Id quod etiã videtur colligi ex eo quod in alijs Bullis ante *Greg. XV.* ex probabili

49 sententia non includebantur sollicitantes pueros; quamuis modo ex communi sententia includantur, vt omnino præcludatur ianua sollicitationibus ad turpia. quam rationẽ partim attingit doctissimus *Diana tract. 5. par. 4. Resol. 16.* qui tamen addit

addit *loco citat. Resol.* 33. *Paulum V. Die 6. Februarij anno* 1619. decreuisse expresè Confessarios sollicitantes pueros: inclusos esse in Bullis, & per consequens denunciandos; vnde modo non censet probabilem illam sententiam. quod alijs remitto.

50 Adde quod est maxima differentia inter mulierem, & Confessarium sollicitantem, nam fœmina accedens animo sollicitandi, non habet animum veræ Confessionis emittendæ; contrarium tamen accidit ex parte Confessarij ad vtrunque parati, nẽpe ad absoluendũ pœnitẽtem nisi iuxta desiderium accidat pœnitentis confessio, & illaqueandũ magis si pœnitens peccatum aperiat; vnde arripere possit occasionem confessarius. Et quamuis post bullam *Gregorij XV.* includantur tum confessionarium, seu locus, in quo audiri solent Confessiones etiam non confessione sequuta, & tempus immediatè ante, vel post Confessionem adhoc, vt in prædi-
51 ctæ Bullæ pœnas incurratur. Attamen negari non potest, quod præcipua iniuria, quæ attenditur est sollicitatio facta in actu Confessionis, quæ ab alijs Pontificibus ante *Gregorium XV.* considerata fuit. cæteræ vero circunstantiæ à Gregorio XV. additæ per respectum ad ipsum actum Confessionis Sacramentariæ sumunt suam malitiam, & suspicionem in fide maiorem, vel minorem; quo magis, vel minus attinent ad ipsam confessionem.

52 Quod autem tum sollicitatio ad alia crimina, quam posset efficere in Confessione Confessarius, tum sollicitatio à fœmina proueniens inducat suspicionem de hæresi, primum probatur ex *Penna in director. Inquisitor. parte secunda comment.* 81 *Lelio Zecchio in summa tomo primo tractat. de fide capit.* 11. *num.* 5. *§. tertia suspicio, & Moura opuscul.* 1. *de incantat. section.* 3. *cap.* 3. *num.* 17. vbi considerans, ponderansque verba bullæ *ad actus inhonestos, & illicitos.* subdit. *Ego rationabilius puto illicitos ampliare ad illicitos in omni materia:* sentit nimirum quod tum sollicitatio in Confessione ad Ve-
53 nerem, tum ad alia crimina sit subiecta his pœnis bullæ; vnde saltem colligitur quod à simili ratione suspicionem inducant in fide. secundum probatur ex *Paramo relato à prædicto Moura loco citato num.* 15. vbi ait quod Paramus tenet fœminam sollicitantem Confessorem incurrere suspicionem hæresis, eãque vt Confessarium ab Inquisitoribus penè subijciendam. Prætterquam quod colligi optimè potest ex ijs, quæ nouissimè adducit *Alphonsus de Leone de officio, & potestate Confessarij recollect.* 22. vbi post enumeratos 34. casus, qui expresse continentur in Edictis Inquisitorum alios quinque addit, qui non ita expresse continentur. Quorum primus est Confessariorum reuelantium Confessiones, pro quo citat Praxim *Archiepiscop. Neapolit. cap.* 81. *Menocch. de Arb. lib.* 2. *centur.* 5. *casu* 414. *Hieronymum Campanilem in suo diuersorio Iuris Canon. Rubric.* 11. *c.* 32. *n.* 5. quæ doctrina è sententia accidit, nã cũ paulò ante hac eadẽ Qu. hãc ego sententiã posuissẽ; tũ supradicta ratione ductus, quia scilicet directè opponitur ipsi primario Sacramẽti pœnitentiæ fini, in quo delentur, & tegũtur peccata iuxta illud *Psalmi, Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, &c.* ipse peruersus Cõfessarius peruertit hunc finem, & in lucẽ prodit quę in eius foro nõ sunt amplius peccata. tũ etiã ob quotidiana scãdala, quæ ex tali reuelatione oriuntur, & quia communis sensus fidelium est quod tale delictũ Inquisito-

sitoribus subijciatur; vehementer
placuit huius accuratissimi Aucto-
ris confirmatio, vt ita tutius non
meo solum fretus iudicio hanc do-
ctrinam quantum in me erit ad pra-
xim reducere valeam.
55 Secundus casus est Missas plures
absque legitima causa, & approbata
vel vnam tantum postquam come-
derit celebrantium. Tertius est asse-
rentium confessionem posse fieri
per nuntium, aut per litteras *Ex Cle-
ment. viij. Decreto.* quartus casus est
malè sentientium de excommuni-
catione, vel Indulgẽtijs, aut potesta
te Sũmi Põtificis vt dicẽtiũ *Che scõ-
municatè meglio essere scommunicato,
che cõmunicato all infretta*, quod in
Hispanico Idiomate est, *que descom-
munion mejor es ser descomulgado que
comulgado aprissa, que indulgencias ò
que Papat* quod idem est, ac dicere
melius est in ex scomunicationẽ
incurrere, quam recipere viaticum
cum festinatione. Quintus casus
confessarij, qui in confessione dixe-
rat pœnitenti, vt sibi reuelet com-
plicem peccati, alias eum non pos-
se, vel nolle absoluere.

Et addit prædictus de Leone,
quod licet omnes isti casus expresse
in Edictis Inquisitorum non man-
dantur denunciari; tamen implici-
tè mandantur omnes denunciari,
quia omnes isti, & alij similes casus
reducuntur ad quinque Capita, quę
56 pertinent ad dictum Tribunal nem-
pe ad hæresim; ad suspicionem hæ-
resis, ad maleficia, & Incantationes,
ad blasphemiam hæreticalem, ad
impedimentum Officij Sanctæ In-
quisitionis; qui casus solent regula-
riter exponi in dictis Edictis; sufficit
enim quod casus pertineant ad Of-
ficium Sanctæ Inquisitionis, vt sit
necessitas denunciandi eidem offi-
cio, quia alias non posset cognosce-
re. Qui vero casus expressè non
continentur: satis tamen denotan-
tur generalibus Edictorum verbis,
& primo quidem ibi, vbi postquam
specialiter exprimuntur supradicti
casus subijciuntur hæc verba *ò otra
qualquier cosa que sea contra nuestra
Santa Fè Catholica, y lo que tiene pre-
dica, y ensenna nuestra Santa Madre
Iglesia Romana.*

Ex qua doctrina ita argumentor:
57 quod si hi casus à prædicto de Leo-
ne proximè relati quamuis expressè
non contineantur in Edictis subij-
ciuntur tamen Inquisitorum cogni-
tioni, & pęnis ex eo quod reducan-
tur ad aliquod ex prædictis quin-
que Capitibus proximè relatis; eo-
dem pacto cum sollicitatio ad alia
peccata in confessione pari ratione
(quamuis non ita turpiter, nec ita
frequenter accidat) Sacramenti
Confessionis finem, & principale
Institutum peruertat; cum enim in-
stitutum sit ad delenda peccata,
sollicitans ad peccatum: conuertit
ad multiplicanda peccata; debet
Inquisitorum Iurisdictioni, & pęnis
subiacere, & idem debet dici de
muliere sollicitante confessarium;
quamuis putẽ probabilius, non cõ-
tineri his *Pauli V. Pij IV. & Gregor.
XV.* Constitutionibus contra solli-
citantes in Confessione; neque fœ-
minam, quę sollicitat Confessarium
in Confessione; neque Confessa-
rium, qui sollicitat in Confessione
ad alia crimina præter Venerem.

58 Ex doctrina posita, & meis prin-
cipijs sequitur etiam quod non ita
suspectus sit in fide siquis sollicitet
in alijs Sacramentis ex eo quod non
videtur ita primarium aliorum
Sacramentorum finem peruertere,
si tamen excipiamus extremæ vn-
ctionis Sacramentum, quod institu-
tum est ad delendas reliquias pecca
torum, & Sacramentũ Baptismi etiã
institutum est ad delenda peccata

actualia in homine adulto ante baptismum commissa; quod Sacramentum baptismi sicut Sacramentum
59 pœnitentiæ sunt instituta ad conferendam primam gratiam, idest eam quæ nullam aliam supponit in subiecto; nam reliqua Sacramenta instituta sunt ad augendam gratiam, & supponunt suscipientem constitutũ in gratia, nec conferunt primam gratiam primario, & per se; circa quod (vt soluere possis obiectionem, quæ in alijs Sacramẽtis effici possit) nota quod docet *Bellarm. lib. 1. de Sacram. matr. c. 5. §. quod autẽ ad magistri sententi.* vbi ait, etsi enim omnia Sacramenta gratiam gratum facientẽ cõferãt, & omnis gratia gratum faciẽs vim habeat peccata delendi, & auxilium ad bene viuendum tribuat; tamen quædam Sacramenta instituta sunt principaliter ad adiuuandum in bono, vt Eucharistia, confirmatio, & ordo; quædam ad peccata delenda, aut vitanda, vt pœnitẽtia, vnctio infirmorum, & matrimonium: quædã vtrumque effectum, vt Baptismus, qui cũ sit noua generatio, includit
60 simul vitam gratiæ, & mortem vitiorum. Siquis autem existimet quod quæcunque Sacramẽtorum abusio per grauem iniuriam, nempe sollicitationẽ, vel quid simile inducat suspicionem in fide, & Inquisitorum cognitioni subiacet: Id quãuis nostræ supra positæ doctrinæ magis faueret; nõ tamẽ audeo asserere, nec reprobare, sed Doctiorum Iudicio remitto.

His positis ad quæstionem initio propositam respondeo quare sit.
61 Nostra Conclusio; etiamsi cessaret specialis concessio de delicto bigamiæ facta Inquisitoribus; adhuc ipsi procedere possent contra bigamos, vel Biuiras, vel ex generali ratione, quam proximè innui, quod scilicet quæcunque grauis iniuria facta Sacramento inducat suspicionem in fide, si ita generaliter vera sit hæc doctrina, nam in bigamia reperitur talis iniuria facta Sacramento, & sub prætextu Sacramenti; vel ex speciali ratione; quia vt supra diximus in secundo libro iam ostendimus bigamiam continere factum ex natura sua inducens ad suspicionem de hæresi; quandoquidem est factum imitans mores pessimos Maumethanorum, Lutheranorum, & aliorum hæreticorum, vel denique ex ratione tacta in hac quæstione à nobis, quia probauimus solicitationem in confessione peruertere primarium finẽ, qui est delere peccata, quia eodem modo videtur Bigamiã peruertere
62 primarium finem Sacramenti matrimonij, vt Sacramentum est, qui est significatio vnionis vnius Christi cum vnica Ecclesia; quod apertè habetur ex *Bellarm. lib. 1. de matr. cap. 10.* vbi loquens dò finibus matrimonij; addit, quartus denique finis nimirum Sacramentum fine contro uersia polygamiæ repugnat, & dico appositè matrimonij vt Sacramentum est; nam alioqui, vt supra diximus primarius finis matrimonij est susceptio prolis, quod si cæteros fines Sacramenti matrimonij vt Sacramentum est attendamus, profectò clarè apparebit huiusmodi bigamum eius vsum peruertere; nam quod ad vitanda peccata, & remedium concupiscentiæ, & rectam Instructionem prolis institutum est, peruerteretur ad luxuriam explendam, & adulteria committenda, & ad maiora peccata perpetranda, & in detrimentum Institutionis prolis; quæ omnia incommoda satis probauimus in primo libro, euenire in Bigamia; quæ omnia sub prætextu Sacramenti committerentur.

(:) : (:)

QVAESTIO TERTIA.

Quæ probatio debet procedere adhoc, vt capiatur delinquens delicto Bigamiæ,& aliorum.

SVMMARIVM.

1 *Regulariter captura etiã ex causa ciuili irrogare solet infamiam.*

2 *Experientia fallere nescit.*

3 *Maximam infamiam irrogat captura pro crimine hæresis quapropter Inquisitores in hoc circunspectè se habent.*

4 *Nisi res sine dubio sit, vel persona vilis.*

5 *Affertur verus sensus l.2. C. de hæret. ibi. leui argumento.*

6 *In alijs criminibus regulariter ad inquirendum debet præcedere delati infamia,sed in crimine hæresis sola suspicio sufficit.*

7 *Quo pacto procedatur in aliquibus tribunalibus, si suspicio sit de re leui; sufficienter tamen ad capturam probata.*

8 *Et quid in tali casu cum religiosis viris.*

9 *Pauper è carcere relaxandus; nisi fide iussores præstare possit; satis est, si iuratoriam cautionem præstet.*

10 *Quæ probatio in hoc crimine requiratur.*

11 *Quot testibus crimen vel suspicio probari debet, adhoc vt sit capturæ locus.*

12 *In crimine hæresis nunquam proceditur ad capturam, nisi sint sufficientia indicia ad torturam.*

13 *Id quod tamen à Iudicis arbitrio debet pendere attentis circunstantijs, originis familiaritatis, & morum, & cet. tum delati, tum testium.*

14 *Extat decretum particulare, quod (carta cortada) dicitur pro Inquisitionibus Hispaniæ.*

15 *In Inquisitione Siciliæ relinquitur Inquisitorum arbitrio: an debeat capi delatus dato teste omni exceptione maiore, & concurrentibus alijs adminiculis.*

16 *Vnus testis integer, nisi conditio delati obstet, ad torturam sufficit. id quod piè limitat Castellæ lex.*

17 *A fortiori vnus testis valebit ad capturam. quod tamen limitatur ex mẽte Baldi.*

18 *Nemo dicit quod vnus testis non idoneus sufficiat ad capturam.*

19 *Si ad vnum testem non integrum accedat aliud indicium: is erit sufficiens ad capturam, si conditio delati non obstet.*

20 *Quid requiritur adhoc vt socius criminis contra socium faciat præsumptionem.*

21 *A captura incipere potest Iudex secundum aliquos, sed hæc sententia non recipitur.*

22 *In alijs delictis parũ refert, quod quis in carcerem deponatur: in hæresi tamen multum.*

23 *Si depositio sit de Indicijs, vnus testis non est sufficiens, sed duo requiruntur, & duo sufficient etiam si indicium sit aliquantulum remotum.*

1 SI regulariter captura etiã ex causa ciuili irrogare solet infamiam vt aduertunt *Bald. in l. si clericus C. de Episc. aud. & in l. 1. C. de integ. rest. Alex. in l. 2. in princ. nu. 24. ff. sol. matr. Ias. in l. 4. §. condemnatũ n. 31. ff. de re iud. Neutz. cons. 51. n. 3.* quãto magis in hoc hæresis crimine, in quo experiẽtia, quæ fallere nescit (vti Aristotelẽ respondisse Alexãdro fertur) & in Iudicialibus est optima Magistra, & rectè animos Iudicũ dirigit in ve-
2 ritatis semitã *tex. elegans in l. legatis 65. §. ornatricibus de leg. 3. c. quam sit Ecclesiæ in princ. de elect. in 6. & gloss. verb. experientia in extrauag. ad conditorẽ Ioan. 22. de verb. significat. Ias. in l. qui Romæ 121. n. 26. de verb. Menoch. de recup. rem. l. 22. num. 24. latè* Au-

Augustinus Barbosa Axio.88.num. 1.
pag.55.& loco 45.numer. 1. pag.318.
in quo, inquam, experientia com-
pertum est maximam irrogare infa-
miam, & testantur id Villadieg. de
3 heret.q.11. Simanchas in Enchiridio
tit.25.num. 3. quo fit vt Inquisito-
res multum aduertant in examine,
an probatio, quæ contra delatum
adest, sufficiat ad capturam, quod
aduertit cap.3.instruct. Abulens.& c.
1.& 4.Instruct.Hispalen.anni 1500.
& cap,3.Instruct. Matriti cap.73.&
eiusdem instruct. sicque sæpè viros
litteris ornatos ad consulendum in
istis causis electos consulunt; nisi
4 res sine dubio sit, vel persona vilis,
quod & Proceres decreuerunt, vt
patet in cap. 4. instruct. Matriti. Ex
quibus infertur intellectus ad l.2.C.
5 de heret.ibi leui argumento, quod illa
verba intelligenda sunt quod ad su
spicionem criminis hæresis leuio-
res sufficiunt probationes, vt cau-
tè personæ sic suspectæ viuendi mo
dus, & mores perpendantur, non
tamen ad condemnationem, nec
ad capturam sic suspecti sufficiant;
immo quod cum causa grauis sit,
vberior, quam in alijs criminibus
desideretur probatio, ita illum tex
tum intelligunt gloss. in verb. vehe-
mentem in c. litteras de præsumpt. In-
noc. in cap sicut de simo. Ioan. Lopez in
allegatio. heres.§.12. Thom. Fram. in
voto 3.num.2. Confert quod in simi
li dicit Decius cons.175. in causa fal-
sitatis, vbi exponens sententia Do-
mi. in cap. in memoriam 19. dis. di-
centis solam suspicionem falsitatis
habere pro veritate, quod & tenet
Alex.cons.60. in causa accusat. in 3.
vol. Lucas de Penna in l. fin.C. de bon.
vacan. lib.10. dicit id procedere, vt
de ea inquiri possit, non tamen vt
de falsitate quis vt conuictus dam-
nari possit: aliter tamen d.l.2. intel-
ligendam in illis verbis esse, curat
Ioan. Fantu. in c. qui de heret.24. qu.
3. leui argumento dicit ipse, hoc est
probabili, & quod de facili apparet.
Alios intellectus refert. Alberti. in
c.1. quæst. 13. num. 18. cum sequent.
de heret. in 6. Habet tamen peculi-
6 are hoc crimen quod & si ad inqui-
rendum sit regula, quod debeat de
lati infamia procedere ca. cum opor-
teat de accus. cap.1. eodem tit. in 6. id
in alijs criminibus procedit non in
hæresi, in qua sola suspicio sufficit
cap. accusatus de heret. in 6. ibi; si autē
leuis, & modica suspicio, & ita tenet
ibi Domi. nu.2. Anto. & Arieti. in di-
cto cap. cum oporteat de accusat. Mat-
th. de Afflict. in constit. Neapol. rubr.
1. num. 58. & licet contrarium sen-
serint Iulius Clarus, & alij, quos re-
fert Diana de officio, & potestate In-
quisitorum tract.8. resol. 4. verissima
tamen est suprapofita sententia, &
eam apud ipsum Dianam tenet Sigis
mundus Scaccia de Iudicijs lib.1. cap.
59. num.11.
7 Receptum tamen in aliquibus
Tribunalibus est; quod si suspicio
est de re leui, tamen sufficienter ad
capturam probata; delatus vocatur
ad Inquisitorum Prætorinm.& exa
minatio præcipitur ei; vt certis die-
bus, & horis per Iudices ei assigna-
tis in illo foro compareat. Et sic si-
ne graui delati dispendio causa or-
dinatur, & deciditur; & hoc cum
Religiosis practicari solet. Aliquā-
do etiam si causa est ad diffinitiuā
sententiam conclusa, & accusatus
non habet criminis socios, & inte-
grè confessus est, nec de eius fuga
est timor, solet datis fideiussoribus
à carcere relaxari, Et cum religio-
sis hoc in similibus obseruatur, vt
8 existentes in suo, vel (si negotium
grauius est) in alio conuentu causa
agitetur, & meritò quia sic in cau-
sis leuibus, de quibus tractamus,
ita honori suo, & Religioni consu-
litur, quæ ab Inquisitorum pen-
dent arbitrio. Est tamen aduerten-
dum

dum, quod si quis à carcere relaxandus, paupertate oppressus, non
9 valeat præstare fideiussores: si de fuga non est timor; sufficit quod iuratoriam præstet cautionem *argu. tex in §. sed hodie instit. de satisdatio. & in Auth. generaliter C. de Episcop. & Cleri. & in l. Sancimus C. de verb. significat. & ibi Ias. gl. ff. in l. 1. qui satisda. cogan. & ibi Paul. Alex. & Ias. & tenet Alber. in l. non est verisimile. ff. quod met. causa, & ita sæpè factum esse scio.*

10 Quæ probatio ad capturam in hoc crimine requiratur, tractant *Ioannes Rojas de hæret. 2. par. num. 16. Villadiego de hæret quæst. 11. Paramo de origine Officij Sanctæ Inquisit. lib. 3. quæst. 10. num. 123. pag. 865. Eymeric. in 3. parte directorij tit. de forma Examinat. testium numer. 73. & ibi Franc. Penna comment. 17. pag. 451. §. ergo in hoc articulo littera E. & §. hac res pag. 452. Zanardus in directo theolo. par. 3. cap. 83. Scaccia de Iudicijs lib. 1. cap. 44. num. 4. & 5. Boerius decis. 215. num. 34. vide Acunnam de Confess. sollicit. quæst. 4. numer. 27.* & quæ probatio sufficiat decidere videtur *c. vt officium de hæret. in 6. ibi contra infamatos, vel suspectos, & Clem. 1. §. verum eod. tit. ibi contra suspectos, vel infamatos*, & sic quod requiritur, quod delatus sit infamatus, vel suspectus de hæresi, ita quod sit talis suspicio, quæ sit infamiæ æquipollens, quia vna pars alternatiuè alteram declarat iuxta *l. 1. ff.*
11 *de verb. dub.* quod autem testibus crimen, vel suspicio probari debeat vt sit capturæ locus licet *ex c. accusatio 2. quæst. 7.* duo vel tres requiri videantur *& ex c. excommunicamus §. Adijcimus* tres vel plures boni testimonij viri; quia tamen illa Iura non sic apertè nostram decidunt quæstionem *cùm d. cap. accusatio* de Presbitero accusato disponat in quo ob dignitatem vberior defideratur probatio, *& d. §. adijcimus* de Inquisitione generali, & testibus Synodalibus loquitur; Mihi valdè placet sententia *Didaci Cantera*, qui maturè, vt sui moris est ita tenet *in qq. crimin. cap. de probat. per testes quæst. 1. num. 60.* ibi (in crimine hæ-
12 resis nunquam proceditur ad capturam, nisi sint sufficientia indicia ad torturam, & sic seruatur in Inquisitionibus Hispaniæ,) quod etiam obseruat *M. Anto. Genuensis in praxi Archiep. cap. 68. numer. 1.* quos refert, & sequitur *P. Diana in 4. part. tract. 8. resolut. 11. de officio, & potestat. Inquisit.* sed cum nun sit regula generalis, quæ epicheiam non admittat, dicendum est, hoc sicut plura alia à Iudicum arbitrio pen-
13 dere, qui perpensis iuris metis deliberare debent, quæ probatio sit sufficiens, cum *vt l. 1. ff. de vsur.* ait *eas excedere non licet ijs, qui arbitrium à Iure habent.* In quare te delati origo, & familiaritas, habitatio, & mores; atque qualitas, ac etiam testium pensari, & examinari debent, & similia, quæ suspicionem augent, & minuunt *arg. l. fin. C. de accusa.* & ibi *Salic. idem in l. 2. ff. de exhibi. rei 5. tex in Clem. 1. §. 1. de hæret. Boer. decis. 215. num. 34.* & pro nobis Hispanis est *c. 2. Instruct. antiqu. Hispal. & capi. 3. instruct. Abulens. & cap. 4 instruct. Matriti.* quod certum est, probatio quæ ad torturam est sufficiens, erit ad capturam
14 In Inquisitionibus nostris Hispaniæ ob decretū particulare, quod *Carta Cordada* vocatur non carceratur ex vno testimonio solo testis omni exceptione maioris etiam cō currentibus adminiculis sine summi Consilij Inquisitionis consultatione, vbi attentis circumstantijs si vel ne carcerari debeat delatus, statuitur; in hac vero Inquisi-
15 tione Siciliæ, vbi aditus ad summu Senatum ita difficilis est, arbitrio In-

Inquisitorum relinquitur, qui ser-
uatis seruandis, & pensatis pensan-
dis adhibitis si causæ grauitas po-
stulet consultoribus, procedunt.
16 Vnde cum vnus testis integer, ni
si conditio delati obstat; vt quia
egregia persona sit ad torturam suf
ficiat, si apertè de crimine depo-
nat, vt sentiunt *Bart. in l. maritus*
num.1.& in l. 1. §. Idem Cornelio eo-
dem num.1. ff de quæst. Baldus in l.bo-
næ fidei C.de Iur. Iuran.& in l.fin. C.
fami. hæresis, & in cons.159.in 1.vol.
& 276.vol.2.& est gloss. in l. 3. C. ad
l. Iul. Maiest. communiter recepta
teste *Carr.in pract.num.* 101. & sen-
tit idem, licet magis pie *Castellæ*
regia l.3.tit.30.par.7.& l.10.tit.11.
par.3. volens idem, si tamen dela-
tus sit vilis vel de crimine alias su-
17 spectus, vel infamatus. Si igitur re
gulariter vnus testis sufficit ad tor-
turam; fortius erit idem ad captu-
ram; quod latè explicat *Ioan. à Ro-*
jas in tract. de hæresi in secunda part.
asser.1.num.22. Limitanda est tamẽ
hæc assertio; si aliquæ circumstan-
tiæ resistant, quia tunc testis inte-
ger non sufficit ex mente *Baldi in*
l.2.C.quo app. citando Ioan. Andrea
in c. cum in contempl.de reg. Iuris, &
sic Modicus defectus impedit talẽ
effectum; quod & aduertit *idem*
Baldus in c. Sacramentum de consuet.
rec.feud. Alex.cons. 11. circa primum
dubium in 1. vol. & ita & si in hære-
sis crimine admittantur testes mi-
nus idonei *C. in fidei fauorem c. accu*
satus §. licet ver. de hæret. in 6. vt in-
fra latius dicemus, tamen nullus
dicet ad capturam vnum non ido-
neum sufficere etiam contra infimũ
& vilem argumento rationis *gloss.*
in d.l. 3. & in l. etsi им matris ff. de
prob. & quæ notant *Ang. in dicta*
l.3. Alex. dicto cons. 11. Paris. de Sind.
in pact. an fletur fol. mag. 113. numer.
12.& num.1.fol.118.
19 Et si vnus testis non integer ad
capturam non probet sufficienter;
si vero cum eo aliud indicium, ali-
quodue adminiculum concurrat,
eius fidem vim sumit, vt sufficiat, si
delati conditio, vt quia egregia es-
set persona non obstaret, cum & ad
torturam talis probatio sufficiens
censeatur, vt dicit *Glo. in c. nemini*,
& ibi Archidiaconus 15. quæst. 3. &
alia in l. si filium, & ibi Bald. C. de
libe. causarum, Bart. in l. 1. §. si seruus
& §. cum quis ff. de quæst. Ang. & Sa-
li. in l. fin. C. de accusa. Alex. cons. 69.
visa facti, & cons. 132. in fine in 2.
vol. & cons. 88. viso themate in tertio
vol. & cons. 41. vol. 2. & d. cons. 11. vo-
lum. 1. & Ias. in l. si quis ex argenta-
rijs §. 1. ff. de edend. Idem Bald. aper-
tè cons. 95. in volum. 1. Rom. cons. 451.
Hippol. cons. 113. num. 34. vnde ele-
ganter Carol. Ruinus cons. 148. volu.
5. col. penult. dicens quod ad hoc,
20 vt in criminibus etiã exceptis soci-
us contra socium criminis faciat
præsumptionem requiritur, vt con
tra illum sit, alias suspicio aliqua
eiusdem criminis, citat ad id *gloss.*
in d. l. fin. C. de accusat. & idem ait
Hippol. cons. 22. num. 22. Nec obstat
prædictis quod in criminibus non
priuilegiatis, in quibus testes in-
tegri solum admittuntur ad plenã
probationem, vt dicit *C. forus de*
verb. significat. l. sciant cuncti C. de
probatio. cum vulgatis, ad inquiren-
dum vnus testis non integer idone-
us censetur, vt tenet *Bald. in l. 1. n.*
5. C. de summa Trinit. & in l. seruos c.
de testi. Alex. in addit. ab Bart. in l. si
maritus ff. de quæst. Fel. in c. sicut. nu.
3. de Simo. & in c. cum dilecti numer.
14. de accus. imò & à captura posse
Iudicem incipere volunt *Ang. in l.*
21 *item apud labeonem §. quæstionem ff.*
de iniur. Bal. in l. 2. C. de ijs qui latro.
& in l. consentaneum num. 14. C. quo-
modo, & quando Iud. quorum sen-
tentia in hoc non recipitur sine ali-
qua cognitione, nisi delictum esse
in

in conſpectu Iudicis, vel eius publi-
ci Miniſtri tunc factum (quod nos
dicimus in fragranti) aſſerunt *Ioan.
Andr. in §. ſi Clericus de ſententia ex-
communicationis in 6. Bal.* ſibi con-
trarius *in l. quod euitandi num. 2. C.
de cond. ob turpem cauſam Feli. in ca.
cum non ab homine num. 2. de Iud. So-
cin. in c. qualiter, & quando in 2. de
accuſat. in 2. art. pr in. 24. quæſt. & eſt
tex. & ibi Bal. & Bart. in l. nullus in
carcerem ff. de ex his reis & l. fin. eod.
tit. & in l. fin. Cod. de excuſat. rei Iu-
di. & in l. nemo carcerem C. exacti tri
but. lib. 10.* nam huic obiectioni re-
ſpondendum eſt, quod in alijs de-
22 lictis parum refert quod quis ex eis
in carcerem deponatur, in hæreſi
tamen multum; cum maximam ir-
roget infamiam ſola captura. Vnde
maturius ſuper ea eſt deliberandũ,
vberiorque probatio exigenda. Eſt
que in eodem themate aduerten-
dum, quod ſi non de ipſo crimine
teſtis deponat, ſed de indicijs quod
23 vnus nõ cenſetur idoneus, ſed duo
ſunt neceſſarij, qui quamuis indi-
cium ſit aliquantulum remotum,
ſufficient arg. eorum, quæ dixit in
ſimili caſu *glo. in l. fin. C. fami. hereſ.*
& ibi *Bart. Socin. in conſ. 54. volu. 3.
Carol. Ruin. conſ. 7. col. 1. volum. 1. &
conſ. 137. eodem vol.* In delicto vero
de quo agimus, nempe Bigamiæ
ad capturam præcedere debet
non ſolũ probatio teſtium du-
orum matrimoniorum, ſed
fides Parochorũ; vt ſuo
loco videbimus, &
ita aduertit *Diana
tract. 7. 4. part. S.
nota primo re-
ſolut. 4.*

(:) : (:)

QVAESTIO QVARTA.

Quid faciendum quando per teſtes conſtat de duobus matrimonijs; fides vero Parochi deſideratur maximè quando Reus eſt negatiuus.

SVMMARIVM.

1 *QVid agi debet, quando amiſſus eſt liber, in quo adnotari debent matrimonia.*

2 *Parochorum fides plenam facit probationem.*

3 *Parochus tenetur ſub mortali tenere librum in quo adnotentur coniugia, teſtes & cætera circunſtantia.*

4 *Ad idem tenentur religioſi, qui munus parochi ex priuilegio exequuntur. Et qui de licentia parochi aſſiſtit matrimonio, debet eum admonere, vt adnotet.*

5 *Poteſt dari probatio æquiualens fidei, authenticæ parochi.*

6 *Duo teſtes (dummodo ſint omni exceptione maiores) qui teſtificentur, ſe interfuiſſe celebrationi matrimonij in tali loco: etiam ſi deſideretur fides parochi faciunt plenam probationem.*

7 *Cuius rei affertur ratio.*

8 *Duobus modis euenire poteſt, quod fides parochi deſideretur.*

9 *Etiam ſi fides parochi deſideretur ex eo quod non reperiatur adnotatum coniugium; ſi parochus non obſiſtat videtur poſſe dici; quod ſupradicti duo teſtes plenè probent; præſertim accedente aliqua fama.*

10 *Si teſtes teſtificentur tantum de cohabitatione modo maritali, maior eſt difficultas, quare aliunde requiruntur alia adminicula.*

11 *Si procedatur per probationem amiſſionis inſtrumenti: quid agendum?*

12 *In probatione inſtrumenti deperditi tenore, tria ſeruari debent.*

13 *Si per teſtes probetur amiſſio inſtru-*

menti;

mentis: sufficit hoc, vt possit dari iuramentum in supplementum probationis.

14 Eadem requisita ponuntur à Mascardo.

15 Per duos testes potest probari tenor instrumenti.

16 Testes qui debent deponere de tenore instrumenti debent esse periti.

17 Testis qui debet deponere de tenore fidei matrimonij non requiritur necessario tam peritus.

18 Valide controuertitur an amissio instrumenti probetur iuramẽto amittentis; & refertur sententia affirmatiua.

19 De forma iuramenti seruanda remissiuè.

20 Alia sententia, quod amissio instrumẽti non probetur iuramento amittẽtis.

21 Farinacius videtur pro parte negatiua: loquitur tamen cum distinctione.

22 Notarij procuratores administratores, & alij huiusmodi manifestis probationibus probare debent amissionem instrumenti.

23 Videtur iuramentum Parochi non satis esse ad probandam libri in quo solent adnotari coniugia, amissionem; Et multo magis si de tenore loquamur.

24 Et alioqui ad hoc vt probet iuramentũ amittentis, debet concurrere aliqua præsumptio puta combustionis alluuionis, &c.

25 Et quod agatur de modico præiudicio.

26 Auctores qui volunt posse probari amissionem instrumenti per iuramẽtum amittentis non possunt intelligi quod loquantur de tenore.

27 Fides parochi, & notarij ex ratione fundamentali perpenduntur.

28 Sola differentia lapsus memoriæ excogitari posset inter dictum, & scriptum.

29 Præsumptio pro notario præualet dicto duorum testium etiam in causa criminali.

30 Quando testes excedunt numerum duorum, & concludenter deponunt: potest procedi contra notarium, & est locus Inquisitioni.

31 A fortiori debet præualere notarius, nisi adsint testes in contrarium.

32 Prædicta doctrina valet, quod notarius faciat plenam probationem: si tamen scriptura non sit amissa, sed existat; contra cuius tenorem testes deponunt.

33 Iura fauent non soli notario, nec soli scripturæ: sed scripturæ auctoritate notarij fulcitæ.

34 Instrumentum continet probationem probatam.

35 Solum dictum iuratum parochi non satis est ad faciendam plenam fidem de amissione, & tenore fidei matrimonij.

36 An iuramentum Parochi cum circumstantia incendij, alluuionis, &c. valeat ad probationem amissionis instrumenti remittitur aliorum Iudicio.

37 Vltra parochum iurantem requiritur alius testis, vel publica fama, ad hoc vt contra bigamum procedi possit.

38 In causis leuibus etiam pœnalibus, sufficit testimonium vnius fide digni: maxime vbi apparet ita expedire.

39 In causis grauioribus modo non agatur de vltimo supplicio, sufficit vnus testis eximiæ auctoritatis, vt Imperator, Papa, Cardinalis.

40 Parochus vt Pastor animarum est magnæ auctoritatis: vnde est testis dignior omni alia exceptione maior, cæteris paribus.

41 Commissarius fabricæ Sancti Petri ex eo quod habet notulam extractam legati dictæ fabricæ, plenam fidem facit de existentia protocolli testamenti.

42 Vnius Episcopi testimonio creditur in foro sæculari ex priuilegio Imperatoris.

43 *Ex doctrina Eminentissimi Cardinalis Scaglia colligitur non satis esse iuramentum parochi ad faciendam plenam probationem.*

44 *Quid agendum, quando delatus de bigamia pertinaciter negat, se esse illum talem. de quo agitur.*

45 *Respondetur argumentis contrarijs supra factis.*

46 *Assertur ratio quare requiratur etiã instrumentum, ad hoc vt plenã fides habeatur.*

1 AD. tituli explicationem pulchrè facere mihi videtur, quę accuratissimè inculcat in quibusdã doctissimis manuscriptis patrio sermone editis de praxi ad procedendum in causis Sancti Officij. *Eminentissimus Cardinalis Scaglia*, & benemerentissimus Romanæ Inquisitionis Generalis Inquisitor, in quibus ait. Accidit aliquando quod ex eo quod amissi sint libri, in quibus adnotare solent Parochi matrimonia, haberi non possit fides prædicta auctoritate librorum fulcita primi matrimonij contracti ab ipso reo. In quo casu ait ipse adhiberi debet diligentia examinando personas, quę interfuere Parochos ipsos; alios[q], testes, quibus accidit videre prædictum reum cum tali muliere cohabitare, ac si iste vir, & illa vxor esset. Reducitur insuper in actus, dotis instrumentum, & nullus non lapis mouetur, vt benè probetur primum matrimonium, quæ probatio huiusmodi sit, vt æquiualeat plenæ fidei, quæ desideratur.

2 Ex qua Eminentissimi Cardinalis doctrina duo eliciuntur: primũ illud est, quod scilicet talis Parochorum fides plenam faciat probationem, vt benè habetur ex *Bergnin. Mosca. d. Lancellotti Gallia consilio suo* 15. *numero* 13. vbi addit, quod hodie vanum sit hoc disputare, quod latius docet *dicto consilio numero* 16. *&* 17. *cum sequentibus Monald. Consilio suo* 78. *numerr* 6. *&* 7. *in* 2. *& consilio suo* 42. *numero* 20. *&* 68. *numero* 26. *&* 69. *numero* 9. *in* 1. *Viuio decis. sua* 489. *num.* 9. *in* 3. *& Robuster. in decis.* 340. *numer.* 1. *cum sequenti inter decisiones nouissimas diuersorum volum.* 1. quos omnes refert, & sequitur *Nicolaus Genua in tract. de scriptura priu. lib.* 5. *quæst.* 6. quem citat, & sequitur *Homobonus de bonis de humana vita statibus part. prima de statu Parochorum, & eorundem obligat fol.* 169. *& loco citato dictus Nicolaus Genua* bene aduertit, quod præceptum *Concilij Tridentini sess.* 24. *de reformat. matrimonij c.* 1. *ad finem* quod
3 Parochus teneatur habere librum, in quo Coniugia adnotet nomina testium; locum, & tempus, obliget sub peccato mortali; quamuis id concilium non exprimat; & ratio est quia agitur de re graui nimium ad lites vitandas, & vt constet Ecclesiæ de matrimonio, ad vitanda alia scandala, quæ toties enumerauimus ex duplicato matrimonio prouenientia:

Idem affirmat *Sanchez lib.* 3. *de matrimonio disp.* 15. qui citat *Henriquez lib.* 11. *de matrimonio capit. septimo numero quarto Manuel.* 1. *tomo summæ secunda edit. capit.* 217. *in fine, Bartholomaeum à Ledesma dub.* 21. *de matrimonio fol.* 133 1. *S. annotatæ*, & ibi addit quod ad idem tenentur Religiosi, qui in nouo or-
4 bę, vel alibi ex priuilegio funguntur munere proprij Parochi ex *Veracruce appendice ad speculum dub.* 12. *conclusione* 3. & quod quando aliquis de licentia Ordinarij assistit matrimonio tenetur Parochum admonere vt scribat in libro, vt seruetur prædictum Tridentini decretũ. Secũdũ quod deducitur ex eadẽ doctrina Eminẽtissimi Cardin. Scaglię est; quod vtique possit dari probatio

batio æquiualens dictæ fidei authēticæ Parochi, nempe per Testes, 5 qui vel de contracto matrimonio testificentur eo quod interfuerunt prædicto matrimonio; vel qui de vita maritali habita inter huiusmodi coniuges; testimonium reddant quare vt patet dupliciter se habere possunt hi testes.

Primo modo si dicant se interfuisse contracti matrimonij in tali Ciuitate, Parochia, &c. & in tali casu nullum dubium videtur esse; quod si dentur duo testes omni exceptione maiores, præsertim vero si alter sit proprius Parochus, quod etiā desideretur talis fides è libris 6 reddita; sit plena probatio prædicti matrimonij, & quod contra talem, si de secundo matrimonio cō stet, vt contra Bigamum possit procedi.

7 Moueor autem, quod cum testificatio duorum testium, vel trium omni exceptione maiorum in omni grauissimo negotio sit plena probatio, vt alibi probauimus; debet etiam in præsenti casu eodem pacto haberi. Nec quicquam debet nos mouere quod dicta fides Parochi desideretur. Nam duobus etiā modis id euenire potest, vel quod 8 desideretur ex eo quod liber, in quo solent adnotari coniugia, amissus sit, & in tali casu nemo est, qui non videat quod talis carentia fidei nihil obstat; nihil enim excipi potest ex hoc cap. contra tales testes; cum eni in amissus sit liber, in quo potest supponi adscriptum fuisse dictum coniugium, & testes affirment tale coniugium contractū 9 si alioqui testes sint exceptione maiores; videtur eorum dicto standū; vel potest desiderari fides non ex eo quod amissus sit liber, sed simpliciter ex eo quod non reperiatur adnotatum in libro tale coniugium & in hoc casu audeo affirmare quod (quamuis aliqua adsit ratio dubitandi, præsertim in diligentissimo Parocho) nisi Parochus obsistat, & neque affirmet; neque neget; quod talis testificatio plenè probet vel saltem si addatur aliquid aliud Indicium iudicio prudentum æquiualens tali fidei carentiæ, vt posset esse aliqua fama, quod talis Reus cohabitauerit cum tali muliere ad instar coniugum.

10 Secundo modo testes omni exceptione maiores possent deponere de cohabitatione modo maritali; non autem quod interfuerint contracto matrimonio, & in tali casu, teuera maior est difficultas, præsertim si fides Parochi desideretur modo prædicto. Et ideo Eminentissimus Scaglia aduertit vt omnis adhibeatur diligentia, vt ex omnibus Indicijs, & coniecturis talis probatio formetur, quæ fidei Parochi æquiualeat. Id quod me mouet ad maiorem requirendam in hoc casu probationem est, quia benè posset accidere quòd data opera aliqui in statu concubinatus viuentes, simularent vitam maritalem absque eo, quod verum interuenerit coniugiū indicia autem, & coniecturæ, quæ confirmarent talem probationem, omnino debent prudentis Iudicis arbitrio remitti.

11 Possemus autem aliam inire viā probationis; si nimirum adhibeantur Testes ad amissionem instrumenti probandam; in quo ad communes regulas aliorum instrumentorū recurrendum.

Posse autem instrumenti deperditi tenorem probari communiter tenent per testes tribus seruatis, vt 12 scilicet deponant Testes actum, seu instrumentum fuisse celebratum, scripturam inde confectā, & quod amissum fuerit tale instrumentum, seu tale actum; & ita voluerunt *Barthol. numero decimoquinto, & Ca-*

ſtrus num.14. in l. Teſtium C. de teſtibus Feli. in c. ſicut numer. 2. verſic. vbi ſit, & ſequen. de re iudic. atque decidit Oſaſcb. in deciſ. 69. numer. 1. Hoc idem tradit Hippol. Marſil. in repet. rubr. C. de probat. numero 54. verſ tertio limitat Felin. & 355. ver. circa ſecundum cum plur. ſequen. Gui. Pap. in conſ. 75. poſt num. 2. verſ. ideo in illa quæſtione Alba in conſil. 101. numero 7. Cepb. 171. numero 47. & in conſ. 287. numero 46. volum. 2. Rui. in conſ. 178. numero 1. volum. 1. Lanfran. de Oria. in tract. de fid. inſtrum. poſt numero 47. verſic. quæro vlterius qui ad hoc citat gl. ſſ. ſingul. in l. ſicut C. de fid. inſtrum. in qua habetur,
13 quod ſi per teſtes probetur amiſſio inſtrumenti, quod illud ſufficiat ad hoc vt poſſit deferri iuramentum inſupplementum probationis, quos omnes citat, & ſequitur Maſcard. de probat. volum. 2. concluſ. 908. nume. 1. & idem aſſerit Intrig. lib. 1. ſuper Bulla, & Prag. de cenſ. qu. 88. numero 1. vbi & ſi loquatur de tenore inſtrumenti Bullaris deperditi; attamen in idem recidit, quod probat ex tex. in cap. cum olim el primero extra de priuil. & refert Barth. in Authentica ſi quis in aliquo numero 6. vbi Cagnol. num. 46. C. de edend. Afflict. deciſ. 302. numero 3. & deciſ. 274. num. 1. Baldus in l. ſicut iniquum C. de fid. inſtrument. Angel. in l. 2. §. Diuus numero 1. ff. de iure fiſci Abb. in capit. Albericus numero 4. extra de Teſtibus, & in capit. 2. numer. 11. verſ. in aliis extra de probat. Bald. & Salic. in l. 1. C. de fide Inſtrument. Angel. in l. teſtium in princip. C. de Teſtibus Alexand. conſil. 596. colum. 2. verſicul. non obſtat, quod nonnulli teſtes volum. 2. Curt. Iun. Conſil. 162. colum. penult. verſicul. Et hic aduertendum cenſeo, Bart. in d. l. 2. §. Diuus numero 4. ff. de iure fiſci, & quã plures alios, quos lege apud ipſum Intrigliolum, ſicut & tria requiſita ab Intrigliolo ibidem poſita, quæ in rei ſubſtãtia non differunt ab ijs, quę ponit Maſcard. loco citato per totum, quamuis in ordine differant. Nam ſub primo Requiſito Intrigliolus concludit dicta tria Maſcardi Requiſita; alia duo requiſita, quæ ponit Intrigliolus, ponuntur à Ma
14 ſcardo in limitationibus; quamuis diuerſo modo deſcribantur.

Secundum enim requiſitũ, quod ponit Intrigliolus eſt, quod eſt neceſſe probari totum tenorem inſtrumenti deperditi, & omnia requiſita neceſſaria ad perfectionem ipſius. Et tertium requiſitum eſt quod probetur auctoritas Inſtrumenti ſcilicet quod fuerit ſine aliquo vitio falſitatis; quæ duo requiſita ponũtur à Maſcardo loco cit. in ſecunda limitatione num. 9. 10. 11. & 12. apud quem ſicut apud Intrigliolum reperies cæteras limitationes, & ampliationes eiuſdem doctrinę, & plurimas Auctorum citationes.

Illud autem omitti non poteſt, quod præcisè facit ad rem noſtram ex doctrina Maſcardi loco citato, & Viuij deciſio. lib. 1. deciſ. 165. & Mieres de maioratu tom. 2. part. 4. quæſt. 20. num. 154. & ſequen. quod ſcilicet
15 per duos tantum teſtes poſſit probari tenor inſtrumenti iuxta communem ſcribentium traditionem in Auth. ſi quis in aliquo documento C. de edendis. quo reſpexit Bald. in d. l. ſicut iniquum C. de fide inſtrum. Idem Bart. & Angelus in l. 2. §. Diuus ad fin. ff. de iur. fiſci, & in l. 1. numero 27. ff. ſi cert. pet. & idem aſſerunt iuris Pontificij profeſſores in d. c. cum olim el primero per illum tex. ex d. priuileg. de quo etiam meminit Iaſo. in conſil. 42. numer. 1. & poſt numer. ſecundum verſ. nam licet dubitatio ſit volum. primo, & Goza. in conſ. 11. verſic. quibus non obſtantibus nu. 6. Totã ſupradictam doctrinã de probatione deperditi inſtrumenti eſt etiam repe-

reperire apud *Surdum lib. 1. consil. 109. à numer. 8. & lege Farinacium Prax. crim. par. 3. fragment. criminal. par. 1. à nu. 222.*

Illud autem obseruo quasi communiter apud citatos Auctores, præcipuè vero apud *Surdum loco citat.*
16 *num.* 13. quod scilicet testes huiusmodi qui debent de tenore amissi instrumenti deponere, debent esse periti, vt possint rectè deponere de tali instrumentorum veridico tenore, quales essent Notarij, vel Iurisperiti, & huiusmodi, & citat *Surdus, Barth. in Authentica si quis in aliquo nu. 6. C. de edend. dicto cap. cum olim de priuileg. & ibi Deci. num. 28.* & dicit *Curt. Iun. num.* 24. & citat alios, quos apud ipsum lege. Hoc
17 autem non nimis nos vrget, nam ad testificandum de nota coniugij in libro Parochi nulla alia peritia maior requiritur, quam vt testis sciat rectè legere; quare si aliũde sit idoneus, poterit quicunque, qui legere calleat, de tali amissione testificari.

Illud vero magis me mouet in præsenti casu, an scilicet satis sit iuramentum Parochi asserentis librũ, in quo solent adnotari coniugia, amissum esse, & in illo libro tale coniugium adnotatũ fuisse ad probandum primum matrimonium contractum. Ducor autem adhoc quærendum quia valdè controuer-
18 titur ex vtraque parte an amissio instrumenti, seu alterius scripturæ probetur iuramento amittentis. Et quidem *Farinacius loco citato* adducit primo pro sententia affirmatiua magis communiter *Bart. in l. emancipatione num. 5. C. de fide instrument. per tex. in l. fin. C. eodem, vbi Salyc. nu. 6. & Ioan. Sichard. nu. 7.* aduerterunt formam iuramenti, de qua in eo text. esse omnino seruandam quando probatur, scripturam quandoque fuisse penes eum, qui dicit amisisse *gloss. Cyn. Bald. & DD. in l. fin. C. de edendo. Ioannes de Selua in trac. de iureiurando p. 2. quæstio. 1. num. 6. Guid. Pap. decis. 244. Baueria in tract. de virtute Iuramenti n. 79. vers. quinto principaliter. Paulus de Castro cons. 360. lib. 1. Cepoll. cautel. 148. incip. regula est Diaz regula 345. in principio Plot. de in lit. iuran. §. 16. num. 15. alijs relatis per Mascardum de probat. lib. 1. conclus. 88. num. 1. & sequent. & lib. 2. conclus. 909. nu. 1. & nu. 14. Seraph. de priuileg. iurament. priuileg. 38. num. 1. Vincentium Manc. in tractac. de Iurament. part. 4. effectu 120. num. 2.*

20 Ex alia vero parte pro sententia negatiua, quod amissio instrumenti, seu alterius scripturæ non probatur iuramento amittentis, sed debet probari per alias legitimas probationes citat *Felinum in capit. sicut nobis nu. 9. vers. sexta declaratio de re iudicata*, vbi dixit ita tenere *Bart. & omnes in d. l. si quis ex Argentarijs §. final. ff. de edendis*, & benè aduertit *Diaz dicta regula 345. vers. limita triplicites*, Alios refert *Mancin. in tract. de iuram. par. 4. effectu 120. n. 2 vers. Regulariter autem.*

21 Propositis autem prædictis auctoritatibus pro vtraque parte: quo ad rem nostram attinet, videtur ipse Farinacius esse pro parte negatiua, nam loco citato postquam dixit *num.* 209. quod amissio instrumẽti, seu alterius scripturę probatur iuramento amittentis, quando is, qui dicit se amisisse, tenetur exhibere instrumentum, & scripturam ex Iudicis officio, & ex quadam æquitate. Pro qua re citat *Alex. in l. huius modi § si ita sub nu. 4. ff. de legatis 1. Cynum in l. fin. in 2. oppositione num. 5. de fide instrum.* & alios, quos vide apud ipsum. Attamen *numer.* 210. addit quod secus existimandum in eo qui instrumentum, seu scripturã exhibere tenetur iure actionis, puta man-

ta mandati, aut alterius obligationis, prout sunt Notarij procurato-
22 res, administratores, aut alij similes, qui ex debito eorum officij teneantur proprias, communes, seu alienas scripturas custodire, quia tūc amissio non iuramento, sed manifestis probationibus probari debet ex *Bart. in l. si quis ex argentarijs §. nec hæredi num. 3. versic. si vero probatur, & ibi communiter alijs scribentibus ff. de edendo, est gloss. in l. fin. in verbo Sacramentum in versic. secus in creditore, & ibi Bald. num. 8. & Salycet. num. 6. Ioan. Sicherd. nu. 8. C. de fide instrum. Marsil. in rubric. de probat. num. 141. & sequ. Iason in l. huiusmodi §. si ita num. 11. in fine vers. Item quando, & ibi Alex num. 4. vers. secundus Casus, ff. de legatis primo. Hercul. de negatiua num. 274. Plot. de inlit. iur. §. 26. num. 15. cum alijs pluribus relatis per Fuluium Pacian. de probat. lib. 1. cap. 45. num. 15. Mascard. de probat lib. 1. conclus. 88. num. 7. & sequent. & lib. 2. conclus. 909. numer. 6. in fine, & sub num. 8. vers. in alijs, & num. 9. Seraph. de priuileg. iuram. priuileg. 37. num. 3. & num. 8. in fine Manc. de Iuramento par. 4. effectu 120. numer. 4. faciunt quæ dixit ipsemet Farinac. supra in tit. de falsit. & simul quæstione 154. num. 40. & sequent.* vbi de notario dicente se amisisse protocollum.

23 Ex qua sententia tot Auctoribus confirmata videtur apertè deduci quod non satis sit Iuramentum Parochi ad probandum libri, in quo solent adnotari coniugia, amissionem, præsertim vero si agamus de probatione tenoris illius notæ, quæ continet fidem primi matrimonij in casu, in quo hucusque loquuti sumus, cum enim Parochus sit persona, ad quam ex debito eius officij pertineat custodire huiusmodi librum, non videtur ex dictis eius iuramentum facere fidem. Et notario in hoc simile facit Parochum *Gratianus loco infra citando nu. 41.*

Et confirmatur quia alioqui ad hoc vt sit sufficiens amittentis iuramentum ad probandum huiusmodi amissionem instrumenti requiritur
24 quod cōcurrat aliqua præsumptio, vt puta combustio, Alluuio, Depopulatio, aut quid simile: secus est si nulla talis concurrat præsumptio. *Bald. in l. fin. nu. 25. ff. de edend. Iason in l. huiusmodi §. si ita num. 11. vers. idem tenet Bald. ff. de legat. 1. Tiraqu. de reuocat. donat. in præfat. numer. 39. vers. cum finitum est, & versic. nec hic longe abest.* quare Iuramentum Parochi non valebit saltem in casu, in quo talis præsumptio non daretur nempe Incendij, Alluuionis, &c.

25 Confirmatur Secundo quia tunc etiam valet iuramentum amittentis quando agitur de modico præiudicio: secus si de graui *ex Bald. in lege fin. colum final. C. de edendo, & in lege dissolutę num. 3. C. de condict. ex lege.* In casu vero nostro agitur de grauissimo præiudicio; vt ex dictis huc vsque videri potest; Agitur enim de grauissima infamia illius, qui ex tali iuramento si valeret, existimaretur bigamus, & vt bigamus puniretur.

26 Confirmatur tertio, quia etiam illi, quos supra retulimus dicentes quod valet iuramentum amittentis ad probandam amissionem instrumenti non videntur posse trahi ad hunc sensum, quod scilicet loquantur quod tale iuramentum satis sit ad probationem tenoris ipsius instrumenti verbi gratia quod in instumento talis donationis cōtineatur donatio ducentorum aureorum rendalium quolibet anno; sed solum quod valeat ad probandam puram ipsius instrumenti amissionem, vt ne verbi gratia obligetur exhibere. quare summum de obligabitur Parochus ab exhibendo libro ex iuramento quod amiserit; nō autem eius simplex iuramētum valebit

lebit

lebit ad probandum contractum matrimonium; quod magis arduum est.

27 Ex alia vero parte si ex natura sua rem perpendamus, videtur aliqua posse adduci ratio in fauorem huius propositionis, quod scilicet standum sit Iuramento Parochi etiã quoad plenam probationem de tenore libri continente coniugium, de quo loquimur; sicut enim iuramento notarij videtur standum si dicat talem, & talem contractum celebratum, & adducat rationes, & verisimilitudines illius contractus; testes etiam qui præsentes fuere tali contractui, nominet; quia tamẽ defuncti sint, id testari non possint. Et Ratio videtur esse quia cum sit persona publica, cuius fidei tot grauissima negotia committuntur, nil interesse videtur inter eius scriptũ, & dictum; præsertim vero si verisimilitudines adducat, & coniecturas, itaut ex contrarijs coniecturis redargui de falso non possit, nam si falsarius re vera esset, nonne quotidie huiusmodi instrumenta intexere posset? sicuti ergo eius scripto stan-
28 dum est; dummodo ex certa ratione, vel alijs coniecturis redargui nõ possit de falso; ita etiã videtur eius dicto præsertim iurato standum; si de tali, vel tali actu testificetur si eędem concurrant circunstantiæ, & sola differentia lapsus memoriæ excogitari posset inter dictum; & scriptum; quod habere locum non videtur quando ita constanter notarius de tenore contractus deponeret. Eodem pacto à fortiori videtur standũ dicto Parochi Iurato, qui tanquam Pastor suæ Parochiæ positus est ad suum Gregem regendum, vt verbo, & exemplo præsit; quandoquidem valde alienum à tali Persona videtur, vt in re tam graui mentiatur; præsertim positis ijsdem circunstantijs.

Et confirmatur quia vt habet *Gysp. Ant. thes. quæst. Forens. lib. primo quæst. 31.* præsumptio pro Notario præualet dicto duorum testium etiã
29 in causa criminali; nam cum in dicta quæstione proposuisset casum, quod notarius testes scripserat absque asistentia Iudicis; deinde testes dicebant non ita deposuisse, & Fiscus intendebat testes punire de falso, quia essent varij, postquam multa prædictus Auctor pro vtraque parte adducit. Et quidem pro testibus (quod ad rem nostram etiã facere videtur) quod ille notarius erat solus aut in omnem casum non potest valere nisi pro duobus, vt *Abbas in c. cum Ioannes nu. 12. de fide instrum.* ipsi vero testes sunt multi; vnde magis erat credẽdum multis, quam paucioribus, & ita dicebatur sentire *Gloss. in l. in exercendis C. de fide instrum.* (ex quibus vides quod notarius valet pro duobus testibus) tandem resoluit quæstione dicens. *Dum super hac quæst. in Senatu controuerteretur, dicebatur per Dominos veram esse communem opinionem quod magis sit standum notario, quam testibus, modo non essent plures numero, sed quando excedunt numerum duorum, & concludenter deponunt, prout quando attestationes (quæ solent recipi extraiudicialiter sine iudice, & testibus, & non subscribuntur) producuntur, inde iudicialiter fit repetitio, & testes dicunt non ita deposuisse; tunc posse procedi contra Notarium, & esse locũ Inquisitioni.* Huc vsque prædictus
30 Auctor, & idem dicit *Farinac. in praxi crim. part. 3. tomo 2. de falsit. & simulat. quæst. 138. part. 3. nu. 209. vbi citat Boss. in tit. de fals. num. 16. in fine, & num. 17.* apud quem in pluribus quæstionibus antecedẽtibus, & subsequẽtibus reperies ampliorẽ doctrinã circa notarij auctoritatẽ.

Ex quibus apertè colligi posse
31 videtur, & quidem ipsa luce clarius; quod

quod si Notarius in Iudicio contradictorio contra duos testes, qui alioqui non habent interesse præualere dicitur etiam in causa criminali; quanto magis debet ipse præualere, si non adsint testes in contrarium, vt in casu, in quo loquimur; nam quod reus neget mirum non est cum contra ipsum agatur, quare idem dici debere de Parocho non est dubium.

32 Sed adhuc contra hanc probationem instari posse videtur quod prædicti Auctores loquantur de Notario non quoad probandum tenorem instrumenti plenè; si dicatur instrumentum iam amissum; & ponamus quod non dentur alia adminicula; sed solum quod data scriptura, & instrumento; quando testes deponerent contra tenorem à Notario positum; quod in tali casu præualeat, vt dictum est, ipse Notarius. Atque adeo quod iura non faueant ipsi notario soli, nec scripturæ soli, sed scripturę auctoritate notarij fulcitæ.

33 Cæterum si à scriptura, & instrumento præscindamus quod dictum Notarij non pluris valeat, quam dictum vnius testis, quod videtur confirmari *ex Menocch. de arbitr. Iud. lib. 2. centur. 2. casu 105. à nu. 39.* præsertim, vbi ait, *Credo itaque hoc non esse Iure definitum, cum in Iure tantum Constitutum sit notarium hanc habere facultatem recipiendi instrumenta, quæ magna illa præsumptione adiuuantur, vt vera credantur l. cum precibus C. de probat. immo dicunt nostri instrumentum continere probationem probatam,*
34 *vt latè aliquando retuli in tract. recuperandæ possess. remedio primo numer. 225. non tamen declarant an instrumentum, seu notarius vices duorum, vel trium testium sustineat.*

35 Quare ex hac vltima instantia, & alijs supra positis rationibus pro parte negatiua puto sustineri non posse quod solum Parochi iuramentum satis sit ad faciendam plenam probationem de amissione instrumenti, & de tenore instrumenti amissi; quando agitur de præiudicio tertij, sicuti in casu nostro de bigamia; quamuis alioqui Parochus sit omni exceptione maior; sicut non satis esset solum notarij iuramentum ad plenam probationem de amissione instrumenti, & de tenore eius instrumenti. Et solum valeret ad summum iuramentum ad probandam amissionem; quando vt prædictum est non esset in graue tertij præiudicium, & aliunde daretur valida coniectura, vt Incendij, Alluuionis, & depopulationis. Id quod in alia persona à notario, & consequenter à Parocho valere, supra ostensum est. An autem Parochi iuramentum cum dicta circun-
36 stantia Incendij, Alluuionis, &c. & absque graui præiudicio tertij valeat, videant Alij; certe contrarium ex dictis videtur colligi. quare vt ad casum de tenore instrumenti reuertam, præter iurantem Parochum, alius testis, vel publica fama talem matrimonium contractum esse afferens, omnino requiritur adhoc vt
37 contra bigamum procedi possit. Et quod sufficeret iuramentum Parochi cum publica fama, etiamsi talis fama non haberet omnia requisita; quæ regulariter afferuntur, vt faciant semiplenam probationem, mihi videtur posse confirmari ex doctrina *Saluonij in secundam secundæ D. Thom. quæst. 6. art. 2. prima cõtrouer.* vbi postquam quæsiuit an aliquando vnius testimonium sufficiat, tandem in secunda conclusione, & eius explicatione hæc habet. *In causis leuibus etsi agatur de condemnatione alicuius sufficit testimonium vnius fide*
38 *digni, maximè vbi apparet ita expedire, bonæ gubernationi. ita habet vsus omnium Iudicum, damnant enim scien-*

den-

dentes ligna in nemore alieno, vel rapientes vuas solo testimonio Custodis; aliter non possent ista esse tuta. Eadem ratione in causis grauioribus; *modo*
39 *non agatur de vltimo supplicio, sufficit vnicus testis eximiæ auctoritatis, vt Imperator, Papa vel Cardinalis, quia recta ratio dictat vt dicto personę adeò eximiæ non habeatur minor fides, quã dicto duorum, vel trium è media plebe.* Huc vsque Salon. Ex quibus saltem videtur colligi, & ex supradictis;
40 quod cum Parochus vt pastor animarum sit magnæ auctoritatis; quæ etsi non perueniat ad supradictam auctoritatem, quod saltem cæteris positis, sit maior alio teste ordinario omni exceptione maiore; ita vt testimonium Parochi, qui vincat omnes exceptiones, iunctum cum alia probatione, aliquantisper semiplena minore, faciat plenam fidem saltem in iudicio, in quo agitur de pœnis bigamiæ, quæ sunt citra vltimum supplicium.

Et confirmatur ex doctrina *Gratiani discept. forens. cap. 468. num. 31.* vbi agens de commissario fabricæ Sancti Petri videtur dicere quod faciat plenam fidem de existentia protocolli testamenti; ex eo quod habeat notulam extractam, quia habet in mandatis vt perquirat relicta ad pias causas, & illa exigat ab hæ-
41 redibus institutis. vnde concludit prædictus Gratianus, quod erit ei Commissario credendum tanquam despectantibus vide *Barbosam in collect. DD. lib. 2. Decretal. de test. & attest. titul. 20. capitulo quarto in omni negotio per totum*; *præsertim vero*
42 *numero 29.* vbi ait quod vnius Episcopi testimonio creditur in foro sæculari ex priuilegio ab Imperatore Episcopis ob reuerentiam concesso, vt habetur in *capite quicunque 11. quæstione prima tenent Marcus Antonius Genuensis in practica Ecclesiastica quæstione 678. & idem Barbosa loco citato numero 11.* ait quod Officiali dicenti nuntiasse, vel citasse creditur. *Nell. de testibus numero 85. casu 18. Farinac. in praxi criminal. part. 1. de opposition. contra personas testium quæstion. 63. numero 40. & 41.* Id quod etiam ex supradicta doctrina *Eminentissimi Cardinalis Sceglia* videtur colligi; ait enim quod quando fides authentica ob amissionem librorum haberi non potest, recurri debet ad examen Parochi, & aliorum testium, quod si satis esset Iuramentum Parochi ad plenè probandum tenorem matrimonij, vtique apertè dixisset, quod non fecit.

44 Illud etiam *à prædicto Eminentissimo loco citat.* animaduertitur quod aliquando accidit, quod Reus pertinaciter neget se aliam vxorem habuisse; ipsumque non esse illum, de quo asseritur aliud matrimonium contraxisse; & in tali casu opus esse vt recognoscatur talis reus à prima coniuge; quod si ab ista id effici nõ possit; quia nimirùm absens, vel mortua; id effici debeat ab alijs personis, quæ possint de identitate delinquentis facere fidem.

45 Tandem ad huius quæstionis cõclusionem restat respondere ad argumentum allatum in fauorem sententiæ affirmatiuæ, quod scilicet satis esset iuramentum parochi ad probandum tenorem instrumenti. nam ad id quod dicebatur, quod fidei Notarij committuntur grauissima negotia; quare hinc videtur sequi quod nulla assignari possit differentia inter instrumentum, & Iuramentum ipsius notarij. Respondetur quod cum hoc attendi debeat pœnes ipsa iura positiua hanc auctoritatem tribuentia Notario; eodẽ modo cẽsetur auctoritas data, quo Iura ipsa concedũnt, Iura autem ipsa videntur solum loqui de scriptura authẽticata subscriptione

notarij, quare vtrumque à Iuribus attenditur, & auctoritas ipsa notarij & scriptum ab illo confectum, & congruum est vt etiam scriptum requiratur non solum ob lapsum memoriæ, vt in argumento innuitur; verum etiam quia ex varijs conditionibus appositis, & circunstantijs in-
46 strumenti magis apparet veritas, vel falsitas ipsius instrumēti quod si o-tetenus tantū referretur contractus substantia tantum attenderetur, & quam plura omitterentur; & quam plurimos lapsus memoriæ non posset iudex non excusare; quæ circunstantiæ si scripto continerentur; vehementer facerent vel ad confirmationem veritatis instrumenti, vel ad redarguendum notarium ipsum de falso. Cæterum si ab his Iuribus positiuis præscindamus, non habet notarius maiorem auctoritatem, nec maiorem fidem facit cæteris paribus, ac quilibet testis omni exceptione maior.

Quæ omnia meo quidem iudicio; nisi aliud me aliquis alius doceat modo suo supradicto Parocho applicari possunt.

QVAESTIO QVINTA.

Quam pœnam incurrant qui suo Consilio inducunt ad binas nuptias. Et qualiter sint suspecti.

SVMMARIVM.

1 *QVi suo Consilio alios inducit ad binas nuptias maiorē inducit suspicionem, quam ipse contrahens.*
2 *Et ratio est quia videtur magis participare de errore intellectus.*
3 *Saltem eandem suspicionem, & pœnas incurrit consulens, ac contrahens.*
4 *Plus punitur consulens, quam si idem ipse fecerat.*
5 *Consulens tenetur resarcire damnum secutum ex suo Consilio.*
6 *Secus si qui fecit ex cōsilio fuisset alias facturus.*
7 *Cōsultor potest reuocare cōsilium, in quo casu nō tenetur, etiamsi delictū committatur.*
8 *Secus in cōsulente nō reuocāte.*
9 *Quamuis dubitet an suo cōsilio influxerit; tenetur tamen secūdum aliquos resarcire damna.*
10 *Et ratio quam affert Merolla est; quia possessio stat pro cōsilio nō pro cōsulente.*
11 *Consilium aliquem interficiendi, cuidā aliquis dedisse videatur, si statim ac ab illo discessit, alium interfecit.*
12 *Aequè apta est nasci suspicio in casu bigamiæ, siue influat, siue non.*
13 *Est probabile, quòd dubitans an suo cōsilio influxerit in furtum, & similia non teneatur ad restitutionem.*
14 *Dubitans an suo consilio influxerit in bigamiam; à suspicione nō liberatur.*
15 *Et idem dicitur, etiamsi certo sciat suo consilio non influxisse, quod cum distinctione magis declaratur.*
16 *Si religione motus ante delictum perfectum, consulens reuocauit consilium suspicione liberatur.*
17 *Id quod verum est etiam in sententia eorum, qui tenent, mandatum reuocatum non influere, secus consilium.*
18 *Sententia auctoris, quòd non sit differentia in hoc inter cōsilium, & mādatum.*
19 *Redditur ratio eorum, qui tenent consilium adhuc reuocatum influere, & disparitas inter id, & mandatū.*
20 *Prædicta ratio soluitur.*
21 *Cōsiliū ad malū nō potuit habere veras rationes: vnde per cōtrarium consilium fundatum veris rationibus, dimoueri debet consultus.*
22 *Ponitur exemplum reuocationis consilij in casu occisionis.*
23 *Contra homicidam inuectio.*
24 *Ferentium iniurias laus.*
25 *Finis Rhetoricæ est persuasio, etiāsi de facto non persuadeat.*

Qui

26 *Qui malum consilium exhibuit contra*
alquem; debet illum monere, vt
sibi caueat.
27 *Assentur paritas inter consilium, &*
mandatum, non obstante, quod intel
lectus sit potentia necessaria, volũ-
tas vero sit potentia libera.

1 VAlde rationabile videtur, vt
qui suo consilio alios inducit
ad binas nuptias non solum non mi
norem, sed etiam maiorem incurrat
suspicionem. & ratio in promptu est
quia qui praua Cõsilia exhibet ma-
gis videtur accedere ad errorẽ mẽ-
sis, quam qui mala opera exequitur.
Consiliũ enim ab intellectu proue-
nit. quare qui scienter consilium ex
hibet de contrahendo duplici ma-
trimonio, videtur suo intellectu ap-
probare illud pessimum factum; atq;
2 adeò videtur magis participare de
errore intellectus, præsertim vero
quia non dantur circũstantiæ luxu-
riæ, vel lucrandæ dotis in cõsulenre
sicuti dãtur in cõtrahente. Id quod
benè aduertit *Moura opusc. 1. de in-*
cant. sect. 3. c. 6. n. 11. ibi, immo eò ma-
ior quo cõsulere malum magis accedit
ad errorem mẽtis, quã illud opere exe-
qui, & eandem doctrinam amplecti-
tur *Diana* saltem quoad hoc quod
non minorem incurrat suspicionem
trac. 7. de pæn. delict. 4. p. Resol. moral.
resol. 4. §. notandum est etiam.
Quod autẽ saltem æqualem in-
3 currat suspicionem consulens, ac e-
xequens, & easdem cõmereatur pę-
nas *ijdẽ supracitati Auctores Moura,*
& Diana loco cit. manifestè asserunt,
vbi Moura dicit, & Diana ex illo re-
fert, se in praxi vidisse eadem pœna
damnatam matrẽ consulentem filiæ
vt secundo nuberet, ac ipsam filiam.
Et confirmari potest primo hæc
propositio ex doctrina vniuersali
quod consulens puniatur eadem
pœna delinquentis, vt benè notat
Barbosa in collect. DD. in Clementin.
lib. 5. de pœnis titul. 8. Clem. si quis 1.
& in libro 5. Decretal. de homicid. vo-
lunt. vel casual. titul. 12. cap. sicut di-
gnum à num. 14. sed præcise de
consulente *num.* 31. in quibus locis
citat *Farinac. in praxi criminal. par.*
5. quæst. 129. numero 23. cum sequent.
Duen. reg. 149. Bernard. regul. 175.
in princ. Ayrer. de homic. parte 2. num.
35. Azor. institut. moral. par. 3. libro
2. capitulo 10. Campan. in diuersorio
Iuris Canonici Rubric. 11. cap. 23. nu.
79. quinimmo Albert. quæstione 30.
num. 61. loquens de defensoribus
hæreticorum, ait quod alibi plus
punitur consulens, quam si idem
4 ipse faceret, vt patet in Medico, qui
dedit filio poculum venenatum, vt
daret patri, nam in hoc casu plus
punitur medicus, quam filius *l. 5.*
ff. de parricid. facit lex vtrum ff. eo-
dem titulo.
5 Confirmatur secũdo ex eo quod
eandem contrahit obligationem re
sarciendi damni secuti alicui perso-
næ tam consulens, quam exequens,
& licet dicatur quod consilium re-
gulariter non obligat *ex l. nullus ex*
consilio de reg. Iuris l. 1. in fine man. l.
cum pater §. mãdato de leg. 2. leg. con-
silij cum gloss. de reg iur. Attamẽ hoc
verum est si ille, qui fecit ex cõsilio,
6 fuisset alias facturus *l. furti §. ope ff.*
de fur. C. sicut de homicid. Barth. in l.
non solum §. si mandato in vlt. colum.
verb. quæro vtrum aliqua differentia
sit ff. de iniur. & plenè per Bal. in l. 1. in
col. in 4. oppo. C. de ser. fug. Card. clem.
1. 18. q. de foro Comp. & facit ad hoc
quod dicitur quod consultor homi
7 cidij, vel alterius maleficij potest re
uocare consilium dissuadendo ne
fiat, & sic non tenebitur si delictum
committatur, *Innoc. in c. ad audien-*
tiam in l. 6. in verbo item non interest
de homic secundũ Bald. in l. mandatũ
in fi. Couar. sed hoc incidenter quæro C.
mãd. vbi dicit quod illud reuocatũ

obligat, licet delictum postea committatur. Ex quibus infertur quod
8 secus erit in consulente non reuocante; atque adeò sicut ad damna resarcienda consulens obligatur post exequentem; quod etiam pari pacto cum exequente ad easdem luendas pœnas tenebitur.

Id quod à fortiori ex doctrina illorum Auctorum, qui tenent quod cõsulens homicidium, furtum, &c. quamuis dubitet an ex tali consilio motus ille fuerit ad id faciendum;
9 quod tamen teneatur ad restitutionem. ita *Thomas Sanchez libro 2. de matr disp.41.num.17.* qui citat *Auaniam cap. ad audientiam num. 10. de homicid. Angel. l.1.in princ.vers.vltimo est videre ff.de eo,per quem factum erit, Hippol.sing. 118. & l.1.§.Diuus. ff.de Sicariys, Bald. l. data opera num. 52. C. qui accusa. non possunt. Decius reg.consilij 47.num.9.ff.de Regulis iuris* Felin.*cap.is de officio delegat. num. 13.versicul. vtrum autem, & ca. sicut dignum de homicidio num.12.conclus. 3. Couarr.Clement.si furiosus 2. parte §.2.num.1.* lege prædictum Sanches tenent etiam *Ioan.Sanchez in selectis disput.43.num. 14. Lessius lib. 2. cap. 27.dub.3. in fine*, *Molina tomo 3. disput.736.num. 6. Salas in primam secundæ tract.8.disput.vnica sectio. 23. num.242. & Alij, quos citat, & sequitur Merolla tomo 1.disp.3.cap.3. Co-*
10 *roll.6 num.41.* & ratio, quam affert *Merolla loco citat.num.44.* est quia cum in dicto casu nulla sit possessio pro consulente, sed pro consilio iniusto (ex eo principio quod melior sit conditio possidentis,) sequitur consulentem teneri restituere totum damnum, cuius causa fuisse præsumitur consilium datum, quod ex se alioqui aptum est ad influendum in effectum, & ita est aptum influere, vt benè inferatur, quod
11 consilium aliquem interficiendi, cuidam aliquis dedisse videatur, si statim vt ab illo discessit, alium interfecit. *Bart. & Angel. in l.si in ventri §.final.ff. de priui.cred. Bald. in l. 1.col 3.C.de ser.fugi. in l. multum col. 2. C. si qui alt. vel sibi, Alex. cons.69. col.1.vol.2.Hippol.Mar.cons.3.num. 15.vol.1. Aem.Mar.Man.*

Quæ doctrina valdè notanda est contra consulentem, seu potius cõsilium dantem de duplici matrimonio, si exciperet, quod dubius sit an suo consilio influxerit in delictum Bigamiæ. quæ etiam excusatio, vt videbimus, non ad modum fauet consulenti in ijs delictis, in quibus magis suspicio erroris, & hæresis attenditur. nam æquè apta est talis
12 suspicio nasci ex prauo consilio, siue influat, siue non influat deinde in delictum.

Vnde quamuis sententia, quod scilicet dubitans an suo Consilio influxerit in furtum, vel homici-
13 dium, non teneatur restituere, sit probabilis, & eam teneat *Nauarra de restitut.lib.3.cap.4.dub.4.num.48. Henriquez lib.14.cap.3.numero quarto Sayrus in Claui Reg.lib.3.tractat.2. cap.8. num. 1. Rebellius part. 1.lib.2. quæst.14.section.2.num.5.&7. Medina Cod.de restit.quæstio.7. ante vers.si autem Consilium, Sylvester verbo restitutio 3.quæst. 6. dicto secundo initio, Villalobos in summa tomo 1.tractat. 1. difficult. 20. num. 9. & sic videtur tenere D. Thom. 2. 2. quæstione 61. art.7.in fine corporis ibi, tunc solum tenetur Consiliator, aut palpo ad restitutionem quãdo probabiliter existimari potest quod ex huiusmodi causis fuerit iniusta acceptatio sequuta.* Non
14 tamen hinc benè infertur, quod consilium dans ad Bigamiam, etiamsi dubius sit an influxerit in delictum: ex eo quod alioqui ille paratus erat secundum contrahere matrimonium præscindendo ab omni Consilio; non sit suspectus in fide: nam cum in his delictis,

quæ

delictis, quæ pertinent ad hæresim, magis attendatur ad errorem mentis, (cuius erroris suspicio satis propalata est per prauum consilium datum) quam ad externum delictum; siue influxerit in delictum; siue non ex prædicta circunstantia, æquè suspectus remanet; & solum hæc sententia illi prodesset quoad non restituendum; si fortè aliquod damnum ex duplicato matrimonio alicui prouenerit.

15 Et idem dicendum videtur etiā si consulens certò sciret se suo consilio non influxisse in delictum Bigamiæ: nam propter eandem rationem videtur æquè suspectus, quod vt clarius intelligatur, oportet distinguere duplicem casum, nam vel consilium non influxit ex eo quod ille alioqui paratus erat efficere, & contrahere matrimonium, & in hoc casu siue ignorauerit antecedēter consulens; siue sciuerit voluntatem illius deliberatam, videtur æquè suspectus esse; nam ex se satis superque dando consilium, sufficientem exhibuit sui erroris suspicionem; atque adeo videtur eamdem commereri pœnam, aut paulo mitiorem, ac ipse contrahens. Vel cō silium non influxit ex eo quod ipse consulens datum consilium statim reuocauit, religione motus, & in hoc casu videtur idem dicendum quod supra diximus *in secundo libro quæst. 3. conclus.* 3. de attentante duplex matrimonium; qui tamen post nonnulla exhibita opera externa; vt instrumentum dotis, & in Ecclesia denunciationes; vltra progredi
16 religione motus desierit; quod nimirum in nostra Inquisitione omni prorsus pœna, & abiuratione liberatur; vt potè qui ante delictum perfectum ex se ipso resipiscens; omnem purgat malitiam, suspicionemque etiam leuem à se remouet. Nam consulens quantum est ex se consilium reuocat, & quærit impedire delictum.

17 Id quod verum esse debet tam in sententia eorum, qui tenēt, quod mandatum reuocatum non influat, etiam si mandatarius operetur; consilium autem etiam reuocatum influere; si qui consilium accepit, operetur: quam in sententia eorum, qui tenent quod consilium reuocatum minimè influat in delictum, quod consultus perfecit. Et ratio eadem est, quia cum potius hic attendamus ad affectum dantis consilium, & ad errorem ipsius; cum hic reuocet suum consilium, iam quo ad se statim resipiscit. Et id quod externè exhibuit, nempe cō silium iam retractat. Vnde omnem purgat erroris suspicionem: siue deinde ille, qui consilium petijt, prosequatur delictum; siue non, quod attinet ad nostrum Tribunal parum refert. Et solum in diuersa sententia de consilio reuocato an influat, nec ne debet attendi obligatio restituendi.

18 Cęterum (vt meum iudicium de hoc feram pertransitum, & vno verbo) non magna mihi videtur esse disparitas inter consulentem, & mandantem: nam quamuis aliqui, quos innominatos refert *Emmanuel Sà verb. consilium*, asserant; & ego supra etiam innui; semper consulē tem teneri de damno suo consilio facto, si non persuasit dum reuocaret; quia verè damni causa est, aliud verò longè esse in mādato, quod sufficit reuocare: postea enim non potest dici damnum datum ex mandato, pro quo videre est *Nauar. ca. 27. num. 233. de irregularitate loquē tem. Azor. 3. par. lib. 4. cap. 11. quæsito 4. Lessium in loco cit. dub. 6. nu. 16. Rebell. Mol. Clau. Reg & alios*, quos citat, & sequitur *Bonac. de contract. & restit. in genere disput prima quæst. 2. pun. 6. num. 6.* Et possunt duci hi

Au-

19 Auctores ex eo quod videtur con-
silium datum ad huc in eius intel-
lectu vigere, & influere, cui datum
est, nisi contrarium persuadeatur.
Nam consultus quod facit non fa-
cit, vt exequatur voluntatem con-
sulentis, illique rem gratam faciat,
sed facit in bonū, & in gratiam sui;
consequenter consulens tenetur ad
restitutionem, etiam si conetur re-
uocare Consilium, eo quod non
reuocet influxum, quia consultus
ad huc mouetur verbis consulentis
ad damnum inferendum in bonum,
& gratiam sui: Mandatarius vero,
quod facit, facit vt exequatur vo-
luntatis mandantis: cum autem
mandatarius reuocato mandato,
non dicatur amplius exequi volun-
tatem mandantis; sequitur man-
dantem reuocando mandatum, nō
teneri ad restitutionem damni se-
cuti post mandati reuocationem;
eo quod censeatur influxum reuo-
casse, nec damnum videatur ab e-
20 ius voluntate pendere. Attamen
habita super hoc matura considera
tione mihi videtur optimè solui
hæc ratio, & benè potest dici, quod
sicut reuocari potest mandatum;
ita etiam reuocari possit consilium.
Nam sicut ideo dicitur reuocatum
mandatum, quia qui mandauit ali
quid fieri, modo contrarium præ-
cipit; ita debemus dicere, quod
consilium satis intelligitur reuoca-
tum ex eo quod qui consilium de-
dit, reuocauit; quicquid sit an qui
consilium accepit prosequatur ef-
ficere peruersum opus spreto bono
consilio; & moueor ad hoc dicen-
dum; quia cum consilium datum
21 sit consilium ad malum, non po-
tuit habere veras rationes, quibus
consultus ita duceretur; ita vt con
trarijs rationibus veris, & efficaci-
bus non debeat moueri in contra-
rium, & deserere peruersum opus,
quod ad effectum ducere in animo
habebat, quod si adductis in me-
dium veris rationibus à consulente
consultus ad sanam mentem non
reducitur, id irrationabiliter, & in-
debitè efficit, & potius sicut in
gratiam sui, ita ex proprio consilio
(nam deinde, vt suum amplecti-
tur, quod primo datum fuit) ad de-
lictum perpetrandum, quam ex a-
22 lieno consilio. Et pono exemplum
petit quis consilium an debeat oc-
cidere Petrum, qui ipsi alapam im-
pegit, ad resarciendum honorem;
& consulens dicat, quod omnino
debeat occidere; alioquin summo
in contemptu erit apud omnes; &
quod ita soleant viri nobiles in tali
casu se habere; vnde iniuria affectus
ex consilio dato, statuit omnino Pe
trum occidere. Si deinde ille, qui
consilium peruersum dedit, resipi-
scat, & alteri dicat consilium datū
pessimum esse; nec illi vllo pacto ex
pedire, vt tale scelus committat,
quod nec Christianum, nec no-
bilem decet; vnde resarcire; bone
23 vir, paras honorem, inde summum
dedecus consequeris, non est, nec
Christiani, nec nobilis scelesti no-
men; & homicidæ consequi, quid
homicida crudelius? quid vilius,
turpiusque quidue pro leui alapa
inopinatam mortem reddere; quæ
& temporalem vitam auferat, &
æternam ponat in discrimen: Anne
24 desiderantur viri nobilissimi, qui
æquo animo tales tulerint iniurias;
nec tamen vllum propter hoc hono
ris detrimentum passi sint; quin-
immo ob talem nunquam satis lau-
datam patientiam, summo in ho-
nore apud omnes habiti sint. Et alia
huiusmodi inculcet bonus consul-
tor, quæ satis apta sunt contrariū
persuadere; sicut ergo benè dici-
mus de fine Rethoricæ loquendo,
25 quæ versatur circa persuasionem in
deliberatiuo genere; quamuis au-
ditorem non persuadeat; benè ta-
men

men suum finem consequi ex eo, quod appositè dicat ad persuadendum, & alter ex sua duritie, & indebita obstinatione non finit se persuaderi, ita in casu nostro dici debet, quod ex propria obstinatione non sinit se veris rationibus persuaderi; & ex propria voluntate eligit consilium sequi, quod modo ab auctore reprobatum agnoscit. Nam ita discurrere videtur consultus, qui non vul malum consilium relinquere, quamuis consulenti consilium datum displiceat; at mihi summopere placet; & quamuis alioqui sint veræ rationes, quas ipse modo adducit in contrarium; attamen magis placet contrarium; quod animi mei turbationi cohæret.

Præscitim vero, vt omnes inculcant satis ab obligatione restituen-
26 di videtur liber consulens, si vidēs
quod non proficiat apud consultū;
alium admoneat, vt sibi caueat,
contrà quem datum est prauum cō-
silium, quod omnino tenetur facere consulens. Cæterum si supradicta doctnina de reuocatioue consilij dati nō admittatur; nescio quo pacto excusari posse mandans, quāuis mandatum reuocet; si tamen mandatarius perficiat delictum; nā semper videtur quod aliqui facturus non esset delictum; nisi mandans proposuisset; & quamuis iste modo reuocet, ille tamen videtur ad huc durare in illa prima voluntatis resolutione; ad quam inclina-
27 uio mandans. Et disparitas, quæ posset adduci, quod voluntas sic potentia libera, intellectus sit potentia necessarla nobis etiam fauet nam cum supra dixerimus, quod vere rationes sint ex parte boni consilij, omnino intellectus debet illas amplecti, nisi ex contrario voluntatis imperio, vt sibi prauum cō-silium, vt sequendum proponat, contrarium suadeat: atque adeo totum refunditur in peruersam huius voluntatem volentis amplecti prauum consilium. Atque hæc dicta satis sint.

QVAESTIO SEXTA.

An Promotor Fiscalis teneatur probare cum secundum matrimonium fuit contractum, primum permanere, an sufficiat si probet simpliciter delatum contraxisse secundum matrimonium.

SVMMARIVM.

1 *Controuersum est an promotor fiscalis teneatur probare an secundum matrimonium existat, quādo contrahitur secundum.*

2 *Quslibet viuere vsque ad centum annos præsumitur.*

3 *Quandoque cursus vitæ longius fuit.*

4 *Quare satis videtur efficere fiscus, si intra dictum spatium probet contractum matrimonium primum.*

5 *In rebus magni præiudicij, qui in morte se fundat eam probare tenetur, nec fama sufficit.*

6 *In sententia aliquorum, quos refert Farchineus reus est afficiendus pœna ordinaria ex præsumptionibus, non aliter ac si de ipso crimine plenè constaret.*

7 *Secundum alios reus est ex dictis præsumptionibus damnandus pœna extraordinaria.*

8 *Promotor fiscalis cum sit actor debet suam intentionem probare.*

9 *Nil certius, quam tractu temporis vitam mutari. Et plures hodie moriuntur infra quinquanginta annos.*

10 *Ad declarandum esse nullum secundū matrimonium: requiritur certitudo, & integra probatio, quod primum non erat solutum, cum secundum fuit contractum.*

Ad

11 *Ad puniendum delictum ius exigit probationes luce meridiana clariores.*

12 *Ex tractatu, & educatione probari potest filiatio.*

13 *Contrarium videtur verius.*

14 *Fundans se in vita alicuius eam probare debet.*

15 *Quod aliquis viuat vsque ad centum annos, non est formalis iuris præsumptio.*

16 *Et si possibile sit quod aliquis viuat, vsque ad centum annos; non tamẽ est verisimile.*

17 *In dubio delictum non debet præsumi; sed satis est, si possit inquiri.*

18 *Inconuenientia, quæ sequerentur, si verum esset, quod promotor fiscalis non deberet probare primum matrimonium.*

19 *Affertur in hoc regula generalis.*

20 *Quæ applicatur in casu bigamiæ, & in casu quo reperiatur cadauer occisi in via, per quam transire solet aliquis ense euaginato.*

21 *Indicium grauissimum est; quo posito aliquod frequentissimè, & facillimè contingat adesse.*

22 *Communiter à DD. affertur distinctio indicij proximi, & remoti.*

23 *Indicium proximum est, quo posito ponitur criminis effectus: & quo remoto illius effectus remouetur.*

24 *Indicium remotum est illud, quod nõ respicit immediatè veritatem delicti, sed circumstantias.*

25 *Ex Sousa ambæ nuptiæ probari debent, quia agitur de suspicione in fide.*

26 *Et idem confirmatur ex Moura.*

1 CONtrouersum esse scio in hoc foro, an Promotor fiscalis teneatur probare cum secundum matrimonium fuit contractum, primũ permanere; an sufficiat, si probet simpliciter delatum duplex contraxisse matrimonium. Partem negatiuam pro Fiscali videtur probare
2 iuris præsumptio, quod ritè cursus sit centum annorum; cum quilibet vsque ad centum annos viuere præsumatur *l. an vsusfructus, quæ est ordine 63. ff. de vsufruct. lega. l. hæreditatem ff. ad leg. falcid. l. fin. versic. & nobis C. de sacrosanct. Ecclesiis Inirigl. lib. primo super bulla, & prag. de censibus quæst. 39. num. 11. Card. in Clẽ. prima de rebus Ecclesi. non alien. & in specu. de probatio. §. 1. versicul. quid si testes*, quandoque longior fuit, vt
3 legitur de Abbate Cosma, qui vixit annis centum, & viginti *in authen. de Mona. §. si vero intra 48. distinc. cap. fin.* & plenius per *Plinium lib. 7.* Rationem docet *Crinitus lib. 7. de honest. discipli. cap. 9.* sumpta cõiectura ex pondere dragmatum humani cordis, & sic cum fiscalis probet primum contractum matrimo-
4 niũ; illi contrahentes præsumuntur vsque ad centum annos viuere, quę præsumptio eum excusat ab onere probandi *gloss. in capitulo ferrum 50. distin. Bald. in Rubrica de præsumption. numero 1. Abbas in capit. scribam num. 2. eodem tit.* Præterea in rebus magni præiudicij, qui
5 in morte se fundat, eam probare tenetur, nec fama sufficit *glos. in 5. functa in l. si quidem C. solut. matri. & ibi Cyn. Barth. in l. 2. §. si dubitetur num. 1. ff. quemad. testa. aperi. & in l. 15. potest num. 15. ff. de acq. hæredi. & in tracta. testimonio. num. 38. Ang. in d. l. si quidem, & in d. §. si dubitetur Bald. in l. ex persona numero 2. C. de probat. Abbas loquens in nostro casu in cap. quoniam §. porro num. 12. vt lit. non contest. Capell. Tolosan. decis. 313. Gul. de Cug. in l. omnibus ex quibus cau. maior. in d. l. fin. & sup. verbo pater el primero vers. 7.* Igitur cum Promotor Fiscalis suam intentionem Iuris præsumptione probatam habeat, qui in morte suam exceptionem, & defensionem fundat, eam probare debet. Præsertim vero, quia non desunt, qui teneant, vt refert *Facchineus lib. 1. cap. 29. Iuris* con-

controuers. reum afficiendum pœna ordinaria ex præsumptionibus non
6 aliter ac fide ipso crimine plenè cõstaret; & mouentur potissimum tribus iuris ciuilis legibus *l. si qui adulterij C. ad l. Iuliam de Adulterijs lib. 1. C. ad leg. Corneliam de sicarijs, l. si non conuitij C. de iniurijs*. Vel saltem aliqui tenent quod ex præsumptionibus, & argumentis Reus sit damnan-
7 dus pœna extraordinaria, & fundamentum huius sententiæ est positum in nonnullis iuris Canonici locis, quibus probatur propter præsumptiones, ac suspiciones reum esse puniendum aliqua leuiori pœna *vt in c. accedens de accusatoribus, in capit. significasti de adulterijs, in capit. litteras §. pen. & in capit afferte de præsumptionibus in capit. de hoc de simonia; & in capit. contumacia de hæreticis in sexto*. Istis tamen non obstantibus.
8 Contraria sententia videtur verior, & quia cum Promotor Fiscalis agat, suam intentionem probare debet *vulgata l. Actor, & l. fin. C. de probat. l. 2. ff. eodem l. qui accusare C. de edend.* Præterea in ijs, quæ tractu mutantur temporis, non datur in nostro iure vniformis præsumptio *gloss. in verb. comprobatum in l. si minorem C. de integra restitut. mino. vbi Bald. nume. 4. id*
9 *notat*; sed quid certius quam tractu temporis vitam mutari; præsertim quia plures hodie moriuntur infra annos quinquaginta *Cardin. vbi supra per l. 1. C. qui æta. lib. 10.* & vita allegata debet probari, cum non præsumatur ex præterito *Bald. in capit. ex tenore de testibus; & Barthol. in l. si quidem in prima quæst. C. solut. matri.*
10 Est vlterius pro hac parte *capit. secundo de sec. nupt.* vbi ad declarandum esse nullum secundum matrimonium requiritur certitudo, & integra probatio, quod primum non erat solutum, cum secundum fuit contractum. Si igitur ibi ad euitandum adulterium, & sedandas contrahentium conscientias exigitur, quod sit certum secundum esse contractum, primo matrimonio permanente; cum in dubio tutior sit eligenda pars, quanto magis id erit necessarium ad puniendum crimen, in quo ius exigit probationes luce me-
11 ridiana clariores *l. vl. C. de probat.* & necesse est, vt quis confessus, vel cõuictus sit ad hoc vt condemnari possit *l. qui sententiam C. de pœnis*. Et nemo ex suspicionibus damnandus est *l. absentem ff. de pœnis*. Et quã uis ex eo quod ex tractatu, & educatione probari filiationem respon-
12 detur *Antonius Butrius in ca. transmissæ C. lum. tertia qui filij sint legitimi*; *Decius in consil. 54. Parisius in cõsil. 10. numero 116. lib. secundo Grauetta in consil. 249. numero 2. Cardinalis Paleotus de notis, & spurijs cap. 22. numero 5. Alba in consil. 83. Purpuratus in consil. 559. lib. 2. Cephalus in consil. 137. numero 44. lib. 1. Couarr. de sponsal. par. 2. cap. 8. §. 3. numero sesto Menocch. de arbitr. iudicum casu 89. num. 70. & de præsumpt. lib. 6. cap. 33. num. 22.* colligi possit quod etiam satis superque constet de primo matrimonio, si contractum esse sciatur; mortem autem solutum non constet. Attamẽ tum quia hoc conuincere non videtur prædicta paritas; tũ etiam quia contrariam sententiam secuti fuere
13 *Bald. in cons. 180. Mornia lib. 3. & in capit. perpetuas de probat. & in c. non ignorant C. qui accusare non possunt; vbi & Petrus, & Cynus, Albericus, & Salycetus, Iason. in l. neque professio C. de testam. & in consil. 120. lib. 4. Castrensis in consil. 434. non procul à principio lib. 5. Decius in consil. 321. Alciatus Reg. 3. præsumpt. 38. & in consil. 301. 533. 614.*

Berous in consil. 158. *numero* 4. 5. *lib.* 2. *Cephalus in consil.* 82. *num.* 48. *lib.* 1. *Rolandus à Valle in consil.* 49. *n.* 48. *lib.* 4. videtur potius argumentum à fortiori deduci posse, quod cum filiatio ex tractatu, & educatione deduci non possit, quod multo minus ad huc durare primum matrimonium ex eo quod vita præsumatur, est enim maius indiciũ tractatus, & educatio ad inducendã filiationem, quæ difficilem à non patre exhibetur; quã fit vita præterita ad inducẽdã præsentẽ; cum nil fragilius humana vita reperiri possit.

14 Tertio fundans se in vita alicuius eam probare debet, nec ei suffragatur, seu eum excusat ab hac probatione, quod quis viuere præsumitur vsque ad centum annos *l. spadonem* §. *qui absolutus ff. de excusat. tut.* tenet *Bart. in d. l. siquidem nume.* 1. *post glo. ibi*, & denique hanc vltimam sententiam tenet *Bart. numer.* 1. & *Socin. in l. si inter ff. de reb. dub.* quos sequitur loquens in nostro casu *Greg. Lopez in l. fin. tit.* 17. *per* 7. *gloss. fin. in fin.* eamque suo tempore in praxi receptam fuisse etiam per Dominos Proceres.

15 Nec obstat præcipuum aduersæ sententiæ fundamentum, quod vita præsumatur durare vsque ad centũ annos; cum illa non sit formalis iuris præsumptio, sed quædam leuis suspicio quod ad plurimum vita vsque ad centum annos extenditur iuxta illud *Ecclesiast. ca.* 18. *numerus dierum hominum vt multum centum anni.* vnde dixit *Decius in l. emancipati C. de tylla.* quod & si possibile

16 sit quem vsque ad centum viuere, annos, non tamen est verisimile, & sic quælibet alia suspicio hanc eli dit, vt post *Bart. & alios notat Alciatus de Præsumpt. reg. prima præsumpt.* 44. Vnde cum ex contractu secundi matrimonij præsumatur primum esse solutum, ne in dubio delictum

17 præsumamus hac præsumptione altera elidetur, satisque erit si ex præsumptione prima possit inquiri cũ de secundo constat matrimonio, an cum secundum fuit contractum primum permaneret. Nec *d. l. hæreditarium*, quæ principem obtinet locum in hoc argumẽto præsumptionis vitæ multum vrget, cum in sola legis falcidiæ ratione, non alijs quæstionibus seruanda est *secundũ Alex. n.* 6. *Ias. nu.* 11. *in l. cum qui ita* §. *qui ita stipulatur ff. de verb. oblig.*

18 Quarto suadent hoc apertissimè in conuenientia, quæ ex tali præsumptione prouenirent, de facili enim cuiusque nomen, qui secundum matrimonium contraheret, de ferri posset; atque adeo posset Promotor Fiscalis quemlibet secundo contrahentem prosequi, & onus cõtrarium probandi, nempe primũ cõ iugẽ defunctum, relinquere delato, & idẽ posset efficere accusator, seu denunciator; vnde cuiusq, secundo cõiugati fama quotidie periclitare

19 tur; Hinc mihi videtur ad ampliorẽ doctrinã regula quasi generalis assignari posse (quæ valet quanti valet) vt quoties aliquod Indiciũ non est aptum ex se immediatẽ ferre in delictum, sed in aliam circũstantiã, qua tamen posita infertur delictũ; quod tunc onus probandi, quod ex illo indicio prouenerit, illa circunstantia incũbat Fisco, si vero ex indicio immediatè proueniatur in delictũ; quod tunc contrarium probandi onus incumbat Reo, vt in presenti casu ex vita præterita præsumitur præsens primi coniugis; quia tamen vita præsens primi coniugis non est delictum, si tamen datetur vita præsens primi coniugis inferretur delictum Bigamiæ alterius coniugis secũdo contrahentis. Ideo si agatur de probanda vita præsente ex præterita primi coniugis; hoc onus incũbit fisco; si vero ageretur de

de probando delicto bigamiæ ex vi
ta præsente primi coniugis; contra
rium probare incumbit reo; nempe
quod secundum matrimonium cō-
tractum sit ex credulitate mortis
primi coniugis. Ita etiam si inuen-
20 tum fuerit in aliqua via cadauer oc-
cisi, si Fiscus velit probare contra
Petrum quid illum occiderit ex in-
dicio grauissimo quod ense euagi-
nato transierit per eādem viā, eadē
hora quando recēs apparuit vulnus
si hoc indicium grauissimum Fiscus
colligat ex eo, quod soleat semper
Petrus eadem hora per illam viā en
se euaginato transire: in hoc casu di
co, quod ad Fiscum pertineat pro-
bare, quod eadem hora transierit e-
tiam illo die ense euaginato, si velit
tanquā ex indicio grauissimo proce
dere ad probationē delicti; si verò
Fiscus iam probatum habeat, quod
eodem die, & eadē hora transierit
per illā viā euaginato ense, tunc etiā
Petro incūbet probare, quod soleat
ita transire ad sui defensionē ex eo,
quod soleant in tali via sæpe sępius
latrocinia exerceri, & aliæ circun-
stantiæ addduci, quæ illū excusent.
Et appositè dixi si velit procedere
tanquā ex indicio grauissimo, quod
Indicium grauissimnm velit proba-
re ex indicio remoto, & alijs circun
stantijs. Est autem indicium grauis-
21 simum, vt describit *Farin. loco infra
citādo nu.* 56. *&* 57. quo posito ali-
quid frequētissimè, & facillimè cō-
tingat adesse: nam secus dicēdū est
si ex ipso indicio remoto tanquā re
moto velit probare delictum; nam
cū hoc indiciū ex natura sua sit etiā
remotè aptū ad probādum delictū,
posset illo vti Fiscus immediatè ad
probandum delictum, non autē ad
probandum indicium grauissimum
nam sicut vtitur illo indicio ad pro
bandum delictum, ita posset vti ad
probandum indiciū grauissimū. Vn
de non fallit nostra regula.

Et quidem nostra Regula suppo-
nit doctrinam de indicio proximo,
& remoto, quorum descriptionē af
fert *Farinac. de indicijs, & tortura q.
36. à n.* 44. vbi ait quod per DD. cō-
muniter affertur distinctio Indicio-
rum, quod aliud est proximum, &
aliud remotum, vt in specie per *Frā
22 ciscum Cason. in tract. de Indicijs in
præmissis cap. 7. nu. 6. Nouell in pract.
Criminal. in principio in Rubr. indicia
quæ procedere debeant post nume.* 34.
in fine in figura indiciorum fol. mihi
29. *& fol.* 30. *Osasc. decis. pedem.* 79.
nu. 11. *Ioseph. Ludouicus in suis com-
munibus opinionibus conclus.* 45. *vers.
animaduertendo quod duplex, Franc.
Bec. consf.* 67. *numero* 10. *volum.* 1. &
vbique passim DD. indicium pro-
23 ximum dicitur, quo posito ponitur
criminis effectus, & quo remoto,
illius effectus remouetur, vt per
Pan. & Cæpo. in locis allegatis per
Nouell. vbi supra numero 38. vel sic
indicium proximum est illud, quod
tangit negotium, & ipsum delictū,
vt per *Cason. vbi supra nu.* 7. *Blanch.
in simili tract.* de *Indicijs numer.* 47.
Ioseph Ludouicus d. conclusione 45.
vers. Indicium propinquum est; vel
sic indicium proximum est illud,
quod respicit veritatem rei, & de-
licti persensum visus, vel Auditus,
iuxta subiectam materiam; & alias,
vt pulchrè exemplificat *Osasc. d. de-
cis. Pedem. nu.* 15. *Franc. Bec. d. consil.*
67. *nu.* 10. Indicium vero remotum
24 est illud quod non respicit immedi
atè veritatem delicti, sed circumstā
tias *d. decis. Pedem.* 79. *eodem numer.*
15. *in fine*, *Bec. d. numer.* 10. vel sic in
dicium remotum est illud, quod nō
tangit negotium vt per *Blanch.* Frā-
*cisc. Cason. Ioseph. Ludouicum in locis
super allegatis, & Paulum Granut.
Theorem,* 23. *num.* 9.

Cōcludā tamen hoc caput cū eo
quod affert *Sousa lib.* 1. *c.* 35. *n.* 21. *&*
22. vbi satis appositè ad rē nostram

ait quod cum contrahentes binas nuptias ex hoc de iurisdictione Inquisitorum efficiantur, reddanturque suspecti de fide; necesse est
25 quod ambæ nuptiæ sufficienter probentur, sicut antequam probetur adulterium debet probari matrimonium *Mascard.to.1. concl.18.n.1.& sequ. Bard. ad Clarum §. adulterium n.43. Farin. in praxi q.141. nu. 107.* quomodo autem debeat esse probatio sufficiens dicit *numero* 22.
26 Et quod dicit *Moura de Ensalmis opusc.1. sect. 3.c.6. nu.* 11. his verbis, quibus hanc quæstionem aptè resoluit. *De vita tamen prioris Coniugis apud nos ex praxi, & constitutionibus debet constare legitimis documentis, diuersis ab illis iuris præsumptionibus, quibus ipsum modo præsumit hominem viuere per viginti, modo per plures, modo per centum annos.*

QVAESTIO SEPTIMA.

De tortura contrahentibus binas nuptias inferenda, vel non.

SVMMARIVM.

1 TOrmentum dupliciter accipitur.
2 Aliud est, quoad puuitionem aliud est, quoad eruendam veritatē.
3 Tormenta sunt efficacissima remedia ad veritatis cognitionem.
4 Sententia Ciceronis circa id affertur.
5 Plerunque nocentes fateri veritatem solent innocentes vero negare.
6 Tormentorum varia sunt genera, & enumerantur.
7 Tortura est remedium, & subsidium ad eruendam veritatem.
8 Quando aliunde veritas haberi potest non est ad torturam deueniendum.
9 Expenditur L. edictum ff. de quæstion.
10 Non in omnibus delictis, sed in grauibus tortura adhibenda est.
11 In quibus agitur de pœna corporali nō vero de pœna pecuniaria.
12 Sententia Zanardi expenditur, & reiicitur.
13 Iudex indebite torquens aliquem pœnam capitalem meretur.
14 Tortura maior pœna est secundum aliquos quam vtriusque manus abscisio.
15 Pœna corporalis quamuis minima maior est qualibet pœna pecuniaria.
16 Si in talibus tortura adhiberetur sequeretur magna absurda, & referuntur.
17 Ad torturam infligendam necesse est, vt delictum, maiorem pœnam quā tortura est, mereatur.
18 In Regno Neapolis non imponitur tortura nisi in delictis à relegatione supra.
19 Tortura regulariter in omnibus causis inferri potest in quibus non reperitur contrarium a iure dispositum.
20 Proponitur difficultas torquendi reos in crimine Bigamiæ, & resoluitur.
21 Instantia contra sententiam Eminentissimi Card. Scaglia, & respondetur pro Eminentissimo.
22 Proponitur difficultas circa varios inquisitionum visus.
23 Respondetur primæ difficultati ex visu Romanæ Inquisitionis.
24 Ratio quare in Romana Inquisitione attentantes Bigamiæ delictum torqueantur.
25 Ratio quare ī nostra Hispanica Inquisitione non torquentur regulariter Bigami, quamuis pœnis corporalibus grauibus plectantur.
26 In Romana Inquisitione Bigami ex genere suo sunt suspecti de vehementi in Hispanica non nisi per accidens, si aliquid aliud cōtra reū inueniatur.
27 Attentatio delicti Bigamiæ potest peruenire ex deprauata intentione in Hæresi.
28 Pœnæ fustigationis & triremium imposita Bigamis ab Inquisitoribus mutuata sunt ex iure communi.
29 Ad Probandum corpus delicti in Bigamia non est necesse ad torturam deuenire.

Di-

30 *Discutitur vtrum in nostro Tribunali tortura in hoc delicto ad probandũ crimen adhiberi debeat.*

31 *Sententia Auctoris affertur.*

32 *Examinatur melius vtrum in hoc delicto debeat tortura adhiberi.*

33 *Duo casus in quibus absque dubio in nostra Inquisitione in hoc delicto Bigamiæ torqueri debet reus. scilicet si talis est de prouincia infecta vel si matrimoniũ contraxit tertio viuentibus duabus.*

1 LOquimur hic de Tortura non prout quoddam genus esse posset pœnæ in delicti punitione; vt solet aliquando adhiberi, leuiter tamen in alicuius leuis culpæ punitionem, nam sunt duo genera tormentorum, vt benè aduertit *Antonius Queuedus in lib. de Indicijs, & tormentis par. 2. cap. 1.* vnum genus est tormentorum, quod ad punitionem reorum tendit iuxta sententiã contra eos à Iudice prolatam, vt decollationis, suspensionis, fustiũ, triremium, &c. quod pertinet ad iustam Reip. contra Reos vindictã, & aliorum, quos delinquentes offenderunt.

2 Alterum genus est, quod pertinet ad præparandum, perficiẽdumque processum, quare hic loquimur de Tortura non prout genus est tormenti primo modo; sed quatenus secundo modo inseruit ad eruendam veritatem.

3 Quod autem tormenta sint efficacissima ad veritatis cognitionem obtinendam habetur *ex l. edictum ff. de quæstionibus*, vbi *glos. in verbo efficacissima* & est elegãtissima *Ciceronis* sententia *in Topicis ad Trebatium*, vbi ait *verberibus torti, & igne fatigati quæ dicunt, ea videtur veritas ipsa*

4 *dicere, & quæ à perturbationibus animi sunt dolore, cupiditate, iracundia, metu, quia necessitatis vim habent, afferunt authoritatem, & fidem.* Et hãc doctrinam amplexi sunt *Alb. in d. l. Edictum num. 3. Alex. ad Bart. in lege vnius §. Reus in 2. addit. ff. eod. in tit. de quæstion. Boer. decis. 163. num. 12. Gram. decis. 8. post num. primum, & num. 9. prope finem, Couarr. practicar. quæstio. cap. 23. num. 5. vers. nam, & verberibus torti, Clar. in pract. §. fin. q. 64. vers. illata vero tortura, Rota Lucen. Magon. decis. 89. num. 12. Bertaz. cons. 150. numer. 12. & cons. 266. num. 2. & cons. 408. num. 16. & consil. 427. num. primo, & vbique passim* supradicta ratio Ciceronis fuit à priori, aliam rationem à posteriori adducit *Facchineus lib. 1. Iuris controuersiarum cap. 33.* quod hæc efficacia aliunde procedere non possit quam ex eo quod plerunque nocentes fateri veritatem soleant; innocentes vero negare; licet negare non possit secus aliquando accidere;

5 quod ergo plerumque fit, sequendum esse videtur, quæ rationes cum sint resolutoriæ, satis valere debẽt pro longa altercatione, quæ haberi posset de efficacia tormentorum, & præcipue torturæ rationibus hinc inde adductis, non enim est hic locus.

6 Et quidem varia tormentorum genera ad eruendam veritatem inseruientia enumerat citatus *Queuedus ex Hippolyto de Marsil. in practica criminali.* Primum quod efficitur proiecta aqua in patientis nares ore oppilato: quod tamen valdè periculosum est. Secundum efficitur apposito calidissimo, & fere igneo latere reorum pedibus prius validè frigefactis. Tertium (quod patrio sermone vocamus *del mescon*) quãdo pregandis musca in vmbilico includitur; ita vt discedere non possit: est patienti grauissimo dolori; frequenti morsu, quo pœne perfringit vẽtrem. quartum est capræ, quæ inclusa per aliquod tempus absque cibo retinetur: vt deinde dimissa

pedes

pedes rei nudos saleque pervnctos aggrediatur, lambensq; à fame, salisque gustu, eos rumpat, sanguinẽque summo cum patientis sensu, acerrimoque dolore fugat. quintũ est cum aliquod inter manus, pedes que ad torquendum aptum lignum interponitur, & funiculis adhibitis ita eo perstringuntur, vt ad maximã tenuitatem perueniant reum acutissimè cruciãtes. Sextum est ignis, cum pedibus lardo perunctis applicatur. Septimum est, cui nomen somnus Italus, estque instrumentũ ad instar puluerei horologij clauis ex anteriori parte confirũ; quo strictè indutus reus cum præpungentibus aculeis, nullibi reclinare caput, nec ipse adhærere possit: in summo cruciatu detinetur. Aliud in Regno Valentiæ, dum ibi Inquisitoris munus obirem vidi practicari quod *delguante*, idest Chirotecæ vocant quod exercent implicando digitos ambarum manuum inter virgulas ferreas, & torculari stringentes. Vltimum est torturæ, de quo modo nos agimus; estque receptissimum apud omnes: nam cætera supra enumerara suppliciorum genera non debent in ordinarijs delictis præsertim à Iudicibus inferioribus exerceri: in atrocissimis vero quando possint, & quibus circunstantijs videre est apud Auctores.

7 De tortura igitur loquentes illud primo animaduertimus quod scilicet tortura remedium est subsidiarium; quod scilicet subsidium affert vt diximus, ad eruendam veritatem; quare in vim bonæ consequentiæ sequitur quod si aliunde optime habere possimus veritatem absque tali subsidio, eo vti nullatenus debeamus; vnde quousque nos vrgẽt sufficientia Indicia, vel alia proba-
8 tio ad Indagandam veritatem; nisi illam vel ex confessione delinquentis, quæ tamen super aliquam torturam confirmati solet, leuem tamen, vel per plenam probationem ex testibus; ita vt reus sit conuictus; debemus reum torquere; itaut vel veritatem fateatur, vel per legitimam, & imponi solitam torturam, inditia purget; si vero illam veritatem ex dictis probationibus, vel cõfessione habeamus, ad torturam deueniri non debet, vt habetur ex *tex. in d. l. edictum vers. 1. ff. de quæst.* cuius textus verba sunt hæc. *quæstionem nec semper in omni causa, & persona considerari debere arbitror, sed*
9 *cum capitalia, & atrociora maleficia, non aliter explorari, & inuestigari possunt per seruorum quæstiones.* Et *in l. D. Pius ff. de quæstio.* ibi. *si aliter veritas inueniri nõ posset,* & *in l. quoties c. de quæst.* ibi. *nisi si alijs probationibus veritas illuminari nõ possit.* vide *Angelum de maleficijs in verbo fama publica num. 94.* & ibi *Angelum in addit.*

Animaduertimus secundo magis ad rem nostram quod quamuis adsint legitima Indicia ad torquendũ, quod tamen non sit ad illam deueniendum, ex eo quod in omni causa, & crimine conceditur à Iure talis potestas; debet igitur prius attendi an delictum sit ex grauibus, & atrocibus, & ex ijs, quæ solẽt pœna corporali puniri; non autem pecu-
10 niaria. Id quod colligitur ex textu *citato d. l. edictum* ibi *quæstionem nec semper in omni causa, & persona cõsiderari debere arbitror, sed cum capitalia, & atrociora maleficia, &c.* Vnde manifestè habetur quod in omni causa deueniendum non est ad torturam, sed in capitalibus, & atrocioribus, vel in quibus agitur de pœna corporali vt supra diximus; non autem de pœna pecuniaria secundum communem DD. opinionem, de qua perscribentes in
11 dicta *l. Edict. in princ. ff. de quæst. Paul. Ghirlãdus in trac. de quæst. & tortura quæst.*

quæst. 7. num. 2. & nu. 6. Gram. consil. 15. nu. 4. & voto 15. num. 11. Marsil. in pract. §. expedita num. 58. & sequ. Aym. cons. 41. in fine Ant. Gomes var. resol. tom. 3. cap. 13. Rubric. de tortura Reorum num. 2. Clar. in pract. §. finali quæstion. 64. vers. Præterea debet, Emmanuel Soarez in comm. opinion. litt. Q. num. 1.

11 Vnde ex dictis deueniendo ad præsentem materiam de Bigamia, deduci potest quod si in vsu esset apud nos sententia *Michaelis Zanardi in Direct. Theolog. par. 3. cap. 134. fol. mihi 737. & Genuensis in praxi Archiepiscop. capit. 68. num. 8.* quod
12 qui de leui abiurant, grauibus pœnis non affliguntur, sed pęnis pecuniarijs, vel carceris per aliquot mẽses, vel alterius publicæ pœnitentiæ non multum grauis; non difficilis esset resolutio; an qui indiciati sunt de delicto Bigamiæ, debeant torqueri in nostro Tribunali; nam cum etiam conuicti de bigamia, abiurent tantum de leui: si taliter abiurantes non punitetur nisi pœna pecuniaria, vel alijs leuibus, nullum dubium esset quod non deberent torqueri; nam præter dicta, valdè durum, & rigidum esset imponere torturam illi Reo, qui postquam delictum confitetur, non meretur nisi pœnam pecuniariam, vel aliam multò leuiorem ipsa tortura. Hinc enim fieret quod delictum puniretur pœna maiori, quam mœretur, & amplius quod magis puniretur delictum indiciatum, quam cõfessum, & conuictum. Præterea magis puniretur innocens, quam delinquẽs; nam si aliquis duorum testium exceptione maiorum testimonio con uinceretur de bigamia: vtique puniretur pœna pecuniaria, vel reclusione in carcere per aliquot menses: qui vero ex indicijs torqueretur, & purgaret per torturam indicia, vtique innocens puniretur tortura,
13 quæ grauissima pœna est, & ita grauis, vt si quis Iudex indebitè aliquẽ torqueret, vt passim docent DD. capite plecteretur. Et confirmatur hæc nostra doctrina *ex Farinacio loco citat. quæst. 42. num.* 14. probans quod tortura non potest dari, seu infligi pro delicto, quod solet puniri pœna pecuniaria: ait enim Tortura non solum est pœna, sed ea quidem grauissima, & maior vt dicunt, quam vtriusque manus abscis-
14 sio *ad §. fin. in authentica vt nulli Iud.* cum alijs cumulatis *per Marsil. in d. l. Diuus num. 2. & 3. ff. de quæst. in pract. §. expedita numero 59. & Alij.* Immo omnis pœna corporalis quãuis minima, maior sit qualibet pęna
15 pecuniaria quamuis magna *l. in seruorum ff. de pœn.* vtiq; si torturæ locus esset ad inuestigandum delicta, pro quibus nonnisi pęna pecuniaria imponeretur, sequerentur multa absurda, & inconuenientia. Primo, quod ex modo probandi quis grauius puniretur, quam ex modo condemnandi, & sic pęna non esset delicto commensatura contra text. in
16 *Authent. omnes peregrini*, & ibi *Bald. in fine, C. commun. de successio. cum alijs, per Franciscum Becium d. consil. 67. numer.* 27. secundo sequeretur quod id, quod est prohibitum vna via, directè permitteretur alia via, & indirectè contra textum in *l. Auia §. Titio ff. de conditionibus, & demonstratio*, & in *§. est autem casus*, & ibi *gloss. institu. de hæreditat. instituend.* Tertium sequeretur absurdũ quod ordinatum ad vnum finem non regularetur secundum naturam illius finis, & sic medium, per quod ad finem peruenitur, excederet ipsum finem contra textum *in l. etsi non sint §. perueniamus ff. de auro, & argento leg. 1.* prout has, & alias etiam rationes in proposito considerarunt *Marsil. in practica §. expedita num. 57. & sequent. Aym. dicto cons. 137. nu. 11.*

nu. 11. & sequen. vsque ad finem Consilij, & Franc. Becius d. consf. 67. nu. 25. & omnibus sequentibus pariter vsque ad finem, quam supradictam doctrinam amplectitur deinde *Farinac.* ex propria sententia *loco citat. num.* 25. quæ argumenta, vt patet, valent etiam pro nostra sententia de pœna corporali minore tortura; & inde deduci potest etiam ratio pro pœna delictorum æquali Torturæ.

Atque hinc videtur posse elici Regula saltem negatiua, quod quoties vel maior, vel etiam æqualis est tortura pœnæ, quam meretur deli-
17 ctũ; propter quod torquetur; quod vtique regulariter inferri non possit propter allatas rationes, saltem ergo requiritur quod maior existimetur pęna; quam meretur delictum, quam ipsa Tortura. Et confirmatur *ex Iodoc. in pract. crimin. c. 35. Rubr. de criminoso tradendo torturæ num.* 4. vbi ait *quod quæst. locus non est nisi in delicto, pro quo quis inquiritur, agatur de pœna vitæ, vel mẽbri mutilationis, aut abscissionis.* Et idem constat ex praxi Regni Neapolitani, in quo vigore Constitutionum non imponi-
18 tur Tortura, nisi agatur de delicto, pro quo de Iure communi imponitur pęna vltrà Relegationem. quam Regula posita puto veram illam aliam Regulam, quam adducit *Farinac. loco citat. quæst. 42. num.* 1. quod Tortura regulariter in omnibus causis, & criminibus inferri potest; in quibus à Iure expressum cõtrarium prohibitum non requiritur. *Brunus in tract. de Indicijs, & Tortura 2. part. quæst. 3. num. primo.*

Cæterum cum illi sententiæ Ze-
19 nardi in contrarium sit praxis nostræ Inquisitionis Hispanæ, vt benè docet *Diana in tract. 7. de pœnis delict. 4. p. Resol. Mor. Resol. prima.* qui adducit etiam *Castrum Palaum in summa tomo 1. tract. 4. disput. 7. pun. primo num.* 9. & nos infra docebimus de Bigamis, qui abiurant de leui, quod ijs etiam imponi possit pęna triremium. Restat adhuc difficultas an ex hoc capite Indiciatis de Bigamia imponi possit tortura; nam videtur communiter, quod ad probanda delicta, quæ triremium pęnam commerẽtur, possit imponi tortura; nisi aliunde, vt supra diximus, excipiantur; nam videtur pęna triremium existimari maior ipsa tortura; vnde videtur resolui posse
20 quæstio quod huiusmodi Bigami etiam in nostro Tribunali possint torqueri. Et confirmatur ex praxi Inquisitionis Romanæ, in qua vt refert *Eminentissimus Cardinalis Scaglia loco citato,* qui post primum matrimonium secundum attentarunt deueniendo ad actum proximum, præuia tortura super intentione coguntur abiurare de leui; quare ex eo quod abiurant de leui, non tollitur quin torqueantur.
21 Sed quæ subiungit ibidem dictus Eminentissimus Cardinalis, quamuis confirment quod Bigami possint torqueri etiam in nostro Tribunali, quamuis abiurent de leui: destruere tamen videntur regulam negatiuam à nobis supra positam; quod pęna delicti debet esse maior ipsa tortura. Nam ita ait quod huiusmodi attentantes postquam torquentur, & abiurant de leui, condẽnantur ad carceres per aliquod tẽpus, vel ad exilium, vel ad relegationem in loco; ibi prima vxor viuit. quare videtur quod etiam tortura imponi possit propter delicta, quæ minorem commerentur pœnam. Verum enim vero puto quod ex elucidatione huius vltimæ obiectionis contra datam Regulam, pendeat resolutio quæstionis propositæ; an scilicet debeat in nostro Tribunali torqueri. Neque tam in dubium vocamus; an debeat torqueri; nam

hoc

hoc ex praxi in contrariũ liquet;
non enim huiusmodi bigamos nisi
bigamia iteretur, torquere solemus;
quam rationem; quænam scilicet
sit, quare non torqueamus; quãdo
quidem delictum eiusmodi est, vt
triremium pœnis, & alioqui maio-
res, vt videbimus, mereatur; præ-
sertim cum supra dixerimus, cum
de bigamia attentata locuti sumus,
quod aliquo modo reducatur ad
atrociora delicta, est enim de gene-
re atrocium, includit enim suspi-
cionem de hæresi.

22 Hæc difficultas plures, vt patet, ha-
bet nodos, qui solui debent omnes:
Primus nodus est vnde proueniat
quod in Inquisitione Romana vt di
ctum est, attentantes, qui abiurant
de leui, & leuibus puniuntur pęnis:
torqueantur tamen; alter est quare
in nostra Inquisitione cum graui-
bus puniantur pœnis bigami, vt fu-
stigationis, & triremium, non tor-
queantur tamen. Tertius nodus est
quare non adhibeatur tortura biga-
mis; cum bigamia sit de genere
atrocium.

Ad primũ Respondeo quod ideo
23 in Inquisitione Romana torquent
attentantes; quamuis abiurent de
leui; quia cum apud illam Inquisi-
tionem Bigami, vt supra secundo li-
bro diximus, sint suspecti de vehe-
menti; cum delictum bigamiæ non
sit perfectè patratum, non procedũt
ad alias pœnas ordinarias, quæ im-
poni solent delicto iam perfectè cõ-
summato: torquent tamen super in-
teutione, quia sufficientia indicia
extant apud illam Inquisitionem
ex actibus proximis ad delictum; ad
hoc vt torqueãr, & deprauatã intẽ-
tionem, si adsit, cognitione assequã-
tur, quare nõ est contra Regulã su-
prapositã quod aliquãdo detur tor-
tura, nec tamen grauis pęna corpo-
rea imponatur delicto. Nã si tortu-
ra detur adhoc vt Reus aperiat gra-
uius aliquod delictum, quod in ali-
quo facto criminoso inuoluitur, vti-
que mirũ non est, si per torturã pur-
get Reus indicia quoad illud gra-
uius delictũ; si deinde puniatur prop
ter externũ factũ criminosũ, quod
tergiuersari non põt, ita graue tamẽ
nõ est, leuiori pęna, quã sit ipsa tor-
tura, vt consideranti parebit.

Ad secundum respondeo ideo in
nostro Tribunali bigami quamuis
25 puniantur pęna triremium, & fusti-
gatione (loquimur cũ ea limitatio-
ne circa nobiles, quam sequentibus
capitibus ponemus) non tamẽ tor-
queantur, quia scilicet si non adsint
aliæ circunstantiæ, quas supradixi-
mus, nẽpe quod proueniant ex ge-
nere lutheranorum, & similium; nõ
sunt suspecti de vehementi, sed tan-
tum de leui, & ideo tortura non im-
ponitur, quia suspicio leuis est ex ge
nere suo apud nos. Et nota differen-
26 tiã inter nostrã Inquisitionẽ, & Ro-
manam. nam apud Romanã bigami
ex genere suo sunt suspecti de vehe-
menti, vnde mirũ non est, si atten-
tantibus imponant torturã: quãuis
abiurent de leui; quia attẽtatio pos-
27 set stare cũ deprauata intentione.
Habẽt ergo apud Inquisitionẽ Ro-
manã attentantes bigamiã sufficiẽ-
tia Indicia ad torturã; quãuis non
habeant omnia requisita ad pœnã
imponi solitam huiusmodi delictis;
vnde etsi nostrum Tribunal damnet
ad triremes bigamos, non tamen
28 torquet; quia scilicet huiusmodi pę
nas mutuant Inquisitores à Iure
cõmuni; non mutuant autẽ torturã;
quia illam ex munere suo solent ad-
hibere in ijs, quæ grauem suspicio-
nem, seu vehementem continent de
delicto hæresis.; mutuant autem
pœnas, quia cum aliunde delictum
Bigamiæ, vt supra toties inculca-
uimus, grauia includat crimina,
conueniens non erat, vt tale deli-
ctũ impunitum remaneret. Nam si

hoc esset, quod hoc delictum pertineret priuariuè quoad laicos ad ipsos Inquisitores, esset in commodum huiusmodi delinquentium, nã hoc pacto effugerent pęnas. Et patet etiam ex principio suprapositio in hoc capite in prima animaduersione; quod præscindendo ab inuestigatione intentionis, quoad suspicionem hæresis, non debet imponi tortura ad confessionem delicti bi-
29 gamiæ nam cum aliunde optime haberi possit huiusmodi probatio ex fide Parochorum, præsertim post Concilium Tridentinum, quando matrimonia clandestina celebrari non possunt, & ex fide aliorũ testiũ; non est cur ad torturã recurramus.

Hæc dixi, vt vsum nostri Tribunalis defenderem: verum si liberum mihi sit loqui quid sentiam; puto valde necessarium adhibere torturam non super intentione; nam cir-
30 ca hoc approbo rationem supra allatam; sed quoties delictum Bigamiæ plenè aliunde probari non potest. Id quod ita accidere solet etiã post Concilium Tridentinum, vt nimirum Reus, qui de tali delicto bigamiæ accusatur, neget se esse illum talem verbi gratia Titium Nobilem, qui primum matrimonium contraxerat, sed illum Titium Nobilem, qui semel tantum coniugatus est. quod persæpè solet accidere. in tali casu si sola semiplena probatio habeatur per vnum testem omni exceptione maiorem, quid agendum est? si nostrum vsum sequamur, vtique iste condemnari nõ potest; atque adeo cum grauissimũ delictum cómittat (& loquor præscindendo à suspicione hæresis, vt supra etiam animaduerti) ab omni pœna immunis euadet. Ne ergo in tantum absurdum incidamus; puto
31 quod sicut à iure communi pęnas valdè graues fustigationis, & triremium mutuamus, ita etiam, & torturam. Nam quis non videat? quod tam graue delictum si plene per testes probari non possit, si aliunde habeat sufficientia Indicia, quod debet confessione rei probari, vel si non fateatur, indicia per negationem in tortura purget; atque ita vel iuxta delictum puniatur, vel legitime liberetur.

Ad tertium nodum respondeo quod etiamsi delictum bigamiæ ratione suspicionis ad atrocia delicta pertineat; attamen quia leue est apud nostrum Tribunal ex ratione suspicionis: merito ex hoc capite tortura imponi non debet: nec tamen circa pęnam idem dici debet; nam cum aliunde grauitatem habeat hoc delictum, & admisceatur atrocitas quamuis leuis ratione suspicionis; debet etiam in attentatione modo supradicto suas soluere
32 pœnas. Quod si quis ex eadem ratione pariter arguat; quod cum delictum bigamiæ præter leuem atrocitatem propter suspicionem hæresis: habeat, & includat alias grauissimas rationes criminis, quod debeat deueniri ad torturã; ego propter rationem S. præcedenti tactam non ibo inficias, quoties reus est negatiuus, & aliunde delictum probari non possit: si adsint indicia sufficientia, quod ad torturam deueniri debeat. Cœterum si quis in cõtrarium velit defendere vsum nostri Tribunalis, quod si sistamus tantum in leui suspicione, non debeat ratione alterius grauitatis delicti petitæ ex alijs formalitatibus, infligi tortura, potest vti rationibus suprafactis.

Quod si quęras: an detur casus, in quibus sit praxis apud nostrũ tribunal deueniẽdi ad torturã propter crimẽ bigamiæ. Respõdeo illã in duobus casibus solere infligi. Et primus casus est quãdo Rei essent ex prouincia infecta hæresis caluinianæ, & lutheranæ.

ex natione enim infecta oritur contra illos vehemens suspicio de hæresi, vt benè aduertit *Diana loco cit. §. in nostra vero Inquisitione Hispanica.* vnde optimè addit quod illos torqueret; vt de facto apud nostras Inquisitiones solemus huiusmodi torquere. videntur enim huiusmodi delinquentes, non tam ex luxuria, & spe, & cupiditate lucrandæ dotis; vel vt melius dicam nō solum ex tali pessimo motiuo; sed etiam quia adhuc retinent patrios errores deuenire ad duplicitatem matrimonij; vnde cum vehementer suspecti sint de hæresi lutheranorum, & Caluinistarum; citra omne dubium deueniendum est ad torturam.

Alter casus est; quando delictum Bigamiæ reiteratur, itaut aliquis non solum viuente prima vxore cū secunda contraxit; sed etiam cum alia tertia. nam in tali casu, cum temeritas delinquentis augeatur, videtur etiam augeri error mentis, & per cōsequens augeri suspicio: quāuis speculatiuè dici possit, quod ex eadem passione quis motus fuerit verbi gratia ex luxuria, & simili ad iterandum delictum; ex qua motus fuerit ad patrandum prima vice. vnde videtur posse stare reiteratio cum leui suspicione; practicè tamē negari non potest quod sicut temeritas, & libertas, & maior malitia ex iteratione delicti arguitur: ita etiam, & maior suspicio, eaque vehemens arguatur ex facto tàm scandaloso, & tam a moribus Catholicorum abhorrente; tanq; simili hæreticorum prædictorum deprauatis moribus. vnde merito deueniendū est ad torturam non solum ad probandum delictum bigamiæ; quando aliter probari non potest; verum etiamsi plenè probatum sit; deueniendum est ad torturam super intentione. Id quod etiam intelligendum est in præcedenti casu.

QVAESTIO OCTAVA.

De pœnis contrahentium binas Nuptias.

SVMMARIVM.

1 *Contrahentes binas nuptias infamia notantur.*

2 *A Iure ciuili pœna capitali Bigamis imposita est, secundum aliquos.*

3 *Alij tenent quod pœna extraordinaria plecti debeant.*

4 *Ob sceleris Polygamiæ reiterationem pœna mortis imponenda venit.*

5 *Casus, qui Tolosæ occurrit, notatu dignus refertur.*

6 *Mulieres secundo nubentes non expectato quadriēnio pœna capitali a iure ciuili plectuntur.*

7 *Iure canonico talis pœna correcta est.*

8 *Vtrum pœna adulterij Bigami puniantur. tractatur, & resoluitur quod sic.*

9 *Iuxta aliquorum sententiam Bigami pœna stupri puniuntur.*

10 *Intellectus autenticæ de incestis nuptijs circa confiscationem bonorum in Bigamiæ delicto.*

11 *Bigami aleuosiam committunt de Iure Hispanico, & priuantur medietatē Bonorum, & alias pœnas incurrunt.*

12 *Pœna quæ in Hispania talibus infligebatur quam* emplumar *vocabant ab vsu recessit.*

13 *Refertur pœna quæ in Etruria seruatur.*

14 *Ex varijs pœnarum generibus grauitas delicti infertur.*

15 *Refertur pœna, & remissio cuiusdam Bigami facta à Iudice sæculari officiali Ecclesiastico.*

16 *In curijs Ecclesiasticis Bigami ob ignominiam abscissis pannis ante, & retro exponebantur.*

17 *In ipsis curijs tales delinquētes scalantur, & mitrantur.*

18 *Paralogizatus fuit Albertinus in sententiis quod appellatione Iudicis Ecclesiastici non veniunt Inquisitores.*
19 *Etiam Bigamis Capilli inciduntur; & pani abscinduntur.*
20 *Pœna ieiunij quadraginta dierum in pane, & aqua, & pœnitentia 7. annorum imponitur a cap. 1. de sponsa duorum.*
21 *Irregularis, & infamis ipso iure efficitur Bigamus.*
22 *Et incurrit pœnas adulterij, & stupri.*
23 *Pœnæ quibus plectuntur in Romana Inquisitione referuntur.*
24 *Pœnæ quibus attestantes tale delictum puniuntur in eadem suprema Inquisitione.*
25 *Pœnæ quibus afficiũtur isti rei in nostra Hispanica Inquisitione.*
26 *Modi quibus tale Bigamiæ delictum committere potest referuntur.*
27 *Bigami in Romana Inquisitione post abiurationem de vehementi ducentis ictibus fustigantur, & per septennium ad triremes mittuntur.*
28 *Si vero aliqui enormibus circunstantijs delictum committatur in vitam ad triremes mittitur.*
29 *In Sicilia centeties, in Hispania ducenteties percutiũtur Bigami, & per quinquennium mittitur ad triremes.*
30 *Ratio diuersitatis assignatur.*
31 *Iuxta varias circunstantias hæc pœna sumitur.*
32 *Quare anni triremium pauciores quã tres regulariter non sint.*
33 *Minores pœnæ iuxta minorem grauitatem delicti imponi debent.*
34 *Si reus non consumauit secundum matrimonium quia noluit annorum remigationis mitigari potest pœna, si vero quia non potuit pœna ordinaria infringenda est.*
35 *Quid dicẽdum de duobus matrimonijs non consummatis, & solum attentatis.*
36 *Ex rationabili causa pœna in delictis, minuuntur, & augentur arbitrio Iudicis.*
37 *Aliquando potest succedere vt Bigamij relaxentur.*
38 *Confirmatur paritate rationis in delicto sollicitationis secundum Sousa.*
39 *In quibus causis sollicitantes in confessione relaxari possint.*
40 *Quæ circunstantiæ concurrere possint vt Bigamus etiam Brachio sæculari tradi possit.*

ANtequam descendamus in particulari ad tractandas pœnas; quæ respectu personarum solent maiores, vel minores, vel diuersi generis iuxta cuiusque gradum, vel sexum imponi tractabimus in genere de pœnis; quæ imponi solitæ sunt delicto bigamiæ indiscriminatim, non considerando cuinam impositæ sint; sed quod propter bigamiam impositæ sint. deinde tribus sequentibus quæstionibus cõsiderabimus diuersitatem graduum & sexuum. quare agimus de pœnis hic, quas ex se tale delictum commeretur. sequentibus vero quæstionibus de limitationibus, quas dictæ pœnæ patiuntur ob varios respectus.

1 De pœnis igitur ita vniuersaliter agenti mihi videtur initium facere ab ijs, quas adducit *Menocchius de arbitr. Iudic. lib. 2. Centur. 5. casu 420 à nu. 96.* vbi primo aduertit quod tales contrahentes notantur infamia *ex l. 1. in fine, & l. quid ergo ff. de his, qui nota. infam.* ac *in l. eum, qui duas C. de adult.* ita *Albert. de agnosc. qu. 23. num. 9.* Deinde idem Menocch. ait quod quidam tenent quod per
2 ius Ciuile imposita sit pęna capitalis; quos nominat *Farinac. de delict. carnis q. 140. n. 3.* per alios vero imposita sit tantũ pœna arbitraria; cũ quibus ipse tenet dicens huiusmodi bigamos arbitrio Iudicis pro qualitate personarũ esse puniẽdas; pro quo citãtur *Pręposi. in c. 2. n. 2. de spõsa duo. & Bern. Diaz in pract. can. crim. cap.*

ca.74.num.9.post Butrium, & videtur hæc sententia expræssè probari *ex l.2.C. de inceſt. nupt.* his verbis: *Neminē qui subditus sit Romani nominis binas vxorēs habere posse, vulgo patet, cum etiam in Edicto Prætoris huiusmodi viri infamia notati sint. quamobrem competens Iudex inultā esse non patietur*. Ex quibus videtur expræssè patere quod Iudici remittatur quam pœnam velit imponere quod autem aliquando imponi debeat pęna mortis adducit *Gramm. voto.17.num.5.* qui saltem ob tanti
4 sceleris reiterationem putauit inferendam pęnam mortis, & eundem *Gramm. refert Farinac. loco citato* pro eadem sententia, & addit *Addend. ad Rom. sing.527. Carrer. in pract. crimin. in 3. tract. de homicid. & assassin. §. circa igitur quartum de stupro num. 17.* & alios, & quod huiusmodi sententia obseruata fuerit Tolosæ apud Gallos refert idem *Menocch. ibidem ex Bossio in tract. causarum criminalium tit. de coitu damnato numer. 78.* vbi refert egregium factum, quod in Gallia accidit, quod etiam refert *Farinac. vbi supra.* quod quia leporem, & moralitatem continet, & supradicta confirmat, non grauabor referre, quod forte Tolosæ accidit, vt videtur innuere prædictus *Menocch.* Per ambulanti enim illam ciuitatem Carolo Regi obuius venit quidam, qui ad supplicium plectendum capite ducebatur, qui ex fausto Regis occursu lætitiam cum tristitia commutasse videtur enamque interrogatus à Rege quodnam
5 facinus tam dirum fatum subire coget? Respondit quod erat, ex nuptijs quater repetitis illud malū omē suo capiti impendere. Tum Rex nonne te pudet misellum hominē tot coniugia inhiare, vel ex meo exemplo qui Rex cum sim, vna coniuge contentus viuo? & vnicam ego etiam (excepit Reus Regem,) at illā bonam optabam, benè auspicata Maiestas: at cum optatis euentus, nec primæ, nec alterius; nec etiam tertiæ responderet; quartam addidi; eo vsque id periclitaturus; quousque bonam fœminam reperirem: at meo periculo feci. lepore hominis ad extrema redacti ductus tum Rex, vt Regiam Maiestatem in vltimo supplicio destinato occurrentem decebat, pęnarum illegitimorumque coniugiorum solutum vinculis abire fecit. Ex quo facto satis habetur, quam animaduersionem contra tales delinquentes in Gallia tunc temporis adhiberent. Sed tamen contrarium quod nec etiam ob iterationem talis delicti debeat puniri bigamus pœna mortis, sed solum leuiori tenet *Gomez in l. Tauri 80.num.19. Clarus in pract. §. fornicatio num.26.* fusius etiam affert *Farinacius de delictis carnis qu. 140.par.1.à num.3.* pœnas Bigamorum iuxta varias sententias, & primo mentionem facit supradictæ sententiæ pœnæ capitis; vbi etiam addit mulierem capitali pœnæ obno-
6 xiam si secundo viro nupserit non expectato quadriennio *ex l. vxor C. de repudio*, Circa quam tamen quadriennij expectationem supra annotauimus correctionem ex Iure Canonico. Sed etiam quo ad hāc sententiam dicit idē Auctor, quod
7 magis receptum est, quod non possit imponi pœna mortis pro huiusmodi delicto, Auctoresque, & iura ab ipso citantur *ibidem num.4.* Apud eundem videre est etiam sententiam, quæ asserit quod bigami puniantur pęna Adulterij iuxta textum *in authēt. hodie §. si vero Prætor, C. de repud.* & de iure canonico
8 iuxta textum *in c. omnes accusationes in princ. 32. quæst. 7.* contrarium tamen; quod ducens duas vxores puniri non possit pœna adulterij; si secunda vxor, quam ducit, erat so-

luta

luta colligitur ab eodem *in l. eum, qui duas in verbo* inferretur *C. ad l. Iuliam de Adulterijs*, & citat ibidem *Ghirland. de pæn. omnifar. Coitus quæst. 14. post num. 3.* vbi nescio quo pacto sustinere possit, quod mulier maritata nubens viro soluto non de adulterio, sed de stupro tenetur; nam si quæ mulier maritata rem habeat cum viro soluto, debet puniri pœna adulterij; quo pacto ergo si mulier maritata ducet alium virum non punietur pœna Adulterij?

9 Alia opinio est, quod contrahens duplex matrimonium debeat puniri pœna stupri, quæ varia est iuxta variam delinquentium conditionẽ quare in alijs quæstionibus distinctius afferemus *ita Albertinus loco citato nu. 9.* in quo coincidit cum supradicto Menocchio.

Alia quæ, quam putat veriorem Farinac. est, quod pœna bigami sit arbitraria Iudici, & hanc asseste in praxi magis seruatam, & quod attendatur personarum conditio; quæ probatur amplius *ex l. miles. S. mulier in fin. ff. ad l. Iuliam de Adult.* Et præterea bigamos fuisse Mediolani fustigatos testatur *B ff. in titulo de costu damnato, & pumb. nu. 78.*

Apud eundem *Farinac.* testatur *Ghirland. loco cit. vers. puto etiam* pœnam confiscationis bonorum infligi ijs, qui duplex contrahunt matrimonium, quando sunt sine prole legitima, & quod mittuntur in

10 exilium perpetuum ex *Authent. de incest. nupt. in princ. & in l. qui contra Cod. eodem*: sed nõ verum asserit idẽ *Farinac.* atque quod ibi sermo sit de incestis nuptijs, & quod neque agatur de confiscatione bonorum; sed solum de auferendis eis, quæ hinc inde in dictis incestis nuptijs tradita sunt.

Aleuosiam contineri etiam in hoc delicto docet *Narbona. part. 2. lib. 4. tit. 1. l. 20. gloss. 2. nu. 64. 65. 66.* ait enim, quod est constitutissimũ

11 ex legibus nostri Hispaniarum Regni, quod simul duas vxores retinens, idcirco aleuosus iudicatur, vti expresse deciditur *in l. 4. tit. 7. lib. 8. ordinam.* ibi *Item es aleuoso el que casa con dos mugeres ambas viuas.* & ibi *Didacus Perez verb. el que casa, Alfar. de officio fiscalium glos. 20. num. 398.* & ideo priuatur medietate bonorum *vt in lib. 6 tit. 1. infra lib. 5.* & addit quod alijs pœnis punitur, de quibus remissiue *Didacus Perez ibidem & in 1. Concil. Trid. sess. 24. de reform. matri. cap. 7.*

Huius etiam pœnæ dimidietatis bonorum meminit citatus *Albertinus loco relato* & addit pœnas corporales, & relegationem pro huiusmodi delictis. De iure Regiæ Castellæ variæ sunt assignatæ pœnæ, vt probat *l. fin. tit. 17. part. 7. & l. 2. tit. 7. lib. 4. fori; & l. 7. titul. 15. lib. 8. Ordi.* diu fuit recepta, pœnaque cãdenti ferro in fronte imprimebatur eis littera Q. quam assignat *lib. 6. tit. 15. lib. 8. & l. 3. tit. 1. lib. 5. Ordin.* sed tamen alijs deinde pragmaticis flagellis cæduntur, & ad triremes ad tempus damnantur. Hæc de pœnis per Ius ciuile, commune, & Hispaniarum municipale impositis & ad Iudices sæculares pertinentibus. Vnum addo quod in Hispanica non multis ab hinc annis abusu

12 recessit, dictos bigamos nudos melle delibutos, & auium pennis implicatos publico dedecori, & muscarum, & apum aculeis exponere, quod supplicium vernali vocabulo *emplumar* dicimus, quod etiam illas Lenonibus faciebant, & in Hetruria vt refert *Caball. resolut. Criminal. casu 98. nu. 11. & 12.* seruatur, quod vir plures habens vxores sedens super asino mitratus per ciuitatem fustigatur cum duabus, seu pluribus cõnocchis, seu colis iuxta numerum vxorum; mulier autem

quæ

quæ plures viros accepit, totidem birera super capite defert, & pariter super asino publicè fustigatur.

Cæterum, quia hæ pœnæ postquam hoc delictum ad Inquisitores pertinet priuatiuè quoad Iudices sæculares, in desuetudinem abie-
14 runt: non est cur amplius elaboremus in illis recensendis; & non incongruum fuit illas vt cunque enumerare, vt grauitas huius delicti apud omnes clarius appareret. His ergo relictis ad pœnas impositas per ius canonicum, & ad Iudices Ecclesiasticos pertinentes deueniendum est, prius de his, quas imponere solent Episcopi: deinde de his quas imponunt Inquisitores.

Et quidem supra relatus in lib. 1.
15 montaigne in tract. de Bigamia ad lectorem exemplum affert cuiusdā adoloscentis, si spectentur anni; at inueterati dierum malorum; si incontinentia respiciatur, tres enim duxerat mulieres,& easdem carnaliter cognouerat, vt coram misso Dominico, seu Officiali Episcopi ore proprio conuictus fuit. Ait ergo prædictus Auctor, quod cum controuerteretur an prædictus Adolescens deberet puniri à Iudice laico, an vero ab Ecclesiastico, quia erat de familia eius Officialis: tandem de consensu eiusdem Iudicis laici, remissus fuit Ecclesiastico Iudici puniendus. De cuius mandato mitratus publicè fuit, & post decennalem in arcto carcere custodiam perpetui exilij sententiam excepit. Alias pœnas Ecclesiasticas enumerat *Albertinus loco citato num.* 7. vbi refert *Abbatem dicentem in cap. cum haberet de eo qui adduxit eam, quam poll. per adult.* quod Ecclesiasticus Iudex potest punire contrahentes binas nuptias iuxta diuersum sexū, vel abscissis pannis ante, & retro si
16 est vir: criminibus vero incisis, si est mulier ad maiorem infamiam iuxta *glo. in cap. de benedicto xxxij. quæst.* 1. Addit etiam ibidem *Albert.* quod
17 in quibusdam locis mitrantur, vel scalantur, aut alia ignominia eis irrogatur, sicut Ecclesia consueuit diuinatoribus ignominiam irroga-
18 re publicam *in capit. Episcopi* 26. *qu.* 1. vt scribit *Ludo. Roma. in suo sing.* 531. *tu scis qua pœna*. Dissentimus tamen per ea, quæ supra probauimus ab *Alber.* in eo quod addit ibidem quod nomine Iudicis Ecclesiastici non possint venire Inquisito-
19 res, quia non sunt Iudices ordinarij, sed Delegati; nam rectè supra ostendimus cum Diana, & alijs, quod Iurisdictio Inquisitorum licet à principio fuerit delegata; progressu tamen temporis, & amplitudine causarum euasisse ordinariam, vel quasi ordinariam. Vtranque tamen hanc pœnam refert *Farinac. loco citato num.* 19. de muliere secundo nubente non mortuo primo viro; ait enim quod ad ignominiam, & capilli inciduntur, & vestis pars anterior, & posterior abscinditur,
20 & præter auctoritates allatas ab Albert. alias adducit *Petrus de Bagarott. consil. crim. diuers.* 85. *numer.* 50. *lib.* 2. *in paruis August. ad Angelum de malefic. in verbo che hai adulterato la mia donna num.* 65. *ante finem versic. sed hoc est falsum*, *Bermon. Couar. Clar. Viu. opin. Nicol. superant cōsil. matr. diuers.* 65. *num.* 8. vbi quod hac pœna punitur non solum mulier, sed vir *Petrus Albignan. inter eadem consilia*, *& Menocchius loco citato* quinque etiam recenset Bigamorum pœnas ex Iure Canonico *Reginald. in praxi fori pænit. lib.* 31. *cap.* 12. *num.* 79. vbi ait quod ille,
21 qui sciens vxorem ad huc viuere ducit secundam, præter peccatum mortale quinque pœnas incurrit, nam *in cap.* 2. *de sponsa duorum* illi imponitur, vt 40. diebus in pane, & aqua ieiunet, & septem sequentibus

bus annis pęniteat. Deinde fit irre-
gularis *ex cap. nuper de Bigamis ter-*
tio contrahit matrimonij impedi-
mentum vnum de minoribus signi-
ficatum nomine criminis; quarto
efficitur ipso iure infamis ex citato
22 *cap. nuper*. Ita *Palett. de nothis, &*
spurijs cap. 6. num. 1. Bellet. disquisit.
cleric. part. 1. tit. de disciplina cleric. §.
6. num. 5. Salzed. ad Bernard. cap. 89.
in addit. litt. B. Ac tandem incur-
23 rit poenas alias Adulterij, & stupri.
De qua re *Couarr. in tract. in Episto-*
me par. 2. cap. 7. §. 3. numero 5. Vide
Didacum Canteram quæst. crimin. de
quæst. tang. punit. delicti quæst. 5. alias
capite quarto de frag. carn. & cet. pag.
477. *à nu.* 28. vbi refert poenas bi-
gamorum de iure canonico ciuili,
& regio, & quamplura pulchra ad-
dit facientia ad præteritas quæstio-
nes.

His præmissis deueniendum nūc
est ad poenas, quas Inquisitores in-
fligere solent bigamis. Et quidem
in Inquisitione Romana puniuntur
per septennium poenitentijs salu-
taribus iniunctis Inquisitorum ar-
bitrio vt refert *Bariol. litt. V. versic.*
vxor §. 2. quem refert *Diana tracta.*
7. de poenis delictorum par. 4. r. 4. §.
Hinc Aloysius & eodem loco refert
Diana eundem *Bariolam* dicentem
24 quod supradicti contrahentes in
Inquisitione Romana ad remum
transmittuntur per quinquennium;
& quod huiusmodi delinquentes
mittātur ad triremes per quinquē-
nium ad minus testatur Eminentis-
simus Cardinalis Scaglia in manu
scriptis citatis supra à nobis: qui-
bus finitis ad priorem coniugem re
dire cogitur, & addit quod senten-
tia poenæ legi solet in loco, vbi deli
ctum commissum fuit ad aliorum
exemplum. Et de his, qui secundum
Matrimonium attentauerunt deue
niendo ad actum proximū, vel qui
instrumentum dotis confectum, vel
si publicationes, vel denunciatio-
25 nes in Ecclesia cœperunt fieri, ait,
quod præuia tortura super intenti-
one coguntur abiurare de leui (vt su
pra cùm de tortura annotauimus)
& deinde condemnantur ad carce-
rem ad tempus, aut ad exilium, aut
ad relegationem in loco, vbi est pri
ma coniux, aut ad aliquam pęnam
publicam: quod si sint personæ hu-
milis conditionis, quod stent præ
foribus Ecclesiæ, aut ad alias poe-
nas condemnantur iuxta personarū
conditionem, causarumque statum
ad arbitrium, quod si taliter delin-
quentes ad aliud attentatum reinci
dant viuente prima vxore, abiura-
tio de leui repetitur, & deinde ad
triremes condemnantur.

In nostrà vero Inquisitione Hi-
spanica solent sic delinquentes cū
cæteris poenitentibus in publicum
duci suggestum, vbi leuem abiurāt
26 suspicionem mitra infami capiti eis
posita fustibusque cæduntur, & ad
triremes ad quinquennium dam-
nantur.

His ergo pęnis vt aliquem modū
statuimus in nostra Inquisitione, o-
portet prius distinguere varios mo-
dos, quibus hoc delictum commit
titur: Deinde quæ pęnæ ex vsu, &
praxi nostræ Inquisitionis soleant
imponi. Tertio vero examinandum
in quo casu maiores, vel minores
commereantur Bigami poenas, ac
soleant imponi de ordinario.

Potest ergo committi Bigamia
sequentibus modis. Nam posset ali
quis vir ducere primam vxorem le-
27 gitimè, & deinde aliam de facto, &
non de iure viuente prima, quod
etiam posset accidere duplici mo-
do. nempe vtramque carnaliter co
gnoscendo, vel non, sed solum pri
mam, & legitimam, quod etiam
potest accidere duplici modo, vel
scilicet secunda non cognoscatur
carnaliter ex eo quod impediatur
illud

illud factum prosequi bigamus; vel
quia timore Dei ductus, non vult
prosequi indignum facinus: cōtra-
xit tamen coram Ecclesia secundū
matrimonium. Secundo posset
quis duplex matrimonium contra-
here; nullum autem consummare.
Tertio potest quis primum matri-
monium celebrare, & contrahere;
secundum autem tantum attenta-
re, vel ex eo quod impediatur vl-
tra progredi; vel ex eo quod nolit
Religione motus ad perfectionem
ducere, quarto posset quis viuente
prima coniuge non solum secundū,
sed etiam tertium illegitimum con-
sumare.

His modis delinquendi in Biga-
mia positis incipio ab hoc vltimo
28 modo, qui est grauissimus in hoc
genere. Solet autem vt alibi dixi-
mus tum in hoc Siciliæ Inquisitio-
nis, tum Hispanicæ Tribunali post
abiurationem de vehementi; ducē-
tis ictibus bigamus mitratus; publi-
ceque circunductus fustigari; & per
septennium ad triremes transmitti,
quod delictum posset ita enormiter
aggrauari per multiplicationem cō
29 iugiorum, vel aliarum circunstan-
tiarum vt Iure optimo posset (vti
practicari in talibus casibus solet)
ad remigandum, vel per decenniū,
vel toto vitæ tempore, quod in
hoc Siciliæ Regno, ita vt sonat so-
let accipi; in Hispania vero valet
per decemnium.

Quod si Bigamia non sit iterata:
sed semel tantum commissum sit de
30 lictum bigamiæ, tum in hoc Siciliæ
tum in alijs nostræ Hispaniæ Tribu-
nalibus per quinquennium solent
Bigami remo destinari, & in Hispa-
nia ducēteties, hic vero cēteties in
publico circunductu percuti, qua-
rum pœnarum ea reddi potest ratio
31 quia has pęnas Tribunal Inquisitio-
nis à Iure cōmuni eas mutuauit. Et
de hac praxi testatur *Simanchas de*
Catholicis Institutionibus titulo 40. n.
6. vbi adducit præter abiurationem
de leui fustigationem, & transmis-
sionem ad triremes per quinquen-
nium.

Potest autem hæc pœna fustiga-
32 tionis, & triremium aliquantulum
minui; vt pauciores sint fustiū ictus
&, anni triremium reduci ad qua-
tuor, vel tres iuxta varias circun-
stantias reorum, si enim ostendant
se promptiores ad confitendum de-
lictum; & maiori teneantur vere-
cundia, & dolore ob commissum
scelus, possent minui ex solita no-
stri Tribunalis benignitate, quod
emendationem magis desiderat,
quam pœnarum acerbitatem. Ve-
rum tamen est; quod anni triremi-
um non solent esse tribus paucio-
33 res; ne alioquin Fisco Regio maius
sit incommodum, quam commo-
dum, quod ex tali condemnatione
proueniat; priores enim duo anni
solent pro industria istorum remi-
gantium expendi; si ergo minus tri
bus annis remo seruirent: Maiores
essent expensæ Regij fisci, quam cō
modum præstitum.

Ex hoc autem modo tradito pœ-
narum in duobus casibus positis sci-
licet de bigamia consummata, &
de reiterata: benè potest colligi,
quænam pœnæ debeant imponi in
cæteris casibus suprapositis; Et qui-
34 dem minores, & minores iuxta mi-
norem grauitatem delicti: Et qui-
dem minus graue videtur delictum
Bigamiæ si secundum contrahatur,
non tamen consummetur ex timore
Dei, quam si consummaretur. Vn-
de videtur in hoc casu posse pœna
triremium ad triēnium reduci; quā
reductionem non approbo in casu,
quo reus aliude impeditus non cō-
summarit, quod idem dicendum
35 cum eadem distinctione si vtrum-
que matrimonium contractum fuit
neutrum vero consummatum: dū-

modo adsint eædem circumstantiæ, supra etiam *lib. 2. quæst. 3.* diximus qualiter puniendus duplex matrimonium attentans: qui tamen quia contra voluntatem impeditus fuit, ad perfectionem non conduxit; di-
36 ximus enim ibi quod huiusmodi attentans non pœna triremium, sed exilio debet puniri, & non fustigādus, sed publico dedecori exponendus, & ibidem etiam diximus, quod attentantes secundum matrimoniū, sed tamen ex se ipsis resipiscentes, omni prorsus absoluantur pœna.

Tertio quæsito partim huc vsque responsum; partim mox respondebimus. Dicendum autem præter casus positos debere minui pœnas ordinarias remi per quinquennium; quando ex aliqua apparente ratio-
37 ne vtcunque de morte primi coniugis; ad secundas nuptias deuentum esset: vel etiam in casu, in quo per motum quamuis non cadentem in constantem virum, secundum matrimonium celebratum esset: In quibus casibus, iuxta Iudicis arbitrium possent pœnæ triremium ad quatuor, vel ad tres annos minui. E cōtra vero possent pœnæ bigamiæ extraordinarie augeri ex insolita delicti acerbitate, ita ut detur casus, in quo bigamus brachio sæculari sit relaxandus.

Nam sicut dicit *Sousa de Confess. solic. tract. 2. cap.* 18. *nu.* 9. quod cum Confessarij ratione criminis solicitationis possint de fide interrogari, etsi inuenirentur de illa non recte sentire, & esse hæretici, quod possint relaxari, & sæculari brachio tradi: vt loquuntur Iura de hæreticis, & violenter suspectis: Ita etiam, bigami ex eo quod in fide suspecti sint, possint de ea interrogari; etsi repetiātur hæretici pertinaces; quod possint tradi brachio sæculari, à quo etiā vltimo supplicio puniantur. Sed
38 quia idem Sousa ibi respondet in crimine sollicitationis quamuis vera sit; non videtur tamen primo intenta in eo loco, cum talis traditio non sit specialis pœna sollicitantiū, sed hæreticorū, seu relapsorū: ita ad nostrū ꝓpositū mihi dicendū videtur in casu bigamiæ; quod quamuis vera sit doctrina quod bigami ex eo quod aliquando inueniantur tale delictum committere ex infecta radice hæresis quod possint tradi brachio sæculari, quod tamen hæc non sit specialis pœna bigamorum, sed hæreticorum, seu relapsorum.

Aliam ergo prædictus Auctor repetit viam, qua demonstret, quo pacto possit confessarius solicitās brachio sæculari relaxari, & post quam *num.* 10. ostendit quo pacto possint Ecclesiastici degradari in grauissimis criminibus vt potè qualificatis quamuis in Iure non expressis, & brachio sæculari tradi, *& nume.* 11. supponit pœnam sollicitantium esse arbitrariam Iure tamen inspecto; ita ut deueniri possit Inquisitorum arbitrio ad degradationem Ecclesiastici sollicitātis, & brachio sæculari traditionē, *& n.* 12. supponit duplex arbitrium; alterum Inquisitorū, vel plectētium Ecclesiasticum, vel brachio sæculari relaxantium: alterum ipsorum Iudicum sæcularium, qui pro arbitrio huiusmodi solicitantes relaxatos punire possunt inspecto tamen Iure: postquam inquam hæc supponit; deuenit tamen ad suam conclusionem, vt scilicet degradari possit solicitans, & tradi brachio sæculari si iuxta Inquisitorum arbitrium sollicitatio sit taliter qualificata, vt enormissimum, & grauissimum appareat crimen, quod tandem *num.* 14. explicat his verbis. *In nostra materia illam dixerim grauissimam, & enormissimam sollicitationē depositione dignam, quando Confessarius pœnitentem sollicitaret, & renuētem occideret; aut si matrem, vel filiā*

per

39 *per vim carnaliter cognouisset in ipso Confessionis actu; aut puerum nefando coitu per vim etiam oppressit: huiusmodi enim, & similes circunstantiæ taliter sollicitationem qualificant, vt gravissimum, & enormissimum crimen merito dici possit.*

Pari pacto in nostro de Bigamia casu possent circunstantiæ taliter qualificatæ interuenire, vt grauissimum, & enormissimum crimen censeatur; vnde dignus sit taliter committens, qui brachio sæculari tradatur;

40 Puto autem grauissimam, & enormissimam circunstantiam Bigamiæ si testes occideret primi matrimonij, vt secundum posset liberè contrahere, vel testem occideret, qui posset ad Tribunal Sancti Officij deferre: vel si post commissum delictum bigamiæ primam vxorem interimeret, vt delictum cœlari possit; in quibus casibus citra dubium apparet; debere huiusmodi delinquẽtem brachio sæculari tradi: præsertim vero quia iam reperiuntur conditiones a Sousa requisitæ in suis suppositis pro delicto sollicitationis. Et quidem quod pœna bigamiæ sit arbitraria secundum Ius cõmune, a quo nostrum Tribunal mutuauit iuxta probabiliorem sententiam diximus supra hoc eodem capite. quod autem asseritur in primo supposito de degradatione clericorum ad nostrum casum nõ pertinet; verum vt id quod est fatear; sicut etiam tenetur fateri ipse Sousa in suo casu quod iste circunstantiæ nõ sunt ita cõiunctę cum ipsa bigamia. quicquid vero sit de hac connexione, negari non potest quod occasione bigamiæ committi possunt, & ad finem ipsum bigamiæ commodius exercendæ dirigi iuxta varias circunstantias paulo ante positas.

(:):(:)

QVAESTIO NONA.

De Pœnis Nobilium contrahentium bonas Nuptias.

SVMMARIVM.

1 *Nobilitatis æstimatio magni prodest rei publicæ bono regmini.*

2 *Maiorum clara facinora ad clare operandum impellunt, & a male faciendum cobibent.*

3 *Nobilitatis definitio apud Aristotilē.*

4 *Nobilitas apud Platonem quandrupliciter sumpta.*

5 *Scientia est nobilitas laudanda.*

6 *Peritus in arte non debeat mori.*

7 *Nobilitas præbet immunitatem à muneribus in dictis.*

8 *Præferuntur plebeis cæteris paribus.*

9 *In promissis nobilium maior fides adhibetur.*

10 *In multis casibus in quibus plebeis non licet donare licet nobilibus.*

11 *Nobiles honorantur in testimonijs.*

12 *Nobiles excusantur à muneribus tam realibus, quam personalibus sordidis.*

13 *Nobiles mitius puniri debent.*

14 *Nobiles vt in plurimum pœna remigandi non plectuntur.*

15 *Nobiles non torquentur in multis casibus in quibus plebei tortura submittuntur.*

16 *Non suspenduntur nobiles, sed decapitantur.*

17 *Nobilis mulier non damnatur in metallum, nec ad tempus.*

18 *Facilius gratiæ conceduntur nobilibus quam plebeis.*

19 *Non ita facilius occiduntur nobiles in in adulterio depræhensi, quam plebei.*

20 *Nobiles plus adstricti sunt ad bene operandum, quam plebei.*

21 *Nobiles ob delicta ignobiles reduntur.*

22 *Nobilium peccata maiora sunt erga Deum.*

23 *Nobilitas in peccatis est circunstantia agra-*

aggrauans licet speciem non mutet.

24 *Quia fauor ad virtutem inuitat ideo nobilibus aliquid condonandum est.*

25 *Interest reipublicæ nobilibus fauor, quia bonos alit artes.*

26 *A Deo ipso propter maiorum merita descendentes mitius puniuntur.*

27 *Propter nobilitatem theologicam quis apud Deum sit gratior.*

28 *Propter merita maiorum Deus pepercit posteris.*

29 *Pauper qui non habet in ære luit in corpore.*

30 *Plebei honesti, & diuites quoad pœnas nobilibus comparantur.*

31 *Et furcis non suspenduntur, sed decapitantur secundum aliquos.*

32 *Pœna pecuniaria maior nobili infligēda est corporalis vero minor.*

33 *Hæc doctrina in pœnis arbitrio Iudicis relictis intelligenda est.*

34 *In pœnis quæ dedecus secum afferunt plus luit nobilis, quam ignobilis.*

35 *In Pœnis à iure stabilitis nobilis, & plebeius æque plectuntur.*

36 *Regula quod nobiles mitius, quam plebeij puniantur limitatur in septem casibus.*

37 *In delictis quibus propter atrocitatem nobilitas amittitur ipsa nobilitas non suffragatur.*

38 *Sententia notabilis in quadam causa fidei Fhilippi II. Hispaniarum Regis.*

39 *Pœna fustigationis, & triremium in nobilibus alijs non ignominiosis cōpensantur.*

40 *Secundum aliquos in criminibus contra fidem nobilitas nihil operatur ad pœnæ mitigationem.*

50 *Sententia Rojas, & aliorum circa nobilium pœnas explicatur.*

51 *In tribunali Hispanico non est dubiū, quod pœna ignominiosa, vt sunt fustigationis, &c. regulariter nobilibus non imponuntur in delicto Bigamia.*

52 *In Romana generali Inquisitione idē obseruandum esse videtur.*

53 *Pœnæ nobilium arbitrari debent iuxta proportionem ad pœnam corporalem.*

54 *Pro pœna corporali pęna pecuniaria imponi iure potest.*

55 *Pęna nobili in delicto* Bigamiæ *infligenda adstruitur.*

1 A Digna *Ciceronis* sententia hāc quęstionē auspicabor, vbi pro *Sextio* ita ait. *omnes boni semper nobilitati fauemus: & quia Reip. vtile est nobiles esse homines dignos maioribus suis, & quia valere debet apud nos senes clarorum hominum de Rep. merito rum memoria etiam mortuorum.* Hāc autem nobilium existimationem ex eo puto Reip. profuturam: quia vt *Plutarch. de educat. liberor. & Euripid. in Hippolyto* dixerunt, nempe memoria scelerum paternorum, in-
2 fimumque genus deprimere animum ad bene res gerendas. nam quis in dubium vocet; quod qui claram originem ex Illustrissimis maioribus trahit, ita ab indignis facinoribus abhorreat; vt malit mori, quā fœdari.

Quod si aliquando contrarium accidere experientia nos doceat; nam vt ait *P. Iouius histor. lib. 4. plerique nobiles inueterata malorum consuetudine sese, clientesque suos latrocinijs alere nequaquam turpe ducunt. Id nobilitati vitio tribui non debet; sed indè clarè ostenditur, in quam maiora scelera huiusmodi quamuis nobiles ruerent homines, ni eos claritas sanguinis quasi aureo frœno contente haberet.*

3 Quod si scire velis quinam sint nobiles; de quibus modo sermo habetur; quæue nobilitas, vnde hi denominentur, sic breuiter *ab Arist. lib. 2. Rhet. cap. 5.* accipe. *Nobilitas est maiorum quidam splēdor, & claritas; vnde qui talem maiorum splendorem, & claritatem consequuntur, ij nobiles* re-

recta ratione dicuntur. sed de nobilitate loquens *Plato*, eam in quatuor
4 diuisit species: nam qui claris, bonis iustisque maioribus fuerint nati, eos nobiles vocari: quorum item parentes nobiles, ac Principes fuere: Item vocari nobiles, quorum sunt maiores fama, & opinione celebres, quæ vel ex bellicis rebus præclare gestis, vel ex certaminum coronis reportauerunt: addit denique quartam speciem nobilitatis, quæ etsi non sit species eius nobilitatis, de qua loquimur, ad rem tamen nostrã facit: ait enim alterum esse nobilitatis genus, idque præstantissimum, cum quis per se animi magnitudine excellit: ad quod genus reduci potest excellentia in quacunque professione; vnde Iure optimo dicitur
5 *a Chassanao in Catalogo gloriæ mũdi 10. parte consideratione prima*, quod scientia est de numero bonorum honorabilium, & quod ideo litterati, & habentes scientias sunt multum laudandi *ex Aristotile in primo de Anima.* Cuius etiam nobilitatis habetur in pœnis aliqua consideratio.
6 Insignis enim in arte nõ debet mori *ex l. ad bestias ff. de pœnis*. Reliquas nobilitatis definitiones vide *post Tiraquellum, & Otaloram de nobilitate* apud *Escobar de puritate, & nobilitate probanda quæst.* 4. §. *de nobilitate statuto requisita num.* 3. vbi etiam *num.* 4. agit de nobilitatis origine; vt autem appareat an legitimè excusentur nobiles ab aliquibus pœnis corporalibus oportet præmittere aliquas nobilitatis prærogatiuas, & primo nobilitas præbet immunitatem, & excusationem à muneribus collectis tallijs indictis, seu muneribus, vt tenet *Andr. de Isernia in tit.*
7 *quæ sunt regal. in verb. & plaustrorum nauium præstationem columna* 2. & etiam tempore belli *arg. l. Titia cum testamento §. qui in vita ff. de leg.* 2. *l. nauis §. cum autem, & §. quid ergo ff. ad l. Rhod. de iact. & l. pœnis ff. de dote præleg.* Secũda prærogatiua est ꝙ
8 præferuntur quibuscunque alijs plebeis cæteris paribus in omni actu, vbi comparent, aut assistunt cum eis. Probatur *in l. honor ff. de honoribus ibi origo natalium ff. de muner. & honor. & in l. prouidendum in verb. nobilissimos C. postul, & in l.* 1. *& fi. & quod ibi notat* Barth. *ff. de albo scriben. facit. l. fi. ff. de fide instrum. & in l.* 1. *C. de conditis in pub. horreis in verb. nobilis lib.* 10. *& facit tex. iuncta gloss. in §. plebiscitum in verb. species ad fin. Instit. de iure nat. gentium, & Ciuili in §. interim ibi vniuersi nobiliores, & in § si qua vero ibi conuenit enim vnumquemque nobilium in authen. de defen. Ciuil. col.* 3. *text. in l. quæris ibi Sanctissimus, & nobilissimus Imperator ff. de natal. restit. & in cap. venerabilis* ibi non generis, sed virtutum nobilitas *extra de præbend. & in l. nobiliores natalibus C. de natalibus restit. & in capit. ex litteris in princip. ibi duo nobiles extra de spõsal.* Tertia prorogatiua est vt in promissis nobilium maior fides adhi-
9 beatur; quia promissa nobilium pro factis habentur argum. *tex. in l. nemo ff. de integr. restit.* Quarta prorogatiua est vt in multis casibus in quibus non licet plebeis donare,
10 liceat nobili donare; propriũ enim nobilium est donare *cap.* 1. *vbi Pan. de donat.* facit quod not. *in d. c. grandi in ver. lib. de supplen. nec præl.* Quinta prorogatiua, quod honorentur nobiles in testimonijs, quia in du-
11 bio in testimonijs ferendis nobiles præferuntur *in l.* 3. *in princ. ff. de testibus l. ob carmen §. fin. ff. eod. spec. in tit. de teste §. circa in princ. ibi.* 4. *fallit.* Sexta prorogatiua, nobiles ex-
12 cusantur à muneribus tam realibus quam personalibus sordidis.

Hinc fit vt (prætermissis alijs prærogatiuis nobilium, quas apud varios Auctores nempe *Tiraquell.* cita-

citatum Escobar; & *Cassaneum in catalogo gloriæ mundi*, *infra citandum* non immerito nobilibus alia
prorogatiuæ conueniāt, quæ magis
ad rem nostram pertinent; vt scili-
13 cet in pęnis etiam honorentur; ita
vt mitius puniantur nobiles quoad
pęnam corporalem, quam, ignobiles, vt per *Tiraquellum de nobilit.cap.*20.*num.*108. *& de pœnis temperand.cap.*31.*in princ. & nume.* 10.
& 27.*Clarus lib.*5.§.*fin.quæst.* 60.*n.*
27.*& quæst.*81.vbi ait loquendo de
pæna talionis: *sed pone quod accusator sit persona honestior, quam reus; ita quod pro eodem crimine esse mitius puniendus, prout videmus in pœna l. Corn.de sicarijs, & alijs à Iure diggestorum impositis, in quibus honestiores mitius, quam humiliores puniuntur, &c. Couar.lib.*2.*var.cap.*9.
num. 3. & plures quos citat *Cened. ad Decretal.collect.* 64. *Farinac. in praxi criminal.quæst.*98.*nu.* 93.*cum multis sequen. Mortam.in Empor.iuris p.*1.*tit.*1.*in prælud.num.*44. *Christoph.de Paz in schol. ad leges styl.l.*43
14 *nu.*24.quos omnes refert nouissimè
*Barbosa in collect. DD.in lib.*1. *Codicis l.nemo Cleric.*3.*tit.primi de sūma Trinit.*quibus adde *Bertacch.*3. *parte Repert.verb.nobilis mitius puuitur Giurba in tract. de success. feudi prælud.*3.*fol.*22.*num.*12.vbi ait, quod
nobiles pæna remi non plectuntur;
quod tamen excipit ita criminis
grauitate quando ait posse condē-
nari ad triremes, vnde fit vt nobi-
les non torqueantur in casibus, in
15 quibus alias plebei torquerentur;
ita dicit *Cyn.in l. Diuo Marco C.de quæst.*nobiles etiam non suspendū-
tur, sed dacapitantur *Barth.in l.ca-*
16 *pitalium* §.*serui cæsi ff.de pœnis*, *& in leg.desert.* §.*pena militum part.gloss. ibi ff.de re milit.Bal.in c.* 1. §.*si rusticus in fine de pu. tenend.*in vsib.feud.
Mulier etiam nobilis non damna-
tur in metallū in perpetuum, vel ad
tempus, licet alias si nobilis non
esset, damnari posset *text. cum gloss. in l. aut damnum* §. *in ministerium ff. de pœn.* Et magis ignoscitur alicui
propter nobilitatem teste *Cicerone lib.*2. *Rhetor.* vbi de deprecatione
docens ait. *Hæc ignoscendi ratio quęreretur ex his locis si plura, aut maiora officia, quam malefícia videbuntur constare; si qua virtus, aut nobilitas erit in eo, qui supplicabit*, & facit tex.
*in l splendidioris C.de diuer.off.lib.*12.
Et istud priuilegium multum facit
18 pro gratijs impetrandis; quoniam
etsi possunt aufugere nobiles, non
tenentur vt tenent *Barth.& alij in l. Vt uim.ff.de Iust. & Iure*; & ideo eis
facilius conceditur gratia, quam
rustico, & ignobili, qui aufugere
debet, si potest. Et in adulterijs de-
præhensi nobiles, nō ita faciliter vt
plebei occiduntur, vt notatur in
19 *l.Graccbus C. de adult. & in l. marito ff. eod. tit.* paucas has exemptiones
à pœnis ita generaliter enumeraui,
vt appareat qua ratione in nostro
casu de Bigamia huiusmodi nobiliū
pœnas corporales temperemus, vi-
de *Riccium in collectan. decis. part.*3.
collect. 664. vbi ampliat ad varios
casus quod nobiles ignominiosis
pœnis puniri non possunt.

Sed vt verum fatear non parua
insurgit difficultas in hac re: quo
pacto enim debent nobilium pęnæ
temperari? si peccata nobilium ex
eo ipso quod nobiles sunt, magis
20 augentur, & aggrauantur; cum enim
ex ipsa nobilitate obligentur maiori
iure peccata vitare; inde fit quod
si ad vitia inclinent; maiori culpæ
sint obnoxij, si ergo peccata nobi-
lium sunt maiora, maiores debent
soluere pænas. non ergo videtur
quod rationabiliter temperentur?
His adde, quod cum peccata nobi-
litatem auferant, & ignobilem red-
dant virum talia committentem,
non est cur deinde nobiles huma-

21 nius tractentur; non enim nobilitate, quam aspernantur, tutari debent viri alioqui nobiles nam: vt ait *Demost. 1. Olynth. Bonus enim vir mihi nobilis videtur: qui vero nõ iustus est, licet à patre meliore, quam Iupiter sit, genus ducat, ignobilis mihi videtur.*

Pro responsione autem Dico primo ex paulo ante citato Barbosa
22 quod negari non potest quod peccata nobilium quoad forũ interius, & quoad Deum, & in Iudicio Animæ sint grauiora. nam grauius profectò peccat nobilis, quam ignobilis, vt probat text. optimus *in cap. homo Christianus 40. distinc. vbi gloss. Nauar. in cap. consideret de pæn. dist. 5. in princip. nu. 19.* obseruat nobilitatis circunstantiam esse aggrauantem, non mutantem speciem peccati, ideoq; necessarium non esse illũ exprimere in confessione *Mexia in*
23 *tract. tassæ panis concl. 6. numero 21. Morla d. prælud. num. 45. Tiraquell. Farinac. d. quæst. 98. num. 119.* Sed tamen hinc non sequitur quod non debeant nobiles mitius puniri in casibus, & circunstantijs infra ponendis.

Dico secũdo quod hæc benignitas erga nobiles præsertim in casibus ponendis omnino habenda est ex principijs positis præsertim ex aurea Ciceronis sententia in principio huius quæstionis posita. vbi vt vidimus dicit quod fauor nobilibus præstitus vehementer Reip. expedit, & quod omnes boni ad hunc fauorẽ inclinantur vt autem ad hãc benignitatem circa pœnas descendamus in hoc mihi videtur ad Rẽp.
24 conferre, quod ea temperet pœnas nobilibus infligendas: quia scilicet talis fauor ad virtutes inuitat. si enim ad principium vnde nobilitas orta sit recurramus, virtutem aut semper, & de iure, aut vt plurimum reperiemus. si ergo resp. ita abhorret à vitijs, & tanti facit virtutem suorum Ciuium, debet merita illorum respicere; quibus huiusmodi nobiles quamuis delinquentes, ex natali ipso decorantur: nam clare apparet debere eum magis puniri, quem nec propria, nec aliena virtus defendit; quam eos; quos, & si propria virtus non tutatur; maiorum tamen cum genere ipso suscepta non parum commendat: si ergo honos alit artes, & omnes accenduntur ad studia, gloria vt ait Cicero; valdè Reip. proficuum est si omnes animaduertant; quod tanti sit virtus, vt etiam ad posteros cum fauo-
25 re transfundatur. In ijs autem crimi nibus puto, vt infra melius explicabimus; quod debeat maiorum virtus posteris fauere; in quibus maiores ipsi non dedignatentur suos posteros, vt tales agnoscere. Hinc mirum non est; quod etsi apud Deum, & in foro interno grauiora sint nobilium peccata, in foro tamen externo, apud quem virtus Politica multum valet, minus puniantur: quod etiam si sacram scripturam rectè perpendamus, à Deo ipso seruatum videbimus; vt propter maiorum nobilium merita, minus posteros punierit, ex virtute tamen, & no
26 bilitate theologica secundum distinctionem *Bart. in l. 1. colum. 7. C. de dignitat. lib. 12.* vbi ait *triplicem esse nobilitatis speciem: quandam est theologica, seu supernaturalis, quandam naturalis, & quandam politica.* secundũ autem hanc nobilitatem theologi-
27 cam, quam *Bart.* dicit esse spiritualem apud Deum est nobilis omnis, qui est in gratia grarum faciente, & sic omnis, qui est virturis studiosus, & in statu virtutis Deus facit eum felicem, & gratum sibi, intellige *Bart.* de illa virtute, quæ facit vt dictum est hominem felicem, scilicet si est in charitate, vt habetur per *D. Bonauenturam, & D. Thomam in in l. 1. 2. quæst. 110. & quæst. 50.* quos

Bart.

Bart. allegat, & *per Magistrum sententiarum lib. 2. dist. quem Bonus de Curti in tractat. de nobilit. in 2. part. etiam allegat.* & hoc est verum vt dicit *Barth.* & probatur 1. *Reg. 2. c.* vbi dicitur *quicunque honorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contempserint me, erunt ignobiles*, & de his nobilibus nobilitate theologica ponit *text. in can. nouit. Cum duobus sequen. de pœnitentia distin. 4.* constat autem ex varijs sacræ scripturæ locis Deum ob merita maiorum pepercisse posteris quãuis valdè peccãtibus; & præsertim vt videre est
28 in *Exod. cap. 32.* vbi habetur, quod volens Deus delere Hebræos de terra, eo quod vitulum conflatilẽ adorauerant post exitum ex Aegypto. Moyses contra rogabat Deum ne irasceretur, merita maiorum adducens his efficacissimis verbis. *Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum* (nota hoc verbum seruorum tuorũ) *quibus iurasti per temetipsum, dicens multiplicabo semen vestrum sicut stellas Cœli; & vniuersam terram hanc de qua locutus tamen dabo semini vestro, & possidebitis eam semper. Placatusque est Dominus ne faceret malum, quod locutus fuerat aduersus populum suũ.* Addidit *(Seruorum tuorum)* quasi patum fecisset, vt ita dicam, si iuramentum Diuinum in medium proposuisset; ni etiam maiorum populi Hebræi merita, sanctitatẽque inculcasset.

Dico tertio, quod quando agitur de pœnis nobilium rempetandis; loquendum est cum ea distinctione, quam adducit *Oinotomus. sup. Instit. 4. de action. §. pœnales, quoque actiones tit. 6. nu. 62.* nam vel loquimur de pęna pecuniaria, aut de pęna corporali. Et in primo casu subdistinguitur; nam vel est pœna ordinaria, & nocet paupertas: quod enim pauper non habet in ære, luit in corpore, vt ex textu *in l. quicunque C. de seruis fugit.* ibi *quod si ad prædictam pœnam soluendam in quibus ceperit minime sufficit æstimatione competentis Iudicis castigatio in eum procedat*, Et ibi
29 *gloss. verbo castigatio.* vide *Riccium loco supra citato collect. 661. & in singularia in fau. fidei Ioan. Rojas singul. 157. & alios ibi citatos*, vbi etiam aduertit sicut supradictus Ricc. quod plebei honesti, & diuites quoad pęnas nobilibus æquiparanrur. Idem
30 confirmat nunquam satis laudatus *Marius Giurba* huius nostri Tribunalis Aduocatus secretus *in tractatu nouissimo de successione feudi prælud. 3. pag. 22. n. 14.* vbi dicit quod populares diuites, & honesti si deliquerint furcis non suspenduntur vt
31 cæteri, sed decapitantur *l. moris §. sed etiam ff. de pœnis.* Aut est extra ordinaria pœna, & mitius punitur pauper, quam diues, quia multa ei remitti debet *d. l. illicitas §. fin. & ibi*
32 *Bart.* Secundo casu quando loquimur de pœna corporali, grauior imponi solet ignobili, & pauperi quã nobili *leg. 3. in fine C. de summa Trin.* quod intellige secundum *Baldum ibi* procedere in pęna difformi, idest vbi à lege pœna non est determinata, sed committitur arbitrio Iudicis, vt communiter est in omnibus
33 criminibus extra ordinarijs, tunc enim grauius punitur ignobilis, quã nobilis (& nota optimam rationẽ) quia minor pœna in ignobili est maior in nobili *cap. 1. iuncta gloss. final. extr. de cleric. venatore.* Adde quod in pœnis corporalibus, quæ dedecus secum afferunt. maxima pœna repetitur pro nobili, qui magnam
34 honoris iacturam facit, & nobilitatem ipsam denigrat; quod in humili persona non accidit. Secus autẽ est in pœna vniformi, idest vbi delicti pœna est expressa à Iure, tunc enim æqualiter debent puniri nobiles, & ignobiles, sicut hodie puni-

nitur homicida gladio, siue sit no-
35 bilis, siue ignobilis, ita *Baldus, &*
communiter Doctores in l.3.C. de sum
ma Trin. Ex quibus apparet quam
rationabiliter pœnæ corporales, &
extraordinariæ mitigentur in No-
bilibus.

Dico quarto, quod ista Regula
quod nobiles mitius puniuntur in
pœna corporali, quam ignobiles
limitatur in multis casibus, & per
Felinum in capit. Pastoralis in prin.
de offic. delegati, limitatur in sex,
36 aut septem casibus videlicet in
proditore, in hæretico, in papa,
in Imperatore, in excessiua contu-
macia, in illo qui deliquit in offi-
cio suo. In illis ergo delictis, in
quibus ob eorum atrocitatem no-
bilitas amittitur; non est cur ij,
37 qui nobilitatem amiserunt ab hu-
iusmodi nobilitate protegantur.
Nam vt supra innuebam non ab-
sonum videtur vt ij nullatenus no-
bilitate suorum maiorum fouean-
tur, quos ipsi maiores tali nobili-
tate merito spoliarent, vt potè ta-
lia delicta committentes; quibus
indigni redduntur etiam politicæ
nobilitatis splendore, & tutamine:
ad quod est optimum exemplum;
quod in quodam spectaculo fidei,
Pinciæ vulgo Valladolid Salomo-
ni nouo dico inclyto, & sapien-
tissimo Regi nostro Philippo Se-
cundo accidit, qui cum dicto spe-
ctaculo assisteret personaliter in
medium fuit perductus D. Ca-
rolus de Seso Scotiæ magnus Al-
38 miraldus, & eiusdem Regis con-
sanguineus; qui lutherana hæresi
denigratus, ab Inquisitoribus bra
chio sæculari comburendus tra-
ditus erat, qui Regem Catholi-
cum respiciens, cum iam ad sup-
plicium ductaretur, ita conque-
stus est *ó Rey, y Señor vuestra san-*
gre permiti quemar; cui constans
Catholicus Monarcha respondit
Si yo hubiese incurrido en tal delitto,
mereçiera padecer el castigo, que
vos padeceis. O dictum tali viro
dignum; quæ doctrina suprapositа
innuitur *à Riccio in collect. 662.* vbi
postquam adducit exemptiones no
bilium ab ignominiosis pœnis: ad-
dit. *Verum limita reg. Et primo in*
crimine falsæ monetæ, & in cæteris
alijs delictis infamiam inducentibus,
&c.

Cæterum quando in his casibus
non sumus, tempus est ad pœnas
deueniendi; quæ in bigamis nobi-
libus temperari debent; & quidem
loquendo de Iure ciuili *Farinacius*
in delictis carnis quæst. 140. numero
octauo refert sententiam aliquorum
quod bigami puniantur pœna stu-
pri, nempe publicationis dimidiæ
partis bonorum in nobilibus; &
ibi citat Auctores, & idem reco-
lit *Albertinus de agnosc. quæst. 23.*
numero nono. Et de pœnis etiam,
quæ ab Inquisitoribus solent im-
39 poni: Nota quod nobilibus loco
pœnæ triremium imponitur sæpè,
quod munus militis in triremibus
exerceant ad maius tempus; vel
quod loco ignominiosæ pœnæ tri-
remium, fustigationis, &c, impo-
natur pœna pecuniaria, relegati-
onis, confinij; exilij, aut carceris
ad tempus testatur *Caball. resolut.*
Criminal. casu 98. numer. decimoquar
to, & sequentibus.

Et quamuis supradictus *Riccius*
loco cit. limitet doctrinam de pœnis
corporalibus in nobilibus tempe-
randis, vt non habeat locum in cau
sis Sanctæ fidei; in eis enim ratio no
bilitatis non habetur; quoad pœnas
infligendas, vt decisum in Curia Ar
40 chiepisc. Neapol. vt ipsemet refert
in decis. eiusd. Curiæ 35. Et quamuis
etiam prædictus *Rojas* eamdem do-
ctrinam amplectatur *loco citato* vbi

ait, ſed fauore fidei pro crimine hæ
reſis æqualiter puniuntur nobiles
ſicut plebei nullo habito reſpectu
ad gradus, & dignitates, & citat
Archidiac. in capit. qui contra pacem
24. *quæſtio prima facit l. Arrianni*
C. de hæretic. Felin. in cap. cum
quidam numero quinto, *& in d. ca-*
pit. Paſtoralis colum. 1. *de offic. de-*
legat. vbi *regulam*, *& quæſt. fal-*
lentias in hoc ſcripſit; & addit
d. Royas quod in crimine hæreſis
grauius nobiles ſint puniendi,
quia nobilium hæreſis grauior, &
pernicioſior eſt in Rep. quam ple-
50 beiorum, vt dicit *Iac. Septi. in*
Inſt. Cathol. capit. 45. *numer.* 23.
Ludo. Carre. de hæret. §. viſo per
totum, quod puto intelligendum
quo ad pęnas capitales, & acer-
bas; non autem quoad ignomi-
nioſas. Nam videtur frequenti-
us poſſe dari caſus, in quibus pru-
dentia dictet ſaltem ignominioſas
attemperandas in nobilibus.

Et quamuis inquam ita loquun-
tur ſupracitati Auctores, & ferè om
nes pro crimine hæreſis. Non ta-
men ſequitur, quod in delicto Bi
gamiæ ob ſuſpicionem hæreſis,
non debeant temperari pęnæ cor-
51 porales; ita vt mitiores imponan-
tur, & ignominioſæ nullæ infligan-
tur. Id quod in noſtro Tribunali
Hiſpaniæ Inquiſitionis, in quo ſu-
ſpicio eſt de leui non videtur habe-
re magnam difficultatem. Maior
autem difficultas eſt in Romana
Inquiſitione, vbi taliter contra-
hentes, vt ſæpè diximus, ſunt ſu-
ſpecti de vehementi. Nihil autem
adnotatur peculiare pro nobilibus
in praxi Eminentiſſimi Cardinalis
Scagliæ ſæpè citata; quando a-
git de pœna imponi ſolita con-
trahentibus duplex matrimonium
ſed ſolum in attentato, vbi im-
ponitur abiuratio de leui, excipit

52 nobiles à pœnis ignominioſis. Pu-
to autem, quod etiam in Inqui-
ſitione Romana nobiles, qui ſu-
ſpecti ſunt, & abiurant de vehe-
menti, nec fuſtigentur, nec ad
triremes dimittantur; ſuffragan-
te eis eorum nobilitate; dum ſa-
tis alioqui ab hæretica prauitate
precauetur tortura ſuper intentio-
ne, & abiuratione de vehementi.
Præſertim vero quia hic reſpectus
nobilitatis non tam videtur ha-
beri erga hunc nobilem delin-
quentem in peculiari, ſed erga
omnes nobiles in communi, qui
non mediocriter offendi ſolent,
dum vident vitum à ſuo gradu,
tam parui fieri; præſertim vero ſi
ſplendidè, & cum luxu vixerit.

Modum ergo pęnarum viro-
rum nobilium in hoc delicto ar-
bitrari debemus iuxta proportio-
nem ad pęnas corporales plebe-
iorum: vt in quo delicto, & cir-
cumſtantia maior, vel minor fu-
ſtigatio; vel tempus remigandi
53 plebeis imponitur; eo maior pœ-
na pecuniaria; vel carceris, vel
exilij, vel relegationis, vel mi-
litandi in triremibus nobilibus im
ponatur: ita vt ignominioſæ pœ-
næ pannoſorum hominum: pecu-
niaria nobilium correſpondeat: hu-
miliorum fuſtigationi, carcer ho-
neſtiorum: remigationi in vilibus
perſonis, ingenuorum militia in
triremibus, vel in præſidio, exili-
um, vel relegatio. Non nego ta-
men poſſe pro his omnibus pœnis
corporalibus pecuniariam infligi
viris, quos ſplendidi natales or-
nant, In quibus omnibus atten-
di debet, vt pęna commenſure-
tur delicto, vt eſt textus *in capit. at*
ſi clerici in principio, vbi notat *Ab-*
bas, *& Didacus Cantera*, & ita
ſe citat *in quæſtione criminal.* 1.
quæſt. de quæſt. ... ſang. punit. delicto-
num.

num. 5.*p.* 361. & allegatur etiam ad hoc *l. respiciendum in principio ff. de pœnis* lege cit. *Canteram in d. quæst.*
54 *crim.* quoad pœnam mortis, & alias pænas, quæ imponi solent pro varijs delictis, & præcipuè *num.* 8. citat Conar. super hoc, quod pro pœna corporali crimis possit imponi pæna pecuniaria. Et vt hanc quæstionem expediam vide quæ affert *Locatus. in Iudiciali Inquisitorum verb. pœna*, præsertim *à nume.* 20. Et pro resolutione in casu nostro dico, quod in delicto Bigamiæ plenè probato nobilis reus debet in publico, vel priuato loco (quod attenta qualitate, & circunstantijs
55 arbitrio Inquisitorum relinquitur) exire in forma pænitentiali cum insignia, quæ est mitra vulgo *Coroza* in qua depictum est delictum (& aliquando etiam) hæc ignominia excusatur, lectaque in publico sententia, & facta abiuratione condemnatur iuxta prædictas pænas, in pecunijs, reclusione, vel relegatione, &c. ad quod in Hispania Domini Proceres consuluntur.

QVAESTIO DECIMA.

De Pęnis Plebeorum contrahentium binas nuptias.

SVMMARIVM.

1 *POEna corporalis minima maior, est quacunque pecuniaria in nobilibus.*
2 *Viles personæ malunt in corpore, quam in bonis plecti.*
3 *Ex benignitate legis ignobiles plus in corpore, quam in pecunijs puniũtur.*
4 *Sententia Aristotiles circa plebeiorum pęnas.*
5 *Pœna publicæ plebeiorum sunt refrenatiuæ nobilium exesuum.*
6 *Pœna triremium acerbior est, alijs pœnis corporalibus ita vt pœna mortis proxima sit.*
7 *Et est terribilior ipsa morte naturali secundum aliquos.*
8 *Quis indubio potius plebeus præsumitur quam nobilis.*
9 *Sententia Simancas de pœnis* Bigamorum plebeiorum.
10 *Sententia Cantera de eisdem pœnis Bigamorum.*
11 *Sententia Farinacij cum supradictis concordans.*
12 *Differentia inter nobiles, & plebeos circa pœnas sustinendas.*
13 *Pœnæ fustigationis, & triremium ab Inquisitoribus imponi possunt quãuis Sacerdotes sint.*
14 *Pœna verberum ab Ecclesiasticis imponere, fuit in vsu à Diui Augustini tẽporibus.*
15 *Nihil interest quod ex Verberibus aliqua sanguinis effusio succedat, quia non est talis effusio fustigationis sequela, sed contingibilis.*
16 *Cap. sententiam probibet quod principaliter sanguinis effusio non sequatur non vero quod incidenter.*
17 *Quando effusio est in modica quantitate non consideratur in iure.*
18 *Propter membri debilitationem non incurritur irregularitatem.*
19 *Sententiæ fustigationis, & similium à Iudicibus Ecclesiasticis executioni mandantur.*
20 *Reges, & sæculares Iudices auxilium ad hoc præstare tenentur.*
21 *Hæc pęnæ non solum per clericos, sed clericis ab Inqusitoribus imponi possunt.*
22 *Hæc pœna in sacris ordinibus initiatos regulariter infligi non solent.*
23 *Hæc pęnæ ciuibus Romanis ob honorẽ ciuitatis non imponebantur.*
24 *Sacerdotali Dignitati multum condonandum est.*
25 *Phocionis sententia morti violentæ proximus.*
26 *In sæcularibus curijs miser stipendiũ*

- *Carnifici soluit in Inquisitionis tribunalibus non ita.*

INcipiam hanc quæstionem ab eo, quod affert valde ad rem *Ioannes Rojas in singul. in fau. fid. sing.* 157. vbi ait, *quod Plebei magis volunt habere carnem fractam, quam vestem*, vt dicit *Salicet. in l. & si seuerior col. 1. C. ex quibus causis. infami. irroga. Hisp. in l. 1. §. Item diuus nu. 7. ff. de sicarijs*, & ita intelligenda est
1 *l. in seruorum in fine ff. de pœnis*, quæ probat quod pœna corporalis minima maior est quacunque pecuniaria, in personis nobilibus intelligenda est, & non in vilibus personis, quæ malunt pati in corpore, quam in bonis ita dicit *Barth. in l.*
2 1. *§ fin. ff. de pœnis. Feli. in cap. ad liberandum num. 4. de Iudæis*. Hinc clarè deduci videtur, quod iniquè nō agitur cum plebeis; si non in pecunia, sed in corpore puniantur; & quod hoc à benignitate legis magis prouenit, quam à sæuitia.

Porro cum partim impossibile sit plebeos in pecunia punire, quia
3 ea destituuntur; partim ex benignitate legis non ita plectantur, ne scilicet redigantur ad incitas, seu ad extremam inopiam; cum aliunde honore non moueantur, vt à vitijs abhorreant, & virtutem amplectātur; opus est ad pœnas corporeas cum eis deuenire, quod dignasse, *Aristoteles* sententia conclusit *lib. 10. & hic cap. vlt.* ibi *multitudo necessitati potius, quam rationi, & pœnis, quam honestati paret: quamobrem*
4 *improbi, qui voluptatem affectant virtute relicta, dolore sunt afficiendi per inde atque iumenta.* quod autem dedecore, etiam afficiantur plebei perſæpè; qui tamen non solent admodum verecundia moueri; eo etiam fine puto factum, vt scilicet honestiores à talibus vitijs deterreantur; sicut enim scelestorum

supplicia manifesta cunctis ostenduntur, vt vnius supplicium metus sit multorum, vt ait *Plutarchus de sera numinis vindicta*: ita solent dedecori è populo humiliores in delictis; vt honestiores deterreantur: & nobiles etiam ipsi intelligant vitij turpitudinem; quod ad huiusmodi ignominiosas pœnas eos etidem pertraheret, ni nobilitas aliunde tutaretur.

Circa pœnas vero corporales bene aduertit *Marius Muta in capit. Regni Siciliæ tom. 3. cap. 16. num.* 14. *& sequ.* Iudices debere esse circūspectos, & in defectu pęnæ pecuniariæ apponere pęnam corporalem iustam, & bono arbitrio conuenientem, commensuratam delictis iuxta facti, ac personarum qualitatem. Vnde explanans prædictus Auctor quo pacto qui non habet in ære luat in corpore, vel in carcere detentus, vel ei inflictis aliquibus funis, ictibus, non autem statim de ueniendum ad triremium pænas; quæ & si corporalis sit vt ait *Petrus Caball. casu* 135. *numer.* 2. referens *Petrum Sonceno inter consilia criminalia diuersorum consil.* 98. *numero* 15. *Farinac. Cacheran. & alios*
6 nihilominus ita maior, ac grauior est omni alia pęna, vt nec vlla ita mor ti proxima sit, sicuti ipsa ad triremes damnatio, vt ait ipsemet *Caball. in suis resolut. casu* 8. *numero*
7 48. vbi eam æquiparat pœnæ dānationis ad metallum. Et addit præcitatus *Muta ibidem*, quod ipsa pœna triremium est crudelis; & quod est ipsa morte naturali terribilior; & ideo Iudices monet vt à tali pęna abstineant; quoties posſūt aliam corporalem inferre. Reliqua vide apud ipsū Mutam loco cit.

Hæc ideo adnotaui non quia nostrū Tribunal frœno indigeat in pęnis, maturè enim in illis solet procedere; sed potius vt satis facerē ijs, q

supra vidimus in secũdo libro; ideo cupiebant hunc bigamiæ casum ad Inquisitores non pertinere; quia scilicet non solet ita acriter puniri hoc delictum, vt commetetur.

Cæterum quandoquidem hoc metu non detinemur ne pęnas scilicet transgrediamur, cum terminus pœnis quamuis arbitrarijs ex consuetudine ipsa, & debita circunspectione in modo procedendi, & puniendi, vt supra etiam vidimus, præfixus sit; restat modo vt ex pœnis, quas supra in vniuersum pro delicto bigamiæ enumerauimus; illas, quæ ad delinquentes plebeos pertinent, breuiter recenseamus.

8 Quod antequam præstem, vt firmum suppono quod plebeus quis potius præsumitur, quam nobilis; nisi fama ipsa publica aliud prædicet. Et Ratio est, quia in qualitatibus, quæ nobis non insunt a natura; qualitas non debet præsumi, sed probari, vt habetur ex *Barth. Soci. in Consil. 146. incip.* eleganter ver. circa primum *circa medium in 2. parte citat Bertachin. 4. part. repert. verb. plebeus*.

Venio nunc ad pęnas plebeorũ; & quidem mihi se obuiam facit *Simanchas de Cathol. instit. titul. 40. de*
9 *mat. imo. numer. 6.* vbi ait *pœna vero qua Inquisitores punire solẽt istos* (loquitur de bigamis) *si plebei sint, hæc est. Reus ad publicum spectaculum simul cum hæreticis traditur, & propter leuem suspicionem abiurat, & fustibus cæditur: hodie quoque ad triremes ad quinquennium damnandus est parte dimidia bonorum publicata, si filios nõ habuerit, quemadmodum lege Regia plenius continetur.*

Eodem pacto quod de plebeis loquitur quoad pęnas intelligẽdus est *Cantera in quæst. criminal. de quæstion. tang. punit. delict. quæst. 3. alias*
10 *cap. 4. fol. 477. num. 18.* vbi ait: *quod solet etiam procedi contra illum, qui binas nuptias contraxit, tanquam suspectum de hæresi, & quod non benè sentit de Sacramento matrimonij, & ita procedunt Inquisitores hæreticæ prauitatis, & solent in actu publico talibus pœnitentiam dare cum Coroza, idest mitra, si est vir vbi sint picta duæ vxores cũ vno viro*: paulo post addit *quod solent fustigari centum flagellis, & si est vir mittitur ad remum per quinquennium.* Idem etiam aduertit *Farinac. de delictis carnis quæst. 140. parte prima num. 10.* vbi adducit testimonium *Ignatij Lopez in addit. ad Diaz in practic. crimin. Canonica cap. 80. littera B. versic. ab Inquisitoribus*, vbi ait ab Inquisitoribus fidei crimen hoc perpetrantes fustiga 13
11 tos ad temporalem relegationem, & quandoque ad triremes cõdemnatos extitisse si viri plebei fuerint, & idem testatur *Cabal. resolut. criminal. casu 98. ab eodem Farinac. ibidem relatus.* vbi addit; quod vidit isto casu impositam pœnam triremium; quandoque ad longum tempus, & quandoque ad minus iuxta facti, & personarum qualitatem, si persona fuerit vilis.

Et vt vno verbo expediã omnes illæ pœnæ corporales ad plebeos spectant si bigamiæ delictum committant: quas supra enumerauimus cum de pœnis bigamiæ in communi 14
egimus: nam si ex illis solos nobiles excepimus; reliquũ est vt in illis plebei includantur; exceptio .n. firmat regulã in cõtrariũ in illis autem proprie plebei non includũtur; quibus
12 nobiles, & honestiores plecti solẽt. vnde supposito quod tam nobiles, quàm plebei abiurare debent vt de leui suspecti: nobiles prætetea pœna pecuniaria, & militia in triremibus puniri solent; quibus nõ solent puniri plebei. Plebei autem fustigatione, & remo, vel alio dedecore castigari solent, quæ pœna non imponitur nobilibus: cæterum tam nobi-

nobiles, quam plebei carcere, exi-
lio, vel relegatione puniri possunt.
Quoniam autem persæpè incul-
cauimus ab Inquisitoribus imponi
posse pro his delictis pœnam fusti-
gationis, & triremium; non incon-
gruum puto hic adducere quæ ad
hoc etiam intentum adducit *Simã-
cas de Cathol. institut. tit.* 40. *num.*6.
vbi postquàm agit de huiusmodi
pœnis fustigationis, & triremium
infligendis ab Inquisitoribus ob dē
lictum Bigamiæ addit quod Inquisi
tores damnare reos possunt ad hu-
iusmodi pœnas etiamsi sacerdotes
ipsi Inquisitores sint. Et Ratio est
quia non connumerantur inter pœ-
13 nas sanguinis, quas non possunt cle
rici infligere; testaturque de se ipso
quod condemnauerit testes falsidi-
cos ad triremes *ex l. cum qui duas C.
de adult. Iuncto* §. *Item lege Iulia de
Adult. Instit. de publ. Iudi. Albert. de
assert. Cathol. quæst.* 23. *num.*76. & ait
quod idem etiam probatur de icti-
bus fustium; quod scilicet talibus
pœnis vsi fuerint Iudices Ecclesia-
stici, & habetur ex *Diuo Augusti-
no*, qui scribens *Marcellino*, in-
quit, *confessionem virgarum verbe-
ribus eruisti. qui modus coertionis,
& a magistris artium liberalium, &
sæpè etiam in Iudicijs solet ab Episcopo
14 haberi, & clerici etiam flagellis cædi
possunt in epist.* 159. *& capit. senten-
tiam sanguinis ne cler. vel monac. cap.
vniuersitatis de sent. excommunicat.*
& illic *Felinus cap. fraternitas* 12. *qu.*
2. *cap.* 1. *de calumni. c. cum beatus* 45.
dist. Ioan. Ber. in pra. cap. 125. *l. cum
qui duas C. de adult.* §. *Item lex Iulia
Instit. de publi. Iudi. Albert. de Cathol.
assertio. quæst.* 23.
Et de fustigatione in particulari
notat *Oldrad. cons.* 68. *Rom. sing.* 104.
Cepolla cons. 73. quia cum hæc pęna
nec mortem, nec membri mutilatio
nem contineat; nullum Irregulari-
tatis metum inducit, & sic non est
à Iudice Ecclesiastico aliena *capit.
contra Idolorum* 26. *quæst.* 5. *cap. pri-
mo* 23. *quæstione quinta cap. postulasti
de homi. cap.* 1. *& cap. si quis* 50. *dist.
cap. aliquantos, & ibi gloss. in verb. ad
Sacerdotium* 51. *dist. c. ea vindicta*
23. *quæstion.* 4. *cap. his qui mandat de
homi. in* 6. *Abbas in cap. sententiam
ne cler. vel monac. & in capit. clericus
eodem titul. & in cap. ex litteris num.*
2. *de exce. præla. Ioa. And. & Domi. in
cap. fin. eod. tit. in* 6.
Nec est considerandum effusio-
nem sanguinis ex tali pęna contin-
gere, quæ Iudicibus Ecclesiasticis
est interdicta *d. cap. sententiam san-
guinis*, & sic eam pœnam sanguino-
lentam appellant *Bald. num.* 15. *Sali.*
15 *& DD. in l. transigere C. de transact.*
quia talis effusio non est fustigatio-
nis sequela, sed contingibilis. Et
prohibitio *dicto cap. sententiam* solũ
vult quod principaliter, & imme-
diatè sanguinis effusio non sequa-
tur, & hoc prohibet; non quod inci-
denter vt in nostra pœna. Ita etiam
16 aduertit *Paulus Grila de relaxa. in
carce* §. *quinto quæro numero* 1. *&* 2.
Maximè quod quando effusio est
in modica quantitate non conside-
ratur in Iure *cap. licet causam* §. *quã-
17 quam vers. nulla vel modica de proba.*
vide etiam plura in hac re per *Hip.
cons.* 71. *Protector, & cons.* 8.
Nec mirum est in dicta sanguinis
18 effusione etiamsi non modica sit,
cessare Irregularitatis pœnam, cum
& in membri debilitatione cesset,
& sit necessaria vel mors, vel mem-
bri, vt diximus, non solum debilita-
tio, sed & mutilatio. licet in hoc de
debilitatione sit controuersia. Et
quod non sit Irregularitas tenent
Abb. & Card. in c. 1. *qui cleri. vel vo-
uentes decis. cap. Tolo.* 207. *Card. in
Clem. vna de homicid. Villadiego in
proprio loco de Irreg. cap. de percussore
col.* 1. Contrarium vero tenet *idem
Abb. in cap. cum illorum nu.* 8. *de sent.*
ex-

excommunication. Sylu. in verbo homicidium 595.

Controuerti solet an Iudices Ecclesiastici si de laicorum criminibus cognoscant, possint proprias sententias exequi, vt apparet ex traditis per *Innocentium in cap. significasti num.* 34. *de offic. deleg. & in cap. olim* 3. *de restit. spoliat. per Bal. in l. non saltem ff. de off. præf. vigi. per Anani. in rub. de sortileg. Dom. in capit. cum Episcopus de offi. ord. in* 6. *& ibi Fran. per Stepha. in Rep. Cler.* 1. *de offi. ordi. in* 6. *per Abb. in d. cap. significasti, & in cap. grauis de pęnis*, quod expræssè Iure Castellæ Regio videtur prohibitum *in l.* 4. *tit.* 3. *lib. primo Ordina. & in l.* 2. *&* 7. *tit.* 5. *lib. primo, & l.* 24. *&* 26. *tit.* 2 *lib.* 3. *ordina.* Inquisitores tamen hanc, & alias pœnas, quas ipsi assignant, de ipsorum mandato exequuntur, & ab ipsis Regibus, & eorum Iudicibus auxilium pro tali executione necessarium eis præstatetur, si eo opus haberent.

20 Et licet hæc pęna non solum vt
diximus per clericos, sed & clericis
imponi possit, vt habetur *in d. cap.*
cum beatus 45. *dis. & in cap. final.* 35.
21 *dis.* quod est *Concilij Agathensis*, & *in*
cap. 4. *& ibi Abb. de calumniat. Idem*
Abb. in cap. Præterea de cleri. percus. &
in cap. secundo requiris de Appellat.
Inquisitores tamen ob honorem sacrorum ordinum, ea non vtuntur in clericis sacris ordinibus decoratis regulariter. Sed eius vicem sup-
22 plet pœnitentia reclusionis in monasterio, vel hospitali per aliquod tempus, vel exiliũ; si enim olim Ciui Romano hæc pœna ex crimine ob honorem Ciuitatis non imponebatur, vt habetur *in actibus Apo-*
23 *stol. cap.* 2. & vt quæst. superiore diximus nobiles ab hac pœna solemus excipere. æquum videtur, vt sacris ordinibus, quia ad Christi peculiare opus electi eodem modo excipiamus, & eorum dignitati ali-
quid concedendum; modo crimen non remaneat impunitum. Vt est in argumento *text. cum glo. in l. aut dã-*
24 *num §. in ministerium ff de pęnis, &*
in cap fin. de re milit. & in l. capitaliũ ff. de pœnis per Bald. in cap. 1. *§. si quis rusticus de pace tenend. in vsi feud. per Abb. & Feli. in cap. pastoralis §.* 1. *de offi. deleg.*

Denique hic pro miseris fustigãdis dico; quod etsi in alijs foris, in quibus hæc, & aliæ corporis afflictiuæ pœnæ assignantur, mos sit ipsos delinquentes carnifici, & cæteris ministris executionis operas soluere, quod satis antiquitatis habet, vt de Græcorum obseruatione ex verbis *Phocionis* apparet, quæ *Guid. Bituricensis refert.* ille enim Phocio, & si sæpè strenuè suas ope-
25 tas in militia pro patria præstiterat,
ab ea ingrata tamen mori adiudicatus fuit, & cum socijs mortis, antequam ministrarerut veneuum; qua mortis specie petire erat præceptum: ab eis carnifex stipendium posceret. Ipse Phocio amicum, qui ibi aderat rogauit, vt pro ipso pecuniam solueret dicens Athenis quidem nec gratis mori licet. In nostro tamen Sanctæ Inquisitionis
26 Officio miseri patientes non ad hoc
compelluntur: immo potius pro eis stipendium dictis ministris soluitur.

QVAESTIO VNDECIMA.

De Pœnis Mulierum cõtrahentium Binas Nuptias.

SVMMARIVM.

1 Nobilitas etiam debet suffragari mulieribus.

2 Quid de temperandis Hominum nobilium pęnis dicitur de nobilibus mulieribus intelligendum est.

3 Vtrum mulieres includantur in panis homi-

hominibus impositis.

4 *In regula odia restringi nomine odij non venit formaliter appetitus dissonans charitati.*

5 *Nomine fauoris venit quidquid fauorem, & beneuolentiam prouocat.*

6 *In odiosis non admittitur extẽsio etiã ex identitate rationis.*

7 *Pœna imposita viro rapienti fœminam imponitur fœminæ rapienti virum.*

8 *In legibus ideo frequentius viri quàm mulieres nominantur quia in viris frequentius talia delicta accidere solent.*

9 *Lex quæ prohibet quod nullus nocte vagetur comprehendit fœminas.*

10 *Fœminæ includuntur in pœnis cxmonij siquis suadente Diabolo.*

11 *Indutiæ seu treguæ, & pax dicuntur ruptæ per fœminas.*

12 *Mulier etiam prægnans bannita potest occidi vigore statuti contra bannitos.*

13 *Mulieres ligantur statutis generaliter loquentibus sicut mares nisi reperiantur specialiter exceptæ.*

14 *Mulieres non excusantur a Iuris ignorantia.*

15 *In pœnalibus sub verbo masculino comprehenditur fœmininum.*

16 *An liberentur mulieres ob sexus fragilitatem, & verecundiam pœnis inflictis.*

17 *Videtur quod non liberantur a regularibus pœnis.*

18 *In diuortio quoad torum ob adulteriũ idem seruatur ob adulterium viri, ac mulieris.*

19 *Plauti versus referuntur.*

20 *Ex ipso nomine mulieris mollities denotatur.*

21 *In omni animalium specie fœmina debilior est masculo exceptis vrsis, & Leopardis.*

22 *Mollities in muliere ad animam refertur.*

23 *Et ad corporis mollitiem secundum aliós.*

24 *Vel refertur mollities ad animum vel ad corpus, pœnas in mulieribus alleuat.*

25 *Ætas consideratur ad imminuẽdas pœnas.*

26 *Ob corporis debilitatem venit mulier excusanda.*

27 *Intellectus leg. vnicæ C. de raptu virginum.*

28 *Pro eodem delicto variæ pænæ varijs personis imponuntur.*

29 *Grauius puniuntur viri, quia ad eos magis pertinet virtute mulieres regere, & superare.*

30 *Mulier ex supradictis a pœna remigandi liberatur.*

31 *Concordãtur opiniones in pœnis mulieribus imponendis in delicto Biuiriæ.*

32 *Sententia* Menocchij *circa* Biuiriæ *pœnas.*

33 *Qui contrahit cum persona altero matrimonio ligata sciẽter easdem pœnas incurrit ac ipsa persona.*

34 *Pœna mulieris cõtrahẽtis de lege municipali Hispaniæ.*

35 *Quod dicitur de viro habẽte duas vxores idem dici debet de vxore habẽte duos viros.*

36 *Pœnæ dedecoris, triremiũ incisionis, pœnarũ abscissionis æque in viris, & mulieribus practicari possunt.*

37 *Alia pœna in vsu recepta in tali delicto refertur.*

38 *Æqua includitur in his pœnis mulieres ac viri, & redditur ratio.*

39 *Homines ad triremes mittere, & mulieres fustigari Inquisitores facere posse absque nota irregularitatis.*

40 *Pœna mulierũ quæ in hoc delicto in vrbe practicatur secundum Farinacium.*

41 *Quia secundum aliquos ob bigamiã vel biuiriã delinquẽs pœna mortis imponi potest, ideo pœna relata humanitatis limites nõ credidit.*

42 *Mulieres relegatur per quinquẽnium aliæ pœnis salutaribus impositis post abiurationem.*

43 *Aliæ pœnæ quibus mulieres Biuiriæ plectun-*

ćluntur commemorantur.
44 *Raro accidere solet quod mulier nobi-*
lis tali delicto se implicet.
45 *Ab abiuratione mulieres licet nobiles*
non eximuntur neque a fustigatio-
ne si ignobiles sint.
46 *Commutari possunt pena talium nobi-*
lium mulierum in pecuniariam.
47 *Quod de viris dictũ est circa circum-*
stantias aggrauantes delictum de
mulieribus etiã intelligi debet.

1 ANtequam propriam huius lo-
ci quæstionem ingrediar.
Præmitto quod nobilitas debet
etiam mulieribus suffragari; sicut
de viris diximus. ita obseruat *Fari-*
*nac.qu.*140.*de delictis carnis parte* 1.
*num.*9. vbi refert *Caball. resolut.cri-*
*mical.cas.*98.*nu.*28. dicentem quod
eadem nobilitatis consideratio ha-
beri debet in muliere ducente plu-
2 res viros. vnde ab aijs pœnis, à qui-
bus viri nobiles absolui propter no
bilitatem solẽt, etiam fœminæ, & à
fortiori propter dicenda erũt: quã-
uis alioqui capaces earũ pęnã essẽt.
Hoc posito ad laudatam quæ-
3 stionem deuenio. Pro qua omni-
no faciunt, & valdè ad praxim vti-
lia quæ solent controuerti circa
mulieres an scilicet includantur in
legibus pænalibus, quæ per verba
contra masculos prolata pronũciã-
tur necne. Et quod non includan-
tur facit, quod odia sint restringen-
da *C. odia de reg. Iur. lib.*6.*reg.*15.*vbi*
Aug. Barb. hoc confirmat ex l. cũ quidã
ff. de lib. & posth. cap. renouantes 22.
distinct. tradant Thom. de Thomass. in
florib. leg. reg. 209. *Ioseph Adrete de*
Relig. discip. tuenda lib. 2. *c.* 14. *nu.* 6.
Monet. de distrib. quotid. p. 1. *q.* 10. *n.*
1. *Ioseph de Sesse Aragonia decis.* 18.
nu. 102, *& decis.* 45. *nu.* 27. *Marc. An*
ton. Genuens. in practicab. Ecclesiastica
quæst. 341. *& est text. notabilis in l. at*
si quis §. D. Marcus ibi pænam in eũ
statutam non esse *ff. de religios. &*
sumpt. funer. quem singulare *dixit*
Bald cons. 15. *ad Euidentiam lib.* 1. *in*
l. 4. *C. de Sacros. Eccl. Tiraq. de legib.*
connub. l. 9. *nu.* 2. *Clement. de patria*
potest. c. 6. *effectu* 6. *n.* 27.
4 Illud hic prætereundum non est
quod ab eodem *Barbosa ibidem* no-
tatur. quod quando dicuntur odia
restringenda esse; nomine odij non
venit formaliter appetitus dissonãs
à charitate. de quo *S. Thomas* 2.2.
qu. 34. *cap.* 1. *vbi gloss. de re iudicata*
hoc libro: Sed accipitur in significa-
tione magis ampla, prout comple-
ctitur tædium, & molestiam, & pro-
ut complectitur ea, quæ præstãt ma
teriam odij, idest fastidij. vnde com
præhenduntur omnia ea, quæ pœ-
nam, vel dispendium alicuius con-
tinent. Et primo aspectu videatur
acerba, & iniusta. Hinc deducitur
5 quid veniat nomine fauoris: venit
enim quicquid fauorem, & beneuo
lentiam prouocat, & ita gratiam.
Id quod tum de fauore, tum de
odio dictum est colligitur *ex l. qui*
exceptionem in princ. ff. de condict. in-
deb. & l. quod fauorem C. de legibus iũ-
cta regula quod ob gratiam.
Quod non includantur fæminæ
in supradictis legibus pænalibus il-
lud etiam facit quod in odiosis non
6 admittitur extensio etiam ex iden-
titate rationis *Corset. in singul. verbo*
extensio el 2. *num.* 1. *Tiraquell. de re-*
tract. in præf. numer. 62. *&* 63. *Hon-*
ded. cons. 65. *numero.* 98. *&* 112. *lib.* 1.
Farin. fragment. crimin. p. 2. *lit. E. nu.*
115. *Ioan. Andr. de rescrip. lib.* 6. *& ibi*
Geminianus Imola in c. fin. colum. 5.
de rescript. Abb. in proœmio Decretal.
colum. 4. *in capit.* 5. *de locat. Butr. in*
cap. fin. columna 13. *de consuet. Iason*
lege cum quidam numero nono de li-
ber. & posthum. In contrariũ tamen
est *l. si quis in tantam C. vnde vi com-*
prahẽdit feminã, vbi Gloss. & ibi Bart.
num. 3. *Alberic. col.* 1. *versicul. his sic*
præmiss. Salicet. quæstio. prima Angel.

col. 1. Alex. in l. iustè possid. numer. 34.
de acquirend. possessione Ripa in capit.
sæpe num. 88. de restitut. spoliat. Me-
nocch. de recuperand. possession. remed.
6. quæstion. prima num. 9. Bald. in di-
cta lege si quis in tantam, & l. vnica
7 *C. de raptu virgin.* nam pœnam ibi
impositam volunt procedere etiam
in fœmina rapiente virum *gloss. ma-*
gna, & ibidem Bald. nu. 22. & in lege
Raptores num. 7. C. de Episcop. & Cle-
ricis, & ibi Marsil. numero 231. An-
gel. in dicta lege final. qui ait *Floren-*
tiæ quandam meretricem, quæ ado-
lescentulum rapuit, combustam
fuisse. De huiusmodi praxi in Gal-
lia testantur *Ripa libro 12. c. 6. Aresto*
3. Kauen. sing. 388.

Ratio autem est: quare etiamsi
fœmina non nominetur in huius-
8 modi pœnalibus legibus; debeat
tamen comprehendi: quia scilicet
quamquam lex virum, seu mascu-
lum nominat: hoc tamen ideo fa-
cit; quia in viris frequentiori vsu
talia delicta accidere solent; non
tamen per hoc fœminæ excludun-
tur; vt habetur *ex gloss. notabili in*
l. 1. gl. ff. 1. C. de his qui ad Eccles. con-
fug. in authen. cassa in gloss. 1. Codice
de Sacrosanct. Eccles. in lege in prin-
cip. in verb. præcedentem ff. de vulgar.
& pupillar. in lege si mater §. hoc iure
ff. de exception. rei iud. Bald. in cap.
ex quæstion. columna 3. de restitution.
spoliator. Iason in dicta lege citat. nu-
mero 14. ff. de ll. Barbac. consil. 1. co-
lumna 6. volum. 1. consil. 6. columna
8. consilio 39. volum. 4. consil. 40. colu.
9. volum. 1. Felin. in capitulo quoad
consultationem colum. 36. de re iudic.
Alexand. in lege postulante ff. ad Treb-
bellianum in pulchra casu Curtius Iu-
nior. consilio 127. in fine, Bellon. consi-
lio 52. numero Gerard. singul. 97. nu-
mero 4. Cortes. in singular. in verbo
frequenter, Rebuff. in tractat. nomi-
nat. quæstion. 5. num. 26.
9 Et confirmatur etiam nostra
doctrina ex eo quod lex, quæ pro-
hibet sub constituta pœna, quod
nullus nocte vagetur; includit etiã
fœminas ita vt etiam ipsa si contra-
uenirent, punirentur. *Barthol. in le-*
ge iura numero 2. ff. de legibus, Bald.
in lege prima numero 14. Codice de
seru. fugitiu. Cyn. in lege 1. quæstione
antepenultima C. quæ sit long. consue-
tud. Alexand. in lege si constante §. fin.
num. 7. ff. soluto matrimonio Iason in
si ita scriptura ff. de legat. 2. Angel. in l.
1. §. verba ff. de pecul. Marsil. in lege
vnica numero 227. C. de raptu Virg.
Dec. in lege fœmina num. 115. ff. de
regul. Iur. Apostill. ad Bald. in lege
si Barsatorem Cod. de fideiussor. Ca-
strens. in lege si filio numero 4. Codice
de condicto. ob caus. Socin. Iun. consilio
1. numero 91. consilio 3. numero 19.
lib. 1. Viuius lib. 1. opin. 283. ampliat.
prima Dec. consilio 339. numer. 2. Re-
buff. ad lege 1. num. 8. ff. de verborum
signif. Marsil. in l. si quis viduam nu.
5. & 6. ff. de quæst.

10 Includuntur etiam fœminæ *Ca-*
non. si quis suadente diabolo 17. quæst.
4. si temerario ausu in clericos ma-
nus iniijciunt *Gloss. in d. Canon. si quis*
Nauarrus in manuel. cap. 27. numero
76. declaration. 1. & ex l. si constante
§. final. ff. solut. matr. vbi habetur
quod fœmina comprehendatur sta-
tuto, quod pœnam imponit com-
mittenti violentiam. Et Induciæ,
seu tregua, & pax dicuntur rupta
per fœminas, vt consuluit *Marsil.*
12 *81. numero 18.* & mulier etiam præ-
gnans bannita potest impune occi-
di vigore statuti quod bannitus po-
test impune occidi *Bald. in l. Impe-*
rator. de statu homi.

Vnde optimum est (vt hoc punctũ
concludã) quoad hanc rẽ dicit *Bal.*
in le. pass. C. de Iur. & fact. ign. quod
mulieres ita ligantur statutis terrarũ
generaliter, & indefinitè loquenti-
13 bus, sicut masculi nisi specialiter re-
periantur exceptæ. Id quod notat

Ber-

Bertachin. repert. 3. p. verbo mulieres ligantur, vbi etiam ait referēs *Barth.* quod mulier non excusatur minus
14 quam masculus à Iuris ignorantia,
nisi in casibus à Iure expressis. Vnde fit vt si quæ leges, vel quæ statuta tam ciuilia, quam Ecclesiastica de bigamis, vel celebrantibus plures nuptias indefinitè, vel generaliter loquantur quoad pœnas; nisi peculiariter fœminas excipiant; illas omnino includant: atque adeo ex hoc capite; quod aliqua Iura masculinis vocabulis vtantur quoad pœnas; nullatenus debent excludi fœminæ. quinimmo debent includi.
15 nam vt habetur in *Repertorio Inquisitorum* verbo Fęmininum comprę-
henditur fœmininum sub masculino in pœnalibus, & non è conuerso, vt *ff. de pęnis si quis cum telo, & ff. de Iurisdictione omnium Iud. l. si quis, & quod nota ff. de verborum significat. l. 1. in glos. & per DD.*

Quoniam autem fere arbitrarias has Bigamorum pœnas diximus: hinc fit vt etsi in totum mulieres huiusmodi pœnis ex proximè dictis non liberentur; in trutinam tamen cadat; an ob sexus debilitatem (est enim fragilior, quam virorum in
16 *specul. de actore versic. item opponitur de actore quod est prodigus*) debeant mitius tractari in pœnis corporalibus, seu acerbis; vel dedecora minui, ob muliebrem verecundiam; vel aliqua pœnæ nullatenus imponi debeant ob indecentiam, vt supra de nobilibus fecimus, quos à varijs pęnis excepimus.

Ex alia vero parte videtur contrarium debere effici, præsertim vero in his delictis carnis, in quibus mulieres propter maiora scandala, & familiarum de honestationem grauius peccant. Et in deli-
17 cto Biuiriæ grauius peccare mulierem iam ex supradictis clarissime patet. vnde si grauior pęna grauiorem culpam debet sequi; recte concluditur quod mulieres quandoquidem grauius peccant, debeant grauius puniri quoad reliquas pęnas. nam quoad diuortium, quoad torum, & cohabitationem eadem lex seruatur tam ob
17 adulterium viri, quam ob adulterium mulieris, vt supradiximus. Id quod tam optabat apud *Plautum* Syra anus, quamuis quoad diuortium illius temporis hoc pacto.

19 *Vtinam lex esset eadem vxori, quæ est viro*
Nam vxor contenta est, quæ bona est, vno viro,
Qui minus vir vna vxore contentus sciet?
Ecastor faxim si itidem plectantur viri
Si quis clam vxorem duxerit scortum suam,
Vt illæ exiguntur, quæ in se culpam commerent,
Plures viri sint vidui, quam nunc mulieres.

Vt ergo hanc difficultatem resoluamus, debemus allatas rationes pro vtraque parte melius expendere. Et quidem ex vna parte si muliebrem fragilitatem, & mollitiem consideremus; magna hæc apparet; siquidem ex ipso nomine (*Mulier*) eius mollities de-
20 notatur; vt ait *Diuus Augustinus in sermone de tempore 243. & Diuus Ioannes Chrysostomus Homilia 15. in D. Matth. Euangelium, Isidorus Varro, & Lactantius Firmianus.* Ita etiam habet *Gratianus 32. quæst.*
21 *septima §. sed illud.* vnde bene *Aristotelis in historia Animalium*; ait *in omni Animalium specie fœminam debilibrem masculo, præterquam in vrsi specie, & Leopardi.* Id quod etiam *Galenus* obseruat *in Commēt. 17. supra quartam particulam Aphorismorum Hippocratis.*

Siue autem hæc mollities referatur ad animum ipsius mulieris, vt
22 refert iam dictus *Gratianus, & Glos. in cap. primo de calend. a spons. Paramus de Orig. Inquisitionis lib. 3. qu. 10. num. 130.* vbi ait; *cum nominentur mulieres non à corporis sexu, sed à mollitie mentis*, mirum quod ipsa *Hero* apud *Ouidium* de se testatur in *Epist. ad Leandr.*

Sed sum tibi viribus impar.
Fortius ingenium suspicor esse viris.
Vt corpus teneris sic mens infirma puellis:
Deficiam, parui temporis adde moram.

siue ad corpus vt excitatis Ouidij
23 criminibus colligitur: vnde Parami admiratio cessare debet, & vt confirmat *Lactantius Firmianus in primo libro de diuinor. Institution. cap. 1. & Galenus in commentarijs de pulsibus comm. 1. Barbosa in Collect. in lib. 4. decret. tit. 3. cap. primo nu. 3.* vbi ait quod mulier dicitur à mollitie mentis: immo corporis, & citat *Tiraquell. l. 1. connub. num. 55. Alciatum*, qui ad satietatem in *l. mulieris appellatione par. 2 ff de verbor. signif. par. 32. Blas. Aluares Mirabal. in libro quem inscripsit Conseruacion de la Salud, cap. 88. pagin. 369. Orozco en el Tesoro della lengua Castellana, verbo muger pag. 558.* semper fauet in
24 hoc ipsis mulieribus; nam si mollities animi attendatur, culpam; si corporis mollities poenas alleuat, sicut enim ætas cōsideratur ad iminuendas poenas; siue quis iuue-
25 nis valdè, siue admodum senex, est iuxta causa imminuendi pœnam, vt per *D. cium in l. ferè in omnibus ff. de reg. Iuris* non aliam ob causam, nisi quia corporis debilitas attenditur eadem ratione venit mulier excusanda partim à poena ob eandem sexus, corporisque debilitatem.
27 Hinc fit, vt in casu *l. vnica C. de raptu Virgin.* sint Auctores in contraria sententia, qui probabilius putent, quod mulier sapiens Virum non puniatur pœna *d. l. ita Paulus Grillandus de diuersorum criminibus lib. 3. quæst. 10. nu. 33. pract. Iod. tit. c. 95. num. 171. Iulius Clarus in §. Raptus vers. sed pone*, dicens quod licet raptus sit crimen grauissimum, & capitale; in muliere tamen punitur Iudicis arbitrio citra tamen mortē non obstante Angeli sententia supra relata *Tiber. Decian. tract. crim. tom. 2. de raptu cap. 6. numer. 27.* vbi attendit qualitatem personarum; quapropter vilem meretriculam morte punit. Mulieres etiam delictum Læsæ Maiestatis committentes, mitius puniuntur, vt dicit *Oldrad. cōs. 39. Boer. in tractat. de seditiosis col. penult. Carrer. in pract. part. 1. num. 97. vers. quid autem Tiber. Decian. supracit. tract. crimin. to. 2. lib. 7. cap. 49. de excusatione reorum num. 9.*

Quinimmo ex dictis maturè cogitandum an pœna sexui applicabilis sit. Ita *Veronēs. cōs. 6. num. 17.*
28 & facit adhoc textus in materia sacrilegij in *l. sacrilegij pœnam ff. ad l. Iuliam peculat.* vbi pro eodem delicto capitali, multi furca suspendūtur, multi concremantur, multi dānantur ad bestias; habita ratione sexus, & ætatis *l. si adulterium §. fratres §. incestum ff. de adult. & text. in Cano. indigna 32. quæst. 6.* vbi tanto grauius puniuntur viri; quanto magis ad eos pertinet, & virtute superare, & exemplo mulieres regere.
29 Et in *l. quisquis §. ad filias C. ad legem Iuliam Maiestatis.* vbi quoad crimen læsæ Maiestatis ita loquitur: *mitior enim circa eas debet esse sententia ratione sexus, & ætatis, Tiraquell. tractat. de pœnis temperandis causa Nona.*
30 Vnde ob hanc sexus indecentiā, & corporis debilitatem, mirum nō

est

est si mulier à pœna remigandi ab-
30 soluatur; quamuis alioquin eorũ
delicta talem pœnam commerean-
tur.

Ex alia vero parte, quia vt sæpi-
us diximus, grauius delictum com-
mittit mulier in biuiria, quam vir
in bigamia: Iure merito sequitur,
quod maiores debeat soluere pœ-
nas mulier, quam vir. Si ergo ex vna
parte debeat soluere maiores, ex a-
lia verò parte minores; mirũ nõ est
si hic excessus, & defectus ad æqua-
litatẽ reducãtur: atque adeo æqua-
31 les pęnas patiantur mulieres, ac vi-
ri iteratis nuptijs se implicantes: si
illas tantum pęnas excipiamus; quę
omnino imponi non debent ob se-
xus indecentiam, vt diximus de tri
remibus; quæ nec etiã possibilis vi
detur mulieribus.

Id quod videtur attingere aptis-
simè ad rem nostram *Menocchius
lib. 2. cent. 5. casu. 420. num.* 116. vbi
postquam ex Theologorum senten
tia refert quod pluralitas maritorũ
multò magis repugnat legi antiquę
32 Diuinæ, Euangelicæ, ac iuri natu-
rali, quam ipsa vxorum pluralitas:
rectè concludit his verbis: *qua ratio
ne fit, vt mulier ista eisdem pœnis, im
mo, & grauioribus ferienda sit, quibus
& viri, qui plures duxerunt mulieres.*
Et idem innuit *Cantera in quæstion.
criminal.* 480. *num.* 31. vbi ait, quod
de iure regio punitur contrahens bi
nas nuptias pœna relegationis in
insulam per quinquennium, & per
dit omnia bona, quæ habet in
33 loco, vbi contraxit; & eadem pœ-
na punitur qui contrahit cum secũ-
do cõtrahente verbi gratia Petrus
liber contrahit cum Maria nupta
viro viuente; ille Petrus eadem pę-
na punitur, qua punitur ipsa Maria
scilicet relegationis per quinquen-
nium, iuxta textum *in l. fin. titu.* 17.
p. 7. Et hoc de Iure Partitarum. De
Iure autem fori punitur mulier se-
cũndo contrahens; vt ipsa, & qui
cum ea contrahit ponantur in ma-
34 nu, & potestate primi mariti, vel spõ
si, vt ei seruiant; non tamen pote-
rit eos occidere, vt est *text. in l.* 2.
tit. 7. *lib.* 4. *fori.* & *Sousa in aphorismis
lib.* 1. *cap.* 35. *num.* 8. ait quod quæ
dicuntur de viro habente duas vxo
res; eadem dici debent de muliere
cum duobus viris contrahente, pro
35 quo citat *Antonium Gomez num.* 28.
Iulium Clarum in pract. §. *fornicatio
num.* 26. Idem asserit *Farinac. de de-
lictis carnis quæst.* 140. *part.* 1. *nume.*
18. *ex text. in l. miles* §. *mulier in fine
ff. ad l. Iuliam de Adult.*

Ex dictis optimè deducitur, quã
benè æquentur pęnæ per tribunal
Sancti Officij tam viris, quam mu-
lieribus impositæ ob delictum con-
trahendi plures nuptias. Et sic in
ijs, quæ ad dedecus pertinent; vi-
ros vt ait *Albertinus de agnosc. quæst.*
23. *num.* 7, potest Iudex Ecclesiasti-
cus punire abscissis pannis ante, &
retro: & mulieres crinibus incisis
36 ad maiorem infamiam iuxta *glos. in
c. p. benedicta* 32. *quæst.* 1. quin im-
mo *Menocchius ipse loc. cit. num.* 117
ait quod ipsis etiam mulieribus ab-
scinditur vestis ante, & retro; & idẽ
dicit *Farinac. de delictis carnis quæst.*
140. *par.* 1. *num.* 19. & addit (quod
tam de viris, quàm de mulieribus
debet accipi) quod hoc modo pos
sunt dehonestari; vnde in quibus-
dam locis mitrantur, vel scalantur,
aut alia ignominia eis irrogatur, &
cætera. In ijs vero, quæ tum ad de
decus, tum etiam ad pœnam cor-
poralem spectant: æquo iure muli-
er, quæ ob biuiriam deliquit, cen-
ties hic in Sicilia, ducenties in Hi-
spania verberatur, seu fustigatur in
publico circunductu, ac vir biga-
37 mus. Ita videtur colligi posse ex *cit.
Sousa num.* 20. *vbi postquam num.* 19.
dicit quod pœna, quæ contrahen-
tibus binas nuptias datur, est arbi-
traria

trarias attenta qualitate personarũ,
& factiex. *Menocch. supracit. nu. 97.*
& Farinac. etiam *loco cit. numer. 9.*
ait quod regulariter personæ viles
fustigantur; quare huic pęnæ sunt
obnoxiæ mulieres; nisi eas nobili-
tas tuetur; & eodem pacto loqui-
tur *Diana p. 4. tract. 7. de pœnis deli-*
cti resol. 4. §. quibus vero alijs pœnis,
quod si dicas quod isti auctores, nẽ
pe Sousa, & Diana non includant
locis cit. mulieres in pœna fustiga-
38 tionis; mirum mihi est, cum praxis
sit in contrarium; nec ratio sit quà
re excipiantur; nam cum in alijs de
lictis viles, seu ignobiles mulieres
fustigentur, dici non potest, quod
fustigatio imponi non soleat muli-
eribus, quare si aliunde habemus,
quod easdem pœnas commereantur,
ac vir pensatis omnibus, & ex pœ-
nis de bigamis in genere supra ad-
ductis habeamus; quod viri ob tale
delictum soleant modo dicto fusti-
gari, omnino sequitur; quod talis
pęna imponi possit mulieribus. Præ
sertim vero; quia cum mulieres à
triremium pœna, vel ob indecentiã,
vel etiam ob corporis tenuitatem
liberentur; rationabile non videtur
vt etiam à fustigatione liberentur;
nisi aliud afferatur.

Nec etiam dici potest, quod mu
lier fustigari non possit ab Inquisi-
toribus; quia Iudices sunt Ecclesi-
astici; nam præter quam, quod in
superiore quæstione ostendimus,
39 quod possint Inquisitores viros fu-
stigare; & modo addo, quod pos-
sint ad triremes mittere absque vl-
la irregularitate, vt benè probat
Zanchinus. Vgolinus de hæreticis cap.
29. ex paritate perpetui carceris ex
cap. excomm. 2. § si qui autem eod. tit.
& capit. tuæ discret. de pœnis; præter
hoc, inquam, expressè habetur ex
Abbate in cap. Præterea de cler. percuss.
num. 2. quod Episcopus mulierem
propter delictum fustigari facere
potest, & adducit *cap. 2. de calum-*
niat. & 5. quæst. 5. illi qui; quem Ab-
batem refert citatus Vgolinus.

Et confirmatur hæc doctrina ex
Farinac. de delict. carnis quæst. 140. n.
11. vbi ait *ex Caball. resol. crimin.*
casu 98. num. 11. & 12. num. 27. in
40 Hetruria seruari; quod mulier, quæ
plures viros accepit totidem bireta
super capite defert, & pariter su-
per asino publicè fustigatur; quare
non est cur dicamus, quod non
possint mulieres fustigari ob deli-
ctum biuiriæ: nam vel Caballus lo
quitur de Iudicibus Ecclesiasticis,
& pari passu possunt Inquisitores,
qui sunt Iudices Ecclesiastici; vel
de Iudicibus laicis; & eodem pacto
possunt Inquisitores. Nam pote-
stas puniendi à Iudicibus sæculari-
bus ad Inquisitores transijt, in hoc
vt sæpè diximus.

Et confirmatur secundo hæc do
ctrina; nam si non deest sententia
doctissimorum virorum; qui putẽt
posse bigamum capite plecti, vt su-
pra vidimus ex *Menocchio*, qui te-
net hanc sententiam; quin immo
Menocchius ipse ex pœna mulieris
argumentatur ad pœnam viri, vt re
fert *Farinac. loco cit. num. 3.* & vide-
tur probari *in l. vxor C. de repud.* vbi
41 dicitur, mulierem capitali pœnæ
obnoxiam esse, si secundo viro nup
serit non expectato quadriennio, si
talis inquam, est sententia: omnes
aliæ pęnæ minores erunt; & mitio-
res, ac delictum ipsum meretur.
Vnde merito diximus has pœnas
ad æquitatem duci pensata debili-
tate muliebris sexus.

Sed vt hanc quæstionem conclu
damus; debemus ad alias pœnas
procedere. Dicit ergo *Sousa loco ci*
tato nu. 20. quod mulieres per quin
quennium relegantur, alijs etiam
42 Spiritualibus pęnitentijs imposi-
tis, & abiurant leuem suspicionem
contra fidem, *Dianæ etiam loco cit.*
ait

ait quod mulieres per quinquennium relegantur alijs spiritualibus pœnitentijs impositis.

Id quod totum vt vno verbo perstringam, ita in praxi solet exerceri, mulier, quæ de biuiria conuicta est, ad publicum locum cum alijs
43 pænitentibus ducitur; imposita capiti ignominiæ mitra, in qua duo viri depicti sint (quæ pœna posset in nobilibus excusari) sicut etiam aliquando ad arbitrium Inquisitorum à publico suggestu mox dicendo; vt olim factum esse alicubi mihi cõstat cum muliere aliqualis nobilitatis, quod tamen de ictum in
44 mulieribus nobilibus per rarò accidere solet: Deinde in publico illo suggestu, seu loco spectaculi lecta prius cum meritis sententia, leuem suspicionem abiurat; à qua abiuratione neque nobiles mulieres exi-
45 muntur: Denique imponitur eis pœna fustigationis si humiliores sint si vero honestiores; posset loco fustigationis imponi aliqua reclusio ad tempus, vel aliqua alia similis pœna. Et denique per quinquennium relegantur.

Illud hic aduertendum quod sicut supradiximus de viris nobilibus, quod possint huiusmodi pœnæ commutari in pecuniarias; eodem
46 pacto modo dicimus de mulieribus nobilibus, vt scilicet possint etiam earum pœnæ corporales in pecuniarias commutari, si alioqui habiles sint ad huiusmodi pœnas corporales pecuniaria redimendas; quod si pecunia non possint redimere, congruum puto, vt pro qualitate personæ in alias pœnas commutentur, quæ talem gradum non admodum dedeceant. Et huc etiam faciunt, quæ initio huius quæstionis addeximus.

Illud etiam aduertendum, quod quæ supra diximus de viris, si delictum bigamiæ repetatur, vel aliqua alia circũstantia admisceatur, quæ maiores pœnas vsque ad mortem ipsam mereatur, quod eadem seruata proportione, debent, & de mulieribus intelligi, quæ vt ne longior sim, non est opus modo repetere.

QVAESTIO DVODECIMA.

Qualiter sint puniendi Religiosi, & Clerici matrimonia celebrantes.

SVMMARIVM.

1 *Pœna Religiosorum, & Clericorũ qui ad nuptias transeunt à concilio Turonic. imposita.*

2 *Inquisitores possunt punire tales religiosos ieiunijs, & de trusione perpetua ex dicto concilio Turonico.*

3 *Istorum pœna arbitrio Iudicis imponenda est in sententia Simancas.*

4 *Sententia Caueræ circa hos delinquẽtes.*

5 *Pœna contra hos delinquentes à Ciriaco Pontifice imposita.*

6 *In Romana Inquisitione, etiam si tales delinquentes torturam sustineãt super intentionẽ mittuntur ad triremes.*

7 *Monialis matrimonium contrahens excommunicatur.*

8 *Varia pœna à varijs auctoribus assignata huiusmodi clericis, & religiosis afferuntur.*

9 *Luterus docuit tales matrimonia inire posse.*

10 *Sententia Simancas circa istorum punitionem refertur.*

11 *Clerici, & Religiosi matrimonia ineuntes amittunt beneficia ipso iure secundum aliquos.*

12 *Esse priuatos post sententiam affirmat alij.*

13 *Clericus in sacris constitutus matrimonium contrahens efficitur irregularis non solum in susceptis ordinibus verum etiam ad suscipiendos vlteriores.*

Sen-

14 *Sententia contra hos Concilij Toletani refertur.*

15 *Tales, & si sustinuerint torturam super intentionem ad triremes mittuntur.*

16 *Episcopi possunt dispensare cum talibus post peractam pœnitentiam dum modo cum vnica, & Virgine contraxerint.*

17 *Non tamen potest si cum vidua, vel corrupta, vel dupliciter contrahat.*

18 *Si contraxit cum vidua, & occultè ex priuilegio Concilij Tridentini Episcopus dispensare potest.*

19 *In nostra Inquisitione Hispaniea tales Sacerdotes, & religiosi non torquentur.*

20 *Si vero in talibus augeatur suspicio etiā in nostra Inquisitione torquētur.*

21 *In aliquibus casibus in talibus sacerdotibus pœnæ pecuniaria locum habet.*

22 *Assignantur pœnæ quas talibus delinquentibus imponere solent inquisitores Hispani.*

23 *Doctrina supertus tradita de attentato, & non consumato matrimonio in Religiosis, & Sacerdotibus locū habet.*

24 *Sacerdotes Greci si post ordines sacros receptos matrimonium contrahant eisdem pœnis summittuntur.*

25 *Sacerdotes greci orientales canonicis latinorum constitutionibus adstringuntur.*

26 *Equites Diui Iacobi Alcantaræ, & Calatrauæ sunt vere Religiosi.*

27 *Sed non prohibentur matrimonium contrahere.*

28 *Solemnitas voti non est de iure diuino sed ecclesiastico.*

29 *Cum castitate coniugali vera religio stare potest.*

30 *Sicut in voto paupertatis est latitudo, ita etiam in castitate in talibus religiosis.*

1 POenam huiusmodi Religiosorum adducit *Farinacius quæst. 183. §. 6. num. 71. ex decreto Concilij Turonici*, quod scilicet excommunicentur, & ab Ecclesia segregentur; donec ad monasterium reuertentes, impositam ab Abbate pœnitentiam peragant. Et idem docuit *Simanchas de Cathol. Instit. titu. 40. de matrimon. num. 11.* vbi postquam affert dictum Concilium Turonicū eo tempore celebratum; quo licebat clericis iuxta vsum Orientalis Ecclesiæ habere vxores, & contra monachos decretum proferens supra à Farinacio relatum. Addit; quod Inquisitores possunt imponere huiusmodi Religiosis ieiunia, &
2 orationes cum detrusione perpetua in monasterium *ex Concilio 2. Turonico can. 15. & c impudicas c. si quis sacro c. monacho, c & quia 27. quæstio 1. & citat Nicepho lib. 2. cap. 15. cum sequen. & lib. 6 cap. 30. Alphons. Virnes. aduersus Lutheri dogmata Philip. 18. cum sequen. Per ionium lib. 2. topicor Theologicorum*. Et idem *Simanchas* confirmat *in Enchirid. violatæ Relig. titul. 12. rubr. de nefarijs nuptijs num. 2.* & addit quod huiusmodi Re-
3 ligiosorum pœna pro qualitate criminis arbitrio iudicum constituenda est.

Et *Didacus Cantera in quæst. criminal. Rubr. de heret. &c. cap. 1. num. 71.* dicit quod contra huiusmodi proceditur pœna deportationis *ex Authentica incestus C. de incestis nuptijs*. Addit tamen ex sua sententia quod etiam si vincerent torturam (de qua cap. superiori eius sententiam adduximus) si remaneret pro-
4 batio aliqua, deberent deportari ad arbitrium Iudicis. *Bellarm. lib. vnic. de matr. cap. 21.* vbi ait quod ex decreto *Sirioij Pontificis in Epist. 1. cap. 6.* statuitur, quod monachi, & Sanctimoniales, si matrimonia contrahunt, excommunicentur, & in ergastulis vsque ad finem vitæ pœnitentiam agant *Farinac.* verò iuxta
5 principia ab ipso posita ex stylo Ro-

manæ

manæ Inquiſitionis ait huiuſmodi
Religioſum etiam ſi torturam ſupet
6 intentione ſuſtineret, mittendum
ad tempus ad rriremes, & quod mo
nialis ſi cõtrahat matrimonium, ex
communicatur, habetur *ex gloſſ. in*
Clem. 1. de conſanguin. & affin. & Car
din. ibi.
7 Eædem ferè pœnæ contra Cle-
ricos ſtabiliuntur; nam quod de-
beant deportari, & bonorum confi
ſcatione puniri, & ad arbitrium Iu-
dicis deportari, ſi remaneret pro-
batio aliqua poſt Torturam; dicit
Cantera loco cit. & quod debeãt ad
triremes mitti poſt torturam, ſi eã
8 ſuſtinuerint; dicit *Farinac. d. nu.* 71.
& quod detrudi debeant in mona-
ſterium; modo ad tempus; olim
autem donec viuebant dicit *Siman*
cas de Cathol. inſtit. d. tit. 40. *num.* 12.
qui Simancas quoniam diſtinctius
num. 13. adducit plures clericorum
pœnas, omnino prætereundus nõ
eſt.
Poſtquam ergo dicto *num* . . aſ
ſerit quod has clericorum nuptias
eodem errore amplectitur impurus
Lutherus contra innumerabilia cõ
9 cilia, & Sanctorum Patrum decre-
ta, & totius Occidentalis, hoc eſt
Catholicæ, & Apoſtolicæ Chriſti
Eccleſiæ traditionem, & conſue-
tudinem. Pro quo citat varios Au-
ctores; quorum quia non paucos
ſuperiori cap. adduximus; ideo o-
mitto apud ipſum legendos *nu.* de-
inde 13. clericorum pęnas adducit.
Ait ergo quod huiuſmodi clerici
ad vetitas nuptias proſilientes, de-
bent priuari officio, & beneficio Ec
cleſiaſtico, & compelli ad dimiſſi-
onem non legitimarum vxorum, &
10 digna pœnitentia puniri, quare ſi
prædicti clerici fuerint Præsbiteri;
ab ordine deponantur, & ſacro my
ſterio priuentur; ſi fuerint Diaconi
ſegregentur à miniſterio, & ab om-
ni ſacro ordine, & à clero remoue-
antur; & officio, & beneficio Ec-
cleſiaſtico priuentur, quod ipſum
& de Subdiaconis ſtabilitur, quæ
pęnæ ſacris Canonibus continen-
tur.
11 Et quoad beneficium habetur
ex cap. ſiqui de clericis coniugatis. vbi
Barboſa nu. 7. poſtquam ex citandis
Auctoribus colligit clericum in ſa-
cris conſtitutum, vel profeſſum
Religionem approbatam amittere
beneficia: adducit controuerſiam
inter eoſdem; quorum aliqui dicũt
quod beneficia amittit ipſo Iure:
& ita *Abb. hic num.* 7. *Zabarel. num.*
2. *Couar.* §. 3. *num.* 4. *Ufer. ad Capell.*
deciſ. 240. *num.* 4. *Azor. Inſtit. Moral.*
par. 2. *lib.* 7. *cap.* 16. *quæſt.* 5. cæteri
12 communiter exiſtimant eſſe priua-
tum per ſententiam ita *gloſ. hic* ver-
bo *dimittere Ioan. Andr. in cap. Ioan-*
nes infra hoc tit. nu. 23. *verſic. ſi vero,*
Butrius num. 19. *ad finem, Anch. num.*
14. *Imol. num.* 24. *Clarus* §. *fin. quæſt.*
73. *num.* 5. *Maſcard. concl.* 182. *nu.* 5.
Nau. in manual. cap. 25. *numero* 120.
Henriquez in ſum. lib. 7. *cap.* 36. *num.*
1. *Sanchez lib.* 7. *de matrim. diſput.* 42
ſub num. 4. *Leſſius de iuſtitia lib.* 2. *c.*
34. *num.* 115. *Nicolaus Garc. de benef.*
par. 11. *cap.* 8. *num.* 17. *Antonius Ric-*
ciulus de Iure perſonarum extra Gre-
mium Eccleſiæ exiſtent lib. 7. *cap.* 2.
num. 12. vbi *à num.* 14. diſparitatem
affert; quare nimirum clericus in
ſacris conſtitutus non priuetur ipſo
Iure beneficijs; priuetur autem is,
qui tantum minoribus eſt initiatus.
Et quod talis clericus in ſacris
cõſtitutus efficiatur irregularis per
13 ductionem vxoris; ita vt nec in
ſuſceptis ordinibus miniſtrare, nec
ad maiores ordines ſuſcipiendos
promoueri poſſit, habetur *ex capit.*
decernimus diſt. 28. vbi *Barboſa* ad-
ducit *Couarr. de ſponſal. part.* 2. *cap.* 6.
§. 3. *num.* 1. *Nauarr. in Manuali cap.*
27. *nu.* 195. *Decian. in tractat. crimin.*
lib. 6. *cap.* 22. *num.* 9. *verſ. Item cleri-*

cus, Viuald. in candelabro aureo part. 1. tit. de matr. num. 230. Matiens. in Rubr. tit. 1. glos. 1. nu. 157. lib. 5. noua Recop. Ceuall. Comm. contra communes qu. 558. n. vnico Sayrus de Censuris lib. 6. cap. 4. num. 22. Sanchez dicto lib. 7. de matr. disp. 85. nu. 5. in fine. V. Val. Reginald. in praxi fori Pęnit. lib. 3. nu. 130. Bonac. de matrim. quaest. 3. pun. 9. nu. 8. Bellet. disquit. cleric. part. 1. tit. de disciplina cleric. §. 5. num. 72. Farinac. in praxi Criminal. par. 5. qu. 138. *n.* 98. Idem etiam docet *Abbas in c. 1. qui clerici vel vouentes* allatus à *Bertacchino ve. bo matrimonium*; vbi etiam *Abbas* quærit an Episcopus possit dispensare cum clericis, qui in sacris constituti matrimoniũ contraxerunt.

Id quod seuerius statuitur in *Concilio Toletano Octauo* his verbis:
14 *quicunque etiamsi inuiti ad Ecclesiasticarum officia dignitatum assumuntur, desere quam semel receperunt gratiam, donumque nequaquam audcãt. Si vero ad coniugia, moresque saeculi redire attentauerint, omni Ecclesiastica dignitate priuentur, & Apostatae habeantur, & in monasterio donec vixerint, sub pęnitentia detrudantur.* Et quod vltra prędictas Canonicas pœnas; pecuniaria mulcta puniantur addit prædictus *Simanchas loco proximè citato*. & quod talis cleri-
15 cus post torturam super intentione etiamsi sustinuerit, mittendus sit iuxta morem Romanæ Inquisitionis ad tempus ad triremes docet *Farinacius loco citato*.

Quod si hic quæras an possit Episcopus dispensare cum Sacerdotibus, qui contrahunt nuptias, pera-
16 cta tamen pœnitentia. Respondeo posse cum hac tamen limitatione quod contraxerit cum vnica, & Virgine, in quo casu procedit *text. in cap. 1. qui clerici vel vouentes*: non tamen posse: si cum vidua, aut corrupta, aut duplex matrimonium contraxerint. iuxta quæ debent intelligi *text. in cap. nuper, & in cap. fin.*
17 *de bigamis.* vt notare potes ex *Couarr. in Clem. si furiosus part. 1. §. 2. n. 2. vers. 2. valent p. 3. disputat. 7. qu. 19. pun. 3. in 1. specie Irregul. in fi. Sanchez de matrim. lib. 7. disp. 86. ũ num. 20. Aloys. Ricc. in praxi aurea resolut. 220. Fr. Ludouic. Mirãda in manual.*
18 *Prælat. tom. 1. quaest. 8. art. 2. conclus.* 3. qui etiam resoluit posse Episcopum ex priuilegio *Concilij Trident. sess. 24. de reformat cap. 6.* dispensare cum tali clerico, vel etiam cum professo Religionem: si tamen occultè contraxit cum vidua.

His pœnis præmissis, circa quas arbitrium Inquisitorum vagari possit iuxta grauitatem, & circunstantias delicti: descendo nunc magis pressè ad pęnas, quas nostrum Tribunal hodie imponere solet.

Et primo quod tortura non soleat adhiberi à nostris Tribunalibus dum hæc delicta intra speciem leuis suspicionis continentur iam supra docui in hoc eodem libro, cũ
19 de tortura bigamorum egi: vbi qui nam sit meus sensus circa adhibendam torturam, nec ne, iam ostendi; & modo etiam circa hunc casũ clericorum, & Religiosorum idem affirmo. Quod autem non soleant torqueri ex stylo nostræ Inquisitionis dicit *Diana par. 4. resolut. moral. tract. 7. resol. 5.* & reuera ita est praxis nostræ Inquisitionis. Si vero augeatur suspicio: ex eo quod huius-
20 modi Clerici essent ex prouincia infecta lutherana hæresi, quod debeant torqueri, vt diximus in casu, & tortura bigamorum, dicimus etiam in hoc casu, & dicit *Diana loco citato.*

Secundo de pęna pecuniaria dico quod pro arbitrio Inquisitorum posset imponi, præsertim vero si in tali Clerico (nam in Religioso hæc pœna locum non habet) concurrerent

21 tent aliquæ conditiones æstimatione dignæ, vt nobilitas, vel insignis scientia: quibus cōditionibus positis: deficiente tamen pecunia ob clerici paupertatem; posset pœna triremium commutari cum inclusione in aliquo monasterio impositis alijs pœnitentijs.

Tertio Dico quod pœna communiter imponi solet; præsertim vero ijs clericis, & Religiosis, qui libero quodam modo viuendi prophanos magis, quam sacros profitentur, quando suspicio remanet
22 intra terminos leuis, vt ad triremes ad minus per quinquennium mittantur; quod si suspicio augeatur, tempus triremium augetur ad septennium. Id quod confirmatur ex *Diana loco citato* hoc tenore loquente.(Ordinariè igitur imponerem abiurationem de leui, & ad triremes ad minus per quinquennium damnarem; nisi talis qualitas personæ, & circumstantiæ concurrerent, vt etiam necesse fuerit reum torquere & abiurationem de vehementi imponere, & augere pœnam ad triremes : vt si verbi gratia clericus, seu Monachus esset de prouincia infecta lutherana hæresi).

Cætera quæ possent hinc controuerti; vt de attentato matrimo-
23 nio clerici, seu Religiosi, vel de contracto, & non consummato: eodem modo puto debere resolui: sicut supra resoluimus de attentato bigamorum, & cæteris huiusmodi.

Vltimo hic quæri posset de Sacerdote Græco, cui concessum est vt matrimonio ante sacros ordines celebrato, si hic vel post ordines sacros susceptos, mortua prima vxore
24 ante ordines sacros, post illos duceret aliam. Ad quod eodem modo respondeo, quod debeant puniri, sicut alij clerici primum Matrimonium celebrantes, vt iam dictum est. Ad quod, Id quod affert *Augustinus Beroi ad cap. canonū statuta nu. 197. de constitut.* vbi conclu
25 dit Græcos, & Orientales clericos more Græcorum Viuentes teneri Canonicis latinorum constitutionibus, quod intelligendum est, vt explicant *Azor. Instit. moral. p. 1. lib. 5. c. 11. q. 7. & Baldellius lib. 5. dist. 41. de lege n. 2. in theolog. morali, & habetur ex Glos. cōuincitur 1. c. de libell. dist. 21.*

Vltimo hic aduerti debet; quod quamuis Equites D. Iacobi, Alcātaræ, & Calatrauæ sint veri Religiosi, vt tenent *Diana prima part. tra-*
26 *ctat. de immun. resol.* 49. pro qua sententia citat *Sanchez in summa tomo* 1. *lib.* 4. *cap.* 16. *num.* 11. afferentem octo Doctores; quibus ipse Diana addit alios citatos *à Garsia de Benef. tom. 1. part. 1. cap. 4. num. 15. & Hieronymum de Cenedo tract. de paupert. Relig. dub. 60. num. 12. & sequent. Basilium Pontium in tract. de impedim. matri. causa 27. q. 1. S. 4.* quibus nūc addo Illustrissimum Ambrosium Machinum Archiepiscopum Callarensem, & alios, quos ipse eruditissimè, & ad satietatem citat, in resolutione pro defensione Iurisdictionis dictorum trium ordinum Equitum militantium *art. 1. nume.* 10. vbi addit quod hanc etiam sententiam tenent 31. DD. nostri temporis, quos consuluit, & refert *Didacū de Mota in tract. Militia S. Iacobi l. 2. cap. 1. S. 2. & S. 29. Contra Ioannem de la Cruz de statu Relig. lib. 1. cap. 2. dub. 3. conclus. 2. Petrum de Ledesma in summa tom. 2. tract. 10. cap. 8. dub. 2. conclus. 2. Emmanuelem Sà verb. Religio num. 41. Burgos de Paz. consil. 17. num. 2. & 3. Nattam lib. 3. consil. 508. & 509. Graffium tom. 1. lib. 3. consil. 11. de Regul. Valentiam. tom. 3. disp. 10. quæst. 4. pun. 2. Monetam de conseru. Iudic. capit. 10. num. 389. Molfesium in summa tom. 1. tract. 6. cap. 2. num. 30. & alios, quos refert Sanchez loco citato, & contra senten-*

tiam D. Tho. Soti, & Molinæ, de quibus ait prædictus *Ambrosius. Machin loco cit. nume.* 16. Quod si legissent Bullas summorum Pontificum in fauorem istorum ordinum emanatas: vtique hanc opinionem secuti fuissent: quod Equites horum trium ordinum sint verè Religiosi.

27 Quamuis, inquam, sint hi veri Religiosi: non tamen supradictis cōstitutionibus compræhenduntur; quibus alij Religiosi prohibentur matrimonia celebrare. Et hoc stante voto solemni istorum Equitum istorum trium Ordinum, de continentia coniugali tantum. Ad quod dispensare posse Pontificem pluribus probat prædictus *Machin. loco citato, & art. 3. ad resolut.* ex eo quod solemnitas voti non sit de Iure Diuino, sed Ecclesiastico, vt declaratum esse a *Bonifacio VIII. in capit.*

28 *1. de voto, & voti redemptione in 6.* Confirmat ex *Azor. tom. 1. Instit. moral. lib. 2. capit. 9. §. animaduertendum est pag. 134. colum. 2.* vbi dicit post dictam Bonifacij declarationem cōtrarium defendi non posse. Et idem colligi potest ex suptadictis; quando ex *Gregorij XIII.* decreto diximus tria vota simplicia Societatis Iesu post biennium constituere emittentes verè Religiosos. Sed magis ad rem videtur facere quod adducit citatus *Pontius loco relato*, vbi ait dictos Equites esse verè, & substantialiter Religiosos adeò certum existimo, vt oppositum iudicem, minimis licentiosè dictum, ne dicam grauius, cum pleno ore litteræ Pōtificiæ illos appellent Religiosos,) &

29 etiam cum castitate coniugali votum Religio constare posset, eo quod sicut in paupertate latitudo est; ita etiam in castitate, quæ est materia voti, quare vt ex dictis patet nullo pacto hi Religiosi prædictis consti-

30 tutionibus contrahentibus matrimonium cohibentur.

QVAESTIO DECIMA. TERTIA.

Quibus pœnis debeant puniri coniugati, qui sine licentia vxorum in sæculo degentium sacris ordinibus initiantur, & quam suspicionem inducant.

SVMMARIVM.

1 *Coniugatus ad Sacros Ordines ascendens Sacerdoti matrimonium contrahenti æquiparatur.*

2 *Non potest talis coniugatus nec antea, nec post matrimonium consummatum ad sacros ordines ascendere.*

3 *Ad hoc vt possit coniugatur de licentia vxoris ad ordines transire probabilius est non requiri, quod vxor religionem ingrediatur sed satis est si emittat votum castitatis.*

4 *Si vxor adolescentior sit requiritur eius ingressus in religionem: si vero senior non item.*

5 *Non potest vxoratus promoueri ad Sacros ordines ante matrimonium consummatum.*

6 *Matrimonium ratum non dissoluitur per susceptionem sacrorum ordinum.*

7 *Quare dissoluatur matrimonium ratum per solemnem professionem non vero per Sacrorum ordinum susceptionem?*

8 *Iniuria fieri vxori per maritum sine eius licentia ad Sacros ordines promotum.*

9 *Vxore adulterante non est necessaria talis licētia.*

10 *Talis vxoratus sine vxoris licētia ordines sacros suscipiēs peccat mortaliter.*

11 *Nō tamen est probibitum cōiugato ordines suscipere, propter Sacramētum matrimonij quā propter actus maritales.*

12 *Matrimonium nō pugnat cum ordini-*

bus

bus ratione essentiæ suæ sed ratione exercitij coniugalis.

13 *Prohibitur etiam Sacerdotium in vxoratis propter decentiam sacrificij Missæ.*

14 *Quare preceptum fuit Aaron, & eius filijs, vt ingredientes tabernaculum arenibus vsque ad fœmora tecti essent.*

15 *Perpetua requiritur in Sacerdotibus continentia.*

16 *Coniugatus ad Sacros ordines ascendens non habens animum reddendi debitum illa instante peccat peccato iniustitiæ contra vxorem.*

17 *Coniugatus suscipiens ordines etiam cum animo ingrediendi religionem lethaliter peccat.*

18 *Matrimonium ratum antecedens non dirimitur per vota simplicia Societatis Iesu.*

19 *Nec per vota Beatarum, nec eremitarum in seculo degentium.*

20 *Antea vota Eremitæ in manibus prælatorum emittebant.*

21 *Dirimitur matrimonium ratum per professionem in Hierosolymitana Religione.*

22 *Vinculum matrimonij rati omnino dirimitur solemni professione alterius sponsi, & coniux manens in seculo est vinculo solutus.*

23 *Textus qui loquuntur de ingressu religionis debent intelligi de ingressu cum professione.*

24 *Quod dicitur de matrimonio rato quod scilicet peccet mortaliter qui suscipit sacros Ordines post illud intelligi debet à fortiori de matrimonio consummato.*

25 *Nemo tenetur compensare rem inferioris ordinis cum re superioris ordinis onerosissima.*

26 *In matrimonium consummatum non cadit Pontificia dispesatio, vt possit dissolui.*

27 *Non potest vxoratus ad primam tonsuram transire secundum veriorem sententiam absque vxoris licentia.*

28 *Vnde proueniat suspicio in fide in hoc casu.*

29 *Ex eo quod possit seruatis seruandis suscipere ordines si relictis medijs licitis dictos sacros ordines suscipiat suspectus est.*

30 *Si coniugatus ordinatus nolit consummare matrimonium, vel non reddere debitum instante vxore, iniuria infertur Sacramento matrimonij, vel etiam ordini ex eo quod animus mutari potest.*

31 *Ratio Simancæ ex qua colligitur suspicio in fide, ex eo quod suscipiantur ordines Sacri post matrimonium.*

32 *Si huiusmodi coniugati suscipientes sacros ordines essent ex prouincia, in qua viget lutherana hæresis essent suspecti de vehementi.*

33 *Dicti coniugati, & initiati Sacris ordinibus sunt irregulares.*

34 *Nec possunt ad officium aliquod vel beneficium promoueri, etiam minimum, vel minoribus ordinibus deputatum.*

35 *Et sicut æquiparantur cum clericis in sacris constitutis in suspicione, ita etiam in panis.*

36 *Quo pacto puniret Simãcus huiusmodi reos.*

37 *Debẽt dicti delinquẽtes puniri pœnis bigamorum.*

38 *Qui in religionem ingrederetur, suspicionem purgaret.*

39 *Eadem probatio de alterius coniugis professione requiritur adhoc vt alter trãsire possit ad matrimonium; quæ requiritur de morte alterius, adhoc vt viuẽs possit cõtrahere matrimonium.*

1 CONnexio huius quæstionis cũ præterita ex eo videtur deduci, quod scilicet ijsdem pœnis videtur puniendus talis coniugatus ad sacros ordines ascendens quibus

bus punitur clericus in sacris consti
1 tutus matrimonium contrahens: quia autem huiusmodi pœnæ ideo imponũtur ab Inquisitoribus; quia in suo delicto aliquam hæresis suspicionem includunt; ideo modo tractandum est, & videndum quam suspicionem huiusmodi coniugati inducant; quæ suspicio, quia ab Auctoribus magna ex parte æquiparatur suspicioni clericorum contrahentium matrimonium; ideo apparet, quam rationabiliter nostram tractationem ingrediatur; & hunc locum sortiatur.

Et vt hinc præsentem quæstionẽ incipiam, quod talis coniugatus non possit, nec ante, nec post ma-
2 trimonium consummatum ad sacros ordines prosilire habetur *ex c. coniugatus de conuers. Coniugatorum*, vbi textus indistinctè loquitur de matrimonio; *vbi Augustinus Barbosa* in illa verba *nisi ab vxore continentiam profitente, &c.* probabiliter tenet quod ad hoc vt vir per vxoris licentiam possit ad ordines transire,
3 non requiritur quod vxor religionem ingrediatur; siue iunior; siue senior sit; sed satis est si emittat in sæculo votum castitatis, vt per *gloss. verb. sequestrato in c. Episcopus 77. distinct. & glosam verb. religiosum in c. quia sunt* 28. *dist.* & in præsenti verbo *Continentiam in vlti. opinione*, & citat *Henric. n.* 5. *&* 8. *Franc. Marc. decis.* 734. *num.* 2. *part.* 2. *Maiolum de Irregul. lib.* 1. *cap.* 34. *num.* 3. *vers. in alijs autem Caetan. in repet. C. ad limina* 30. *q.* 1. *S.* 4. *q.* 195. *nume.* 465. sed tamen probabilius putat *D. Barbosa* respondendum esse cum distinctione, quod si vxor sit senior, & de incontinentia minime suspecta, quod vtique valeat quod dictum est, scilicet satis esse votũ in sæculo
4 emanatum; secus si vxor sit Adolescentior: nam in tali casu requiritur eius ingressus in Religionem, vt colligitur *ex tex. in c. vxoratus, & in c. ad Apostolicam hoc tit.* iuxta quam distinctionem debet intelligi *tex. d. c. coniugatus*, & ita tenent *Innoc. in d. c. coniugatus in fine, Hostiens. etiam in fine, Butrius etiam in fine, Abbas num.* 4. *Nauar. in man. cap.* 22. *n.* 52. *Greg. lib.* 38. *verb. mui vieja tit.* 6. *par.* 1. *Couar. de sponsal. p.* 2. *cap.* 6. *S.* 3. *nu.* 3. *Azor. Instit. moral. par.* 1. *lib.* 13. *c.* 13. *q.* 7. *Cald. Pereira de empt. & vẽdit. cap.* 30. *num.* 16 *Gutier. de matr. cap.* 96. *à principio, Sanchez eodem tract. lib.* 7. *disp.* 39. *num.* 6.

5 Et quod non possit coniugatus promoueri ad ordines sacros ante matrimonium consummatum expresè habetur *Extrauag. antiquæ Ioãnis* 22. *de voto*, vbi dicitur, *quod licet votum solemnizatum per sacri susceptionem ordinis quantum ad impediendum matrimonium contrahendũ, ac dirimendum si post contractum fuerit secundum statuta canonum sit efficax reputandum: ad dissoluendum tamen prius contractum etiam si per carnis copulam non fuerit consummatum; cum nec Iure Diuino, ne per sacros reperiamus Canones hoc statutum, inualidum est censendum, &c.* quare vt patet hic statuitur matrimonium ratum non dissolui per susceptionem
6 sacrorum ordinum. Et ita docet *Couar. de sponsal. part.* 20. *cap.* 7. *S.* 4. *nu.* 9. *D. Barbosa in rub ff. soluto matrimonio part.* 2. *num.* 87. *& seque. Sanchez de matrim. lib.* 7. *disp.* 38. *à principio, & lib.* 2. *disp.* 18. *num.* 9. *Bonac. de matrim. q.* 3. *pun.* 9. *num.* 12.

Quod si quæras vnde proueniat, quod solemnis professio in Religio
7 ne dirimat matrimonium ratum, nõ vero susceptio sacri ordinis: Respõdetur, quod hoc prouenit ex eo quod Ius de sola professione solemni hoc statuit, ita *Sanchez loco proximè citato*: qui addit, vt supra etiam diximus, quod votum ordini sacro annexum est per accidens so-

solemne.

Ex dictis sequitur, quod iniuria fieret vxori per maritum sine eius licentia ad sacros ordines promotũ, quod docet *Sanchez d.disp.38.lib.7.*
8 & limitat ibidem, vt intelligatur vxore non adulterante: tenet enim vt se citat *in lib.11.disp.11.num.16.* quod vxore adulterante, possit trã-
9 sire vir ad ordines ipsa muliere repugnante, idque contra alios contrarium asserentes.

Sequitur etiam quod talis coniugatus ita sine vxoris licentia ad ordines sacros promotus peccaret
10 mortaliter, quod hoc discursu probo: vel hic promotus non obstante ordine habet animum, & consũmandi matrimoniũ, & reddendi debitũ; ad quod vxor habet ius ex matrimonio rato non dissoluto, vt ex dictis patet: si tamen vxor petat, & hoc pacto infert iniuriam sacro ordini; quem suscipit in tali discrimine, vt opus sit illo non obstante matrimonium consummare, & reddere: quod aliunde, nisi talis conditio interueniret matrimonij rati antecedentis; inhibitum omnino est vt alibi vidimus tot Concilijs, & Pontificijs constitutionibus non tam ob sacramentum ipsum matrimonij, quam propter actus ipsos
11 maritales, vt benè docet *Bellarminus tom. 2. controuers. controu. 2. lib. 1. de clericis cap. 18.* vbi contra *Clichtoueum* arguit, quod si non est de iure diuino, quod coniugati si ordinentur, ab vxoribus suis abstineãt: neque etiam erit de iure Diuino, quod Sacerdotes non ducant vxores, probat autem hac ratione, quę facit ad rem nostram. Matrimoniũ non pugnat cum ordinibus ratione essentiæ suæ, sed ratione officij, seu
12 exercitij coniugalis; si enim Deus prohibuisset Sacerdotibus coniugium, certè prohibuisset propter actum coniugalem, qui hominem reddit totum carnalem, & ineptum ad Diuina; nec non propter sollicitudinem domus, & liberorum, quæ plurimam parit distractiones; non autem propter solum Sacramẽtum coniugij, vel propter contractum matrimonij, qui celebratur solo consensu animarum, & est res breuissima, & honestissima. Hũc vsque Bellarminius. Et hoc propter reuerentiam Sacri ordinis; & venerabilissimi Eucharistiæ Sacramenti,
13 quod per Sacerdotes conficitur, & cui per alios ordines sacros immediatius assistitur. Id quod benè confirmat *Bellarm. d. lib. 1. capi. 19.* vbi ait quod pręcepto Diuino dato Aaroni, & eius filijs, vt ingredientes tabernaculum, fœminalibus lineis
14 à renibus vsque ad fæmora recti essent: iuxta *Bedæ expositionem lib. 3. de tabernaculo cap. 9.* indicatum fuisse debere Sacerdotes noui testamẽti aut virgines esse, aut contracta cum vxoribus fœdera dissoluisse, & ex eo quod Archimelech Sacerdos vt dicitur *Reg. 21.* noluit dare comedere panes propositionis Dauid, & reliquis, nisi se continuissent, infert iuxta *D. Hieronymi* deducationem *in cap. 1. ad Titum*, perpetuam requiri in Sacerdotibus continentiam etiam ab vxoribus, qui corpus Christi, quod illo pane propo-
15 sitionis significabatur, conficiunt, edunt, alijsque tradunt: quare cũ tot grauissimis statutis prohibitum sit vt ne in sacris constituti ad matrimonium transeant, neue coniugati ad Sacros ordines resileant propter hunc eundem finem contemptus ordinis: nullum dubium est; quod hi mortaliter peccent. Et ita colligitur ex doctrina *Sanchez* loquentis de suscipiente sacros ordines cum animo ingrediendi Religionem *d. lib. 7. disp. 38. num. 3.* Vbi addit, facillimo negotio mutari animum, & consummari matrimoniũ,

&

&tunc nullum. Super esse remedium, & quod cederet in grauem sacri ordinis iniuriam. Pro quo citat *Petrum de Ledesma de matr. qu. 53. art. 4. dub. 1.* quod mouet circa primum statum coniugati *Manuel 1. tomo summa in 2. editione ca. 224. num. 3. Vega 2. tomo summa capi. 34. casu 48.*

16 Vel hic coniugatus ad Sacros ordines ascendens nō haberet animū cōsummādi matrimoniū, & reddēdi debiti; & in casu peccaret mortaliter quia committeret iniustitiā contra vxorem; quæ habet ius eum reuocandi, etiam à Pontificia dignitate, si ad eam prouectus esset, vt docet *Archidiac. cap. vnico nu. 3. de voto in 6. & c. desponsatam numer. 4. 27. qu. 2. & ibi Bellamera* præsertim vero si Pontifex nollet secum dispensare, vti benè posset vrgente rationabili causa, vt ait *Sanchez d. disp. 38. nu. 20.*

Et ita verum est hoc quod coniugatus transiens ad sacros ordines sine vxoris consensu peccet mortaliter; vt etiamsi habeat animum in-
17 grediendi religionem, vt supra innui; culpa lethali fędaretur. Id enim Iura citata statuant, & quæ solum concedunt per solam solemnem professionem dirimi matrimonium ratum; vnde nec ipsa vota biennij,
18 nec coadiutorum formatorum Societatis Iesu dirimunt matrimoniū ratum antecedens. Nec per vota simplicia Beataium, ita eas vocamus Hispani nempe Beatas, quas Itali *monache andarine*, vel *de casa* nominant. nec per simplicia emissa à quibusdam viris tertij ordinis Sā-
19 cti Francisci. Nec per emissa ab Eremitis, si qui fortè extent: quamuis olim dirimeret professio vitæ Eremiticæ; quia solemniter in manu Episcopi, aut alterius Prælati emit-
20 tebatur. Dirimi tamen dicendum per professionem Equitum Ordinū Militiarum, qui vxorem ducere non possunt, quamuis non viuant in communi, vt sunt Equites D.
21 Ioannis. Et hæc omnia optime approbat, & confirmat varijs Canonum textibus, & Auctoribus *Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 18. qui nu. 3.* ait quod de fide est quod vinculum matrimonij rati omnino dirimitur solēni professione alterius sponsi; & quod coniux manens in
22 sæculo est omnino à vinculo solutus; poteftque liberè ad alias nuptias transire. Id quod definitum est ab *Eusebio Papa*, & habetur cap. desponsatam 27. *quæst. 2. & à D. Gregorio Papa*. habeturque *Cap. Decreta legalia 28. quæstio. 2. & à Ioanne 22.* & habetur *in d. eius extrauaganti antiquæ de voto, & ab Alexandro 3. c. 2. & c. ex publico de conuers. coniug.* & ab Innocentio 3. *cap. ex parte tua eodem tit.* & nouissimè *in Tridentino Sess. 24. de matrim. can. 6.* ibi *Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per solemnem Religionis professionem alterius coniugis, non*
23 *dirimi anathema sit.* iuxta quæ debent explicari textus, qui ante dicebant, *per ingressum Religionis*; debent enim intelligi quod loquātur de ingressu cum effectu. nempe professione sequuta.

Prędictus autem discursus factus quod peccet mortaliter promotus
24 ad sacros Ordines ante matrimoniū consummatum à fortiori valet: post matrimonium consummatum. nam pro matrimonio rato datur, vt diximus, aliquod remedium per ingressum in Religionem; ad quem ingressum putant aliqui satis probabiliter teneri in tali casu ad Sacros Ordines promotum, vt sic implere possit votum Sacro ordini adnexū, & ita à fortiori tenent *Alensis 2. par. qu. 170. membro 3. §. 1. in solutione ad primum in fine D. Thom. 4. dist. 38. quæst. 1. art. 3. quæstiuncula 2. ad 3. & ibi*

ibi Scotus quæst. vnica ad finem versiculo consimiliter si de peccato, Richar. art. 7. quæst. 1. ad 2. Palud. quæstio. 3. art. 5. concl. 4. in fine, & conclus. 5. à nu. 36. vsque ad 40. Durand. 4. distin. 15. quæst. 11. in solut. ad 3. num. 12. Maior *4. dist. 32. qu. 2. argum. 2. contra 2. Conclus.* & Alij tam ex Theologis, quam ex Iurisperitis, quos citat *Sanchez lib. 9. de matrim. disp.*
25 *34. nu. 2.* Sed probabilius est non teneri; quia nemo tenetur compẽsare rem inferioris ordinis cum re superioris ordinis onerosissima, & difficillima, qualis est Religio respe ctu continentiæ, & confirmatur *Ex dicta extrauaganti Ioannis 22. antiqua concertationi de voto ibi. Ad ingressum huiusmodi sic ordinatum, si matrimonium consummatum non fuerit, per diœcesanum instantèr moneri præcipimus, & induci, quòd si renuerit, ipsum, si sponsa eius institerit, per censuram Ecclesiasticam compellẽdum, decernimus, contractum matrimonium consummare.* quare vt patet supponit Pontifex quod ita promotus possit renuere ingredi Religionem; & quidem licitè, vt fatur *gloss. ibi verbo renuerit*, & ita *Sanchez loco cit. nu. 3.* & Alij, quos ipse citat; & eo magis à fortiori valet prædictus discursus; quia in matrimoniũ consummatum non cadit Pontificia dispensatio, vt possit dissolui, vt supra *in primo libro* diximus. cadit
26 autem in matrimonium ratum, vt sæpe etiam diximus, & paulo ante innuimus.

Et confirmatur magis hæc doctrina, quod scilicet non possit cõiugatus transire ad sacros Ordines absque vxoris licentia, ex eo quod secundum probabiliorem sententiam neque ad primam Tonsuram
27 absque vxoris licentia promoueri possit. vt probatur ex *cap. finali de temp. ordinat. in 6.* ibi *nullus Episcopus vel quiuis alius clericalem præsumat conferre tonsuram coniugato, nisi volenti religionem intrare, aut ad Sacros Ordines promoueri, prout est Sacris Canonibus definitum*; vbi *glossa* verb. *definitum* ait *dic, vt notatur cap. coniugatus de conuers. coniug. vbi petitur licentia vxoris cum voto castitatis ipsius manentis in sæculo.* quod intellige iuxta doctrinam, supra hac eadem quæstione positam.

His positis venio nunc ad demonstrandum in quo situm sit fundamentum suspicionis in fide. in
28 hoc autem fundari clarissimè apparet, quia scilicet supra diximus quod coniugatus præsertim vero post matrimonium consummatum per promorionem ad ordines sine dicta vxoris licentia, se ponit in tali statu; vt post ordines debeat (instante vxore, ad quod Ius habet, & rationabiliter supponi debet, quod instet) prosequi actus maritales, si iam matrimonium consummatum erat; vel consummare, & reddere, si erat tantum ratũ quare videtur huiusmodi coniugatus facto suo significare, quod velit post ordines vitam maritalem prosequi: quod ita absolutè consideratum præscindendo à tali occasione, quod ipse sit antecedenter coniugatus; est imitari vitam Lutheranorum, qui non obstantibus Ecclesiasticis cõstitutionibus: tenent posse in ordinibus sacris constitutos transire ad matrimonium. Et licet negari non possit: vt satis supra me declaraui, quod iste post sacros ordines teneatur instante vxore consummare, & reddere: siue prosequi vitam maritalem (reddendo, non autem petendo) in quo neque peccat; neque vitam Lutheranorum imitatur quin immo satisfacit obligationi iustitiæ. Attamen ex eo quod huiusmodi coniugatus facto illicito, & peccaminoso ingreditur in talẽ statum, & obligationem: in illo ip-

so facto, quoad ordines promouetur, videtur satis præse ferre suspicionem hæresis: & tanto maiorem, quanto maiorem adhibet malitiam in eo quod in tali statu se ponit, vt omnino remoueri non possit, ab hoc vt simul, & semel ordinatus sit & vitam maritalem prosequitur; quod non accidit in eo, qui post ordines sacros matrimonium contrahit; nam statim compellitur dictum illicitum matrimonium dimittere. Id quod benè docet *vera Cruz prima parte specu. art.* 37. Non ergo suspicio est in eo quod post susceptos ordines reddat debitum; sed in eo quod coniugatus cum sit, suscipit ordines, post quos reddere debeat.

Et cõfirmatur hæc suspicio; quia posset si vellet hic, ritè transire ad
29 sacros ordines petita ab vxore licẽtia, & alijs circumstantijs obseruatis: quæ à sacris canonibus stabiliũtur. In eo ergo quod hæc nõ seruat, signũ est eum velle post susceptos ordines vitam maritalem prosequi, & quidem non solum reddendo, verum etiam, & petendo: petere autem nullo pacto potest; nisi per Põtificis dispensationem. Et quidem in hoc casu suspicio est in eo quod malè senciat de Sacramento Ordinis; cui iniuria infertur, vt supra dictum est.

30 Si vero ponamus quod hic cõiugatus nolit reddere debitum: neque cunsummare matrimonium, instante vxore; tunc iniuria infertur Sacramento matrimonij; quando cõtra eius institutum, & leges iniustè diuortium affectat; vel quoad torũ, & habitationem; vel etiam quoad vinculum iuxta eius intentionis malitiam. Et ordini etiam ipsi infertur iniuria ex eo, quod vt supra innui facillimè animus potest mutari: atque non solum instante vxore (vt potest licitè) sed etiam sponte sua, & illa non instante.

31 Totam superiorem doctrinam de suspicione optimè confirmat *Simãchas de Cathol. iustit. tit.* 40. *de matr. num.* 14. vbi reddens rationem quare huiusmodi coniugati ad ordines sacros transeuntes debeant puniri eisdem pœnis; quibus puniuntur ij, qui post sacros ordines matrimonium contrahunt, vt mox videbimus addit rationem hoc pacto. Neque enim magni refert, an matrimoniũ antecedat, vel consequatur; quandoquidem vtroque casu, & Sacramento matrimonij, & sacrorum ordinum, & Cęlibatui clericorum par fit iniuria. Vnde rectè videtur colligi quod hi suspecti sint in fide de leui. Et idem colligitur *ex Diana par. 4. resol. moral. tract. 7. de pęnis delictorum*. vbi & ex pœna; quam ijs imponendã dicit; & ex eo quod
32 addit; quod si huiusmodi coniugati essent ex natione, apud quam viget Lutheri hæresis; maxima præsumeretur malitia, & vehemens suspicio: apertè significat huiusmodi coniugatos promotos ad sacros ordines esse in fide suspectos de leui. Id quod Clarius dicit *Farinacius de heresi quæst.* 183. *num.* 74. vbi postquam *nu.* 72. *in prima* ampliatione quintæ ampliationis dicit Religiosos, & Clericos esse suspectos de hæresi: addit secundam ampliationem dictæ quintæ ampliationis, his verbis *Amplia secundo eamdem quintam ampliationem, vt idem, & è contra sit in marito laico, qui vxore viuente, vel sine vxoris consensu, vel etiam de consensu illius: nisi in casu, quod ipsa monasterium sponte ingrediatur, ibique professionem emittat, se ad sacros ordines promouere fecit.*

Viso iam quam grauiter peccent huiusmodi coniugati ad Ordines Sacros transeuntes, & quam suspicionem incurrãt. breuiter nunc videndæ sunt pęnæ, quæ illis imponi debent.

debent. Id quod facili negotio expediri potest. Nam quod attinet ad pœnas Pontificias *Veracrux* innuit impedimentum Ordinis, quod talis coniugatus promotus contrahit; dum ait *loco citato in 4. Conclus.* loquens de ordine suscepto: quod si fiat propria vxore contradicente, executionem non recipiat, patet. Nam cum matrimonium verũ fuit, non potest mulier priuari iure vtẽdi marito ipsa inuita: sed priuaretur, si haberet ordinatus exequutionem Ordinis. Tunc enim non posset vti marito suo, quando exequeretur. & addit. Et quod sit irregularis patet in extrauag. antiquæ de voto. Id quod Clarius affert *Simancas loco citat.* dicens non esse aliam pœnam Iure Pontificum definitã, quam eam, quæ quadam Constitutione *Ioannis* 22. continetur: hoc est quod neque matrimonio soluto in suscepto Ordine ministrare, neque ad superiores Ordines prouehi, neque ad aliquod beneficium, vel officium Ecclesiasticum valeat promoueri. *Et Farinacius loco citato* ab ipso Simanca accipiens.

33

Declarat autem illud verbum, *nec matrimonio soluto*, dictæ Extrauagan. *Ioannis* 22. ibidem *Augustinus Barbosa*, vbi ait quod si coniugatus nondum etiam consummato matrimonio ad ordinem sacrum absque vxoris licentia transeat, nequit constante matrimonio aut eo soluto in suscepto ordine ministrare; aut ad superiorem prouehi: nec potest ad officium aliquod, aut beneficium promoueri.

34 Pro quo citat *Palat. in repet. cap. per vestras de donat. inter virum* §. 18. *n.* 27. *& Sanchez de matrim. lib.* 7. *disp.* 49. *n.* 2. Id quod verum ait ipse *Barbosa* siue matrimonium morte: siue ingressu alterius cõiugis in Religionem ante consummationẽ soluatur *ex gloss. in d. verbo nec matrimonio, & verbo officium iuncto verbo nec ad aliquod*. ait non posse promoueri hunc ad beneficium quamuis minimum etiam ordinibus minoribus deputatum. Quare quod huiusmodi sit irregularis dicunt *Maiol. de irregul. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 10. *Couar. de sponsal. p.* 2. *cap.* 6. §. 3. *num.* 2. *Petrus de Ledesma de matrim. quæst.* 53. *arti.* 4. *paulo post principium. Azor. instit. Moral. par.* 1. *lib.* 13. *cap.* 14. *quæst.* 3. *Henriq. in summa lib.* 3. *cap.* 39. §. 1. *Rebell. de oblig. Iust. p.* 2. *lib.* 3. *quæst.* 12. *num.* 53. *Sayr. de censuris lib.* 4. *ca.* 14. *num.* 28. *Bonacina de matrim. qu.* 3. *pun.* 9 *in fine num.* 20.

Quia tamen, vt ait *Farinacius loco cit.* sequens *D. Simancam*: prædicta *Ioannis* 22. Constitutio non prohibet; quod talis alia maiori pœna possit puniri, videtur dicendũ quod sicut in suspicione æquiparatur illi qui post susceptos sacros ordines matrimonium celebrat; ita etiam

35 & in pœnis eum æquiparari deberet quare quæ supra diximus de pœnis clericorum, vt ne eadem repetamus debent huic applicari: si tamen vnum, aut alterum auctorem afferã,

36 qui dictas pœnas inculcant, quare prædictus *Simancas loco citato* narrat quo pacto se gesserit in tali casu puniendo illum coniugatum pœna nimirum suspensionis ab officijs, & beneficijs Ecclesiasticis; & vltra publicam pœnitentiam pecuniariæ mulctæ, & detrusionis in monasterium ad tempus. Sed magis ad rem *Diana loco etiam citato*, vbi ait quod dicti coniugati absque consensu vxoris in sæculo degentis ad sacros ordines promoti, debent puniri pœnis bigamorum. Quare totaliter confirmat hanc nostram doctrinam, & addit; quod si esset è natione amplectente Lutheranam hæresim; quando vt diximus ex eodem *Diana* daret suspicionem de vehementi, deberet abiurare de vehementi,

menti; & etiam ei tortura adhibenda, vt detegeret intentionem, quare ex dictis Auctoribus colligitur posse huiusmodi reum carcerari, vel relegari, vel ad triremes mitti per quinquennium; vel pœna pecuniaria mulctari ad arbitrium Inquisitorum iuxta personæ, & delicti circumstantias præmissa tamen abiuratione de leui.

38 Puto tamen illud aduertendum si reuera talis coniugatus ad Ordines promotus ante matrimonium consummatum probaret efficaciter quod ideo hoc fecit; quia in animo habebat ingredi Religionem: maximè vero si ita de facto ingressus in religionem reperiatur, quod vtique magna ex parte suspicionem purgaret; & quamuis mortaliter peccaret, vt dictum est; ex eo quod contra tot constitutiones grauissimas auderet ordines suscipere etiam cū animo ingrediendi. Attamen si reuera ingrediatur religionem, omni eum liberarem suspicionem, & prorsus à pœnis absoluerem iuxta nostri Tribunalis Hispanici consuetā lenitatem; si vero nondum ingressus est Religionem, pœnas mitigarem iuxta probabilitatem talis animi ingrediēdi in Religionem. Hoc autem post matrimonium consummatum locum non habet. quid autem efficeretur iuxta Inquisitionem Romanam, alijs remitto.

39 Aduertendum secundo quod eadem omnino probatio, quæ requiritur de alterius coniugij morte, adhoc vt viuens possit matrimoniū contrahere: est necessaria de alterius coniugis professione, adhoc vt remanens in sæculo possit matrimonium inire, & ita *Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 47. num. 4.* quare quicquid supra diximus de probatione mortis alterius coniugis, applicari debet hic modo suo.

QVAESTIO DECIMAQVARTA.

An qui committit delictum Bigamiæ sit excommunicatus.

SVMMARIVM.

1 *Clerici in sacris constituti, & religiosi matrimonium contrahentes sunt excommunicati.*

2 *Hac excommunicatio nemini reseruatur.*

3 *Hac excommunicatione ligantur Religiosi Societatis Iesu quamuis solēnem professionem non emiserint.*

4 *Non ligatur censura qui falso putans subesse impedimentum voti solēnis init matrimonium.*

5 *Nec ligatur Religionis quæ clandestine contrahit, si vero contrahit corā parocho e testibus ligatur.*

6 *Non incurrunt in dict. excommunicationem consulentes neque mandantes, neque operę ferentes.*

7 *Communicans scienter cum excommunicato maiori excommunicatione, in crimine criminoso pro quo lata est, excommunicatio peccat mortaliter.*

8 *Quare consulentes. Religiosum, vt matrimonium cōtrahat non incurrat excommunicationem.*

9 *Adhoc vt participans cum tali excommunicato incurrat in excommunicationem quinque requiruntur.*

10 *Clericus qui carnaliter cognouit mulierem excommunicatam propter suum vel alterius concubinatum excommunicationem incurrit.*

11 *Parochus celebrationi matrimonij talium religionum assistēs non est excommunicatus.*

12 *Quando quis ficte in matrimonio consentit ab hac excommunicatione liberatur in sententia aliquorum.*

13 *Non eximitur a censura in opinione aliorum.*

Refe-

14 *Referuntur fundamenta in quibus hæc sententia nititur.*

15 *Opinio veritati præfertur.*

16 *Non obstante impedimento dirimente potest dari consensus in matrimonio quantum in se est.*

17 *Ex sponsalibus nullis ratione consanguinitatis, &c. oritur pubia honestas dummodo adsit consensus.*

18 *Hæreticus quamuis putet baptismum esse rem irrisoriam si tamen intendat facere quod potest, & intendit Ecclesia vere baptizat.*

19 *Voluntas non potest ferri omnino absolute in impossibile.*

20 *Quamuis erretur circa valorē matrimonij non tamen hic error matrimonium irritat.*

21 *Necessarium est agentem scire ex qua causa, & quo iure eundem actum agat.*

22 *Bigamos esse excommunicatum tenet Grillandus, sed absque vero fundamento.*

23 *Carena quid significet.*

24 *Carentena Italice, & Quarentena Hispanice quadraginta dies pœnitentię significant.*

25 *Intellectus cap. nuper de Bigamis.*

26 *Bigami seculares non sunt excommunicati ex ipso Bigamiæ delicto.*

1 Oportet ad propositam quæstionem cum distinctione respondere, si enim loquamur de clericis in sacris cōstitutis, facilior est Responsio; de clericis enim ait *VeraCrux prima parte specul. coniug. art. 37. de imped. Ord. concl. 3.* quod sint excommunicati. Et tam de clericis, quam de Religiosis, & Monialibus loquitur *Sanchez lib. 7. de matrimon. disp.* 48. in principio, vbi affert verba *clem. vnic. de consanguin.* quæ sunt hæc: *Eos, qui scienter in gradibus consanguinitatis, vel Affinitatis constitutione Canonica interdictis, aut cum Monialibus contrahere matrimonialiter non verentur; Nec non Religiosos, & Moniales, & Clericos in sacris Ordinibus Constitutos, matrimonia contrahentes, refrenare metu pœnæ ab huiusmodi eorum temeritatis audacia cupientes, ipsos excommunicationis sententiæ ipso facto decernimus subiacere.* In quam Constitutionem ita dicit citatus *Sanchez* quod tenore huius Constitutionis tria personarum genera excommunicantur; sed primum ad rem nostram non pertinet. Secundum ergo genus est Religiosorum, aut Monialium contrahentium sacrilegum matrimonium. Tertium Genus est Clericorum, qui cum sint in Sacris Ordinibus Constituti matrimoniū sacrilegè cōtrahunt. Et addit quod

2 prædicta excommunicatio nemini reseruatur. Idem refert *Augustinus Barbosa in Collect. DD. in d. clement. vnic. ibi necnon Religiosos, & Moniales,* vbi citat *Zerolam in praxi Episcop. part. 1. verb. casus pag. 80. Paul. Comitol. resp. moral. lib. 1. quæst. 56. & quæst. 115, num. 3. Farin. in praxi criminal. p. 5. quæst. 138. nu. 97.*

3 Sed nullatenus omitti possunt, quæ *loco cit.* affert *Sanchez* ad hoc propositum. Et primo quidem hac excommunicatione ligari Religiosos Societati. Iesu; qui professionē solemnem non emisere, sed simplicia biennij vota: propter doctrinā suprapositam, quod sint veri Religiosi. Et idem docet *Valētia 4. par. disp. 10. de matrim. quæst. 5. pun. 3.* vbi de impedimento voti *S. Porro qui huiusmodi.*

4 Secundo aduertit non ligari hac communicatione illum, qui falsò putans subesse impedimentum voti solēnis, init matrimonium; quia d. Clementina non ligat solam voluntatem opere non secuto, vt in simili docent omnes DD. & nos supra docuimus.

5 Tertio aduertit non incurri hanc excommunicationem; si Religio-

sus, aut clericus sacris initiatus cō-
trahat matrimonium Clandestinū;
ex eo quod is contractus non habe-
at hodie formam veri matrimonij:
nec contrahentes faciant quicquid
in se est, vt illud ineant. Et ita Sen-
tit *Petrus de Ledesma de Matrim. q.*
65. art. 9. dub. 1. in dub. quod mouet
circa solut. ad 4. & Henriquez lib. 11.
de matrim. cap. 5. nu. 9. vbi expressè
ait, initiatum in sacris contrahen-
tem matrimonium coram Parocho
& testibus esse excommunicatum.

Quarto docet non incurrere ex-
6 communicationem d. Clementinę
neque consulentes, neque mandā-
tes, neque opem ferentes, quia d.
Clementina solum cōtrahentes in-
cludit *Caiet. summa verb. excomm. c.*
47. & Armilla casu 45. numer. vnico
Tabiena verb. excommunicatio 5. ca-
su 49. num. vltimo Nauar. summa ca.
27. Hispanè num. 142. Latinè numer.
141. Petrus de Ledesma de matrim. q.
55. art. 9. dub. 1. post dubium, quod
mouet circa solut. ad 9. argum. princi-
pale contra Rosellam verb. excommu-
nicatio 1. casu 43. in fin. syluest. verb.
excommunicatio 9. casu 41. dub. 8. nu.
79. Et addit quod neque excom-
municantur excommunicatione
lata *cap. nuper versi. in secunda verò*
quæstione, & cap. si concubina de sen-
tentia excōmunicationis, ex eo quod
participēt in crimine propter quod
alter contrahit excommunicatio-
nem; vt benè notat *Augustinus Bar*
bosa d. cap. nuper ibi *scienter in crimi*
ne communicat, &c. vbi ait *notatur*
ad hæc, quod communicās scienter cū
excommunicato maiori excommuni-
catione in crimine criminoso, pro quo
7 *lata est excommunicatio, peccat mor-*
taliter, & maiorem similiter incur-
rit excommunicationem. Pro qua re
citat *Henriq. summa lib. 13. cap. 9. §.*
1. Vgol. de censuris tab. 1. cap. 13. §. 8.
latè *Mari. Alter. eodem tract. tom. 1.*
de excomm. lib. 1. disp. 12. cap. 9. Sayr.
eodem tract. lib. 2. cap. 11. num. 5. cum
seq. Auila eodem tract. par. 2. capit. 6.
disput. 10. Bonac. eodem tract. disput.
2. quæst. 2. pun. 6. §. 1. numero 8.

Ratio autem quare dicti consu-
lentes non incurrant dictam excom
municationem *ex d. cap. nuper, & ca.*
si concubina est quia vt docet idem
8 *Sanchez* ad hoc vt participans incur
rat excommunicationem, requiri-
tur, vt is, cum quo participatur iā
incurrerit excommunicationem, &
sit nominatim excommunicatus.
Et idem confirmat *Bonacina loco ci-*
tato, vbi ait, quod quinque requi-
runtur ad hoc vt participans in cri-
mine criminoso incurrat prædictā
excommunicationem, quæ quia
valde sunt ad praxim vtilia, non
grauabor referre. Primum est vt par
ticipatio fiat postquam ille, cum
9 quo participatur, contraxit excom
municationem. Secundum est, vt
participatio sit in eodem crimine
propter quod alter incurrit excom-
municationem. Tertium vt partici
pans sciat illum, cum quo partici-
pat, propter talem crimen fuisse ex
communicatum: quartum vt ille,
cum quo participat sit excommu-
nicatus vitandus. Concilium enim
Constantiense ad tollendos consci
entiæ stimulos permisit participa-
re cum excommunicatis toleratis.
immo requiritur, vt ille cum quo
participatur, sit excommunicatus
denunciatus; Quintum vt coope-
ratio non sit leuis, sed grauis; ad
incurrendam enim maiorem excō-
municationem requiritur materia
peccati mortalis. Cum ergo hi cō-
sulentes, mandantes, &c. partici-
pent cum contrahente matrimoni-
um, vel ante excommunicationem,
vel saltem ante denunciationem,
quod sit excommunicatus, non
est cur dicamus huiusmodi consu-
lentes incurrere dictam excommu-
nicationem *ex cap. nuper.*

Et

Et eandem doctrinam possumus
obseruare in *d. cap. si concubinæ* vbi
10 probatur clericum, qui carnaliter
cognoscit mulierem excommuni-
catam propter suum concubinatũ,
vel alterius clerici, participare in
crimine: qua propter maiorem ex-
communicationem incurrit. Et ita
docent *Autoninus Ricciulus de iure
pers. extra gremium Ecclesiæ existen.
lib. 4. cap. 45. num. 6. & Iulius Lauor.
de Iubilæo, & Indulg. par. 2. cap. 21.
num. 14. & 15.* In quo etiam casu,
ad hoc vt participans incurrat ex-
communicationem, requirunt eas-
dem conditiones inter alios *Couar.
in cap. Alma mater part. 1. §. 3. num.
5. Nauar. in manuali cap. 27. nu. 32.
& nu. 112. Henriq. in summa lib. 13.
capit. 9. in comment. littera D. Valer.
Reginald. in praxi fori pœnitent. lib.
32. num. 95.* vbi addit quod excusa-
tur etiam participans cum Clerici
percussore, non tamen notorio.

Et propter hanc eandem rationẽ
quod citata *Clement.* includat tan-
11 tum contrahentes excusat *Sanchez
loco citato* ab excommunicatione
Parochum celebrationi matrimo-
nij interuenientem, quem tamen
excommunicationem incurrere
volunt *Caietan. Armilla, Nauarr.* ab
eodem *Sanchez dicta disputat. citati
num. 4.* vbi ait, hos nulla ratione
niti. Quod si Caietanus nitatur,
quod referens textum *d. Clementin.
vnica,* referat etiam hæc verba,
*Et inter eos scienter eadem celebran-
tes matrimonia:* negat idem *Sanchez*
hæc verba reperiri in eo textu.

12 Quinto docet Sanchez non esse
locum huic excommunicationi;
quando quis fictè consensit; quia
dicta *Clement. vnica* punit illam vo-
luntatem contrahendi cum illis im-
pedimentis; quamuis ea praua vo-
luntas executioni mandari non
possit propter ea impedimenta di-
rimentia. Quare omnino requiri-
tur; vt quantum est ex se habeat vo-
luntatem, & consensum; qui non
reperitur; quãdo fictè consensit. Et
ita tenent *Adrianus 4. quæst. 3. de
matrim. dub. 10. ad finem, Couarr. 4.
Decretal. 2. par. cap. 3. §. 2. num. 8. &
§. 7. nu. 2. ad finem. Petrus de Ledesma
de matrim. quæst. 55. art. 9. in dubio,
quod mouet circa solutionem ad 2. con-
clus. 2. Id quod notandum est cohæret
enim cum doctrina à nobis posita lib. 2.
quæst. 10. nu. 2. & 3.*

Quamuis non desint, qui oppo-
situm teneant probabiliter, vt ait
13 *Ledesma loco paulo ante citato,* scili-
cet, quod incurrant excommunica-
tionem etiam fictè consentientes:
eo moti principio quod existente
impedimento dirimente, non possit
dari consensus in matrimonio; ac
proinde illud non possit valere; quã-
uis contrahẽres falsò existimassent
subesse impedimentum; quod val-
dè notandum est pro praxi, quando
14 aliquis vellet hanc sententiã sequi.
quæ sententia tribus nititur argu-
mentis. primum est quia voluntas
non potest ferri in impossibile. Se-
cundum quia erratur circa matri-
monij substantiam; quia coniuges
existimant impossibilem sibi esse
corporis traditionem. Tertium *ex
l. is qui putat ff. de acquir. hæred.* de-
ciditur, credentem se necessarium
hæredem esse, cum verè non sit, re-
pudiare non posse: quia opinio ve-
ritati præfertur. Et illam tenent ex
15 Theologis *Sotus 4. d. 37. quæst. vnica
art. 5. conclus. 3. Augles floribus 1. p. de
matrim. quæst. 11. de impedim. Ordin.
art. 3. dub. 3. Ludouicus Lopez 2. parte
Instruct. de matrim. cap. 47. vbi de
impedimento conditionis, & capitulo
55. paulo post principium, Vega lib. 2.
summæ casu 282. & sequenti,* & ex Iu-
ristis *Vincentius cap. cum in apostolica
de sponsal.* vbi *Ioan. Andr. nu. 9. An-
ton. num. 9. ante versic. secundo obstat
Anchar. nu. 5. Abb. nu. 6. Alexander de*
Ne-

*Neuo.num.*13.*& *14. *Prapos. num.* 3. *in fine*.

16 Sed contraria sentētia nimirum quod non obstante impedimento dirimente possit dari consensus in matrimonium, quantum in se est, quam supra *libro* 2. sequutus sum, & modo sequor, est probabilior, & in ea fundantur res grauissimi momēti; inter quæ duo principalissima reperiuntur. Primum est quod habetur *ex cap.* 1. *de spōsal.in 6. in principio*, vbi deciditur ex sponsalibus nullis ratione consanguinitatis, vel alterius impedimenti, oriri publicam honestatem, modo adsit consensus. supponit ergo Ius possibilem

17 esse consensum cum impedimento dirimente. Et idem videtur supponere dicta clementina in hac quæstione allata, quæ supponit consensum in matrimonium non obstantibus impedimentis dirimentibus consanguinitatis, voti solemnis, &

18 Ordinis. Secundum est quia quamuis hæreticus putet baptismum esse rem irrisoriam, & nihil valere: verè tamen baptizat, si verè intendat facere, quod potest, & intēdit Ecclesia; vt tenent omnes. Et tamen vt hoc possit procedere, necessario supponendum est, quod cum errore valoris baptismi sit compossibilis consensus, & intentio baptizandi. quare idem dici potest in casu nostro de matrimonio. Et in hac sententia fundatur maxima pars nostræ tractationis tam quoad suspicionē hæresis, quam quoad pœnas, vt consideranti patebit.

19 Quare ad primum argumentum Respondetur volūtatem non posse ferri omnino absolutè in impossibile, benè tamen sub conditione in quantum potest.

20 Ad secundum respondetur quod quamuis erretur circa valorem matrimonij, non tamen hic error irritat matrimonium, vt patet in alijs Sacramentis.

Ad Tertium Respondetur, opinionem preferri in eo casu veritati; est enim necessarium agentem scire ex qua causa, & quo iure eundem actum agat, vt notat *Iason. in d. l. is*

21 *qui putat*. Cæteras animaduersiones, quas posset hîc quis desiderare, videat apud citatum *Sanchez*. Ego enim libenter omitto, quia non ita faciunt ad negotium nostrū quare ad rem nostram in præsenti quæstione propositam redeo.

Diximus iam Clericos in sacris constitutos: viros religiosos, & Moniales cōtrahentes matrimonium, ipso facto esse excommunicatos. Modo de alijs bigamis, qui primo

22 matrimonio durante, secundum contrahunt, si loquamur, solum reperio *Paulum Grillandum in tract. de pœnis omnifar. coitus quæst.* 14. qui asserat quod de Iure Canonico sunt excommunicati *ex cap. accepisti de sponsā duorum, & ex cap. nuper de bigamis*: Sed in dicto *capit. accepisti* nullus sermo habetur de excommunicatione, sed solum quod qui sciēs

23 vxorem adhuc viuere ducit secundam, debet agere quadraginta dies pœnitentiæ in pane, & aqua (quod *Carinam* vocat textus *& Gloss. carenam à carentia hominum, & ciborū; (includebantur enim, & ieiunabant)* seu potius carenam corruptam pro carentenam verbo Italico, & quarētena verbo hispanico, quod quadraginta dies significat, & aliorum

24 septem annorum pœnitentiam, & summum a *Reginaldo in praxi fori pœnitentialis lib.* 31. *nu.* 74. quinque pœnæ referuntur, inter quas non reperitur excommunicatio. Has supra retuli cum de pœnis bigamorum.

25 Et in *d. cap. nuper* solum cauetur; quod qui mortua vxore, accedit ad sacros Ordines, & aliam ducit vxorē, licet non sit verus bigamus, sed

sed similitudinarius, vt sæpè diximus; attamen pœnam subsit bigamiæ, & sic non decidit aliquid de excommunicatione. nec suam sententiam patrum auctoritate comprobat. Vnde cum contrarium videatur tenere *gloss. in d. clem. vnic. de consanguin. & affin.* quam sequuntur ibi *Imola, & Cardinalis*: censeo sic binas celebrantes nuptias non esse excommunicatos. Atque hæc dicta sint satis.

QVAESTIO DECIMA-QVINTA.

Qualiter sint tractandi cōtrahentes binas, vel plures nuptias: & supradicti Religiosi, vel Clerici, & alij, huiusmodi delinquētes: qui tamen se sponte manifestant Inquisitoribus.

SVMMARIVM.

1 *QVare Sāctum Tribunal Crucem inter Oliuā, & gladium pro stemate portet.*

2 *Hæretici conuersio gaudium magnum in cęlo, & in terra causat eo magis quia res difficilis est.*

3 *Discrimen inter pertinacem, & pœnitentem hæreticum secundum D. Augustinum.*

4 *Diuus Petrus suam culpam cognoscens & flens maiorem gratiam reperit quam amisit.*

5 *Cum his qui promptius ad pœnitentiā veniunt maiori misericordia agendum est.*

6 *In alijs Tribunalibus confessio delictorum nihil prodest reo imo supplicium accelerat.*

7 *Intellectus cap. accusasti.*

8 *Sacrum Inquisitionis Tribunal cū integre confitentibus misericorditer se gerit.*

9 *Legum scopus est, vt quieti Reipublicæ consulatur.*

10 *Si delicta manerēt impunita Reipublicæ quieti minime consuleretur.*

11 *In hoc foro principale negotium est salus animarum.*

12 *In hoc tribunali (quia Dei est) sicut in Tribunali conscientiæ dolor, & confessio requirūtur.*

13 *Deus fatentibus humiliter propios reatus misericorditer condonat.*

14 *Plures sunt confitendi gradus quibus pœnitentiæ formæ respondent.*

15 *Tempus gratiæ quare vltra triginta vel quadraginta dies nō extēdatur.*

16 *Quæ pęnæ condonentur sponte venientibus tempore gratiæ.*

17 *Gratiæ edictum non comprahendit iā carceratos denuntiatos, nec per publica edicta citatos.*

18 *Non gaudent indultum tempore gratiæ Dogmatistæ Heresiarchę, & qui circuncidendi munus exercent.*

19 *Clausula* non obstantibus *in rescriptis poni solita non prodest quando plura obstant.*

20 *Relapsi hac indulgentia minime gaudent.*

21 *Neque receptatores, & fautores hæreticorum, & quare.*

22 *Quamuis multi sint qui teneant non debere admitti ad pęnitentiam qui passus fuit labi tempus gratiæ, & postea in hæresi depræhensus est, contrarium est verius.*

23 *Cum exponte venientibus mitius agēdum est.*

24 *Apud Atheniēses impunitatem donabant cōfitēti crimē si nihil tacebat.*

25 *Cum exponte confitentibus crimen hæresis non solum Inquisitores quoad pęnas mitissime se gerunt verum etiā nec beneficia Ecclesiastica amittere permittunt.*

26 *Potest accidere vt quanto citius quis post commissum crimen coram Inquisitoribus se representat eo magis metu testificationis id faciat.*

27 *Verba* cōtinuo statim, & incōtinēti *quomodo accipienda.*

28 *Quod eodem die fit præsumitur factum*

eodem contextu.

29 Hæc vocabula dilationem ex sua propria natura suscipiunt iuxta subiectam materiam.

30 Praxis Inquisitionis est, vt hæreticus pœnitēs expontaneus omnes pœnas exceptis salutaribus euadat.

31 Hæc spontaneitas suos gradus habet, & vndecim ampliationes secundū Farinatium.

32 Ante vltimam sententiam condemnatoriam (exemptis relapsis) possunt hæretici ad misericordiam recipi.

33 Qui post prolatam sententiam condēnatoriam relaxationis ante publicationem tamen in publico suggestu conuertitur ad misericordiam admitti potest.

34 Et hoc in nostra Hispanica Inquisitione meritò practicatur.

35 Sententia Simancas discutitur.

36 Quæ pœnæ imponi debeant talibus hæreticis qui tam sero conuertuntur.

37 Quid faciendum quando hæreticus iā in tabulato conuertitur.

38 Referuntur verba instructionis Hispanicæ maturissime scripta.

39 De qua sententia sunt intelligendi auctores qui de cōdēnādis reis locūtur.

40 Ratio in qua fundatur opinio eorū qui tenent non debere admitti ad misericordiam tales delinquentes.

41 Arbitrio Inquisitorum totum hoc deferri debet.

42 Pertinaces hæretici si conuertantur non viui sed mortui prius conburi debent.

43 Particulari prouidentia in Sacris Inquisitionis Tribunalibus Deus assistit.

44 Refertur sententia Simancas, & satisfit eius rationibus.

45 Quid fieri debeat cum his qui in tali tēpore ad misericordiā recipiuntur.

46 Quomodo agēdum est cum eo qui curię seculari tradito cōuertitur.

47 Aliqui tenēt quod in ipso loco suplici alligatus reus ad cōburēdū si pæniteat ad misericordiam recipi debet.

48 Alij, & melius tenent non debere admitti ad veniam in tali casu licet strangula i debeat ante cōbustionē.

49 Auctoris pium, & mite consilium.

50 Suposita doctrina de admissione ad veniam a fortiori valet in Bigamiæ delicto.

51 Sententia Castri Palao de carceratione spontaneorum Bigamorum nullo pacto est admittenda.

52 Bigami spontanei nulla corporali pęna plectendi sunt.

53 Doctrina supra tradita de hæreticis quomodo vel in quo Bigamis aplicari potest.

54 Vtrum propter alia delicta quæ in delicto Bigamiæ inuoluuntur isti expontanei plectendi sint.

55 Propositæ difficultati satisfit.

56 An Inquisitores striges, & lamias propter infanticidia relaxare possint?

57 Refertur tenore cōstitutionis Gregorij XV. cōtra striges infanticidia perpetrātes.

TRibunal hoc Sanctissimæ Inquisitionis integræ, catholicæque fidei obsequijs destinatum; cuius insignia in venerabilissima Cruce præsefert: nam vt ait *D. Augustinus in Epist. ad Galatas Crucem, vt in ea gloriemur, Dominus suo gestans humero pro virga regni nobis cōmendauit quod est grande ludibrium impijs, grande mysterium pijs, & vnde mundi Philosophus erubuit: ibi Apostolus Thesaurum reperit: quod illi visum est stultitia: Apostolo factum est sapientia, & gloria*: Hoc, inquam

1 Tribunal solet eandem Crucem mediam inter oliuam benignitatis, & misericordiæ symbolum ex vna parte, & Iustitiæ Hieroglyphicum gladiū ex altera parte appingere, vt peruersū hæreticorū ingeniū ticut gladio à lethali pertinacia deterret; ita Oliua ad pœnitentiam, cōuersionēque aduocet, super quibus hæ-

hæreticis pœnitentiam agentibus,
quod gaudium sit in Cælis, ipsa Do
minici oris sententia si de quolibet,
peccatore testatur; maximum super,
2 hæretico conuerso, esse, ab omni-
nos dubio remouet; quo enim pe-
riculosior hæretici lapsus, & gra-
uior obstinatio solet esse, (nam de
ijs dicit *D. Chrysostomus qui vero e-
xurgunt contra veritatem, & alteros
adhortantur aduersus Ecclesiam, re-
manent apud Inferos, voragine terræ
absorpti; quemadmodum circa Chore,
Dathan, & Abiron)* eo maius gau-
dium fieri solet in cælo ob deperdi-
tam ouem ad S. Matris Ecclesiæ
caulam reuocatam. Id quod benè
paucis perstringit *D. Augustinus*: nā
ex vna parte, quid agendum docet
cum pertinax est hæreticus; quan-
do vt supra *D. Chrysostomus* quodā-
modo ab Inferno absorptum dicit;
ex altera vero quia misericordia
recipiendus si resipiscat; cuius sunt
3 hæc elegantissima verba. *Hæreti-
cum Hominem post primam, & secun-
dam correptionem deuita, quia sub-
uersus est huiusmodi, & peccat in se-
metipso damnatus: sed qui sententiam
suam quamuis falsam atque peruer-
sam nulla pertinaci animositate defen
dunt, præsertim quam non audacia suæ
præsumptionis pepererūt, sed à seductis;
atque in errorem lapsis parentibus ac-
ceperunt: qui sunt autem cauta sollici-
tudine veritatem, corrigi parati, cum
inuenerint, nequaquam sunt inter hæ-
reticos deputandi.* quæ sententia ha-
betur *24.q.3.c. Dixit.* Neque enim
ita istorum desperanda salus est; vt
non omni diligentia Ecclesiæ filij
procurent istos ad semitam verita-
tis reuocare, vt per pœnitentiam, &
lacrymas Deo satisfaciant, & fide-
liores euadant, agnoscentes præte-
ritam culpam; vt de D. Petro *D.*
4 *Ambrosius* loquitur in *Sermone ad
Vincula* his verbis: *Fidelior factus est
Petrus, postquam fidem se perdidisse
defleuit: atque adeò maiorem gratiā
reperit, quam amisit.*

Verum qua prudentia debeat se
Tribunal gerere circa hæreticos, &
suspectos in fide, pœnitentes à Sa-
cris Canonibus, grauissimisque
5 PP. & DD. instruitur, in quo illud
pro fundamēto poni potest; vt quo
maior promptitudo ad conuersio-
nem, & spontanea pœnitentia in
ijs reperitur; eo maiori misericor-
dia tractandi, & recipiendi sint.

Nam contrarium in isto Tribu-
nali euenire solet, ac in alijs foris
exterioribus, in quibus delinquen-
tibus de commisso crimine veniam
6 petere parum soleat prodesse, pa-
rumque crimen proprium fateri o-
perari soleat; nisi vt breuius puniā-
tur *l. qui eam mentē ordine 97. ff. de
furt. l. & generaliter §. 1. ff. de calum-
niat. l. pœn. ff. vi bon. rapt. l. quis sit fu-
gitiuus ordine 17. in princ. ff. de edil.
edic. quid notant Cy. & Bal. nu. 1. in 4.
oppo. in l. si quis non dicam rapere. C. de
Episcop. & Cler. Bar. in d. l. qui ea nu.
1.3. Ioan. Andr. in reg. in pœnis de
reg. Iur. in 6. Franc. in c. 1. nu. 6. de
homicid. in 6. quod, & sentit Cicero in
lib. 1. de off. vbi de Iustitia agit in §.
existunt semper in fine. versic. atque
haud scio, An satis sit, eum, qui lacessie-
rit iniuriæ sua pœnitere.*

Ex quibus non est audiendus
*Hippol. in l. qui falsum nu. 59. ff. de
fals.* dicens non solum in delictis
non puniri affectum, sed nec effe-
ctum nisi delinquentem facti pœni-
7 teat, & ipse emendatur, qui text.
in c. accusasti pro sua citat sententia
qui quidem textus, vt *Innoc. Abb.* &
communiter ibi DD. aduertunt nō
de delinquente, sed de accusatore
disponit, cui imponendam esse
pœnitentiam, ait, si non pro pace,
& iniuria Reip. facta, accusauit, sed
odio motus. Citat secundo *Hippol.
speculat. in tit. de accusatore §. 1. num.
15.* qui etiam non de delinquente,

sed de accusatore loquitur, quærẽs
an filius parris occisorem accusare
tencatur, si occisor homicidij do-
leat;& sic *Hyppoliti* sententia non
teneiur.

Habet tamen hoc peculiare hic
forus Sanctæ Inquisitionis,quod in
8 eo crimen integrè cõfitentibus, mi
sericordia abundanter ministratur,
veniaque quodammodo concedi-
tur; confitenti enim apostasiæ à fi-
de, seu hæresis crimen, verè abso-
lutio ab excommunicatione con-
ceditur,ad Ecclesiæque gremium,
a quo decesserat,admittitur, eique
reintegrarur abiuratis hæresibus,&
apostasia si eam commisit *c.ad Abo-
lendam,& c. penult.de hæreticis. cap.
vt commissi,§.necnon c.eum secundum
leges eod.tit. in 6.Clem. 1.§.duro tamẽ
eodem tit. c.super quibusdam de verb.
significat. c.conuenientibus c.quotiens
c.si Episcopi c.saluberrimum 1.q.7.c.
Ego Berengarius de consec.dist.2. tex.
in Auth.Gazaros C.de hæret. l. fin. C.
ad leg.Iul.Maiest.apud Hispanos cap.
4.Instruct. Hispalens.& 5.Abulens.*
9 Cuius piæ dispositionis duplex
se mihi offert Ratio. Prima quod
etsi in alijs exterioribus foris sco-
pus, & finis sit commouere subdi-
tos in commune bonum,hoc est in-
quierum, tranquillumque Reip.sta-
tum.vnde *Aristot.in 9.Et hic.* ait *iux
ta legalia,* hoc est ciuiles leges *facti-
ua esse,& conseruatiua felicitatis,par
ticularumque eius. Et Plato dialog. 1.
de legi.* ait *legumlatores pacis publicæ
gratia, debere omnes condere leges.*
Et *Cicero lib.2.de legi.* inquit,*constat
profectò ad salutem ciuium,ciuitatum
que incolumitatem, vitamque omnis-
que quietam, & beatam conditas esse
leges.* Et *Arist.5. Ethic. c.1.* manife-
stat idem dicens: *ipsa leges de omni-
bus dictant coniectantes, aut commu-
nem omnium vtilitatem,aut optima-
rum,aut Principum.* Et nostra iura
idem asseuerant *l.1. l.iura ff. de legi.
c.erit autem lex 4. dist. cum vulgatis,*
quod non contingeret si delinquẽ-
tes pœnas pro criminibus debitas
ex confessione, & dolore euaderẽt.
Vnde cum de eorum criminibus
constat,siue eorum confessionibus,
siue testibus; quanrumcunque de
commissis dolere dicant vt ipsis sit
10 pœna, & culpæ satisfactio: cæteris-
que scienribus ea sit terror,ne simi-
liã committere tentent. Et sic Re-
sp. quieta,tranquilla,& pacifica sit,
necesse est vt delinquentes, & si cri
men confiteantur, pœnis criminis
ordinarijs puniantur. In hoc tamen
Sanctæ Inquisitionis foro cum sco-
11 pus, finisque sit, eiusque obiectum,
& præcipua intentio, animarum sa-
luti mederi, quæ consequitur cer-
tius veniam confitentibus sua cri-
mina concedendo: cum sic indu-
canrur ad veram criminis confessio
nem, ad doloremque de crimine
commisso. Ideo confitentibus ve-
nia conceditur, & procedendi mo-
dus seruatur ab alijs foris valde di-
uersus; quamplures enim monitio-
nes delatis fiunt, vt sua detegant
vulnera si sani reddi cupiunt.
12 Præterea nõ satisfaciunt,nec in-
tegrè confiteri dicunrur etiamsi ad
vnguem crimina aperiunt, si non
ex corde verè eos pœniteat; cum
sicut in interiori foro syncerus, &
verus animus,vt satisfactoria sit cõ-
fessio; requiritur, ita & in isto, do-
lorque de commisso crimine, qui
non ex verecundia,& ignominia,
quam ipsa criminis commissio apud
populum infert, nascatur, sed po-
tissimè quod pijssimum offenderit
Dominum, alias non vt confitens
veniam consequitur, sed vt fictus,
& simulatus confitens punitur.

Sit secunda Ratio; quod cũ hoc
13 crimen hæresis Deo Omnipotenti
aduersetur, qui fatentibus humili-
ter proprios reatus condonat, &
quo purius,& syncerius se condem-
nant,

nant, nullam excusationem prætédentes liberationem a morte spirituali, quam incurrerant, ipso facto propitio consequuntur. quod promulgauit per os sapientis, vt habetur *Prouerb.* 28. Vnde Rex Dauid hac lege; immo solo confitendi pro posito, misericordiam nactus est, vt ipse testatur *Psal.* 31. *dixi confitebor aduersus me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei*, & idem firmant plura sacræ scripturæ exempla, quæ facilè reperies. Cum igitur hæc causa directè Diuinæ aduersetur Maiestati, quæ confitentibus syncere veniam concedit: Iudices qui eandem causam Dei agunt, hoc est Inquisitores hæreticæ prauitatis, eius vestigia sequi debent, eumque imitari. vnde opportunè decisum fuit, vt sicut Deus Omnipotens confitentibus se exhibet liberalem veniam concedendo: ita & fidei censores faciant pœnitentias salutis animæ adiutrices iniungendo.

Sunt autem plures confitendi gradus, quibus pœnitentiæ formæ
14 correspondent: quidam enim in tempore Indulgentiæ Generalis alicui Prouinciæ, populouè concessæ spontè confitentur, vt olim in Diœcesi Carthaginensi in Regno Valentiæ, & Siciliæ, & alijs accidit. Hoc tempus dicitur Gratiæ; signatur enim certum limitatum tempus triginta, vel quadraginta dierum, ne diuturni temporis gratia grassan
15 di occasionem hæreticis suppeditet, vt ait *Paramus de Origine S. Inquisitionis lib. 3. quæst. 4. rubr. de forma, & ordine iudiciario S. Officij nu. 9. & seqq.* intra quod integrè confitentibus plena venia conceditur. Ita quod ab excõmunicatione absolutio eis impartitur, Ecclesiæque gremio abiuratis hæresibus resti-
16 tuuntur; pœnam carceris perpetui, & delationis sacci pœnitentialis euitant, & ex Regia benignitate bona eis, quæ ipso facto amiserant, relinquuntur. Ita apud nos Hispanos est hoc decisum *in c. 2. 3. Instruct. antiqu. Hispal.* tenentur tamen, nisi crimen sit omnino occultũ, vel aliud in Indulgentia caueatur, publicè abiurare crimen.

17 Istud tamen Gratiæ edictum, & hæc Indulgentia non amplectitur iam ex crimine incarceratos, nec per publica Edicta citatos; nec denique quorum causa iam cepta est in hoc foro arg. *l. fin. C. de abolitio.* quod sensisse *Iulium* 3. constat ex suis litteris motu proprio concessis Romæ anno Incarnationis Domini 1550. cum in Edicto Gratiæ in eis per ipsum concesso, excipiat eos, contra quos inquisitio est cepta; & relapsos.

Non gaudent secundo prædicta
18 gratia hæresiarchæ Doctores, qui vulgo Dogmatistæ dicuntur, nec qui ob legis Moysi, vel sectæ Mahomettanæ obseruantiam, circuncidendi munus exercent: ita ad hæc sunt in argumento, quæ dicit *Bald. in l. præscriptione num. 11. C. si contra ius vel vtili, & in l. eam quam nu. 36. & 37. C. de fideicommiss. & text. in l. quoniam multa C. ad leg. Iul de vi publ. & in l. siue ex prætoriano C. de except. & exact. lib. 12. & ibi Ioann. de Plat. & est gloss. & ibi Abb. in cap. dilectus filius el primero de Rescript. Franc. Curt. consil. 49. col. 10. & seqq. P. Paris cons. 5. nu. 113. in primo volum. Deci. in c. quæ in Ecclesia nu. 14. de Constit. & Gomec. in reg. de trien. posse q. 11. vers. circa primum, & Aimon Granetta in cons. 6. num. 59.* vbi
19 firmant clausulam non obstantibus in Rescriptis poni solitam non prodesse, quando non tantùm vnum, sed plura obstant, & ita in praxi seruatur.

Simi-

Similique ratione hac indulgentia relapsi non gaudēt, quod sentit
20 *l.3.C.de Episcop.audi. vbi Bald.num.* 4. notant geminantem delictum non debere veniam sperare: Et si de delictis venia concedatur. Et idem dixit *Specul. in tit. de contumac.* §.4. *vers.sed pone Iudex, & Ioann. Andr. in c.si motu proprio de præbend.in 6.& gloss. Abb.nu.2. & Anan. in c.1. de cleri.percuss.Bar.in l.si cui in fin.ff.de accusa. & in l.omnes C. de delato, & in l.1.C.de super exacto.lib.10. Felin. in c.ad abolendam num. 2. de hæretic. Idem Felin.in cap.pastoralis nu.27.de except. Alex. in l. 2. §. quod diximus ff.si quis Cautio. Decisio rotæ in nouiss. 21.23.sub tit. de rescript. & 12. sub tit. de re Iudic. Bellamera decis.* 739. *Barbat.in c.super litteris num.*176.*de rescriptis, Ias. in l.nec damnosa nu.3. C.de preci. Impera. offer. P. Parisius, cons.1.vol.1.Guiller. Bened.in c.Rainucius in verbo mortuo itaque testatore el primero nu.112.de testam.Ioann. Lopez in rep.c.per vestras §.9.nu. 25. fol.61.Thom.Guam. voto 9.num.23. & 24.& voto 17.nu. 7. Bermond. de public.concubin. in part. qui si post dispensationem per totum,& in part. alicuius dispensationis fol.* 209.& 210. *in Regnis Castellæ est l.2.tit.11. lib.1. ordin. id decidens.*

Nec etiam hac indulgentia gaudent hæreticorum fautores, & re-
21 ceptatores, quia cum sæpè hæc gratia concedatur prætextu ignorantiæ, & erroris, quæ non in fautoribus, sed dolus interuenit, ad eos nō videtur extendenda, & ita in simili quæstione tenent *Andr. de Isern.& Matth.de Afflict. nu.* 18. *in constitut. Reg.Siciliæ lib.3.rubr.2.*

22 Quamuis *Hostiensis in summ. tit. de hæret. §. qualiter de præbendatur quis in hæresi,& Ioann. Andr. col.* 2. *Archid.& Franc.in d.cap.vt commissi & hæret. in 6.* quibus se subscripsit ibi *in §.necnon nu. 3. Domi.* asserant non esse admittendum ad Ecclesiæ gremium etsi integrè confiteatur, qui passus fuit labi tempus Edicti de gratia, nec eo se voluit iuuare, sed quod brachio sæculari est relinquendus. in Hispania tamen contrarium in praxi seruatur: & quod dicit *Hostiensis* rigorē sapit ab hoc foro satis alienum.

23 Alij vero sunt, qui sponte hæresis crimen fatentur, licet non vigeat indulgentia prædicta, nec gratiæ tempus. Cum quibus esse mitius agendum etiam in pœnitentijs patet tam ex Iure Canonico, & Ciuili, quam antiquorum exemplis, & præceptis *c.fin. de furtis c. inter corporalia §. sanè, quoniam de translat. Episcop.cap.fin.82.distin.c.non dicatis 12.q.1.vbi glos.l.1. C. de ijs, qui se defer.lib.10.& Auth.noui Iure C. de pœn.Iudi.qui mal.Iud.& in prouerb. cap.28.qui confessus fuerit scelera sua misericordiam consequetur,& sapiēt. 11.dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam.* Et ex *Senecæ* prouerbijs illud vulgo referre solet *proximum ad innocentiam tenet verecūdia locum, peccatique confessio.* Et refert *Alexand.ab Alex. lib.3.cap.5.* apud Athenienses esse lege sancitum, vt qui maximis criminibus reus ageretur: si fateretur admissum nullo
24 addito mendacio, impunitate donaretur. Et *Ouid.lib.1. de Ponto Eleg.1. ait.*

Sæpè leuant pœnas, ereptaque lumina reddunt

Cum benè peccati pœnituisse vident.

25 Cum his ergo misericorditer agendum: & quidem eò peruenire hæc promptitudo, & spontaneitas pœnitentiæ commissi delicti, potest, vt tales pœnitentes maxima misericordia excipiantur: quare si quis in errorem hæresis se lapsum depræhenderit, & statim ante vllas probationes, & antequam quid Inquisitori-

taribus notum esset, sese Inquisitoribus detulerit; errorem suũ secretò abiurans, paratus ad quamlibet pœnitentiam ab ijsdem impositam suscipiendam pro congrua satisfactione: poterunt eum Inquisitores prædicta abiuratione præmissa, & imposita salutari pœnitentia; ita benignè suscipere; vt non solum ab hæreticorum pœnis liberentur: verum etiam nec beneficia Ecclesiastica ab illis, nec alia bona amoueantur, vt tenet *in c. ad Abolendam Ioannes Andr. Butrius, Anania, Panormit. & Reliqui, Rebuffus in praxi beneficiali tit. de modis amittendi beneficia sub num. 5. & 6. Ricciulus in tracta. de Iure personarum lib. 5. cap. 19. nu. 20. & Augustinus Barbosa in Collect. DD. in d. cap. num.* 10. & iste propriè, & verè cōfessus spōte reputatur, *vt notāt d. Abbas in c. de hoc n. 8. de Simo. Archid. in d. cap. vt commissi in 2. col. Ariet. in c. cum dilecti de accusat.*

26 Circa id autem, quod diximus, quod statim sese detulerit: illud aduertendum est; quod potest accidere, vt quis quanto citius sese Inquisitoribus defert; eò magis timore pœnæ adhoc faciēdum moueatur: ne scilicet accusator, aut denunciator præueniat. quod non ita videtur esse in eo, qui postquā aliquod tempus elapsum est; nulla delatio allata fuit; quando videtur esse magis tutus; quod vel testes obliti; vel nulla circa suum delictum religione moti sint: se tamen integrè D. Inquisitoribus manifestat; vt condigna habita pænitentia, ad Ecclesiæ sinũ admittatur. Id quod ideo dico, vt prudēs Inquisitor, si dictũ timorē agnoscat in xe tēpore sese reuelante: maturius rem agat, vt dignos pœnitentiæ fructus recipiat. Et contra, non quia alius post multum tempus, se propalat, repellēdus est: si modo dicto ante probationes, &

27 vllam notitiam apud Inquisitores, adueniat. Ad quod facit id, quod benè aduertit *Vmbertus Locatus in Iudiciali Inquisitorum verbo incontinenti*, vbi ait, quod verbum, *cōtinuo, & incōtinēti*, significet rigorose loquendo id, quod eodem die
28 fit; quia quod eodem die fit, præsumitur factũ eodem contextu secundum *Baldum in l. 2. C. de oper. liber. Imo. & Bart. in l. in operis ff. loca.* Attamen quod hæc vocabula dilationem ex sua propria natura suscipiant iuxta subiectam materiam ad arbitrium Iudicis, & in specie iuxta
29 positam doctrinam respondet ad textum *d. cap. ad Abolēdam* his verbis. *Vnde textus ille in cap. ad Abolēdam de hæreticis, necessario nō concludit, & propterea hic locum habeat regula illa l. 1. ff. de Iure delibr. videlicet quod vbi de incerto tempore tractatur, talis incertitudo arbitrio Iudicis declarāda remittitur. Accedit quod cum in tot legibus tam Canonici, quam Ciuilis Iuris de pœnitētia ista tractētur nullibi præter in d. c. ad Abolēdam inueniatur stricta, & angusta illa temporis arctatio, quod est mirabile. Nec est credēdum, qu d si reuocatio ista tā cito faciēda esset, id ab alijs legibus prætermissum fuisset.* Et eandem doctrinam affert *Paulus Grillādus in tract. de hæreticis quæst. 5. nu. 2. & 3. iuncto num. 15. & 16.*

30 In cuius confirmationem addi potest praxis indubitata Inquisitionis, apud quam post quodcunque tempus adueniat hæreticus pęnitens; ante vllas tamen probationes modo dicto: benignè eodem modo recipitur salutari imposita pęnitentia, & præmissa abiuratione; ita vt effugiat omnes alias pœnas hæreticorum.

Posset hæc spontaneitas pęnitētiæ suos gradus habere iuxta varias DD. sententias, quos videre potes
31 apud *Simacam de Cathol. Instit. tit.*

47.*de pœnit. & Couerf. Di nam 4. p. resol.*Morvl.*tract.7.de pœnis delict.re solut.*24.*de hæreticis pœnitentibus*,*Farinac.de hæresi quæst.* 193. §. 2. vbi vndecim ponit ampliationes, quibus ferè vndecim reperiuntur varij modi istius pœnitentiæ, & spontaneæ conuersionis, quos quia superfluum duxi hic afferre, ad ipsum te remitto: varium etiam modum remissionis pœnarum iuxta cuiuscunque magis, vel minus promptam conuersionem vide apud citatum *Dianam* aptissimè dictas pœnas referentem; & aliqua etiam ex parte apud citatum *Simancam*.

32 Relictis ergo omnibus alijs conuersionis gradibus, qui possunt euenire postquam Inquisitoribus delictum innotuit; sed tamen ante vltimam sententiam cōdemnatoriam; in quibus in dubium vocare non licet, non obstantibus Auctoribus in contrarium, quod debeant ad misericordiam recipi hæretici pœnitentes, ita vt brachio sæculari nō relaxentur; (dummodo non sint relapsi;) quamuis debeant; vt sæpè diximus, iuxta maiorem, vel minorē conuersionis promptitudinem, pęnas sustinere, vt videre potes apud paulo ante citatos Auctores. His inquam relictis tres adduco difficiliores casus: in quibus hinc inde validè controuertitur an debeant recipi ad misericordia pra dicti hęretici pœnitentes; ita vt brachio sæculari non relaxentur.

Primus casus est: an post prolatam iam sententiam condemnatoriam, & ipsi reo in carceribus existenti intimatam, & in ductione ipsa

33 vsq; ad tabulatum, recipiendus sit hæreticus pœnitens ad misericordiam; ita vt non relaxetur brachio sæculari; impositis tamen alijs grauissimis pęnis. Cui casui,& quęstioni Respondeo; quod vtique recipiendus sit hæreticus pœnitens ab Ecclesia; ita vt non relaxetur Curiæ sæculari: imponantur tamen grauissimæ pęnæ iuxta dicenda. Ita tenet *Abb. in cap. excommunicamus el primero num.* 13.*vers. venio ad extrinseca extra de hæret.* vbi respondet ad verba *incōtinēti*, & *confestim ex d. cap. ad abolendam.* vt scilicet intelligantur, dummodo pœniteat statim, hoc est post sententiam, & ante traditionem brachio sæculari. Et docet *Campegg. in additio. ad Zāchin. in tract. de hæret. cap.* 16. *littera B. versic. primo* 2. *&* 3. *& versic.*

34 *fin.* vbi post multa vndique exagitata, tandem concludit: nemini dubitandum esse, quod in quacunque parte Iudicij redeuntes ad fidem recipiendi sunt etiam post condēnationem. Et quod ita per Summos Pontifices, per egregios DD. per Religiosissimos Inquisitores, Sanctissimos Episcopos,& denique per antiquam cōsuetudinem firmatum est. Cuius accuratissimæ sentētiæ meipsum subscribo. Itaque de praxi Hispanicæ Inquisitionis testis sum fidelissimus. Et idem confirmat *Diana d. resol.* 24. vbi versic. *sed restat hic inquirere*, affert verba *Pegna in direct. par.* 3. *comm.* 175. pro nostra sententia, cuius verba aliquid maius vocant in dubium, & nostrū casum clarissimè admittunt; ita enim ait. *Verumtamē, vbi malitiam perfidorum huiusmodi contemplor, auderem dicere iustissimè fieri si locus misericordiæ pateret reis, donec à carceribus Inquisitorum educerentur.* Et quamplures alij, quos refert *Simācas d. tit.* 47. *& nu.* 36. *& Farinac. d.* §. 2. *nu.* 56. contra alios, quos refert idem *Farinac. d.* §. 2. *nu.* 57.

35 Quare sententia *Simancæ d. titul.* 47. *num.* 37. quod sententia à nobis posita sit a Iure, & à ratione longè auersa, nullo pacto admittenda est; si loquatur de tempore antequam ad tabulatum ipsum perueniatur; nimis

nimis enim rigidè loquitur, & contra ferè communem sententiam, & praxim ipsam vt diximus: si vero loquatur de tempore, quo iam intabulatu ipso exiſtit reus, infra videbimus. Pœna autem, quæ imponi posset his hæreticis pœnitentibus modo dicto, vt minimum præter publicam abiurationem, & saccum pœnitentialem, quem vulgo *Sanbenito* vocamus: debet esse perpe-
36 tuus carcer, vt statuit *Gregorius Nonus à Simanca relatus d. tit. 47. n. 33.* pro ijs, qui conuertuntur, postquã testibus conuicti sunt, seu publicatis testimonijs; suos errores confiterentur, quare cum pertinaciores appareant, qui expectarunt iam sententiam definitiuam; vt minimum illam debent sustinere: & pro maiori pertinacia aliquas aliàs pœnitẽtias salutares. loco cuius perpetui carceris posset etiam dimissio ad triremes per aliquod tempus decerni.

Secundus casus est; quando hæreticus iam in tabulatu, seu loco publici spectaculi apparet, & quã-
37 tis quousque illuc peruenerit pertinax, seu negatiuus extiterit; tamẽ sibi iam existens ad sanam mentem redire se ostendit, & publicè pœnitentiam ingeminat, & conclamat, an hic debeat cum eadẽ misericordia recipi; vt non relaxetur; quamuis augeri possint, & aggrauari aliæ pœnæ. Ad hunc casum ita respondet *Diana d. resolut. 24.* afferens *instructionem Toletanam anno 1561. num. 64.* cuius instructionis hæc ver
38 ba sunt. *Muchas vezes los Inquisidores Sacan al tablado reos, que por estar negatiuos se determinan relaxarlos, y porque enel tablado antes de la sentencia se conuierten, y dizen sus culpas los riciben à reconciliacion, y sobreslean las determinaciones de sus causas, y pareze cosa muy peligrosa, y que se deue sospechar lo agan mas sal por temor dela muerte, que con verdadero arrepentimiento, pareze que se deue hazer pocas vezes, y con muy particulares cõsideraciones.* Et in idẽ ferè recidit *Pegna in direct. part. 3. num. 175.*

Vbi id aduertendum est quod quamuis prædicti Auctores dicant
39 ante sententiam; vel quod nondum damnationis sententia promulgata est; intelligi tamen debent de illa vltima promulgatione sententiæ, quæ in ipso suggestu fieri solet; & per quam Curiæ sæculari de facto relaxari solent, & sententia prius edita quod relaxentur, executioni mandatur, non de illa, per quam reuera condemnantur adhuc in carcere existentes, & per quam è carceribus damnati, iam ad tabulatum ipsum emittuntur, sæculari curiæ relaxandi.

In hoc ergo casu ita declarato quamuis prædicti Auctores ita teneant: non desunt tamen Auctores à *Farinacio* relati, qui teneant etiã in tali casu dari locum pœnitentiæ, ita vt non relaxentur. Idque à fortiori tenere debent ij, qui in tertio casu infra ponendo, adhuc tenent, vt videbimus esse locum pœnitentiæ, & misericordiæ prædictæ. Posset autem horum sentẽtia ea ratione stabiliri: quia adhuc in tali casu adhibentur pij, & Religiosi hortatores ad salutem animæ (quidni etiam ad corporalem salutem
40 inuitantes?) quod si ideo adhortantur; quia spes adhuc veræ pœnitentiæ est. quidni dato casu veræ pœnitentiæ etiam à tam terribili supplicio mortis liberentur: tota enim ratio quare qui sunt in contraria sententia negent huiusmodi hæreticos etiam pœnitentes non debere recipi ad misericordiam prædictam est, quia putant non esse veros pœnitentes. quod negari non debet; si reuera prudens Inqui-

sitor animaduertat, hæreticum ficté conuerti ad vitandas pœnas. Sed negari etiam non potest quod si efficacia signa pęnitentiæ reus demonstret, debeat misericorditer recipi. quare totum negotium saltem arbitrio Inquisitorum relinquitur. qui si in tali reo verum dolo-
41 rem, & pœnitentiam discernant; non desint solitæ misericordiæ beneficium præstare: quod in maiorem animarum salutem vertat: sin autem fictionem animaduertant, relinquant sæculari Curiæ, quæ eũ cõdignis puniat combustionis pęnis.

42 In hoc casu quamuis ex misericordia inclinem, quod deberent huiusmodi à morte liberari: tutius tamen mihi videtur, vt praxi ipsa comprobatur, si relaxentur. Cum quibus in hoc misericordia exercetur, vt ita pœnitentes viui non comburantur, sed post strangulationem. libenter tamẽ omitto alijs vt sequantur quam velint sententiam. Illud tamen omnino ex discursu facto conuincitur, vt saltem hoc arbitrio Inquisitorum relinquatur. Id quod non sine grauissima ratione dicitur. Solet enim peculiari quadam assistentia Deus hos integerrimos Iudices, qui nihil aliud in tam arduis Sanctissimæ fidei negotijs, quam Diuinum obsequium intendunt, dirigere, & eis aperire probabilissimis Indicijs ve-
43 ram, vel falsam pœnitentiam; ita vt mirum sit, quam multa alioquin abditissima ad eorum cognitionem peruenerint; profecto non sine Diuinæ fauentis dexteræ peculiarissimis auxilijs.

44 Vndè valde displicet *Simancæ* sententia, pręsertim si de Inquisitoribus loquatur in *d. tit.* 47. *num.* 39. vbi postquam *nu.* 38. refert sententiam in casu prædicto, id tempus in arbitrio Iudicum esse: addit (verum ea periculosa opinio explosa quoque atque eiecta est; nec enim vita pœnitentium ex arbitrio Iudicum pendere debet; quorum arbitratu leuiora dumtaxat relinquẽda sunt, & ea, quæ impossibile fuit legislatori definire, vt *Plato, & Aristoteles* tradunt.) Nec in hoc casu sumus contra *Platonem, & Aristotelem*; quandoquidem ferè impossibile fuit decernere omnes circunstãtias veræ pęnitentiæ in hoc casu, & fictę pœnitentiæ; quare non est absurdũ quod relinquatur arbitrio Inquisitorum in hoc casu. Adde quod pręditi Auctores volunt ostendere;
45 non quod debeant Iudices absque vllis legibus conditis iudicare propter dictam rationem, sed nõ quod positis legibus non debeant intra illarum terminos arbitrari, & circũstantias attendere; nam hoc fere pacto nihil possent iudicare. Dico insuper quod si accidat; quod huiusmodi in tabulatu ipso pœnitens ad misericordiam recipiatur, debet perpetuò inmurari; vt ita suum errorem deflens, & pro pertinacia Deo satisfaciens, alijs sit potius bono exemplo, & terrori, quam errori. In quo satisfit his, qui ægrè veniũt ad eum liberandum, ex eo quod posset ita liberatus alios peruertere; quod non ita facilè videtur posse accidere; si ita perpetuò immuratus maneat.

46 Tertius deniq; casus est, quando pertinax, vel negatiuus cõuertitur toto eo tẽpore, quod post relaxationẽ Curiæ sæculari superest. Et quãuis ex dictis appareat à fortiori; quid in hoc casu dicendũ sit, non tamen inutile erit illũ maturius adducere; vt quid habeat peculiaris appareat: & quousq; tandẽ misericordia peruenire possit, melius ostendatur. In hoc ergo casu nõ desunt qui teneãt quod hęreticus pœnitẽs recipiatur quãdocũq; vsquequò puniatur, & sic etiã ꝙ fuerit traditus Curię sęculari.

Ita

Ita Eymer. loc. in direct. Inquisitorum part. 3. Rubr. de decimo modo terminandi processum fidei nu. 204. vbi dixit quod quando impœnitens ducitur ad supplicium, debet associari ab aliquibus viris probis, & fidei zelatoribus, qui eum inducant, & hortentur ad fidem Catholicam, & si resilire, pœnitere, ac abiurare se velle dixerit etiam ligatus ad palũ; vt comburatur, debet ad misericordiam recipi, & vt pœnitens hæreticus perpetuò inmurari. Et tenent Alij, quos refert Farin. loc. d. quæstio. 193. §. 2. nu. 51. Apud quem etiam vide eadem quæst. §. 4. varias imponendas pœnas pro varijs cõuersionis gradibus dictorum hæreticorũ pœnitentium. pro quo præcipue citat Zanchinum in tractatu de haeret. cap. 20. nu. 1. & sequentibus.

48 Contrarium tamen tenent Abbas in cap. excommunicamus el primero vers. vel potest dici, Paulus Grillãd. in tract. de hæret. q. 5. nu. 5. & nu. 10. & post nu. 12. Rimin. cons. 395. num. 56. Pegna in addit. ad Eymer. in direct. Inquisit. p. 2. qu. 11. comm. 36. littera E, vers. postquam traditus fuerat fol. mihi 185. col. 2. vbi expressè dixit nullo modo hos sic pœnitentes, dũ Curiæ sæculari fuerunt traditi esse recipiendos, & hanc sententiam sic semper æquã visam fuisse affirmat, & quod contrarium facere valdè periculosum est. Cui sententiæ à fortiori mihi videtur standum esse. Pro hoc etiam addo citra dubium debere, priusquam comburatur, strangulari.

49 Illud tamen non desinam addere pro misericordiæ reuerentia, & pœnitentiæ cultu, quod si hæreticus pœnitẽs talia signa doloris ederet, vt manifestissimè eius pœnitentia appareret; qualiter esset; qui cum multis lacrymis, & animi sensibus, & religiosissimis sententijs suum iterrotem ob Dei offensam defleret; ita vt adderet, se libentissimè ad pœnas accedere in suorum peccatorum pœnitentiam; seque maiores pœnas pro suis culpis mereri, & cætera huiusmodi; in tali casu illum non relaxarem, sed prout dicit Eymer. perpetuò immurarem; Id quod multò magis deberet effici; si hæc manifestissima signa contritionis euenirent in supradicto secundo casu, antequam de facto curiæ sæculari tradatur.

His ergo positis, vel pro fundamento; vel arrepta occasione eorũ quæ dicemus, deuenio ad nostram quæstionem de bigamia, ad cuius satisfactionem dico. quod si Hæretici pœnitentes spontanei debent recipi ad misericordiam, si veniant

50 ante vllas probationes; ita vt nullas luant pœnas; ita à fortiori debẽt recipi bigami, qui sponte se Inquisitoribus manifestant; ita vt etiam ab omnibus pœnis liberentur; neque enim verum puto (pace tanti

51 viri, & de Tribunali nostro beneme rentissimi) id quod in hoc casu dicit Diana par. 4. resol. moral. tract. 7. de pœnis delictorum resol. 4. vbi ait ex doctrina Castri Palai summa tom. 1. tract. 4. disput. 8. pun. 16. §. 8. num. 2. quod etsi prædicti bigami, si antequam de eis probationes accipiantur, seipsos Inquisitoribus deferãt, non sint puniendi solitis bigamorũ pœnis, neque in secretis carceribus recludendi; dum eorum causa agitur; attamen quod in aliqua peculiari domo retinendi sint, dum eorum causa tractatur, vt obseruatum Compostellæ testatur D. Castrus Palaus. Addit etiam; quamuis fustigãdos nõ esse, (nec etiam plebeos) putet; quod debeant tamen exilio, aliaque pœna pecuniaria condemnari. Non verum, inquam, puto; nam, & praxis in contrarium est, & ratio supra tacta. Hinc enim fieret quod peioris conditionis essent su-

specti in fide leuiter, quam ipsi Hæretici formales. hæretici enim totaliter liberarentur, si sponte modo prædicto sese deferrent: bigami vero quamuis suspecti in fide leuiter aliquas luerent pęnas non parui momenti. Illud etiam quod dicitur
52 quod deberent in aliqua peculiari domo retineri, dum eorum causa agitur, nescio quo modo cohæreat; si enim dicimus; quod se sponte manifestant, quæ causa deinde eorum debet agi? nisi fortè velint hi Auctores; quod eorum agatur causa in hoc, quod scilicet rectè videatur, an aliqua antecedẽs de eis delatio circa tale delictũ appareat, & q̃ pęna debeat imponi, statuatur, etiamsi nulla talis delatio appareat.

53 Cæterũ casus pro hæreticis pœnitentibus positi hic locum non habent; nisi quando bigami non suspecti tantum; sed vt formales hęretici conuincerentur, in quo casu eadem doctrina amplectẽda est. sistendo tamen intra terminos suspicionis; solum hic accõmodari posset proportionaliter in eo scilicet quod eo minores, & minores debẽt imponi pœnæ huiusmodi bigamis; quo maior in eis spontaneitas, & promptitudo ad se manifestandum Inquisitoribus cognoscitur, quod etiam supra agendo de pœnis bigamorum diximus.

54 Sed illud hic omitti non potest (& fortè in hoc fundatur prædicta *Dianæ, & Castri Palai* sententia) quod cum in delicto bigamiæ non solum suspicio in fide, vt diximus, ex eo quod videantur malè de Sacramento matrimonij sentire; verũ etiam alia delicta reperiantur, præsertim vero adulterij ex eo quod iniuria fiat alteri coniugi: cumque adulterium suam commereatur pęnam, præsertim in muliere, præscindendo ab eo, quod includat suspicionem prædictam; videtur quod esto absoluatur a pœnis; quas apud Tribunal S. Officij meretur; propter illam spontaneitatem, & promptitudinem, quam habet bigamus se manifestando Inquisitoribus antè vllas probationes; non tamen debeat abire inultus, ex eo quod alioqui commisit adulteriũ, quod suas peculiares meretur pœnas; nã hæc pęnitentia, & dolor post delictum commissum non debet habere locum in alijs delictis: alioquin melioris conditionis esset; qui adulterio admisceret duplicatum matrimonium, & sacrilegium ob iniuriam factam Sacramento matrimonij committeret, quam qui solum adulterium perpetraret.

55 Ad hanc difficultatem Respondetur, mirum hoc non esse quod accidat in delicto bigamiæ, in quo sola suspicio reperitur; & adulteriũ admiscetur: quandoquidem idem dici debet in grauissimo delicto hęresis, cum quo etiam admisceatur aliud delictum vel homicidij, vel adulterij; quod nimirum si sponte veniat, ab omni pœna liberetur. Et hoc priuilegium videtur tendere in animarum salutem, & sanctæ fidei obsequium. Et hæc misericordia concedi potest spontaneæ accusationi, & voluntariæ pęnitentiæ quandoquidem si ipsemet reus suũ crimen non aperiret, nullo pacto cognosceretur. Et ad id, quod dicitur, quod peioris esset conditionis qui solum adulterium commisisset, quam ille, qui bigamiam admiscet, respondetur non esse peioris conditionis bigamo accusato, vel denunciato, sed illo, qui se manifestat; quod ita est, ac si nesciretur; quoad hoc ex misericordia nostri Tribunalis imitantis speciali quodam modo Dei Tribunal, quod ad misericordiam recipit peccatores, & ad salutem animarum; Id quod intendit Tribunal Sancti Offi-

Officij ex spontanea Confessione, & peccatorum pœnitentia. Cuius sanctissimum institutum experientia ipsa comprobat.

56 Et confirmatur nostra doctrina à fortiori ex eo quod docet *d. Diana tract. 8. de officio, & potestate Inquisitorum 4.p.resol.moral.resol.* 118. vbi postquam proponit an Inquisitores propter cædes infantium debeant tradere striges, & lamias Iudicibus sæcularibus, & sententiam affirmatiuã ex vna parte proponit: deinde ex alia parte suam sententiam declarat his verbis: *Sed cõtrariam sententiam, & meritò tenet doctus Pegna in suis notis ad Ambrosiũ de vignate quæst. de strigibus artic.* 2. *§.si vero dicunt, vbi adducit verba Petri Dufini Generalis Inquisitoris Assessoris, & S. Pœnitentiariæ Dotarij sic asserentis. Quamuis auctor mallei maleficarum, & Syluester teneant, lamias ob infanticidia etiam in primo lapsu tradi posse Curiæ sæculari. & ita aliquando obseruatum sit in quibusdã Inquisitionibus particularibus, & præsertim Pedemontanis, vbi multum inualuit hæc pestis; non consueuit tamẽ hoc S.Officium illas tradere: nec aliter punire, quam Sacri Canones puniri mandent Apostatas à fide Christi.* Huc vsq; Diana, & ab ipso relati ex quo patet quod quamuis in his veneficis reperiantur homicidia: non traduntur tamen Curiæ sæculari; adhoc vt peculiariter puniantur ob illas neces. Et prætetea quod non magis puniantur, quam ipsi hæretici: neque specialibus pœnis; quãuis absolutè deberent morte puniri ob ipsa homicidia; etiamsi veneficia non admiscerent. quanto magis ergo debent illi à peculiaribus pœnis aliorum delictorum absolui; qui suos errores sponte fatentur. Circa tamen supradicta infanticidia, quæ huiusmodi veneficę committunt vide constitutionem Gregorij 15. ad-

57 uersus maleficia seu sortilegia committentes emanatam, Vbi quoad hoc dicitur *Constito, quod aliquis pactum cum diabolo fecerit, & à fide apostatãdo, maleficijs, siue sortilegijs vnam seu plures personas ita læserit, vt ex maleficio, vel sortilegio mors secuta sit etiam pro primo lapsu, curiæ sæculari tradatur, debitis pœnis puniendus; qui vero similiter apostatando, pactum cum diabolo, vt præfertur, fecerit, & maleficium, seu sortilegium commiserit: ex quo licet mors secuta non sit, infirmitas tamen: diuortia, impotentia generandi: siue animalibus frugibus, vel alijs fructibus, damnum notabile prouenerit, muro claudi siue perpetuis carceribus in Sancto Inquisitionis officio, vbi illud existit fabricandis; mancipari debeat.*

QVAESTIO DECIMA-SEXTA.

De Testibus qui falso coram ordinario attestantur de morte coniugis, vel de celibatu volentis contrahere, an sint puniendi per S.Officium, & qualiter, & de ijs qui eos ad deponendum falsum inducunt.

SVMMARIVM.

1 *SVpponitur doctrina de probatione facienda, vel per testes, vel per publicam famam cum suis requisitis secundum diuersas sententias, de obitu primi coniugis adhoc vt secũdum coniugium ineatur.*

2 *Ponitur casus, quod testes falso deponant coram ordinario de morte primi coniugis: an huiusmodi testes puniendi ab Inquisitoribus sint.*

3 *Ratio quare huiusmodi testes non videantur pertinere ad Tribunal Sãcti Officij, sed ad Ordinarium, est quia*

quia deliquerunt in foro Ordinarij. Et confirmatur ex l. nullum C. de testibus.

4 *Non desunt qui dicant, Clericum per falsam depositionem coram Iudice saeculari, effici illius fori quoad punitionem.*

5 *Sed omnino tenendum clericum à Iudice saeculari non posse puniri nec in hoc casu.*

6 *Ad quod obstat; quin est incapax iurisdictionis Ecclesiasticae Iudex saecularis.*

7 *Iudex saecularis non potest punire clericum nec in persona, nec in bonis.*

8 *Clericus non potest, nec inuite nec voluntariè priuilegio fori renunciare.*

9 *In casu nostro, vt pertineant dicti testes ad ordinarium non obstat nec incapacitas, nec incompetentia.*

10 *Congruentia quare huiusmodi testes debeant pertinere ad Inquisitores.*

11 *Nimis optabile quod bigamiae delictū eradicetur; quod fieret; si huiusmodi testes ab Inquisitoribus punirentur.*

12 *Probabilissimum est, quod huiusmodi testes ab Inquisitoribus debeant puniri.*

13 *Ducitur ratio ex continentia causae.*

14 *Inter Iudices, qui possunt de eodem delicto inquirere datur praeuentio.*

15 *Dicta praeuentio datur etiam inter Iudices Ecclesiasticos.*

16 *Afferuntur dictae praeuētionis duae rationes.*

17 *Probatur ex l. Nulli Cod. de iudicijs quod continentia causae non debeat diuidi.*

18 *Exemplum faciens ad rem nostram de pluribus delinquentibus.*

19 *Si Clericus cum laico simul delictum perpetret, Iudex Ecclesiasticus debet tam clericum quam laicum punire, & referuntur huius sententiae auctores, quibus Antesignanus Antonius de Prado.*

20 *Quae sententia vocatur receptissima.*

21 *Referuntur contrarium tenentes.*

22 *Modus loquendi Menocchij videtur fauere sententiae relatae nn. 19.*

23 *Quando processus formatur contra haereticum apud Ordinarium, mittitur dictus processus ad Tribunal. Vnde deducitur cōfirmatio pro nostra Conclusione.*

24 *Processus fabricatus coram alio Iudice ex continentia causae est nullus.*

25 *Tum bigamus, tum testes falso deponētes in casu nostro sunt vnius, & eiusdem fori. ex eo quod sint delicta mixti fori.*

26 *Adducitur ratio pro sententia eorum qui dicant clericū, & laicum simul delinquentes pertinere ad diuersos iudices: quae ratio fauere videtur nostrae Conclusioni.*

27 *Exceptio perplexitatis facit quod vnus, & idem Iudex puniat plures delinquentes licet diuersi fori.*

28 *Ponitur exemplum mandantis, & mandatarij pro eiusmodi perplexitate.*

29 *Absolutus mandatarius prodest mandanti.*

30 *Eadem perplexitas reperitur in casu nostro.*

31 *Concluditur quod data praeuentione apud Inquisitores, quod debeant etiam testes falso deponentes punire.*

1 SVpponimus pro hac quaestione doctrinam suprapositam; quod scilicet antequam aliquis transeat ad secundas nuptias; debet probare primum coniugem iam obijsse vel per testes, vel per publicam famam cum debitis circunstantijs iuxta varias sententias. Hac doctrina supposita ponitur casus: si dentur testes ad probandam mortem primi viri
2 verbi gratia qui certo deponant de morte illius coram Ordinario, adhoc vt possit vxor ad secunda vota transire: in hoc casu si isti falsum deponant, mortuum scilicet primū virum, qui verè adhuc viuit. Vnde

ille-

illegitimè dicta vxor, vt pote quæ
fallos testes induxit, secundum cele
bret coniugium; quare deinde cō-
tra ipsum insurgat accusatio, quod
est contra omne ius ad secundum
matrimonium transierit. Eaq; apud
S. Officij Tribunal deferatur de
bigamiæ delicto, & de falsorum te-
stium inductione. In tali casu quæ-
ritur: quo pacto tractandi sint dicti
testes qui falsum coram Ordinario
deposuerunt; interrogandi ne sunt,
& puniendi apud Tribunal S. Officij
necne.

Ardua profectò est hæc difficul-
tas, & nō ita facilè solutum: nec ab
vllo vsque adeo quod sciam tracta-
ta. Ex vna enim parte nos vrget;
quod huiusmodi testes, qui falsò co
ram ordinario deposuerunt; non
videntur vllo pacto pertinere ad
Tribunal Sancti Officij. Et Ra-
3 tio est in promptu, quia cum
huiusmodi delictum sit mixti fo-
ri quoad Inquisitores, & Episco-
pum; potest Episcopus se ad illam
agnoscendam intromittere. Cum
ergo hi testes apud eius tribunal de-
liquerint; non videtur dubium;
quod ad ipsum ordinarium talis co
gnitio huiusmodi testium pertineat
ex l. nullum C. de testibus. quæ ita ait
*Nullum penitus cum semel ad Iudicē
quemlibet; licet non suum dicendi gra-
tia testimonium fuerit ingressus; arma
tam forte militiam, vel quamlibet aliā
fori præscriptionem ad euadendum iu-
dicis motum, quem vel testimonij ver-
borum improbitas, vel rei qualitas fla
gitauerit, posse prætēdere præcipimus,
& cet.* vbi glossa in verbo *nullū. inter
me, & Titium vertebatur quadam
causa produxi quosdam testes, qui non
erant de foro Iudicij causæ, vel erant
milites: illi testes inueniuntur incredi- 6
bilia dicere: an Iudex eos possit punire;
cum non sint de sua iurisdictione dici-
tur quod sic. nec possunt allegare priui
legium fori: quia dum sunt in iudicio,
debet cessare eorum priuilegium.* Et
adeo vera est hæc doctrina quod
propter falsum testimonium, reus
efficiatur illius fori apud quem fal-
4 so testificatur, quamuis alioquin
incompetens sit, vt non desint qui
teneant, quod Clericus per falsum
testimonium efficiatur fori sæcula-
ris quoad punitionem talis delicti;
si coram Iudice sæculari falsum te-
stificetur. Et ita docent *Guillel. Be-
ned. in c. Raynutius verf. & vxorem
decis. 2. n. 142. Chassan. in consuet. Bur
gund. rubr. 1. §. 5. n. 81. Franc. Marc.
p. 1. decis. 21. n. 1. Lācellot. de attent. p.
2. c. 15. n. 97. & ex antiquior. Angel. in
l. quoties in fi. C. de Iud. & Feder. de
Senis cons.* 88. & alij quos retulit *Iul.
Clar. in pract. crim. q. 37. n. 14. & An-
guiano in trac. de legib. to. 1. lib. 3. cōtr.
22. n. 7.* quamuis contrarium sit om
5 nino tenendum, quod scilicet nullo
pacto possit Iudex sæcularis ob fal-
sum testimonium clerici coram ip-
so, illum punire. vt patet ex addit-
tione ad *glossam add. l. nullum* verbo
præscriptionē: vbi glossa ait, *quia sit
clericus aduertas in quantum glossa
ista sentiat clericum in casu istius legis
posse puniri à Iudice laico, quod hoc re-
prahendit Innoc. in c. verum extra de
for. compet. & post eum Paul. de Castro
hic*, & ita docet *Bonac. in Theo. Mor.
to. 2. disp. 10. circa octauum Decalogi
præceptum q. 2. p. 1. §. 1. nn. 20.* vbi in-
quit *Nono colligitur, clericum qui co-
rā Iudice laico falsum deposuit non
posse ab eo puniri pœna pecuniaria vel
corporali nec ex officio, nec ad instan-
tiam partis.* pro quo citat *Iul. Clar.
q. 38. n. 14.* vbi asserit hanc esse com
munē Canonistarum sententiam.
Et ratio est, quia non solum hic cō-
stat incompetentia, sed etiam inca-
pacitas, Iudex enim sæcularis non
solum est incompetens respectu cle
rici; sicut esset respectu viri sæcu-
laris, qui alioqui esset alterius fori;
verùm etiam est incapax talis iuris-
dictio-

dictionis supra clericum quare illũ
nullo pacto potest punire neq; in
7 persona neq; in bonis; & ita etiam
docet *Ceuall. in tr. de cogn. per viam
violent. p. 2. q. 67. Affl. decis. 230. Gut-
tier. pract. quæst. lib. 1. qu. 24. vers. sic
quæro. Facchin. lib. 9. cõtrouers. c. 27.
Saloedo in pract. crim. Bernard. Diaz
8 c. 63. Duard. in suis Comment. in Bull.
Cœn. lib. 2. can. 15. q. 11. n. 34.* Vide
Farinac. q. 8. citanda n. 26. vbi quam
plures alios affert auctores. Et ita
verum est hoc, vt clericus non pos-
sit, nec inuite nec voluntarie priui-
legio fori renunciare, nec possit sibi
Iudicem laicum constituere. vt no-
tatur in cap. si diligenti de foro cõ-
petente, vbi *Aug. Barb.* citat pro hac
vltima propositione *Couar. in cap.
quamuis pactum de pact. lib. 6. p. 2. in
initio n. 9. & pract. c. 33. nu. 2. Gassan.
in Consu. Burg. rub. 1. §. 5. vers. Archi-
diac. n. 45. Salzed. in pract. Bernar. c.
65. n. 3. in nouiss. impr. Perez l. 1. glos.
1. p. 59. col. 2. tit. 3. lib. 1. Ord. & l. 2.
gl. 1. vers. quæri etiam potest pag. 467.
tit. 1. lib. 3. Menoch. de arbit. casu 430
n. 2. Iacob de Graff. in decis. aureis p. 1.
lib. 4. c. 18. n. 54. Vinc. de Franch. dec.
400. n. 6. p. 2. Baiard. ad Clar. in §. fin.
q. 36. n. 10. Franc. Viu. decis. 25. nu. 1.
Surd. cons. 2. n. 31. & cons. 369. nu. 15.
Vinc. Hond. cons. 3. nu. 21. lib. 1. Mar-
ches. de commiss. p. 2. cap. 3. quarti cap.
princ. nu. 34. Anast. Germon. de Sacro-
rum immun. lib. 3. c. 15. n. 51. late Ca-
rol. de Graff. de effect. Cler. eff. 1. n. 42.
Gutier. de iur. confir. matr. p. 1. c. 16.
n. 50. Farin. in praxi crim. q. 8. à n. 10*
& alios, quos vide apud ipsum. Qua
re vbi non obstat ista incapacitas
iurisdictionis valet regula; quod fal
sus testis pertineat ad illum forum,
9 apud quem falso deponit: & multo
magis in casu nostro, in quo nec in-
capacitas, nec incompetentia ob-
stat, vt dictum est ex eo quod deli-
ctum bigamiæ sit mixti fori. Et ma-
gis augetur hæc difficultas; quia
hoc adhuc indecisum remanetur à
supremo Senatu, & praxis diuersa
est pro diuersis tribunalibus.

Ex altera vero parte videtur quod
debeat hęc testium cognitio ad In-
quisitores pertinere; in casu quo
preuentio est apud eos si enim ipsi
hanc causam nõ cognoscerent, nũ-
quam efficaciter hoc bigamię deli-
ctum extirparetur; Hinc enim pro-
uenit quod tam temerè testes falsò
testificentur, quia scilicet nimirum
impuniti solent remanere ex eo
quod ad nostrum tribunal eorum
causa non sic feratur. Et alioquin
non possunt ipsi Ordinarij eos pu-
nire; nam cum præcipua causa ver-
setur secreto apud nostrum Tribu-
nal, nullo pacto ad eos notitia per-
uenire potest: Nec solent qui biga-
mum vel biuiram accusant, testes
ipsos accusare vel denunciare. Quã
vero optabile; quod huiusmodi de-
11 licta radicitus extirpentur ex graui
tate ipsa delicti, & alijs scãdalis to-
ties inculcatis patere potest. quid
ergo agemus? an ne in solutum no-
dum relinquemus? vt vsque adeo,
perseuerat? profectò non expedit.
Dicamus ergo quod sentimus, &
rationes addamus; vt si forte in
medium adductę, & in oculis posi-
tæ si placeant. id Deo præstetur ob-
sequij in his vitijs extirpandis, quod
tamdiu desideraui. Et reuersa ab
hac testium susceptione magnum
in parte hoc negotium pendet:
nam pro vagis satis superq; consul-
tum prospectumq; videtur *à Conci-
lio Tridentino*, vt superiore libro di-
ctum est: sit Ergo, Vnica Conclu-
sio: Puto probabilissimum posse &
debere huiusmodi testes falso corã
Ordinario deponentes de obitu pri
12 mi viri: si iam bigamus vel biuira
apud Tribunal nostrum deferatur:
ab ipsis Inquisitoribus examinari,
& puniri ijsdem pœnis, quibus dice
mus debere puniri alios falsos testes

in

in dicta bigamiæ causa coram ipsis
Inquisitoribus deponentes.
13 Moueor autem ad hoc dicendũ:
quia cum continentia causæ postu-
let perfectam cognitionem omniũ
circunstantiarum ipsius; omnino
negari non potest; quod si reus bi-
gamiæ delicti ad Tribunal Sancti
Officij deferatur; quod etiam, & te-
stes qui falso deposuerunt de morte
primi viri, debent, & illuc trahi; vt
suam ferant pœnam; qui magnam
culpam habuerunt in delicto. Et
quod inter plures Iudices, qui de
14 eodem delicto inquirere possunt lo
cum habeat præuẽtio: ita & taliter,
quod vnius processus faciat silere
alterius iurisdictionem habetur ex
*l. si quis postea ff. de Iudi. c. proposuisti
de foro comp. c. vt debitus Ext. de app.
c. cumplures de off. delegati in 6. l. 1. ff.
de off. consult.* In quacumq; enim ma-
teria potius est ius præoccupantis
*l. pluribus, & l. si quis stichum ff. de pro-
cu. l. qui prior ff. de iud. l. si pluribus ff.
de leg. 1. C. si duo de proc. C. si quis iuste
de elect. in 6.* Ita *Farinac. in praxi cri
min. q. 7. n. 52.* vbi citat *spec. in tit. de
rescript. §. ratione autem causæ vers.
item quod impetrans Catald. in pract.
Sindic. vers. 555. incip. adde quod quã-
do duo, & vers. 556. Rom. cõs. 412. pro
habenda n. 1. & 2. Mars. in l. fi. n. 204
ff. de iurisd. omn. iud. Iodoc. in practic.
crim. 33. tit. de remiss. n. 1. & seq. Boss.
tit. de fo. comp. n. 39.* vbi ampliat etiã
quod Iudex preueniens esset minor
Iudice præuento *Hier. de Monte in
tr. de fin. regen. c. 25. n. 6. Anton. The-
saur. de Pedem. 90. n. 6. vers. nam præ-
uentæ locus est Decian. vbi sup. d. c. 20.
n. 1. & seq.* vbi ampliat siue sit præ-
uentum a Iudice, siue parte, & nu. 4.
vbi tam inter Ecclesiasticos, quam
15 etiam inter sæculares Iudices. Cu-
ius rei duæ afferuntur rationes. Pri-
ma est, quia absurdũ videtur, quod
quis vexetur, & conueniatur coram
16 pluribus Iudicibus de qua *in d. cap.
proposuisti.* Secunda quia ibi cœptũ
est iudicium ibi de iure fieri debet
*l. vbi ceptum ff. de iud. §. quoniam in
auth. de testibus.*

Cum ergo in casu nostro pona-
mus, quod præuentio facta fuerit
ab Inquisitoribus apud quos dela-
tus est reus delicti bigamiæ, per cõ-
tinentiam causæ iam dictam effici-
tur, vt non solum de ipso præcipuo
delinquente apud Tribunal inqui-
ratur; sed etiam de testibus, qui om-
nino pertinent ad ipsius causę con-
tinentiam. Et quod causæ continẽ-
17 tia non diuidatur probatur ex *l. nul-
li C. de Iudic.* ibi *qui causa continentiã
diuidet, & cet.* vbi notatur per DD.
quod causæ continentia non debet
diuidi, vt per *Barth. in l. eum quem
temere, in fi. principij ff. de hoc tit. & in
l. a Diuo Pio §. 1. n. 2. ff. de re iud. Boer.
decis. 69. n. 24. & 25. Decia. volum. 2.
resp. 97. in fi. Vin. Neap. decis. 136. nu.
1. Alciat. lib. 1. parerg. iuris c. 9. Iacob
Goncennat. lib. 1. quæst. iuris c. 3. nu. 8.
Card. Tusch. pract. concl. to. 1. lit. C. cõ-
cl. 976. Bernard. Graua ad pract. Ca-
meræ Imper. lib. 1. concl. 32. Mart. de
iurisd. p. 2. c. 39. n. 27. Et late Menoc.
de arb. lib. 2. casu 371. per tot.* vbi plu-
18 ra tradit exempla huius cõtinentiæ
causæ: præcipue vero ad rem nostrã
facit quartum exemplum ab ipso
adductum *n. 12. & 13.* vbi ait, quod
si plures simul delictum commitiũt,
omnes ab vno, & eodem iudice pu-
niendi, vel absoluendi sunt: ita *Ias.
d. l. nulli n. 3. vers. tertio dicũtur in fi.
& Addit. d. Menoc.* quod hic inferũt
DD. quamplurimi, quod si clericus
cum laico delictum perpetret, cau-
19 sam hanc esse ab vno Iudice tãtum
decidendam: Et cum Iudex Eccle-
siasticus sit laico dignior ab illo to-
tam causam esse dirimendam. Pro
qua sententia refertur omnium pri-
mus *Antonius à Proto in l. 1. in fin. ff.
quæ sent. sine app. rescind.* quem secuti
sunt *Maria. Soc. Sen. cons. 12. col. 5. &*

6. lib. 1. & in cap. 2. col. 4. de mut. pet. Barth. Soc. in l. cum Senatus in fi. ff. de reb. dub. & Maria. Soc. Iun. cons. 1. n. 3. & cons. 34. col. 1. lib. 2. Fel. in c. ex litteris 3. notab. de const. Marsil. sing. 180. Idem probatur *Thom. Ferrat. Caut. 10. si contingat Neuizan. lib. 6. Syluae nupt. n. 38. in fin. Ferdinand. Loazes tra. de matrim. dub. 10. n. 20. Cassan. in Consuet. Burg. rubr. 1. §. 12. vers. Archid. nu. 70. & cons. 1. quasi to præsupposito n. 47. Maranta in praxi Iudic. p. 4. dist. 11. n. 22. Paris. cōs. 154. n. 1. lib. 4. Rebuff. in arbore exceptionū n. 16. prope fin. Mart. de Iurisd. p. 4.*
30 *cent. 2. casu 119.* qui nu. 1. quamplures citat pro sua sentētia, & expresse ait, quod receptissima est sententia, quod clericus, & laicus simul delinquentes debeant à Iudice Ecclesiastico iudicari. Et merito nam quod d. lex nulli extendatur ad causam criminalem tenent DD. ibi, & præcipue *Ias. Vrsil. ad Affl. decis. 155 in fi. Crauett. consil. 231. lib. 2. Couar. cap. 24. pract. quæst. Capic. decis. 122. Fab. de Anna in annot. dicta lege*
31 *vers. 194.*

Et quamuis contra exemplum propositum *ex Menoch.* teneant *d. Crauetta cons. 232. col. 1. Gutt. pract. quæst. 6.* vbi latissimè probat etiam in clerico delinquente cum laico, quod vnusquisque eorum coram suo Iudice sit conueniendus *Anton. Gomez 12. 3. sd. c. 10. Couar. pract. qu. c. 24. circa fin. Dida. Perez in rubr. tit. 1. lib. 1. ordinat. coll. 746. & 748. Io. Garz. reg. 9 n. 2. Mich. Ferr. obser. 218 Cancer. var. resol. lib. 2. c. 2. num. 131. Mexia in prag. taxa panis concl. 5. n. 74. cum seq. Bouadigl. in sua polit. lib. 2. c. 17. n. 90. Iul. Clar. in §. fin. q. 36. nu. 41.* qui quamuis dicat hanc secundam sententiam practicari: de iure tamen, ait quod contraria opinio sit verior. Et idem dicit *Menoc. loco cit.* vbi ait, quod licet superior sententia sit magis recepta; quod illam tamen vix obseruant laici Iu-
22 dices. Quo modo loquendi videtur ipse *Menocchius* potius carpere laicos iudices; quam eorum praxim approbare. Et saltem in casu nostro videtur nobiscum sentire etiam quoad praxim ipsam. agimus enim de causa, quæ vertitur inter Iudices Ecclesiasticos.

Confirmatur primo nostra Conclusio necessaria quadam deductio, ne ex eo quod in praxi obseruatur
23 in alio casu. Si enim accidat; quod apud Ordinarium fiat processus cōtra hæreticum; ex eo quod crimen Ad Inquisitores priuatiuè pertineat; ad ipsos statim processus defertur; quo solent vti ipsi Inquisitores ac si in proprio Tribunali formatus fuerit. Ex hoc deducitur; quod non reputetur diuersus forus ille Ordinarij quoad continentiam causæ. siue ad eius perfectam cognitionē. Nam hic videtur inferri, quod si Tribunal Sancti Officij ex vna parte processum effecisset de bigamia, & Episcopus ex alia parte de testibus, qui falso deposuerunt modo supradicto; quod ex eo quod Tribunal S. Officij præuenit in causa quoad partem principaliorem, quod Ordinarius debeat mittere processum ad Tribunal: præsertim vero attenta maxima Vrbanitate; quā obseruāt dicta Tribunalia S. Officij, & Ordinariorum inter se, potest enim illo vti, nec in hoc censetur diuersum Tribunal, quod vt patet faciliorem reddit nostram sententiam. Nam
24 alioqui processus fabricatus coram alio Iudice ex continentia causæ debet esse nullus vt docet *Afflictus decis. 354.* Quod si continentia causæ reddit nullum processum fabricatum coram alio Iudice; quanto magis quando causa ita est eadem, vt solum propter pleniorem cognitionem possit inseruire processus ab alio Iudice formatus, vt in casu di-

cto de crimine hæresis, deberet reddere nullum processum ab alio Iudice formatum. Et tamen in praxi videmus, vt dictum est; quod illo processu vtitur Tribunal; signum est ergo quod in ijs quæ pertinent vel ad maiorem, & ampliorem cognitionem; vel ad causæ continentiam; quod non sit diuersus forus Ordinarij forus ab Inquisitorum foro.

25 Confirmatur secūdo nostra Cōclusio; quod scilicet à fortiori debeat habere locum in casu nostro: quia in alijs casibus qui ab auctoribus contrariæ sententiæ adducuntur; saltem hoc reperitur; quod delinquentes sint diuersi fori: at in casu nostro sunt tam principalis delinquens quam minus principales nēpe testes ipsi vnius, & eiusdē fori; siue respectu tribun. S. Officij siue respectu Ordinarij. Ex eo quod sint delicta mixti fori. Nam sicut supradiximus consultur bigamiæ est eodem pacto suspectus in fide; sicut est ipse bigamus, & iisdem pœnis puniendus ab Inquisitoribus. Et eadē est ratio quoad testes; vt quæstione sequenti probabimus.

26 Confirmatur tertio; quia auctores; qui negante; quod quando clericus simul cū laico peccat, debeat laicus ab Ecclesiastico Iudice puniri, ideo videntur negare; ne scilicet laicus fruatur foro clerici: quo nullo pacto debet frui; nam si non fruebatur ante delictum, multo minus post delictum; & vt ne delicta multiplicentur; propter modum procendi Ecclesiasticorum, qui mitior est, & quod alioqui posset in detrimentum ipsius ordinis Ecclesiastici deuenire; facile enim laici cum clericis associarentur, vt possent tutius peccare. At nullum tale incōueniēs reperitur in casu nostro; quinimmo ideo ad Tribunal debēt deferri vt scilicet acrius puniantur; vel saltem diligentius inquirantur, & remedio salutari quod alias inculcaui abiurationis in futurum præmuniantur.

27 Confirmatur tertio nostra Conclusio ex doctrina *Martæ dicto casu 119. num. 5.* vbi verissimam sententiam vocat; quod propter continētiam causæ simul delinquentes pertineant ad eundem Iudicem quamuis diuersi alioqui fori; præsertim quando exceptio perplexitatis impedit processum Iudicum, vt notatur per Canonistas, *in cap. per hoc dibaret. lib. 6.* & per *Bald. in c. 1. n. 7. in fi. de controuers. feudi apud pares termin.* Et ponit *d. Mart.* exemplum in mandante, & mandatario delicti prout dicit *Nat. in cons. 135. num. 1.*
28 *vers. tertio dicitur,* vbi ait, quod licet sit diuersitas personarum, tamen est identitas negotij, & quod propterea debet ab vno Iudice expediri. Cum ergo eandem perplexitatē reperiamus in casu nostro, non est cur tam rationabiliter fundata sententia, negetur ad praxim deduci. perplexitatem probat optimè dictus *Marta* in casu ab ipso adducto mandantis, & mandatarij, quia scilicet posset vnus Iudex absoluere mandatarium, & alius mandantem condemnare. quæ iure optimo magna est perplexitas; nam quo pacto ille est mādans pœna dignus; si hic mandatarius, est innocens, & absoluitur.
29 Quare merito *Dynus in c. ratihabitionem de reg. Iur. lib. 6.* dicit quod si fuit pronūciatum delictum non fuisse commissum, & ideo absolutus mandatarius prodest mandanti. Et ita tenet *Alber. in l. non ideo minus col. 1. in fi. vers. in autem sententia absolutoria C. de accusat. & in tract. de statut. p. 3. q. 45. incipien. à sententia absolutoria Grammat. decis. 38. num. 9. Dec. in tract. criminal. lib. 9. c. 33. nu. 7. vers. sed certè Sanior mihi videtur opinio Dyni, & vers. ego sic*

distinguo Barth. in l. amissi §. fi. ff. de fideiuss. & in l. ex duobus nu. 16. ff. de duobus reis.

30 Quod autem reperiatur eadem perplexitas in casu nostro patet cōsideranti. Nam si Tribunal S. Officij V. G. liberaret bigamum, vel biuiram; Ordinarius vero condemnaret testes vel è contra magna Oriretur perplexitas; ex vna enim parte viderentur testes falsi; quia scilicet Ordinarius eos condemnat; ex alia parte viderentur innocentes, nam bigamus, vel biuira liberatur, vel è contra; si bigamus vel biuira condemnaretur, quo pacto testes liberantur; quia ab illis inducti fuerunt & omninę falsarij conuincuntur, liceat ergo cōcludere in nostra quæstione sicut concludit *Mart. in suo casu.* his verbis *ergo ad euitandam hanc perplexitatem coram vno Iudicę negotium expediendum est. Itaq; corā Ecclesiastico. ex illa regula, quia magis dignum trahit ad se minus dignum.*

31 Concludo ergo quod data præuētione apud Tribunal Sancti Officij circa causam, & delictum bigamiæ, quod dictum Tribunal debet trahere ad se cognitionem falsorum testium; qui apud Ordinarium deposuerunt, tum ad tollendam dictam perplexitatem, tum etiā propter præuentionem; & quia Inquisitorum potestas, vt delegata dignior in eadē tum denique quia causa quoad principaliorem partem apud Tribunal erepta est vt supponimus.

(:);(:)

QVAESTIO DECIMA-SEPTIMA.

De testibus falsum in hoc, & in alijs criminibus, in Sancto Officio deponentibus, & de ijs qui iuridice, & legitime interrogati, negant veritatem.

SVMMARIVM.

1 *Falsidicus testis maxima est, punitione dignus.*
2 *Tres ledit, Deo, Iudici, & Inocenti.*
3 *Idem crimen falsitatis includit non solum qui mendacium dicit sed qui veritatem occultat.*
4 *Testis qui veritatem tacet falsum deponere videtur.*
5 *Non excusat eum ignorantiam quia ius naturale, & diuinum ledit.*
6 *Per constitutionem Leonis X. Inquisitores sine metu irregularitatis testes falsos relaxare possunt.*
7 *An delegatus Iudex testem coram se falso deponentem punire valeat?*
8 *Ad punitionem istorum non necesse est, vt concurrat ordinarius.*
9 *Diuersimode in iure punitur hoc delictum.*
10 *Si crimen in quo deposuit falsus testis capitale fuit eadem pęna puniri debent.*
11 *Si non fecit capitale testis vilis est poterit puniri pœna ordinaria si vero nobilis pœna deportationis.*
12 *Testis falsus apud Romanos ex tarpeio saxo præcipitabatur apud indos in extremis membris decurtabatur.*
13 *Qua pœna puniri debeant illi quorū falsitas ante condemnationem detecta fuit.*
14 *Pœna talionis plectendi qui post executionem sententiæ innocentis deteguntur.*
15 *Pœna taliqnis dura videtur*

In

16 *In lege Moysi ob duritiam illius populi pęna talionis erat introducta.*

17 *Si delatus ex solo testimonio testis falsidici fuit condemnatus quia in tortura confessus fuit delictum non commissum, ad quam ob eius testimonio fuit subpositus testis nihilominus condemnandus est.*

18 *Falsidio testi quare non conceditur venia propter expontaneitatem?*

19 *Elucidatur sententia Dianæ.*

20 *In duis casibus supremum consilium consulendum est.*

21 *Si quis combustus fuit propter falsum testimonium falsus testis etiam debet comburi.*

22 *Qui negant veritatem mitius puniendi quam qui positiue falso deponunt.*

23 *In* Bigamia *delicto testes tam qui falso imponunt quam qui veritatem negant puniri debent.*

24 *Falsi testes in delicto bigamiæ debent puniri ijsdem pœnis; quas falso accusati passi sunt.*

25 *In ipsis Canonibus iacta fundamenta puniendi falsos testes in delicto bigamiæ.*

26 *Misericordia excipiendi testes falsi qui seipsos deferunt præsertim antequam falso accusatus pœnas soluere incipiat.*

27 *Maiori misericordia excipiendus est testis qui verum cælat, vt reo non noceat.*

28 *Testis negans veritatem coram Inquisitoribus, vt reo faueat; debet abiurare fautoriam.*

29 *Idem dici debet de testibus, qui coram Ordinario falso deposuerunt de obitu primi coniugis, & easdem sustinere pœnas; saltem quas sustinent verum negantes coram Inquisitoribus.*

1 Cum testis falsus in qualibet
causa maxima sit punitione
dignus; quia ius naturale, & di-
uinum lædit. Id quod colligitur ex
eo quod *tribus personis est obnoxius*
2 vt habetur ex *capit. falsidicus* de
crimine falsi *ibi primum Deo, cuius
præsentiam contemnit: deinde iudici,
quem mentiendo fallit: postremo innocenti, quem falso testimonio lædit, &c.* & hinc etiam colligitur
quod detestabile sit hoc crimen
falsi testis. Vide *Farinac. in praxi
criminali p. 2. qu. 67. nu. 1. & num* 8.
Sed bene hic etiam in *d. cap. falsidicus* notatur, quod idem crimen falsi
testis incurrit non solum; qui falsũ
coram Iudice pronunciat; verum
etiam, & qui veritatem tacet: nam
3 bene additur. *Vterque reus est, &
qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit; quia, & ille prodesse non
vult, & iste nocere desiderat.* Vnde
quod testis, qui veritatem tacet,
falsum deponat, docet *Tiraquel. de
pęnis temperand. causa* 44. *num.* 15.
cum seqq. Zanchin. de hæret. col. 14. *n.*
2. *Penna in direct. Inquisit. part.* 3. *qu.*
73. *commẽto* 122. *vers. falsum autem*
4 *testem,* Mascard. *de probat. conclusion.*
743. *nu.* 12. *& in præfat. qu.* 5. *à num.*
70. *Declan. tract. crim. tom.* 2. *lib.* 6. *c.*
10. *nu.* 30. *Farin. in praxi criminal. p.*
2. *q.* 67. *a nu.* 220. Ex eo autẽ quod
dictus falsus testis Ius naturale, & di
uinum lædat, ignorantia eum non
excusat *Angelus in l. plagij C. ad l. Iu-*
5 *liam de plagia*, & tradit *Cepol. consil.*
21. in hæresi ex detrimento quod
accusato, & eius familiæ inferre
curauit, non est, qui voce plena
non exclamet, talem acerbissimis
pœnis esse dignum. Vndè Sanctissimè Inquisitoribus est concessum,
vt sine irregularitatis metu eum
brachio possint relinquere sęculari.
6 vt ibi inde condignam recipiat vltionem. Ita cauetur in litteris *Leonis x.* datis Romę sub annulo piscatoris 14. die Decembris anni 1518.
directis, vt notat *Farinac. de hæresi
q.* 188. *S.* 2. *n.* 39. Adriano Cardinali

Gene-

Generali Inquisitori Hispaniæ, &
ita docere videtur *Simãcas catholic.*
instit.tit.64.rubr.de testib.n.86.sũcto
nu.90.& in Enchirid.violat.relig.tit.
38.rub.de testib.nu.2. & 3.Ioan.à Ro
jas in tract.de hæret.p. 2. assertion. 8.
num. 156. vbi testatur de communi
Anton.Gomez in l.Tauri 83.n.8.in fi.
& alijs quos citat ibidem dictus
Farin.loco proxime citato, & *Zechius*
in summa to. 1. & de hæresi relatus à
Diana par.4.resol. Moral. tract.7. de
*pœnis delictor.resol.*16. Vnde super-
7 flua erit in istis causis illa quæstio,
an delegatus testem coram se depo
nentem punire valeat de qua per
Abb.in c.1.nu.9.de crim.fal.per Bar-
th.in l nullũ C.de testibus,& ibi Bald.
& Sali. per eũdem *Barth.in l.Diuus*
*ff.de fals.*per *Ias.in l.1.§. qui mãdatũ*
nu.6.cum seqq.ff.de offi.eius pluresq;
opiniones refert hoc dubium re-
soluens *Couarr. in pract. quæst.c.*18.
& Menocchius lib.1.de arbitr. Iud.q.
91. Vnde ex dictis litteris Aposto-
licis cautum est *in c.8.instruct. Abu-*
lens. quod Inquisitores possint vti
8 pœna ordinaria in testem coram eis
falsum deponentem. Et est notan-
dum quod in istis testibus punien-
dis non est necessaria Iudicis Ordi-
narij auctoritas nec consensus cum
non de hæresi, sed de crimine falsi
fiat punitio.

9 De Iure varie hoc crimen puni-
tur, vt apparet *l.1.ff. de Sica. & de*
fals. & in c.satis hic apparet 33. q.6.
tradidit *Bald.& Sali. in l.2, C.de re-*
bus cred. Idem in c. 1. de pace Iuram.
firm.in vsibus feud. Alex.in d,l.1.in
prin.ff.de sicar. Ias.in l. etsi legibus C.
si contra ius. Idem *in l. Diuus ff. de*
re Iudic. Idem in §. Item siquis postu-
lante nu.64.Insti.de actio. Cappella
Tolos.decis.17,Guid.PP.decis. 44. &
in cons.39.Couarr.in rep.quamuis pa-
ctum in prima par.§.7.nu.6. Ex qui-
10 bus hæc sumitur distinctio, quod si
crimen est capitale, pro quo accu-
10 sarus mortis pœnam deberet subire,
& tunc, quod eadem puniatur testis
l.1.§.præterea,& ibi *Hippol ff.ad leg.*
Corn de Sica. vel crimen non erat ca
pitale, & tunc si testis est seruus vel
vilis, potest etiam pœna mortis pu-
niri, si vero non est vilis, pœna de-
portationis, & publicationis bono-
11 rum est de Iure puniendus *l.1.§.fin.*
ff ad leg.Cornel.de fals. Apud Roma-
nos ex lege 12. tabularum, vt dicit
Balduinus in commenta. ad illas leges
in l.51. & refert etiam *Gellius lib.20*
noct. attic.c. 1. testis falsus è Saxo
Tarpeio præcipitabatur. Apud In-
dos manuum pedumque digitis, &
extremis membris decurtabatur,
qui periurij crimine conuinceba-
12 tur ita ait *Alex. ab Alex. lib.6.c.10.*
vbi quod apud Aegyptios capite
priuabatur. Quod etiam refert *Dio-*
dor.Siculus lib.2.de reb.anti.cap.2. Et
quod in hoc crimine patiatur talio
nis pœnam firmat *Simancas in Ca-*
thol.instit.cap.69.num.90. & 91. &
in Enchirid.tit.38. quod in praxi re-
ceptum videtur referam, videlicet
quod si falsitas fuit aperta ante ac-
13 cusati condemnationem, & execu-
tionem pœnæ, & tunc solet ad pu-
blicum tabulatum testis falsus ad-
duci cum signis publici pœnitentis,
& flagellis cæditur ipsa die, vel se-
quenti, & ad triremes ad tempus
dãnatur, vel falsitas detegitur, post-
quam falso accusatus passus est pœ-
nam, & in tali casu videtur, quod
debeat pati pœnam talionis; vt de
14 facto huiusmodi punitos esse con-
stat, vt de praxi testatur citatus *Dia-*
na vers.verum his non obstantibus, in
Inquisitione Logronensi. Citans
Sousam in aphor.lib.2.c.8.nu.29. Ca-
strum Palaum in summa to. 1. trac.4.
disp.8.punct.15.§.6.n. 6. & prædictũ
Simancam in cathol.inst. Et hæc di-
stinctio est de mẽte *Bald.in c.sicut in*
fi.de test.& ibi *Ariet.& Fel.n.2.* & est
in Castellæ Regnis *l.26, tit.13.p.3.*

& alia in noua copilatio. *l.1. tit.17. lib.3.* abſolute enim conſiderata ta-
15 lionis lex dura videtur, ſicque intel
ligenda eſt declaratio citati *Simancæ in d. tit.64. nu. 94.*

Nec mirum eſt quod in lege
Moyſi inter ceremonialia hoc eſſet
præceptum, vt patet *Deuteron. 19.*
16 propter duritiam enim illius popu-
li ad nectendas calumnias procliuis,
poſita fuit, cum conſiderata natu-
rali ratione ſatis ſit, quod qui occi-
dit occidatur; qui vero ſolum pro-
curauit; non idem ſubire debet re
non ſecuta: & ſic apparet ſatis pia
diſtinctio licet de rigore aliud ſit
dicendum ſcilicet ſemper locum
eſſe pœnæ talionis, quod ſeruari in
parlamento Delphinatus teſtatur
Guid. in d. deciſ. 44. & Caſtellæ *eſt l. 6. de Toro.* Quare videtur quod ſal-
tem deduci poſſet ad praxim in
perſona perſuaſoris qui ſcilicet
præminis, aut pretio teſtem corru-
pit, vt falſum coram Inquiſitoribus
contra aliquem depoſuerit. Sed ta-
men contrarium obſeruatur, vt in-
fra melius dicemus.

Sed poſſet quis adhuc iuxta præ-
dicta dubitare: ſi contingeret quod
17 delatus non eſſet condemnatus ex
ſolo teſtimonio falſo; quia erat tan-
tum vnus teſtis; ſed quia ſimul fuit
confeſſus delictum, an aperta falſi-
tate eſſet pœna talionis puniendus,
& videtur, quod ſit puniendus, cũ
ipſe teſtis fuerit illius damni cauſa
maxime ſi in tortura ad quam con-
demnatus fuit propter talis teſtis
depoſitionem (alijs cõcurrentibus
adminiculis) confeſſus fuit non
perpetratum delictum ob torturæ
acerbitatem, & dolorem, pro quo
facit *gloſ. in verbo* priuatus *in l. damus Cod. de falſis* quam ibi ſequitur
*Bart. & Idem Bart. in l. ſi quis legatũ ff. de falſ. latè Socin. conſ.*104. *lib.*1.
18 Illud etiam aduertendum, quod
etſi petenti de crimine hæreſis ve-
niam concedenda ſit, vt ſupra hoc
eodem libro docuimus: non tamẽ
committenti crimen falſi, vt bene
docet *Simancas d. tit.64. num.* 94. &
addit rationem quia hæretico tan-
tummodo id conceſſum eſt, vt ad
fidem catholicam redeat. firmat, &
Bald. in l. fin. nu.3. C. de accuſatore,
qui de accuſatore loquitur. idem
tenet *Abbas, & Mari. Soccin. in c. excommunicamus 2. de hæret. Hipol.*
ſola Angeli citatione contentus in
*l. qui falſam num.*123. *ff. de falſ.* ratio
autem alia aſſignari poteſt, quod
teſtis pœnam ſimilem, quam falſo
accuſatus de Iure pati debet in di-
cto crimine vt ſupradictum eſt; ſed
falſo accuſatus non poſſet ſi crimen
quod non commiſit fateretur ad-
mitti ad veniam. igitur nec teſtis fal
ſus admitti debet, quam rationem
adducit etiam *Simancas loco proxime citato*, & confirmat *lege qui ea mente de furt. Ioan. de Platea in lege 1. C. de grege domi. li.* 11. *regia lex Taurina* 83. An vero plures teſtes poſ-
ſint de crimine falſi in eodem accu-
ſari libello dubitatur perſcribentes
in l. 1. C. ſi reus val. accuſat. mort. ſue.
per *Bart. in l. nihil ff. de adult.* lariſſi-
mè per *Soc. in c. 1. nu.* 144. *de lib. obla.*
in hoc foro cuilibet proceſſus for-
mabitur, vt facilius cuiuslibet cau-
ſa finem accipiat.

Verum hæc omnia ita temperan-
da puto, vt prudenter tenet *Diana d. reſol.* 16. vbi etſi contrarium do-
cere videatur; tamen nobiſcum cõ-
ciliari poteſt; etſi non doceat, quod
regulariter nec in Romana, nec in
Hiſpanica Inquiſitione ſeruatur;
19 quod teſtes falſi etiam in crimine
hæreſis puniantur pœna talionis,
nec curiæ ſæculari relaxentur. Ex
Sanctarello de hæreſi cap.39. dub.3. n.17. attamen poteſt nobiſcum con-
ciliari; Ex eo quod approbet ſupra-
dictam praxim Inquiſitionis Lagro
nenſis. Vnde videtur etiam ipſe
ſen-

sentire quod si huiusmodi casus in nostris Inquisitionibus accideret, idem posset ad praxim deduci. Et solum ipse requirit; quod pro hoc casu consulatur Generalis Inquisitor. Ita enim ait *itaq; si testes falsi de vera, & formali hæresi contra aliquẽ deposuerunt, qui vt hæreticus negatiuus combustus fuit, & eius bona fuerunt publicata, si Inquisitores pro tam graui crimine existimauerint ad condignam punitionem testes sæculari curiæ tradendos, oportet, vt consulant Generale Senatum Inquisitionis; quia tam grauis pœna absq; expressa lege Canonica prætextu cuiuslibet opinionis huius, vel illius Doctoris facile imponenda non est? quia decretum illud Leonis x. non est vbique receptum, nec voluit, vt lex vniuersalis obseruetur.* Huc vsq; *Diana.* Sed hæc cautela consulendi, supremum Senatum

20 non est sola in hoc casu; sed semper ita seruatum, quoties quis brachio sæculari est relaxandus. Addit autẽ ibidem prædictus Diana: quod si Inquisitores velint dictos falsos testes propria auctoritate eos punire: pœnam perpetui carceris, aut condemnationem ad triremes impo-

21 nent, productis prius tanti criminis reis in publicum spectaculum. Quare admittendo prędictam cautelam dico, quod in dubium vocari non debet, quod si prędictus casus accidat quod per falsam depositionem quis comburatur; quod tum testis falsus, tum corrumpens testem à fortiori debeant pœna talionis puniri; consulto tamen prius supremo Inquisitore. Et omnino teneo quod non debeant ijs leuioribus pœnis in casu tam aduo procedere propria auctoritate; Ne sit ansa tam nefarijs improbisque hominibus tam graue crimen; (quo fama, & vita tam atrociter innocenti eripitur;) patrãdi ad libitum. Quod confirmatur ex Castro *summ. tom. 1. tract. 4. disp. 8. pun.* 15. *§. 6. nu. 6.* vbi ait. Dicendum tamen est primo, pœna mortis, & curiæ sæculari omnino tradendum esse testem falso alicui hæresim imponentem, ob cuius depositionem curiæ sæculari, vt negatiuus fuit condemnatus, & obijt. idq; pluribus confirmat. Ex quo proportionaliter colligi potest in supradictis casibus quid sentiendum. quando scilicet non sequitur: quod huiusmodi accusatus puniatur; ex eo quod detegatur falsitas ante punitionem; scilicet mitius puniendum: & idem dicendum de ijs qui iuridice interrogati negant veritatem; vt nimirum non noceant accusato: nam ij quamuis puniri debeant ex eo quod

22 Deum, & Iudicem lædant; attamen mitius tractandi videntur: ex eo quod proximum non lædant; vt grauiter lęditur, qui falso accusatur, & eandem misericordiam innuit habendam *Simancas* cum teste qui se sponte defert *d. tit. 64. n. 95.* vbi ait, *sed quamuis pœnitentia testi falso non prosit, vt non coerceatur eadem pœna, qua hæreticus ad Ecclesiam conuersus puniendum, mitius tamen agendum est cum eo, qui seipsum detulit: præsertim si alios etiam eiusdem coniurationis socios Iudicibus indicauerit. Id enim, & publica vtilitas, & ipsa clementia suadet, ac multis etiam legibus & exemplis comprobatur;* quæ apud ipsum vide.

His positis venio ad examinandos peculiares casus in nostra materia de bigamia. qui facilius modo

23 expediri possunt. Et ex dictis suppono, quod tam hi qui falso deferunt aliquem tanquam bigamum; quam hi, qui interrogati ab Inquisitoribus, veritatem negant; vt bigamum excusent; debeant puniri ab Inquisitoribus. Non enim est rationabile quod falsi testes lædant Deũ Iudicem, & homines seu accusatũ, & tamen nullam pœnam sustineãt,

an

an quia pęna digni non sunt? at hoc dici non potest, vt constat ex discursu facto an quia ad Inquisitores nõ pertineant? Et hoc etiam falsum est; vt ex superiore quæstione patet. Nec obstat, quod Inquisitores sint Iudices delegati. nam, vt alibi probauimus Inquisitorum Iurisdictio accedit ad Ordinariam, & habet commoda delegatę,& Ordinariæ Iurisdictionis.

Si ergo non debent abire inulti proportionaliter ad ea quæ dicta sunt discurrendo; puto ita dicendum;

24 quod si per falsos testes quis bigamus vel biuira;seu polygamus, vel polyuira condamnetur ad pœnas imponi, solitas pro huiusmodi delictis nempe carceris exilij fustigationis triremium dedecoris ad pœnam pecuniariam,& alias huiusmodi; ita ut iam, illas pœnas luerit, antequam veritas detegatur, quod etiem ad huiusmodi pœnas debeãt condemnari falsi testes, vel falsi accusatores, vel testium corruptores. Et ratio est euidens ex supradictis si enim qui causa fuit iniusta combustionis innocentis; debet eandẽ pœnam iustissimè;& iuxta omnium rectum sensum: ergo eodem pacto, qui causa fuit aliarum pœnarum; vt eas innocens iniustè pateretur; debet easdem iusta ratione sustinere. Cum hac tamen differentia; quod scilicet in hoc casu Inquisitores non debent consulere Supremũ Inquisitorem; sicuti in casu combustionis: tota enim ratio qua Diana nititur,vt in casu mortis falsi testis Supremus Inquisitor consulatur est; quia tam grauis pœna non debet imponi absq; expressa lege canonica: cum ergo in casu nostro hæc ratio non militet non est, cur negemus debere ad huiusmodi pœnas deueniri; præsertim vero; quia tam solida fundamenta habemus ad eas imponendas;nempe rectam rationem ita dictantem; vt easdem luat quis pœnas; quas iniquè innocenti proximo machi-

25 natus est, & in ipsis canonibus iactum sit, etiam fundamentum tum talium pœnarum; ex eo enim quod lædit, vt dictum est Deum, Indicẽ, & innocentem, debet pœnas sustinere condignas, quod si deinde tales pęnæ non assignentus non est; quod reuera, debeant impuniti abire;sed potius quia dijudicari debet ab ipsismet pœnis,quæ alijs mala eorum opera impositæ fuerunt, vel innocentibus machinati sunt.

26 Quod si aliqua adhibenda sit misericordia; ea vtique in ijs casibus seruari debet; scilicet quãdo falsus testis seipsum defert; antequam, vel Innocens pœnas totaliter sustineat, vel multo magis antequam soluere incipiat; itaut cum eadem proportione maiores, vel minores sustineat pœnas. Alter potest adduci casus in quo ex vna parte videtur falsus testis maiori misericordia dignus ex altera vero minore.

27 Nempe quando testis ab Inquisitoribus interrogatus veritatem negat vt reo non noceat; in hoc enim casu; ex eo quod proximo cupit non nocere videtur maiori misericordia tractandus: id quod procedit cõsequenter ad ea quæ diximus in crimine hæresis ex altera vero parte; quia dum suspectis in fide fauet,eadem suspicione redditur suspectus, vel paulominori; & nocet in bonis animæ, scilicet non noceat in corpore, dum eius emendationem impedit; videtur minòri benignitate excipiendus. Ad hunc tamẽ casum Respondeo nõ obstantibus; ijs quę pro secunda parte adducũtur,quod mitius tractari debeat qui verum tacet, quam qui falsum deponit. si quis autem cupit adæquatam huius rei rationem legat *Castrum Palaum d.puncto 1.5.& S.6.nu.10.& 11.*

11. vbi in crimine eodem pacto sibi obijcit, & adæquatè respondet.

28 In hoc casu etiam Dico huiusmo di testem interrogatum, & veritatem negantem debere abiurare fautoriam. nam in alio casu quādo testis falsum deponit, vt innocēti noceat, non datur talis suspicio in fide; non enim ideo falsum deponit, quia suspectus; sed vt noceat, nec ex tali animo nocendi arguitur suspicio; at bene arguitur ex eo quod fauere vult suspectis in fide. Confirmatur hoc ex eo quod docet *Diana d. resolut. 16. §. sed audiamus Sousam* vbi ad rem nostram ait (loquitur tamē in crimine hæresis.) *Sed quid si testis pro defensione Inquisiti falsum deposuit coram Inquisitoribus negando hæresim, quam sibi constat commisisse? Respondeo, quod in tali casu testis falsus debet abiurare fautoriam pro qualitate suspicionis tanquam fautor hæreticorum.*

29 Quæ hic diximus de testibus verum tacentibus coram Inquisitoribus tum quoad pœnas tum quo ad abiurationem fautoriæ: intelligi etiam debent de testibus falso deponentibus coram ordinario de obitu prioris coniugis.

QVAESTIO DECIMA-OCTAVA.

Quas causas, & quos articulos causarum Inquisitores cum Ordinarijs communicare tenētur, præsertim in Regnis Hispaniarum.

SVMMARIVM.

1 *Olim hæresis causæ decisio ad Episcopos spectabat hodie ad Inquisitores certis articulis communicatis inter eos.*

2 *In Hispania solum Inquisitores ordinant causas fidei, & puniunt reos communicatis certis articulis cum ordinarij.*

3 *Sixtus IV. per Bullam quandam causa hæresis sibi aduocauit, & Inquisitori generali commisit.*

4 *Dominus Don Petrus Gonzalez de Mendoza Cardinalis Hispaniarū Primus Generalis Inquisitor.*

5 *Euocatio causarum solum pendentes includit: secus fuit in casu nostro quia Pontifex præsentes, & præteritas comprehensus fuit.*

6 *Eo ipso quod istas causas delegat Pontifex non potest ordinarius de eis cognoscere.*

7 *Archiepiscopus Valētinus fuit reprehēsus fuit qua in Edictis suis hæresis crimen comprahensus fuit.*

8 *Per commissionem factam in Hispania Inquisitoribus Heresis criminis illa prouintia in fidei integritate mire perseuerat.*

9 *Episcopis deficit ea ministrorum copia quam habent Inquisitores, vt hoc ministerium exerceant.*

10 *In hoc crimine communicatio complicium, & testium causas subuertunt, & earum cōtinentiam deturbant.*

11 *Causæ huiusmodi sunt magni momēti.*

12 *Nobilitatis causa in Hispania habent suos peculiares Iudices.*

13 *De Iure causæ status per Iudices ordinarios ordinantur, & deciduntur.*

14 *Non omnino Episcopis ablata fuit Iurisdictio in his causis quinimmo in certis articulis earum sunt semper Iudices, & quales sint.*

15 *Quamuis reus non sit baptizatus attamen ordinarius in consultatione processus aduocandus est.*

16 *Et etiam in casu in quo tractetur solum de fautoria l. receptione hæreticorum.*

17 *Et in sentētia absolutoria Reorum.*

18 *In hoc Regno Siciliæ Anno 1633. productus fuit quidam Grecus falso accusatus cum palma ad publicum*

fug-

suggestum.

19 *In decisione causarum fidei non sufficiat maior pars Inquisitorum, secus in Generali Romana, & Hispanica Inquisitione, ubi maior par facit sententiam.*

20 *In sententia depositionis Episcopi Iudices concordes esse debent.*

21 *Cum Inquisitores, & ordinarius non conueniunt de iure ad sedem deuoluitur causa.*

22 *In Inquisitionibus verbo Hispaniæ ad consilium generalis Inquisitionis deuoluitur causa quando discrepant suffragia l. ardua censetur.*

23 *In sententia absolutoriá nō consulitur consilium Inquisitionis.*

24 *Iudex sæcularis potest clericum absoluere secundum aliquos.*

25 *Resoluitur quæstio quoad nostram Hispanicam Inquisitionem.*

26 *Causa quare discordent Iudices in sententijs prouenit a naturæ varietate.*

27 *Inter Apostolos Paulum, & Barnabam varius fuit sensus, & referūtur alia exempla diuersitatem sentiendi comprobantia.*

28 *Difficillima Iuditia quæ a coniecturis dependent.*

29 *Ex naturæ deprauatione sæpe aliud sentimus quam loquimur.*

30 *Aliquando a consilio discordant Inquisitores, vt causa ad superiores deuoluatur.*

31 *Idem fit in Cancellarijs vt per plures Iudices causa decidatur.*

32 *Iudex si viderit innocentem sufficientibus testibus conuinci quid facere debeat.*

33 *In causis nō magni momēti dilatio potius esset incōueniēs.*

34 *In causis leuioris momenti nō cōuenit discordare in grauioris vero ad id quod cōsciētia dictat atēdēdum.*

35 *In minoris nō cōcordare animorum discordia inditium est.*

36 *Discordia inter Iudices maximum incōueniēs.*

37 *In rebus publicis priuata inimicitia relinquēda est.*

38 *Quādo reus brachio sæculari puniēdus est traditurus si cōuertatur in ipso suggestu si est pertinax, vel cōsitetur si est negatiuus, quid faciendum.*

39 *Cuilibet Iudici licet suum emēdare, & mutare decretum.*

40 *Sapiētis est mutare cōsilium in melius.*

41 *Ante publicationem electionis licet variare.*

42 *Et ex noua cōfessione mutare decretum.*

43 *Confessio facta a reo in publico suggestu nō debet multum mouere quia raro est vera.*

44 *Quæ iura in causis fidei decidēdis seruāda sunt.*

45 *Ex commissione Pontificia licet derogare per particulares cōstitutiones Ius commune.*

46 *In causis fidei nihil ius ciuile importat præter Ius canonicum quia Iudices istarum causarum Apostolici sūt.*

47 *Vtrum deficiēte iure canonico, & apostolicis cōstitutionibus ius ciuile obseruari debeat?*

48 *Vtrum in Hispania Iura ciuilia vel leges municipales seruari oporteat?*

49 *Iura ciuilia nō vt leges sed vt sapientium dicta ab Ecclesiasticis accipiēda sunt.*

50 *Rex Hispaniarum nō recognoscit superiorem in temporalibus, ideo in Hispania Iura municipalia primum locū obtinēt.*

51 *Quomodo intelligēdum quod in punitione blasphemiæ Inquisitores Hispanici leges regias seruari debeāt?*

52 *Litteræ peculiares D. Generalis Inquisitoris pro vna causa, vim pro similibus habent. nisi aliud ex his contrarium deprehēdatur.*

53 *D. Generralis Inquisitor Sedis Apostolicæ vices gerit.*

54 *Si quid cōtra dictas literas fiat valet, & tenet licet puniēdus qui tale fecit*

quia solum vim extrauagantium constitutionum habent.

SVpposito iam quod cognitio,
& punitio delicti Bigamię merito
pertineat ad Iudices Ecclesiasticos,
Inquisitores scilicet, & ordinarios;
videamus nunc quando Inquisitores
de his, & de alijs delictis
ad sacrum Tribunal pertinentibus
cognoscunt, quid communicare
teneantur cum Episcopis locorum,
ex quorum diœcesi est prosequtus.
1 Et quamuis de Iure olim hæresis
causæ decisio muneris Episcopi e-
rat, sicut, & hodie Inquisitorum
hæreticæ prauitatis, dummodo in
certis articulis cum Inquisitoribus
communicarẽt processum, seu cau-
sæ merita *cap. per hoc de hæret. in 6.*
& in clem. multorum de hæret. & in
extrauag. ex eo eodẽ tit. inter comm.
vbi *Barbosa in collect. codẽ lib. 5. ex-*
trauag. & Simancas in Enchirid. tit.
7. num. 7. & de Cathol. tit. 21. num. 4.
Rojas sing. 28. de hæret. nu. 2. diu ta-
men in Hispania, & in Regnis ei ad-
iacentibus receptum est quod solũ
Inquisitores hæresis causas, & ab
eis dependentes, cum eisque con-
2 nexitatem aliquam habentes, ordi-
nent, tractent, & puniant, de eisque
cognoscant, dum tamen cum ordi-
nario Diœcesis delati, eas commu-
nicent in articulis, in quibus in iu-
ribus supra citatis ad inuicem tene-
ri facere est decisum. ita hæc aduer
tit *Idem Simancas in Catholic. Instit.*
cap. 24. num. 3. & ita tenet *P. Molina*
de iust. & iure tract. 1. disp. 28. num.
17. ibi, Hæc vero quæstio hodie locum
non habet in Hispania, soli enim Inqui
sitores processus formant aduersus reos
in rebus fidei, ac proinde ipsi soli sunt,
qui eos citant, non vero Ordinarij, idẽ
tenent *Sanctarellus de hæret. cap. 40.*
dub. 2. num. 15. & Alij quos citat
Barbosa in collect. super sext. lib. 5. tit.
2. cap. 17. nu. 3. cuius consuetudinis
ea mihi videtur ratio; quare
nostram Hispaniam hac laurea Sã-
3 ctæ Inquisitionis ornauit Ecclesiæ
Orthodoxæ Præces, Christique
Vicarius *Sixtus IV.* in Bulla data
anno Domini 1483. directa Domi-
no, ac semper Domino meo D. Pe-
tro Gonzalez de Mendoza S. R. E.
4 Cardinali, qui (vt ex tenore ipsius
Bullæ constat) primus Inquisitor
Generalis Hispaniarum fuit, quip-
pe qui Sanctissimus Pontifex sibi
aduocauit tam præsentes, quam fu-
turas Hæresis causas Regnorum Hi
spaniæ, earumque cognitionem, &
decisionem D. Generali Inquisito-
ri, & Inquisitoribus per ipsum Ge-
neralem Inquisitorem creatis, &
creandis delegauit. Vnde eis Iudex
non est Episcopus *cap. vt nostrum*
de appella l. Iudicium soluitur ff. de
Iudi. & sic de facto cognoscere ten-
taret, non valerent acta per ipsum,
vt in simili casu notant *Abb. in cap.*
cum in. de consti it. nu. 33. Domin. cons.
47. esseque istorum opinionem cõ-
munem ait *Rebuff. sup. leg. reg. tit. de*
euocatio. q. 3. nu. 19. qui plura de
effectu euocationis adducit alia
Maranta de ordi. iudicio. in 4. part.
dist. 10. num. 37. noster Couarru. in
practic. quæstio. cap. 19. & quamuis
euocatio solum causas pendentes
respicere soleat *cap. ad dissoluendum*
de spon. impub. cap. Ecclesia 2. vt lite
5 *pendente*, tamen cum expresse præ-
sens, & futuras, vt diximus ad se
Papa aduocauerit, notum est vo-
luisse vt præter ipsum, & delegatũ,
seu delegatos, quem vel quos cõ-
stituerit, nullus Iudex de causis hæ-
resis cognosceret argumento eorũ,
quæ dixit Innoc. *& Deci. post alios in*
d. cap. vt nostrum, idem Innoc. *in cap.*
intimasti eodem tit. & in d. cap. cum
in Bal. in tit. de allodijs 6. ad hæc num.
31. & in l. verum in pun. nu. 3. ff. de
mino. vbi ait, *quod in causa, in qua*
Princeps manum imponit, nihil potest
infe-

6 *inferior.* Vnde; & sine alia aduocatione eo ipso quod istas causas delegat Pontifex summus, id sufficit, vt nec Episcopus, nec alius Iudex de eis cognoscere intendat, vt in simili aduertit *Bal. in cap. studuisti de off. lega.* cumque anno 1565. Archiepiscopus Valentinus in visitatione generali, quam in sua Diœcesi administrabat, ederet generale edictū pro causis concubinatus, vsurarum,

7 & similiū, vt Iuris, & moris est præciperet, & hæresis crimen sibi reuelari. fuit per Regias litteras ei impinctum, in quibus de dicta euocatione fiebat mentio, quod dicta corrigeret edita, quod fecit: & litteræ, & actus super eis facti sunt in Archiuo Inquisitionis illius prouinciæ, quos ego dum ibi Inquisitor essem in secreti camera vidi.

Quod opportunè hæc aduocatio, causarumq; delegatio peculiaribus Iudicibus facta fuerit, quantuncunque vtilitatis induxerit, ipsius Hispaniæ integritas in obseruatione fidei Orthodoxæ testatur; ita-

8 ut superfluum sit id velle rationibus persuadere, cum proh dolor in aliquibus Regnis olim admodum Catholicis hæresis lutherana sic est sparsa vt publicè fidem Orthodoxā nullus profiteri audeat, cuius damni ea assignatur potissima causa, quod in eis non fuit hoc Sanctæ Inquisitionis Tribunal erectum, vt in Hispania: etsi aliquis curiosus indagator quærat quæ sit potissima ratio huius effectus, duplex se mihi offert. Prima *ex D. Simancas d. nu. 3.*

9 quod cum Episcopis deficiat ea ministrorum idonea copia, quæ pro istis causis est necessaria, deficiantque sæpe carceres apti, non sic crimen hæresis, quod difficilis sæpe est probationis inquiri, & aperiri posset; in hoc enim crimine carceris custodia, & exacta rectitudo ministri est maximi momenti, cum oporteat, quod Socius criminis nō

10 alloquatur socium, ne inter se conueniant de fatendo, vel negando crimen, & de forma, quam in id faciendo seruare debeant, vt concors sit eorum declaratio, vt de manifestando aliquos tanquam criminis socios, qui in veritate socij non fuerunt; ita quod veritas confunderetur, sæpèque expedit vt vnus alterius capturam ignoret: qua omnia vbi non est exacta custodia impediri non possunt. vnde veritas criminis intelligi non posset, nec in Episcoporum carcere ea esse potest custodia, cū pro diuersis criminibus, & causis ciuilibus plures capiant, in quibus ea custodia, quæ inde hæresi suspectis vtendum non est, aliàs fieret eis iniuria; etsi constituere velimus diuersas custodiendi formas, difficile esset, & ferè impossibile vbi tot causæ concurrunt, ea solertia, quæ est necessaria, vtrisque rationem reddere. Sit secunda Ratio quod cum istæ causę grauissimę sint, cum in eis de anima, vita temporali, & bonis delati agatur, atque de eius, & suæ familiæ ex vtroque latere fama, & honore, satis integrè Reip. gubernationi expediens fuit vt pro eis Iudices eligerentur, qui omnes suas operas eis tantum consecrarent diu noctuque præstarent, cum in eadem Hispania saltem in Castellæ Regnis causæ nobilitatis, cum de immunitate à tributis agi-

12 tur, quia tales causæ arduæ censentur, Iudices habent ad eas electos, qui eis solum suas operas concedunt, nec coram alijs Iudicibus tractantur. quod si de facto fieret contrarium, processus est nullus ita disponunt *l. 6. tit. de los hijos dalgo lib. 4. Ordina. & l. 30. tit. 4. lib. 2. eiusdem ordinam.* & ita seruat praxis, suntq; Iudices istarū causarum in summis Prætorijs Pinciæ, & Granatæ. Huic antiquitati principium potest assignari

gnari

gnari ex eo quod nobiles Castellæ in Curijs Burgis factis per Regem Alphonsum viiij. à Rege petierunt, vt pro suis causis duo Iudices nobiles concederentur, qui eis ius dicerent, ita in Chronica dicti Regis habetur; si igitur etsi de Iure causæ status per Iudices Ordinarios possint ordinari, & decidi *l. placet C. de*
13 *Peda. Iud. l. 1. & per totum illum tit. c. vbi causæ statu.* vt magis solerter considerentur, & decidantur, in Hispania habet peculiares Iudices quantum magis æquũ fuit, vt id in hæresis causis fieret.

Non tamen Episcopus omnino
14 in eis iurisdictio denegatur, quia Apostolica Sedes in delegatione istarum causarum voluit vt in certis articulis Inquisitores cum Iudice Ordinario causæ pendentis communicarent processum, vt supra diximus, & sic cum in causa ad sententiam diffinitiuam est cõclusum, ita quod solum sententia expectatur, Inquisitores, & Iudex Ordinarius decernunt visis causæ meritis quid in causa sit faciendum, videlicet an delatus sit absoluendus, vel damnandus, & qualiter. Præterea sententia profertur diffinitiua ab Inquisitoribus, & Ordinario Iudice simul, idem est in sententia torturę, & in executione ipsius torturę; licet tamen Episcopis, & alijs Iudicibus Ordinarijs Vicarium constituere, vt statim dicemus, & etiam Capitulis illorum, dum sedes vacat, cum succedant in potestate exercendi Iurisdictionem etiam in desiderantibus speciale mandatum, vt notant *Archid. Domi. in c. & doct. in c. cum nullus S. Episcopo. de tempo. Ordi. in 6. Innoc. in c. ad abolendam de hæret.* quod adeò procedit quod etiamsi Iudæus, vel Infidelis, qui non fuerint baptismi
15 Sacramento signati ex fautoria, vel dogmatizatione alicuius Christiani, esset per Inquisitores puniẽdus, adhuc est Iudex Ordinarius vocandus ac si ille Christianus fuisset. Itaque quoties Inquisitores de causa Apostasiæ à fide hæresis, vel suspicionis agunt, vocandus est Ordinarius, & ita in puniendis fautoribus, receptatoribus, & impedientibus re-
16 ctum Sanctæ Inquisitionis Officiũ; cum omnes manifestè sint de hęresi suspecti. Et hoc procedit in sententia condemnatoria, & absolutoria, quæ semper in ipso Iudicum Prætorio editur, & licet sic absoluto petere, vt in publico suggestu idem fiat,
17 vt satisfactio aliqua reddatur famæ ex captura læsæ sic delati, & concedendum est ei, ita cauetur *in c. 62. Instruct. Matriti.* loquor de nostra
18 Hispania, quod & vbique faciendũ existimo, cum sit rationi valdè consentaneum. Et in hoc Siciliæ Tribunali anno Domini *1633.* in publicum spectaculum fuit cũ palma, & lauri Corona perductus quidam Græcus, qui de hæresi accusatus, fuit absolutus, & duo Religiosi, & duæ mulieres, qui falsò testificati fuerunt, illi in triremibus, & hæc post verbera in exilium talis facinoris pœnas luerunt.

Quædam sunt in hoc foro, quæ vnus Inquisitor sine suis Collegis nec decernere, nec facere potest; præcipuè in Hispania quæ sunt decisa in *c. 1. Instruct. Abulens. & in c. 1. Instruct. Hispalen.* anni 1500. & in
19 *cap. 5. Instruct. Matriti,* in quibus omnium consensus adesse oportet, & si quilibet in solidum Iudex sit constitutus pro causis illius Prouinciæ. præcipuum tamen est in Decreto super meritis causæ, in quo ipsorum Inquisitorum, & Iudicis Ordinarij debet esse vnum, & eidẽ; nec sufficit quod maior pars consentiat in vnare, sed omnes oportet sint concordes. & si secus sit in Eminentissimis Cardinalibus hoc munus in vrbe exercentibus, vt cõ-

stat

stat ex litteris *Pij V.* quibus motu
proprio deputat in Inquisitores
Generales Eminentiss. D. D. Car-
dinales Trauanens Pisarum Pache-
co, & de Gambara, quorum maior
pars sufficit: in cæteris tamen secus
est, vt dicit *cap. per hoc de hæret. in 6.*
& hoc quia causæ huius fori, vt di-
ximus, grauissimæ censentur; vnde
sicut in sententia depositionis Epi-
scopi de Iure omnium Iudicum po
stulatur consensus, nec sufficit ma-
20 ioris partis *c. duodecim §. quod vero*
5. q. 4. c. nullum 2. q. 5. c. non potest de
re Iud. cap. inter corporalia de trans-
latio. Episcopo. tenent *Spec. in tit. de*
accusatio. §. 2. vers. & est notandum
quod in hac, & §. 4. vers. sed & nun-
quid Ioan. Andr. in c. 2. de pœn. in 6.
Abb. in dicto cap. non potest. Cum igi-
tur ipsi Inquisitores, & Ordinarius
non conueniunt quia aliquis ipso-
rum dissentit, & si de Iure causa ad
21 sedem deuoluatur Apostolicam, vt
dicit *d. cap. per hoc* tamen in Hispa-
nia ex eiusdem sedis delegatione
causa deuoluitur ad D. Proceres
Generalis Inquisitionis, vt disponit
cap. 66. Instruct. Matriti. deuoluitur
22 etiam causa peculiari ratione quan-
do ardua censetur etiamsi Iudices
cóueniant in sententia, & cósulendi
sunt superiores, misso tamen eis de-
creto cuiuslibet ex Iudicibus iuxta
c. 4. Instruct. Pincianæ, & iuxta plures
ipsorum procerum litteras, & est Iu-
ri consonum *cap. sanè de off. delega.*
glos. & Cyn. in l. cum de nouo c. de legi.
Luc. de Pen. in l. 2. C. de tabul. lib. 10.
& dicta procedunt tam in sententia
absolutoria, quam in condemnatio
nem continente in sententia *Ancha.*
in clem. Bal. l. solent. n. 1. ff. de offi. pro-
consf. Arret. Socin. Senior Roma. Claud.
in Rub. ff. de acq. poss. & ibi Socin. Se-
nior nu. 72. dixit communem sen-
tentiam esse, contrarium tamen te-
net expresse in nostro casu *glos. in*
Dict. clem. multorum in verbo contra
eos, quam sequuntur *Feli. in cap. non*
23 *potest nu. 2. de re Iud. & Ias. in l. 3. nu.*
5. ff. eodem tit. & ibi *Ripa nu. 11. decis.*
in l. qui condemnare ff de reg. Iur. vn-
de dixit glos. in auth. clericus C. de Epi
scop. & Cler. Iudicē sęcularem posse
clericum absoluere, etsi non con-
24 demnare, pro qua videtur *cap. quo-*
ties c. vbi Sena. vel clari. & tenent
hanc sententiam *Corrasi. in d. l. solēt*
in pnri. Alciat. in d. Rubr. ff. de acqu.
poss. nu. 9. & dicunt *Anton. in c. ve-*
niens de accusatio. Dec. in l. fauorabi-
liores ff. de Reg. Iur. quod absoluto-
ria sententia absente parte proferri
potest, pro quibus est *l. inde Nera-*
tius §. fin. ff. ad leg. Aquil. tamen de
Iure regula est sententiam in absen-
tem proferri non posse *l. 1. ff. de*
reis l. absentem ff. de pœn. cogita-
bam posse conciliari has sententias
quod prima, quæ negat, procedat,
in decreto an quis absoluendus, vel
condemnandus sit, quod hoc om-
nes Iudices decernere debent, nec
valeat decretum Inquisitorum tan-
tum etsi absolutionem contineat.
Secunda quæ fauore liberationis te
net posse absoluere, etsi non condē-
nare, procedat in editione, & exe-
cutione decreti absolutorij, hoc est
in ipsa prolatione sententiæ, quæ
si absolutoria est; posset per Inqui-
sitores proferri. Et hoc Iure vtimur
25 quod in sententijs absolutorijs, &
suspensiuis non consuluntur D Pro
ceres, sed ab Inquisitoribus, & Or-
dinario sententia absolutoria pro-
nunciatur, & executioni mandatur,
quod misericordiæ, & benignitati
valdè consentaneum est.

Solet vulgus conqueri de Iudi-
cum discordia, cum omnes eandem
artem profiteamur, eosdem libros
euoluamus, eisdem Iuribus causas
decidere teneamur. quibus respon-
26 dere soleo artem, nec leges, nec li-
bros mederi intellectus varietati,
cum natura diuersos concedat, seu
pro-

producat intellectus, sicut & varios aspectus, & voces *text. in l. Item si vnus §. principaliter ff. de arbitr.* & ibi *glos. in l. diui fratres ff. de Iur. Patro. & in l. quia poterat §. cum variæ sint ff. ad Trebell. in c. quia diuersitatem de conce. preb. & in c. sicut in Sacramentis de conse. dist. 4. & in l. 2. §. sed quia C. de vete. Iur. enucle. glos. in probem. decreta. in verbo noua, Bonus de curt. in tract. de nobilit. in 3. part. nu. 73. Arnald. de Conrad. de bona posse. f. 1. col. 3.* de quo latè Motla *in Emporio Iuris part. 1. tit. 1. quæst. 11.* & Alij apud *Barbosam super Decret. in proœmio num. 43.* quò fit vt cum Intellectus sint diuersi, diuersa sentiãt, nec in vnam conueniant sententiam, curans quilibet rectum discernere, prout sua ei dictat conscientia Iuribus, & rationi alligata, quæ Iura, quasque rationes aliter intellectus vnius, aliter alterius intelligit; nec hoc nouum est cum inter Apostolum Paulum, & Barnabã varius fuit sensus, an expediret secũ
27 assumere socium peregrinationis Ioannem discipulum cognomento Marcum appellatum, vt habetur *Actuum 15.* & vt constat *Daniel. 10.* inter Angelum, qui loquebatur Danieli, & Angelum Persarum Custodem, & Principem super libertate populi Israel ex captiuitate Babiloniæ fuit dissensio, & inter gloriosos Hieronymum, & Augustinum diuersus fuit in aliquibus rebus intellectus *c. 1. 26. dis. latè S. Tho. sup. c. 2. ad Galatas lect. 3. & in cap. 3. Epist. 1. ad Thimot.* inter nostros Iurisconsultos idem contigisse probant *l. sed an vltro §. 1. ff. de neg. gest. & in l. penult. ff. ex quibus causis pignus, vel hipot.* inter nostri Iuris, & aliarum sententiarum expositores quanta sit diuersitas, & contrarietas quis dubitat, diuersis enim consideratio nibus diuersa sentimus, maxime in hoc Inquisitionis foro, in quo de intentione, credulitate, & mente
28 accusati sæpe quæstio est, vnde decisionis causæ substantia pẽdet, quam nisi præsumptionibus, coniecturis, Indicijs, & argumẽtis cognoscere non valemus, cum interior hominis animus verè nisi a Deo cognosci non possit; nam etsi lingua sit preco cordis, vt ait *Luc. de Pen. in l. 2. nu. 3. de delato. lib. 10.* cum natura sit corrupta, sæpè aliud sentimus quam loquimur *l. Idolum C. de*
29 *dolo l. quoties §. qui dolo ff. de probatio.* idque apparet in Moyse irato contra Ruben, & habetur *num. 32.* & in filijs Israel contra eundem, quia eleuauit altare supra ripam Iordanis, vt constat *Iosue 22.* nimirum igitur si præsumptionibus aliter vnus, quam alter, & argumentis fidem adhibeat, variè que quid sibi persuadeat.

30 Variant sæpè Iudices in hoc foro ex proposito, cum aliqua causa grauis, & dubia per eos decidenda est vt ad D. Proceres ex varietate eius decisio deuoluatur, censentes illam causam tam grauium virorum sentẽtia esse dignam, & practicatur in summis Prætorijs vulgo *Chancillerias* regijs Pinciæ, & Granatæ. Idem in similibus causis dubijs per Regios Consiliarios fieri non vt ad superiores causa deuoluatur, sed vt per plures Iudices eiusdem Prætorij (quia tres in quolibet Tribunali assistunt) causa decidatur, quando in suffragijs discordes sunt quod, *remittirse la causa* vocant; hocque Iuri consonum est, cum in causis dubijs ipsum Principem cõsulendum
31 esse, sit decisum, & sicut Regem referunt Regij Consiliarij, ita & Inquisitores D. Proceres, qui personam Summi Pontificis, cuius propriè huius causę cognitio est, representant *d. l. 2. §. si quid vero C. de vet. Iur. enu. & in l. cum de nouo, & in l. fin. C. de legi. & in auth. de rapt. mulie.*

in

in prin.coll.a.9. & in cap. inter alia de sentent. excomm. in 6. & magis in nostro casu *l. ad bestias ff. de pœn. l. 1. 1. & fin. C. de relatio. l. diuus M. de off. præsid. C. Inquisitores de heret. in 6.* & habetur *Exod. c. 18.* alia congerit *Lucas de Pen. in l. 3. C. de tabula lib. 10.* suntque pro Hispanis peculiares decisiones *cap. 13. Instruct. Abulens. c. 5. & 66. Matriti, & S. Tho. 2. 2. q. 64. art. 3.* admonet Iudicem si videat innocentem legitimis testibus conuinci, vt superiori remittat, quod si
32 honestum, non tamen esse necessarium censet *Soto lib. 5. de Iust. & Iur. qu. 4. art. 2. & Couarr. lib. 1. vari. c. 1. num. 9.* estque aduertendum quod etsi ita procedat de iure, non tamen in omnibus causis dubijs id faciendum est sed, vt diximus, in dubijs, arduis, & difficilibus, ne passim causæ differantur, & delati plus iusto fa-
33 tigentur, quod dicit *Bart. in l. omnes populi nu. 56. versic. Tertio quæro ff. de Iust. & Iur. Bal. in l. 1. C. de legi. Deci. in cap. 1. nu. 1. in 1. lect. de consti. & in cap. cum venissent num. 4. de Iud.* nec huius fori grauitatem decet de facili Iudices non conuenire, vt causæ ad superiores deuoluantur, sed in leuibus ab eorum nudo arbitrio pẽdentibus, vt si aliquis sentiat delinquẽtem reum esse pœnæ exilij biẽnalis, alter quod triennalis, in ijs, & similibus non est expediens, vt Iudi-
34 ces non conueniant: secus tamen in grauibus, vt alicui videatur delatum conuictum esse, alteri quod non, sed quod debet torqueri, in istis quilibet suã sequatur consciẽtiam, ne ædificet ad gehennã, vt ait *glo. in cap. 1. in verbo secundum Canones de offi. ordin. Abb. in c. litteras nu. 25. de restit. spoliat. Caiet. in addit. ad S. Thomam 2. 2. q. 77. art. 2. Couar. in d. lib. 1. var. resol. c. 1.* & hæc discordia cum contingit in re graui, non est occasio odij, & contentionis ipsorum Iudicum, sicut si ex leui causa procedit; immo cum sic in leui-
35 bus non conueniunt, signum apertum est odij interioris, cum si essent antea concordes, in istis leuibus conuenirent, idemque vellent; sed quia sunt discordes, non quia sic sentiunt non cõueniunt, sed quia diuersa volũt, quod propriè discordia est, vt tenet *S. Thom. 2. 2. qu. 73.* vbi ait *discordiam idem esse, quod cordium separationem, idest voluntatem in diuersa: unde propriè non discordãt quia diuersa credunt, vel opinãtur, sed quia diuersa volunt*, & cum hæc di-
36 scordia inter Inquisitores est, statim D. Generalis Inquisitor, Dominique Proceres eos diuidunt in diuersas prouincias, ne causæ dispẽdium patiantur, cum maxima pestis sit hæc contentio in quolibet foro, & potissimè in isto Sanctæ Inquisitionis, vt dicit *cap. 26. Instruct. Hispal. in antiqu.* quod ostendit Gracchi ciuis optimi Romani aphopsthegma scilicet *maximus inter cõiudices, & Reip. administratores esse debet amor ne in rebus eis demandatis errẽt*, ita *Valer. lib. 6. cap. 5.* idemque *in lib. 4. c. 21.* & *Rauisius* referunt P. Ser-
37 uilium, & M. Loculum inimicos fuisse, cum tamen simul ad publicum assumerentur munus, amici facti sunt, censentes id necessarium esse, vt rectam muneris rationem redderent. Refert *Plutarch. in aph. Græco.* quod cum Aristides Atheniẽsis cognomento iustus mitteretur, Orator cum Themistocle, cuius inimicus erat, ei dixit, vis vt in finibus inimicitias deponamus. nã si opus fuerit reuersi eas assumemus; & sic idem *Plutarch. in Polit.* consulit Traiano, vt Collegas Inimicos non permittat, & *Plato lib. 5. de Rep.* ait *nihil esse Reip. magis vtile concordia, nil discordia perniciosius*, & *Sanctus Greg. lib. 1. Epist. epistol. 73.* inquit *quoties res aliqua pluribus agenda committitur, dum quisque dissentit ab altero, di-*

spendijs potius, quam vtilitatibus adi-
tus reseratur, *& Bald. ipse* (vt huic
rei finem faciamus) ait *in l. 1. in*
prin. num. 1. C. de caduc. tollen. nihil
tam periculosum esse Ciuitatibus
quam cum inter se desident.
38 Aliquando contingit delatum
de hæresis crimine ex Iudicum de-
creto, brachio sæculari relinquen-
dum esse, qui in publico suggestu
constirutus ad audiendam sui cri-
minis sententiam iuxta tradita a no-
bis supra Quæst. 15. ante eius pro-
lationem adit Iudices, aliquidque
confitetur, ex quo alicui ex Iudici-
bus videtur non esse pro tunc ad
sententiæ prolationem proceden-
dum: gladiatorum more in arena
consiliũ capientis; Alijs vero quod
sententia edatur, & executioni mã-
detur, ita quod Reus brachio sæcu-
lari iuxta primum decretum relin-
quatur; dubium est quid sit facien-
dum, mihi placet sententiam non
esse tunc edendam, sed quod accu-
satus reducendus est ad carceres, &
postea Iudices merita causæ, & no-
uam confessionem attendent, & si
conuenerint in sententia, ea execu-
tioni mandetur, aliàs causa deuol-
uatur ad D. Proceres ex sequenti-
bus. Primo certum est, vt nuper di-
ximus, in sententiæ prolatione, ma-
ximè cum non est absolutoria, esse
omnium Iudicum cõsensum neces-
sarium, & si is deficiat, causa ad su-
periores deuoluitur. secundo cuili-
bet Iudici suum licet de Iure corri-
gere, murare, & emẽdare decretum,
antequam per probationem vim, &
auctoritatem sumat. *l. hac lege C. de*
senten. expert. reci. c. non debet de con-
sang. & affin. vt rescripsit Rex Assue-
rus Esther. *cap. 16. nec putare debe-*
tis si diuersa iubeamus ex animi nostri
procedere leuitate sed pro necessitate, &
qualitate negotij, vt reipublice poscit
40 *vtilitas ferre sententiam*, & hoc vlte-
rius mihi persuasum est ex senten-
tia *Hostien. in tit. de electio. §. qualiter*
vers. nullo prorsus, & Ioan. Andr. in
cap. publicato de electio. col. 5. vers. se-
cundo quaero, *Innoc. in c. Ecclesia 2.*
*vers. sed quid dices col. 3. de electio*n.
qui tenent licere cuilibet ex electo
ribus facta electione, ante eius publi
41 carionem variare; facit ad idem
sententia *Mari. Soci.* in fortiori ca-
su *in cap. qualiter, & quando art. 11.*
q. 9. de accusar. *& Ang. in tract. de*
malefi. in glos. hac est quædam sentẽtia
in vers. de consensu, & denique si om
nibus Iudicibus licet ex noua Con-
fessione mutare decretum, & relin-
42 quendum brachio sæculari admit-
tere ad Ecclesiæ gremium *c. ad abo-*
lendam, & quæ ibi notantur *de hæ-*
ret. & pro Hispanis est *cap. 12. In-*
struct. anti. Hispalen. & cap. 44. Ma-
triti. cur non erit idem in quolibet
ex Iudicibus, Duo tamen aduer-
tere oportet, & quod hęc correctio,
seu variatio debet fieri in cõspectu
omnium aliorum Iudicum, cum
ita per litteris Procerum, (licet non
43 in nostro dubio) sit præceptum, &
quod confessio facta in publico sug
gestu, non debet multum Iudicum
Animos mouere, & quia raro, vera,
hoc est ex corde facta, sed fictè ex
mortis timore, pluraque damna
solent oriri, si fides istis confessioni
bus adhibeatur, & delaris ram serò
confitentibus venia concedatur.

Dubitare quis posset quæ Iura
sint in causis fidei decidendis ser-
44 uanda? In quo dicendum est quod
primum locum in decisione istarũ
causarum, & ordine obtinent Con-
stiturionea editæ pro ipsis causis in
specie per Summos Pontifices, siue
per Inquisitores Generales haben-
tes ad id ab ipsa Apostolica Sede
facultatem. Et sic in istis causis in
Hispania primo attendendum est
Cõstitutiones pro isto foro editas
a D. Generali fidei censore, & D.
Proceribus, quas *Instructiones* vo-
ca-

camus; quod expressè cautum est *in cap. 28. Instruct. antiqu. Hispal.* &
45 idem erit vbi eadem facultas condendi statuta alijs Inquisitoribus cum permissione derogationis Iuris Canonici erit concessa. Secũdo seruandum est quod per Ius Canonicum pro istis causis est decisũ, & eo in specie deficiente, quod generaliter est in eodem Iure Canonico decisum: cum enim istæ causæ Ecclesiasticæ sint, Iura Canonica in earum ordine, & foro seruare oportet, nec Principibus temporalibus in eis decidere, nec aliquid di-
46 sponere licet *c. vt Inquisitionis §. prohibemus de haret. in 6. c. si quis cum clerico 2. qu 1. glos. in cap. possessor de reg. Iur. in 6. Bald. in l priuilegia num. 3. C. de Sacros. Ecclesijs Fel. in cap. Ecclesia S. Mariæ nu. 43. de constit.* Iudicesque istarum causarum cum ex Apostolica delegatione procedant Iura Canonica seruare debent *cap. ne aliqui cap. accusatus §. sanè cap. vt officium de heretic. in 6.* vnde dixit *Bal. in l. 1. Cod. qui bonis ced. possess.*
47 statuta edita in terris Ecclesiæ à Iure Canonico, & non à Ciuili sumere interpretationem, & est in arg. *l. non dubium C. de legibus*, sed deficientibus prædictis constitutionibus, & Iuribus Canonicis, videtur maius dubium sint ne seruanda Iura Ciuilia, an Regni, in quo causa pendet, & quod in Hispania sint Iura Ciuilia seruanda tenent in simili quæstione *Prapo. in cap. consuetudo col. 3. dis. 1. & Barto. Capua. sing. 80. Canonistar.* contrarium tamen immo quod Iura Regni sint seruãda, & non ciuilia defendit *Ioan. Lopez de Pala Rub. in Rep. Rubricæ de donat. inter virum num. 16. chart. 2.* pro quo est *tex. iuncta glos. in c. in legibus, & in cap. cum deuotissimam 12. qu. 2.* in Hispania enim digestorum
49 Iura, cæteraque Ciuilia non vt leges, sed vt sapientum dicta seruanda sunt, vt ait *Bal. in cap. 1. §. iniuria versic. seu futurum de pace Iurament. firman. in vsib. feudo. Paris. de Put. de Sindic. in verb. Testis c. 2. incip. sui semel. fo. mag. 108. numer. 5. & Oldra. cons. 69.* profitetur Hispanos statuisse capitis pœnam alleganti in Iudicio ciuilia Iura, pro quibus considerari potest Castellæ Regem in temporalibus superiorem non habere iuxta *glos. in cap. Adrianus 63. dist.* de qua exemptione, gubernante Dei Ecclesiam victore, & Impe-
50 rium Henrico, vtroque nationis Teutonicæ, fuit Controuersia inter Imperatorem, & Ferdinandum 1. Castellæ Regem, & per Rupertum Cardinalem Sedis Apostolicæ pro ea causa Iudicem delegatum, fuit in fauorem Regis Ferdinandi sententia prolata paulo post annũ Domini 1040. vt constat in Hispaniæ Historijs, & præcipuè in generali Regis Alphonsi 10. hocque in eadem Hispania ostendunt velle D. Generalis Inquisitor, Domini-
51 que Proceres suis litteris præcipiẽtes Prouincialibus Inquisitoribus, vt in puniendis blasphemis, & binas simul nuptias contrahẽtibus quod leges Regiæ disponant, attendant, & si ipsæ cum in odium illorum criminum leges acerbas pœnas assignent, non absolutè in tam æquo Tribunali eis vtendum censeo, nec illam fuisse prædictorum Dominorum mentem, sed dictarum legum pœnis consideratis, prout ex delinquentis ætate, occasione, & pertinacia apparuerit pœnas assignare. Prædictæ quæstioni altera videtur consona videlicet an litteræ peculiares D. Generalis Inquisitoris, Dominorũque Procerum pro vna causa Missæ, vim pro similibus cẽseantur habere, ac si generalis es-
52 sent; in qua videtur dicendum nisi ex ipsarum litterarum mente aliud deprehendatur idem esse de pecu-

liaribus, quod de generalibus intelligendum argumento eorum, quæ de Regijs litteris dicit *tex.* & ibi *Paulus de Caſtro in l. fin. G. de legi. C. licet 16. q. 3. c. 1. 19. diſt. c. in cauſis de re Iud. l. 1. ff. de cõſtit. prin. §. ſed & quod Principi. Inſtit. de Iure Natu. Gentiũ, & Ciuili l. 1. §. quæſitum, & ibi Bart. & doct. ff. de appella. Abb. in c. intimaſti de appella.* quod cõſuluerunt eſſe faciendum *Domin. conſ. 46. Fel. in cap. 1. nũ. 12. de re Iud. Ang. in l. Item veniunt §. cæterum ff. de petit. hæred. Iaſ. in d. l. 1. n. 7. de conſtit. Princip. Cor*
53 *ſet. de poteſt. Reg. q. 22.* & ſic cum vt diximus D. Generalis Inquiſitor, & Domini Proceres ſedis Apoſtolicæ vices gerant, eiuſque perſonam agant in iſtis cauſis: Idem de corũ litteris cenſendum eſt quod de litteris Apoſtolicis, & Regijs dicta Iura diſponunt. Eſt tamen notandum quod ſi quid contra diſpoſitũ
54 per litteras prædictas deciderent: etſi pęna reddantur digni, valet tamen ſic deciſum; vt ſentit in ſimili caſu *Bart. in l. cum prolatis num. 2. de re Iud.* quia cum dictæ litteræ extrauagantes, & nõ in Iure incluſæ ſint, quod contra eas factum fuerit, firmum erit.

QVAESTIO DECIMA NONA.

De Hermaphroditis, & mutantibus Sexum, qui antea coniugati erãt an ad ſecundas nuptias poſſint tranſire viuẽte priore coniuge veluti ſi mulier coniugata in virum proſilit, poſſit licitè inire matrimoniũ cum alia muliere.

SVMMARIVM.

1 REdditur ratio quæſtionis.
2 Drepani mulier vocata Franciſca, & matrimonio copulata, vt per fides parochorum conſtat, migrauit in virum. in quo ſtatu ipſemet auctor vidit. & modo Matriti reperitur.
3 Alÿ huiuſmodi veteres caſus adducũtur.
4 Non ridendum; quod Ouidius deſcribit de Cœnide in Cœneum virum mutatum.
5 Alia exempla referuntur ex Luciano, Liuio, & Hippocrate.
6 Nonnunquam etiam viri in fœminas mutati, vt patet in Tireſia: ſed rurſus ad priſtinum ſtatum reducti.
7 Gallinæ teſte D. Auguſtino in maſculos mutatæ.
8 Veteres caſus duobus recentioribus augẽtur alter fuit in Maria Pacheco: quæ deĩde Manuel Pacheco vocata fuit. alter in quadam muliere vxore cuiuſdam ruſtici.
9 Franciſca, & Carölai Guarna deinde mutato ſexu Frãciſcus, & Carolus dicti.
10 Ebuli quadam puella prima nocte, qua cum viro cubuit, in virum cõuerſa. Duæ aliæ fęminæ Philotis, & Aetata prima Smyrnæ, altera Laodiceæ eaſdem mutationes paſſæ ſunt.
11 Vitriaci puella nomine Maria ſaltu proſilijt in virum. qui Germanus in confirmatione vocatus. & Auſcis in Vaſconia ſenex repertus, qui poſt decimumquintum annum maſculeum ſexum adeptus erat.
12 Exempla mutationis maris in fœminã adducit Martinus del Rio, ſed illa exiſtimat Fabuloſa. Vide plura exempla recentiora mutationis fœminæ in marem.
13 Quatuor Hermaphroditorum ſpecies referuntur.
14 Androgyni qui, & vbi extiterint?
15 Hyæna alternis annis fœminæ vel maſculi munus præſtat in coitu.
16 Hæreſis ſub Innocẽtio Tertio exorta, quod Adam fuerit Androgynus, & quod ſexus non fuiſſent diuiſi, ſi Adam

dam non peccasset.

17 *Antiquus error Protagoræ prædictæ hæresi conformis refertur.*

18 *Androgyni inter monstra numerandi.*

19 *Contraria sententia reijcitur.*

20 *Mutatio maris in fœminā præsertim in homine difficillima creditu.*

21 *Mutatio mulieris in virum ope dæmonis causis naturalibus freti possibilis est, non autem mutatio viri in mulierem.*

22 *Causæ assignantur Hermaphroditorū tum æqualis, tum præualentis sexus.*

23 *Mutantes sexum sunt Androgyni secundum aliquos, quamuis tales non appareant.*

24 *Secundum alios non sunt Androgyni mutantes sexum; sed fit talis mutatio ex eo quod vasa fœminea quæ intus latebant, foras prærumpant; vel virilia intro ingrediantur.*

25 *Aliquando reuera fœmina non mutatur in marem; sed tamen ita secundam quandam deformationem apparet, & fallit rudiores.*

26 *In Lusitania sacrilege iterum baptizarunt mutantem sexum.*

27 *Hermaphroditus æqualis sexus potest eligere sexum, ad matrimonium contrahendum: iuratoria tamen cautione præstita de non contrahendo in altero sexu.*

28 *Si contrahat in altero sexu mortuo primo coniuge, matrimonium valet; sed tamen peccat mortaliter.*

29 *Hermaphroditus in quo præualet alter sexus existimatur vir vel fœmina iuxta sexum qui præualet.*

30 *Mutans sexum non indiget Pontificia dispensatione, ad contrahendum secundum matrimonium etiam viuente illo qui prius fuerat coniux.*

31 *Neq; talis requiritur dispensatio quādo mutatio fit ut præualeat alter sexus qui prius minus præualebat.*

32 *Superueniente altero sexu æquali cum primo: constat primum matrimonium.*

33 *Quæritur An Androgynus vtroq; sexu perfectè pollens, si ducat duplex matrimonium secundum diuersum sexum; an matrimonium secundum sit validum, & an pœnas bigamorū incurrat?*

34 *Certum est quod talis peccet mortaliter.*

35 *Ponitur primum argumentum ad probandum quod secundum matrimonium Androgyni existente primo nō sit nullum; & quod talis non mereatur pœnas bigamorum.*

36 *Ratio vnde videtur posse excusari secundum matrimonium Androgynorum.*

37 *Affertur secundum argumentum pro dicto secūdo matrimonio Androgynorum, ex eo scilicet quod non videatur pugnare cum finibus matrimonij.*

38 *Matrimonium supradictum Androgynorum secundo contractum existente primo est nullum, & pœnis bigamorum quamuis leuioribus est obnoxium.*

39 *Ostenditur dictum secundum Androgynorum matrimonium pugnare cum quatuor finibus matrimonij.*

40 *Saltem implicitè dictum Androgynorum matrimonium iure diuino positiuo, & humano prohibitum.*

1 ID quod me ad præsentem exagitandam quæstionem mouet est, tum quia omnino ad nostram tractationem pertinet; videndum enim an huiusmodi sexum mutantes bigamiam incurrant, si secundū matrimonium ineant viuente primo coniuge post sexus mutationem. Verbi gratia si quæ mulier prius cū viro nupserat: deinde in virum mutetur; an possit vxorem ducere adhuc viuente primo coniuge. qui casus à nemine, quem legerim videtur

detur, vt res requirit tactus: tum etiam me mouet ad hanc instituendam quæstionem. Id quod fere
2 duobus ab hinc annis accidit in hoc Siciliæ Regno in Ciuitate Drepani. vbi fœmina quæ in tali statu per annos septem perseuerauerat, tandem inuitum migrauit; in quo statu. Ego hic Panhormi vidi barba virilitate, & virilibus pollentem; quamuis adhuc partim *fœmineam rimam referentem*; Vnde se emittere semen dicebat, nondum virili instrumento aperto; parum tamen adhoc deerat. Cuius rei omnimodam certitudinem vt haberē misi Drepanum virum fidum; qui totius rei veritatem cognosceret; & fides Parochorum; tum baptismi; tum etiam matrimonij) nam in statu fœminæ copulata matrimonio fuit) ad me ferret. Vt de facto; euentum veritati conformem narrauit, & fides insuper Parochorum attulit datas die 13. Decembris 6. Indict. 1637. in Parochia D. Laurentij eiusdem Ciuitatis. Et quidem fides Baptismi sic habet patrio tamen sermone. Filiæ Marij, & Ioannę Petrulla Iugalium, impositum nomen Maria, Francisca, Margarita, Baptizatæ; per Don Rocchum Bruno: suscipientibus e Fonte Magistro Mario Guarino, & Francisca Sardo. Fides vero matrimonij hæc est. Franciscus Russus Filius quondam Viti, & Franciscæ superstitis, matrimonium contraxit per verba de præsenti in facie Ecclesiæ cum Maria filia Virginę Marij, & Ioānæ Petrulla in Ecclesia hac Parocchiali D. Laurentij cum anuli benedictione, & impositione per manus Don Antonini Curatuli de licētia Parochi coram Don Nicolao Lipponerio, & Ioanne Sexta: & eodem die Sacerdotalem benedictionem, sacrum peragente dicto Don Antonino Curatulo, vt moris est. susceperunt. Quæ Fides solito Sigillo fuerunt munitæ; & propriorum beneficialium manibus subscriptæ. Scilicet Dō Petri Castro, & V.I.D. Don Antonini de Napoli eiusdem Parochiæ D. Laurentij beneficialiū Curatorum. Quæ supradicta Frācisca modo Franciscus, vt videtur vocatus Hinc in nostram Hispaniā, & Matritum profectus est.

Quare hic casus alios confirmat; quos grauissimi auctores vel suis, vel anteactis temporibus accidisse firmissimis adductis testimonijs narrant. Quod si hoc negare: cum tot literarum monumentis proditum fuisset, prorsus insanire suis temporibus existimauit *Torreblanca lib. 2. de Magia operatrice cap. 17. de Sexus mutatione*: hac insania laborare nobis non accidet; qui proprijs oculis spectauimus omnesq; diligentias adhibuimus; vt veritatem firmissimam vndequaque redderemus; itaut nullo pacto in dubium vocari possit.

3 Ad maiorem autem tum eruditionis plenitudinem; tum vt hęc inter se magis corroborentur non incongruum duxi, harum mutationū illa exempla adducere; quæ grauissimis auctoribus semper probatissima visa sunt. Circa quod *Tiraquell. in primam legem Connubial. Gloss. 1. p. 1. nu.* 100. 101. & 102. varios huiusmodi adducit casus. ibiq; ait (nam legimus aliquando fœminas mutari in mares, e diuerso autem mares in fœminas rariter, quod sciam, aut recorder: veluti natura ex deterioribus ad meliora nitatur non e conuerso.) Et adducit *Plinij* auctoritatem *lib. 7. naturalis historiæ cap. 4.* dicentis ex fœminis mutari in mares non esse fabulosum, Casus autē sunt hi ex dicto Plinio, Licio Crasso, & C. Cassio Longino Coss. Cassini puer factus ex Virgine sub parentibus, qui haruspicum iussu fuit depo-

deporatus in insulam desertam. Ex Licinio Mutiano narrat Argis fuisse, quendam Arescontem, cui nomen prius Arescusæ fuisset. Et quidem dum erat in statu fœminę nupsit: deinde barba,& virilitate adiecta vxorem duxit. Ex eodem fatur quendam ex fœmina puerũ Smyrnæ inuentum; & in Africa eadem nuptiarum nocte ex fœmina in marem mutatum L. Cossitium Ciuem Tisdritanum.

Ijsdemmet exemplis relatis *Aulus Gellius libr. noctium Atticarum 9. cap.* 4. arguit ridenda non esse, quæ *Ouidius* describit *lib.* 12. *Metam.* de Cœnide fœmina in Cęneũ
4 virum conuersum; & *Lib.9. de Iphide* in virum conuersa. *Lucianus in lib. de saltatione*, dicit, Myrrham quandam in Phœnice ex muliere virum factam. *Liuius lib. 4. secundi*
5 *belli pun.* tradit Q. Fabio Maximo, & M. Claudio Marcello Coss. Spoleti fœminam in virum prosilijsse. *Hippocrates lib. 6. Epidemion particula* 8. *aphorism.* 45. scribit Phætusæ cuipiam Pythei vxori corpus virile,& vniuersum hirsutum,& pilosum redditum fuisse, barbamque eam emisisse,vocemque ei asperam effectam fuisse. Addit etiam idem *Tiraquellus loco citato*; quod ex eo quod *Virgil. lib. 6. Aeneid.* ait dictum Cœneum ex viro in fœminam conuersum, & rursus pristinæ redditum figuræ, bene colligitur nonnunquã
6 etiam viros in fœminas mutari, sed ita vt postea in suum natiuum sexũ reuertantur. Quod ex facto Tiresiæ ab *Ouid. lib.* 3. *Metamor.* descripto optimè confirmatur.

His addit *Martinus Del Rio disquisit. Magi. lib.* 2. *quæstion.* 22. *ex D. Augustino vlt. c. l.* 3. *de Ciuitate Dei* ex gentilium scriptis, & mulieres homines,& gallinas in masculinum sexum fuisse conuersas. Qua-
7 re Idem *Del Rio* adducit ex *Pontano in Histor. Neapolitana* Caietæ mulierem piscatori cuidam annis quatuordecim nuptam in virum migrasse: & aliam Aemiliam vocatam vxorem Antonij Spensæ Ciuis Ebulani post ann. 12. nuptiarum, virum euasisse,& soluto matrimonio vxorem duxisse, & liberos genuisse. Sed meo quidem Iudicio admirabilior est alius casus quem addit, nempe aliam fœminam cum marito filium vnum peperisse: deinde in virum mutatam; vxorem duxisse primo relicto coniuge, & ex vxore etiam filios suscepisse. Hæc exempla duobus alijs recẽtioribus,
8 & sui temporis confirmat prædictus *Del Rio.* adductis *ab Antonio Torquemada Dialog.* 2. qui mutuauit *ex Amato Lusitano cent.* 2. *curat.* 39. quorum alterum accidit in oppido Ezgueyra Lusitaniæ distante a Conimbrica nouem Leucis. Vixit ibi vir quidam nobilis; habuitq; filiam vocatam Mariam Pacheco. quæ cũ ad eam ætatem peruenisset; qua solent fœminæ menstruis fluxibus laborare, loco talis humoris virile membrum foras prodijt; atq; adeo in adolescentem mutata nomen etiam viri accepit, nempe Manuelis Pachecí. militiæq; se addixit, & in Indiã profectus diuitias rebus fortiter gestis comparatas ad patriam retulit; vbi nobilem vxorem duxit; prolem an susceperit, nulla fit mẽtio; imberbis tamen semper permansit. Aliud exemplum; quod adducit dictus *Torquemada* est, quod non procul ab Vrbe beneuentana Hispaniæ accidit; & ipse ab amico magnæ auctoritatis accepit. Mulier quædam rustici cuiusdam mediocris fortunæ vxor; eo quod male ab illo haberetur ob sterelitatem, noctu aufugit virile sexum vestibus mentita, sub quibus diu operam famuli exhibuit, vt vitam sustentaret. Fictioni tandem materiam subtra-

tra-

traxit: virilem habitum virilitate decorauit: sibique fœminam matrimonio copulauit: qui tandem ab amico agnitus; fem. vt erat, fassus est. Alia duo exempla afferuntur ex *Fulgoso l. 1. exempl. cap. 6.* quę regnãte Neapoli Ferdinando primo, acciderunt: alterum est. Ludouicus Guarna Salernitanus quinque filias habuit, quarum duæ vocatæ Francisca altera, altera Carola; in viros post decimumquintum annum cõ-
9 uersæ sunt; quare mutato habitu pro maribus habiti sunt, vocatique alter Franciscus, alter Carolus. alterum vero exemplum est. Ebuli quædam puella fuit, quæ prima no-
10 cte, qua cum viro cubuit, exfricatione ei virilia prodierunt; quare in Iudicio dotem repetiuit, & deinde vir habita. Ex *Phlegentone lib. 1. de mirabil. & longæu.* habetur primo quod Smyrnæ quædam mulier Philotis nomine: secundo quod Laodicææ in Syria alia mulier Aeteta nomine huiusmodi mutatio-
11 nes passæ sunt *Michael Montanus lib. 1. experimentorum cap. 21.* idem testatur suo tempore accidisse Vitriaci, cuidam puellæ nomine Mariæ, dum violentius saltaret. quæ, deinde in confirmationis Sacramẽto ab Episcopo Suessionensi pręstito, Germanus vocari cæpit. Auctor etiam antimologij fatur, se vidisse Auscis in Vasconia virum, quia iã sexagesimum annum egerat, canitie præditum, fortem, & hirsutum; viri tamen statum adeptus erat post decimumquintum exactũ annum.
12 Alia adducit exempla prædictus *del Rio in fin. d. qu. 2.* quæ probant mutationem viri in fœminam, sed ea potius fabulosa, quam vera existimat. His addit *Torreblanca dicto cap. 17. nu. 3. ex Marcello Donato lib. 6. hist. mirab. Alano Copo Dial. 1. c. 8. Manil. lib. 1. memorab. c. 3.* aliud exẽplum, quod ipsi omnium fidem superare videtur, quod mulier, quæ prius filium peperit, virilem sexum adepta sit; & ad monasterium trãslata: His adnectit quandam Franciscam versam in marem; de qua meminit Petrus Hispalẽsis, & duas S. Dominici Monachas alteram Matriti alteram cordubę de quibus meminit *Petrus Peramato tract. 2. de Regim. pregn. c. 8. fol. 117.* Tertiam vero etiam S. Dominici Monialem oriundam ex oppido Sabiote vocatam Magdalenam Muñoz. His nõnulla alia addit *Thomas Garzonius in suo Palatio, seu Serraglio delli stupori, in repartitione in specie admirãda statione secunda*: vbi italico sermone scribit, multaq; ad hanc rem digna lectu interserit. Vide etiam *Fortunium Licetum de monstrorum Natura, & causis lib. 2. capit. 54.* Alia ergo huc exempla congerere non est opus; nam supradictis sufficienter positis, vtilius ad causas huius tam admirabilis, tamq; extraordinariæ mutationis deueniendum puto, & ad alias circunstãtias; quas omnino præmittere oportet; vt maturius deinde nostram quæ-
13 stionem dissoluamus. Ad quod præstandum aduertere oportet, quod quatuor Hermaphroditorum species reperiuntur; vt docet *Vffenbachius lib. 24. cap. 4. in Thesauro Chirurgiæ, & Ambrosius Paræus lib. 24. cap. 4. & Alphonsus ACaranza tract. de partu cap. 17. num. 67.* vbi ad interpretationem *l. quæritur ff. de statu hominum, & l. sed etsi quæsitũ 6. §. Hermaphroditus ff. de liberis, & posthumis l. repetundarum 15. ff. de testibus* in quibus de Hermaphroditis agitur; quadruplicem, vt dixi Hermaphroditorum differẽtiam agnoscit. Et prima quidem est, quando Hermaphroditus masculinum sexum magis præsefert; tunc autem hoc accidit, quando virilem sexum perfectum,

fectum,& potentem habet; sed tamen in pirene o hoc est inter anum, & testes excisam tantum in vuluæ formam rimam, minime tamē peruiam; & nullum humorem neque semen neque vrinam emittentem. Quare merito hic hermaphroditus inter viros connumerandus ex *d. l. quæritur*, & ita *Baldus Consilio* 237. *in fine lib.* 3. secunda est quando Hermaphroditus fœmineo sexu potius constat. qui ita describitur; habet vuluam naturaliter constitutā, seminalem mēstruumq; humorem, & vrinam emittentem: habet tamē supra ad os pectinis carneum,& cutaceum quid, membri virilis similitudinem referens; sine scroto tamen,& testibus arrectione, & profusione seminis carens. Qui hermaphroditus, vt fœmina habendus ex *d.l.quæritur,& Baldo d.Consilio*. Tertia est eorum Hermaphroditorum, qui ersi vtriusq; sexus expressam habeant imaginem; vno tamen sexu præualent ad generationem, & seminis profusionem; altero tantum ad vrinam apto. Quarta denique eorum qui perfectè vtroque sexu præditi sunt; vtriusq; enim sexus munera perfectè obeunt eo quod,& vuluam, & virilia genitalia omnibus numeris absoluta habeant, immo, & mammam dextram masculeæ, sinistram fœmineæ similem habent. quemadmodum fuisse Androgynos vtriusque sexus inter se
14 vicibus coeuntes supra Nasamones sitos, quibusq; confines erant Macliæ in Africa tradunt *Calliphanes, & Aristotiles quem citat Plinius lib.7. cap.2. Aulus Gell. d. cap.4. D. Isidor. lib.11. cap.* 3. & ipsi quartæ speciei videtur quadrare illum lepidissimū Epigramma quod circunfertur.

Dum mea me genetrix grauido gestaret in aluo,
Quid pareret fertur consuluisse Deos.
Mas est Phœbus ait Mars fœmina: Iunoque neutrum.
Cumque forem natus Hermaphroditus eram.
Quærenti lethum tunc Iuno ait: occidet armis.
Mars cruce Phœbus aquis: sors rata quæq; fuit.
Arbor obumbrat aquas; conscendo decidit ensis.
Quem tuleram casu labor, & ipse super.
Pes fletit ramis, caput excidit, vnda, tulitq;
Fœmina vir neutrum, Flumina, tela, Crucem.

Nec hoc in hominibus tantum locum habet: nam inter animalia, etiam; nam inter aues vultures, vt ait *Plinius* vicissim citrumq; munus
15 præstant, & inter bruta est hyæna; quæ alternis annis fœmina vel maris officium præstat in coitu, vt refert *Plin.d.lib.7.* & cecinit *Ouid.*

Alternare vices,& quæ modò fœmina tergo.
Passa marem, nunc esse marem miremur hyænam.

Hinc male aliqui deduxerunt occasionem dicendi sexus non futuros fuisse diuisos, si Adam non peccasset, de quibus testatur *Martinus Polonus à Caranza loco citato relatus num.66.* licet *Torreblanca* etiam citatus referat illum contendentem sexus non futuros fuisse diuisos: fal-
16 sum tamen hoc est; quinimmo hæresis sub Innocentio Tertio orta. nō defuerunt enim qui ausi sunt dicere Adamum fuisse Androgynum ante peccatum, & sexus non fuisse diuisos retorquentes illa *Genes. c.1. masculum,& fœminam creauit eos*, quæ verba, vt notat *Babubinus de Hermaphroditis lib.1.c.34.* & alij ab ipso relati: distributiuè accipienda sunt, & ideo pluralis numerus continuo subijcitur, dicit enim *Moises*; Deus formauit non solum vnum; verum

duos homines, & in duplici diuersoq; sexu, quare masculum, & fœminam creauit eos. Quare merito *d.Caranza* addit *d.n.66.* hanc hæresim nõ multum deuiare ab antiquo
17 errore Protagoræ apud Platonem Comminiscentis, & deblaterantis hominem a natura fuisse factum Androgynum, & anteriori parte virum; posteriori vero parte fœminam referentem: à Prometheo tãdem diuisum; quia opifici commodius visum est, vt diuisæ partes vmbone vnirentur.

18 Vnde merito concludit dictus *Terreblanca nu. 21.* hos etiam Hermaphroditos inter monstra numerari debere ex *Vlpiano lib. 1. ad Sabin.* relatus *in d.l. quæritur,* & ex *D. Aug.lib.16.de Ciuitate Dei c. 8.* & *d. Baubinus d.cap. 34.* hosque bimembres appellat *Orosc.lib. 5. histor. c.6. contra Petrum Aerodium lib. 2. rer. iudic.tit.4.c.7.Riccard. Vitum ad leges Decemuirales n.9ij.f.211.& 212 Petr. Francisc. Lingloif. in quinquaginta decis.Imper. Iustin.decis. 28.qu. 2.in fi. & Fortun. Licet.lib.2.cap. 53.* vbi ait, *speciatimque illos Androgynos monstra esse nõ dixero, quos in Africa ex Aristot. admonet esse Plinius dextra mamma virili sinistra muliebri vicibus inter se coeuntes. Et quæso quæ deformitas est in corpore habente vtrunque sexum, eumq; completum, & naturali sede?* vsq; huc. *Lucetus*, qui plura addit circa hoc, & plura Androgynorum exempla recentiora addu
19 cit. sed debebat ab hac opinione hunc auctorem deterrere; vel ipsa prima hominis à Deo ipso efformatio; vel dictus etiam error contra illam veritatem ab hæreticis commentus. Tandem quia non videtur à natura intentum; quod varijs modis ab ipsa natura deuiat: vt varia incommoda talium coniugiorum consideranti patebit, & nos infra afferemus sed nondum perfecte examinauimus hanc aliam quintam speciem (si ita licet dicere) Hermaphroditorum seu mutantium sexum; quod modo præstandum est. Et quidem hanc sexus mutationem non reperiri in solis hominibus, vt supra enumerauimus, patet ex eo quod scribit *D. Augustinus li. 3. de Ciuit. Dei cap. 31.* vbi ait gallinas ex fœminis in mares mutatas; quinimmo ex maribus in fœminas, idq; exemplis confirmat *cap.fin.* vnde Sanctissimi Doctoris auctoritate moti, non ita saltem incredibile existimabimus, quod ait *Ausonius lib. 1.* his versibus.

Fœmineam in speciem cõuertit masculus ales
Pauaq; de pauo cõstitit ante oculos.

& illud difficillimum creditu quod idem Ausonius addit alijs duobus versibus

Nam satis antiquũ quod Campano in Beneuento
Vnus ephœborum virgo repẽte fuit.

20 Id quod ita difficile visum dicto *Martino del Rio loco citato.* vt recitatis dicti *Ausonij* versibus non desierit dicere. *Sed non credo, vel saltem credo ægerrime.* qui cum varios casus fabulosos supra enarrasset, & alios dubios mutationis maris in fœminam tandem quærit an ope dœmonis id fieri possit, concluditque contra id quod supra asseruerat de mutatione fœminæ in marem; nam circa mutationem fœminæ in marem ita respondet. *Sed tamen si illud natura potuit, quod tot asserunt auctores, putarim Deo permittente causis naturalibus fretum etiam posse*
21 *vafferrimum illum*: de dœmone intelligit de mutatione vero maris in fœminam ita respondet. *qui conatus irritus Neroni Magiæ addictissimo Insporo fuit. Hic opus est nimia retractatione partium perfectarum in locos fœmineos. Nec assequi possum, quo sic natura modo degeneret.*

His

His ergo positis ex physicis quęrenda est causa huiusmodi conuersionis ex fœmina in marē: quod vt clarius assequamur; omnium aliarū specierum non inutile erit causas
22 perquirere. Sciendum ergo Hermaphroditum oriri ex abundantia humoris seminalis in parentibus, qui cum velint, natura ipsa duce, ad hunc finem generationem dirigente, sibi similem gignere, & procreare, virtus seminalis humoris in patre sibi similem filium marem, nempe conatur exprimere, & virtus seminalis humoris in matre, sibi similem fœminam filiam contendit etiam efformare. Cum igitur talis humor abundat, & potens est tum in patre, tum in matre sibi similem procreare; tum pater, tum mater sibi similem prolem efformat in eodem corpore: ac proinde Hermaphroditus vtroque sexu pollēs gignitur. Ex quo sufficiens causa habetur quartę speciei hermaphroditorum supra allatæ: causa vero cęterarum trium est maius, vel minus prædominium alterius seminis patris, vel matris data similiter materia superabundante; quod prædominiū est causa, vt alter sexus magis efformetur, & præualeat, vel saltem præualeat quod videtur attingere *Albert. Magn. lib. 18. anim. tra. 2. c. 3 si igitur vtriusq; genitalis materia superflua sit tum maris, tum fœminæ neq; valet alteram altera superare, & absumere necessarium illud sequitur, vt vtriusq; forma retineatur: Et ideo erit Hermaphroditus: atq; cum alterius genitale semen ab altero absumitur, eius forma traditur, quod alterum efficacia superauit.*

23 Restat modo videre quintæ speciei causam nempe mutantium sexum. Quam aliqui rationabiliter volunt non esse quintam speciem; sed esse eandem cum quarta specie. Et ita discurrit *Andr. Laurentius lib. 7. Histor. anat. q. 8. his verbis sane portentosum hoc iudico, & vix credibile (loquutur de dicta conuersione fœminæ in marem) quod si aliquando contingat verisimile est in illis vtriusq; sexus adesse genitalia: prima quidem ætate ob caloris imbecillitatem latentia, quæ tandem per caloris ἐγκάυσιν emicatus est effulgentias erumpant.* quare hic auctor solum ad prędictas causas efformationis vtriusq; sexus, requirit hunc maiorem calorem: ad hoc vt quod intus abditum erat, nempe virilia, foras erumpat. Hanc autem calefactionem obseruare est in exēplis suprapositis; nam vel in saltatione, vel in venerea cōfricatione; vel in aliquo alio laborioso exercitio, euenere, vt plurimum prædicti casus. Et in hanc sententiam pede it prædictus *Licet. loco cit. his verbis Quare dicendum Androgynos abditum sexum masculeum per vteri foramen exercentes illo occluso ex fœminis in viros vulgo commutari: at nobis occultum sexum exerere, & pristini foramen nouo implentes ferme obliterare.* Et addit etiam causam mutationis ex mare in fœminā si alicui credibilis talis conuersio videbitur his verbis. *Nec alia ratione masculus vicissim fœmineam naturam induere potuit, quam quod Hermaphroditus occultum* fœminæ sexum exeruerit, aperto imo ventre. Et ita tenet citatus *Torreblanca nu. 13.* vbi refert *Cardan. lib. 8. variar. rer. c. 43. Vuier. lib. 4 cap. 24. de præstig. dæmon. Marcellū Donat. lib. 6. histor. mirab. c. 2.* & ita etiam tenet *Martin. del Rio loco cit.* quoad conuersionem fœminæ in marem; qui summo cum gaudio vidisse ait doctrinam dicti *Andreæ Laurentij.*

24 Alij vero tenent (vt ipsemet *del Rio ibid. refert*) nempe *Galenus lib. de vsu partium, & lib. de anatomicis administrationibus Aegineta, Auicenna Rasis, & reliqui*: hoc prouenire; quia natu-

natura nititur in perfectius; cum autem mulier sit quasi monstrum, vir quidam imperfectus; natura conatur eam virum perfectum reddere, hoc autem efficit, retentis diutius menstruis, & ideo corpore pilis, & virilitate prædito; quo præstito nil aliud ad hanc conuersionem desideratur; quam vt quæ sunt intus vasa spermatica foras prosiliant, & fœminæ clytoris in pœnem extrinsecus prorumpat. Id quod supradicto calore mediante effici potest. quare secundam hanc sententiam videtur quod hæc sit potius quinta species hermaphroditorum; ex eo quod quamuis vtroq; sexu polleat; non tamen simul tempore, sed diuersis temporibus, vel nisi intra Hermaphroditos velint connumerare: habebit suum speciale nomen, nempe mutans sexum. De masculo autem in fœminam conuersio eodem pacto fiet (si tamen quis illam credibilem tenet) nempe inrroactis virilibus. Sed totam hanc mutationem fœminæ in marem exactius cōsideratis anatomice muliebri matrice, & alijs partibus describit prędictus *Garzon. loc. cit. ex Martio Narbiensi in lib. de varia doctr. c. 18. Auicēnæ, & Nicolai Peripatetici auctoritatibus freto*; qui omnino tenet ex fœmina marem formari, ex eo quod prorupant foras vasa fœminea seminis, & Clytoris in penem reuoluatur.

Ferè quoad rem nostram attinet sufficienter adduximus quæ de Hermaphroditis, & mutantibus sexum docentur. illud tamen non omittā, quod ad cautelam valde spectat in rebus grauissimis circa huiusmodi mutantes sexum. est autem quod docet *d. Laurentius Andreas loco cit.*

25 qui postquam supra allatam opinionem afferit de mutatione fœminę in marem: ex eo quod habeat etiam masculeum sexum latentem. addit, *Aut existimandum est: mulieres esse quasdam à primo ortu calidissimas, & ita à natura conformatas, vt earum Clytoris mentulæ formam referens, vt quia penis instar distenditur, mosque flaccescit, virilem priapum mentiatur & rudioribus imponat. Sed, & sæpe falluntur obstetrices obuitatam genitalium conformationem penis, scilicet breuioris, & penitus tāquam in rima reconditi, testiumq; latitātium, vt sexum vix possent internoscere. Scribit Pineus Lutetiæ anno 1577. in vico S. Dionysij mulierem noctu peperisse filium, qui festinanter ob virium imbecillitatem baptizatus fuit pro filia, & Ioanna vocata: eam paucis post diebus pro filio mater primum, deinde alij agnouerunt, non sine magna admiratione, & Ioannem nominarunt.* Facile ergò est rudiori plebeculæ imponere.

26 Quod non ideo aduerto; quia scilicet putem nullū esse Sacramētū Baptismi, nisi attendatur, hæc sexus distinctio; hāc enim distinctionē vanā esse in hoc Sacramēto Baptismi docet *Sotus in quarto sentent. dist. 1. q. 5. art. 8. §. postremum* deniq; dubiū est de errore. Contra *Hostiensem* (cuius supra Lib. secundo Q. 12. sententiā attulimus pro argumēto ad confirmandā nostrā doctrinam ad aliud propositū) quinimmo aliquando perniciosam. ita enim ait, postquam dictā Hostiensis sententiam refert. *At vero vana est hæc in præsentiarū sexus distinctio. Quinimmo vt audiui nonnūquam perniciosa, fertur namq; accidisse Lusitaniæ, quod cuidam in prouecta ætate qui semper fuerat fœmina existimatus prominuerint foras viri membra, quæ illuc vsq; habuerat ventre inclusa (sæpe enim cōtingere solet) qui ideo iterum fuit baptizatus: Quod quidē error fuit sacrilegus rebaptizationis: sed tantum fuerat illi commutādum per Episcopū nomen fœmininum in masculinum.* Huc vsq; Sotus. Quod nō aduerto,

In-

In quã, propter Sacramentũ Baptiſmi. Sed propter Sacramentum matrimonij: in quo ſecus eſt, vt patet, & propter alias grauiſſimas cauſas in humano conuictu.

Nunc commodius ad res noſtras morales ſtabiliendas redeamus. Et quidem ſi quæramus de reliquis Hermaphroditis quatuor primis ſpeciebus contentis an contrahere poſſint matrimonium, & quomodo? Reſpondeo cum diſtinctione iuxta varias ſpecies à nobis ſupra allatas: ſi enim ſexus eſt æqualis: itaut æquè perfectè vterq; ſexus ſua munia exhibeat (quod ab Eccleſiaſtico Iudice eſt ſtatuendũ adhibitis peritis matronis, vel medicis. quod & in alijs ſpeciebus dicendum eſt ſi dubitatio exoriatur) in tali caſu dico, poſſe Hermaphro-
27 ditũ eligere ſexũ quo vti malit, vt docet *Hoſtienſ. ſumma tit. de teſtibus §. quis poſſit eſſe teſtis n. 2. verſic. quid ſi vtriuſq; Bald. d. l. quæritur in addittion. nu. vnico, & ibi Alberic. 1. nu. 5. Sylu. verbo Hermaphroditus in fin. & ibi Tabiena in fi. Armilla in fi. Nauar. lib. 1. Conſil. in 1. edit. tit. de ætate, & qualitate conſ. 8. n. 3. in 2. lib. 3. tit. de regular. conſ. 47. nu. 3. Maiol. lib. 3. de irreg. c. 25. n. 16. Henriq. lib. 14. de irregul. c. 8. n. 6. in fi.* quos refert *Sãchez lib. 7. de matr. q. 106.* & quod illo poſſit vti in ordine ad matrimonium docet *Sãchez ibid. n. 5. Syluest. Tabiena Armilla ſupra relati.* Et docet *Pontius lib. 7. de matr. c. 65. nu. 8.* Debet tamen prius iuramenti cautionem præſtare Iudici Eccleſiaſtico, ſe altero ſexu non vſurũ: vt docet *Sanchez loco cit. & Pontius loco etiã citato*; nã valde indecens eſſet, vt modo vno ſexu modo altero vteretur, vt docet *Hoſtienſ. loco cit.* Et addit *Pontius loco cit.* quod ſi viduus fa-
28 ctus vtatur alio ſexu, & nubat vt fœmina, qui prius duxerit vxorẽ, peccat quidẽ, & mortaliter, vt explicat *Sanchez loco cit.* at coniugium valet, cum ſit corpus aptum, & nullũ ſit ius Eccleſiaſticũ, quo reddatur inhabilis. Si vero Hermaphroditus altero ſexu præualeat, iuxta illũ po-
29 teſt cõtrahere matrimoniũ; vt ſi virilis prçualeat, poteſt ducere vxorẽ; ſi fœmineus poteſt cum viro contrahere; itaut in alio ſexu contractum matrimonium ſit nullum. *Ita Pont. & Sanchez loc. cit.* & alij quos ipſi referunt.

Ad quintam modo deueniendo ſpeciẽ aliorũ mutãtium ſexum; præſertim vero iuxta ſenſum illorũ qui exiſtimant hanc mutationem fieri eo quod foras reuoluatur clytoris intus in fœmina latens, vel contra ingrediatur intro, quod foris in viro patet. In hoc caſu dicit *Torreblanca loco cit. n. 9.* quod adhoc vt ſecundũ contrahat matrimoniũ in alio ſexu de nouo adueniente, indigeat Pontificis diſpenſatione, & nititur ea ratione; quia ſcilicet hermaphroditi, ad hoc vt matrimonium contrahãt debent eligere ſexum (quãdo ſcilicet vt dictum eſt vterque præualet) & non poſſunt deinde alio abuti: cũ ergo huiuſmodi mutans ſexum prius elegerit ſexum fœmineũ in quo nupſit: nõ eſt, cur ad alium ſexum tranſeat ſine diſpẽſatione. Et addit ex *Volaterrano lib. 29. tit. de veſtita in fin.* de facto in caſu ſimili Alexandro VI. Pontifici Maximo ſupplicibus libellis fuiſſe expoſitum. Sed fallitur in hoc vir doctus. Nam eius argumentatio nõ habet locum. Sicuti non habet lo-
30 cum electio ſexus; non enim ſumus in caſu quando vterq; ſexus retinetur; Sed in caſu quando ex vno mutatur in alium, in quo nõ datur electio; ſed vti illo tantum poteſt, quo præſtat. Sicuti ergo ſupra dixi, qui in vno ſexu præualet, non poteſt matrimonium contrahere in alio ſexu, & ſi contrahat matrimonium in

tali

tali sexu, non solum peccat, sed etiã
matrimonium erit nullum; à fortio
ri in nostro casu matrimonium erit
nullum; quia iam non retinetur se-
xus in quo traditum erat corpus:
quare omnino matrimoniũ est nul-
lum; quinimmo inter primos coniu
ges impossibile; quod non est opus
quod constet Pontifici; sed satis est
si constet Parocho, & summum Or-
dinario, adhoc, vt possit secundum
matrimonium contrahere etiam
viuente illo, qui fuit antea coniux.
Nec obstat quod Pontifici suppli-
catio exposita fuit pro dispensatio-
ne; quia potuerunt ad tollendos
scrupulos, id facere. Nec assert ipse
Torreblanca quid in hoc casu præ-
stiterit Pontifex. Et summum do-
ctrina *Torreblanchæ* posset habere
locum in casu; in quo vterq; sexus
appareret; cum hac tamen mutatio
ne; vt sicut prius verbi gratia ma-
sculeus sexus præualuerat; modo
fœmineus præualeat: vel è contra,
in quo casu non est dubium; quod
etiam illud matrimonium reddatur
31 nullum; quia hæc nõ est qualiscũq;
impotentia; sed est mutatio sexus;
itaut sicut erat nullum antea matri-
monium in vno sexu modo sit nul-
lum in alio: id quod ex eo euidẽter
patet; quia idem re ipsa esset dice-
re, quod teneat matrimonium in
hoc casu; ac dicere duos viros, vel
duas fœminas posse nubere. Id quod
rectè colligitur ex *d. l. quæritur. 10.
ff. de statu hominum ibi quæritur her-
maphroditum; cui comparemus, &
magis puto eius sexus existimandum,
qui in eo præualet.* Sed etiam in hoc
casu puto non requiri Pontificiam
dispensationem; adhoc vt secundũ
matrimonium contrahat, sed solum
debere coram Ordinario maiorem
adhiberi diligentiam adhibitis, vel
Medicis, vel peritis Matronis
de veritate sexus docentibus. Et
confirmatur; quia adhoc non ob-
stat: nec electio, nec iuramentum:
quia nõ sumus in casu, in quo facta
fuerit electio. Addo tamen etiam
pro tali casu ijsdẽ principijs nisus.
quod si euenerit casus: quod appa-
rente in hermaphrodito vtroq; se-
xu æquali eligat Hermaphroditus
cum iuramento prædicto alterum
ex his duobus, & in eo ducat matri-
monium: si deinde superueniat mu-
tatio; quod scilicet præualeat alter
sexus; in tali casu matrimonium est
nullum vt dictum est; & nulliter ob-
stat vel electio, vel iuramentum fa-
ctum pro altero sexu: nam illud iu-
ramentum, & illa electio debet in-
telligi in illis circunstantijs. Illud
etiam ex prædicta doctrina potest
32 hic statui, quod scilicet si accidat,
quod aliquis vir, vel fœmina post le
gitimè ductum matrimonium ac-
quirat alium sexum æque perfectũ
ac primum, quod debeat persistere
in contracto matrimonio, nam cũ
bene possit in tradito sexu munus
promissum obire; omnino id adim-
plere debet. cautionem tamen iura
toriam præstare debere etiam puto
propter iam dictam decentiam; se
in futurum altero sexu non vsurum.
Alium tamen, & vltimum casum
nunquam, quod legerim, tactum
suis difficultatibus non carentem,
pro corona huius operis addam.
33 Si quis Androgynus seu Herma-
phroditus vtrunq; sexum perfectè
retinens: vel melius qui prius vnum
sexum perfectum præseferat, dein-
de alium acquirat æque etiam per-
fectum post iam rite contractum
matrimonium in primo sexu; si, an-
te iuratoriam cautionem præstiram
de non contrahendo matrimonio
in altero sexu; contrahat tamen
matrimonium in dicto altero sexu
simul durante primo matrimonio
secundum primum sexũ. verbi gra-
tia si talis Hermaphroditus prius
apparuit perfecta fœmina; & rite

con-

contraxit matrimonium cum viro:
si deinde apparente masculeo sexu
etiam perfecto, & remaneat primus
sexus in sua perfectione, ducat vxo-
rem; etiam viuente coniuge; itaut
secũdum virilem sexum mulieri sa-
tisfaciat, & reddat debitum; secun-
dum vero sexum fœmineum viro
subiaceat, & in tali sexu debitum
etiam reddat. An hic talis Herma-
phroditus ita duplex matrimonium
contrahens sit suspectus in fide, &
pœnas supradictas bigamorum in-
currat ab Inquisitoribus puniẽdus,
& an dictum secundum matrimo-
nium sit validum. Et quidẽ quod
34 saltem peccet mortaliter; & periu-
rus sit (si ponamus quod iuramen-
tum præstiterit) non est dubium;
cum agatur de maxima indecentia
in re grauissima. Quod si peccat
mortaliter vt supra ex Sanchez do-
cuimus ex eo quod post mortem
primi coniugis vtatur altero sexu
propter indecentiam; quanto ma-
gis si vtatur altero sexu, dum viuit
primus coniux. De hoc ergo non
quærimus. Solum ergo quærimus
an secundum matrimonium sit nul-
lum? Insuper etiam posito quod
tale matrimonium sit nullũ: an hoc
ita à catholica doctrina sit deuians,
vt suspicionem in fide arguat, & pœ-
nas bigamorum mereatur. Porro
quod tale matrimonium non sit nul
lum, & consequenter, quod nec
pœnas bigamorum mereatur, pos-
set probari sequentibus argumẽtis.

Primum; quia posset quis dicere
35 quod tale secundum matrimonium
non reperiatur nec in veteri nec in
nouo testamento prohibitũ nec di-
uino tum naturali de quo in secun-
do argumento tum positiuo; nec hu
mano iure. Nam quicunque casus
afferuntur de Iure tum diuino, tum
humano positiuo, semper potest re-
sponderi quod loquantur vel de
vno viro respectu plurium vxorum,
vel de vna vxore respectu plurium
virorũ, seruato semper eodẽ sexu; nõ
autẽ, quod irritentur duo matrimo
nia simul respectu duorũ sexuũ per-
fecte existẽtiũ in Androgynis. Et ad
probandũ magis in specie, quod di-
ctũ matrimoniũ nõ inducat suspicio
nẽ in fide; videtur facere; quod nec
Caluinistæ, nec Lutherani, nec vlli
alij sõniati sunt vnquã de hoc du-
plicato matrimonio hermaphrodi-
torũ. Præsertim vero; quia satis ap-
parẽs excusatio põt afferri pro his
Androgynis; ꝙ moueatur ad hoc se
cundũ matrimoniũ cõtrahendũ ex
ipsa luxuria; non autẽ ex eo ꝙ male
36 sentiãt in fide. Cum .n. vtroq; sexu
polleãt, mirũ nõ est, ꝙ in vtroq; ex-
periri velint suas delectationes; Ad
quod allusit fabula de Iunone, & Io
ue; in quonã sexu maior delectatio
susciperetur cõtendẽtibus: & ad di-
iudicandũ arbitrũ constituentibus
Tiresiam vtrunq; sexum expertum.
Si dicas satis includi diuini, & hu-
mani Iuris prohibitionibus quibus
bigamia prohibetur, dicta Herma-
phroditorũ duplicata matrimonia
ex eo ꝙ in istis eadẽ militet rõ, ac in
illis. Responderi posset nequaquam
militare eãdem rationẽ, vt ex secũ-
do argumento constabit.

Secũdũ argumẽtum ex modo di-
ctis ita põt formari: ostẽdẽdo, quod
nec de iure diuino naturali sit pro-
37 hibitũ dictũ secundũ matrimoniũ
simul: quare deinde nõ militet eadẽ
ratio. quod in aperto fiet examinã-
do fines matrimonij. Et in primo q-
dẽ fine nihil obstat: nõ procreatio,
nõ incertitudo, nõ educatio prolis:
nõ procreatio; quia nullũ vas vel in
strumentũ esset impeditũ nec Her-
maphroditi: nec alterius vtriusq: cõ-
iugis: nõ incertitudo; nã queq; pro-
les suos certos agnosceret parẽtes:
nec deniq: educatio: nã vtraq: pro-
les infantiæ tpe à propria matre e-
ducaretur: & deinde à patre. Circa
secun-

secundū finē remedij luxuriç nō solū nullū esset incōueniēs: quia vterque maritus, & vtraq; vxor æque bene posset petere, & reddere. Quare nulla sequeretur in hoc perturbatio. neq; circa tertiū finē quoad cohabitationē: nā posset hermaphroditus cū viro ea munia prçstare quç ad fœminā pertinet: cū vxore autē illa exhibere, quæ ad virū spectant: quare nulla hinc proueniet, vel deordinatio vel prurbatio domus, vel munerū cōfusio. Circa quartū vero finē matrimonij prout Sacramentū est: nō videtur etiā esse incōueniēs: circa .n. vtrūq; sexū videtur seruata vnitas matrimonij inter vnū virū, & vnā vxorē: itaut qua fœminā prefecit nōnisi vnū virum admittat, qua vero virum nōnisi vnā fœminā. Sed his nō obstātibus. Dico in casu posito, & matrimonium esse nullum,
38 & suspicionem bigamiæ incurri, ab Inquisitoribus puniendā, leuius tamen: quā puniri solēt alij bigami de quibus supra egimus. Cuius nostri dicti ratio ex responsione ad suprapposita argumēta attēdi debet. Et quidem ex responsione ad secundū cōstabit etiā respōsio ad primum. Et si .n. talia hermaphroditorum nō repe riatur neq; diuino Iure positiuo, neque humano explicitè prohibita: implicitè tamen ꝓhibentur: ex eo quod pugnent cum Iure diuino naturali, ꝙ ita ostenditur per singulos fines enumeratos, & circa primum
39 finem quidem discurrendo bene apparet, quo pacto, & si totaliter procreatio nō tolleretur: valde tamen impediretur ex eo quod si demus talem hermaphroditū grauidari secūdum sexum fęmineum, ꝙ malè posset reddere debitum vxori: & circa educationem etiā munia matris cōfunderet erga vtraq; prolē, & erga vtraq; patris vellet præstare officia, & valde difficile reperiretur subordinatio matris, & patris vnde valida

oborire tur educationis perturbatio: reperiretur in cohabitatione circa secundum finem. Vnde nō immerito decretum est, vt in Hermaprodito sexus vtriusq; æquiualentis, fiat electio nō solum ob supradictā indecentiam: verum etiam ꝓpter cohabitationem, & subordinationē vxoris ad virū, vt melius subordinetur, ꝗ semper vt fœminā se habuit: & vt melius familiam regat, qui semper vt virum se gessit. Circa secundum, finem matrimonij, qui est consulere luxuriæ: nō bene ꝑfectò cōsuleretur. rixæ .n. & cōtentiones validæ essent inter alios cōiuges: nec posset Hermaphroditus talis atq; cōmodè vtriq; cōiugi reddere debitum si eodem tpe peterent alij cōiuges. Deniq; circa vltimum finē matrimonij vt Sacramenti: nemo eq non videt: quā vehemēter claudicat argumētū nō .n. vnitas debet esse solū circa sexus: verū etiā circa ꝑsonas: quare cū illa diuiserit corpus in plures personas, non est cur dicatur seruare vnitatē, quā significare dēt matrimonij Sacramentū. Patet etiā, vt dixi quo pacto ex solutiōe huius secūdi argumēti; soluatur etiā primū; Cū .n. niteretur primum argumentū in eo ꝙ tale secundum Hermaphroditorum matrimoniū ideo nō includeretur nec etiā implicitè in ꝓhibitionibus siue de Iure diuino positiuo, siue humano, ex eo ꝙ nō esset nec de Iure diuino naturali ꝓhibitum: modo cū cōtrarium cōstet, nēpe esse ꝓhibitū Iure naturali diuino; sequitur etiam ꝙ saltē implicitè sit ꝓhibitū dictum
40 matrimoniū etiā de Iure diuino positiuo, & humano cū ea dē militet rō ac in alijs bigamijs. Quare corruit etiā primū argumētū. Atq; hæc dicta sint satis circa vltimū casū siue practicè, siue speculatiuè tractatū. Et circa nostrā breuē tractationē de bigamia. Cui Deus ad suā gloriā cæptē, & finitā fauere nō dedignetur.

FINIS.

INDEX
RERVM, ET VERBORVM
Notabilium.

A A

Aron, & eius filij non sine mysterio praeceptum habuerunt ingrediendi tabernaculum quibusdam ceremonijs. Lib. 3. Quaestion. 13. num. 14.

A B

Abbas Panormitanus de dispensatione Pontificis supra quodlibet ius diuinum non audiendus. Lib. 1. Quaestion. 11. num. 23.

Abelonij, siue Abelanij haeretici sub quo Pontifice ibidem. q. 1. n. 3.

Abiurationis saluberrimus vsus vnde originem sumpsit. lib. 3. q. 1. n. 14.

Abiuratio vtilis, & necessaria in crimine haeresis. ibidem n. 15.

Abiuratio per multa cõsilia Generalia instituta. ibidem n. 16.

Abiuratio quid sit. ibidem n. 17.

Abiuratio dicitur remedium preseruatiuũ ibid. n. 18.

Abiuratio diuiditur in quatuor species. ibid. n. 19.

Abulensis merito excusatur, & laudatur. lib. 1. q. 9. n. 29.

Abusio Sacramentorum videtur spectare ad Ordinariam Inquisitorum iurisdictionem. lib. 3. q. 2. n. 13.

Abutentes quomodolibet ceteris Sacramẽtis vltra confessionem, an spectent ad Tribunal Inquisitionis. ibid. n. 2. 3. 4.

Abutentes quomodolibet Sacramentis videntur in fide suspecti. ibid. n. 14. 15.

Abutentes quomodolibet Sacramentis ex quadam generali abusione, seu ex affectu ad peccatum non sunt reuera de fide suspecti. ibid. n. 17.

Abutentes quomodolibet caeteris Sacramẽtis ex peculiari deordinatione mentis sunt reuera in fide suspecti ibid. n. 21.

Abraham excusatur ab adulterio. lib. 1. q. 8. n. 13.

Abraham non ignorauit adulterium esse peccatum, ibid. n. 10.

A D

Adam fuisse Androgynum fuit haeresis sub Innocentio III. exorta lib. 3. q. 19. nu. 16. error Protagorae praedictae heresis conformis ibid. n. 17.

Adagium scelestorum hominum erga vxores, & meretrices refertur. lib. 1. q. 12. n. 4.

Adamei vnde, & quomodo. ibid. q. 1. n. 3.

Adamiani à quo, & quomodo communitate vxorum abutebantur. ibidem. q. 9. n. 10.

Administratores manifestis probationibus probare debent amissionem instrumẽti. lib. 3. q. 4. n. 22.

Adulteria, & scandala in plurimum à luxuria faeminea exorta lib. 1. q. 7. n. 33.

A Adul-

Adulterium quo pacto definitur a S. Thoma lib.2.q.4.n.17.

A E

Aeriani siuè Aerÿ quo tẽpore li.1.q.1.n.3

Aetas consideratur ad imminuendas pœnas.lib.3.q.11.n.25.

A F

Affectus ad duplex matrimonium cum copula carnali efficit, vt quis inter bigamos enumeretur lib.1.q.4.n.10.

Affectus ad duplex matrimonium adhuc inualidum ex defectu contrahentis bigamiam infert ibi.n.12.

A G

Agar ab Abrahamo perpetuo repudiata, non proinde ad cælibẽ vitam perpetuo adstricta lib.1.q.8.n.46.

Agar potius solatium in suo repudio per reuelationem mysterÿ facta, quam tristitiam habuit ibid.n.59.

A L

Alciati sententia de nõ retrotractione *deflorata vxoris refellitur l.1.q.4.n.7*

Alexander VI. dispensauit cum filio suo Cardinali Diacono ad matrimonium. lib.2.q.17.n.38.

A M

Ammonis libidinosa crimina lib.1.q.12. nu.23.

Amor periret concessa communitate vxorum ibid.q.9.n.9.

A N

Anabaptistæ a quo, & quomodo communitate vxorum abutuntur lib.1.q.9. n.12. Errorem Lutheri de bigamia amplectuntur ibi.q.12.n.53.

Androgyni qui,& vbi extiterint l.3.q.19 n.14. Inter mõstra numerãdi ib.n.18.

Androgynus an vtroque sexu perfectè pollens si ducat duplex matrimonium secundum diue:sum sexum, an matrimonium secundum sit validum, & an pœnas bigamorum incurrat ibid.n.33. In tali casu certum est peccare mortaliter ibid.n.34.

Animus facto fortius declaratur quam verbis lib.2.q.2.n.24.

D. Antoninus non ritè allatus ab Henriquez rectè explicatur lib.1.q.11.n.15

A P

Apelles hæreticus cum Philomene muliere falsam doctrinã doces lib.1.q.12.n.57

Apostoli excommunicabant eos, qui vxore dimissa aliam ducebant ibi.n.91.

A Q

Aqua Epiphaniæ seu Tuphaniæ quæ, & qua de causa fuerit in Sicilia, nec non tot homicidia effecerit,vt fama euolabat lib.1.q.7.n.23.73.

A R

Arboreus malè loquitur in Paulũ prima Corinth.7.lib.1.q.13.nu.10.

Arrius medÿs mulieribus Orbem decepit ibid.q.12.nu.57.

Articuli fidei ex se inuariabiles ibid.q.11. nu.42.

Aristotiles benè Platonẽ reprehẽdit de cõmunitate vxorũ ibi.q.7.n.43.q.9.n.8.

A T

Athanasius contra muliebrem ambitionẽ benè loquitur lib.1.q.6.n.17.

Athanasius catholicas coniuges cum casta Didone comparat ibi.q.7.n.64.

Athenienses iustam caussam requirebant in diuortÿs, & impunitatem donabãt confitenti crimen,si nihil tacebat ibi.q. 7.n.54.lib.3.q.15.n.24.

Attentare delictum ex Philosophis grauiter puniendum lib.2.q.3.nu.19.

A V

Authores qui de bigamia in communi per tractãt referũtur lib.1.q.5.n.3.

B A

Barbosa conatur excusare Imperatores Christianos de concesso repudio, & laudatur de eius operibus, & ingenio lib.1.q.6.n.46.q.16.n.4.

Baronius vindicat Valentinianũ Imperatorem à quadam iniuria sibi imposita de lege bigamiæ ibid.q.6.n.41.

Baptismus ianua Sacramẽtor.ib.q.16.n.5

Baptizans fœminam intẽdens baptizare masculũ ex Hostiensi non baptizat lib. 2.q.12.n.11.

B E

Beneficiatus contrahens matrimoniũ non sequu-

sequut.a copula amittit beneficium, & si resurgat ad beneficium non redit lib. 2.q.4.n.21.q.6.n. 14.

B I

Bigamiæ nominis interpretatio quæ, & quotuplex lib. 1. quæstion. 1. num. 2. 5. 6.

Bigamia proprius de viro quam de muliere verificatur ibidem n. 9.

Bigamia secundum rem definitur, & est propriè irregularitas ibid.q.2.n.1. lib. 3.q.8.n.21.

Bigamia in lege veteri permissa lib. 1. q. 2.n. 6.

Bigamia successiua etsi perfectionē Sacramēti matrimonij neget, non vero Sacramentum ipsum ibi.q.2.nu. 11.

Bigamiæ diuisio a Bellarm. adducta vt nimis pressa reijcitur, & iuxta Sanches opinionem tanquam nimis lata refellitur, veraque diuisio adducitur. ibidem q.3.n.1. 2.3.

Bigamia vera, interpretatiuā, & similitudinaria in quo consistat ibidem n.3. 4.5.

Bigamia interpretatiua secundum quatuor modos explicatur, & interpretatiua non erit si vxor prius deflorata ab eodem ducatur ibidem quæstione.4. n. 12. 5.

Bigamia interpretatiua secundum quatuor modos in casibus specialibus vide matrimonium.

Bigamia solum, vt spectat ad Tribunal S. Inquisitionis in præsenti discutitur, & vera solum per quādam proportionem ad præsentē tractationē spectat, & secundum quos modos debeat accipi, quæ graue scelus Adulterij continet ibidem q.5.n. 1. 2.4.11.q.6.n. 2. 3.

Bigamia non aduersatur primario fini matrimonij, & si aliquantulum eū impediat, benè tamen aduersatur secundo fini, qui est cohabitatio vxoris cum viro: sicut & tertio fini, cum maximo periculo castitatis, sic etiam quarto fini nempe significationi Sacramenti. ibidem quæstione 6. numero 11. 14. 18. 19.

Bigamia occasio inuidiæ inter plures vxores, & si sine dispensatione Diuina fiat plures inuoluit malitias, & quot & quales sint, quodue damnum inferat innocenti mulieri, ibidem q. 6.nu. 15.27.29.32.

Bigamia sapit hæresim, & ex Concilio Niceno est contra Diuinum præceptum ib.n.31.32.

Bigamia ex quibus rationibus videatur pro semper illicita ibidem qu. 8. nu. 3. 5.6.7.

Bigamia secundum quosdam ex solo Iure positiuo Euangelico prohibita ibidem nu.11. & ex quibusdam Patribus non solum Iure positiuo, sed quia mala probibita ibidem num. 12. tempore vero veteris Testamenti fuit ex Diuina dispensatione ibidem numero 15.

Bigamiæ dispensatio ab Abrahamo incœperit ibidem num.16. vsque ad Noemi tempora talis dispensatio extenditur ibidem nec post diluuiū huiusmodi dispensatio fuit frustra ibidem nu.17.q. 10.n.6.

Bigamia non habet rationem in contrarium cur a Deo dispensari non possit ibidem quæst.8. num. 30. & contra quod genus Iuris naturæ sit ibidem cur autem fuerit à Deo dispensata ibidem numero 35. quomodo dispensata secundis finibus matrimonij à Deus medebatur ibidem numero 39. fuitque huiusmodi dispensatio per Diuinam inspirationem primis Patriarchis reuelata ibidem num.40. meritoque per internam inspirationem fuit facta ibi.nu 42.

Bigamia post legem Euangelicam non solum Christianis, sed etiam Hebrais omnino prohibita ibidem nu.74.

Bigamia optimè admittenda in casu extremæ necessitatis sine noua Dei reuelatione ibidem quæst. 10. numero 12. 25.fuit quoque in facto filiarum Loth ibidem n.30.

Bigamia tunc reuelatione eget in dispensatione quando maius praeceptum non habet in contrarium ibidem nu. 33. & quo pacto sit de Iure naturali Diuino ibidem q. 11. nu. 22. lib. 2. q. 2. num. 2. Multoties ex cupiditate pecuniae apud quosdam videtur accidere ibidem lib. 1. q. 12. n. 36. fuitque introducta causa adulterij coniugis ibidem nu. 65. ex qua causa vero prouenire soleat lib. 2. q. 1. num. 12.

Bigamia factum hereticale ibidem nu. 17 est maximum crimen ibidem. quaest. 3. nu. 11.

Bigamiam attentare quid sit, & quotuplex ibidem q. 3. n. 14. 15. lib. 3. q. 7. n. 27. eam attentans, & praeter intentionem retentus ne contrahat puniendus lib. 2. q. 3. n. 16. 18. Quanam vero sint condignae poenae attentantis, & quia nõ potuit non peruenit ibidem nu. 20. 21. lib. 3. q. 8. n. 35. si autem attentans spõte religione motus resipiscit immunis redditur à poenis bigamis assignatis. lib. 2. q. 3. n. 22.

Bigamia ab Inquisitoribus congruè punita lib. 3. q. 1. n. 22. videtur peruertere primarium finem Sacramenti matrimonij, vt Sacramentum est ibidem. qu. 2. n. 62.

Bigamiam attentantes cur in Tribunali Romano torquendi ibidem q. 7. nu. 24. qu. 8. n. 14. quot modis possit bigamia committi ibidem q. 8. n. 26. contrahitur quoque stante impedimento ligaminis. lib. 1. q. 17. n. 37.

Bigami in lege veteri poterant ad Sacerdotium ascendere ibidem lib. 1. q. 2. n. 8. grauiter peccant in eo quod Sacramentum sua significatione defraudent ibidem q. 6. n. 20. stellionatum committere videntur. ibidem q 8. nu. 3.

Bigami ex sententia Albertini melius poena capitis per Iudices saeculares puniẽdi lib. 3. quaest. 2. num. 21. an sint torquendi in nostro Tribunali, & in quo casu ibidem q. 7. nu. 20. 30. 31. 32. 33. Nota infamia notantur, & à Iure ciuili secundum aliquos pena capitis plectendi: per alios vero poena adulterij, & alios pena stupri ibidem n. 8. q. 22.

Bigami qua pena in Hispania, & Etruria plectebantur ibidem n. 12. 13. quibus penis in Curijs Ecclesiasticis puniũtur ibidem n. 16. 17. quibus in Inquisitione Romana ibidem nu. 23. 27. 28. quibus plectantur in nostra Inquisitione ibi. n. 25. Cur diuersimodè puniantur in Sicilia, & in Hispania ibidem. num. 29. 30. in quo casu leuandi à poenis, & in quo brachio saeculari tradendi ibidem n. 37. 38. 40. absque fundamento putauit eos esse excommunicatos Grillandus ibidem q. 14. n. 22.

Bigami saeculares nõ sunt excommunicati ex ipso bigamiae delicto ibidem nu. 26. suum delictum quicunque illi sint sponte confitentes cum misericordia recipiendi, & nulla corporali poena plectendi ibidem q. 15. nu. 50. 52. in quo sensu huiusmodi spontaneè confitentes sint hereticis sponte confitẽtibus aequiparandi ibidem n. 53. an vero ita sponte confitentes sint de his delictis, quae in Bigamia inuoluuntur plectendi ibidem n. 54. 55.

Bigamus quid propriè significet lib. 1. q. 1. n. 5. si est simultaneus, in quo sit peior alijs adulteris, & fornicarijs ibidem q. 6. n. 4. cogitur retenta priore coniuge posteriorem amittere ibidem num. 6. leuiter punitur in Inquisitione Hispanica. grauiter autem in Romana lib. 2. q. 1. n. 1. 2. 28. lib. 3. q. 7. n. 26. Ob humanã fragilitatẽ apud Hispanos partĩ excusatur l. 2. q. 1. n. 3. si fortè suspectus est heresis, grauiter in Inquisitione Hispanica puniendus ibidem num. 4. 14. 15.

Bigamus siue publicus, siue occultus aequè suspectus quicquid dicat Farinac. ibid. q. 1. n. 5. 6. Occultus aliquando maiorẽ malitiã praesefert, quam publicus ibidem num. 6. 7.

Bigamus ex ipso facto habetur tãquã suspectus de heresi ibidem n. 16. 27. à Sacra-

mento

mento matrimonij aberrans veluti suspectus de haeresi per Inquisitores examinandus, & puniendus ibidem qu.2. nu.1.

Bigamus ex Romana Inquisitione adhuc tortus, & negatiuus abiurat de vehementi ibidem n.27. ad carnalem actum non deueniens est leuiter suspectus ibidem q.3.n.1. in hoc casu secundum Sousam interrogandus. ibidem nu.2.

Bigamus videtur male sentire de Sacramento ibidem n.4. ad actum carnalem non perueniens ex quo capite prouenire possit ibidem n.5.8. religione motus resiliens a suspicione aliquantulum liberatur ibidem n.6. idem est in foro interiori, & exteriori secundum delictum ibidem n.9.

Bigamus non consummans ac si consummasset habetur secundum poenam ibidem n.10.lib.3.q.8.n.34. alleuosus dicitur lib.2.q.3.n.12.lib.3.q.8.n.11.

Bigamus est adulter lib.2.q.3.n.13.non puniretur si admitteretur excusatio de nullitate secundi matrimonij ibidem q.12.n.26.

Bigamus an praeuentus a Curia saeculari remitti debeat ad Iudicem Ecclesiasticum lib.3.q.1.n.4. si pertinaciter negat quid agendum de ipso ibidem q.4. nu.44.

Biuiria potius in muliere quam bigamia dici debet lib.1.q.1.n.9. a bis, & viro prouenit vt Scotus adnotat ibidem.

Biuiria secundum Bellarm. a Deo indispensabilis ibidem q.10.n.7. est simpliciter a Deo dispensabilis cum non sit contra prima principia naturalia ibidem n.9.39. difficilior est quam bigamia ibidem n.10.40.q.15.n.11. nunquam legitur dispensata, & quare ibidem qu.10. num.11. nu.41.q.15. nu.14.

Biuiria in periculo extinctionis humani generis adhuc concessa ibidem q.10.n.37. in quo casu peculiari necessaria ibidem n.38.

Biuiria permissa potius meretriciu appellari debet ibi.q.15.n.15.est maior haeresis, & grauius peccatu qua bigamia ibidem nu.17.18.lib.3.q.11.n.31.

Biuiria quomodo plectenda vide mulier.

BO

Bodinus confutatur in eo quod velit suscitare repudium lib.1.q.7.n.11. impossibili fundamento in suo errore fulcitur ibid.n.14. grauiter reprehenditur pro suis fictis rationibus allatis, & sine causa volens admittere repudium ibidem n.25.50.

D. Bonauentura a quadam calumnia liberatur lib.2.q.9.n.20.

BV

Bullae Pontificiae directae vni Inquisitioni praebent normam omnibus alijs lib.3.q.1.n.5.

Bucerus refellitur in defensionem Repudij lib.1.q.7.n.12. sequitur Lutherum pro bigamia ibidem q.12.n.61.69.

BR

Brentius haereticus videtur fauere bigamiae lib.1.q.12.n.70.

CA

CAietanus videtur fauere diuortijs lib.1.q.12.n.76. male loquitur in Paulum prima Corinth.7. sed iam se retractat ibidem q.13.n.10.

Caluinus quoad bigamiam confertur cum Mahometto lib.1.q.12.nu.71. ex quibus casibus admittit diuortia ibidem n.73.

Calabri in Regno Siciliae pecunia allecti in bigamia incidut saepe saepius ib.n.37

Canones sextae Synodi qui Trullani *vocantur non sunt authentici ibidem q.17.n.22.*

Captura iniusta ex defectu probationis no redditur iusta quamuis superueniat probatio sufficiens lib.2.q.14.n.20.

Captura reorum semper ab omnibus simul Inquisitoribus in Tribunali determinatur ibid.n.22. Ex causa ciuili solet ipsa irrogare infamiam lib.3.q.3. nu.1.

n. 1. in crimine hæresis maximam irrogat infamiam, & qua probatione indigeat in tali crimine ibidem nu. 3. 10. 11. non est in ipso crimine hæresis admittenda, nisi sint sufficientia indicia ad torturam ibidem n. 12.

Captura pro bigamis, qua probatione indigeat ibidem n. 23:

Captus iniustè de Iure censetur torqueri lib. 2. q. 14. n. 1.

Carbilij spu ij error de approbatione repudij refertur lib. 1. q. 7. n. 18.

Carta acordada quid dicatur in Hispania lib. 3. q. 3. n. 14.

Charitas benè ordinata à se incipit lib. 2. q. 14. n. 30.

Catherinus videtur fauere diuortijs lib. 2 q. 12. n. 76.

Catherina Bore Monacha professa deinde publica meretrix ibid. n. 58.

Catullus benè contra Persas decantat de abusu congressus cum matre, & filia. ibi. q. 10. n. 22.

Causæ graues, & arduæ specialissimam requirunt expressionem. lib. 2. quæst. 13 nu. 10.

C E

Censuræ non incurruntur si desit factum, & sola adsit intentio. lib. 1. quæst. 4. num. 16.

Certitudo moralis de morte prioris viri, vt possit fieri transitus ad secundas nuptias qualis sit lib. 2. quæst. 5. num. 15. 32.

Certitudo moralis non benè describitur à Sanchez ibidem n. 26.

Celebrãs post comestionem, vel dicẽs plures Missas absque legitima, & approbata causa puniẽdus ab Inquisitoribus, lib. 3. q. 2. n. 55.

C I

Circũstãtiæ omnes præpõderãdæ sunt, vt iudicium rectũ elicіatur. lib. 2. quæst. 14. n. 14.

C O

Coeũtem cum Moniali ex ignorãtia inuincibili asserimus nõ esse sacrilegum. lib. 2. q. 12. n. 17.

Collatio Sacramẽti sicut est personalis actio, ita receptio est personalis passio. ibi. q. 13. n. 4.

Communicãs sciẽter cũ excommunicato excommunicatione maiori peccat mortaliter lib. 3. q 14. n. 7.

Commissarius fabricæ S. Petri plenam fidem facit de existẽtia protocolli testamẽti. ibi. q. 4. n. 41.

Cõcilium Nicænum, & Tridẽtinum cõtra Bigamiam. lib. 1. n. 34. 35

Cõcilia quæ videtur fauere dispẽsationi ad polygamiam asferũtur ibi. q. 11. nu. 19. Neocæsariense, & Laodicenum benè explicãtur ibidem. num. 54. 55. 56.

Tridẽtinum quid de vagabũdis statuerit. ibi. q. 12. n. 38. Arelatẽse statuit dotes ferẽdas esse à mulieribus, esto indissuetudinem abierit ibi. n. 48.

Cõcilium Toletanum prohibet Iudæos cõuersos cum nõ cõuersis habitare ibidem q. 14. n. 7 Idem quid cõtra clericos, & Religiosos matrimonium ineũtes determinauerit lib. 3. q. 12. nu. 14.

Cõcubitus cum spõsa de futuro nõ habetur pro adulterio lib. 2. quæst. 4. num. 18.

Cõcubitus cum spõsis de futuro nõ est circumstãtia necessario cõfitẽda lib. 2. q. 4. n. 18.

Cõcubitus si accidit ex parte spõsæ secũdũ Sãchez mutat peccati speciem lib. 2 q. 4. nu. 19.

Cõditio possidẽtis in rebus dubijs semper melior lib. 2. q. 5. n. 25.

Cõfessio extraiudicialis an faciat plenam probationem. lib. 2. q. 15. n. 1.

Cõfessio delinquẽtis in peccato de hæresi certiorem veritatem facit. lib. 2. q. 14. n. 7.

Cõfessio plenè probat in delictis quæ in volũtate cõsistũt. lib. 2. quæstio. 14. n. 8.

Cõfessio nuda nõ sufficit ad pœnam, sicut neque ad veritatem. lib. 2. quæst. 14. nu. 17.

Cõfessio extraiudicialis facit plenam pro-

probationem secundum aliquos non ita vero secundum alios lib. 2. quæst. 15. n. 3. 4.

Confessio Iudicialis clerici coram laico nō sufficit ad condemnandum lib. 2. q. 15. nu. 6.

Confessio extraiudicialis coram duobus testibus nō probat delictum esto remaneat confessio plenè probata lib. 2. q. 15 num. 10.

Confessio extraiudicialis punienda si facta fuerit coram testibus omni exceptione maioribus, & alia sint adminicula lib. 2. q. 15. n. 18. 23.

Confessio extraiudicialis de hæresi non variatur ratione differētiæ temporis lib. 2. qu. 15. n. 22.

Confessio facta à reo in publico suggestu nō debet multum mouere, quia raro est vera lib. 3. q. 18. n. 43.

Confessio extraiudicialis de delictis externis non facit plenam probationem esto indicium ad torturam lib. 2. q. 15. nu. 24. 25.

Confessio extraiudicialis de bigamia si nō plenè probata leuiter punienda lib. 2. q. 15. n. 28.

Confessio extraiudicialis difficilè plenè probatur ibi. q. 15. n. 30. facit plenam probationē si fuerit geminata, vel iurata, vel coram persona publica ibidē nu. 31. 32. 33. sic etiam si fiat coram multitudine, vel coram Sacerdote, aut in supplicatione porrecta Principi, seu si talis confessio verisimilitudinibus sit fulcita ibidem numero 34. 35. 36. 37.

Confessio delictorum in cæteris Tribunalibus nihil prodest; immo supplicium acceleras lib. 3. q. 15. nu. 6.

Confessionem fieri posse per Nuncium, aut per litteras est propositio suspecta ibid. q. 2. n. 55.

Confessarius in sollicitādo quid incurrat, vide sollicitatio.

Confessarius prauus confessionis locum, & tempus suæ prauæ intentione accommodat lib. 3. q. 2. nu. 48.

Cōfessarius ex negata absolutione pro reuelatione complicis peccati suspectus habetur ibidem nu. 55.

Confitendi gradus plures sunt, quibus pænitentiæ formæ correspondent, & quales sint lib. 3. q. 15. n. 14.

Cohabitatio coniugis conuersi ad fidem cū infideli secundum quos, & quæ tempora licita, vel non licita lib. 1. q. 14. n. 4. 5. 9.

ConincK benè explicat quot modis dicatur aliquid contra ius naturæ lib. 1. q. 8. n. 28.

Coniuges Catholicæ Artemisiæ similes lib. 1. q. 7. n. 63.

Coniuges iurgia, & lites habentes donec resipiscant, possunt à toro benè separari ibidem nu. 69. Dum reconciliantur castitati consulitur ibid. n. 71.

Cōiuges Infidelium si vna accepte tur facta conuersione non sunt verè coniuges ibidem. q. 13. n. 18.

Coniuges non sunt à suo statu dimouendi in casu quo duo testes de vita primi viri velint testificari lib. 2. q. 6. n. 30.

Coniugium consummatum quid significet lib. 1. q. 2. n. 6. quidam insolitus numerus coniugiorum successiuorum narratur ibidem q. 5. n. 8.

Coniugia inter inæquales illegitima vocantur ibi. q. 12. nu. 13. Infelices exitus ex dicta disparitate pariunt ibi. q. 12. n. 12.

Coniugatus ad Sacros Ordines ascendens æquiparatur Sacerdoti matrimonium contrahenti lib. 3. q. 13. nu. 1. Nec ante, nec post matrimonium consummatum potest ad sacros Ordines ascendere ibidem nu. 2. 5. vt possis de licentia vxoris ad ordines transire satis est si vxor emittat votum castitatis absque ingressu Religionis dato quod non sit adolescentior ib. n. 3. 4.

Coniugatus vxore adulterante, non eget eius licentia vt possit ad ordines transire ibidem nu. 9. si ad Sacros Ordines transit sine licentia vxoris mortaliter peccat ibi. n. 10. 16.

Coniugatus suscipiens ordinem etiam cum animo ingrediendi Religionem mortaliter peccat, & maxime si fuerit matrimonium consummatum ibidem nu. 17.24. Non potest ad primam Tonsuram sine vxoris licentia transire, & vnde in hoc casu proueniat suspicio in fide ibidem n.27.28. 29.

Coniugatus ordinatus si nolit consummare matrimonium, vel non reddere debitum instante vxore facit iniuriam matrimonio ibidem n.30. si post matrimonium suscipit ordines sacros vnde suspectus in fide ibidem n. 31. 32.

Coniugatus, & sacris ordinibus initiatus ante matrimonium consummatum si Religionem ingrederetur, suspicionem purgant ibidem n. 38. Nisi de professione alterius coniugis constet, non poterit matrimonium inire. ibid. n.39.

Coniugati, & sacris ordinibus initiati sunt irregulares, nec ad officium etiam minimum promoueri possunt ibidem nu. 33.34. Sicut æquiparatur cum clericis in Sacris Constitutis in suspicione ita, & in pœnis ibidem n. 35. sunt tanquā bigami puniendi ibidem n. 37.

Coniux innocēs data causa diuortij potest adhuc remittere si velit, & cohabitare lib.1.q.7.n 69. is turpis est molesta res erit ibidem q. 12. nu.8.

Coniux fidelis potest si prima vxor non conuertatur ducere quamcunque ex reliquis conuersis, vel aliam quancunque fidelem ibidem q.13. n. 17.

Coniux repudiata in statu Infidelitatis nō potest transire ad secundas nuptias ibidem q.16.n.2. 3. si sine causa ipsa coniux repudiabitur neque quoad thorū, neque quoad vinculum censebitur dimissa ibidem nu. 11.

Coniux conuer. sus debet coniugem repudiatam admonere antequam ad secundas nuptias transeat ibidem nu.14. poterit ad ipsas secundas nuptias transire admonita coniuge, & ipsa renitente. ibid. nu. 15. si vero transit ad secundas nuptias non præmonita coniuge, tanquam bigamus est puniendus ibid. num. 16. 22.24.

Coniux an teneatur præmonere vxorem si ex fornicatione dimiserit. ibidem n. 17. 18.

Coniux innocens si velit potest adulteram sibi pœnitentem reconciliare eam ibid. n. 19.

Coniux fidelis tenetur ad interrogādū coniugem infidelē adulteram si velit sine iniuria creatoris habitare ibi.n. 21.

Coniux infidelis ita absens vt a fideli admoneri non possit, censetur obstinatus in Indis ibid.n. 23.

Coniux vt ad secundas nuptias impune transeat quam certitudinem habere debeat de morte coniugis absentis lib. 2.q. 5.n. 6. 7. liberatur à pœnis si de secundo nubit facta prius sufficienti diligentia ibidem n. 39. Non debet secūdo contrahere ni prius habita ab Ecclesia licentia contrahendi ibidem nu. 41. Potest accusari de adulterio si transierit ad secundas nuptias nō seruatis debitis diligentijs nu. 42.

Coniux debet primo viro restitui si forte reuertitur etiā ex secundo filios susceperit ibid. q.6. nu. 1.5.

Coniux primus se habet vt proprietarius secundus vero vt possessor ibidem n. 9. si resurgat non debet ad coniugem redire ibid. n. 12.

Coniux si ad primum virum redire recuset excommunicationis vinculo astringenda ibid.n.17.9.10.n.9.

Coniux nisi ex publica fama de morte coniugis dubitetur, potest secundum matrimonium prosequi ibid.q.6.n.19. 20. post sufficientem diligentiam factā de morte coniugis, etsi vnus deinde testis obstet, potest suam possessionem prosequi ibidem nu.21.22. suam quoque possessionem prosequitur adhuc de morte viri dubitatione speculatiua vrgente ibidem n.23. 24.

Consensus facit nuptias non cōcubitus lib. 2.q. 9.n. 11. ipso deficiente non est matrimonium etsi cætera sint conditiones ibi-

ibid.n.12.q.11.nu.23.

Consensus parentum non est de necessitate matrimonij ibi.n. 13.

Consensus requiritur in matrimonio in quantum est Sacramentum, & contra actus humanus ibid.q.11.n.6. vterque tum interior, tum exterior est necessarius in matrimonio ibidem nu.7. interiorem tantum sufficere est haeresis Vuicleffi damnata in Concilio constāt. ibi.n. 8.

Interior est sufficiens si praecessit exterior ibidem nu. 9. Non habet vim reualidandi matrimonium ex duplici cap. nullum ibid. n. 10.

Consensus fictus in foro fori non sufficit ad matrimonium ibidem n.15. Cur vero non sufficiat ibi. n.16.

Consensui nil magis contrarium quam error ibidem q. 12.n.8.

Consensus optimè potest dari non obstante impedimento dirimente lib. 3. qu. 14. nu. 16.

Constitutus in Sacris bigamiam incurrit, & si cum vnica, & virgine contrahat lib.1 q.3.n.6.

Contractus ad castè viuendum post primū validum matrimonium nullo modo permittendus est lib.2.q.8.n.19.

Contractus onerosi circa forum interiorē aliam habent rationem quam gratuiti, & è contra ibi.q.11.n.18.19.

Contractus in matrimonio, & in alijs cōtractibus ciuilibus quo pacto differant ibi. n. 22.

Contrahens secundas nuptias quia sciebat primas esse inualidas non est puniendus per Inquisitores, esto per Iudices ordinarios stante scandalo, & aliqua iniuria Sacramenti ibi. q.7.nu.5. 6. 13.

Contrahens secundum matrimonium dubius de valore primi puniendus est per Ordinarium ibi.n. 18.

Contrahens secundum matrimonium si primum nullum declaretur, liberatur à poenis ibi.n. 20.

Contrahens secundas nuptias cum impotenti ex ipso Sanches solum habet contractum ciuilem ibi.q.8.nu.18. nec fit reus S.Tribunalis ibi.n.16.

Contrahens ad castè viuendum post primum validum matrimonium ex sententia Pontij tanquam bigamus puniendus ibi.q.8.n.20.ex Authore vero non puniendus à Tribunali ibi.n.21.

Contrahens si est incapax ad contrahendum puniendus lib.2.q. 9.n. 16.

Contrahens secundum matrimonium metu cadente in constantem virum non est puniendus vt suspectus de haeresi. ibi.n.22.

Contrahens secundò fictè de qua fictione Iuridicè constet non est suspectus de fide ibi.q.11.n. 2. puniendus ab Ordinario ratione fraudis ibidem n.3. si non est impeditus alio matrimonio tenetur de nouo consentire ibi.n.4.

Contrahens secūdum matrimonium quod sit nullum, & errauerit in cōditione personae puniendus est ibi.q.12. n.1.2. si errauerit non solum in cōditione, sed in persona est reus bigamię ibi.n.7. cur punièdus in tali casu ibi.n.15. si est error cōcomitās vt si cōsenserit cum Ancilla pro libera, adhuc Ancillam appetēs punièdus ibi.n.19.

Cōtrahēs secūdum matrimonium clādestinum ab Inquisitoribus de suspicione inquirēdus ibi.n.22.

Cōtrahēs secūdo cum cōsanguinea in gradu prohibito reus est ibi.nu.25. sine solemnitate cōtrahēs videtur quoad poenam sicut qui clādestinè cōtrahit ibid. n. 27. Per procuratorem secūdum matrimonium cōtrahēs post primum contractum pro bigamo habetur, & quare ibi.q.13.n.19. 20.

Cōtrahēs cum persona altero matrimonio ligata scienter easdem poenas incurrit, ac ipsa persona lib.3.q.11.n.33.

Cōtrahens secundum matrimonium cum haeretica viuēte prima vxore praeter poenas bigamiae, poenas fautoriae incurrit lib.1.q 17.n. 32.

Contrahens secūdnm matrimonium quod

erit illicitũ, corã Parocha, & testibus magis augetur suspicio in fide ibi.n.38.
Continentia perpetua requiritur in Sacerdotibus lib.3.q.13.n.15.
Consulens ad binas nuptias magis suspectus, & magis puniri debet quam ipse contrahens lib.3.q.5.nu.1. tenetur resarcire damnum sequutum ex suo Cõsilio ibi.n.4. nõ tenetur resarcire si qui fecit ex suo consilio esset alias facturus ibi.n.6. Potest reuocare consilium, nec tenebitur ad damnum etiamsi delictũ committatur ibi.n.7. etiãsi dubitet an suo consilio influxerit tenetur secundũ aliquos resarcire damna ibi.n.9. nõ liberatur à suspicione ibid.n.12.14.16.
Consulens in furtum, & similia, dubitans si suo consilio influxerit secundum aliquos non tenetur ad damna ibi. n. 13. reuocans consilium ad bigamiam religione motus postquam consulerit, vt nõ sequatur effectus liberatur à suspicione, & pœnis ibid.n.16.
Consulentes mandantes seu opem ferentes vt religiosi, seu clerici matrimonium contrahant non sunt excommunicati, & quare ibid.q.14.n.6.8.9.
Consulens, & mandatarius eodem modo se habent ibid.nu.20.27. monere debet illum contra quem consilium dedit vt sibi caueat ibid.n.26.
Corpus delicti in crimine hæresis non necessario requisitum, sed satis est de si cõsensu constet lib.2.q.14.n.12.13.
Corporis traditio in secundo matrimonio censetur frustratoria si iã alteri in primo est traditum lib.1.q.6.n.24.

C V

Cultus disparitas ex solo Ecclesiastico præcepto est impedimentum dirimens lib.1.q.17.n.17.

C H

Christus Dominus secũdum Euangelium septima, & septuagesima generatione luxit in mundũ lib.1.q.6.n.8. Derogauit dispensationem ad bigamiam ibid. n.36. quibus verbis repudium reprobauerit ibi.q.7.n.2. videtur concedere diuortium ex verbis Euangelij ibid. q. 12. n. 77. Concessit solutionem matrimonij quoad torum, & habitationem non quoad vinculum ibid.n.81.88.

C L

Cleoboli dictum de paritate coniugij lib.1. q. 12. nu. 14.
Clericus ob fornicationem notoriam diu continuatam debet à beneficio suspendi lib.2.q.15.n.2. Ob iactantiam defloratæ virginis suspẽditur pœna extraordinaria ab officio, & beneficio ib.n.16.
Clericus cognoscens carnaliter mulierem excommunicatam propter suum, vel alterius concubinatum est excommunicatus lib.3.q.14.n.10. falso deponens coram Iudice sæculari non fit illius fori secundum punitionem ibi.q.16.n.4.5.
Clericus nõ potest nec inuitè nec voluntariè priuilegio fori renunciare ibid.n.8.

D A

David excusat se à matrimonio cum Michol filia Regis Saul eo quod pauper esset l.1.q.12.n.40. Ipsius Dauidis libidinosa crimina narrãtur ibi.n.25.

D E

Delicta aliqua de corpore delicti constare debent lib.2.q.14 n.10. alia sunt de corpus delicti, & alia mẽtalia ibidem q.15.nu.17. quæ sunt interna nullam maiorem probationem habere possunt, quam oris confessionem ibid.n.19.20.
Delictum non debet in dubio præsumi, sed satis est si possit inquiri lib.3.q.6.n.17
Delicta si manerent impunita non consuleretur quieti Reip.ibi.q.15.n.10.
Deus Hebræos sine causa repudiantes benè reprehendit lib.1.q.7.n.50. ad sacrificia repudiantium non aspiciebat ibid.nu.51. eius misericordiã debemus imitari in parcendo ibid.n.72.
Deus ad bigamiam dispensando peculiari prouidentia potuit secũdarios fines matrimonij accõmodare ibi q.8.n.20. Ipse solus ad bigamiam dispensare valet ibi.n.23. cum Osea de fornicatione dispensauit ibid.n.26.
Deus dispensando ad bigamiam quo

modo

modo teneretur vir reddere debitum ibi.n.33. dispensatione facta non inde fines secundarij matrimonij contemnebantur ibi.n.37.

Deus in quibus praeceptis possit dispensare ibid.q.11.n.44.45. cum Osea, & Hebraeis quomodo dispensauerit ibi.n.47.

Deus modo nostro loquendi dicitur dolore percussus ibid.q.12.nu.23. fatentibus humiliter proprios reatus condonat. lib.3.q.15.nu.13. Propter maiorum merita mitius descendētes punit; quin immo parcit ibi.q.9.n.26.28.

Deus particulari prouidentia in Sacris Inquisitionis Tribunalibus assistit.ibi. q.15.n.43.

De Diuortijs S. Matth. loquens explicatur lib.1.q.12.n.88.

D I

Dictamen tantum rationis non erat sufficiens pro dispensatione Bigamiae lib.1. q.8.n.43.

Digamus veluti duas ducens vxores dicitur ibi.q.1.n.8.

Dilatio in causis non magni momenti potius esset incōueniens lib.3.q.18.n.33.

Discordia in causis leuioris momenti non conuenit lib.3.q.18.n.34. Inter Iudices maximum inconueniens ibi.n.36.

Dispensatum videtur dici posse ad contrahendas successiuè vlteriores nuptias lib.1.q.6.n.21.

Diuortia apud Athenienses iustas causas exigentia ibid.q.7.n.54. facta ex causa multa impediunt mala ibid. nu.60. quoad torum, & cohabitationem habentur ex Concil.Trid.ibid.n.67. quoad torum quibus de causis licita ibid. nu.68. Ex Adulterio conceduntur perpetua ibid.n.69.

Diuortia Christianorum benè cohibent mala, quae in matrimonio accidunt ibi. n.70. non apta pro tempore Hebraeorū ibi.q.8.n.65. Exemplis Hebraeorum fuerunt gentibus etiam concessa ibi. n. 67. ipsis concessis non omnino mitigaretur furor cōiugis offensi ibi.q.7.n.75

Diuortia Caluinistarum causa multiplicandi bigamos ibi.q.12.n.74.

Diuitiae causa multoties cur aliquis bonis coniugij frustretur ibi.n.7.

D O

Dotes à mulieribus viris allatae secūdum vsum Christianorum approbantur lib. 1.q.12.n.44. Meritò à mulieribus feruntur ne à viro aspernentur ibid. qu. 12.nu.46. Sic etiam habetur ex Conc. Arelatensi ibid.nu.48. Non sunt de natura matrimonij ibid. n.47.

Dotes allatae à mulieribus ad firmitatem matrimonij iuuant ibid.n.49. Iuxta maritorū gradum esse debent ibi.n.51

Dotes vxorum catholicarū non cōfiscātur propter haeresim maritorum si quando contraxerunt nesciebant haereticos esse ibi.q.17.n.21.

D V

Dubitatio speculatiuè suborta, practicè deponenda lib.2.q.6.n.25.

E C

Ecolampadius Lutheri assecla quam malè obierit lib.1.q.12.n.62.

Ecclesia non habet potestatē concedendi repudium post matrimonium cōsummatum ibid.q.7.n.15.

E N

Encratitae haeretici à Tatiano haeretico inuenti ibi.q.1.n.3.

E P

Episcopus quo pacto dispenset cum Diacono ducēte vxorē ibi.n.7. cū Subdiacono cōtrahēte quomodo se debeat gerere ib.

Episcopi an possint dispensare cum clericis matrimonium ineuntibus, & quomodo lib.3.q.12.n.16.17.18.

Episcopus eo ipso quod Pōtifex causas haeresis delegauerit, non potest de eis agnoscere ibid.q.18.n.6.7. Non habet eam ministrorū copiā quā Inquisitores. habent vt possit causas decisionis fidei exercere, quin etiā per alias causas ibi. nu.9.10.

Episcopus in consultatione processus est aduocādus etiāsi reus nō sit baptizatus, & in quibusdā alijs casibus ib.n.15.16.17.

EQ

Equites D. Iacobi, Alcātaræ & Calatrauæ sunt veri Religiosi, sed possunt matrimonium inire lib. 3. q. 12. num. 26. 27.

ER

Eremitæ quodam tempore vota emittebant in manibus Prælatorum lib. 3. q. 13. nu. 20.

Error quorundam hæreticorum de secundis nuptijs lib. 1. q. 5. nu. 6.

Error Nicolai Mossij asserentis dotem esse de natura Matrimonij ibid. q. 12. nu. 47.

Error in intellectu nō facilè ex signis exterioribus adæquatè cognoscitur lib. 2. q. 7. n. 12.

Error personæ ab errore conditionis in quo differat ibid. q. 12. n. 10.

Error circa valorem matrimonij non irritat matrimonium lib. 3. quæst. 14. num. 20.

EV

Eua cur ex Ada costa formata lib. 1. q. 7. num. 57.

Eucharistiæ Sacramenti præcipuus finis nutritio, & refectio animarum lib. 3. q. 2. n. 28. huiusmodi finem peruertēs, vt refectionem spiritualem ad corporalem conuertat ab Inquisitoribus agnoscendus ibid. n. 29.

Eucharistiæ Sacramentum nō causat gratiam toto tempore, quo est in stomacho ibid. n. 30. sub pluribus particulis non est maioris conditionis, quam sub paucis ibidem.

EX

Excommunicatio quot requirat cōditiones, vt possit participantes ligare lib. 3. q. 14. n. 8. 9.

Experientia fallere nescit ibidem quæst. 3. n. 2.

FA

FActum filiarum Ioth approbat in casu necessitatis coniugium inter parentes lib. 1. q. 10. n. 24.

Factum hæreticale quid sit lib. 2. q. 1. nu. 19. 26.

Fama in plurimum fallax ibidem q. 5. n. 20. pro certitudine adminiculis adiuuari debet ibid. nu. 24. in rebus magni præiudicij non sufficit lib. 3. quæst. 6. num. 5.

Familiaris S. Officij si bigamus est ab Inquisitoribus puniendus ibidem quæst. 1. n. 6.

Farinacius vir doctissimus laudatur. lib. 1. q. 16. n. 4

Fautores hæreticorum incurrunt suspicionem leuem vel vehementem secundum subiectam materiam lib. 1. q. 17. nu. 33.

FE

Fęmina quid apud Hebræos significet lib. 1. q. 7. n. 40. Ex Hieronymo omne malum ibid. n. 41. pulchrè eius iniquitas à Chrisostymo exageratur ibid. nu. 42. Leuitas eius à quibus Auctoribus describitur ibid. n. 43. comprehenditur in lege, quæ prohibet quod nullus nocte vagetur lib. 3. q. 11. n. 10. Includitur in pœnis Canon. (si quis sua dente diabolo) *ibi. n. 10. si reperitur prægnans bannita potest impune occidi ibid. n. 12. in omni specie animaliū debilior est masculo exceptis vrsis, & Leopardis ibid. n. 21.*

FI

Fictè consentiens in matrimonio an sit excommunicatus lib. 3. q. 14. n. 12. 13. 14. 15.

Fidelis si coitum babet cum Infideli addit circunstantiam luxuriæ mutantem speciem, & alias malitias lib. 1. q. 17. nu. 8.

Fides bona tunc àdest quando adest inuincibilis ignorantia facti lib. 2. q. 10. nu. 13. de rebus distantibus Iure suo minuitur ibidem q. 5. n. 19.

Filiæ Loth in aliquo inculpātur quamuis ab alijs omnino excusentur lib. 1. q. 10. nu. 25.

Filiatio ex tractatu, & educatione probari potest secundum aliquos lib. 3. q. 6 nu.

nu.11.secundum alios vero non sufficit ibidem n.13.
Filij Salomonis ex mille vxoribus tres tantum, & qui lib. 1. quæstion. 6. numer.13.
Filij Dei, & filij hominum quinam fuerint ibid.q.12.n.21. 24.
Filij potentiorum carnaliter cognoscebant pulchras mulieres antecedenter ad maritos ibid.n. 25.
Fines matrimonij quot, & quales sint.lib. 1.q.6.n.10 q.15.n.3.
Finis Rhetoricæ est persuasio etiamsi de facto non persuadeat lib.3.quæstion.5. nu.25.
Fisco ius acquiritur ex confessione rei lib. 2.q.14.n. 19.
Fiscalis, vide Promotor Fiscalis.

F O

Formula repudij vide repudium.
Fornicatio potissima causa dimissionis vxoris quoad torum, & habitationem lib.1.q.12.n. 86.

F V

Furtum quomodo contra Ius naturæ lib. 1.q.8.n. 28.

G A

GAmos vnde deriuetur lib.1. q.1.nu. 8.vxorem ducere propriè significat ibidem.

G E

Gentiliū legislatores concesserunt Repudiā morē Hebræorū imitando ib.q.8.n.69 qui gētiles non tenebantur ad legem naturalem bigamiæ ibid. q.9.num.17. quid de luxuria suorum Deorum dicāt ibidem q. 12.n.28.29.30.

G L

Gloriatio delicti si cadit super malitiam est peccatum, super aliud vero nequaquam lib.1. q. 15.n.11. tendens in infamiam alterius probata in Iudicio punienda pœna extraordinaria ibid.n. 14.si est de hæresi inter Catholicos, hæreticam personam supponit. ibid.n.21. Instrigi magis grauiter punienda ibid. num. 29. si quis facile gloriatur in delictis non debet ad pœnam trahi ibi. nu.15.

G R

Gratianus à calumnia Kemnitij liberatur lib.1.q.5.n.10.
Græci causa adulterij matrimonia dissoluunt ibid.q.12.n.66.possunt ad Sacros ordines post matrimonium ascendere, & matrimonio antea celebrato vti li. 2.q.17.n.12.si debent altari deseruire pro eo tempore ab actibus venereis abstinere debent ibidem nu. 12. Nunquā eis licuit post susceptos sacros Ordines matrimonia inire ibid.n.14.15.si fuerint Sacerdotes, & post Sacros Ordines receptos matrimonium contrahāt eisdem pœnis submittūtur, quibus, & Latini lib.3.q.12.n. 24. Eorum Sacerdotes Orientales Canonicis Constitutionibus latinorum astringuntur ibidem n.25.quidam Græcus in Regno Siciliæ falsò accusatus productus fuit ad publicum suggestum cum palma ibid. q. 18. nu. 18.

H AE

HAEretici qui detestantur coniugia lib.1.q.1.nu. 3. eorum carnalitas ex D. Petri sententijs describitur ibid. qu.12.nu.56. quinam fuerint qui carnalitate ducti opera fœminarum suos errores disseminarunt ibid.nu.57.existimantur hæretici formales transeuntes, vel redeuntes ad ritum Saracenorum ibid.q.14. n. 14. Qui ex ipsis hæreticis fuerint bigamiam amplexi lib. 2.q.1.n.23.
Hæreticus quicunque ex factis iudicari potest ibid.q.2.nu.25. Irrisoriè baptizans sed intendens facere quod facit Ecclesia verè baptizat lib. 3.q.14.nu. 18. eius conuersio gaudium magnum in cœlo ibidem q.15.nu. 2.in quo differat pœnitens à pertinaci ibid.num.3.si sponte crimen suum fatetur mitius puniendus, & beneficia Ecclesiastica non amit-

amittit ibid.n.23.25.ex praxi Inquisitionis in hoc casu omnes pœnas exceptis salutaribus euadit.ibid.nu.30. Eorum Spontaneitas suos habet gradus, & vndecim ampliationes ex Farinacio ibid. n. 31.

Hæretici (exceptis relapsis) ante vltimā sententiam condemnatoriam possunt ad misericordiam recipi ibidem num. 32. qui post prolatam sententiam condemnatoriam relaxationis ante publicationem tamen in publico suggestu cōuertuntur possunt ad misericordiam admitti ibidem n. 33. qui serò conuertuntur quibus pœnis affligendi ibidem nu. 36. qui in tabulato seu publico spectaculo conuertuntur quid agendum de illis, & an debeant ad misericordiam admitti. ibid. à num. 37. vsque ad 41. Pertinaces si conuertantur non viui, sed mortui prius comburi debent ibid.n.42. si huiusmodi in tabulato cōuertuntur, & ad misericordiam recipiuntur debent immurari ibidem nu. 45. si postquam Curiæ sæculari tradātur conuertuntur quid agendum de ipsis ibid. n. 46. vsque ad 49.

Hæresiarchæ quo pacto ob luxuriam pullulent, lib.1.q.12. n. 19.

Hæresis grauius peccatum ratione obiecti lib.2.q.16.n.6.quæ circa carnis illecebras versatur periculosior ibid.q. 2.n. 9. Eius causæ decisio olim de Iure ad Episcopos spectabat, hodie vero ad Inquisitores certis articulis inter eos cōmunicatis lib.3.q.18.nu.1.In Hispania solum per Inquisitores fit, & Rei puniuntur communicatis certis articulis cum Ordinarijs ibid.n.2.ex Sisto 4.Inquisitori generali commissa. ibidem num. 3.

H E

Hebræi ex Diuino præcepto abstulerunt vasa Aegyptiorum lib.1.q.8. num.26. dum repudiant a prophetis non reprahenduntur ibi.nu. 47. Ad fidem Christianam conuersi non debent cum non conuersis se immiscere ibid.qu.14.n.6. Conuersi per spatiū 40. dierum discedere debent à non conuersis, vt Romæ seruatur ibi.n.8.

Henricus Rex Angliæ vi luxuriæ ductus Reginam suam Catherinam repudiat ibid.q.12.n.32. Pontificis obedientiam negat ibi. n. 34.

Henriquez sententia de duplici matrimonio inualido absque bigamiæ contractione refellitur ibi.q. 4.nu.11.

Hermaphroditi qui sint lib. 3.q.19.nu.1. eorum varia exempla adducuntur nu.2.vsque ad 12.quot sint eorum species ibidem n.13.assignantur causæ tū æqualis, tum præualentis sexus ibid.n. 22. In Lusitania quidam ex his iterū baptizatur, sed committitur sacrilegium ibidem nu.26.si est æqualis sexus potest eligere sexum ad matrimonium contrahendum Iuratoria tamē cautione præstita de non contrahendo in altero sexu ibi. n.27. Si contrahat in altero sexu mortuo primo coniuge matrimonium valet, sed peccat mortaliter ibid.n.28. Existimatur vir vel fœmina in sexu quo præualet ibi.n.29.quādo mutat sexum non indiget Pontificia dispensatione ad contrahendum secundum matrimonium, & viuente illo, qui prius fuerat coniux ibid.n. 30. neque talis dispensatio requiritur quando mutatio fit vt præualeat alter sexus, qui prius minus præualebat ibid. n.31.superueniente altero sexu æquali cum primo constat primum matrimonium ibi.nu.32.

H I

Hierarchitæ hæretici vnde habuere ortū. ibi.q.1.nu.3.

Hieronymus Empser in Lutheranos inuehitur ibi.q.12.n.59.

Hispania in integritate fidei perseuerat quia Sanctissima Inquisitione fruitur, defectu cuius nōnulla alia Regna ruūt lib.3. q.18.n.8.

Hispani vocant Damas puellas innuptas lib.1.q.1.n.8.quid specialiter proferāt in contractione matrimonij ibid. q. 7. nu.38.

nu. 58. quoddam eorum Adagium pro facto Aemilij affertur ibi. n. 49.

HO

Homicidium casuale an inferat Irregularitatem lib. 2. q. 9. n. 21.

Homo etiam in statu Sanctissimo potest ex humana malitia in homicidium incidere lib. 1. q. 7. n. 76.

Honestas, & pudicitia loco dotis in puellis ibidem q. 12. nu. 43.

IA

Iacob quadrigamus lib. 1. q. 2. n. 7. pro coniuges seruit ibid. q. 12. n. 40.

Do. Iacob Simancbas laudatur lib. 2. q. 2. nu. 4.

Iactantia vide gloriatio.

Iansenius optimè ostendit diuortia Christianorum cohibere mala lib. 1. qu. 7. num. 70.

IE

Iejuitæ qui vota biennij emiserunt si matrimonium contrahant etiam pœnis aliorum subduntur quamuis non ita grauiter lib. 2. q. 17. n. 22. 28. lib. 3. q. 14. nu. 3. sunt veri Religiosi lib. 2. q. 17. n. 23. 24.

IO

Fr. Io. Marques laudatur lib. 1. quæst. 7. nu. 45.

IV

Iudæus effectus Christianus retinens nomen Iudaicum habetur suspectus de Iudaismo lib. 1. q. 14. n. 15.

Iudæus si cum Christiana coiret ex lege Regia Castellę pœna mortis deberet affligi ibid. q. 17. n. 9.

Iudices an ex confessione extraiudiciali moueri debeant lib. 2. q. 15. n. 5. Delegati maiores sunt quocunque Ordinario ibid. q. 16. nu. 4. Remittere debent ad Inquisitores sine vlla mora captos de hæresi ibid. n. 5. & 12. si fortè renuant mittere, pœnas statim incurrunt ibid. n. 14. In quibus prouincijs Hispaniæ perperam de delicto bigamiæ cognoscunt lib. q. 1. num. 9. quare de hoc delicto non debeant agnoscere ibidem n. 10. 20.

In Regno Siciliæ pro Inquisitione cum bigami benè se gerunt. Ecclesiastici deberent æque ferre vt soli Inquisitores de delicto bigamiæ cognoscerent ibid. q. 1. nu. 11.

Iudices quicunque ipsi sint si adest dubium possunt cognoscere an sua sit in causis Iurisdictio ibi. q. 2. n. 12. Possunt secundum aliquos incipere à captura ibid. q. 3. n. 21.

Indebitè torquentes aliquem pœna capitali plectendi ibi. q. 7. n. 13.

Iudices præstare debent nō solum ipsi, sed Reges auxilium vt exequantur pœnæ ab Inquisitoribus inflictæ ibid. qu. 10. nu. 20 si est sæcularis est incapax Iurisdictionis Ecclesiasticæ ibi. q. 16. n. 6. Non poterit punire Clericum, nec in persona, nec in bonis ibid. nu. 7. Etiam Ecclesiastici, qui possunt de eodem delicto inquirere prauentionem habent, & quare ibi. n. 14. 15. 16. 17. Ecclesiasticus debet tam clericum, quam laicum punire, si clericus simul cum laico delictum comiserit ibi. n. 19. 20. Vnus & idem per exceptionem perplexitatis potest punire plures delinquentes quāuis diuersi fori ibi. n. 27.

In sententia depositionis, Episcopi debent omnes esse concordes ibid. q. 18. nu. 20. si est sæcularis an possit Clericum absoluere ibidem n. 24. 25. discordant ipsi aliquando in sententijs ob varietatem naturæ ibidem nu. 26. si aliquando viderint innocentem sufficientibus testibus conuinci quid facere debeant ibid. n. 32. Cuicunque ipsorum licet suum emendare, & mutare decretum ibid. nu. 39.

Iudices causarū fidei sunt Apostolici ibi. nu. 46.

Iura quæ fauent matrimonio sunt fauorabilia lib. 2. q. 4. n. 3.

In causis fidei decidendis quęnam seruanda sunt lib. 3. q. 18. nu. 44.

Iura Ciuilia in causis fidei nihil importāt prater

præter Ius Canonicum ibid.nu.46. An seruari debeant deficiente Iure Canonico, sic etiam & Apostolicis Constitutionibus ibid.nu. 47. non vt leges, sed vt sapientium dicta ab Ecclesiasticis sunt accipienda ibid.n.49. corriguntur à Iure Canonico pro determinatione temporis de transitu ad secundas nuptias lib.2.q.5.n.5.

Iura municipalia primum locum obtinet in Hispania ibid.n.50.

Ius acquisitum facilius retinetur quam de nouo acquiratur lib.1.q.6.n.3.

Ius sibi dicere nemo propria auctoritate potest ibi.q.7.n.3.

Ius commune ex commissione Pontificia per particulares Constitutiones derogari potest lib.3.q.18.n.45.

I G

Ignorantia facti crassa, & supina nullo pacto excusat lib.2.q.10.nu.14. ipsa cessante deficit bona fides ibidem n.15. si est Iuris non excusat saltim regulariter ibi.n.16. Iuris naturalis minus debet excusare ibid.n.17. Inuincibilis nõ inuenitur de facto in contractione secundarum nuptiarum ibi. n. 18.

I M

Imparitas coniugij quas molestias in coniugijs parturiat lib.1.q.12.n.3.

Imparitas coniugij filiorum Loth, & filiarum Cain Dei cordis percussio ibidem nu. 13.

Imperatores Christiani vix excusantur à culpa qui concessere unt repudia lib.1. q.6.n. 45. laudantur eo quod bigamiã prohibuissent ibi.q.8.n. 74.

Impedimentum dirimens matrimonium esse de Iure Diuino, vel Ecclesiastico secundum alios ordini sacro adnexum lib.2.q.17.n.40.42.

Impedimentum dirimens esto sit occultũ & in foro conscientiæ excuset à culpa, non vero in foro externo excusat à pœna ibi.q.7.n.14.

I N

Inimicitia priuata in rebus publicis relinquenda lib.3.q.18.n.37.

Indi nouiter conuersi per dispensationem Pontificis non prohibentur cum non conuersis habitare lib.1.q.14.num.10. Gubernantur sicut qui in primitiua Ecclesia ibid.n. 11. qua leuitate polleant ibi.nu.16. si ex ignorantia in bigamiam inciderint excusatione sunt digni ibid.n. 17.

Inditia quomodo in cognitionem delicti possunt facere deuenire lib. 3. q. 6. nu. 19. 20. proxima, & remota in quo differant, & quæ illa sint num.22.23. 24.

Indispositè accedens ad Sacramentum pœnitentiæ committit sacrilegium lib. 1.q.6. n. 25.

Infideles non excusantur à culpa mortali si committant repudium lib. 1. q. 7.n. 8. ob solam ignorantiam inuincibilem excusantur à præcepto de non repudiãdo ibid.n.9. Excusantur ob solam ignorantiam à Polygamia ibid qu.9.n.26. omnino excusari ab illa secũdum Abulensem, & Veramcrucem ibi. n.27.28

In quibus casibus possunt à matrimonio dissolui ibi.q.13.n.9. Poterant cum fidelibus in primitiua Ecclesia cohabitare, modo vero nequaquam ibidem n.11.12.

Infidelis coniux certus de obstinatione suæ infidelitatis non debet præmoneri à coniuge fideli ibid.n. 15. si conuertatur, & habeat plures coniuges etiam ad fidem conuersas primam retinere debet ibid.n. 20. Si non conuertatur, & alter coniux fidelis ad secundas nuptias transit est bigamus, esto in praxi non ita tractandus esset nisi retineat veteres errores ibidem quæst. 14.num. 1. 2.

Infidelis modo conuersus in Indijs an si alter coniux nolit conuerti possit ad secundas nuptias transire ibi.n. 3.

Infidelis in Indijs relicta coniuge infideli transiens ad secundas nuptias tanquã bigamus leuiter puniendus ibi. nu. 12. si vero errorem intendit quod forsitan licita fuerit bigamia tanquam hæreticus

cus acriter puniendus ibi.nu.13.

In ore duorum vel trium stat omne verbum *lib.2.q.5.nu.29.*

Inquisitores debent diligenter inquirere pro bigamis circunstantias loci, temporis, & personarum lib.2.q.1.num.13. q.2.nu.10.

In Regnis Hispaniæ ab Inquisitore generali ex cõcessione Pontificis creãtur ibi. q.16.n.1. à Summo Pontifice potestatẽ accipiunt ib.n.2. possunt recognoscere in sacris initiatos siue publicè, siue occultè nuptias cõtrahãt ibi. q.17.n.21.

Inquisitores ante Sixti V. tempora solũ cognoscebant delicta, quæ sapiebant hæresim lib.3.q.2.n.1. habent ex propria Iurisdictione cognoscere vniuersitatem causarum fidei ibi.n.7.

Inquisitorum Iurisdictio habet commoda delegatæ Iurisdictionis esto accedat ad Ordinariam ibid.n.8. vnde iurisdictioni delegatæ assimilatur ibidem nu. 9. Post Sixtum V. extenditur ad omnia quomodocunque etiam non manifestè sapientia hæresim ibi.n.11.

Inquisitores, ex verbis Bullæ contra sollicitantes possunt contra quoslibet de præterito diffamatos procedere ibid.n. 36. cessante speciali concessione cognitionis de delicto bigamiæ adhuc possent procedere ex generali ratione contra suspicionem de hæresi ibi.n.61.

Inquisitores debent multum aduertere cõtra delatum an probatio sufficiat ad capturam ibid.q.3.nu.3. Consulere debent viros doctos, nisi res sine dubio fuerit, an persona vilis ibi.q.3.n.4. In Sicilia pro suo arbitrio habent an capi debeat delatus dato teste omni exceptione maiori ibi.n.15.

Inquisitores dicuntur Iudices quoque Ecclesiastici ibid.q.8.n.18. etiamsi Sacerdotes sint pœnis fustigationi castigare possunt ibi.q.10.nu.13.19. Possunt quoq; clericos eisdem pœnis castigare, esto ob honorem sacrorum ordinum id non efficiant ibi.n.21.22.23.

Inquisitores nõ permittunt a suis reis sol-ui carnifices in castigãdo ibi.n.27. Possunt homines ad triremes mittere, & mulieres pœna fustigationis castigare absque nota Irregularitatis ibid.q.11. nu.39. debent prudenter agere cum his, qui statim sponte crimen suum fatentur ibi.q.15.n.26.

Inquisitores sine proprijs collegis decernere non possunt in quibusdam causis, & in quibus possint ibi.q.18.n.19.

Inquisitores, & Episcopi cum non conueniunt, de Iure causa ad Sedem Apostolicam deuoluitur, & in Hispania ad Consilium Inquisitionis ibi.nu.21.22. Multoties à Consilio discordãt vt causa ad superiores deuoluatur, idemq; in Cancellerijs obseruatur ibi.n.30.31.

Inquisitores Hispanici in punitione blasphemiæ quo pacto debet intelligi quod leges Regias seruare debeãt ibi.n.51.

Inquisitor Generalis Sedis Apostolicæ vices gerit ibi.n.51.

Institutio facta hæredi monacho credito pro laico tenet lib.2.q.12.n.6.

Instrumentum cõtinet probationem probatam lib.3.q.4.n.34.

I R

Irregularitas à Iure positiuo introducta lib.1.q.2.n.1. Idem ac sine regula, vel contra regulam Apostolicam ibi. nu.2. rationales supponit in homine operationes ibid.q.4.n.20.

Irregularis nõ erit si quis contrahãt inualidè cũ corrupta, vel vidua ibi.n.18.

Irregularitas non incurritur propter mẽbri debilitationem lib.3.q.10.n.18.

K E

K*Emnitius malè sentit de benedictione secundarum nuptiarum lib.1.q. 5.n.5. Lutherum, & Caluinum sequitur quoad errorem bigamiæ ibid.q.12. nu.53. & 75.*

L A

L*Amec primus bigamus lib.1.q.6.n. 7. Diuinum præceptum transgrediens puniendus petitur ibi.q.6.n.9.*

Lamiæ, vide Striges.

Latinis nũquam licuit post sacros Ordines susceptos matrim. inire lib. 2. q. 17. nu. 14.

Laudes quamplures pulchræ, & honestæ vxoris lib. 1. q. 12. n. 6.

L E

Leges ciuiles contra ea, quæ à Sacris Canonibus sunt instituta nihil valent lib. 2. q. 5. nu. 1. & Romanorum, in negotijs fidei non debent in consequentiam trahi ibi. q. 16. n. 11.

Leo Pontifex quod senserit de virgine deflorata in vxorē ducta lib. 1. q. 4. n. 3

Lex Christiana per indissolubilitatem matrimonij quam plurima mala vitat ibi. q. 7. nu. 61.

Lex à solo imponente mutatur ibid. q. 8. n. 43. vetus non puniebat coniugia repudiatarum ibid. n. 47. In Regno Scotiæ de recognoscēdis vxoribus pessima videtur ibid. q. 12. nu. 27. affertur illa Holsatiorum ibid. n. 14. quotiescunque non effectum sed factum respicit pœna infligitur ita ex facto nullo quam ex valido lib. 2. q. 9. n. 5

Lex quæ assignet pœnam filiæ contrahenti matrimonium sine patris consensu nulla est ibidem nu. 14. habet pro scopu vt quieti Reip. consulatur lib. 3. q. 15. n. 9.

Lex Galliæ prohibens consanguineos Regis matrimonia inire absq; ipsius consensu non est toleranda lib. 2. q. 9. nu. 15.

L I

Libellus Repudij, vide Repudium.

Libido corruptela terræ lib. 1. q. 12. n. 20.

Libidinosa concertatio in quadam Ciuitate Italiæ narratur ibi. n. 35.

Litteræ peculiares generalis Inquisitionis pro vna causa vim pro similibus habēt, nisi aliud ex his contrarium deprehēdatur lib. 3. q. 18. n. 52.

Lyram per somnium imaginari quid significet lib. 1. q. 12. n. u. 9.

L V

Lutherus errorem bigamiæ suscitat lib. 1. q. 12. num. 52. Allucinatur dum bigamiam Euangelio prohibitam nō videt ibi. n. 55. describitur eius luxuria in celebrando nuptias cum Catherina Bore Monacha professa ibi. n. 58. quēdam Iurisconsultum ad bigamiam dispensat ibid. nu. 60.

Lutheri funus describitur ibid. n. 63. Inter latinos primus bigamiam causa Adulterij approbat ibid. n. 67. ex quāplurimis causis bigamiam multiplicat ibid. nu. 68. posse clericos, & religiosos matrimonia inire affirmat lib. 3. q. 12 num. 9.

Luxuriosi minus fecundi esse solent lib. 1. q. 6. n. 12. ad varias turpitudines inclinantur ibid. q. 12. n. 18. quæ ad continentiam spectat non iudicant ibi. n. 56.

M A

Mahomettus in concessione bigamiæ sibi contradicit lib. 1. q. 12. nu. 54. In quibus casibus diuortia admittat ibi. n. 72.

Maiori misericordia cum his qui ad pœnitentiam veniunt agendum est lib. 3. q. 15. n. 5.

Mala in matrimonio prouenientia potius humanæ malitiæ quam iustæ occasioni tribuenda lib. 1. q. 7. n. 67.

Malcholmus Rex annullat legem pessimā de recognoscendis vxoribus ibidem q. 12. n. 27.

Malitia Iuri naturæ repugnans qualis sit ibi. q. 8. nu. 28.

Mandatarius non differt à consulēte lib. 3. q. 5. n. 20. si est absolutus prodest mādanti ibi. q. 16. nu. 29.

Marcionistæ hæretici à quo, & quādo lib. 1. q. 1. n. 3. eorum Auctor per mulierem animos decipiebat ibi. q. 12. n. 57.

Marius Giurba laudatur lib. 3. q. 9. n. 30

Martialis quibus versibus formulā repudij Romanorū describat li. 9. q. 8. n. 70. Simul cum Iuuenali illustratur lib. 2. q. 8. nu. 12.

Martinus del Rio circa definitionē facti hæreticalis optime defenditur, & explicatur lib. 2. q. 1. n. 20.

Mater per transitum ad secundas nuptias,

stias, & animum nubendi desiuit esse Tutrix lib. 2 q. 3. n. 23.

Materia Sacramenti matrimonij secundum aliquos consensus procedens ab vno, & forma, consensus proceaens ab alio lib. 2. q. 9. num. 8. secundum alios sunt contrahentes, & forma verba, quibus explicatur consensus ibi. nu. 9. secundum alios solus consensus, forma vero sunt verba ibi. n. 10.

Matrimonium de præsenti non consummatum separatur per ingressum Religionis lib. 1. q. 2. n. 15. si est consummatum quoad vinculum nullo modo separari valet ibid. n. 17. Non dicitur per Authonomasiam Sacramentum ibi. n. 20. In definitione bigamiæ venit nomine Sacramenti significatum eo quod in subiecto materia nullum aliud debet venire ibi. nu. 20. si fuerit cum deflorata in vxorem ducta retrotrahitur ad tempus deflorationis ibidem q. 4. num. 6.

Matrimonium vnum validum, & alterum inualidum siue simul, siue successiuè contrahatur, bigamiam infert ibi. num. 3.

Matrimonium consummatum cum vidua à priori viro corrupta, vel cum corrupta per copulam illicitam ab alio bigamiam includit ibi. nu. 14. si fuerit cum vxore rea adulterij, irregularitatem infert, quãuis virgo ducta fuerit ibid. nu. 19.

Matrimonium Adami, & Euæ Christianorum matrimonium significauit ibi. q. 6. n. 22.

Matrimonium ex Apostolo mutua corporum traditio ibi. q. 8. n. 3. quid in antiqua lege ad bigamiam dispensabatur cum Sacramentum non esset, non perfectè significabat ibid. num. 21. Apud Hebræos ideo inter consanguineos strictioris gradus concessum, vt magis vitarentur repudia ibid. n. 64. cum essent homines pauci singulos obligabat ibid. q. 10. n. 13.

Eius præceptum à Christo Domino nou abrogatum, extat in communi, quãmuis pro nunc non obliget in particulari ibid. n. 15. singulos autem obligaret ex paucitate hominum ibi. n. 16. Cum parentibus quæ, & quot inferret incõmoda ibi. n. 21. Si celebretur cum consanguineis eius fines non tolluntur, sed perturbantur ibi. nu. 26.

Matrimonium cum parẽtibus secundum Caietanum à Deo dispensabile, & in casu necessitatis licitum secundum Sãches ibid. n. 27. 28. Ob quas causas simul celebrari soleat ibi. q. 12. nu. 2. Si fuerit inter inæquales Mezentij supplicio assimilatur ibi. n. 10.

Matrimonium Infidelium verum, & legitimum, sed non ratum ibidem q. 13. n. 2. ex dispensatione Christi dissoluitur si alter coniux conuertatur ibid. n. 5. Non statim dissoluitur ex susceptione baptismi ibid. nu. 6. Ex quo fundamento, & casibus sit dissolubile ibid. n. 7. 8. 9. 13. Si accidat dissolui debet esse præmonitus cõiux infidelis si velit cõuerti ibi. n. 14.

Matrimonium Infidelium statim dissoluitur, ac fidelis coniux transit ad secũdas nuptias ibi. n. 16. Est verum Sacramentum, & gratiã confert eo ipso quod baptizantur ibi. n. 21. In quo sensu sit Sacramentum, & in quo signum rei sacræ ibid. q. 16. nu. 4. 7. 9. 10. Nec ex ignorantia, nec ex consuetudine quoad vinculum dissolui potest ibi. n. 12.

Matrimonium iteratũ siue publicum, siue secretũ pro eodem existimatur lib. 2. q. 1. n. 11. plura habet Iura fauorabilia ibid. q. 4. n. 3. Clandestinum non includit contrahentes per verba de futuro, & copula confirmantes ibi. n. 5.

Matrimonium sola morte coniugis dissoluitur ibid. q. 6. n. 11. ob impedimentum dirimens nisi per duos testes omni exceptione maiores non soluitur ibid. nu. 26. lite pendente contractum validum ex Barbosa ibid. q. 7. nu. 7.

Matrimoniũ si fuerit initũ cõtra interdictũ Ecclesiæ nullũ ibi. n. 8. contractum

contra Pontificis interdictum an sit validum ibi. n.9.

Matrimonium secundum ante sententiã Ecclesiæ lite pendente contractum regulatur iuxta exitum sententiæ, & vnde ibi.n 10.11.& 12. Est separabile si lite pendente super impedimento dirimente prius matrimonium contractũ fuerit.ibid n 15.16. Vt nullum declaretur requiritur plena probatio quod primum solutum non fuerit cum secundum fuit contractum lib.3.q.6.nu.10. fictè contractum recedente fictione eget de nouo vero consensu lib.2.q.11. nu.13.

Matrimonium lite pendente contractum si sententia in eius fauorẽ superueniat valet,& tenet lib.2.q.7.nu.17.

Matrimonium contractum ad castè viuendum an validum vel irritum sit, ibid.q.8.n.1.3.7.

Matrimonium vtroque teste carentium vsq; ad tempus Sixti V. validum erat ibi.nu.10.

Matrimonium B. Virginis, & D. Ioseph ad castè viuendum fuit verum matrimonium ibi.n.13.

Matrimonium durat quando impotentia non fuit ab initio cognita ibidem n.14.

Matrimonium non ratificatur per copulam metu extortam ibi.q.9.n.23.

Matrimonium nullum vel ex defectu cõsensus, vel incapacitate contrahẽtium, ibid.q.11.n.1.

Matrimonium non tenet etsi seruitus non sit perpetua, sed ad tẽpus ibi.q.12.n.3.

Matrimonium clandestinum ex Iure naturali obligat ad simplicem promissionem ibi.nu.23.

Matrimonium contractum post mandatũ reuocatum nullum est ibi.q.13.n.13.

Matrimonium subsequens post solemnem professionem irritum ib.q.17.n.9.

Matrimonium fidelis cũ Pagano, Iudæo, & hæretico quare illicitum sit, & graue peccatum inuoluat lib.1.q.17.nu.2.3.4.7.

Matrimoniũ per procuratorem contractũ an validum ante, & post Concil.Trid. lib.2.q.13.n.1.non est sublatum ibi.n.2.secũdũ aliquos est Sacramentum,& gratiam confert ibi.n.3.vt sit validũ debet esse coram Parocho, & testibus ibi.nu.15.

Matrimonium qua ratione pugnet cum ordinibus sacris l.3.q.13.n.11.12.13.

Matrimonium consummatum non potest ex Pontificia dispẽsatione dissolui ibi.q.13.n.23.

Matrimonium potest ne contrahi cum hæretico ex aliqua magna causa cum periculo peruersionis lib.1.q.17.n.29.in illis Regionibus in quibus catholici cũ hæreticis promiscuè viuunt benè potest sine peccato inter ipsos fieri.si contrahatur à Catholico cum hæretica citra dispensationem,vel vsum toleratum facit ipsum catholicum in fide suspectũ ibi.n.31. si est fidelis cũ hæretico nullo Iure est irritum fidelis cum cathecumena catechizata est irritũ, & quare ibi.n.1.3.14.15.19.20.

Matrimonium ratum non dissoluitur per susceptionem sacrorum Ordinum,benẽ tamen per solemnem professionem lib.3.q.13.n.6.7. Si antecedit non dirimitur per vota simplicia Societatis Iesu. ibi.nu.18.nec per vota Beatarũ (idest monacharum di casa) nec Eremitarũ in sæculo degentium ibi.n.19. bene tamen dirimitur per professionem in Hierosolymitana Religione ibi.nu.21. Eius vinculum omnino dirimitur solemni professione alterius sponsi, & cõiux manens in sæculo est vinculo solutus ibi.nu.22.

Matrimonium apud recenter conuersos de fideli cum Infideli probabiliter valere videtur lib.1.q.12.num.25.licet iusta causa dispensationis non sit validum erit, & si contra Ius Diuinum peccetur ibid.q.17.n.26.

M E

Medicorũ imperitia non Tuphaniæ aqua tot sequutę mortes in Sicilia creduntur lib.1.q.7.n.74. de facili veneris morbos,

bos, quos curare nesciunt tribuunt ibi. q.7.n.74.

Melanchton Lutheri asseca quando bigamiam approbet ibid.q.2.n.7.

D. Malchus monachus non iniuit cum illa fœmina matrimonium sed solü habuit sanctam societatem lib.2.q.17.nu.18.

Melior est conditio possidentis, *quomodo intelligi debeat illustratur ibidē q.6.n.24.31.*

Meretrices cur non parturiant lib. 1.qu. 15.n.4.5.6.& 7.

Messalina Imperatrix quid de sua luxuria dicere solebat ibidem q.15.n.8.

Metus leuis non cadens inconstantem virum facit vt mitius cum bigamo procedatur lib.2.q.9.n.25.26. Reuerētialis nō impedit matrimoniū ibi.q.9.n.27.

M I

Ministri Ecclesiæ quare leuitæ dicantur lib.1.q.2.n.7.

Ministrans corpus Christi Sacerdos in peccato mortali existēs ex Vasquez nō peccat mortaliter lib. 3.q.2.n.18.

M O

Molestiæ coniugum ex Sacramenti matrimonij reuerentia æquo animo ferri debent lib.1.q.12.n.11.

D. Monacha quo pacto cum viro Infideli nupsit ibidem qu. 17. nu. 11.

Monialis matrimonium contrahens excommunicatur lib.3.q.12.nu.7.

Monogamus veluti vnam ducens vxorē interpretatur ibid.q.1.n. 8.

Monogamus, & Bigamus in quo differāt in significatione ibid.q.2.n.12.

Monogamia initio nascentis mūdi à Deo commendata,& præcepta ibi.q.6.n.9. Etiam apud Ethnicos ibi.q.6.n.42.

Montaigne non bene dicit nomine Sacramenti in definitione bigamiæ venire matrimonium quia forte excellentius. ibi.q.2. n. 20.

Montanus hæreticus per mulieres hæresim spargit ibi.q.12.n.57.

Mors non solum probabilis sed certa debet esse de coniuge absente, vt alter cōiux possit ad secundas nuptias transire lib.2.q.5.num.6.

M V

Mulier morigerata via ad possessionem lib.1.q.12.n.50. si recusat primum virum per Sanctissimum Tribunal plectenda est lib.2.q.10.n.3.11. Est Adultera transiens ad secundas nuptias si primus eius vir viuus redeat ibid. nu. 4. si contraxerit dubitās de morte viri tenetur reddere debitum, sed non potest exigere ibid.n.5. non potest accusari de adulterio si rumor de morte viri præcesserit ibid.n.6. si motu luxuriæ ad primum virum redire nolit, ad ordinariū spectat ibi.n.11. si fuerit nobilis in pœnis reputāda erit sicut, & homo nobilis lib.3.q.11.n.1.2. secundo nubens nō spectato quadriennio à Iure Ciuili pœna capitali plectenda, sed à Iure Canonico talis pœna correcta est ibidem q. 8.nu.6.7. Includitur ne in legibus pœnalibus quæ per verba cōtra masculos prolata pronūciātur ibi. q. 11.num.3. Ligatur statutis generaliter loquentibus sicut mares, nisi reperiatur specialiter excepta ibid.n.13. nō excusatur à Iuris ignorātia ibi.n. 14. Ob fragilitatem sexus,& verecūdiam an pœnis inflictis liberetur ibi.nu.16. Ex proprio nomine mollities eius denotatur ibid. nu.20. Huiusmodi mollities secūdum aliquos refertur ad animum, secūdum alios ad corpus ibi.n.22.23. quomodocūque referatur semper alleuat pœnas ibi.nu.24. à pœna remigādi liberatur ibid.nu.30.

Mulier pro Biuiria eisdem pœnis, ac viri pro bigamia affligi debet, exceptis his, quæ ob sexus indecētiam non cōueniūt ibidem nu. 31. quo modo pro tali crimine castigari debeat ibidem num.43.44.45. in Hetruria quomodo castigari soleat ibidem num. 40. si fuerit nobilis nō eximitur ab abturatione ibid.num.46. Possunt pro nobilitate in tali casu pœna commutari in pœnam pecuniariam ibidem numero 47.

Mu-

Mulier an sollicitãdo confessariũ incurrat pœnas sollicitãtiũ vide sollicitatio.

Mutua corporum traditio quo modo intelligenda lib. 1. q. 8. n. 51. & 32.

N A

Nationes variæ habentes in communi vxores referuntur lib. 1. qu. 9. num. 4.

N E

Necessitate extrema existente nõ est opus Pontificia dispensatione ad accipiẽdas res alioquin alienas ibid. q. 11. nu. 48.

Nemo est Dominus suorum membrorum lib. 2. q. 14. n. 16.

N I

Nicolaus primus rectè contra Bigamiã, de qua hic agitur, inuehitur lib. 1. q. 6. num. 5.

Nicolaitæ communitatem vxorum etiam amplectuntur ibid. q. 9. num. 6. q. 12. num. 57.

N O

Noemo, & filijs eius redditur facta reuelatio de dispensatione ad bigamiam ibidem q. 8. nu. 41. reuelationem habebat de propagatione generis humani ibidem q. 10. nu. 34.

Nobiles cæteris paribus in omni actu plebeis præferuntur lib. 3. q. 9. nu. 8. Ipsis maior fides adhibenda ibid. n. 9. Honorantur in testimonijs ibid. n. 11. Excusantur à muneribus tam realibus, quã personalibus sordidis ibi. n. 12. Mitius puniri debent ibid. n. 13. vt in plurimũ non plectuntur pœna remigandi ibid. n. 14. non torquentur in multis casibus, in quibus plebei torturæ submittuntur ibidem nu. 15.

Non suspenduntur, sed decapitantur ibid. n. 16. facilius ipsis gratia conceduntur quam plebeis ibid. n. 18. Adulteri non tam facilè occiduntur quam plebei ibid. nu. 19. Plus sunt astricti ad bene operandum quam plebei ibid. nu. 20. Ob delicta redduntur ignobiles ibid. n. 21. eorum peccata maiora sunt erga Deum ibid. nu. 22. aliquid est eis condonandum ibid. nu. 24. Magis pœnæ pecuniariæ, quam corporali sunt affligendi ibi. num. 32. 39. 54. Cum plebeis æquè plectuntur in pœnis à Iure stabilitis ibi nu. 35. In quibus casibus non seruatur, quod mitius puniri debeant quam plebei ibi. nu. 36. In delicto bigamiæ quã pœna puniendi ibi. nu. 55. In Tribunali Hispanico, & Romano pro tali delicto non puniuntur pœnis ignominiosis ibidem n. 51. 52. eorum pœnæ arbitrari debent iuxta proportionem ad pœnam corporalem ibidem num. 53.

Nobilis mulier non damnatur in metallũ in perpetuum ibi. n. 17.

Nobilitas valdè prodest Reip. & bono Regimini ibi. nu. 1. quid sit ex Aristotile, & quotupliciter ex Platone desumatur ibid. nu. 3. 4. Immunitatem præbet à muneribus indictis ibi. nu. 7. In peccatis est circũstantia aggrauans, sed nõ mutat speciem ibi. n. 23. Nihil operatur ad mitigationem pœnæ secundum aliquos in criminibus contra fidem ibi. n. 40. Eius causæ in Hispania habent proprios Iudices peculiares ibid. q. 18. num. 12.

Nobilitas mulierum suffragãda sicut nobilitas virorum ibidem quæst. 11. nu. 1. & 2.

Notarij manifestis probationibus probare debent amissionem instrumenti. ibid. q. 4. n. 22.

N V

Nuptiæ post Concilium Trid. publicè celebrandæ lib. 2. q. 1. nu. 10. secundæ ex quo capite aliquando peccaminosæ lib. 1. q. 11. n. 54. 55. 56.

O B

Obligatio naturalis, & si inefficax sit, aliquem tamen habet effectum lib. 2. q. 12. nu. 5.

O C

Occidens laicum putans occidere clericum non

non est excommunicatus lib 1.*q*.4.*nu*. 17. *si occidat Petrum intendens occidere Ioannem puniri debet lib*.2.*q*.12 *nu*.13. *Excusatur à pœnis Canonum si occidat Clericum intendens occidere laicum ibid.n*. 16. *Non peccat si occidat aliquem ad sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ lib*. 1. *q*.8.*nu*.25.

OD

Odia sunt restringenda *in quo sensu accipi debeat lib*.3.*q*.11.

PA

P*Arochus si amittat librũ, in quo adnotari solent matrimonia quid agẽdum lib*.3.*q*.4.*nu*.1. *eius fides plenam facit probationem ibid.n*.2.*sub mortali tenetur retinere librum in quo adnotentur coniugia, testes, & cæteræ circũstantiæ ibidem nu*.3. *etiamsi sint Religiosi eundem librum seruare debent ibid.nu*.4.

Parochi fides de matrimonio ex duplici capite desiderari potest ibid. nu. 8. *An suppleri possit per testium probationem si est omnino amissa ibidem nu*. 5.6.9. *suppleri potest per testes probantes amissionem instrumenti, & in qua forma ibi.n*.11.12.13.

Parochi Iuramento an probari possit sufficienter amissio instrumenti ibi.n.18. 20. 26. *non videtur satis esse ad probandam amissionem libri in quo adnotari solent coniugia ibidem nu*. 23. *vt eius iuramento probetur amissio instrumenti debet concurrere aliqua præsũptio videlicet conbustionis alluuionis, &c.ibi.n*.24.36.*De re modici præiudicij cum cæteris requisitis bene probat ibi.n*. 25. *Eius dictum tantum iuratũ non satis est ad faciendam plenam fidẽ de amissione, & tenore fidei matrimonij ibid.num*.35.*non sufficit eius iuramentum vt contra bigamum procedi possit ibid.n*.37.

Parochus vt pastor animarum est magnæ auctoritatis, & sic est testis cæteris paribus omni exceptione maior ibid. nu. 40. *Assistens matrimonio vnde possit esse excommunicatio, non est excommunicatus ibi.q*. 14.*n*.11.

Pastorum insania in eorum natiuitate lib.1.*q*.10.*n*. 23.

Patriarchæ quam plurimi plures habuerunt vxores ibid.q. 1.*n*.7. *vnam tantum fuisse vxorem, cæteras vero secũdum quosdam concubinas ibi.q*.8. *n*.9. *non ignorarunt adulterium esse peccatum ibi n*. 10.

Paucitas hominum post diluuium secundum Bellarm. fuit causa dispensationis ad bigamiam ibid.q.6.*n*. 39.

D.Paulus Apostolus hæreticorum prauidet leues doctrinas, & fabulas ibi. q.7. *nu*. 66. *variè sensit cum Barnaba, & qua de causa lib*. 3. *q*.18.*n*.27.

Pauper fideiussores non valens præstare, si de fuga non est timor, sufficit quod præstet iuratoriam cautionem lib. 3. *q*.3.*nu*.9.

PE

Peccatum in secundis nuptijs ex quo capite colligi possit lib.1.*q*.11.*n*.54.

Peccatum vt in plurimum patronum singularem hæreticum habet lib. 2. *q*.1. *num*. 22.

Peccata carnis ex deprauata voluntate mentem excæcante proueniunt ibidem nu.19.

Peccatum mortale nõ omne opponitur fidei lib.3.*q*.2.*nu*. 20. *Per illud auertimur à Deo, & conuertimur ad creaturam ibid.n*. 19.

D.Petrus suam culpam cognoscẽs, & plorans maiorem reperijt gratiam quam amisit ibidem q.15.*n*.4.

D. Petrus Gonzales de Mendoza Cardinalis primus Hispaniarum Generalis Inquisitor laudatur lib.2.*q*.2.*n*.5.*lib*. 3.*q*.18. *n*. 4.

Petens sine dolo an statim restituere debeat lib.2.*q*.6.*nu*.4.

Persarum abusus de congressu cũ matre, & filia decantatur à Catullo lib.1. *q*. 10.

10. num. 22.

Persona suspecta redditur respectu sua regionis lib. 2. q. 17. n. 55.

P I

Picardus Anabaptistarum Princeps lib. 1. q. 9. n. 12.

Pio primo summo Pontifice Marcionistæ heretici nascuntur ibid q. 1. n. 3.

Pius V. per decretum iubet reos de fide à Iudice seculari statim ad Inquisitores mittendos lib. 2. q. 16. n. 15.

P OE

Pœnæ contra bigamos ab Imperatoribus lata lib. 1. q. 6. n. 43. quibus Inquisitores bigamiam puniant sunt cõgruæ tali delicto lib. 3. q. 1. n. 22.

Pœna capitalis in delicto bigamiæ recessit ab vsu ibid n. 23.

Pœna corporalis, & si minima maior est pœna qualibet pecuniaria ibid. q. 7. nu. 15. fustigationis, & triremium imposita bigamis mutuata est ex Iure communi ibi. n. 28.

Minor iuxta minorẽ grauitatem delicti imponi debet ibid q. 8. n. 33. Arbitrio Iudicis in delictis ex rationabili causa minuitur, & augetur ibid. num. 36. Triremium acerbior est aliis pœnis corporalibus quinimmo secundum aliquos terribilior ipsa morte naturali, ibid. q. 10. n. 6. 7.

Publica plebeorũ est refrenatiua nobilium ibidem nu. 5. eadem quæ est imposita viro rapienti fœminam, imponitur fœminæ rapienti virum ibid. q. 11. n. 7. In mulieribus per mollitiem semper mitior ibidem nu. 24. 26. Per ætatem benè mitigatur ibi. n. 25.

Pro eodẽ delicto variis personis variè imponitur pœna ibi. n. 28. Illa virorum grauior, quia mulieres suo exemplo tenentur regere ibid. n. 29. Religiosorum & clericorum qui ad nuptias transeunt ex Concilio Toletano qualis sit ibid. q. 12. n. 1. 2. Ex sententia Simanchas arbitrio Iudicis imponenda ibidem nu. 3. Varia ab Authoribus in tali casu assignatur pœna ibid. n. 8.

Pœna talionis videtur dura ibid. q. 17. n. 15. introducta erat in lege Moysi ob duritiam illius populi ibid. nu. 16.

Pœna capitis ex Hispanis alleganti in Iudicio Iura Ciuilia ibidem q. 18. n. 50.

Pœna nobilium, vide nobilis.

Poetæ quid sentiant de incertitudine famæ lib. 2. q. 5. nu. 21.

P O

Polygamia sicut multas mulieres dicit, ita Polyuiria multos viros respicit l. 1. q. 1 nu. 9. Probabile censetur multo ante aduentum Christi cessasse ibid. q. 6. nu. 38. Nec apud Romanos assueta ibid. n. 44. Non est omnino contra Ius naturæ etsi aliquo modo illi opponatur ibid. q. 8. nu. 18. 19. quomodo pugnet cum primario fine matrimonii ibidem. spectat ad præcepta dispensabilia ibid. nu. 23. Secundum aliquos pugnare videtur cũ veritate coniugii ibi. n. 31. Ex quo Iure dicatur prohibita ibid. n. 43. Ex quo capite præsumitur tot nationibus licita ibidem q. 9. n. 2.

Ex Mahomettana secta videtur proportionata diuitiis ibi. n. 22. Apud Barbaras nationes iuxta propria vitia cumulata ibid. n. 3. Apud Tapyros in quo vsu seruabatur ibid. nu. 5. Gentilibus adhuc ex dispensatione concessa ibid. num. 14. Apud Esau, & Ismaelitas ad populum Dei non spectantes etiam in vsu habita ibi. n. 19. Exemplo Hebræorum apud Gentiles in pace habetur ibi. nu. 22. Eius reiteratio pœnam mortis inducit, vt de casu Tolosæ narratur li. 3. q. 8. n. 4. 5.

Polygamus quid fouet lib. 1. q. 1. n. 5.

Polygamus grauiter vt hæreticus existimatur lib. 2. q. 1. n. 31. Maiorem exigit pœnam quia magis Sacramenta abutitur ibi. n. 32.

Pontifex ob nonnullas causas dispensare potest in matrimonio non consummato lib. 1. q. 2. n. 15. tantum ipse est consulendus pro bigamia in casu extremæ necessitatis ibi. q. 10. n. 43.

Pontifex secũdum quosdam potest in casu neces-

necessitatis ad bigamiam, & repudium dispensare ibid.q.11.nu.2.16.17. Potest secundum Abbatem, & alios in omni Iure adhuc Diuino absoluto dispensare ibidem nu.3.28. potest secundum quamplurimos ex causa etiam dispensare in matrimonio consummata ibidem nu.14.

Ex nulla causa reuera potest ad bigamiam dispensare ibid. nu. 21. 37. 50. quod nullo pacto dispensare possit in Iure Diuino non est bona propositio ibi. num. 22.

Bene dispensare potest in matrimonio rato, voto solemni Religionis, & Iuramento ibi.n.22. etiam in Iure Diuino naturali ab humana voluntate exorto ibid. n. 24.

Diceretur potius in hoc casu tollere vim obligationis, quam absolute dispẽsare ibi.nu. 26. qui nam ad matrimonium ratum dispensauerint ibid. n. 27. quando possit per regulam Catherini in Iure Diuino absoluto dispensare? ibidem nu. 29.

An possit dispensare in residentia Episcoporum ibi.n.30. 38.

Potest dispensare in consecratione ab vtraque specie, vbi deficit vinum ibidem nu. 30. Non potest dispensare in ijs, in quibus olim Deus dispẽsauit, & postea reuocauit ibid. nu. 40. Quare non possit dispensare in precepto non fornicãdi, non furandi, non occidendi ibidem num. 49.

Non potest ob quamcunque vrgentissimam necessitatem dispensare ad libellum repudij ibidem nu. 51. Dispensare potest in matrimonio rato, & in aliquo casu speciali, sed non per legem generalem ibid. n. 52.

Ex magna coniugij disparitate potest illud dissoluere ibi. q. 12. n. 16.

Non vero illud Infidelium in statu Infidelitatis ibid. q. 13. n. 3.

An possit dispensare in matrimonio Infidelium consummato si alter coniux conuertitur ibi. n. 4. Christi vicesgerēs non vero Cardinalium esto ab illis creetur lib. 2. q. 16. n. 3.

Maior est omnibus Principibus ibid. n. 9. ex iusta causa sibi visa potest dispẽsare cum professis, & sacris Ordinibus initiatis vt matrimonium cõtrahant, & cum quibus possit ibidem qu. 17. nu. 30. 32. 33. 34. 35.

De plenitudine potest facere quod matrimonium duret ad tempus in Monacho, vel Sacerdote ibid. n. 36.

an dispensare possit cũ Sacerdote Occidentali vt matrimonium contrahat ibid. nu. 37. non per legem generalem sed specialem dispensat cum Religiosis, & professis ibidem. n. 39.

Non potest secundum aliquos dispẽsare in voto solemni Castitatis professi ibi. n. 44. Non potest dispensare vt monachus manens monachus matrimonium ducat, seu castitatem nõ seruet ibidem. num. 46.

Potest ex iusta causa impedimenta indicere lib. 1. q. 17. n. 18. Potest dispensare vt matrimonium possit cõtrahi à fideli cum infideli non baptizata ibid. n. 24. de Iure dispensare potest in matrimonio fidelis cum heretico iusta de causa, & quanam iusta causa sit ibidem nu. 27. 28. eo quod causas heresis delegauerit non potest Ordinarius de eis agnoscere lib. 3. q. 18. n. 6.

Pontius Magister Auctoris merito laudatur lib. 1. q. 11. n. 55.

Possessio momentanea quid sit lib. 2. q. 6. nu. 7. Eius causa momentanea dicitur, siue adipiscenda, siue retinenda, siue recuperanda ibid. n. 8. à Possessore eijci durius est, quam de nouo non admitti ibid. nu. 2.

P V

Punitio non procedit ex responsione facta ab iniustè interrogato lib. 2. quaestion. 14. num. 3. Illa quae est bigamie de Iure communi ad Iudicem secularem, & Ecclesiasticum spectabat lib. 3. q. 1. n. 1. Hodie ad solos Iudices Ecclesiasticos spectat ibid. n. 2. clarissimas pro-

bationes exigit in delictis ibi.q.6.n.11.

PHA

Pharisæi causam repudij requirebant lib. 1.q.7.n.51.

PHI

Philippo 2. merito de quodam facto laudatur lib.3.q.9.n.38.

P L

Plebei honesti & diuites quo ad pœnas nobilibus comparantur lib. 3. q. 9. n.30. Secundum aliquos decapitantur ibidem n.31. malunt in corpore, quam in bonis plecti ibidem qu. 10. num. 2. Ex benignitate legis plus in corpore quam in pecunijs puniuntur ibidem n. 3. In delict. beg. mia quibus pœnis sint afficiendi ibi.n.9.n. 11. 12.

PRAE

Præcepta ad Ius naturæ spectantia quæ, & quot illa sint lib.1.q.8.n.23.25. quæ sunt Decalogi an pati possint dispensationem ibi.n.24.

Præcepta si pari modo concurrunt maius obseruandum ibi.q.10.n.18. si possunt vtraque seruari ita seruari debent ibi. nu. 36.

Præceptum Crescite,& multiplicamini *declaratur ibi.num. 32. Quæ sint illa quæ possunt à Deo dispensari, quæ vero non ibi.q.11.n.44.45.*

Præseruatio melior est quam curatio lib. 3.q.1.n. 13.

Præsumptio pro Notario præualet dicto duorum testium etiam in causa criminali ibi.q.4.nu.29.

PRI

Prima venditio si nulla sit, secundo vendens in vllam incidit pœnam. lib. 2.q. 7.num. 2.

Principes Gentilium Patriarcharum exemplo ad bigamiam deuenerunt lib.1.q.9 num.21.

PRO

Probatio per instrumentum rectè probatur lib.2.q.5.nu.37. Mille subiecta erroribus si fuerit testium de fama ibidem nu. 33.

Processus formatus contra hæreticũ apud Ordinarium ad Inquisitores mittẽdus lib.3.q.16.n.23.

Processus fabricatus coram alio Iudice ex continentia causæ anullatur ibid. num. 24.

Procurator matrimonij legitimus tria debet habere lib.2.q.13.n.5. debet ad hoc habere speciale mandatum ibidem n.6. quibus verbis vti debeat ad contrahendum ibi.nu. 11. Non potest nisi per expressum mandatum alium substituere ibid. n. 12. satis est si sit ratione capax ibid. n. 18. si constituatur ad negotia, & superueniat reuocatio, debet de ea certificari ibid.n.14.

Procurator bigamiæ pœnas incurrit si scienter nomine vxorati secundas nuptias contrahit ibidem.numero.21. Est magis suspectus de fide ibidem n.22. Manifestis probationibus probare debet amissionem instrumenti lib. 3. q. 4. num. 22.

Professus per vota Religiosa si vxorẽ ducat censetur bigamus lib.1.q.3.n.8.

Promotor fiscalis teneturne probare an primum matrimonium existat quãdo contrahitur secundum? lib. 3. q.6.n.1. cum sit actor suam debet probare sententiam ibi.n.8. quæ inconuenientia sequerentur si primum matrimonium nõ deberet probare ibi.n.18. vtrunque matrimonium probare debet ibi. num. 25. 26.

Propagatio generis humani maius bonũ, quam bonum monogamiæ lib.1. q. 10. nu. 19.

QVA

QValitas personarum attendenda ad inflictionem pœnarum corporalium lib.2.q. 3.n. 21.

Quod tibi non vis alteri ne feceris. *primum naturæ præceptum lib. 1. q.8. nu.7. quomodo intelligatur ibid. q. 8. num.34.*

Quot modis dicatur aliquid contra Ius naturæ ibi.q.8.n.28.

Rap-

RA

Raptor quomodo puniendus si ex nolitione, vel ex impotentia non cognouerit raptam lib.2.q. 3.nu. 19.

RE

Regula in particulari deficiente ad generalem recurrendum lib.2.q.3.n.17.

Reges per litteras praecipiunt Iudices saeculares reos de fide ad Inquisitores mittere lib.2.q.16.nu.13.

Religio vera benè stare potest cum castitate coniugali, sicut saeculares coniugati lib.3.q.12.n.29. vt vère constituatur quid necessarium lib. 2. q.17.n.25.

Religiosus professus, vel quis in sacris constitutus contrahens inualidè cū vidua, vel corrupta bigamus erit li.1.q.4.n.18 Cōtrahēs Religiosus professus, vel in Sacris constitutus, matrimoniū etiam cū vnica, & virgine bigamus est bigamia similitudinaria lib.2.q.17.n.1.2.contrahens matrimonium clandestinum non est excommunicatus lib. 3.q.14. n.5. Duo contrahens matrimonia vehementer suspectus lib.2.q.17.n.56.

Religiosi, & clerici matrimonium contrahentes post torturā à Romana Inquisitione mittuntur ad triremes lib. 3. q. 12.n.6. 15. matrimonia ineuntes ipso Iure amittunt beneficia secundum aliquos, & irregulares efficiuntur ibid. q.12.n.11.13. Matrimonium ineuntes non torquentur in nostra Inquisitione nisi augeatur suspicio ibid. qu. 12. n. 19.20. Matrimonium ineuntes pecuniaria poena affligi solent ibid q.12. num.21. Matrimonium contrahentes quibus poenis ab Inquisitoribus Hispania affligi solent ibid.q.12.n.22. Matrimonium attentantes, & nō consummantes eisdem poenis subduntur, quibus & saeculares ibid q.12.n.23. In sacris constituti matrimonium contrahētes sunt excommunicati excommunicatione nemini reseruata ibid. q. 14.n.12. Deficientibus saecularibus tenerentur ad matrimonium lib.1.q.10.n. 2.

Repudians legitimam vxorem nunquam ea viuente poterit aliam habere lib. 1. q 7.nu. 3.

Repudians fidelis primam vxorem secundas nuptias contrahendo in bigamiam incidit ibidem num. 4. peculiarem errorem committit ibidem num.5. Iniustitiam contra legitimam vxorem ibid.nu.6.

Repudium illicitum post Ch istum tum apud Christianos, tum apud Infideles ibidem num.1.q.16.num.1. Contra Ius Diuinum, & naturale ibidem q.7. n.7. Nec Hebraeis vel Ethnicis est modo concessum ibi.n.6.

In lege veteri fuit apud Hebraeos specialiter à Deo dispensatum ibid nu. 7. Per legem Euangelicam huiusmodi dispensatio est iam sublata ibidem nu. 8. Nec sterelitatis causa existimatur concessum ibid. n. 16. ob Iuramentum foecunditatis nec licitum existimatur ibidem nu.18.

Ad maiora mala vitanda permittendū esse male conantur Bodini fautores ostendere ibidem n. 19.20.21.22.nullis de causis admittendum esse ibidem n.27.28. Ab Ecclesia omnino in odium num.26 à Pontifice indispensabile ibi. q.11.nu. 51. si admitteretur quot inde mala euenirent ibid.q.7.n.28.quod nā ex lege Romuli fuerit ibi.nu.29. à lege Hebraeorum etiam negatum ibi. n. 30. Illud Salome sororis Herodis in maritum contra legem fuit ibi.num. 31. ab Hebraeis ad Ethnicos deriuauit ibi. n. 32. Si eius facultas solis viris concederetur, maxima occasio malorum esset in foeminis ibidem n. 34. semel cōcesso, ex incertitudine prolis mala esset filiorum educatio ibi.n.35.

Quot mala à viris in foeminas agitarentur ibid. nu. 37. quae mala Bodinus non considerat ibidem num. 38. si foeminis concederentur quot inde mala euenirent ibid. n.39.

Repudium satis doctè respuitur à Hieronymo ibidem num. 36. Esset ne vtilior

repudiandi facultas sine causa ibid. nu. 47. quoddam Aemilij repudium modestè factum affertur ibi. n. 48. ex Diuina lege non sine causa, ibid. nu. 50. Oculos Dei obtegebat ibi. n. 51. Notarium, & formulam ex lege adhibebatur ibidem nu. 52.

Tres causas illud Romanorũ à Romulo exigebat ibi. 53.

Apud Resp. concessum insipientia innuit ibid. n. 55. Si concederetur coniuges peiores mancipijs euaderent ibidem nu. 56.

Si sine causa celebraretur Bodinus nec haberet intentum, & quamplurima mala sequerentur ibid. n. 59. An in lege veteri ex Diuina dispensatione ibidem q. 8. n. 44. 45.

Apud Hebraeos à Prophetis non reprehenditur ibi. n. 47.

Ex se licitum in lege veteri secundum Bellarm. ibi. n. 48. Illicitum, & tantum permissum ex aliquorum sententia ibi. n. 49 quo modo intelligatur permissum Hebraeis à Christo ibi. n. 50. Illud Agar cum Abrahamo non sine mysterio ibid. n. 51. quo modo Christus repudium Hebraeorum reprobauerit ibi. n. 52.

Repudium contra quos fines, & praecepta naturalia pugnet ibid. num. 56. 58. sub qua formula apud Hebraeos fiebat ibi. n. 63. sub qua apud Romanos ibi. n. 70. sub qua apud Cardientes ibi. n. 72. sub quibus caeremonijs apud Romanos ibi. nu. 73.

Repudium maiorem labendi occasionem praebet quam matrimonij indissolubilitas Christianorum ibi. n. 66.

Resp. spuriorum copia facilè perturbatur ibid q. 7. n. 46.

Reus ab Inquisitoribus semper monetur de probatione contra eum recepta lib. 2. q. 14. n. 23.

In foro fori negando cum periurio proprium crimen non punitur de falsitate ibi. n. 24.

An iuramentum de veritate dicenda praestare debeat ibi. n. 25.

Non est sub Iuramento interrogandus secundum aliquos ibi. n. 26.

In Tribunali Sanctae Inquisitionis sub iuramento semper interrogatur ibid. num. 26. à Fiscali semper de periurio accusatur ibid. num. 28.

Qui veritatem negat an sit absoluẽdus à confessarijs ibi. n. 29.

Si veritatem renuat confiteri non est absoluendus ibi. n. 31.

Potest pro liberatione poenae mortis testimonijs conuictus crimẽ sibi falsò imputatum confiteri ibid nu. 32. ex praesumptionibus poena afficiendus secundum aliquos, ac si de crimine plenè constaret, vel leuiori poena secundum alios lib. 3. q. 6. n. 6. 7. quando brachio saeculari puniendus tradendus est si conuertatur in ipso suggestu, si est pertinax vel confiteatur, aut si est negatiuus, quid agendum de ipso ibidem qu. 18. nu. 38.

Rex Hispaniarum non cognoscit superiorẽ in temporalibus lib. 3. q. 18. n. 50.

SA

Sacerdos cum Christo matrimonium init lib. 1. q. 3. n. 5. contrahens matrimonium cũ vnica, & virgine bigamus est lib. 2. q. 17. nu. 1. 2. 52. 53. asserens sibi licere matrimonium vel concubitũ ex praetextu Diuinae reuelationis suspectus de haeresi ibi. nu. 4. posse matrimonium inire est propositio haeretica ibi. n. 6. de facto contrahens matrimonium est suspectus de haeresi lutherana ibid. n. 7. 48. 51.

Sacros ordines suscipiens tenetur in posterum ita contineri vt si contrahat matrimonium sit nullum ibidem n. 9. 10. 11. 13.

Sacris initiati qualiter sint suspecti nuptias contrahentes ibidem numero 18. nuptias contrahentes occultè non posse ab Inquisitoribus recognosci secundum aliquos ibidem num. 20. si occultè siue publicè secundas nuptias contrahant

bant verius est quod ab Inquisitoribus sint recognoscendi ibid. num. 21. si duo inirent matrimonia vehementer essent suspecti ibid. n. 56.

Sacramentum matrimonij non consummati quid significet lib. 1. q. 3. n. 14. si est consummatum significat unionem Christi cum Ecclesia per Incarnationẽ ibid. n. 16. 18.

Sacramentum matrimonij frustratur suo effectu in secundo inualide contracto ibid. q. 6. n. 23.

Sacramentum matrimonij nullum est si cum impedimento ligaminis celebretur ibid. n. 23. gratia Sacramenti matrimonij quales effectus habeat ibi. q. 7. n. 62. Hoc Sacramentum non ex natura cõtractus sed ex Diuina eleuatione significat ibi. q. 8. n. 38. Eius constitutio sicut, & aliorum spectat ad potestatem excellentia Christi ibid. q. 11. n. 43.

Sacramentum matrimonij unde est inseparabile lib. 2. q. 6. n. 10. Eius propria ratio à ratione contractus bene separabilis est ibi. q. 11. n. 24.

Sacramenta Baptismi, & Pœnit. instituta ad conferendam primam gratiam, caetera vero ad augmentũ lib. 3. q. 2. n. 59

Sacramenta per verba diu antecedentia inualida quae illa sint ibi. n. 14.

Salomon à Deo reprehenditur quia ex nõ vera Religione uxores duxerit lib. 1. q. 8. n. 36. eius libidinosa crimina narrantur ibi. q. 12. nu. 23. quam plurimae eius uxores, & concubinae fuere ibid. q. 2. nu. 9.

Salus extra Ecclesiam non inuenitur ibi. nu. 19.

Sanguis qui ex verberibus effunditur non inducit irregularitatem lib. 3. qu. 10. nu. 15. 17.

Sapientis est mutare consilium in melius ibi. q. 18. n. 40.

Sara an ex reuelatione ipsi primo facta Abrahamum ad bigamiam induxerit lib. 1. q. 8. n. 40.

S E

Secundae nuptiae secundum Catholicos non ex eo non benedicuntur quia Sacramentum non contineant lib. 1. q. 5. n. 5. non solum ipsa sed ulteriores licitę sunt secundum catholicos ibid. q. 5. n. 7. non bene dicuntur quia prima benedictio in primis data non perit ibid. q. 5. n. 9.

Sensus commodiores ad explicãdum scripturam non respuuntur à Trid. ibid. q. 12. nu. 96.

Sentiens male de excommunicatione Indulgentijs, aut Summo Pontifice suspectus habetur lib. 3. q. 2. n. 55.

Seruus in Iure naturali est persona legitima ad contrahendum lib. 2. q. 12. n. 4.

S I

Sigillum confessionis fractum vulgo ad Tribunal S. Officij spectare dicitur li. 3. p. 2. n. 6. 30. 54.

Simon Magus communitatem uxorum introduxit li. 1. q. 9. n. 7. & 9. 12. n. 57

Sirícij Papae sententia de irregularitate bigamia ibid. q. 6. n. 33.

S O

Socius criminis, ut contra socium praesũptionem faciat quid requiratur lib. 3. q. 3. n. 20.

Sollicitans in confessione unde suspectus videatur lib. 3. n. 21. 34. 39. 40. 41. 42 Frustra excusatur nam signa externa pro suspicione sufficiunt ibi. n. 26. quomodo in illo actu pessimè discurrat ibidem ideo praecipue suspectus quia directè peruertit usum Sacramenti ibidem nu. 27. Subijcitur Inquisitoribus quia occasionem praebet haereticis blasphemandi instituta fidei ibi. n. 31. In quo casu sit brachio saeculari relaxandus, ibid. q. 8. nu. 39.

Sollicitans non dicitur suspectus ex iniuria spiritualis affinitatis; ut aiebat Sousa ibid. q. 2. n. 42. 43.

Sollicitans in alijs Sacramentis non tam grauiter est suspectus in fide ibid. n. 58. non videtur subijci Inquisitoribus ex sententia docti Trimarchi ibid. n. 33. Ex Auctoris sententia an re vera dicat suspicionem in fide ibid. n. 60.

Sollicitantes pueros includuntur per nouã

constitutionem ibid.n. 49.
Sollicitare extra confessionem, & post lõgum tempus, & extra locum non est casus Inquisitionis ibid.n.44.
Sollicitantes ad alia peccata in Sacramẽto Confessionis aliud est quod sint suspecti de fide per iniuriam Sacramento illatam, & aliud quod incurrant pœnas Bullæ contra Confessarios sollicitãtes ad res venereas ibid. num.46. 52. Non excluduntur à Decreto, quod fuit emissum contra sollicitãtes ad res venereas ibid.n. 47. Subijciuntur tenera Inquisitoribus quia peruertunt principale institutum confessionis ibidem num. 57.
Sollicitando mulier Confessarium an sit suspecta in fide ibi.nu.45. an includat suspicionem in fide ibi.n.52. ex Paramo subijcitur pœnæ Inquisitionis sicut Confessarius ibid.n.53.
Sollicitatio in confessione maius periculũ inuoluit, quam in cæteris Sacramentis ibid.n.37. est præcipua iniuria, quæ potest attendi ibid.n. 51. In quo differat ea quæ est Confessarij ab illa mulieris ibid.nu. 50. Eius bullæ videntur potius excitatiuæ antiquæ iurisdictionis Inquisitorum, quam de nouo facultatem concedentes ibid. n. 35.

S V

Suscipientes corpus Christi in peccato mortale proditores vocãtur à SS. Patribus ibid. n. 5.
Suspectus de heresi habetur efficiens aliquid directè oppositum fini cæterorum Sacramentorum ibid. n. 28.
Suspicio leuis quid sit ibid. n. 10. ad Inquisitores spectat si est in fide ibidem. quomodo ab Inquisitoribus tractanda si sufficienter ad capturam probetur ibi. q.3.n.7. contra Religiosos quomodo discutienda ibid.n.8.
Suspicio unde oriatur in muliere recusante redire ad primum virum. lib. 2. qu. 10. nu. 12.
Suspicio sola ad crimen hæresis sufficit, non vero in cæteris peccatis lib. 3. q. 3. num. 6.
Suspicio quæcunq; non semper per torturam euacuatur. lib. 2. qu. 2. n. 21.

S C

Scaglia Cardinalis Eminentissimus laudatur ibid. n. 23.
Scientia est nobilitas laudanda lib. 3. q. 9. num. 3.
Scotus optimè probat nomine Sacramenti per antonomasiam Sacramentum Eucharistiæ venire lib. 1. q. 2. nu. 20. nomen biuiriæ pro muliere habente duos viros approbat ibid. q. 1. n. 9.

S P

Spadones fieri à Domitiano Imperatore prohibentur lib. 3. q. 8. nu. 11.
Species magis conseruanda quam indiuiduum lib. 1. q. 10. n. 14.
Sponsalia quomodo differant ante, & post Concilium Trident. lib. 2. q. 4. n. 6. per verba de futuro copula cõsummata ante Trid. erant matrimonium ibid. n. 1. post Trid. vero coram Parocho, & testibus subsequuta copula trãseunt in matrimonium ibid. n. 10. si fuerit copula clandestina non transeunt in matrimonium ibid. n. 12. sic etiam non trãseunt si coram diuersis Parochis, & testibus ibid. n. 13.
Sponsalia per mutuum cõsensum effectũ coram Parocho, & testibus matrimonium cõstituunt ibid. n. 11.
Sponsalia cõtrahẽs coram Parocho, & testibus sequuta copula coram eisdem Parocho, & testibus, si iteret similia sponsalia est reus delicti bigamiæ ibid. num. 14.
Sponsalia duplicia contrahens vt non suspectus de fide ad Ordinarium spectat ibid. nu. 15.
Sponsalia si sint nulla an oriatur impedimentum publicæ honestatis ibid. q. 9. num. 18.
Sponsalia celebrata de præsenti ab impuberibus transeunt in sponsalia de futuro ibid. q. 12. nu. 24.

S T

Statuta edita in terris Ecclesiæ à Iure Ca-

Canonico, non vero à Ciuili sumere debent interpretationem lib. 3. qu. 18. nu. 47.

Sterilitas an sit causa repudij, vide Repudium.

Striges, & lamia an sint ab Inquisitoribus propter infanticidia brachio saeculari relaxanda lib. 3. q. 15. nu. 56. à Daemonibus sapè illuduntur lib. 2. qu. 15. num. 29.

T A

Tatiani haeretici à quo habuerint originem lib. 1. n. 3.

T E

Tempore gratiae quae poena condonentur sponte venientibus lib. 3. q. 15. num. 16.

Tempus gratiae non comprehendit carceratos denunciatos, nec per publica edicta citatos ibid. num. 17. Non fauet Dogmatistis haeresiarchis, & his, qui circumcidendi munus exercent ibid. nu. 18. Nec fauet relapsis seu receptatoribus aut haereticorum fautoribus ibid. nu. 20. 21.

Tempore gratiae nolens se iuuare brachio saeculari tradendus ibid. n. 22. quare vltra 30. vel 40. dies non extendatur ibid. n. 15.

Tenetur quis actione furti licet subtilitate lurtis furtum non committat lib. 2. q. 10. nu. 7.

Testes omni exceptione maiores qui sint ibid. qu. 6. nu. 27. plenam faciunt probationem in omni grauissimo negotio, & maxime si fides Parochi desideratur lib. 3. q. 4. n. 2.

Testes si palidoniam canant an vitietur processus postquam reus confessus est crimen ibid. n. 18.

Testes fide Parochi ammissa de matrimonio si testificentur tantum de cohabitatione modo maritali non sufficit ibid. q. 4. nu. 10.

Testes si fuerint duo sufficiunt vt probetur tenor instrumenti matrimonij ibi. num. 15. qui debent deponere de tenore instrumenti, debent esse periti ibid. num. 16. si excedunt numerum duorum, & concludenter deponunt potest procedi contra Notarium, & est locus Inquisitionis ibid. n. 30.

Testes falso deponentes coram Ordinario de morte primi coniugis an puniendi sint ab Inquisitoribus ibid. qu. 16. n. 2. In hoc casu ad Ordinarium spectare videntur, quia in foro Ordinarij deliquerunt ibi. num. 3. 9. ad Inquisitores quoque spectare videntur ibid. nu. 10. 12. Si in hoc casu ab Inquisitoribus puniretur, & radicaretur delictum bigamiae ibid. n. 11. qui coram Ordinario falso deposuerunt de obitu primi coniugis quomodo puniendi ibid. qu. 17. num. 29.

Testes falso deponentes in bigamia sunt vnus, & eiusdem fori cum bigamis ibid. qu. 16. num. 25. falsò deponentes data praeuentione, debent apud Inquisitores puniri ibid. num. 31. si condemnarentur ab Ordinario, & bigamus liberaretur ab Inquisitoribus, vel è contra, magna oriretur perplexitas ibid. nu. 30.

Testes positiuè deponentes de falsò rigorosius puniendi quam qui veritatem negant ibid. q. 17. n. 22. In delicto bigamiae ita puniri debent qui falsò imponunt, quam qui veritatem negant ex Sacris Canonibus ibidem num. 23. 24. 25.

Testis mendosus de fama difficilè puniri potest lib. 2. quaest. 5. num. 35. Non punitur de falso si eius testimonium nullum esse ibid. q. 9. n. 1. vnus an sufficiat ad capturam lib. 3. q. 3. num. 17. Vnus non idoneus non est sufficiens ad capturam ibid. nu. 18. Non integer cum adminiculo alterius indicij est sufficiës ad capturam ibid. num. 19. Vnus integer, nisi conditio delati obstet sufficit ad torturam ibid. n. 16.

Testis qui debet deponere de tenore fidei matrimonij non requiritur necessario

tam peritus ibid. q. 4. n. 17. fide dignus in causis leuibus sufficit; maxime vbi appares ita expedire ibidem. num. 38. eximia auctoritatis in caritatis grauioribus, modo non agatur de vltimo supplicio bene sufficere videtur ibid. n. 39. testimonio vnius Episcopi creditur in foro sæculari ex priuilegio Imperatoris ibidem nu. 41.

Testis falsidicus maxima est punitione dignus, Deo Iudici, & Innocenti est obnoxius lib. 3. q. 17. n. 1. 2. 3. 4. qui veritatem occultat falsum deponere videtur ibid. falso deponens non excusatur ab ignorantia, Ius enim naturale, & Diuinum lædit ibid. n. 5. ex Leone x. sine metu Irregularitatis relaxandus ab Inquisitoribus ibi. n. 6. non est necesse vt Ordinarius concurrat, vt ipse puniatur ibi. n. 8.

Testis à Iure diuersimodè punitur ibid. n. 9. eadem pœna puniri debet si in crimine capitali falsum deponat ibid. nu. 10. aliter vero iuxta proprium statum est puniendus ibi. n. 11. Apud Romanos Indos, & Aegyptios variè puniebatur ibid. n. 12. si eius falsitas fuit aperta postquam accusatus passus est pœnas, debet testis pœna talionis puniri, si vero ante alijs pœnis debitis puniatur ibid. n. 13. 14. condemnandus est si delatus ex eius solo testimonio condemnatus fuit etiamsi delictum non commissum cõfessus fuerit in tortura ibi. n. 17. quare veniam non consequitur spõte se accusando ibi. n. 18. 19. aliqua misericordia excipiendus est si antequam falso accusatus pœnas soluat, sponte se deferat ibid. n. 26. qui verum celat vt Reo non noceat, maiori misericordia erit excipiendus ibid. n. 27. comburi debet si pro ipso quis combustus fuerit ibid. num. 21.

Testis si falso deponat coram Iudice delegato an possit ab illo puniri ibid. nu. 7. si veritatem negauerit coram Inquisitoribus vt reo faueat debet abiurare fautoriam ibid. n. 28.

T O

Tormenta sunt efficacissima remedia ad cognitionem veritatis ibi. q. 7. n. 3. quæ sint eorum genera, & quotupliciter tormentum accipiatur ibid. nu. 6. 1.

Tortura est remedium, & subsidium ad veritatem erendam ibidem. nu. 7. non est danda si aliundè veritas haberi poterit ibid. nu. 8. in grauioribus delictis adhiberi debet ibi. nu 10. Maior pœna videtur secundum aliquos quam vtriusque manus abscissio ibid. nu. 14. Si in leuibus casibus daretur, quæ, & quot sequerentur absurda ibid. n. 16. maiorem se ipsa requirit pœnam vt possit dari in delictis ibid. nu. 17.

Tortura potest regulariter inferri in omnibus causis, & criminibus, in quibus non habetur contrarium expressum à Iure ibid. n. 19. in quo casu potest imponi bigamis in nostro Tribunali ibid. nu. 30. 31. 33. In Regno Neapolis in quibus delictis detur ibi. n. 18.

S. Thomas à quadam calumnia liberatur lib. 2. q. 9. n. 20.

T V

Turpitas vxoris quas molestias parturiat in coniugijs lib. 1. q. 12. n. 3.

T R

Transitus ad secundas nuptias retenta priore magis prohibitus ibid. q. 6. n. 37.

Tribunal S. Inquisitionis pro suo statu sequi debet propriam praxim lib. 2. q. 1. nu. 28. Non curat de minimis ibid. q. 2 n. 8. In suspicione de leui non vtitur tortura ibid. nu. 14. Non debet ad Iudices sæculares remittere bigamos excusatos à suspicione hæresis ibi. nu. 16.

Tribunal potest eos recognoscere adhuc non ex fide errantes ibidem n. 18. in omnes animaduertit siue de vehementi siue de leui fuerint suspecti ibid. n. 19. per torturam creditos non errasse in fide bigamos recognoscit ibi. n. 20.

Tribunal S. Inquisitionis omnibus modis operatur vt facilius reuocet delinquẽtes ad pœnitentiam ibid. q. 3. n. 24. Solam veritatem consideras ibid. q. 14. nu. 7.

nu. 7. quare Crucem inte. Oliuam, & gladium pro stegmate erigat lib.3.qu. 15.n. 1. Misericorditer se gerit cum integrè confitentibus ibi.n.8.

Tribunal S. Inquisitionis habet pro principali fine salutem animarum ibidem n.11.cum Deisit d.lorem, & confessio nem postulat ibi.n.12.

Tribunal S. Inquisitionis an castigare debeat Indos in errore de bigamia, vide Infidelis.

Trigamus quid sibi velit lib.1.q.1.n.5.

Troiana Ciuitas Asiæ quare Pergama dicta fuerit ibid.n.7.

V A

Vagabundi puellas Virgines sub prætextu matrimonij frequenter decipiunt lib.1.q.12.n.39.

Valentinianus Imperator ob dispensationem factam in Bigamiam reprehenditur ibid. n. 40.

Variatio ante publicationem electionis est licita lib.3.q.18.n. 41.

V E

Verba illa (continuo statim, & incontinenti) quomodo accipienda ibid. q.15. num.17.

Veritas in Tribunali Inquisitionis semper dicenda lib.2.q.14. nu. 22.multoties à nocentibus fatetur, ab Innocentibus verò negatur lib. 3.q.3.n. 5.

V I

Victore Summo Pontifice nascuntur Adamei Hæretici ibidem q.1.n. 3.

Viduæ Regni Aragoniæ de continentia laudantur lib.1.q.7.n.65.

Virgines apud quos sine dote locata ibid. q.12.n.42.

Virginem ducens putans esse corruptam non incurrit irregularitatem ibid.q. 4. num. 15. Virginem deflorare, & in vxorem ducere bigamiam inducit secundum aliquot ibid.n.3.& 4.

Vinum, & mulieres apostatare faciunt sapientes lib.2.q.1.n. 30.

Viri quodam tempore mulieres dotabant, & quinam hi fuerint ibi. q.12.nu.41. ad quid attendere debeant in vxoribus accipiendis ibi.n. 50. impedientes mulieres ne redeãt ad primos viros in excommunicationis pœnam incidant lib. 2.q.10.n. 10.

Vir sta potest tradere vxori sui corporis potestatem, vt alteri coniugi tradere nõ sit impossibile lib.1.q.8.n.51. quomodo sui corporis potestatem habeat ibi. Vir dimittens vxorem adulteram tantum quoad thorum, & habitationem non peccat ibi. q.12.n. 83.

Vita vsque ad centum annos est formalis Iuris præsumptio lib.3.q.6.n.13.

V O

Voluntas nõ potest ferri omninò in impossibile lib.3.q.14.n. 19.

Voluntates inferiorum alicui superiori subijci debent lib.1.q.11.nu.25.

Volsientium pessimum institutum refertur ibi.q.12.n. 26.

Votum solemne Castitatis secundũ aliquot interuenit in Sacris Ordinibus initiatis lib.2.q.17.n.41. Solẽnitas voti non est de Iure Diuino sed Ecclesiastico lib. 3. q.12.n.28. Votũ paupertatis sicut lati tudinẽ secũ compatitur, ita in religiosis militaribus votum castitatis ibi.n.30.

Vota biennij Societatis Iesu non excludũt ex natura sua matrimonium lib. 2.q. 17.n.26. Simplicia constituunt veram Religionem ibid.nu.24. Simplicia in communi in quo differant à votis Societatis Iesu ibi.n.26.

Vsus Christianorum de dotibus placuit Romanis lib.1.q.12.n.45.

Vxor non est subdita viro vt famula, sed vt socia ibidem q. 6.n. 16.

X

Xauerius Sanctus quomodo se gerebat ad firmanda, vel soluenda coniugia lib.1.q.13.n.19. Eius laudes ibi.q.14. nu. 11.

Z

Zacharia cum Elisabeth non ob sterelitatem admiserunt repudium lib. 1.q.7.n. 17.

F I N I S.

ERRATA NOTABILIORA SIC CORRIGE.

Lib.1.Q.9.n.19. Israilitæ pro Ismaelitæ.
Lib.1.q.9.n.12. in Summario Riccardi pro Picardi.
Lib.1.q.11.n.50. in Summario à Deo pro à Pontifice.
Lib.1.q.5.n.9. vt rectè pro non rectè.
Lib.1.q.17.n.38. contrahente pro contrahere.
Lib.2.q.10. pro 11. fol. 166.
Lib.3.q.1.n.5. maior pro miror.
Lib.3.q.2.n.48. in summario infer pro vafer.
Lib.3.q.6.n.1. in Summario secundum pro primum.
Lib.3.q.10.n.21. in Summario hæc pro hæ.
Lib.3.q.14.n.4. communicatione pro excommunicatione.
Lib.3.q.14.n.6. in Summario opere pro opem.
Lib.3.q.16.n.30. in Summario repentur pro reperitur.
Lib.3.q.17.n.11. in Summario fecit pro fuerit.
Lib.3.q.17.n.2. in Summario Deo Iudici, & innocenti, pro Deum Iudicem, & innocentem.
Lib.3.q.18.n.14. Episcopus pro Episcopi.

